

ДІВЖЕ

**НАЦІОНАЛЬНИХ ГРОМАД
МІСТА ЛЬВОВА
(XIV-XVIII СТ.)**

МІСЬКЕ ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНЕ ОБ'ЄДНАННЯ
“ДОКУМЕНТАЛЬНА СКАРБНИЦЯ ЛЬВОВА”

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЛЬВІВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ ІНСТИТУТУ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ІМ. МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО НАН УКРАЇНИ

ПРИВІЛЕЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ГРОМАД МІСТА ЛЬВОВА

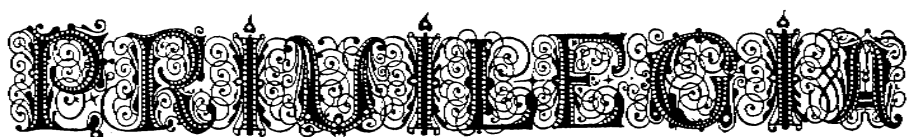

НАУКОВІ РЕДАКТОРИ:

ЯРОСЛАВ ДАШКЕВИЧ

РОМАН ШУСТ

“MONUMENTA LEOPOLITANA”
VOL. II

NATIONUM
CIVITATIS LEOPOLIENSIS
(XIV-XVIII saec.)

EDIDIT MIRON KAPRAL

LEOPOLI - MM

“ЛЬВІВСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПАМ’ЯТКИ”
ТОМ II

НАЦІОНАЛЬНИХ ГРОМАД
МІСТА ЛЬВОВА
(XIV-XVIII ст.)

УПОРЯДКУВАВ МИРОН КАПРАЛЬ

ЛЬВІВ-2000

ББК ТЗ (4Ук-4Льв: -2Львів) 4/5, 01

П - 752

- П - 752 Привілеї національних громад міста Львова (XIV-XVIII ст.)/
Упорядник М.Капраль, наук. ред. Я.Дашкевич, Р.Шуст. — Львів:
Львівський національний університет ім.І.Франка; Львівське
відділення Інституту української археографії та джерелознавства
ім. М.Грушевського НАН України. — 576 с.
ISBN 966-613-060-2

Документи збірника висвітлюють найважливіші моменти історичного минулого трьох національних громад міста Львова (української, вірменської та єврейської) протягом XIV-XVIII ст.

Для істориків, правознавців, філологів, усіх, хто цікавиться історією Львова

ББК ТЗ (4Ук-4Льв: -2Львів) 4/5, 01

П - 752

Рецензенти:

Макарчук С.А., д.і.н., проф.;

Яковенко Н.М. д.і.н., проф.

© Мирон Капраль, упорядкування, переклад, передмова, 2000

© Юрко Кох, художнє оформлення, 2000

ПРИВІЛЕЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ГРОМАД МІСТА ЛЬВОВА XIV-XVIII СТ. (ІСТОРИКО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ ОГЛЯД)

Середньовічний княжий Львів виник невдовзі після руйнівних нападів татарських завойовників середини XIII ст. Однією з цілей заснування нового міста-фортеці була протидія цим нападам. Для збільшення економічного та демографічного потенціалу ослаблених татарами земель володар Галицько-Волинського князівства Данило Романович сприяв переселенню до нового міста вихідців із західних католицьких країн-сусідів Галицько-Волинського князівства, насамперед німців, угорців, поляків, чехів. З пізніших повідомлень історичних хронік знаємо, що у новому княжому місті також виникли національні¹ квартали, зокрема: вірменів, які займалися торгівлею зі східними країнами, та єврейських купців². Окрім цього, у місті осідали татарські купці, котрі також вели східну торгівлю. Майже від заснування міста поряд з найбільшою українською громадою у новій столиці князя Льва Даниловича та його спадкоємців проживало кілька великих національних груп.

Польський король Казимир III після захоплення Львова у середині XIV ст. застав вже складену етнічно-національну структуру. Привілеєм від 17 червня 1356 р. про надання магдебурзького права він зробив католицьких переселенців, передусім німців, привілейованою національною громадою³. Внаслідок політики нових господарів міста, польських королів, спрямованої на зміцнення їхньої влади, місто було обсажене переважно німецькими колоністами⁴. Недарма хроніст міста XVII ст. Бартоломей Зиморович назве “німецьким” період від 1340 р. до середини XVI ст.⁵ За даними книг прийнять до міського права на початку XV ст. число німецьких іммігрантів до Львова сягало 70 % і досить швидко німецький елемент витіснив усі інші народи у демографічній структурі міського середмістя⁶. Привілей 1356 р. на німецьке (“тевтонське”) право та наступні королівські земельні, правові, економічні надання (привілеї на право складу, проведення торгів, ярмарок, звільнення від мит та податків) й інші привілеї XIV-XV ст. адресувалися насамперед привілейованій католицькій громаді, основу якої

¹ Термін “нація” та похідний від нього “національна громада” вживається в прикладному значенні, у розумінні етнічно-культурної, релігійної громади, яка відчуває свою “інакшість” в оточуючому етнічно-культурному середовищі; цей термін не тотожний з поняттям європейської модерної нації XIX-XX ст., але кореспондується з ним як її генетичний попередник (різні тлумачення та пояснення цього терміну див.: Касьянов Г. Теорії нації та націоналізм. – К., 1999. – С.30-55).

² *Zimorowicz J.B. Opera quibus res gestae urbis Leopolis illustrantur.* – Leopoli, 1899. – P.42.

³ Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. / Упор. М.Капраль. – Львів, 1998. – С.27-28.

⁴ Б.Зиморович пише, що Казимир III у Львові залишив німецьку військову залогу (*Zimorowicz J.B. Opera quibus res gestae urbis Leopolis illustrantur.* – Leopoli, 1899. – P.67). Але, очевидно, не ця залога, а значний наплив німецьких купців та ремісників змінив етно-конфесійний склад населення міста.

⁵ *Zimorowicz J.B. Opera quibus res gestae urbis Leopolis illustrantur.* – P.37.

⁶ *Janeczek A. Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV-XVI w. // Przegląd Historyczny.* – 1978. – Т. 69. – З. 4. – С. 602. Дані взяті з таблиці в монографії К.Люка (*Lück K. Deutsche Aufbaukräfte in der Entwicklung Polens.* – Plauen, 1937. – S.75).

складали німецькі колоністи. Львів як головне місто краю був обраний об'єктом найбільшого сприяння для торговельних й економічних взаємин у східному напрямку торгівлі.

Термін “католицька нація” з'явився дещо пізніше, у час впровадження т. зв. зібрання всіх станів та націй, де окрім католиків голос отримали українці та вірмени⁷. Але реально католицька громада стала домінуючою в місті ще у XIV ст. Панівне становище у Львові в XIV-XV ст. займали німецькі колоністи, але з часом їхня громада почала розчинятися та піддаватися асиміляції з боку численних польських католицьких переселенців. Перелом у національному обличчі міста настав у XVI ст., коли визначальну роль в управлінні містом та у кількісних демографічних показниках відігравала вже польська громада. Власне всіма привілеями та наданнями, які отримало місто та його владні структури, користувалися тільки повноправні міщани Львова католицького віровизнання⁸. Міщани інших християнських національних груп – українці та вірмени – тільки частково користувалися загальноміськими привілеями, а саме певними звільненнями та пільгами економічного характеру. Політичні привілеї міста, насамперед доступ до органів міського самоуправління та судочинства, залишалися недоступними для некатолицьких громадян Львова⁹.

Польський король Казимир III привілеєм 1356 р., потужно протегуючи католицький громаді міста, також юридично санкціонував існування у Львові громад українців, вірменів, євреїв, татар і сарацинів¹⁰ та “будь-яких інших” (“*naciones Ormenorum, Iudeorum, Saracenorum, Thartarorum, Ruthenorum et aliorum quacumque*”)¹¹. Громади отримали право вибору: повністю підпорядкуватися судовій юрисдикції міського війта або вирішувати будь-які питання та справи на суді “відповідно до права своєї нації”, але при головуванні міського війта¹². Такі дії Казимира III були природними в умовах ще нестійкого завоювання новозахоплених земель.

З усіх національних громад тільки три, окрім німецько-польської, а саме, українська, вірменська та єврейська громади, змогли уконституюватися, самоорганізуватися та здобути правове визнання вищої державної влади в особі короля. Тільки ці три громади отримували королівські привілеї, які торкалися різних аспектів юридичного, економічного та релігійного життя громад. Львів'яни всіх інших націй, які мали в місті різні за чисельністю колонії (греки, караїми, шотландці, італійці, угорці, румуни та інші), не змогли створити свого автономного національно-культурного світу і з часом інтегрувалися в існуючі чотири національні громади.

Привілеї української громади. Найчисленніша за князівських часів українська громада після захоплення Львова Казимиром III потрапила у скрутне становище “чужих” на своїй землі. Короткий час у XIV ст. – на початку XV ст. представники української громади ще входили до

⁷ Про це див.: *Państwowy J. Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*. – Kraków, 1934. – S.200-201, 333.

⁸ Документи зібрані та опубліковані окремо, див.: Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. – 640 с.

⁹ *Charewiczowa Ł. Ograniczenia gospodarcze nacji schizmatycznych i żydów we Lwowie XV i XVI wieku* // *Kwartalnik Historyczny*. – Lwów, 1925. – R. XXXIX. – Zesz. 2. – S. 193.

¹⁰ Питання про ідентифікацію цього народу ще до кінця не з'ясоване, дослідники пропонували різноманітні гіпотези та версії, що це могли бути караїми, генуезці, татари та ін. (див.: *Дашкевич Я.Р. Русь і Сирія: взаємозв'язки XIII-XIV ст.* // *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. – Львів, 1994. – Т.228. – С.10).

¹¹ Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. – С.27.

¹² Там само. – С.28.

складу міської ради¹³. Вже на початку XV ст. українців, які мешкали в середмісті Львова, було дуже мало – щонайбільше 30 родин, які сплачували податки зі своєї нерухомості¹⁴. Звичайно, значно більше нараховувалося українських ремісників, некваліфікованих найманих працівників або селян, котрі, проживаючи у середмісті та на передмістях Львова, не входили у жодні середньовічні реєстри платників податків. Але політичне право та голос у вирішенні питань міського життя могли мати власне міщани, тобто повноправні громадяни міста, які володіли нерухомістю в місті. А від початку до кінця XV ст. тільки 32 українці отримали міське право Львова¹⁵. Тому досить довго нечисленні львів'яни-українці, які мешкали в основному тільки в одному кварталі міста – навколо вулиці Руської, не могли ефективно захищати свої інтереси як громади.

На початку XVI ст. українська громада немов пробуджується. Зростає активність українців у економічному, культурному, релігійному житті¹⁶. Здійснюються перші спроби захистити свої інтереси за допомогою правових кроків. Так, у 20-х рр. XVI ст. польський король Сигізмунд I видав два декрети у суперечках між українською громадою та райцями міста Львова (док. №1-2).

У 1521 р. уповноважені громади українців середмістя та передмістя Львова Ілля, Ігнат та Макар¹⁷ подали королю Сигізмунду I скаргу на львівських райців. Хоча українці підлягали тому ж магдебурзькому праву та несли такі ж міські тягарі, як й інші міщани католицького віровизнання, але з боку міської ради їм чинилися обмеження. Так, райці відсилали українців складати присягу в міській церкві, очевидно, не дозволяючи присягати у католицькому храмі. Також у міських судах не приймалися свідчення українців (“людей руського обряду”), а це, окрім обмеження правового характеру, завдавало їм збитків у їхній економічній діяльності. Інші скарги стосувалися релігійних обмежень вірних Руської церкви: заборони священикам публічно нести Святі Дари вулицями міста, заборони переносити покійних до церков для заупокійних відправ. Райці міста за магдебурзьким правом володіли патронатом над костелами та церквами у місті, з цього огляду українці відчували себе також обтяженими, адже часто райці зловживали цим правом, надаючи за подарунок презенту на священика неприготованим до цього кандидатам (док. №1).

Король створив комісію з впливових державних урядовців, у яку ввійшли представники як центральних органів влади: канцлер, віце-канцлер королівства, краківський бурграбій,

¹³ Згадки про українців у міській раді за роками див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1844. – S.38 (1359 p.); S.73 (1407 p.); S.78 (1410 p.); S.79 (1411 p.); S.84 (1418 p.)*. Проте у 1425 р. під час присяги королю у повному реєстрі львівських міських урядників та посадовців згадується тільки цехмістер шевців “Petrus Ruthenus” (Ibidem. – S.89-90).

¹⁴ *Капраль М. Демографія Львова XV – першої половини XVI ст. // Львів. Історичні нариси / Упор. Я.Ісаєвич, Ф.Стеблій, М.Литвин. – Львів, 1996. – С.70.*

¹⁵ *Gilewicz A. Przyjęcia do prawa miejskiego we Lwowie w latach 1405-1604 // Studia z historii społecznej i gospodarczej, poświęcone prof. Fr. Bujakowi. – Lwów, 1931. – S.411.*

¹⁶ І.Крип'якевич писав: “що тут стоїмо на роздорозі двох епох в життю руського міщанства у Львові... епохи занепаду та обезсилення та... епохи відродження...” (*Крип'якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали / Львівські історичні праці. Джерела. – Львів, 1994. – Вип.2. – С.10*).

¹⁷ Відома історична постать, активний діяч української громади Макар Тучапський, пізніше – єпископ Львівський, Галицький та Кам'янця-Подільського (1540-1549 рр.)

так і місцеві урядовці: львівські воєвода та староста. Комісія засідала у Львові, викликавши до себе бурмистра, райців та представників української громади, і змусила обидві сторони до компромісів у суперечках. Українці й надалі мали складати присягу в церкві, але вже у присутності судового урядника, який мав би виголошувати формулу присяги. Свідчення українців безумовно мали прийматися у судах, хоча це “було проти канонів та норми німецького права. Комісія при цьому покликала на практику, яка склалася в “руських землях” Великого князівства Литовського, де українська шляхта користувалася повнотою юридичних прав, не тільки складаючи присягу та безперешкодно даючи свідчення у судах, але й займаючи керівні державні уряди на місцях.

Суперечності на релігійному ґрунті також вирішувалися компромісно, очевидно, не задовольняючи до кінця жодну із зацікавлених сторін¹⁸. Священики отримали право нести Святі Дари до хворих у місті в церковних ризах, а також дозволялося переносити вільно мертвих у місті, але запалювати свічки, дзвонити у дзвони й виконувати різні обряди можна було тільки на вулиці Руській. Право патронату залишалося за міською радою, що не могла брати з кандидатів на священика більше, ніж 2 копи польських грошів. Але українська громада також отримала змогу ручатися за кандидатів на священика, а райці мали враховувати її думку.

Компромісно суперечності у правовій та релігійній ділянках між супротивними сторонами були частково розв’язані цим декретом короля. Однак протиріччя в економічному житті міста, де українська громада робила значний поступ, подібним декретом короля у 1525 р. вирішити не вдалося. Під час побуту Сигізмунда I у Львові у 1524 р. українці поскаржилися королю на міську раду, що забороняє їм купувати нові будинки поза вулицею Руською та не дозволяє приймати їх до ремісничих цехів, а отже й виконувати ремісничу діяльність, адже у містах законно займатися ремеслом можна було тільки у цехових ремісничих організаціях. Окрім цього українцям забороняли проводити основні у той час підприємницькі операції: шинкувати алкогольними напоями, продавати сукно уроздріб.

Король відклав рішення у цій справі на вальний сейм у Пйотркові, де 17 лютого 1525 р. прийняв негативний для українців декрет. У жодному з порушених ними питань король не виявив готовності до компромісних формулювань. Усі пункти декрету були відмовними для прохань української громади Львова. Покликаючись на відсутність регулювання попередниками-королями цих проблем, Сигізмунд I постановив українцям задовольнитися проживанням у межах свого кварталу, права купувати будинки в інших частинах міста вони не отримали. Категоричним було й підтвердження заборони приймати українців “до будь-яких цехів та ремесел”, займатися шинкуванням напоями та продажем сукна. Чи не саркастичною намішкою після цього звучали слова декрету: “щоб вільно (українці. – М.К.) шукали для себе прожитку та збільшення свого майна у дозволених їм віддавна заняттях. А ті райці та інші міщани католицького обряду не повинні їм робити жодних обтяжень та несправедливостей... ставитися до них з сусідською любов’ю та прихильністю, адже справа взаємного миру та злагоди є справедливою” (док. №2). За словами І.Крип’якевича українська громада

¹⁸ Представники Львівського Успенського братства, складаючи на початку XVII ст. перелік привілеїв української громади, з віддалі часу та досвіду боротьби за свої права однозначно оцінювали цей компромісний документ як привілей “народови рускому шкодливый” (див.: Акты, относящиеся к истории Южно-западной Руси / Изд. А.Петрушевич. – Львов, 1868. – С.157).

здобула “полекші лиш в релігійних обмеженнях..., зате в актуальних справах не поступлено Русинам ні кроку”¹⁹. Очевидно, що “взаємний мир та злагода” після цього декрету не могли довго залишатися у взаєминах між католицькою більшістю та українською меншістю²⁰.

Після укладення Люблінської унії українці домоглися у толерантного в релігійних питаннях польського короля Сигізмунда Августа привілею від 20 травня 1572 р. (док. №3). На відміну від двох попередніх спроб дійти справедливості у короля, цього разу українська громада змогла отримати від короля грамоту, яка вирішувала більшість проблем релігійного, економічного, правового та культурного життя. Насамперед, вони були зрівняні у всіх правах з домінуючими у місті польськими міщанами католицької віри, що виявилось у можливості кожному з українців бути обраним до міської ради, безперешкодно отримувати міське право Львова та складати присягу за прикладом міщан-поляків. Усі привілеї та прерогативи, якими користувалися польські міщани, стали повністю доступними й для українських міщан Львова.

Отримання політичних прав доповнювалося визнанням за українцями всіх економічних свобод, які складали підставу життєдіяльності громади. Отже, українці здобули право не тільки вступати в ремісничі цехи та навчатись й працювати у будь-яких цехових ремеслах, але й обиратися старшими цехмістрами у тих цехах. Без будь-яких перешкод українці могли торгувати будь-якими товарами на всій території Речі Посполитої будь-яким чином, уроздріб чи гуртом. Окремо у грамоті-привілеї згадувалося про шинкування всіма видами алкогольних напоїв, а також продаж (крайня) сукна, як найбільш прибутковий у той час вид економічної діяльності. Суттєвою для української громади була відміна заборони на купівлю нерухомих маєтків поза межами вулиці Руської, що досі надзвичайно обмежувало підприємливих українських купців.

Також були ліквідовані деякі обтяжуючі громаду релігійні обмеження. Священники звільнялися від податків (як у грошовій, так і в будь-якій іншій формі) і мали підпорядковуватися тільки своєму львівському православному єпископу. Цікаво, що у цьому привілеї не згадується про відміну інших релігійних обтяжень. Зате король дав дозвіл українцям посилати своїх синів до католицьких початкових та вищих шкіл із навчанням семи вільних мистецтв. За невиконання та порушення умов цього привілею накладався великий штраф у 20 тисяч угорських золотих.

Привілей 1572 р., на жаль, не став реальністю у житті української громади міста. Його положення не ввійшли у дію через спротив польської громади міста, яка розпочала у королівських судах боротьбу за відміну цього некорисного для них, на їхню думку, привілею. Хоча українська громада отримувала підтвердження привілею Сигізмунда Августа його наступниками у 1574 та 1577 рр. (док. №4-5), однак впливи польської католицької громади при королівському дворі виявилися сильнішими. Декретом від 21 червня 1578 р. король Стефан Баторій фактично зліквідував усі положення привілею 1572 р. (док. №6), який так і не був введений у життя.

Правова ситуація після видання привілею 1572 р. так і не змінилася на користь української громади. Їй надалі райці не допускали українців до міських урядів та ремісничих цехів, не дозволяли шинкувати алкогольними напоями, відмовляли у складанні присяги за зразком присяги польських міщан, забороняли вільну торгівлю на торгах міста. Всі згадані неспра-

¹⁹ Крип’якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI ст. – С.62.

²⁰ Приклади взаємної недовіри та суперництва між двома громадами у першій половині XVI ст. див.: Крип’якевич І. Львівська Русь в першій половині XVI ст. – С.58-63.

ведливості українці оцінили у 30 тисяч польських злотих, додаючи до цієї суми ще 20 тисяч угорських золотих, що мали накладатися на порушників привілею 1572 р. Але король Стефан на своєму реляційному суді цілком зігнорував всі скарги українців та, покликаючись на статuti королівства, дозволив українським купцям на загальній підставі торгувати у Львові тільки під час ярмарків. Подібно було вчинено й щодо шинкування алкогольними напоями. Історик XIX ст. Д.Зубрицький з цього приводу писав про “знищення” грамоти Сигізмунда Августа 1572 р., яку було “здобуто з великими труднощами, витратами й зусиллями”²¹.

Невід’ємною складовою поняття середньовічної та новочасної нації або національної громади є релігійний фактор. Етнічно-національна громада у цю епоху розумілася також як релігійна та навпаки. Тому часто у львівських документах епохи Середньовіччя та Нового часу зустрічаємо накладання змістів та синонімізацію термінів, які стосувалися національних та релігійних громад. Ось характерний ряд синонімічних назв львівської української громади XIV-XVIII ст.: “руська (українська) нація” “громада грецького обряду”, “громада руського обряду”, “руська (українська) громада грецького обряду”, “латино-уніати”, “греко-руська (українська) нація”, “міщани греко-руського обряду та віри, римо-уніати” тощо. Подібно можна сказати і про інші етнічно-релігійні громади у Львові (вірменів, поляків та євреїв), які мали у місті свої релігійні центри й утворювали окремі національні громади. А представники інших етносів і народів входили до складу саме цих чотирьох національних громад. Не важко помітити, що у разі втрати статусу релігійного центру або його підпорядкування іншому центру (наприклад, при прийнятті церковної унії вірянами у 1630 р.), представники цієї нації поступово асимілювалися іншими громадами Львова.

Дослідники, беззаперечно, простежують взаємовплив релігійного та етно-національного чинника на прикладі українців у XVI-XVII ст.²² Особливо яскраво цей процес взаємопереплетення виявив себе у другій половині XVI ст., коли національні інтереси львівської української громади почала представляти релігійна організація – братство при міській Успенській церкві. Керівники Успенського братства перебрали на себе обов’язки речників та захисників усієї української громади міста Львова. З цього часу всі привілеї, надані українцям та їхнім церквам й монастирям, почали зберігатися в архіві братства²³.

З огляду на таку двоїсту природу громади українців Львова, аналізуючи її привілеї, слід брати до уваги також надання, які отримало власне Успенське братство як церковна організація, адже ці привілеї частково впливали на правове становище української громади загалом та розглядалися самими українцями як невід’ємна складова їхнього правового статусу. За значенням у цьому ряді братських привілеїв на першому місці стоїть статут Успенського братства, наданий антиохійським патріархом Йоакимом 1 січня (за старим, 11 січня – за новим стилем) 1586 р. (док. №1 (170)). В історичній літературі детально з’ясовані положення цього

²¹ Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – S.202.

²² Див.: Дашкевич Я.Р. Національна свідомість українців на зламі XVI – XVII ст. (Підсумки, джерела, методи дослідження) // Сучасність. – К., 1992. – №3. – С.68.

²³ Див., наприклад, перелік братських привілеїв з початку XVII ст., внесений до урочистої братської книги вписів під назвою “Альбом”, де були зареєстровані також привілеї української громади Львова (Акты, относящиеся к истории Южно-западной Руси / Изд. А.Петрушевич. – Львов, 1868. – С.156-160).

важливого для розвитку всього братського руху в Україні та Білорусії документа²⁴. Поряд з пунктами церковного характеру (ктиторство, благодійність, моральні обов'язки у громаді, взаємини зі священиком та ін.) у статуті чітко описані організаційні підстави існування братства: обов'язки та права старших братства, порядок їхнього обрання, підпорядкування братському суду (**“Вшемакаа справа братская не маєт быти выношена дален ѿ порога дому братского а на кого бы досведъчено двема, маєт быти каранъ сидѣням и безъмѣномъ воску. А кто бы гордѣлъ церковнымъ братскимъ судомъ, такъ преслѣшникъ церкви сѣдитсѣя”**). Особливе значення для скріплення солідарності в громаді мав пункт статуту про надання влади братству слідувати за моральністю: **“даемъ моцъ сему братству церковному вѣличати противныа закону христову и всякое безъчиние ѿ церкви ѿтлѣчати. А если которого брата ѿтлѣчатъ ѿт церкви презъ священника своего, того протопопа и еп[ис]к[оп]пъ не вѣлагословляти маютьъ до того часу, ажъ сѣа братству покоритъ”**.

Обов'язок львівських братчиків як “охоронців моральних порядків” поширювався і на священиків, а у випадку, коли й **“єпископъ спротивитсѣя закону истинѣ и не по правиломъ светыхъ апостолъ и светыхъ ѿтець строаще церковъ, разъвращающе праведныхъ в неправду, подѣкрѣпляюще руки безъзаконникомъ, таковому єпископу съпротивитсѣя вѣмъ, яко врагъ истинныа”** (док. №1 (170)). Першість та влада Львівського Успенського братства розповсюджувалася на всі старі та новозасновані церковні братства в Речі Посполитій, які мали йому підпорядковуватися. З такими значними повноваженнями, отриманими за статутом патріарха Йоакима, діяльність братства виходила поза рамки місцевої львівської організації української громади, воно ставало одним з центрів всеукраїнського національного життя. Слід зазначити, що й інші національні громади вірменів, євреїв, які самоорганізувалися у Львові, також ставали притягальними центрами для інших громад, розташованих у менших містах²⁵.

Після реорганізації Львівське Успенське братство розпочало бурхливу релігійно-культурну діяльність. У планах братчиків було не тільки будівництво нової споруди церкви Успіння Пречистої Диви Марії, але й закладення будинків під школу вищого типу та друкарню (док. №2 (171)). Грамоти на підтвердження статусу Успенського братства видає найвищий достойник Православної церкви на християнському Сході константинопольський патріарх Ієремія (1587 та 1589 pp.), у 1592 р. він встановлює ставропігійський статус для братської Успенської церкви (док. №3-4 (172-173), №7 (176)). У грамоті, датованій листопадом 1589 р., особливо наголошувалося на виключних правах братства на організацію у Львові школи та друкарні. Окрім церковних та богослужбових книг, у братській друкарні могли друкувати шкільні підручники з граматики, поетики, риторики, філософії та іншу літературу світського характеру (хроніки, літописці та тощо). Завдяки авторитету константинопольського патріарха та власному завязттю у релігійно-культурній праці братство домоглося свого підтвердження грамотою від 7 січня 1590 р. київського митрополита Михайла Рогози (док. №5 (174)). Він же розширює поле діяльності братства, надаючи під час свого перебування у Львові в січні 1591 р. привілей на закладення чоловічого та жіночого шпиталів при монастирі св.Онуфрія (док. №6 (175)).

²⁴ Див., наприклад: Крыловский А. Львовское Ставропигиальное братство. Опыт церковно-исторического исследования. – К., 1904. – С.30-40.

²⁵ Див., наприклад: *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – Lwów, 1906. – S.250.

За сприянням православних магнатів київського воєводи князя Костянтина Острозького та новгородського воєводи Федора Скумина-Тишкевича братство отримало підтвердження свого статусу грамотою польського короля Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (док. №7). У цьому документі окремо наголошувалося на праві братства “на встановлення школи, де б навчались вільних наук, і друкарні для друкування книг”²⁶. Привілей Сигізмунда III остаточно легітимізував реорганізацію Успенського братства на нових засадах у рамках законодавчого поля Речі Посполитої.

У 1639 р. Владислав IV видав новий привілей для Успенського братства, яким підтвердив грамоту свого батька Сигізмунда III від 1592 р. та надав братській друкарні право монополії на друкування книг кириличним друком у Львові (док. №9). Цей привілей був особливо корисний для прибутків братства, адже завдяки друкуванню, в основному богослужбової літератури, воно могло акумулювати значні кошти на утримання школи, шпиталів, прикрасу церкви, а також на іншу культурну та благодійницьку працю у Львові.

Після спалаху активної діяльності наприкінці XVI – на початку XVII ст. у суспільно-політичному житті всієї української спільноти у Речі Посполитій, що відбувався на фоні протистояння з львівським єпископом Гedeоном Балабаном та протидії унійним заходам до та після Берестейського собору 1596 р., Львівське Ставропігійське братство поступово полишає всеукраїнські заходи, заглиблюючись тільки у місцеві, непрості для українців Львова проблеми. Як писав історик XIX ст. І.Шараневич: “не було ні однієї важнішої події в історії Галицької Русі, якій би братство не співчувало і яка через кишеню і церковні багатства його не відобразилась”²⁷.

Ставропігійське братство стало, фактично, на чолі львівської української громади, створивши авторитетну в громаді, організаційно вдалу структуру, маючи за собою досвід боротьби не тільки за релігійні та культурні, але й економічні та політичні права українців Львова²⁸. Обрані керівники (старші або старійшини) братства ставали представниками всієї громади українців. На засіданнях братства приймалися рішення про збір коштів (складки) для захисту інтересів українців Львова та передмість у королівських судах та інших державних інституціях, старші братства репрезентували громаду у “зібранні всіх станів та націй міста”, перша згадка про яке датуються 1622 р.²⁹

Привілеї всієї української громади Львова належали і Ставропігійському братству. Підтвердження привілеїв, які виклопотали українці в польських королів у XVII ст. (1649, 1669, 1676 та 1697 рр.), видавалися королівськими канцеляріями в один і той же час, тобто існував один замовник на видання привілеїв. Керівники братства дбали насамперед про підтвердження найважливіших, на їхню думку, привілеїв: Сигізмунда Августа від 1572 р. про

²⁶ Ініціатива видання привілею виходила від української громади Львова та членів Успенського братства, які склали кілька чернеткових варіантів привілею, де набагато ширше викладалися церковні та правові межі існування братства, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.206, арк.1-6; спр.248, арк.1-2; спр.758, арк.1-2. Один з варіантів привілею опублікований: Monumenta Confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis, sumptibus Institutii Stauropigiani edidit dr. Wladimirus Milkowicz. – Leopoli, 1895. – Vol.1. – P.495-496.

²⁷ Шараневич І. Николай Красовский. – Львов, 1895. – С.П (післямова)

²⁸ Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI-XVIII ст. – С.97-110.

²⁹ Ptaśnik J. Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce. – Kraków, 1934. – S.333.

зрівняння львівських українців у правах з польськими міщанами, Сигізмунда III від 1592 р. – про підтвердження прав братства, Владислава IV від 1639 р. – про монополію на друкування книг кириличним друком у Львові (док. №10-12, 14-22), а також привілею Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. про право патронату братства над монастирем св. Онуфрія, що розташовувався на Краківському передмісті Львова³⁰.

Але часто королівські привілеї залишалися на папері, бо в їхньому виконанні не була зацікавлена міська влада. Так, король Ян Казимир спеціальною протекційною грамотою від 13 липня 1653 р. змушений був взяти під свій захист братство (док. №13). У розпал Хмельниччини львівські українці могли стати жертвою провокацій, тому король, “підключившись про громадянський мир та безпеку”, взяв під свою протекцію не тільки права, привілеї, але й майно громади. Останнє було не зайвим, адже у 1651 р. після Берестечка один з королівських слуг, гостининський хорунжий Станіслав Студзинський виклопотав грамоту за правом горла, за якою мав отримати все майно братства та громади українців у Львові, насамперед їхню друкарню³¹. Братство постало перед раєцьким судом у цій справі й у кінцевому підсумку повинно було сплатити у 1653 р. певну відкупну суму, навіть після отримання цієї королівської протекційної грамоти. Ця грамота, як і будь-які інші королівські документи, видавалася українцям після сплати значних грошових сум (у даному разі 100 талерів)³².

Українці ще кілька разів вдавалися до прямого королівського захисту та судового втручання, щоб захистити власні інтереси. У 1699 р. українська громада через королівський мандат здобула формальне право голосувати на зібранні станів та націй міста, подаючи голос перед регентом міської громади (док. №23). Але досить швидко регент одержав судовий позов короля у справі отримання українською громадою цієї грамоти, і на час судового процесу її дія припинялася. Згодом, у 1700 р., українці спромоглися на ще один декрет із підтвердженням попереднього, корисного для них рішення, але й тепер справа знову застрягла у королівських судах³³.

Двічі у 1700 р. польський король Август II підтверджував права й привілеї братства та брав його під опіку перед львівським єпископом Йосипом Шумлянським, котрий прагнув прилучити Ставропігійське братство до унії (док. №24-25). Все ж під вагою різних обставин братство прийняло унію з Католицькою церквою у 1708 р. Папа Климент XI грамотою від 5 квітня 1709 р. затвердив цей вибір братства та піддав його під опіку Конгрегації у справах пропаганди віри, вивівши його з-під прямої церковної влади львівського єпископа (док. №8 (177)).

Здавалося, після прийняття унії українці зрівняються у правах з римо-католицьким населенням Львова. І справді, за статутом королівства від 1699 р. міщани-уніати мали бути допущеними до всіх міських урядів та прав, якими володіли міщани-католики³⁴. У 1712 р. за сприянням львівського єпископа Варлаама Шептицького відбулося зібрання представників всіх братств Львова, де під присягою було вирішено добиватися у королівських судах зрівнян-

³⁰ Monumenta Confraternitatis Staupigianae Leopoliensis, sumptibus Instituti Staupigiani edidit dr. Wladimirus Milkowicz. – P.387-389.

³¹ Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – S.326-327.

³² Ibidem. – S.334.

³³ Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при киевском, подольском и волынском генерал-губернаторе. – К., 1904. – Ч.I. – Т.12. – С.582-584.

³⁴ Volumina Legum / Ed. J. Ohryzko. – Peterburg, 1860. – Vol. VI, p.35.

ня українців у правах з польським міщанством³⁵. У відповідь католицький магістрат наклав податок, який мали платити здебільшого українці, щоб магістрат міг судитися з ними³⁶. Королівська влада заступилася за скривджену громаду й 25 березня 1713 р. Август II на прохання старших української громади і водночас керівників Ставропігійського братства – Стефана Ляковського та Петра Семеновича – звільнив львівських українців, міщан та передміщан, від несправедливо накладених на них податків та контрибуцій (док. №26). У цьому ж році 16 вересня українці домагаються привілею про зрівняння в політичних та економічних правах з католицькою громадою Львова (док. №27). Але ненадовго: незабаром справа знову потрапляє до королівського суду, і через рік декретом від 20 грудня 1714 р. відсилається до реляційного королівського суду³⁷.

Справа зрівняння у правах львівських українців з поляками, започаткована ще привілеєм 1572 р., довгі роки лежала непорушно у королівських судах. Багато зусиль та фінансових коштів витратила українська громада, щоб отримати остаточний декрет на свою користь, датований 30 січня 1745 р. (док. №30). Королівський декрет передбачав створення комісії для його виконання у складі луцького суфрагана Гієронима Шептицького³⁸, скарбника великого князівства Литовського Ігнатія Сапегі, львівського старости Йоахима Потоцького та ще кількох шляхтичів і королівських урядників. Комісія на виконання королівського декрету повинна була провести вибори, після яких представники української громади мали б засідати у міській раді, лавничому уряді та колегії “40-а мужів”.

22 лютого 1745 р., у день виборів урядовців міста комісія, очевидно, після відмови райців допустити до урядів українців, оголосила королівський декрет та своїм рішенням затвердила вибір на місце померлих до складу раецького уряду Георгія Коця, а до лавничого – Якова Русяновича, Михайла Горошка та Михайла Ляковського³⁹, а ще семеро українців – до колегії “40 мужів”⁴⁰. Але це рішення залишалося на папері і пізніші реляції істориків про реальне досягнення рівноправ’я українців з поляками не відповідали дійсності⁴¹. Влітку 1745 р. примас, гнєзненський архієпископ Ян-Олександр Ліпський звертається з листом до львівського магістрату про допущення українців до міських урядів⁴². Наступного року, 23 вересня 1746 р., Август III видає ще один декрет на виконання попереднього декрету.

³⁵ *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – S.465.

³⁶ Подібну нехитру тактику застосували райці і під час судової тяганини з вірменами у першій половині 80-х рр. XVII ст., також накладаючи на вірменів, з якими процесувалися, податок на ведення судових акцій (док. №105).

³⁷ *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – S.466-467.

³⁸ Представник славної священничої родини Шептицьких, яка у XVIII ст. дала Греко-католицькій церкві трьох владик.

³⁹ Д.Зубрицький помилково повідомив про впровадження в міські уряди українців як dokonаний факт, крім цього, у нього замість одного аж три українці мали засісти в раецькій колегії, див.: *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – S.481-482.

⁴⁰ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАУЛ). – Ф.52, оп.1, спр.143, арк.96-97.

⁴¹ *Zubrzycki D.* Kronika miasta Lwowa. – S.481-482; *Ptaśnik J.* Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce. – Kraków, 1934. – S.335-336.

⁴² ЦДІАУЛ. – Ф.132, оп.1, спр.693, арк.1-3.

Але католицький магістрат не хотів втрачати свою монополію на владу у місті. Тому у листопаді 1746 р. у міській ратуші знову засідала королівська комісія для поновного виконання декрету про зрівняння українців⁴³. З цього приводу райці, які не були присутні на засіданні комісії та заслуховуванні декрету комісарів, записали протест у львівські гродські книги. Судові претензії райці висловили не проти королівських комісарів, а проти “руської нації”, яка під час роботи комісії в ратуші організувала її військову охорону (“homines quosdam exóticos, omni apparatu militari cum bombardis, spathis, sclopetis et caetero militari apparatu”⁴⁴), очевидно, це були наймані бідні шляхтичі – “ходачкова шляхта”.

Інший королівський декрет від 5 червня 1753 р. підтвердив, що українці повинні були ще довгий час доводити своє право на рівні політичні права у Львові (док. №31). У суперечку між українською громадою та польським магістратом втрутився львівський католицький капітул, позірно побоюючись можливого втручання обраних міських райців-українців у справи опіки та адміністрування католицькими храмами та шпиталями. На цій гаданій підставі урядуюча католицька більшість намагалася заблокувати виконання декрету зрівняння у правах. Королівський декрет роз’яснив цю ситуацію цілком логічно: ктиторами та провізорами католицьких костелів та шпиталів мають бути католики, а уніатських храмів – українці-уніати.

На схилі існування Польської держави у 1754 та 1767 рр. Львівське Ставропігійське братство підтвердило свої права в останніх польських королів (док. №32-33). Власне це були останні привілеї львівських українців у польську епоху, які нічого не змінили у їхній важкій правовій ситуації.

Привілеї вірменської громади. Початок правового регулювання громада львівських вірменів вела з давньоруських княжих часів. Підставою для цього була грамота князя Федора Дмитровича, надана вірменам-воїнам із запрошенням на Русь, і датувалася 1062 р. Але оприлюднена ця грамота була тільки 21 жовтня 1641 р. із вписом до книг Метрики Коронної у Варшаві⁴⁵. Всебічна джерелознавча критика цього документа підтвердила думку про фальсифікацію грамоти у ті часи⁴⁶.

На думку польського вченого О.Бальцера, який всебічно вивчав правові стосунки львівських вірменів у середньовіччі, вірменська громада Львова у давньоруські часи мала власного вйта та окрему юрисдикцію⁴⁷. Хоча поза згаданим фальсифікатом грамоти 1062 р. більше немає вірогідних документальних свідчень на підтвердження цієї думки. Тому привілей 1356 р. є надійною точкою відліку правового забезпечення вірменської громади у Львові.

⁴³ ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.143, арк.110-111.

⁴⁴ Там же. – Арк.110.

⁴⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna. – N187. – K.139-139v. Грамота латинською мовою була вперше опублікована у першій половині XIX ст., див.: X. Z[achariasiewicz]. Wiadomość o Ormianach w Polsce // Biblioteka Narodowego Zakładu im. Ossolińskich. – 1842. – T.1. – S.71.

⁴⁶ Дашкевич Я.Р. Грамота Федора Дмитровича 1062 р. (нарис з української дипломатики) // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – К., 1962. – №4. – С.9-20. Полеміку вірменського вченого див.: Микаелян В.А. К вопросу о грамоте князя Федора Дмитриевича // Археографический ежегодник за 1964 год. – Москва, 1965. – С.11-18.

⁴⁷ Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909. – T. IV. – Z. 1. – S.9.

З усіх перелічених у Казимирівському привілеї 1356 р. національних громад тільки вірмени змогли максимально скористатися з можливості організації власних автономних органів судочинства. Судячи з інших опосередкованих звісток документів церковного характеру вірменською мовою з 60-80-х рр. XIV ст., у Львові існувала досить численна та багата вірменська громада з розбудованою соціальною та церковною структурою⁴⁸. У 1379 та 1380 рр. вірмени, які “мешкають як у місті, так і за мурами міста”, отримують підтвердження свого правового статусу у польських та угорських королеви Єлизавети та короля Людовика (док. №34-35). Громада зберігалася при “їхніх звичаях, а саме при війті, єпископах, священниках, церквах, у всіх будь-яких користях і правах” (док. №34). Зі зміною державної належності та переходу Львова та Галицької Русі під правління Польського королівства вірмени підтверджують у Владислава II Ягайла два юрисдикційні привілеї 1379 та 1380 рр. (док. №36).

Основним заняттям львівських вірменів була торгівля зі східними краями як найбільш прибуткова діяльність у транзитному Львові – “східних брамах” Польського королівства. Але наприкінці XIV – на початку XV ст. внаслідок військових дій східний напрям торгівлі був тимчасово закритим, тому вірмени постаралися у 1402 р. про привілей на торгівлю у всьому Польському королівстві, хоча про пільгову торгівлю без сплати мит у цьому королівському наданні не йшлося (док. №37)⁴⁹. Цей привілей був підтверджений Казимиром IV тільки 23 листопада 1462 р. (див док. №47).

Вірмени у порівнянні з іншими львівськими мешканцями особливих пільг у торговельній діяльності не мали, про що може свідчити привілей Олександра від 6 травня 1505 р. (док. №56). Король звільнив вірменів від мит (як й інших мешканців Львова), але залишив щорічну сплату податку 30 кіп польських грошів. Також з цього документа довідуємося, що перед наданням вірмени були обтяжені ще одним податком, коли сплачували окреме львівське мито від товарів, вартість яких перевищувала 30 кіп польських грошів. У 1507 р. новий король Сигізмунд I дозволяє королівським митникам стягувати з львівських купців-вірменів половину мита (док. №57). І тільки у 1509 р. він підтверджує привілей Олександра про звільнення вірменських купців від мит (док. №58). У 1524 р. Сигізмунд I двома мандатами звільнив вірменських купців від сплати нового, нещодавно встановленого мита (док. №73-74), але зробив це з огляду на залишену у силі сплату певної суми, (очевидно згаданої у документі 1505 р. суми у 30 кіп польських грошів).

За традицією у Львові існувало вірменське війтівство, – це засвідчує не тільки привілей 1379 р. (док. №34), але й інші документи з другої половини XIV ст.⁵⁰. Проте реально інститут вірменського війтівства не отримав схвалення королівської влади у дипломі, де чітко були б виписані всі основні положення його юрисдикційного статусу та маєткові права війта. Внаслідок цього виникли непорозуміння між міською радою та вірменською громадою. У 1444 р. король Владислав III вирішує суперечку щодо права вірменського війта на прибутки з двох різницьких

⁴⁸ Дашкевич Я.Р. Давній Львів у вірменських та вірменсько-кипчацьких джерелах // Україна в минулому. – Київ-Львів, 1992. – Вип.1. – С.8-11.

⁴⁹ Д.Зубрицький помилково відніс видання цього привілею до 1421 р. (див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa.* – S.85), очевидно, він користувався кодексом Йогана Альнпеха, де також вміщено цей документ після запису подій з історії Львова у 1421 р., але записи у цьому кодексі не систематизовані хронологічно (див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1153, арк.34).

⁵⁰ *Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie.* – S.18-19.

яток та на їхнє утримання (док. №42). Після скасування вірменського війтівства громада кілька разів у XVI ст. підтверджувала це суттєве для давньої економіки право, адже м'ясо було важливим продуктом харчування у середньовічних та новочасних містах (док. №60, 68, 70).

Саме щодо вірменського війтівства у другій третині XV ст. розгорівся конфлікт між можновладною родиною Одровонжів та міською владою Львова⁵¹. У час найбільшого посилення впливів на королівському дворі львівського старости та воєводи Андрія Одровонжа, який був зацікавлений у послабленні міської влади, вірменське війтівство за королівським привілеєм від 23 листопада 1462 р. отримало цілковиту самостійність від міських судів й судова автономія львівських вірменів стала повною (док. №46). Однак після смерті у 1464 р. воєводи Андрія Одровонжа міська влада Львова здобулася на привілей, за яким вірменське війтівство ліквідовувалося загалом, а не тільки як окрема правова інституція (док. №48). Забезпечувати судочинство між вірменами мав у повній відповідності до привілею 1356 р. міський війт разом з вірменськими старшими за нормами магдебурзького права.

У цих судових баталіях щодо окремого війта вірмени програли, але внутрішньо міцна та багата громада і далі прагнула відстояти автономну юрисдикцію вже у рамках магдебурзького права. У другій половині XV ст. польські королі двічі – у 1476 та 1493 рр. – уточнювали та регулювали правові взаємини, які склалися після скасування окремого вірменського війтівства (док. №49, 53). Регулювання стосувалося розподілу штрафів унаслідок діяльності суду, порядку проведення судового розслідування, відсилання суперечливих справ до вищої судової інстанції та форми присяги вірменів. Проте суперечки між вірменами та містом щодо судової компетенції продовжувалися і надалі. Сигізмунд I спробував декретом від 2 березня 1510 р. розмежувати повноваження міського та вірменського судів (док. №59). Виключній юрисдикції міського суду підлягали справи про нерухоме майно, успадкування, а також про вбивства, крадіжки, насильства й поранення. У наступних королівських документах це положення отримало назву “чотирьох статей”, які мали розглядатися тільки міським лавничим судом. Усі інші справи, у котрих зацікавленими сторонами були вірмени, повинні були розглядатися на вірменському суді, який утворювали спільно міський війт та вірменські старші.

У 1518 р. король Сигізмунд I підтвердив декрет від 1510 р. і знову уточнив правові проблеми вірменської юрисдикції (док. №64). А виникали вони здебільшого з вини львівських райців, котрі намагаючись ігнорувати навіть обмежену вірменську юрисдикцію, втручалися у майже всі вірменські справи, належні до тієї юрисдикції. Король ще раз перелічив чотири статті, які підлягали виключно міській юрисдикції, встановив, що у вірменському суді поряд з головуючим міським війтом має засідати шість вірменських старших, та накладав можливий штраф на порушника декрету у 200 гривень.

Суперечності між міською та вірменською юрисдикцією виявлялися й в інших питаннях. Частина львівських вірменів, використовуючи переваги міського магдебурзького права, що забезпечувало кращі умови для проведення торговельної діяльності, звільняло від сплати певних податків та мит, переходила у міське право через отримання спеціальних грамот-привілеїв. Старші вірменської громади боролися проти такої практики, адже тоді податки, які накладалися на громаду, розподілялися між її членами нерівномірно, бо вірмени, котрі перейшли на міське право, ухилялися від їх сплати. Тому старші вірменської громади клопоталися про зрівняння у

⁵¹ Детальний перебіг конфлікту описано в: *Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie.* – S.100-137.

податках всіх вірменів без різниці у юрисдикційній належності. Збереглося кілька королівських декретів, де на всіх вірменів будь-якої юрисдикції покладалася солідарна відповідальність при сплаті податків (док. №40, 48).

Але “втеча” від вірменської до більш захищеної міської магдебурзької юрисдикції продовжувалася і в наступні століття. У 1561 р. вірмени виклопотали ще один королівський наказ про зобов’язання всіх вірменів коритися вірменській юрисдикції та “всі тягарі рівномірно зі всіма нести та віддавати” (док. №81).

Окрім вірменської юрисдикції в середмісті Львова своїм правом користувалися вірмени, які мешкали на Підзамчі, на території святойоанівського деканату, неподалік храму Івана Хрестителя. За привілеєм Владислава II від 3 квітня 1415 р. всі мешканці цього деканату, не тільки вірмени, а й загородники та жителі переходили на вірменське право (док. №38). З того часу всі судові справи у цій громаді вирішувалися перед війтом вірменського права, який був відповідальним перед каноніком та пребендарем храму св. Івана Хрестителя, який власне й виклопотав цей привілей у короля. На відміну від вірменів середмістя війт вірменського права на святойоанівському деканаті не мав суперників, які б намагалися скасувати його інституцію⁵². Але громаду вірменського права в деканаті утворювали не тільки вірмени, але й українці, поляки та інші мешканці деканату, тому війтом обирався зазвичай неетнічний вірменин⁵³. Окрему юрисдикцію мешканців деканату у XV ст. кілька разів підтвердили місцеві та центральні урядники, а у 1491 р. існуючу правову ситуацію санкціонував король Казимир IV (док. №52).

Наприкінці XV ст. львівські райці відчували зростаючу конкуренцію з боку купців вірменів, українців та євреїв, які мешкали як на міських передмістях, так і в юридиках, непідлеглих міському праву: в деканаті св. Івана Хрестителя та на Підзамчі⁵⁴. У 1497 р. райці виклопотали три однакового змісту королівські декрети, за якими цим купцям заборонялася будь-яка торгівля, що йшла не на користь міського права складу (док. №.54-55, 113). У відповідь львівський католицький декан, котрому підлягала святойоанівська юридика, постарався отримати грамоту, видану 2 січня 1498 р. райцями багатьох галицьких міст: Перемишля, Самбора, Жидачева, Стрия та інших, в якій вони стверджували про існування в деканаті щорічної ярмарки та щотижневих торгів, право торгівлі на яких було надане раніше польськими королями вірменам, українцям та іншим людям, які мешкали в деканаті⁵⁵.

⁵² Книги війтівського та війтівсько-лавничого суду вірменського права на святойанівському деканаті збереглися з початку XVII ст., див.: *Капраль М.* Джерела до історичної демографії та соціотопографії Львова XVI-XVII ст. у варшавських архівних збірках // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. – Львів, 1999. – Вип.2 (1995-1997 рр.) – С.202.

⁵³ У XVII ст. вірмени з середмістя володіли однією власною юридикою на передмісті, яка називалася Біскупщиною, акти цієї юридики з першої половини XVIII ст. див.: Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. 5 (Оссолінських), оп.1, спр.1725, арк.1-14. Детальніше про джерела цієї категорії див.: *Дашкевич Я.Р.* Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII-XVIII ст. (Проблематика, стан і методика дослідження) // Історичні джерела та їх використання. – К., 1969. – Вип.4. – С.129-171.

⁵⁴ У декреті, спрямованому проти купецтва на Підзамчі, не згадувалося про вірменів (док. №113), хоча вони наприкінці XV ст. звичайно мешкали там та мали свого війта, який підпорядковувався львівському старості, див.: *Balzer O.* Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie. – S.170.

⁵⁵ Akta Grodzkie i Ziemske z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1883. – T.IX. – S.162-163.

З допомогою королівських привілеїв та декретів львівські вірмени намагалися утвердити і впровадити в життя своєї громади та при взаєминах з представниками інших націй і станів деякі власні правові та звичасві норми. Декретом Владислава III від 1434 р. застерігалось безперешкодне виконання вірменами заповіту останньої волі, щоб йому ніхто “місцевий або чужинець не наважувався і не смів перешкоджати” (док. №39). У документі того ж короля від 1444 р. регулювалися проблеми, що виникали під час торгівлі невольниками, яких вірмени могли купляти на чорноморських ринках⁵⁶. Очевидно, на місці, у Львові, траплялися випадки самовільного звільнення таких невольників без згоди вірменів, тому король заборонив це робити. У разі добровільного бажання охреститись, виявленого невольником, його можна було викупити за суму, яку витратив вірменин при його купівлі (док. №43). Також, якщо член вірменської громади виявив би бажання прийняти католицьку віру, то вірмени не мали права протидіяти таким намірам. У цьому ж документі Владислава III, де заторкувалися різнопланові питання економічного та релігійного життя, робилося застереження проти самовільного вступу королівських підданих до помешкань вірменського єпископа та вірменських старших.

1518 р. виявився переломним у стосунках львівських вірменів та нової католицької владної верхівки⁵⁷. Суперечності між ними загострилися до максимальної межі, коли міський суд засудив до спалення на стосі дров вірменина Івашка Тихновича за адюльтер з жінкою-католичкою (док. №66). Вирок був винесений судом безвідкладно, причому на смерть була засуджена також жінка-католичка на ім'я Софія, котра була служницею у Івашка Тихновича⁵⁸. Королівський декрет у цій справі був неприхильним до райців, які мали сплатити 200 гривень у королівську скарбницю, а також по 20 грошів кожному вірменину-господарю, що проживав у середмісті. Але головним правовим підсумком цієї кривавої справи для вірменів був королівський наказ перекласти на “руську” або латинську мову своє вірменське право, яке вони мали представити королю на вальному сеймі наступного року.

Правовий кодекс, який подали вірмени на затвердження королю Сигізмунду I та який був підтверджений 5 березня 1519 р., у літературі отримав назву “вірменського статуту 1519 р.” (док. №67)⁵⁹. У статуті містилося 124 статті, більшість яких базувалося на вірменському середньовічному “Судебнику” XII-XIII ст. авторства Мхітара Гоша, Старому та Новому

⁵⁶ Згадки про перевезення італійськими купцями невольників через Львів у XV ст. див.: *Łoziński W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI-XVII wieku.* – Lwów, 1890. – S.38. Отже, работоргівлею могли займатися також вірмени, котрі вели активну торгівлю на чорноморських ринках.

⁵⁷ Після захоплення турками чорноморських портів Кафи, Кілії, Білгорода та ін. і закриття торговельних шляхів на Схід катастрофічно падає в силі купецький, в основному німецький, патриціат Львова, що масово зубожіє (*Łoziński W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI-XVII wieku.* – S.39, 41). Тому наприкінці XV – на початку XVI ст. відбувається зміна при владі патриціанських родин (*Skoczek J. Studia nad patrycjatem lwowskim wieków średnich // Pamiętnik Historyczno-Prawny.* – Lwów, 1929. – T.7. – Zesz.5. – S.233-234), львівська владна верхівка стає більш польською за етнічним складом та розпочинає боротьбу за позитивність своїх раєцьких посад.

⁵⁸ *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa.* – S.141.

⁵⁹ В історико-правничій літературі детально з'ясовано основні питання про походження, зміст і джерела вірменського статуту 1519 р., див.: *Balzer O. Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519.* – Lwów, 1910; *Кульчицкий В.С. Армянский “Судебник” Гоша и его применение во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов. Сборник материалов второй украинско-армянской научной сессии.* – К., 1965. – С.145-150.

Завіті, канонічному праві, магдебурзькому праві⁶⁰. У статуті широко регулювалися правові стосунки церковного, шлюбного, кримінального, фінансово-економічного, цивільного характеру⁶¹. Невелика частина статей була перероблена з врахуванням нових правових відносин, що склалися у Львові. У випадку, коли статті значно різнилися зі звичними у польському праві аналогами, у статуті 1519 р. часто давалася уточнююча нотатка: “Про вірменів цю постанову слід розуміти”. Вірменський статут 1519 р. як повноцінний та багатофункціональний правовий кодекс⁶², що передбачав розв’язання різноманітних правових ситуацій, здавалося мав би покласти край суперечкам у Львові між вірменами та міською владою⁶³.

Проте вже невдовзі “виник новий привід для питань та суперечок”, й у 1523 р. король видав новий декрет (док. №72). Ображеною стороною виявилася міська рада, адже вірмени після прийняття статуту 1519 р. перестали приймати свідчення “християн католицького та руського обрядів” у своїх судах та ревізували деякі положення декрету 1510 р., вирішивши вписувати трансакції з нерухомістю у книги свого вірменського права, та перетягували на себе вирішення деяких кримінальних злочинів, які чиняли вірмени. Очевидно, були випадки, коли хтось з вірменів “зухвало та вперто себе повів або якісь ущіпкові слова вимовив” на адресу міського бурмистра та війта. Королівський декрет підтвердив знову основні положення декрету 1510 р., ще раз утверджуючи компромісний характер вірменського права у Львові, де поряд з вірменською складовою були включені й елементи магдебурзького права.

У 1549 р. вірмени отримують привілей про непідлеглість іншим судам, окрім суду власного вірменського права, у якому мав засідати війт міського магдебурзького суду та старші вірменської громади (док. №79). Ця грамота посилила вірменську юрисдикцію в місті як автономну за своїм характером. Проте у XVI ст. виникали все нові й нові причини й підстави для судових баталій та суперечок між міською католицькою та вірменською громадою. Польський король Сигізмунд Август у 1563 р. намагався в одному декреті зняти всі напружені моменти у цьому взаємному протистоянні (док. №82). А ситуація загострилася подібно як у 1518 р. на суб’єктивному ґрунті, після арешту вірменського старшого Томи Стецьковича на тій підставі, що він “будучи тричі викликаний, відмовлявся прийти до раєцької резиденції”. Окрім цього, райці вдарили по економічних інтересах вірменів, арештувавши їхні вози з товарами.

У судовій справі, що розгорілася, вірмени перелічили інші претензії до міської влади Львова: “їм забороняють львівські бурмистр, райці, війт і лавники чинити суди про нерухоме майно, таким же чином не дозволяють судити їм справ про криваві рани; забороняють купівлю нерухомих маєтків у місті і на передмісті, не дозволяють вірменських зібрань; вірменських

⁶⁰ *Balzer O. Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519. – S.7.*

⁶¹ Детальну характеристику статуту 1519 р. див.: *Balzer O. Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519. – Lwów, 1910.*

⁶² Доповненням до статуту 1519 р. був складений у XVI ст. “Порядок судів та справ вірменського права”, який однак не був затверджений королівською владою, див.: *Balzer O. Porządek sądów i spraw prawa ormiańskiego z r.1604. – Lwów, 1912. – S.5.*

⁶³ Видавець та дослідник вірменського статуту 1519 р. польський історик права О.Бальцер налічив 26 копій та списків XVI-XIX ст. цього кодексу, що засвідчило широке розповсюдження й активне користування статутом не тільки у Львові, але й в інших містах, де були вірменські громади: Замості, Кам’яні та ін., див.: *Codex Iuris Polonici annos 1506-1522 continens. Typis mandavit adnotationibus O.Balzer. – Cracovie, 1906. – Vol.3. – Pars 1. – P.401-426.*

старших, число яких є збільшено понад 6 старших, що засідають з міським війтом при вірменському суді, потім забороняють обирати інших 6 (старших) і при відсутності інших старших не дозволяють, щоб на їхньому місці засідали”. У всіх цих питаннях вірмени намагалися ревізувати на свою користь попередні королівські рішення, “перетягнувши” до вірменського права вирішення важливих питань, особливо справ про нерухомість та кримінальні злочини. Проте у королівському декреті чітко витримано правову лінію попередніх декретів Сигізмунда I, вирішення справ про нерухомість та кримінальні злочини залишено за міським судом, однак вірменам дозволялося вирішувати у вірменському суді справи про нерухомість, коли успадкування за їхнім правом відрізнялося би від магдебурзького. Введення у володіння нерухомими маєтками також вирішено компромісно: його проводив міський війт разом з двома вірменами присяжними лавниками. На користь вірменів вирішено питання про розширення представництва вірменських старших – з 6 до 12. Арешт райцями Томи Стецьковича також не схвалювався, як і затримка возів з товарами вірменських купців.

У цьому ж декреті впроваджувалася нова правова регламентація стосовно дотримання т. зв. порядку в місті і щодо оборони міста. У часи воєнної небезпеки та природного лиха (пожежі, чуми та ін.) райці отримали право арештовувати вірменів-порушників і накладати штрафи на них. У зв’язку з цим цікава увага й підозра міських католицьких влад до зібрань, “які люди іншої нації та обряду проводять”. Подібна ситуація виникла перед раецьким судом у 1538 р., але щодо українців, котрих також звинувачували, що “потаємно роблять сходини і там вибирають поміж себе бурмистрів та радних...”⁶⁴.

Подібні елементи правового устрою в української та вірменської громад помічаємо на прикладі привілею 1569 р. (док. №83). Сигізмунд Август підтвердив старшим та всій вірменській громаді Львова право патронату, тобто розпорядження, управління та опіки над майном вірменського монастиря св. Анни, розташованого на Краківському передмісті. Цей привілей вірменська громада отримала в суперечці з вірменським єпископом, який прагнув здобути не тільки церковну, а всю повноту влади над цим монастирем. І саме у цей час українська громада боронить своє право патронату щодо Унівського монастиря у королівських судах з львівським єпископом⁶⁵. Як бачимо, світський чинник у житті обох громад у XVI ст. був достатньо потужним та впливовим.

1578 р. приніс вірменам зрівняння у всіх правах з домінуючою у політичному житті католицькою нацією (док. №86)⁶⁶. За королівським привілеєм Стефана Баторія вірмени повинні були користуватися тими ж законами й вільностями, що й польські міщани, як при торгівлі сукном та різними алкогольними напоями, так і займаючись різними ремеслами чи вступаючи до ремісничих цехів. До того ж повністю зберігалися попередні права на автономну вірменську юрисдикцію. Заперечення міських влад про те, “що вірмени з огляду на різницю у мові та релігії не є їм рівними та тільки до вільності (права) складу та несплати мит є допущені, і до певних меж вільностей є включені понад інших львівських міщан”, не були взяті до уваги королівським судом. Очевидно, що король у даному разі більше дбав про збільшення державних

⁶⁴ Див.: *Крип'якевич І.* Львівська Русь в першій половині XVI ст. – С.63.

⁶⁵ Monumenta Confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis, sumptibus Instituti Stauropigiani edidit dr. Wladimirus Milkowicz. – P.21-22, 25-31.

⁶⁶ У цьому ж 1578 р. українці, навпаки, були позбавлені привілею про зрівняння у правах з католицькою нацією Львова (док. №6).

прибутків, які могли принести підприємливі львівські вірмени, отримавши обіцяні у привілеї торгово-економічні пільги.

Привілеї про зрівняння у правах діяв понад 20 років, проте міська влада прагнула у будь-який спосіб скасувати цей документ, що “утискував” права міщан-католиків. Вдалося це зробити у 1600 р. за допомогою декрету уточнення Сигізмунда III (док. №88). Привілеї Стефана Баторія формально підтверджувався, але вносилися такі уточнення, які фактично відміняли його дію у багатьох положеннях. Так, зберігаючи право вільної торгівлі, декрет визначав вірменам тільки дві крамниці для торгівлі тканинами. До того ж ці тканини мали бути здебільшого дорогих сортів (шкарлати, гранати), які можна було продавати вроздріб, а продаж дешевших тканин вроздріб вірменам заборонявся (окрім часу закриття торгівлі з Туреччиною внаслідок військових дій). Так само обмежувався вірменам продаж алкогольних напоїв: у двох будинках, визначених вірменськими старшими, можна було торгувати вином, у трьох – медом, у чотирьох – пивом. Сміховинно малою встановлювалася і кількість ремісників-вірменів, що могли вступати до ремісничих цехів: по два кравці, шевці, кушніри та один маляр.

Одночасно з цим декретом у королівських судах був прийнятий інший обмежуючий декрет Сигізмунда III щодо кількості будинків, дозволених вірменам для проживання та володіння у середмісті Львова (док. №89). Володіти на діничному спадковому праві вірменам можна було 73 будинками, без включення до цього числа громадських і церковних споруд вірменської громади та ще трьох нещодавно куплених будинків. Окрім цього, вірмени могли безперешкодно викуповувати нерухомість у євреїв міста. Проте на центральній площі Ринок – як найбільш престижному районі міста – вірмени мали продати кам’яниці та більше не купувати. У 1640 р. вірменські старші королівською грамотою підтверджують расцьку ухвалу з 1574 р. про дозвіл вірменам з середмістя купувати нерухомі маєтки на львівських передмістях. Очевидно, у той час виникла нагальна потреба розширення території проживання вірменів, яким було тісно у рамках визначених їм 73 будинків у середмісті.

Після видання привілею Стефана Баторія від 1578 р. про зрівняння у правах з кінця XVI – початку XVII ст. у привілеях, які отримують львівські вірмени, домінує економічна проблематика. У 1622 р. вірмени протестують проти введення нового податку у Львові під назвою “штукового”, який міські райці отримали без їхньої згоди⁶⁷. Вірмени одержали право не платити цей новий податок (док. №91). У 1642 р. Владислав IV звільняє львівських вірменів від сплати мит на ввезення та вивезення товарів з королівства, але з такою умовою, щоб митники записували у реєстри провезені товари (док. №95).

У 1651 р. у розпал Хмельниччини вірменська громада знову розширює свої торгові права. Фактично за привілеєм Яна Казимира будь-які обмеження на торгівлю вірменам були зняті, можна було продавати різні тканини та напої гуртом або вроздріб, відкривати крамниці, виробляти різні напої (док. №97). Через три роки, у 1654 р., Ян Казимир знову підтверджує ці економічні й торгові права вірменських купців у Львові, пов’язуючи їх з прийняттям Львівською єпархією вірменської церкви у 1630 р. церковної унії з Римо-католицькою церквою (док. №99). Проте й у цьому привілеї відчувалися моменти неповної рівноправності вірменської громади. Так, продавати тканини гуртом чи вроздріб можна було лише у п’яти крамницях, та збільшувалася з 73 до 83 кількість кам’яниць, якими могли володіти вірмени у середмісті

⁶⁷ Публікацію міського привілею див.: Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. – С.417-419.

Львова. Цих десять нових будинків можна було купити на площі Ринок з дозволом орендувати їх певний час перед викупом. Щодо шинкування алкогольними напоями королівський декрет також вносив певне обмеження: в одному будинку дозволялось шинкувати тільки одним видом напою – вином, медом, пивом або горілкою. А вірменські старші мали слідкувати за дотриманням у цьому порядку. Не цілком були рівноправні й вірменські ремісники. Хоч вони й отримали право вступати до будь-якого цеху, проте тільки по два майстри для кожного виду ремесла.

На прикладі цього декрету помічаємо, як поступово проходять асиміляційні процеси у львівській вірменській громаді, що герметизується в своєму демографічному середовищі. На прохання старших вірменської громади король заборонив приймати до міського права вірменів-прибульців. Надання їм міського права могло відбутися тільки за рекомендацією львівських вірменських старших.

З початку XVII ст. прерогативи вірменських старших у власній громаді та в міській громаді помітно зростають. У 1616 р. король Сигізмунд III, покликаючись на попередників, піддає всіх вірменів під юрисдикцію вірменських старших (док. №90). Вона мала розповсюджуватися не тільки на податкові зобов'язання вірменів, але й у будь-яких інших внутрішніх питаннях громади. Всі ухвалені керівниками громади рішення мали дотримуватися в громаді, а в разі незгоди чи непослуху старші могли карати незгідних членів громади ув'язненням або грошовими штрафами.

Проте найважливішими для вірменських старших та громади загалом були королівські привілеї, які включали представників вірменської громади до контрольних і рахункових органів міської влади та посилювали їхню роль у цих органах. У 1678 р. вірменські старші⁶⁸ домоглися автономності двох своїх представників у комісії, яка займалася оцінкою нерухомості при складанні податків (док. №103). Тепер два вірменські старші оцінювали майно тільки членів своєї громади, не втручаючись до оцінювання майна представників іншої національної громади. Це полегшило становище вірменів у Львові, адже до цього часу польські оцінювачі нерухомості, користуючись у комісії більшістю голосів, наклали на неполяків більші податки.

У 1678 р. старші вірменської нації одержали від короля Яна III Собеського гоноровий привілей, за яким щонайменше 4 вірмени могли вступити до престижного католицького стрілецького братства у Львові (док. №104). Але найважливішим положенням цієї грамоти було звільнення вірменських райців (так названо вірменських старших, очевидно, за їхнім бажанням) від сплати податків зі своєї нерухомості. Проте католицький польський магістрат не хотів приймати еліту вірменської нації до свого кола, навіть до забавкового, але престижного стрілецького братства, заявляючи, що “вірменська нація до виконання стрілецького ремесла не є здатна”.

Кількарічні судові перипетії між магістратом і вірменською нацією супроводжувалися арештом на свято Пасхи вірменських старших, опечатуванням їхніх складів з товарами, накладанням райцями на вірменів несправедливих податків для ведення процесу проти них же. У 1686 р. король Ян III видав великий за обсягом декрет, де вкотре врегульовувалися правові

⁶⁸ Характеристику таких важливих документів з історії вірменської громади у Львові як протоколи засідань вірменських старших див.: *Дашкевич Я.Р.* Армянское самоуправление во Львове в 60-80-х гг. XVII в. (Протоколы армянского совета старейшин как исторический источник) // *Banber Matenadaran / Вестник Матенарана.* – Yerevan, 1969. – №9. – С. 213-240.

взаємини між магістратом та вірменами (док. №105). За цим декретом вірменські старші стали носити назву “вірменських суддів” із заборобою називатися райцями чи старшими, їм знову було підтверджено право вступати у стрілецьке братство. 12 вірменських суддів почергово: 6 суддів на один рік, 6 інших – на другий рік, звільнялися від сплати податків з кам’яниць, в яких проживали. Важливими для вірменів були рішення про введення одного вірменина до “комісії 10-и” для заслуховування звітів та фінансових рахунків міста та входження до оцінювальної комісії нерухомих маєтків вже не двох, а трьох представників вірменської громади⁶⁹.

Після винесення декрету 1686 р. та фіксування правових взаємин між вірменами та магістратом вірменська громада ще двічі отримує підтвердження своїх прав у 1697 та 1736 рр. (док. №106-107). Протягом другої половини XVII – XVIII ст. львівська вірменська еліта та громада, яка стає дедалі меншою, майже повністю асимілюються в оточуючому польському середовищі Львова, а тому фактично зникає підґрунтя для правових колізій.

Привілеї єврейської громади. Єврейська громада виникла у Львові, очевидно, ще з часу заснування міста в XIII ст. Ймовірно, першу хвилю єврейських переселенців утворили вихідці зі східних теренів руських земель, які рятувались втечею від татарських нападів. Першим задокументованим повідомленням про присутність євреїв у Львові була згадка у привілеї 1356 р. про можливість організації ними та іншими націями міста свого судочинства за головуванням міського вйта⁷⁰. Однак, міський устрій у Центрально-Східній Європі XIII-XVIII ст. за магдебурзьким правом виключав участь євреїв у будь-якій формі в спільному з міщанами судочинстві. Євреї загалом не приймалися до міського права і вважалися підданими та слугами короля, підпорядковуючись королівським урядовцям, насамперед воєводи або старості⁷¹. На відміну від українців та вірменів євреї цілком виключалися з міського політичного та економічного життя, тому будь-якого змісту привілеї, надані всім міщанам Львова, не стосувалися євреїв, які там проживали, але не вважалися й не могли бути львівськими міщанами. У привілеї Казимира III від 1356 р. зі згадкою про можливе єврейське міське судочинство і залучення євреїв до міського життя, очевидно, було зафіксовано фактичний стан відносин євреїв з місцевим українським (руським) населенням у період існування Галицько-Волинського князівства. У той час євреї не відрізнялися різко у правовому та культурному відношенні від українців, часто підпадаючи під їхній культурний вплив. Він був помітний і у наступній епосі, наприклад частина імен у єврейській громаді й у XV ст. мала місцеве “руське” походження⁷².

Правові відносини єврейської громади регулювали королівські привілеї та надання. Для всіх євреїв Польського королівства підставовим документом, що встановлював їхні правові

⁶⁹ Власне тільки у цьому правовому документі фіксувалося входження також двох представників української громади до комісії з оцінювання нерухомого майна.

⁷⁰ Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. – С.28.

⁷¹ У Львові єврейська громада у XIV-XV ст. на час існування посади львівського генерального старости як найвищого представника королівської влади в руських землях підпорядковувалася його судовій владі; опосередковано про це свідчить привілей литовського князя Витовта від 1388 р., наданий лущким євреям на взірєць документа для львівських євреїв, див.: Русско-еврейский архив. Документы и материалы для истории евреев в России. – СПб., 1903. – Т.III: Документы к истории польских и литовских евреев (1364-1569). – С.8-12.

⁷² *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.36.

взаємини з оточуючим християнським населенням, став статут калішського князя Болеслава Побожного від 1264 р.⁷³, ґрунтований на подібних привілеях, наданих єврейському населенню в австрійських, чеських та інших сусідніх з Польщею землях. Цей документ став основою для наступних королівських надань для єврейських громад у XIV-XVIII ст.

Після утворення польського панування у Львові у середині XIV ст. львівська єврейська громада здобула подібний правовий статут за грамотою короля Казимира III від 1367 р. (док. №108). Статут Казимира III від 1367 р. майже повністю повторював усі положення привілею Болеслава Побожного від 1264 р., що забезпечував правову автономію єврейської громади, економічну діяльність у торговій і кредитній сфері та гарантував державний захист від переслідувань. Дослідники виділяють чотири групи позицій у цьому документі: юридична влада над єврейським населенням; єврейська кредиторська діяльність; єврейська торговельна діяльність; стосунки євреїв з християнським населенням поза питаннями кредиту та торгівлі⁷⁴. Проте при застосуванні цих положень на практиці не тільки у Львові, але й інших містах та регіонах, відчувався спротив з боку церковних ієрархів та німецьких міщан-переселенців⁷⁵.

На жаль, документ від 1367 р. не дійшов до нашого часу в формі оригіналу – зберігся тільки недосконалий відпис-копія у копіїрії з XV ст. Через втрату давнього Казимирівського привілею та його підтвердження Владиславом II від 1387 р. (док. №109) львівські євреї в наступні століття згадували та застосовували в практиці т. зв. розширену версію статуту Казимира III, яку у 1453 р. підтвердив Казимир IV⁷⁶. Цей документ адресувався всім євреям Польщі, але окремо згадувалися три головні єврейські громади Кракова, Сандомира та Львова. Розширена версія була відредагована у вигідному для євреїв руслі, збільшуючи їхні права, однак невдовзі, у 1454 р., за наполяганням шляхти король скасував цей привілей⁷⁷.

Наприкінці XV ст. уперше помітно проявилися суперечності у взаєминах єврейської та міської громади Львова. У центрі суперечок були торгово-економічні прерогативи євреїв. Очевидно, до цього часу кількість євреїв у Львові була порівняно незначною і вони не могли скласти конкуренції християнським (німецьким, польським, українським, вірменським) купцям. Однак поступово число єврейських переселенців з країн Західної Європи зростає. Вони приносять звідти до Львова підприємницький досвід й починають конкурувати з львівськими купцями.

⁷³ Codex diplomaticus Maioris Poloniae. – Poznaniae, 1877. – Vol.I. – P.563-566.

⁷⁴ Grodecki R. Polska Piastowska / Ed. J.Wyrozumski. – Warszawa, 1969. – S.650-651; Goldberg J. Introduction // Jewish privileges ... – P.2-6.

⁷⁵ Goldberg J. Introduction // Jewish privileges in the Polish Commonwealth: Charters of Rights Granted to Jewish Communities in Poland-Lithuania in the Sixteenth to Eighteenth centuries / Ed. J.Goldberg. – Jerusalem, 1985. – P.5.

⁷⁶ Русско-еврейский архив. – С.20-28. У польській та єврейській літературі розгорнулася дискусія про автентичність цього розширеного надання Казимира IV, огляд літератури див.: Cygielman Sh.A. The basic privileges of the Jews of Great Poland as reflected in Polish historiography // POLIN. A Journal of Polish-Jewish Studies. – Oxford, 1987. – Vol.2. – P.117-149.

⁷⁷ Goldberg J. Introduction // Jewish privileges ... – P.8. Як найбільш вигідний з правового погляду текст т. зв. розширеної версії привілею євреї вносили в книги Коронної метрики (Archiwum Główny Akt Dawnych. – Metryka Koronna. - Ks.13, k.20-23) та львівського гродського суду (ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.345, арк.489-494; спр.461, арк.51-74).

У 1488-1489 рр. перед королевичем Яном Ольбрахтом та його батьком Казимиром IV розгорілася справа між євреями та львівськими райцями про торгівлю сукном (док. №110). Під час розгляду справи львівські євреї покликалися на привілей, “за яким вони є допущені в королівство”, мабуть, на одне з підтверджень привілею Болеслава Побожного від 1264 р. Виходячи з цього привілею, євреї відмовлялися виконувати заборони на торгівлю, які виходили з боку райців. Проте декрет виявився прихильнішим для міщан, і львівські євреї мали підпорядкуватися існуючому праву в інших головних містах королівства, де євреям мінімально дозволялося торгувати сукном.

У 1493 та 1497 рр. король Ян Ольбрахт ідентичними декретами відрегулював єврейську торгівлю волами та сукном (док. №111-112). Єврейські купці зі Львова могли міняти сукно на одну тисячу волів на двох річних ярмарках у містах Перемишлі та Ярославі, причому сукно мало реалізовуватися гуртом (“поставами”). Король видав проміжне рішення у цій справі, але за його правління євреї так і не дочекалися остаточного вирішення торгової суперечки з містом. У 1502 р. новий король Олександр тільки підтвердив декрет 1497 р. (док. №114). Проте практичне виконання цього декрету виявилось фактично неможливим, особливо після видання мандату Олександра від 1503 р., за яким король брав під свій захист євреїв, коли забирають “безправно їхні речі, які вони купують на щорічних торгах” (док. №115). Але у мандаті вже не уточнювалося, про які товари та речі йде мова, отже, львівські євреї могли торгувати будь-яким видом товарів, прикриваючись цим документом.

Недовге правління короля Олександра запам'яталось львівським євреям ще двома корисними для їхньої громади наданнями. У 1506 р. король зменшив для євреїв упродовж 4 років податок на утримання міських фортифікацій з 200 до 100 польських злотих (док. №116) та звільнив єврейських купців від сплати всіх королівських мит, як роком раніше, у 1505 р., зробив це для львівських міщан (док. №118). Останній привілей був особливо сприятливим для розвитку єврейської торгівлі у місті Львові.

На початку свого довгого правління король Сигізмунд I також був прихильним для львівських євреїв. У 1507 р. вони отримують його мандат до королівських урядовців з наказом залишати євреїв відповідно до їхніх прав та привілеїв (док. №119). У 1510 р. король полегшив становище єврейської громади, доручивши двом місцевим львівським євреям Саломону та Бароху збирати чинш із євреїв (док. №120), а наступного року, 1511 р., всі євреї, котрі зазнали втрат, очевидно, від пожежі, отримали звільнення від податків на 6 років (док. №121).

1515 р. приніс єврейській громаді Львова ще одну пільгу, щоправда надану тимчасово, до прихильності польського монарха. Євреї вже могли займатися торгівлею за звичаєм інших львівських купців, але з обмеженням до двох товарів – сукна та волів (док. №122). Торговельний дозвіл, навіть щодо цих товарів, не був абсолютним: тільки 2 тисячі волів можна було переганяти та продавати. Проте кількість дозволених до продажу волів порівняно з декретом 1493 р. збільшилася вдвічі.

У Львові, окрім середмістя, існувала ще одна єврейська громада, розташована на передмісті, на Підзамчі. Довгий час підзамчанські євреї не могли отримати такого правового статусу, як їхні одновітці з середмістя. У 1497 р. райці Львова одержали королівський декрет, що забороняв будь-яку торговельну діяльність євреїв та інших націй на передмісті та Підзамчі (док. №54, 113). Але у 1519 р. король Сигізмунд I надає єврейській громаді з передмістя зрівняння у правах з

міською єврейською громадою (док. №124) та окремий дозвіл на купівлю 500 волів взамін за сплату щороку до королівської скарбниці 30 польських злотих або 20 угорських золотих (док. №123). Проте цей привілей передміським євреям був швидко скасований у тому ж році – через втручання міської єврейської громади, яка побачила в ньому економічні невигоди для себе (док. №125). Новий привілей, хоч і підтвердив зрівняння у правах обох громад та додав 500 волів до 2 тисяч, дозволених обом громадам для продажу, однак засвідчив про певні тертя й непорозуміння в стосунках передміських та міських євреїв⁷⁸.

У 1521 р. королівська прихильність до львівських євреїв змінилася на немилість, коли Сигізмунд I видав декрет у судовій суперечці на користь львівських райців (док. №124). Єврейська торгівля була обмежена до чотирьох товарів: волів, сукна, воску та невичинених шкір, й мала проводитися під час ярмарків у Львові та в інших містах, в основному гуртовим способом, на торговому праві, передбаченому для чужоземних купців. Через шість років, у 1527 р., міські євреї звернулися до Сигізмунда I з проханням відновити їм можливість торгувати будь-якими товарами, проте король знову підтвердив декрет 1521 р. і навіть дав наказ королівським та міським урядникам посилити контроль за євреями, щоб вони не порушували положення декрету (док. №127). З цього часу райці могли, закликавши старостинського урядовця, переглянути та переписати все сукно, привезене єврейськими купцями з ярмарків. У разі, якби євреї продавали у Львові сукно на лікті, тобто вроздріб (а це їм заборонялося), сукно конфісковувалося на користь королівської скарбниці та міста. Але такі вузькі межі для єврейської торгівлі не могли залишатися реально діючими, й євреї різними способами “виламувалися з них постійно”⁷⁹. Справді ніяким чином не можна було простежити за торгівлею забороненими товарами, куплені вони на ярмарку чи у Львові і чи порушується кількість у 2,5 тисяч волів, дозволених євреям для купівлі.

Поряд з міськими євреями передміські євреї втратили майже всі попередні торгові права. У 1527 р. при судовому розгляді справи між райцями, міщанами Львова та передміськими євреями король скасував попередній привілей від 1519 р. на дозвіл торгівлі останнім і взагалі заборонив їм торгівлю будь-якими товарами (док. №128). Аби дещо пом'якшити важке становище передміських євреїв, і дати їм змогу повернути взяті позички та кредити, король дозволив їм торгувати ще протягом двох років. З цієї скрутної ситуації передміські євреї вийшли, уклавши угоду з містом, за якою вони могли торгувати за певну щорічну сплату у 16 злотих на таких самих умовах, що й міські євреї⁸⁰.

1527 р. виявився особливо важким не тільки для єврейських громад міста, але й міської громади загалом, адже у цьому році Львів згорів у нищівній пожежі майже дощенту⁸¹. Львівські міщани отримали звільнення від сплати податків на 20 років⁸², а євреї тільки на 5 років (док. №129).

⁷⁸ Єврейський дослідник М.Балабан відзначив ще на початку XX ст. існування ментальних та культурних і навіть обрядових відмінностей між представниками міської та передміської єврейських громад, див.: *Balaban M. Dzielnica żydowska, jej dzieje i zabytki*. – S.16.

⁷⁹ *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku*. – S.404.

⁸⁰ *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa*. – S.152-153.

⁸¹ Опис пожежі та її наслідків див.: *Memoriał pożaru miasta Lwowa*. / Wyd. K.Badecki. – Lwów, 1927.

⁸² Привілей міста Львова XIV-XVIII ст. – С.208-210.

Кінець правління Сигізмунда I та королювання останнього Ягеллона – Сигізмунда Августа принесли важливі торгово-економічні права для львівських євреїв. У 1543 р. король зрівняв єврейських та християнських купців Львова щодо звільнення від сплати мит (док. №130, 132). У 1571 р. Сигізмунд Август підтвердив та уточнив цей привілей, що “львівські євреї мають бути звільнені в усьому як наші львівські міщани від сплати мит як на люблінському гостинці, так і в інших будь-яких місцях, тобто на Покутті та у Перемиській землі, на Волині та всюди, куди б не їхали зі своїми товарами та купцями, чи на ярмарок, або перед ярмарком” (док. №137).

У 50-70-ті роки XVI ст. єврейська громада Львова регулює за допомогою королівських декретів правові взаємини з християнським населенням, а також питання єврейського судоустрою. У 1553 р. Сигізмунд Август дозволяє львівським євреям складати присягу на родалі (сувої Тори або П’ятикнижжя) у справах, де фігурує сума більша, ніж 50 гривень, в інших випадках їм дозволялося присягати у дверях синагоги (док. №133). У цьому ж декреті для запобігання судового переслідування єврейських лихварів, які, самі не знаючи цього, могли прийняти в заставу крадені речі, вводилося ведення книг записів заставлених речей для уникнення можливих судових претензій.

Дванадцять статей королівського декрету 1569 р. відтворюють судову структуру та організацію єврейської громади (док. №135). Як і будь-де в Речі Посполитій, львівські євреї підлягали юрисдикції місцевого воєводи. Воєвода для здійснення судочинства серед єврейського населення призначав з осіб шляхетського стану суддю. У виборі своїх старших єврейська громада мала повну свободу, проте їх обрання повинен був затверджувати воєвода. Вибір писаря, який вів книги єврейського суду, суддя воєводи мусив узгоджувати зі старшими громади; також будь-який запис у судові книги мав вноситися з їхнього відома. Судові вироки мали видаватися спільно суддею воєводи та єврейськими старшими. Окрім суто судових кар, за єврейським правом старші громади могли карати клятвою євреїв-злочинців, чого “ніхто їм не має забороняти”. Такі основні положення судового устрою львівських євреїв, зафіксовані у привілеї 1569 р.⁸³

У 1571 р. Сигізмунд Август на прохання львівських євреїв надає їм нові судові та правові прерогативи (док. №136). У разі скоєння кримінальних злочинів євреї повинні були відповідати перед властивим їм королівським судом. Руський воєвода мав судити їх тільки у своїй резиденції у Львові, а не в іншому місті, й апеляція на його вироки йшла до королівського суду. Після смерті єврея, який мав борги перед кредиторами, перш, ніж забезпечити їхні інтереси, треба було виділити з його нерухомості віно (посаг) на користь вдови. За цим же декретом львівські євреї звільнялися від обов’язку супроводжувати злочинців на місце страти, покликаючись на те, що такого обов’язку взагалі не мали єврейські громади в інших містах Польщі.

У другій половині XVI ст. були внесені корективи у торгіві взаємини єврейських купців з містом. Обмежувальні декрети 1521 та 1527 рр. на номенклатуру товарів, дозволених для торгівлі євреям, фактично не виконувалися, про що свідчив реєстр східних та західних

⁸³ Порівнюючи судову автономію львівських вірменів та євреїв XVI-XVII ст., зазначимо більшу стабільність судових інститутів єврейського судочинства, яке опікували місцеві шляхетські урядники – воєводи та старости, тоді як устрій вірменського судочинства змінювався у постійній боротьбі вірменської громади та католицької владної верхівки міста, й останні перетягували судові повноваження вірменського суду до міського магдебурзького суду.

купецьких товарів, перевезених євреями через львівські рогатки у 1577-1582 рр.⁸⁴ У такій ситуації львівські райці вирішили хоча б закріпити існуючий стан справ у торгівлі, укладаючи т. зв. пакти з євреями, щоб хоч якимсь чином встановити межі для розростання єврейської торгівлі. Однією з умов укладання пактів були тимчасова відміна всіх декретів та привілеїв сторін у торговій діяльності. Перші пакти львівських райців з євреями були підписані у 1581 р. терміном на 8 років⁸⁵.

Після завершення дії пактів райці вирішили повернути дію обмежувальних декретів 1521 та 1527 рр. У судовому процесі, що незабаром розпочався з євреями, райці вийшли переможцями. За декретом Сигізмунда III від 1591 р. єврейська торгівля знов зводилася до 4 товарів, а євреям-передміщанам взагалі заборонялося займатися торгівлею (док. №141). Після вдалого завершення процесу для закріплення існуючого правового стану райці навіть видрукували окремою брошурою декрети 1521, 1527 (два) та 1591 рр., де обмежувалася торгівля євреїв⁸⁶. Проте вже у 1592 р. райці Львова під тиском короля та шляхти, зацікавлених у розвитку єврейської торгівлі, укладають з євреями нові пакти⁸⁷.

Окрім торгівлі, інтереси міської влади та єврейської громади перетиналися у регулюванні справ володіння та користування нерухомістю на міський території. Так, після великої пожежі 1571 р. у Львові райці заборонили євреям зводити дерев'яні будинки у середмісті. Вважаючи себе обтяженими, міські євреї випросили у короля мандат із заборорою примусу їх до будівництва тільки мурованих будинків (док. №139).

Після великої пожежі на Краківському передмісті у 1623 р. райці розпорядилися не зводити будівель ближче 400 ліктів до міських укріплень⁸⁸. Внаслідок цього наступного 1624 р. була підписана угода між райцями та передміськими євреями про перенесення далі від міських мурів та побудову синагоги вже на новому місці, в низині місцевості, названої “Познанським двором” (док. №142). Сигізмунд III підтвердив угоду, про що подбали євреї, адже відсутність подібного королівського підтвердження, а також дозволу з боку католицького архієпископа для зведення синагоги “Золотої Рози” в середмісті Львова наприкінці XVI ст. призвели до тривалих та важких судових суперечок на початку XVII ст. з орденом єзуїтів та великих фінансових втрат для міської єврейської громади⁸⁹. У 1635 р. угоду підтвердив новий польський король Владислав IV з невеликим додатком, де містився дозвіл на перенесення та мурування “будинку для жінок” при передміській синагозі (док. №146).

Єврейська громада, особливо на передмісті, постійно дбала про правовий захист своєї нерухомої власності. Забудова на передмісті була переважно дерев'яна, й після великих пожеж нерідко зникали межі між сусідськими ділянками⁹⁰. Часто горіли не тільки будинки,

⁸⁴ *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.406.

⁸⁵ Аналіз змісту та публікацію пактів 1581 р. див.: *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.408-410; N17 (Materiały).

⁸⁶ *Privilegia et decreta civitatis Leopoliensis cum Iudaeis.* [Leopoli, після 1591]. – 15 р. Єдиний відомий примірник зберігається у Вроцлаві, див.: *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI / Opr. M.Bohonos.* – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965.

⁸⁷ *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.419-420.

⁸⁸ *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa.* – S.259.

⁸⁹ *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.89-146.

⁹⁰ *Ibidem.* – S.218.

але й паперові та пергаментні привілеї, що підтверджували власність. Так сталося у 1568 р. з єврейською громадою передмістя, й король підтвердив права власності євреїв на будинки та нерухоме майно, набуті на дідичному спадковому праві (док. №134). У XVII ст. євреї-передміщани ще кілька разів домагалися нових королівських та старостинських грамот, де закріплювали й зміцнювали свої власницькі права (док. №155, 161), з особливою увагою виділяючи вільне користування цвинтарями та сакральними спорудами (док. №144, 160, 165).

Проводячи велику кредиторську та позичкову діяльність, необхідну для зростання торгових операцій, євреї через ризик неповернення кредитів та позичок нерідко позбувалися нерухомості на користь християнського населення. У таких випадках впливові у Речі Посполитій шляхта й духівництво та представники міської олігархії могли й без судового вироку займати будинки євреїв, виселяючи останніх. Єврейська громада Львова досягла того, що королівський привілей Владислава IV від 1633 р. встановлював обмеження на дії кредиторів-християн щодо боржників-євреїв (док. №143). За королівським привілеєм встановлювався дієвий захист єврейської нерухомості. Кредитори-християни не могли вступити у володіння нерухомістю євреїв без судового рішення. А після судового вироку слід було віддавати будинки у володіння або оренду тільки євреям. Коли ж бажаючих євреїв не виявилось би, тоді єврейська громада повинна орендувати такий будинок. Така ситуація мала тривати до того часу, доки не були б задоволені претензії до євреїв-боржників.

У XVII ст. економічна сила львівських євреїв стрімко зростає, вони стають поважними конкурентами християнським купцям та ремісникам. У листі від 1647 р. до католицького кам'янецького єпископа львівські міщани скаржилися на місцевого старосту, з дозволу якого місцеві євреї захоплюють міські промисли та торгівлю⁹¹. Справді, львівські старости насамперед з власних економічних міркувань дбали про існування єврейських промисловців та ремісників на старостинській юрисдиції без огляду на давні міські привілеї, які виключали таку діяльність зі шкодою для міських інтересів. Львівські старости видавали численні привілеї з дозволами євреям-передміщанам варити й ситити мед, палити та шинкувати горілкою, що було надзвичайно прибутковою справою (док. №149, 155). Грамоти львівських старостів на економічні пільги отримували юридичну силу з часу їхнього затвердження королями, про що вчасно дбали старші та синдики єврейської громади.

Особливо економічні права львівської єврейської громади посилились, як не парадоксально, після кривавих погромів 1664 р., в яких загинуло в місті та на передмісті 129 євреїв⁹². Для повернення колосальних матеріальних збитків та втрат після цих подій король Михайло Вишневецький привілеями у 1670 та 1671 рр. фактично зрівняв у торгових та економічних прерогативах єврейське купецтво з львівським міщанством (док. №156). Львівські євреї могли “привозити та вільно продавати будь-які товари як у мурованому місті Львові, так і на передмістях..., набувати ґрунти, ділянки та будинки і тішитися іншими будь-якими прерогативами та вільностями на вічні часи”.

Наступні королівські надання тільки підтверджували зафіксоване економічне рівноправ'я єврейських та християнських мешканців Львова. У 1672 р. король взяв євреїв-передміщан

⁹¹ Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при киевском, подольском и волынском генерал-губернаторе. – К., 1869. – Ч.V, т.1. – С.154-157.

⁹² Опис кривавих подій 1664 р. див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa.* – S.406-412.

під свою опіку, дозволивши їм після недавньої облоги міста винаймати будинки в середмісті, торгувати будь-якими речами й шинкувати алкогольними напоями без перешкод з боку міської влади (док. №159). Привілей короля Августа II від 1698 р., окрім згаданих економічних пільг, деталізує й узаконює, зокрема, торгівлю євреїв м'ясом вроздріб та гуртом⁹³ у Львові та на передмістях (док. №165). Окремо у привілеї застерігалось, щоб у постановах львівського магістрату не встановлювалися більші збори для євреїв зі штукового податку, ніж це передбачено для міщан.

Економічні привілеї єврейської громади Львова викликали сильний опір з боку магістрату та громади Львова загалом. Всі стани та нації міста одностайно виступали за скасування цих привілеїв, які обмежували та обтяжували економічний розвиток християнських купців та ремісників. У першій половині XVIII ст. у королівських судах райці Львова здобули нечувану кількість (аж вісім!) декретів на користь міста, в яких містилися заборони для єврейської торгівлі, що знову мала звестися тільки до 4 товарів за декретами XVI ст. Декрети передбачали також ліквідацію єврейських броварень та шинків на передмістях та інші рішучі заходи – до використання збройної сили, конфіскації товарів та оголошення баніції для всієї єврейської громади включно⁹⁴. Проте ці судові декрети так і не були впроваджені у практику через впливи єврейської громади у шляхетському та магнатському середовищі. Інститут комісарів, які виконували королівські декрети, складався виключно з шляхетських урядників, в т. ч. і місцевих, які зовсім не хотіли знищити чи пригнітити вигідну для них єврейську торгівлю та економіку.

Зростання економічної потуги єврейської громади Львова в XVII-XVIII ст. супроводжувалося удосконаленням їхнього судочинства. Нові моменти в єврейському судочинстві зафіксував привілей-підтвердження Яна III від 1694 р., який містив дві грамоти львівських воєвод Станіслава Яблоновського та Марка Матчинського (док. №163). Власне євреї підлягали юрисдикції воєвод, котрі могли регулювати окремі питання єврейського судочинства на місцях⁹⁵. У 1691 р. львівський воєвода та одночасно великий коронний гетьман Станіслав Яблоновський встановив, що розгляд єврейських справ мав відбуватися у судовій кімнаті при синагозі, окрім справ, що потребували остаточного вироку (йдеться, очевидно про апеляції та невідкладні справи), а суди мали проходити двічі на тиждень по чергово: для міських та передміських євреїв.

Наступний львівський староста Марек Матчинський своєю грамотою від 1692 р. охопив більше питань, пов'язаних з юрисдикцією над львівськими євреями. З того часу цей воєвода

⁹³ Хоча у 1585 р. був прийнятий королівський декрет про заборону євреям торгувати м'ясом у Львові, який, щоправда, не виконувався, див.: *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.473.

⁹⁴ *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa.* – S.463-464 (1710 p.); S.466 (1713 p.); S.469 (1714 p.); S.472 (1724 p.); S.473-474 (1732 p.); S.476-477 (1738 p.); S.480-581 (1744 p.). Про таку ситуацію писав єврейський історик М.Балабан: “у Польщі ніхто на декрети не зважав, якщо його противник не мав досить сили, щоб той декрет виконати” (*Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – S.473).

⁹⁵ Таке регулювання воєвод мало обов'язково підтверджуватися королівською грамотою й тоді воно отримувало правову санкцію. Деякі грамоти львівських воєвод у справі судочинства євреїв не отримали такого підтвердження, наприклад судове регулювання воєводи Станіслава Голінського від 1604 р. та деякі інші, тому у повному обсязі як правові документи вони не діяли, див.: *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku.* – Lwów, 1906. – S.287, 312. Дослідник судочинства євреїв Львова З.Паздро взагалі не брав до уваги документ 1604 р.: *Pazdro Z. Organizacja i praktyka żydowskich sądów podwojewódzkich [sic] w okresie 1740-1772 r. (Na podstawie lwowskich materiałów archiwalnych).* – Lwów, 1903.

обмежив до 4 тисяч польських злотих суму, яка мала приходити його уряду з усіх сплат та податків від львівських євреїв. У грамоті ще раз підтверджувалося безперешкодне обрання старших євреїв, котрі також мають засідати на судових засіданнях. Підвоевода, якому безпосередньо підлягали євреї, та єврейський суддя перед обранням на свої посади мали скласти окремі присяги. При цьому жодних інших посад у судових та адміністративних органах вони не могли займати. Єврейський суддя обирався з двох кандидатів, які подавали на вибір воєводі єврейські міська та передміська громади.

Привілей Марка Матчинського деталізував порядок проведення судових засідань: “В понеділок – для міських євреїв, а у четвер – підміських, як це згадувалося при їхніх школах, за винятком справ купців-гостей, які би потребували без затримки швидкого рішення, то (буде) вільно судити, однак, як говорилося, при школі кожного дня, окрім їхніх свят”.

Серед інших питань у грамоті 1692 р. йшлося про посилення відповідальності старших євреїв при наданні членам громади права⁹⁶ займатися орендою при стягненні податків (шелязного, чопового та ін.). Зловживання при стягненні єврейськими орендарями цих податків викликали особливе нарікання християнського населення.

Нові судові та правові прерогативи, надані львівській єврейській громаді воєводою Марком Матчинським, показали реальний та дієвий вплив єврейської громади на питання, пов’язані з організацією та життєздатністю їхньої громади. У XVIII ст., в 1735 і 1765 рр., єврейська громада двічі підтвердила в останніх польських королів свої права та привілеї, якими вона реально володіла та які захищала завдяки своїй потузі в економічному житті міста Львова та Речі Посполитої.

Огляд привілеїв, які надавалися трьом національним громадам Львова у XIV-XVIII ст., дозволяє зробити висновки порівняльного характеру про особливості економічного, соціального життя громад, пріоритети у внутрішній організації громад, їхні правові взаємини з суспільними інститутами (королівська влада, церква) та іншими громадами у місті.

Серед великих українських та польських міст XIV-XVIII ст. тільки Львів став осередком, центром чотирьох національних громад українців, поляків, вірменів та євреїв, які користувалися правовою автономією. Інші національні групи (німці, татари, греки, італійці та ін.) також проживали у місті, але не були об’єктом правового регулювання з боку королівської влади.

Початок правового регулювання всі національні громади вели від надання Львову магдебурзького права Казимиром III від 1356 р., за яким, окрім створення привілейованої католицької громади, передбачалося існування автономій національних громад, які жили у Львові ще за часів Галицько-Волинського князівства.

Українська громада після захоплення Львова та Галицької Русі Казимиром III й перетворення міста в форпост німецької колонізації була відсунута на маргінес політичного та економічного життя в місті. Хоча існувала можливість створити власні автономні судові та

⁹⁶ Це право мало назву “хазака” (право безперечного володіння) й без його отримання не можна було займатися євреям жодною діяльністю: торговою, ремісничою, купити будинок, взяти шлюб тощо (Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku. – S.352).

адміністративні структури у Львові за привілеєм 1356 р., однак українці, очевидно, з огляду на свою малочисельність у місті, підпали під юрисдикцію міського магдебурзького права. Іншою причиною правової асиміляції української громади у громаду магдебурзького права була відсутність розробленого автономного міського права у князівські часи, на яке могли б українці опертися. У XVI ст. спроби встановити автономію за зразком вірменів чи домогтися політичного рівноправ'я з католицьким населенням виявилися невдалими. Реальна автономія для українців існувала тільки у формі релігійних структур Православної, а пізніше, з початку XVIII ст., Греко-католицької церкви. Тому українці Львова використали форму Ставропігійського церковного братства при Успенській церкві для представлення інтересів всього українського населення міста. Проте й після прийняття унії Ставропігійським братством у 1708 р. українці Львова до кінця існування Речі Посполитої так не змогли повністю зрівнятися у політичних правах з домінуючим польським населенням міста.

Вірменська громада завдяки економічному впливу в місті та активній участі у східній торгівлі, яка приносила великі прибутки, зуміла створити дієву судово-правову автономію в Львові у вигляді вірменського війтівства. Хоча у 1469 р. у боротьбі з міським магістратом посада вірменського війти як окрема судова інституція була скасована, однак судова вірменська автономія збереглася у вигляді змішаних судів, що склалися з міського війти та вірменських старших. Упродовж XVI-XVII ст. вірменська громада боронила власну автономію від спроб міської влади перетягти на свою користь юрисдикцію над вірменським населенням. Наприкінці XVII ст. вірмени отримують фактичне зрівняння у всіх правах з польським католицьким населенням Львова, яке стало наслідком асиміляції вірменів у польському середовищі.

Єврейська громада для свого уконституювання використала готові правові взірці взаємин між єврейським та християнським населенням, які існували у Польщі у вигляді статуту князя Болеслава Побожного від 1264 р. Реальна економічна вага єврейського населення в місті зростає з наприкінці XV – початку XVI ст., коли до Львова доходить хвиля єврейських переселенців з країн Західної Європи. На відміну від християнських громад українців та вірменів євреї не зазнавали асиміляційного тиску з боку домінуючої католицької громади ні в культурно-релігійному, ні в правовому плані. Католицька міська рада не претендувала на скасування чи обмеження єврейської автономії, проте вимагала обмеження торгово-економічних прав євреїв порівняно з правами міщан Львова. Королівські декрети XVI ст., які були видані у судових суперечках з міською громадою, залишали дуже невеликий простір для торговельної та підприємницької діяльності євреїв. Але завдяки впливам на королівському дворі та протекції можновладних магнатів, які користувалися їхніми економічними послугами, євреї змогли поступово зрости економічно та чисельно у Львові, й у XVIII ст. вони стали другою за чисельністю національною групою у місті.

Джерела та література. Правові взаємини у національних громадах регулювалися польськими королями через надання привілеїв. Зміст цього терміна, що утворився від латинських слів “*privus*” (окремий) та “*lex*” (закон), розуміємо широко – як документ, що створює нові

правові відносини⁹⁷. Власне привілеї стали основою збірки документів національних громад, але правові стосунки національних громад Львова у XIV-XVIII ст. дуже часто регулювалися й іншими документами – мандатами, декретами королівських судів, які суттєво змінювали правову ситуацію у місті. З огляду на велику кількість таких документів у даний збірник увійшли тільки найважливіші з них.

Привілеї та правові документи української громади зберігалися у архіві Львівського Ставропігійського братства. Саме в цьому архіві українська громада та братство акумулювали майже всі свої оригінальні пергаментні (20 грамот)⁹⁸ та паперові документи (8 грамот). В архіві були створені всі умови для збереження документів спочатку у “торбі для привілеїв”, а пізніше й у спеціальній кований скрині⁹⁹. Частина привілеїв та інших правових документів дійшла до нас у копіях в актах Львівського гродського суду (9 грамот), земського суду (1 грамота), Коронної метрики у Варшаві (5 грамот). Кілька королівських декретів, що мали обмежувачий характер для українського населення, відклалися у багатьох копіях загальноміських документів: т. зв. “Золотій книзі привілеїв” та ін.¹⁰⁰ Очевидно, з огляду на присутність під рукою оригінальних документів та відсутність потреби постійно звертатись до привілеїв, наприклад, у судових справах фактично не збереглося копіаріїв¹⁰¹ власне привілеїв української громади.

Проте до нашого часу дійшло багато реєстрів привілеїв української громади. Перший реєстр привілеїв братства та української громади, складений на початку XVII ст. та внесений в урочисту книгу вписів під назвою “Альбом”, складався з регестів як королівських, так і патріарших й митрополичих документів¹⁰². Періодично старші братства проводили перепис привілеїв і грамот з контрольною метою та в разі необхідності показати оригінали документів королю та вищим урядовцям Польщі чи на вимогу королівських комісарів у другій половині XVII та XVIII ст.¹⁰³

На відміну від української громади вірменська не змогла залишити після себе єдиний архівний комплекс, де відклалися б в одному місці хоча б основні правові документи громади. Цінні пергаментні документи були розпорошені, очевидно, ще наприкінці XVIII ст. у кількох

⁹⁷ Див.: *Капраль М.* Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. (Історико-джерелознавчий огляд) // Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. – С.8.

⁹⁸ Тільки одна пергаментна грамота української громади відклалася поза Львовом, у Головному архіві давніх актів у Варшаві (док. №22).

⁹⁹ *Ісаєвич Я.Д.* Архів Львівського братства // Архіви України. – К., 1968. – №1. – С.89.

¹⁰⁰ Про ці копіарії див.: *Капраль М.* Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. (Історико-джерелознавчий огляд). – С.10-14.

¹⁰¹ У архіві Ставропігійського братства залишилися тільки невелика підбірка перекладів польською мовою п'яти королівських привілеїв, датована серединою XVII ст., див.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.208, арк.1-12зв.

¹⁰² Реєстр опублікований.: Акты, относящиеся к истории Южно-западной Руси / Изд. А.Петрушевич. – Львов, 1868. – С.156-160.

¹⁰³ Львівський історичний музей. – Відділ фондів (рукописи). – №135. – Арк.390-391; Юбилейный сборник в память 350-летия Львовского Ставропигиона. – Львов, 1937. – Ч.II / Временник. Научно-литературные записки Львовского Ставропигиона на 1936 и 1937 годы. – С.1-2; ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.931, арк.1-31. Короткий огляд братських реєстрів див.: *Ісаєвич Я.Д.* Архів Львівського братства // Архіви України. – К., 1968. – №1. – С.89-92.

збірках, й на сьогодні виявлені у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові (17 грамот), Львівського історичного музею (1 грамота), Головному архіві давніх актів у Варшаві (1 грамота), Бібліотеки закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві (1 грамота), Бібліотеки Чарторійських у Кракові (2 грамоти). Велика частина привілеїв вірменської громади заносилася до книг Львівського гродського суду (18 грамот) та Коронної метрики у Варшаві (40 грамот). Окремі з них й збереглися тільки завдяки вписові, наприклад у Коронну метрику (док. №52, 60-61, 63, 65, 68, 70, 73 та ін.). У збірку документів вірменської громади включено 3 регести привілеїв з книг Коронної метрики, які фізично пошкоджені або не збереглися (док. №52, 76-77). Окремі вірменські привілеї чи їх невеликі збірки також заносилися у судові та адміністративні книги вірменської юрисдикції у другій половині XVII – першій половині XVIII ст.¹⁰⁴

Вірменські старші 21 жовтня 1641 р. внесли в книгу вписів Коронної метрики велику збірку (30 документів) вірменських привілеїв під назвою “*Oblata privilegiorum certorum a serenissimis regibus Poloniae et ducibus Russiae ac Masoviae Armenis Leopoliensibus super varia iura, libertates et consuetudines concessorum* / Облята певних привілеїв, наданих львівським вірменам найяснішими королями Польщі, князями Русі та Мазовії щодо різних прав, вільностей та звичаїв”¹⁰⁵. Збірка включала поряд з документами вірменської громади Львова й грамоти вірменського єпископства у Львові. Саме тоді вперше львівські вірмени оприлюднили фальсифікат грамоти князя Федора Дмитровича¹⁰⁶.

Вірменська громада, що користувалася судовою автономією, потребувала для повсякденного вжитку копіарії та збірки своїх прав та привілеїв. Здебільшого такі копіарії починалися з вірменського статуту 1519 р. та включали всі основні привілеї, отримані львівськими вірменами у XIV-XVII ст.¹⁰⁷ На початку XVII ст. був зроблений переклад польською мовою частини привілеїв, очевидно, щоб полегшити в судовій практиці користування привілеями, адже не кожен вірменин міг ознайомитися зі змістом документів, написаних латинською мовою¹⁰⁸.

З історії єврейської громади, на відміну від української та вірменської, не залишилося багато оригінальних правових документів. Велика кількість привілеїв та грамот єврейської

¹⁰⁴ Див. наприклад вписи у книги протоколів засідань вірменських (старших) суддів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. 5 (Оссолінських), оп. 1, спр. 1725, 1727-1728; Ф. 45 (Дідушицьких), оп. 1, спр. 117.

¹⁰⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych. – Metryka Koronna. – N187, k. 139-172.

¹⁰⁶ Дашкевич Я. Р. Грамота Федора Дмитровича 1062 р. (нарис з української дипломатики) // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – К., 1962. – №4. – С. 9.

¹⁰⁷ Опис цих копіаріїв, частина яких вже втрачена: Codex Iuris Polonici annos 1506-1522 continens. Typis mandavit adnotationibus O. Balzer. – Cracovie, 1906. – Vol. 3. – Pars 1. – S. 401-414.

¹⁰⁸ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. 5 (Оссолінських), оп. 1, спр. 2117. Зберігся переклад на вірмено-кипчацьку мову привілеїв та статуту 1519 р., див.: Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. – Rękopisy. – N1916, k. 157-319. Факсиміле статуту 1519 р. опубліковане: Lewicki M., Kohnowa R. La version turque-kipczak du Code lois des Arméniens polonais d'après le ms. N1916 de la Bibliotique Ossolineum // Rocznik Orientalistyczny. – Warszawa, 1957. – T. XXI. – S. 154-253.

громади була знищена вогнем під час пожеж (док. №134), а ще більше – під час погромів¹⁰⁹. Тому загалом уціліло тільки 4 оригінали королівських декретів XVI ст. (док. №126, 128, 140-141). Ці документи, в основному, містили торгові та економічні заборони для єврейського населення Львова й видавалися у судових процесах львівських євреїв з міською радою й громадою. Тому королівські декрети заборонного для євреїв характеру зберігалися райцями у міському архіві, створювалися їхні сумарії¹¹⁰ та переписувалися у різні копії міських привілеїв та прав¹¹¹. Не відклалося в архівних збірках окремого копіарія чи сумарія привілеїв й прав, написаного львівськими євреями. Більшість привілеїв та декретів єврейської громади дійшли до нас у формі вписів до книг Коронної метрики у Варшаві (37 грамот) та облят у книгах Львівського гродського суду (26 грамот). У збірку документів єврейської громади включені 8 оригінальних записів регестів, переважно, з книг вписів Коронної метрики, а також з “книг сигілат”, де вносилися записи тільки у формі регестів.

Публікація привілеїв та правових документів національних громад розпочалася в другій половині XIX – на початку XX ст., якщо не брати до уваги невеликого стародруку кінця XVI ст. з кількома королівськими декретами у справах єврейської торгівлі¹¹². На видання збірників та підбірок документів правового змісту спромоглися всі три національні громади: українці¹¹³, вірмени¹¹⁴ та євреї¹¹⁵. Проте, за винятком збірника документів львівських вірменів, опублікованого австрійським вченим Ф.Бішоффом, усі інші не мали системності щодо видання саме привілеїв та інших правових документів національних громад XIV-XVIII ст. У нашій збірці документів друкується 175¹¹⁶ документів і регестів, з них 117 попередньо публікувалися, 58 документів і регестів уперше вводяться у повному обсязі у науковий обіг. Один привілей від 1676 р. друкується без знищеної початкової частини, відсутність якої суттєво не змінює загальний зміст документа (док. №160). Ще один документ, датований 1511 р., публікується

¹⁰⁹ Під час погромів 1664 р., як повідомляють євреї-очевидці, “загинули права та привілеї, польськими королями милостиво надані львівським євреям від кількох років, що залишалися на зберіганні у пограбованих школах (синагогах. – М.К.)” (ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.138, арк.216зв.).

¹¹⁰ ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.142, арк.162-170зв.

¹¹¹ Там само, спр.142, 613, 614, 615; оп.2, спр.680 та ін.

¹¹² *Privilegia et decreta civitatis Leopoliensis cum Iudaeis*. [Leopoli, після 1591]. – 15 р.

¹¹³ Вкажемо тільки основні джерельні видання: *Monumenta Confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis, sumptibus Instituti Stauropigiani edidit dr. Wladimirus Milkowicz*. – Leopoli, 1895. – Vol.1; *Diplomata statutaria a patriarchis orientalibus Confraternitati Stauropigianae Leopoliensi a 1586-1591 data*. – Leopoli, 1895. – Vol.2; Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при киевском, подольском и волынском генерал-губернаторе. – К., 1904. – Ч.1, т.10-12; Копыстьянский А. Юбилейный сборник в память 350-летия Львовского Ставропигиона. – Львов, 1936. – Ч.1 (Материалы, относящиеся к истории Львовского Ставропигиона в 1700-1767 гг. / Изд. А.Копыстьянский).

¹¹⁴ *Bischoff F. Das alte Recht der Armenier in Lemberg*. – Wien, 1862; *Bischoff F. Urkunden zur Geschichte der Armenier in Lemberg*. – Wien, 1864.

¹¹⁵ Русско-еврейский архив. Документы и материалы для истории евреев в России. – СПб., 1903. – Т.III: Документы к истории польских и литовских евреев (1364-1569); *Balaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku*. – Lwów, 1906. – (Materiały).

¹¹⁶ У загальну нумерацію (177 документів) також включені два регести документів з книг Коронної метрики, які або загинули, або зазнали сильних пошкоджень.

не у своїй оригінальній формі латинською мовою, а у єдино збереженому перекладі польською мовою з першої половини XVII ст. (док. №62). Археографічні засади видання документів такі ж як при виданні збірника документів “Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст.”¹¹⁷

Переклад документів. Переклад зроблений на сучасну українську мову з оригінальних латинських та польських за мовою документів. При перекладі латинських слів на означення етнонімів “Rutheni”, “Judaei”, “Poloni” замість тогочасних різних та неусталених відповідників, існуючих в українській мові XIV-XVIII ст.: “Русь”, “руси”, “русичі”, “русини”, “жиди”, “ляхи” тощо, вживаються прийняті у сучасній українській мові етноніми: “українці”, “євреї”, “поляки”. Патріарші привілеї, написані грецькою мовою, не перекладалися на сучасну українську мову, оскільки збереглися тогочасні переклади церковнослов’янською мовою, які вміщені у нашому виданні.

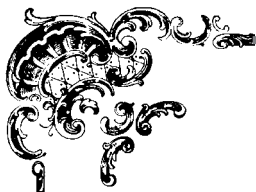
Усі переклади документів виконані укладачем, за винятком 9 привілеїв вірменської громади (док. №38, 50, 65, 69, 71, 78, 84-85, 87), переклади яких надав науковий редактор проф. Ярослав Дашкевич, котрому, як найкращому українському вірменісту, я також висловлюю глибоку вдячність за допомогу в детальному археографічному опрацюванні привілеїв вірменської громади Львова.

Хочу висловити щиру подяку дирекції та співробітникам Центрального державного історичного архіву в м. Львові, Львівського історичного музею, Львівської наукової бібліотеки імені В.Стефаника НАН України, Фонду сприяння науки (Каса ім. Юзефа Мянєвського) за допомогу при підготовці збірника документів до друку.

Мирон Капраль

¹¹⁷ Капраль М. Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. (Історико-джерелознавчий огляд) // Привілеї міста Львова XIV-XVIII ст. – С.24-25.

ПРИВІЛЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ

1521, червня 28, Краків

Сигізмунд I визначає комісарів для вислуховування скарг української громади Львова про обтяження їх з боку райців міста та ухвалює статті угоди між громадою українців та райцями міста Львова

Коп.: МК, 37, к.201-203; ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.2, арк.1-1зв.; Ф.52, оп.2, спр.614, арк.137-139; спр.615, арк.108-112; Czart., 2014, s.86-88; Czart., 2029, s.106-111.

Опубл.: MCS, р.2-4; АЮЗР, I/10, с.13-16.

Регест: MRPS, IV/1, N3817.

igismundus [Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae Prussiaeque etc. dominus et haeres] etc. Manifestum fieri volumus presentibus universis et singulis. Quomodo venientes huc ad nos nonnulli ex communitate civium nostrorum Leopoliensium ritus Grecanici nominatim Helias, Ignatus et Makar suo et tocius illius communitatis civitatis et anteurbii Leopoliensis nominibus perferri ad nos procuraverunt, quomodo licet ipsa communitas illius civitatis nostre et suburbii Leopoliensis iure Theutonico civili consuevit gaudere omniaque et singula onera civitatis ferre [pariter]¹ cum aliis civibus et suburbanis Leopoliensibus Romane fidei, tamen in articulis infrascriptis se nimium gravari asseruerunt. Qui quidem articuli ita sequuntur. Primo, quod quocienscunque aliquis istius ritus Ruthenici pro quacunque re iuramentum prestare debet, tociens talis ad sinagogam ad prestandum iuramentum remittitur. Secundo, quod coram iure et iudicio civili Leopoliensi testimonium talium hominum ritus Ruthenici non suscipitur et non admittitur. Tertio, quod presbyteris ritus predicti sacramenta ecclesiastica publice per plateas et forum civitatis candellis incensis ad egrotos ferre non licet. Quarto, quod consulatus ad ecclesias [Ruthena]¹ iuris patronatus sui presbiteros parum idoneos, recepto non parvo aliquo dono presentare solet². Quinto, quod mortuos ritus ipsorum prohibent publice et in ornatu ecclesiastico ad sinagogas sepeliendi causa deferre et conducere. Nos nolentes in consulatum et cives prefatos ritus Ruthenici discordias augeri comisimus et iussimus reverendo in Christo patri domino Petro episcopo Poznaniensi et regni nostri vicecancellario ac magnificis generoso et venerabili Cristophoro de Schydlowiecz palatino et [generali]¹ capitaneo Cracoviensi ac regni nostri cancellario, [tum Siradiensi, Sochaczovierisi, Novecivitatis Corczin, Gostinensi etc. capitaneo]¹, Otte de Chodecz palatino Russie et Stanislae de eadem Chodecz marschalco regni nostri et capitaneo Leopoliensi, Ioanni Bonner Rapstinensi et in Oczyecz capitaneo, burgrabio supparioque Cracoviensi ac Nicolao Zamosczskii preposito Tarnoviensi et canonico Cracoviensi, referendario iusticie curie nostre, sincere nobis dilectis, easdem partes exaudire et iusticiam facere aut concordare. Qui una convenientes, vocatis ad se proconsule et consulibus dicte civitatis nostre Leopoliensis nec ipsis civibus ex communitate Ruthene, easdem exaudiverunt ac super articulis predictis non via iuris, sed de plano et per concordiam infrascripto modo se conclusisse nobis retulerunt³. Quod igitur primum articulum de iuramento attinet, ita conclusum et concordatum est. Quod homines ritus Ruthenici iuxta antiquam consuetudinem in sinagoga ipsorum pro omnibus rebus magnis et parvis iuramentum prestent actamen adhibito pronunciatore rothe alias poprzywoczzy⁴. Quod vero testimonium attinet, licet istud fuerit et sit contra canones et formam iuris Theutonici, tamen habentes rationem, quia in terris nostris Russie nobilitas Ruthena

non solum ad testimonia perhibenda admittitur, sed etiam magistratus et officia publica gerere solet. Ideo concordatum est, ut et in ipsa civitate Leopoliensi et in suburbio eius sine omni exceptione stetur testimonio Rutheni hominis, tam in civitate, quam extra eam et gaudeat iure civili Leopoliensi feratque omnia onera civitatis predictae. Quod [attinet]¹ tertium articulum de deferendis publice sacramentis attinet, concordatum est, ut liceat presbiteris publice in ornatu per circulum et plateas sacramenta ferre, non tamen candellis incensis, sed in platea ipsorum civium ritus Rutheni, [quod]¹ permissum est vigore dicte concordie ipsa sacramenta non modo publice, sed etiam cum campanis et candelis portare. Quod vero quartum articulum attinet, consulatus reservatus est circa ius patronatus sinagogarum in iure civili positarum et debent ponere ad eas presbiteros idoneos, qui essent in lege Domini periti et vite ac morum laudabilium, pro quibus presbiteris si communitas Ruthena civitatis Leopoliensis ad consulatum intercesserit, debet consulatus eorum intercessionis rationem habere, nec ipse consulatus gravabit tales presbiteros maiori dono, quod *raławyczne* dicitur, [nisi]¹ secundum decretum certorum commissariorum videlicet duarum sexagenarum grossorum Polonicalium. Postremo corpora mortuorum liceat presbiteris Ruthenis in ornatu absque tamen cantu et candelis ferre per circulum et plateas civitatis usque ad plateam Ruthenorum ingredientesque plateam suam possunt et valeant canere et omnes ceremonias exercere. Quorum quidem articulorum concordata et conclusa, quoniam de mandato et certa scientia nostra facta sunt in omnibus punctis, clausulis, articulis et conditionibus de verbo ad verbum, prout positi et concordati sunt, approbanda et confirmanda duximus, approbamusque, confirmamus et ratificamus praesentibus, decernentes eosdem articulos robur debite et perpetue firmitatis obtinere tenore presencium mediante. Harum [quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio litterarum]¹ etc. Datum Cracovie feria sexta in vigilia sanctorum Petri et Pauli apostolorum, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, regni vero nostri XV.

Relatio magnifici Christophori de Schydlowiecz palatini et [generalis]¹ capitaneo Cracoviensis, regni Polonie [supremi]¹ cancellarii.

[Christophorus de Schydlowiecz palatinus et generalis Cracoviensis etc. regni Poloniae cancellarius]¹.

¹ У копії МК пропущено текст, який відновлено за копіями ЦДІАУЛ.

² У публікації MCS пропущено четвертий (quarto) пункт.

³ У публікації MCS: *retulunt*.

⁴ У копії ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.2, арк.1: *popszywodae*.

Гізімунд, Божою ласкою (*титлатура*). Хочемо оголосити даною (грамотою) всім та кожному, що прийшовши сюди до нас, деякі з громади наших львівських міщан грецького обряду на ім'я Ілля, Ігнат та Макар¹ від свого імені та всієї тієї громади міста та передмістя Львова потурбувалися, щоб передати до нас, що та громада того міста та передмістя Львова звично тішиться міським магдебурзьким правом та несе всі та кожен тягар міста разом з іншими львівськими міщанами та передміщанами римської

віри, однак твердять, що дуже обтяжені у нижче написаних статтях. Ті статті так слідують. Перше, що скільки б разів будь-хто (з людей) руського обряду не складав присягу у будь-якій справі, стільки разів він відсилався до церкви для складання присяги. Друге, що перед правом та перед львівським міським судом не приймаються і не допускаються свідчення таких людей руського обряду. Третє, що священикам згаданого обряду не дозволяється нести Святі Дари до хворих публічно, вулицями і площами міста із запаленими свічками. Четверте, що раєцька колегія звичайно за який-небудь дарунок за своїм правом патронату дає презенту² до церков священикам, мало придатним, відкидаючи достатньо (приготованих). П'яте, що забороняють нести та переносити до церков для поховання (мертвих). Ми, не бажаючи збільшувати незгоду між райцями та згаданими міщанами руського обряду, доручаємо та наказуємо велебному у Христі пану отцю Петрові, познанському єпископу та віце-канцлеру нашого королівства, та вельможним – уродженому та велебному Христофорові з Шидловець, краківському воєводі та старості й канцлеру нашого королівства, Отто з Ходеча, руському воєводі, та Станіславу з того ж Ходеча, маршалку нашого королівства та львівському старості, Йоанові Бонеру, рапштинському та в Оцечах старості, краківському бургграфію, тарновському намісникові і краківському каноніку, референдарію³ правосуддя нашого двору, щиро нам милим, щоб (вони) ті сторони вислухали та вчинили справедливість або погодили (їх). Ті (комісари), разом зібравшись, прикликали до себе бурмістра і райців згаданого нашого міста Львова, а також тих міщан з української громади, вислухали їх і щодо згаданих статей не шляхом права, але узгоджено, нижчеописаним чином уклавши мирову угоду, нам (статті) віддали. Отже, що стосується першої статті про присягу, так є укладено та узгоджено, що люди руського обряду відповідно до давнього звичаю у їхній церкві складатимуть присягу в усіх справах, великих і малих, однак при запрошенні виголошувача формули (присяги), по-іншому “*po przywodzie*”. Що ж стосується свідчень, хай буде дозволено і що було б проти канонів та норми німецького права, однак маємо (таку) підставу, тому що у руських землях не тільки українська шляхта допускається до проголошення свідчень, але також звично займає керівні посади та публічні уряди. З тієї причини є погоджено, щоб і в цьому місті Львові і в його передмісті без жодного винятку приймалися свідчення української людини як в місті, так і поза ним, і хай (українець) тішитися львівським правом та несе всі тягарі згаданого міста. Що стосується третьої статті про публічне пронесення Святих Дарів, є узгоджено, щоб було дозволено священикам публічно нести в церковному одязі Святі Дари через площу та вулиці, однак не запалюючи свічок, але на їхній вулиці, міщан руського обряду, є дозволено відповідно до згаданої мирової угоди ті Святі Дари проносити не тільки публічним способом, а навіть зі дзвонами та свічками. А що ж стосується четвертої статті, (то) раєцькій колегії є збережене право патронату щодо церков, яке (право) вкладене в міське право, і повинні (райці) визначати до цих (церков) придатних священиків, які є досвідченими в Божому законі та похвальні (своїм) життям і звичаями. Якщо українська громада міста Львова ручатиметься раєцькій колегії за таких священиків, раєцька колегія повинна враховувати їхнє поручення. Та раєцька колегія хай не обтяжує таких священиків більшим дарунком, який називається “рукавичне”, відповідно до декрету певних комісарів, а саме, дві копи польських грошів. Нарешті, тіла мертвих хай буде дозволено нести руським священикам у церковному одязі, але без співу та свічок, через (площу) ринок та вулиці міста аж до Руської вулиці та, вступивши на свою вулицю, можуть і буде вільно співати та виконувати всі церковні обряди. Ті всі узгоджені та укладені статті, оскільки були вчинені з нашого наказу та певного відома, в усіх пунктах, клаузулах, статтях та умовах дослівно, як

були подані та узгоджені, вважали схвалити та підтвердити, схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною (грамотою), вирішуючи, щоб ті статті отримали силу належної та вічної міцності за посередництвом змісту даної (грамоти). Для чого і т.д. Дано у Кракові у п'ятницю напередодні (свята) святих апостолів Петра і Павла, року Божого 1521, а нашого панування – 15.

Свідчення вельможного Христофора з Шидловець, краківського воєводи та старости, канцлера нашого королівства.

¹ Активний діяч львівської української громади, згодом єпископ Львівський, Галицький та Кам'янецький (1540-1549 рр.).

² Право патронату – право представлення єпископові кандидата на вакантне церковне місце (священника, пароха, каноніка та ін.); презента – акт представлення кандидата на церковне місце, який подає патрон при праві патронату.

³ Референдарій – призначений королем урядовець, що заслуховував скарги та прохання, про які повідомляв королеві, та брав участь у розгляді деяких судових актів.

1525 р., лютого 17, Пйотрків

Сигізмунд I вирішує суперечку між українською громадою Львова та райцями міста Львова, забороняючи українцям користуватися певними правами

Коп.: МК, 39, k.240-241. Титульний напис: “Decretum inter cives Leopolienses ritus Romani et ritus Greci seu Ruthenici”; ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.5, арк.1-1зв.; арк.3-3зв.; Ф.52, оп.2, спр.613, арк.118-119; спр.614, арк.139-140; спр.615, арк.113-115; Czart., 2014, s.89-90; Czart., 2029, s.111-114.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.350, арк.251-253.

Опубл.: Supplementum, p.457-458; MCS, p.8-9; Соціальна боротьба, с.19-20.

Перекл.: Соціальна боротьба, с.21-22 (українська мова).

Регест: MRPS, IV/1, N14167.

igismundus [Dei gratia rex Poloniae magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae dominus et haeres]¹ etc. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis. Quia cum questi essent coram nobis, cum anno preterito Leopoli essemus, cives eiusdem civitatis nostre Leopoliensis ritus Ruthenici, quorum ibi non exigua pars est, quod qui in eodem iure residerent et ipsi, qui equaliter cum aliis civibus eandem civitatem incolentibus onera civilia ferrent, per proconsulem et consules predictae civitatis domos extra eorum plateas sitas emere

et comparare cauponariamque² exercere seu vinum et cervisiam ac alias res poculentas vendere et propinare et pannum ulnatim incidere prohibentur ac etiam ab artificiis eorumque usu et contuberniis prohiberentur³, ad eaque non admitterentur non absque magno illorum⁴ preiudicio damnoque et contemptu. Et ex adverso, ipsi consules et cives ritus Catholici seu Romani suas legitimas causas et validas rationes, quare id facerent, abunde explicassent. Nos de eadem controversia, maioribus alioquin curis et negotiis districti, illic comodo cognoscere et deffinire non valentes, suspenderamus et retuleramus eam ipsam controversiam ad hunc generalem regni nostri conventum et partibus predictis in eodem conventu coram nobis comparendi certum terminum prefixeramus. Quo adveniente comparentibus coram nobis ipsis partibus predictis et querelas et rationes suas utrinque⁵ denuo referentibus. Nos una cum consiliariis nostris in ipso conventu congregatis mature et debite expensis eisdem querelis et rationibus predictarum partium et aliis, que per illas, tam Leopoli, quam etiam in eo ipso conventu coram nobis fuerunt prolocuta et allegata ac longum tempus retro actum, per quod nichil unquam per nostros predecessores in premissis pro parte predictorum civium Leopoliensium ritus Greci seu Ruthenici, immutatum aut innovatum esse comperimus, metientes de consilio ipsorum consiliariorum nostrorum decrevimus ac presentibus literis nostris decernimus. Quod ipsi cives Leopolienses ritus Greci seu Ruthenici sint contenti finibus suis et plateis ab antiquo tempore illis pro eorum domibus et habitacionibus, illic Leopoli designatis, ad alias vero domos in aliis locis et plateis consistentes, in quibus antehac ipsi vel eorum predecessores habitare non solebant, emendas et comparandas ac possidendas sese ingerere omnino non debeant nec possint. Quos etiam pari modo circa antiquas consuetudines et prohibitionem in dicta civitate nostra Leopoliensi hactenus observatam, ne videlicet ad aliqua contubernia et artificia suscipiantur aut admittantur, nec aliquem potum propinent, sed et neque pannum ulnatim incidant et vendant, perpetue relinquimus. Verum solitis⁶ suis negociacionibus, dudum eis permissis, sibi libere victum et incrementum rei sue familiaris querant. Consules vero ipsi et alii cives Leopolienses ritus Catholici nullum in hoc et in aliis eorum consuetudinibus antiquis illis gravamen aut preiudicium inferant, sed ipsos vicina charitate et benevolentia uti par est causa conservande⁷ mutue pacis et concordie complectantur, hoc decreto mediante. Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Actum et datum in conventu generali regni Pyotrcoviensi, feria sexta proxima post festum sancti Valentini, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quinto, regni vero nostri decimo nono.

Petrus episcopus et vicecancellarius subscripsit.

Relatio [reverendi in Christo patris domini Petri Cracoviensis et Posnaniensis episcopi et regni Poloniae vicecancellarii]⁸ etc.

¹ У копії МК пропущено текст, який відновлено за копіями ЦДІАУЛ.

² У публікації MCS: cauponiamque.

³ У публікації MCS пропущено: ac etiam ab artificiis eorumque usu et contuberniis prohiberentur.

⁴ У публікації MCS: ipsorum.

⁵ У публікації MCS: alias.

⁶ У публікації MCS: reliquis.

⁷ У публікації MCS: reservandae.

⁸ У копії МК пропущено текст, який відновлено за копіями ЦДІАУЛ.

Сигізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною (грамотою) всім, кому потрібно. Що минулого року, коли ми були у Львові, міщани руського обряду цього нашого міста Львова, яких тут чимало, а саме, ті, що сидять на тому ж праві¹ і несуть ті ж самі міські тягарі нарівні з іншими міщанами, жителями цього міста, скаржилися нам, що бурмистр та райці згаданого міста забороняють їм купувати та набувати будинки, які розташовані поза їхньою вулицею, провадити шинки чи продавати і шинкувати вино, пиво та інші напої, краяти на лікті сукно, а також забороняють та не допускають до користування ремеслами та (вступу) до цехів з великою їхньою несправедливістю, шкодою та приниженням. І навпаки ті райці та міщани-католики чи римського (обряду) докладно виклали свої важливі причини та серйозні підстави, чому вони це робили. Ми, зайняті більшими справами та турботами, не змогли тих суперечок відповідно розглянути та розв'язати, і відклали та передали ту ж суперечку на розгляд вального сейму нашого королівства, згаданим сторонам, які повинні з'явитися перед нами на цьому сеймі, ми призначили певний термін. Коли він надійшов, згадані сторони з'явилися перед нами та знову представили нам взаємні скарги та аргументи. Ми разом з нашими радниками, що зібралися на цьому сеймі, зріло на належно розглянули скарги та аргументи сторін, ті та інші, висловлені та наведені перед нами як у Львові, так і на цьому сеймі. Також ми довідалися, що з давніх часів наші попередники нічого у згаданих (справах) ніколи не змінювали та нічого нового не ввели для сторони вищезгаданих львівських міщан грецького або руського обряду, тому, враховуючи думку тих наших радників, ми постановили та даною грамотою постановляємо, що ті львівські міщани грецького чи руського обряду повинні задовольнятися своїми межами та вулицями, визначеними їм з давніх часів там, у Львові, для їхніх будинків та помешкань, та не можуть і зовсім не повинні купувати, набувати та посідати інші будинки, які знаходяться в інших місцях та вулицях, в яких раніше вони, ні їхні попередники не проживали. Також залишаємо їх назавжди таким же чином при давньому звичаї та забороні, якої дотримувалися досі у згаданому місті Львові, а саме, щоб не приймати та не допускати їх до будь-яких цехів та ремесел, щоб вони не шинкували ніякими напоями та не краяти на лікті сукно, але щоб вільно шукали для себе прожитку та збільшення свого майна у дозволених їм віддавна заняттях. А ті райці та інші міщани католицького обряду не повинні їм робити жодних обтяжень та несправедливостей ні в цих, ні в інших їх давніх заняттях, але за посередництвом цього нашого декрету ставитися до них (українців) з сусідською любов'ю та прихильністю, адже справа взаємного миру та злагоди є справедливою. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Діялося та дано на вальному сеймі у Пйотркові у найближчий вівторок після свята св. Валентина, року Божого 1525, а нашого панування 19 року, у присутності (*список свідків*).

Свідчення велебного у Христі пана отця Петра, краківського та познанського єпископа та канцлера Польського королівства.

¹ Малося на увазі магдебурзьке право.

1572 р., травня 20, Варшава

Сигізмунд Август зривнює українську громаду Львова в політичних та економічних правах з католицькою громадою міста

Транс.: МК, 112, к.114-118. Титульний напис: “Confirmacio libertatum, prerogativarum etc. Ruthenis Leopoliensibus concessis”; ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.53 (див. док. №4); спр.55 (див. док. №5); спр.516 (див. док. №8); спр.585 (див. док. №10).

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.397, арк.1093-1101.

Опубл.: MCS, р.57-62; АЮЗР, I/10, с.42-48; Соціальна боротьба, 26-30.

Перекл.: Соціальна боротьба, 30-33 (українська мова); ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.47, арк.1-4зв.; арк.5-6зв.; спр.208, арк.6-10 (польська мова).

Регест: MRPS, VI, N29.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam facta humana quantumcunque memorabilia facile intereunt, nisi literarum beneficio, quae res, scitu necessarias, aboleri non patiuntur, fuerint immortalitati consecrata, proinde nos Sigismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuiaviae, Kiioviae, Russiae, Wolhiniae, Prussiae, Masoviae, Podlachiae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Samogitiae, Livoniae etc. dominus et haeres. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, tam praesentibus, quam futuris, harum noticiam habituris. Quod cum questi fuissent coram nobis et consiliariis nostris ad latus nostrum assidentibus nuntiisque terrestribus in eo conventu regni generali congregatis famati Wasko Thynowicz et Choma Babicz cives nostri Leopolienses ritus et fidei Graecae sive Ruthenicae suo nomine et tanquam nuntii ac plenipotentes totius communitatis Ruthenorum civium et suburbanorum Leopoliensium subditorum nostrorum, eos non mediocri iniuria et gravamine a famatis proconsule et consulibus, advocato et scabinis totaque communitate Polonorum ecclesiae Romanae civitatis eiusdem Leopoliensis propterea affici, quod ipsos, uti aequalia membra unius rei publicae civitatis nostrae Leopoliensis pariaque onera, dationes et contributiones, tam nostras regales rei publicaeque regni nostri, quam civitatis eiusdem ac aliis quasvis una cum aliis civibus Polonis ecclesiae Romanae sustineri ad privilegia et libertates, quibus caeteri cives nostri Leopolienses gaudent, admittere nolunt. A sacerdote etiam eorum ecclesiae ritus Graeci in civitate eadem Leopoliensi sitae, proconsul cum consulibus certas quasdam dationes panum caponum, ovorum aliarumque rerum tempore solennium festorum Nativitatis videlicet et Resurrectionis Domini contra observantiam et libertates personarum spiritualium exigere consueverunt, iuramentaue circa susceptionem iuris civilis Leopoliensis ob eam solum causam et praetextum, ut ad eiusmodi libertates non admitterentur, eos praestare resque et merces venum exponere, pannum ulnatim incidere liquoresque generis cuiuscunque conficere ac propinare sub praetextu quarundam rationum minus iustarum eis denegant in grave damnum, ignominiam et praeiudicium ipsorum Ruthenorum. Supplicassentque nobis pro eis ipsi consilarii nostri lateri nostro in eo conventu regni generali assidentes, ut indemnitati eorum hac in parte consulere prospicereque dignaremur. Nos supplicationi eiusmodi, uti iustae benigne annuentes simulque habentes rationem laudabilis actus unionis regni Poloniae cum magno ducato Lithuaniae in proxime praeter-

ito conventu regni generali Lublinensi iam determinati, post cuius determinationem omnes dignitarios, senatores et officiales, tam spirituales, quam seculares magni ducatus Lithuaniae terrarumque Wolhyniae et Podlachiae¹ etiam ritus Graeci fideique Ruthenicae inter proceres regni Poloniae cooptavimus et coaequavimus, cumque iam inter dignitarios regni Poloniae magnique ducatus Lithuaniae et dominiorum² nostrorum eiusmodi aequalitas est unita et determinata, multo magis inter minoris inferiorisque conditionis homines similis observetur aequalitas necesse est, ex iis itaque et aliis multis legitimisque et firmissimis rationibus animum nostrum moventibus, eisdem Ruthenis Leopoliensibus omnibus et singulis nemine excepto, tam intra, quam extra civitatem nostram Leopoliensem degentibus, praesentibus et deinceps futuris temporibus existentibus, eas infra scriptas libertates et immunitates perpetuae duraturas ex unanimi voto et consensu consiliariorum nostrorum regni nostri et magni ducatus Lithuaniae nuntiorumque terrestrium, in eo praesenti conventu regni nostri generali congregatorum, dandas, donandas, concedendas largiendasque duximus, uti quidem damus, donamus, concedimus gratioseque largimur et tribuimus praesenti privilegio nostro mediante. Im primis autem volumus et statuimus, quod aequaliter cum aliis civibus et suburbanis Leopoliensibus Polonis Romanae obedientiae omnibus iuribus, privilegiis, libertatibus, praerogativis et immunitatibus quibusvis nullis prorsus exceptis, a serenissimis praedecessoribus nostris desideratissimis regibus Poloniae ducibusque Russiae ac aliis quibusvis principibus et proceribus regni et dominiorum nostrorum eidem civitati Leopoliensi quavis ratione et modo concessis, utentur, fruentur, potientur, ex eisque pari ratione, quemadmodum alii cives Poloni Romanae ecclesiae gaudent, ipsi quoque gaudebunt. Sacerdotes etiam eorum ecclesiae ritus Graeci praesentes et pro tempore existentes a dationibus quibusvis quocunque nomine et cognomine nuncupatis, tam pecuniariis, quam aliis quibuslibet consulatui Leopoliensi conferendis, liberi et absoluti erunt, nec iisdem ipsi sacerdotes ritus Graeci alicui alteri iurisdictioni superioritatieque subesse et parere, praeterquam wladicae Leopoliensi tenebuntur astrictique erunt. Omnes praenominati Rutheni ritus Graeci ius civile Leopoliense suscepturi³, iuramenta corporalia ad instar aliorum civium Leopoliensium Polonorum praestare possint atque valeant. Ad officia item proconsularia, consularia, advocatialis, scabinalia et ad quasvis alias praefecturas civitatis eiusdem, quotiescunque electio consularis celebrabitur, per capitaneum nostrum Leopoliensem praesentem et pro tempore existentem⁴ libere eligi et perfici poterint ac debebunt. Filiosque suos ad ludos literarios hymnasiaque et scholas, tam in civitate nostra Leopoliensi, quam ubivis locorum in regno et dominiis nostris existentes, pro ediscendis artibus⁵ liberalibus literis dare destinareque possint et valeant. Artificia etiam mechanica omnia quaevis nullis exceptis, ediscere illaque laborare, socios et discipulos artificiorum quorumcuque fovere, contubernia et fraternitates quasvis artificiorum suscipere in eisque iuxta consuetudinem usitatam praefectos sive seniores fore, eosdemque Ruthenos magistri artificiorum quorumvis Polonicorum ad artificia contuberniaque eiusmodi suscipere et admittere tenebuntur. Omnia quoque genera mercium quorumcunque nomine et cognomine nuncupatorum per universum regnum Poloniae, magnum ducatum Lituaniae, terras Volhyniae, Kiioviae, Podlachiae et alia dominia nostra exercere, nec non pannum et res quasvis mercimoniales ac institiorias omnis generis ulnatim incidere, tam in aedibus eorum privatis, quam in aliis quibusvis locis publicis, verum exponere malmaticum, muscatellinum, Ungaricum, Valachicum vinum, medonem, cerevisiam et alia omnia genera liquorum conficere et propinare pari modo et ratione, quemadmodum alii cives Poloni faciunt, semper et quolibet tempore perpetue et in aevum eis licitum erit, non obstantibus quibusvis literis, privilegiis, in contrarium praesentium quocunque modo et ratione per quasvis personas publicas vel privatas emanatis vel emanandis, quae amplius post determinationem laudabilis actus unionis et statuum rituumque, coaequationis ipsos Ruthenos

hominesque ritus Graeci afficere nulla ratione possunt, quibus per praesentes derogamus derogatumque perpetuis temporibus esse volumus. Quod ad universorum et singulorum cuiuscunque dignitatis, status et conditionis existentium, praesertim vero generosi⁶ Nicolai Herborth de Fulstin capitanei nostri Leopoliensis, nec non famatorum proconsulis ac consulum, advocati et scabinorum civitatis ipsius Leopoliensis, praesentium et pro tempore existentium, noticiam deducentes mandamus, ut praenominatos Ruthenos cives Leopolienses omnes et singulos, nullis exceptis, iuxta praescriptum privilegii nostri in omnibus et singulis conditionibus, clausulis et articulis conservetis praerogativisque libertatibus et immunitatibus modo suprascripto a nobis autoritate nostra et praesentis⁷ conventus regni generalis Warschowiensis eis concessis, quovis modo praetextu et colore exquisito contradicere ne praesumatis ita, ne de caetero de eo negotio ipsorum civium Leopoliensium hominum ritus Graeci modo praemisso autoritate nostra et praesentis conventus regni generalis cum aliis civibus Leopoliensibus Polonis ecclesiae Romanae coaequorum et unitorum quaerelis obruamur. Et quoniam edocti etiam sumus, eisdem Ruthenis ipsos consules aliosque cives Polonos Leopolienses areas et domos in circulo civitatis eiusdem emere possidereque prohibere. Ideo nos vigore unionis et coaequationis suprascriptae damus et concedimus eisdem Ruthenis ritus Graeci praesentibus et futuris omnimodam facultatem et potestatem areas et domos emendi et eas apud quasvis personas arendandi in eisque negotiandi ac res mercimoniales quasvis ad instar aliorum civium Leopoliensium Polonorum venum exponendi perpetue et in aevum. Quem articulum volumus etiam inter caeteras libertates supradescriptas, tam a consulatu Leopoliensi praesente et pro tempore existenti, quam ab aliis quibusvis personis ipsis civibus Ruthenis firmiter et inviolabiliter observari. Pro gratia itaque nostra debitoque suo ac sub poena viginti millium aureorum Hungaricalium medietatem fisco nostro, aliam vero medietatem parti gravatae tocies, quoties praesenti privilegio de certa scientia nostra et consiliariorum nostrorum nuntiorumque terrestrium in eo conventu regni nostri generali congregatorum, ipsis hominibus ritus Graeci civibus nostris Leopoliensibus concessio contradictum impugnatumque fuerit, irremissibiliter succumbenda, aliter ne feceritis. In quorum omnium ac singulorum praemissorum fidem firmitusque et evidentius testimonium praesentes manu nostra propria subscripsimus, quas et sigillo nostro maiori subappenso communiri mandavimus. Datum Warschoviae in conventu regni nostri generali die vigesima mensis Maii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo secundo, regni vero nostri anno quadragesimo tertio. Praesentibus reverendissimo ac reverendis in Christo patribus dominis Iacobo Uchanski archiepiscopo Gnesnensi, legato nato et regni nostri primatae, Philippo Padniewski Cracoviensi, Stanislae Carnkowski Vladislaviensi et Pomeraniae, Adamo Konarski de Kobylino Posnaniensi, Petro Myskowski de Mirow Plocensi, Victorino Wierzbiczki Luceoriensi, Valentino Herborth de Fulstin Praemisliensi, Alberto Starozrzebski Chelmensi, ecclesiarum episcopis, nec non magnificis ac generosis Sebastiano de Mieliecz castellano Cracoviensi et Brzestensi, Luca comite de Gorka Posnaniensi Buscensique, Nicolao Radziwil duce in Dubniki et Bierze Vilnensi, cancellario magni ducatus Lituaniae ac Lidensi, Mohirensi Borissoviensique, Petro a Zborow Sandomiriensi ac Stobnicensi Camionacensique, Casparo Zebrzydowski Callissiensi, Eustachio Wolowicz castellano Trocensi, magni ducatus Lithuaniae vicecancellario ac Brzestensi Cobrinensique, Ioanne Sierakowski Lanciensi ac Przdecensi, Ioanne Chotkiewicz comite in Szklow et Bichow capitaneo generali terrarum Samogititae magni ducatus Lithuaniae marschalco ac administratore et exercituum nostrorum in Livonia praefecto ac Kawnensi, Plotelecensi, Telsoviensique, Ioanne a Sluzewo Brzestensi ac Koninensi Miedzirzecensique, Bassilio Constantinowicz duce Ostrosiae, Kiioviensi et terrarum Wolhiniae marschalco ac Wladimiriensi, Ioanne Krothowski de Barczin Iuniwladislaviensi, Ioanno Fierliey de Dambrowicza Lublinensi, regni nostri marschalco ac

Rathnensi, Stanislaw Lawski Masoviae ac vicesgerente, Nicolao Kiszka de Cziechanowicz Podlachiae ac Drohiciensi Belzensique, Ioanne a Dzialin Culmensi et in Brathiiian, Achacio Czema Pomeraniae ac Novensi, palatinis et capitaneis, Hieronimo Ossolinski Sandomiriensi, Ioanne comite in Thenczin Woiniciensi ac Lublinensi, Paulo Sapieha Kiioviensi ac Liubieicensi, Stanislaw Herborth de Fulstin Leopoliensi ac Drohobicensi Samboriensique et terrarum nostrorum Russiae zuppario, Andrea Wiszniowieczki Wolhiniae, Stanislaw Slupeczki Lublinensi, Andrea comite in Thenczin Belzensi, Anzelmo Gostomski Plocensi Ravensique, Sigismundo Wolski de Podhaicze Czernensi ac Warschow-iensi, Ioanne Kostka de Stemberg Gedanensi terrarum nostrarum Prussiae thesaurario ac Pucensi Dirschoviensique, Nicolao de Dambrowicza Visliciensi Sandomiriensique, Ioanne Tarlo Radomien-si, Andrea Opalinski Srzemensi, Ioanne a Szienno Tarnowiensi, Ioanne Szieniensi de Gologory Haliciensi, Ioanne Herbort de Fulstin Sanocensi Praemisliensique, castellanis et capitaneis, Valen-tino Dembienski de Dembiany cancellario etc., Francisco Crassinski vicecancellario regni nostri, Nicolao Christophoro Radzivilo duce in Olika et Nieszwiesz magni ducatus Lituaniae [curiae]⁸ marschalco et aliis quam plurimis fidedignis atque terrarum nuntiis testibus tunc existentibus.

Sigismundus Augustus rex subscripsit. [Sigillum maioris cancellariae regni in filo sericeo ap-pensum]⁸.

¹ У трансумптах ЦДІАУЛ: Podoliae.

² У трансумптах ЦДІАУЛ: dominorum.

³ У трансумптах ЦДІАУЛ: suspecturi.

⁴ У трансумптах ЦДІАУЛ: praesentari et pro tempore esistenti.

⁵ У копії МК та трансумптах ЦДІАУЛ немає "artibus", відновлено за публікацією MCS.

⁶ У публікації "Соціальна боротьба..." немає: generosi.

⁷ У копії МК та трансумптах ЦДІАУЛ немає: nostra et praesentis.

⁸ У копії МК пропущено текст, який відновлено за трансумптами ЦДІАУЛ.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Оскільки людські справи, хоч вони були й гідні пам'яті, легко пішли б у небуття, якщо б добродіяння письма, яке не дозволяє загинути гідним пам'яті справам, не вчинили б їх безсмертними. Ми, Сигізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім та кожному, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме. Що у присутності нас та наших радників, які засідають при нашому боці, та послів земель, зібраних на цьому вальному сеймі королівства, славетні Васько Тинович та Хома Бабич,

наші львівські міщани грецького або руського обряду та віри, від свого імені та як посланці й уповноважені цілої громади українців – львівських міщан та передміщан, наших підданих, скаржилися, що українці терплять від славетних бурмистра, райців, війта і лавників та від усієї польської громади римської віри міста Львова, адже вони не хочуть допустити їх до користування привілеями та вільностями, якими користуються інші львівські міщани, хоч вони (українці), як рівні члени однієї республіки нашого міста Львова, несуть однакові тягарі, повинності та податки, як наші королівські та Речі Посполитої нашого королівства, так і на користь цього міста, і всі інші нарівні з іншими польськими міщанами римської віри. Також від священика їхньої церкви грецького обряду, що є у цьому місті, бурмистр та райці звикли вимагати податки хлібом, каплунами, яйцями та іншими речами під час урочистих свят, а саме Господнього Різдва та Воскресіння, проти прийнятого звичаю та вільностей духовних осіб; не допускають складати присягу при вступі до львівського міського права з тієї причини та під приводом, щоб їх (українців) не допустити до таких вільностей; з приводу якихось несправедливих причин забороняють виставляти на продаж речі та товари, продавати на лікті сукно, виготовляти різні напої та шинкувати (ними) на велику шкоду, зневагу та несправедливість для тих же українців. Ці ж наші радники, що засідають при нашому боці на вальному сеймі королівства, просять нас, щоб ми вважали обмірковувати цю справу та подбали про їх захист. Ми, милостиво прихилиючись до такого прохання, як справедливого, та, маючи на увазі гідний похвали акт унії Польського королівства з великим князівством Литовським¹, вже завершений на недавно відбутому люблінському вальному сеймі королівства, після закінчення якого ми включили та зрівняли всіх достойників, сенаторів та урядовців, духовних та світських великого князівства Литовського та Волині і Підляшшя земель також грецького обряду та руської віри з достойниками Польського королівства; і якщо між достойниками Польського королівства і достойниками великого князівства Литовського та наших володінь вже проведене та довершене зрівняння, то тим більше потрібно, щоб подібна рівність дотримувалася серед людей меншого та нижчого стану. Тому через ці та багато інших слушних і дуже важливих причин, які зворушують наше серце, вважаємо, що тим же львівським українцям (без винятку всім взагалі та зокрема, які живуть у нашому місті Львові та поза ним), сучасним та тим, які потім, у майбутньому будуть, на підставі одностайної постанови та згоди радників нашого королівства та великого князівства Литовського та земських послів, які зібралися на даному вальному сеймі нашого королівства, вважали дати, надати та наділити нижченаведені вільності та привілеї, як і даємо, надаємо та наділяємо та ласкаво обдаровуємо та призначаємо за посередництвом даного нашого привілею. Найперше хочемо та постановляємо, щоб українці нарівні з іншими міщанами та передміщанами поляками римської віри вживали всіх прав, привілеїв, вільностей, прерогатив та імунітетів, наданих місту Львову з різних нагод і різними способами найяснішими нашими попередниками, найдорожчими королями Польщі, князями Русі та всіма іншими володарями і достойниками королівства та наших володінь, і користувалися ними без будь-яких винятків, щоб і вони (українці) тішились ними так само, як тішаються польські міщани римської віри. Священики їх церкви грецького обряду, які тепер живуть, і будуть у майбутньому, повинні бути вільні та звільнені від будь-яких податків, якої б назви вони не були, – як від грошових, так і від будь-яких інших належних львівській раєцькій (колегії). Ці ж священики грецького обряду не будуть зобов'язані підлягати та підкорятися іншій юрисдикції та зверхності, тільки львівському владиці. Всім згаданим українцям грецького обряду надається львівське міське право, та вони можуть і повинні скласти тілесну присягу за прикладом інших львівських

міщан-поляків. Також на уряди бурмистрів, війтів, лавників, та на всі інші префектури у цьому місті можна та треба нашому теперішньому і майбутньому старості обирати та призначати українців, скільки разів би відбувалися вибори райців; своїх синів (українці) можуть і мають право давати та посилати для навчання вільних мистецтв до початкових шкіл, гімназій та (вищих) шкіл, що існують як у нашому місті, так і будь-де в королівстві та в наших володіннях; вони можуть вивчати будь-які без винятку цехові ремесла та у них працювати, навчати товаришів та учнів будь-якого ремесла, засновувати цехи та ремісничі братства і згідно зі звичаєм бути в них старшими або сеньйорами, а майстри будь-яких польських ремесел зобов'язані приймати та допускати українців до цього роду ремесла та цехів. Вільно також їм (українцям) торгувати будь-якого роду товарами, як би вони не називалися, у всьому Польському королівстві, великому князівстві Литовському, на Волині, в Києві, на Підляшші та в інших наших володіннях, продавати на лікті сукно і будь-які інші купецькі та крамарські товари; вільно їм як у приватних будинках, так і на будь-яких публічних місцях завжди та у будь-яку пору виставляти на продаж вина: мальвазію, мускателю, угорське, волоське, виготовляти мед, пиво та будь-які напої іншого роду та шинкувати ними в такий спосіб та таким чином, як це роблять польські міщани. Це їм буде вільно робити постійно та навіки, хоч би існували які-небудь суперечні з даною (грамотою) випрошені чи які можуть бути випрошеними в будь-який спосіб та з будь-якої нагоди урядовими чи приватними особами грамоти та привілеї; після довершення знаменитого акту унії та зрівняння станів і обрядів не можуть зашкодити в жодний спосіб тим же українцям та людям грецького обряду, які (грамоти) ми скасовуємо та хочемо, щоб вони були скасовані на вічні часи. Подаємо до відома всіх та кожного різного стану, гідності та походження, зокрема Миколая Гербурта з Фульштина, нашого львівського старости, та славетних бурмистра, райців, війта і лавників міста Львова, як що є тепер і в майбутньому будуть, наказуємо дозволити вищезгаданим українцям, львівським міщанам, всім загалом та кожному зокрема, без жодного винятку користуватися постановами цього нашого привілею в усіх умовах, клаузулах і статтях та ні в який спосіб, під будь-яким видом та будь-яким вигаданим приводом не наважуйтеся заперечувати прерогативи, вільності та привілеї, надані нами у вищеописаний спосіб владою варшавського вального сейму, щоб нас з тієї та інших причин не закидали скаргами ті львівські міщани, люди грецького обряду, які на підставі згаданої нашої влади та (влади) теперішнього вального сейму є зрівняні та з'єднані в згаданий спосіб з іншими львівськими польськими міщанами римської віри. А оскільки нас повідомили, що райці та інші львівські польські міщани забороняють тим українцям купувати та займати в межах міста землю та будинки, ми опираючись на згадану вище унію та зрівняння, даємо українцям грецької віри, сучасним і прийдешнім, раз назавжди та навіки право, можливість і дозвіл купувати землю та будинки, орендувати їх у будь-яких осіб, вести в них різну торгівлю та продавати будь-які товари за зразком інших львівських міщан-поляків. Хочемо, щоб до тієї постанови разом з іншими вищеописаними вільностями міцно та непорушно дотримувалися щодо українських міщан як сучасна львівська раєцька (колегія), так і майбутня, а також усі інші особи. Не робіть інакше задля нашої ласки та на ваш обов'язок під карою обов'язкової сплати 20 тисяч угорських золотих – половину нашій скарбниці, а другу половину – скривдженій стороні, у кожному випадку, якщо хтось буде чинити опір або порушувати цей привілей, виданий нашим львівським міщанам грецького обряду за повною нашою згодою, наших радників та земських послів, що зібралися на згаданому вальному сеймі нашого королівства. Для міцнішого довір'я та певнішого засвідчення цього всього і взагалі та кожного зокрема, ми підписали цю грамоту нашою рукою

і наказали скріпити нашою великою підвішеною печаткою. Дано у Варшаві на вальному сеймі королівства 20 травня, року Божого 1572, нашого панування 43 року, у присутності (*список свідків*).

Сигізмунд Август, король. Печатка великої канцелярії королівства, підвішена на шовковому шнурку.

¹ Акт Люблінської унії між Польським королівством та великим князівством Литовським був оформлений на Люблінському вальному сеймі 1 липня 1569 р.

1574 р., квітня 15, Краків

Генріх підтверджує привілей українській громаді Львова Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння у правах з католицьким населенням міста

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.53. Пергамент: 52x57,8 + 8,3 см. Ініціал “Н”. Написи: “Henrici confirmatio privilegii a Sigismundo Augusto ratione libertatum Ruthenis Leopoliensibus collatarum, Cracoviae, anno 1574, die 15 Aprilis” (XVIII). На шовковому зелено-фіолетово-жовто-червоному шнурку пошкоджена печатка: Gum., XVI, N58.

Коп.: МК, 112, к.113v-118v.

Опубл.: MCS, p.66-67.

Регести: Каталог, №655; MRPS, VI, N29.

Henricus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhinae, Podlachiae, Livoniae-que, nec non Andium, Borboniorum Alvernorumque etc. dux, comes Marchiae, Foresti Quertii, Rovergii, Montisforti. Significamus presentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, presentibus et futuris, harum noticiam habituris. Quomodo nobis ad gubernacula regni nostri Dei munere post impositum nobis solenni ritu regium diadema feliciter evectis certi consiliarii nostri exhibuerunt coram nobis nomine totius communitatis Ruthenorum civium et suburbanorum Leopoliensium subditorum nostrorum literas infrascriptas eidem communitati Ruthenorum Leopoliensium per serenissimum olim Sigismundum Augustum Dei gratia regem Poloniae piaе memoriae antecessorem nostrum gratiose concessas certas libertates, immunitates et prerogativas in se continentes in pargameno scriptas ac manu suae olim serenissimae maiestatis subscriptas ac sigillo regni communitas

sanas, salvas et integras ac nulla in parte suspectas aut viciatas. Quarum series de verbo ad verbum sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Post quarum quidem literarum praesentibus insertarum exhibitionem iidem consilarii nostri nobis nomine dictae communitatis Ruthenorum supplicarunt, ut easdem autoritate nostra regia confirmare atque eis robur firmitatis apponere dignaremur. Nos vero supplicationi huiusmodi tanquam iustae et licitae benigne annuentes easdem preinsertas literas omniaque et singula illarum contenta in omnibus et singulis illarum punctis, clausulis, conditionibus et articulis, quemadmodum alia omnia iura, privilegia, libertates, immunitates et praerogativas quorumvis aliorum subditorum regni et dominiorum nostrorum in genere confirmavimus, ratificavimus et approbavimus, ita et has confirmamus, ratificamus et approbamus ratasque et gratas et firmas esse volumus et pollicemur per presentes decernentes easdem omniaque illarum contenta robur debitae et perpetuae firmitatis, uti de iure communi est, obtinere debere. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum Cracoviae in conventu coronationis nostrae, die quindecima mensis Aprilis, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quarto, regni vero nostri anno primo.

Henricus rex subscripsit.

Генріх, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім та кожному, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме, що коли ми за Божою ласкою щасливо піднялися до управління нашим королівством після покладання на нас за урочистим обрядом королівської діадеми, певні наші радники показали перед нами від імені української громади львівських міщан та передміщан, наших підданих, нижче написану грамоту тієї львівської української громади, милостиво надану найяснішим покійним Сигізмундом Августом, Божою ласкою польським королем, священної пам'яті нашим попередником, що містить у собі певні вільності, імунітети та прерогативи; написану на пергаменті та підписану власною рукою покійного найяснішого маєстату, скріплену печаткою королівства, цілу, непорушну, недоторкану і в жодній частині не підозрілу чи зіпсовану. Цієї (грамоти) зміст дослівно наводиться і є таким.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Після показу цієї внесеної даної грамоти ті наші радники від імені згаданої української громади просили, щоб її нашою королівською повагою ми вважали за гідне підтвердити, а також додати їй силу міцності. Ми, милостиво прихилиючись до того прохання, як справедливого та дозволеного, ту внесену грамоту у всьому кожному, що в ній міститься, в усіх та кожному пунктах, клаузулах, умовах і статтях, так само як усі інші права, привілеї, вільності, імунітети та прерогативи будь-яких наших підданих королівства і наших провінцій загалом підтвердили, зміцнили та схвалили, як і підтверджуємо, зміцнюємо та схвалюємо, і хочемо, щоб була непохитна, певна та міцна, та обіцяємо даною (грамотою), вирішуючи: все, що в ній міститься, наскільки із загального права виходить, повинно отримати силу належної та вічної міцності. Для засвідчення справи до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Дано у Кракові на сеймі нашої коронації 20 квітня, року Божого 1574, а нашого панування 1 року.

Генріх, король, підписав.

1577 р., березня 26, Влоцлавок

Стефан підтверджує привілей української громади Львова Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння у правах з католицьким населенням міста

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.55. Пергамент: 47,5х75,6 + 13,4 см. Ініціал “S”. Написи: “Stephani confirmatio privilegii a Sigismundo Augusto ratione libertatum Ruthenis Leopoliensibus collatarum, Vladislaviae, anno 1577, die 26 Martii” (XVII). На шовковому синьо-жовто-білому шнурку пошкоджена печатка: Gum., XVIII, N66.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.55, арк.1-2зв.

Опубл.: MCS, р.72-73; АЮЗР, I/10, с.54-55.

Регест: Каталог, №667.

Перекл.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.55, арк.5-6зв. (польська мова).

Stephanus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvanie, Prussiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Woliniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., nec non Transylvaniae princeps. Significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis, harum notitiam habituris. Quod cum productae nobis fuissent per certos consiliarios nostros literae pargameneae serenissimi olim piae memoriae Sigismundi Augusti regis praedecessoris nostri sigillo eiusdem pensili munitae nomine subditorum nostrorum Ruthenorum civium et suburbanorum civitatis nostrae Leopoliensis ritus et fidei Graecae certas libertates, praerogativas et immunitates concessas in se continentes, sanae, salvae, integrae et omnis suspicionis expertes. Supplicatumque esset nobis, ut easdem et omnia in illis contenta confirmare, approbare et ratificare dignaremur. Quarum tenor sequitur et est eiusmodi.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Itaque nos Stephanus rex supra nominatus supplicationi dictae benigne annuentes praefatas literas in omnibus earum punctis, clausulis, conditionibus et articulis iuste et legitime concessis, confirmandas, approbandas et ratificandas duximus, prout quidem praesentibus autoritate nostra confirmamus, approbamus et ratificamus, decernentes easdem et omnia in illis contenta vim et robur debitae ac perpetuae firmitatis habere obtinereque debere. Harum quibus sigillum nostrum appressum est testimonio literarum. Datum Vladislaviae die vigesima sexta mensis Martii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo septimo, regni vero nostri anno primo.

Stephanus rex subscripsit.

Ioannes Borukowski praepositus Lanciencensis subscripsit.

Стефан, Божою ласкою (*титлатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти), кому потрібно, хто це читатиме, що було представлено нам певними нашими радниками пергаментну грамоту найяснішого, покійного, блаженної пам'яті Сигізмунда Августа, короля, нашого попередника, зміцнену його королівською печаткою, від імені наших підданих, українських міщан та передміщан нашого міста Львова

грецького обряду та віри, що містила в собі надані (ім) певні вільності, прерогативи та імунітети; цілу, непорушну і недоторкану, та без підозри, та просили нас, щоб ми вважали за гідне її та все, що в ній міститься, підтвердити, схвалити і зміцнити. Цієї (грамоти) зміст наводиться і є таким.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Таким чином, Стефан, вищеназваний король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, згадану грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, умовах та статтях, наданих справедливо і законно, вважали схвалити, підтвердити і зміцнити, як і даною (грамотою) нашої поваги підтверджуємо, схвалюємо та зміцнюємо, вирішуючи – все, що в ній міститься, повинно мати й отримати вагу і силу належної та вічної міцності. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Влоцлавку 26 березня, року Божого 1577, а нашого панування 1 року.

Стефан, король, підписав.

Йоан Боруковський, ленчицький намісник, підписав.

1578 р., червня 21, Львів

Стефан виносить рішення у справі між українською громадою та райцями міста Львова щодо торговельних прерогатив та шинкування напоями, дозволяючи українцям торгувати тільки під час ярмарків

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.58, арк.1-1зв.; Ф.52, оп.2, спр.613, арк.119-119зв; спр.615, арк.118-120; Czart., 2014, s.102-104; Czart., 2029, s.116-119.

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.428-430.

Stephanus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. princeps Transylvaniae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Citatos fuisse ad nos et iudicium nostrum literis citationis nostrae famatos proconsulem, consules, advocatum et scabinos civitatis nostrae Leopoliensis ex officiis et omnibus bonis suis, ad instantiam famatorum seniorum ac totius communitatis Ruthenorum ritus Graeci intra et extra civitatem Leopoliensem habitantium pro eo. Quod ipsi in derogationem et vilipendium superioritatis nostrae regiae mandatorumque nostrorum ea in causa productorum ipsos penes privilegia libertatesque ipsis a serenissimo olim piaie memoriae Sigismundo Augusto rege praedecessore nostro concessa et per serenissimum Henricum regem atque nos ipsos confirmatas conservare et manutenere nolissent, ad libertates et immunitates, quibus alii cives Poloni civitatis Leopoliensis gaudent eos non admisissent, a sacerdotibusque ipsorum ecclesiae

Graecae dationes et contributiones exegissent, artificia maechanica ipsis laborare et exercere, sociosque prohibere fovere, pannos ulnatim incidere et alias mercaturas exercere, omnesque liquores venum exponere, propinare, conficere non permisissent, domos in circulo civitatis coemere et artes liberales prohibuissent, officia et contubernia denegassent, propinationem vini malmatici, cervisiae, mellis impedissent, ab eisdem iuramenta corporalia ad instar aliorum civium Leopoliensium Polonorum praestare denegassent, exactionibus ipsos onerando et liberaliter denegando et propter propinationem, tum propter forum liberum nundinarum poenas exigendo. Prout tenor privilegii ipsorum de praemissis latius obloquitur, quae omnia fecissent contra privilegium ipsorum, pensando sibi praemissa omnia contra ipsos ad summam triginta millium florenorum pecuniae Polonialis, tum etiam ad poenam viginti millium aureum Hungaricalium privilegio ipsorum expressam. Citando ipsos ad videndum et audiendum ipsos iuxta privilegium ipsorum conservari damnaque recensita exinde subsequuta et poenas in privilegio expressas super se decerni, uti ea omnia in ipsis citationis nostrae literis latius habentur descripta. In terminoque hodierno ex ipsa citatione proveniente et hucusque coram iudicio relationum nostrarum propriarum continuato, partibus ipsis coram eodem iudicio relationum nostrarum comparentibus et eum terminum iudicialiter attentantibus, atque productis iuribus, privilegiis et decretis suis, tum et statuto regni de libertate mercandi omnium in genere regni mercatorum edito, controversias suas prosequentibus. Nos cum consiliariis nostris lateri nostro assidentibus, audita ac examinata partium controversia privilegioque Ruthenorum, tum et statuto regni ac etiam decretis, conventa pactis ab olim serenissimo Sigismundo rege promulgatis coram productis, allegatisque partium in medium adductis bene expensis attento eo, quod statuto regni omnibus in genere mercatoribus cuiuscunque rationis et generis indultum est, omnia mercantiarum genera, libratim et ulnatim distrahere. Ne igitur Rutheni actores deterioris sint conditionis, quam alii omnes mercatores decrevimus, liberum esse eis debere tempore tantum nundinarum et non amplius mercimonia sua quaevis iuxta praescriptum statuti supra commemorati vendere distrahereque. Quod vero liquorum propinationem attinet conventam partem iuxta decretum per se, coram productum conservavimus, uti quidem conservamus praesenti decreto nostro mediante. In cuius rei fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est appressum. Datum Leopoli sabbato ante festum sancti Ioannis Baptistae proximo, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, regni nostri anno tertio.

Ioannes Borukowski regni Poloniae vicecancellarius.

Relatio reverendi Ioannis Borukowski de Bielino regni Poloniae vicecancellarii.

тефан, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Були покликані до нас та нашого суду нашою грамотою позову славетні бурмистр, райці, вїйт та лавники нашого міста Львова з урядів та всіх своїх маєтків на вимогу славетних старших та всієї української громади грецького обряду, що живе всередині та поза містом Львовом, про те, що вони обмежують та зневажають нашу королівську вищість та наші накази, видані у цій справі; вони ж не хотіли зберігати і дотримуватися привілеїв та вільностей, наданих їм найяснішим покійним, блаженної пам'яті Сигізмундом Августом, королем, нашим попередником¹, та підтверджених їм найяснішим Генріхом, королем², та нами³; їх не допускали до вільностей та імунітетів, якими

інші міщани-поляки міста Львова тішаються; стягували від їхніх священиків “грецької” церкви датки та податки; не дозволяли їм виконувати ремесло і працювати, та забороняли тримати учнів; не дозволяли виставляти, шинкувати та виготовляти алкогольні напої, вино; заборонили купляти будинки на площі міста та (навчати) вільним мистецтвам; (у вступі) до урядів та цехів відмовляли; перешкоджали у шинкуванні вином мальмазія, пивом, медом; відмовляли у складанні ними тілесної присяги на кшталт інших польських львівських міщан, обтяжуючи їх податками, відмовляючись добровільно (виконати привілей), стягуючи кари при вільному торзі на ярмарках. (Тоді) коли зміст їхнього привілею щодо згаданого широко заперечує все, що робилося проти їхнього привілею. (Українці) оцінили все вищезгадане, (вчинене) проти них на суму 30 тисяч грошей польських злотих, також потім (додаючи) викладену у їхньому привілею кару у 20 тисяч угорських золотих. Позиваючи їх до перегляду та вислуховування щодо збереження їхніх привілеїв, перевірки втрат, що з цього виходять, та вирішення стосовно кар, викладених у привілеї, як це все ширше описано у тій нашій грамоті визову. І в сьогоднішній термін, що випадає з того позову і що триває до цього часу перед судом наших власних реляцій⁴, ті сторони прийшли перед той суд наших реляцій і в той термін судово трималися; та показали свої права, привілеї і декрети, далі і статuti королівства, видані про свободу торгівлі всім купцям загалом у королівстві, продовжуючи свої суперечки. Ми з нашими радниками, що біля нас засідають, заслухавши та вивчивши аргументи сторін, привілеї українців, потім і статuti королівства, а також декрети, “пакта конвента”⁵, оголошені покійним найяснішим Сигізмундом, королем, що були пред’явлені та на які покликалися сторони в суспільному житті; уважно прийнявши до уваги те, що за статutom королівства є дозволено всім загалом купцям будь-яким шляхом та чином продавати будь-якого роду товари на фунти і на лікті. Отже, щоб не було гірших умов для українців-позивачів, ніж для всіх інших купців, постановили, що буде вільно їм продавати і розпродувати будь-які свої товари тільки (під час) ярмарків і не довше відповідно до припису вищезгаданого статуту. Що ж стосується шинкування алкогольними напоями, сторону, що звернулася з позовом, залишили відповідно до представленого особисто декрету, як і залишаємо за посередництвом даного нашого декрету. Для довір’я і засвідчення до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Дано у Львові в найближчу суботу перед святом св. Івана Хрестителя, року Божого 1578, нашого панування 3 року.

Йоан Боруковський, віце-канцлер Польського королівства.

Свідчення велебного Йоана Боруковського з Беліно, віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. док. №3.

² Див. док. №4.

³ Див. док. №5.

⁴ Суд наших власних реляцій (реляційний суд) – королівський суд, який отримав назву в силу того, що король почав доручав справи деяким сенаторам або урядникам королівства для вияснення та вирішення, а потім король видавав грамоти від свого імені у цих справах; початок реляційні суди ведуть від часів Сигізмунда Августа.

⁵ “Пакта конвента” (pacta conventa) – добровільний договір між польським королем, якого обирають, та станами Речі Посполитої, в силу якого сторони приймали на себе певні обов’язки.

1592 р., жовтня 15, Варшава

Сигізмунд III на прохання київського воєводи князя Костянтина Острозького та новогрудського воєводи Федора Скумина підтверджує всі права та привілеї Львівського Ставропігійського братства, дозволяє ввести школу та друкарню з умовою, що надані права не будуть суперечити правам міста та римо-католицької церкви

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.586 (див. док. №11).

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.383, арк.2870-2872.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.206, арк.1-1зв.

Опубл.: Zubrzycki, s.74; Петрушевич, с.146-148; MCS, p.389-391; АЮЗР, I/10, с.335-337; Копыстянский, №134; Першодрукар, с.108-109.

Регест: AGZ, X, N2382 (помилково віднесена до монастиря св. Онуфрія).

Перекл.: Першодрукар, с.109-110 (українська мова); ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.206, арк.2-2зв.; спр.208, арк.2-4 (польська мова).

igismundus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, nec non regni Sueciae proximus haeres et futurus rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Quod cum in conventu regni generali felicitis coronationis nostrae Cracoviae celebrato omnia in universum iura, privilegia, immunitates, libertates et praerogativas, tam spirituales, quam saeculares cuiuscunque status et conditionis hominum locorum quorumcunque de sententia omnium regni ordinum, approbaverimus, illasque omnes in genere et singulas in specie iureiurando super id praestito sancte et inviolabiliter servaturos promiserimus, cumque omnia pia instituta, maxime vero quae cultum Dei ter Optimi Maximi et honorem Deiparae Virginis praeseferunt, propietatis nostrae studio ultro etiam promoveri et augere cupiamus, facile nos intercessione illustris et magnificorum Constantini ducis ab Ostrog, palatini Kiioviae, marschalci Volhyniae Vlodimiriaeque et Theodori Skumin palatini Novogrodensis, Grodensis et Olithensis, nostrorum capitaneorum apud nos nomine civium nostrorum Leopoliensium Ruthenorum ecclesiae ritus Graeci Assumptionis in caelos Beatissimae Mariae semper Virginis, intra muros civitatis Leopoliensis consistentis, ex praedecessoribus suis eiusdem ecclesiae fundatorum et provisorum facta, adductos esse, ut fraternitatem illorum ecclesiae eiusdem sub titulo Assumptionis Beatissimae Mariae Virginis primum per Ioachimum Magnae Antiochiae patriarcham inductam, tum vero per Eremiam Constantinopolitanum patriarchas, et primo in synodo ipsorum Ruthenica Brestensi recognitam, peractam et approbatam, iam et leges, canones, articulos, conditiones, quibus eadem fraternitas instructa et in suum ordinem descripta continetur, ad instar fraternitatis Vilnensis ritus eiusdem Graeci, quam speciali quoque nostro privilegio confirmavimus, tum et libertates, immunitates, praerogativas, instituta, decreta, iura, privilegia, ritus, possessiones, foundationes, donationes et inscriptiones quasvis, tam a serenissimis praedecessoribus nostris, quam a quopiam altero praefatae fraternitati, adeoque ipsi ecclesiae illorum suprascriptae pro ritu institutisque religionis Graecae legitime concessas, inscriptas, factas, datas et donatas continuoque usu et assidua possessione atque consuetudine hucusque retentas et observatas, nominatim vero scholae pro tractandis liberalibus artibus, tum et officinae pro excudendis libris, institutionum

ad eandem ecclesiam antiquitus institutam, introductam et ante aliquot annos reformatam, prout ea omnia in suis privilegiis aliisque literis praefatae ecclesiae et fraternitati servientes continentur et descripta sunt, a suisque senioribus et provisoribus tenentur, habentur, possidentur atque exercentur non aliter, ac si hic omnia et singula in suis contentis de verbo ad verbum expressa et descripta sint, auctoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur, prout hisce specialibus nostris literis (iuribus publicis et privilegiis civitatis nostrae Leopoliensis et ecclesiae Catholicae Romanae nihilominus salvis per omnia manentibus) approbamus, roboramus, ratificamus et confirmamus, illaque omnia debitum robur perpetuae firmitatis obtinere atque ab omnibus et singulis teneri et observari volumus. In cuius rei fidem evidentiusque testimonium hasce manu nostra subscripsimus et sigillum regni nostri eisdem subappendi mandavimus. Datum Varsaviae in conventionione regni generali, die quindecima mensis Octobris, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, regni nostri anno quinto.

Sigismundus rex.

Albertus Sękowski.

Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому це потрібно. Що під час вального сейму королівства щасливої нашої коронації, який відбувся в Кракові, ми схвалили взагалі всі права, привілеї, вільності, свободи і прерогативи як духовних, так і світських будь-якого стану і становища людей у будь-яких місцях і обіцяли під присягою, про це складеною, оберігати усі їхні і кожне (право) зокрема, свято і непорушно, а також, зважаючи на нашу побожність, бажаємо поширення і зміцнення усіх релігійних установ, особливо тих, які підносять похвалу тричі найкращому та наймогутнішому Богу і (віддають) честь Богородиці Діви; ми на клопотання ясновельможних Костянтина, князя з Острога, київського воєводи, маршалка Волині і володимирського, і Федора Скумина, новогрудського воєводи, гродненського й олитського наших старост, з предків фундаторів і опікунів церкви грецького обряду Успіння Пречистої Діви Марії, (які) від імені наших львівських міщан – українців при тій самій церкві, що міститься в межах мурів Львова, (просили) у нас, щоби братству тієї церкви під титулом Успіння Пречистої Діви Марії, заснованому спочатку Йоакимом, патріархом Великої Антіохії¹, а підтвердженому Ієремією, константинопольським патріархом², і врешті на їхньому руському, грецького обряду, соборі в Бересті, визнаному, ствердженому та схваленому³, а також правила, канони, статті, права, якими це братство забезпечене і які записані в його статуті на зразок віленського братства цього ж грецького обряду⁴, що й ми нашим спеціальним привілеєм підтвердили, разом з будь-якими свободами, вільностями, гарантіями, постановами, декретами, правами, привілеями, обрядами, володіннями, фундаціями, даруваннями, записами, які були надані цьому братству як нашими найяснішими предками, так і будь-ким іншим, а особливо надані, записані, здійснені, подаровані на довічний вжиток та постійне користування і згідно зі звичаєм досі збережені і яких дотримуються, зокрема ж (привілеї) на встановлення школи, де б навчались вільних наук, і друкарні для друкування книг, яка була здавна при цій церкві встановлена і введена й кілька років тому зреформована. Ми вважали нашою королівською повагою схвалити, скріпити і підтвердити це усе, що описане і міститься у власних привілеях

та інших документах згаданої церкви і братства, чим вони користуються (й) що їхні старші і провізори тримають, чим володіють і управляють, не інакше, як тільки усе разом і кожне зокрема – увесь дослівно переписаний і наведений їх зміст. І так (не порушуючи цією нашою спеціальною грамотою публічних прав і привілеїв нашого міста Львова та римо-католицької церкви, а залишаючи (їх) недоторканими), схвалюємо, скріплюємо, ратифікуємо, підтверджуємо й хочемо, щоб це все отримало силу постійної міцності і щоб усі й окремі (люди) цього дотримувалися і зберігали. Для більшого довір'я до справи та очевиднішого засвідчення ми підписали цю (грамоту) нашою рукою і наказали підвісити до неї печатку нашого королівства.

Дано у Варшаві на вальному сеймі королівства 15 жовтня, року Божого 1592, нашого панування 5 року.

Сигізмунд, король.

Альберт Сенковський (писар).

¹ Див. док. №1 (додаток).

² Див. док. №2 (додаток).

³ Див.: MCS, р.288-261 (ухвала Берестейського собору від 22 червня 1590 р.); MCS, р.319-321 (ухвала Берестейського собору від 27 жовтня 1591 р.)

⁴ Статут Львівського братства від 1 січня 1586 р. став взірцем для віленського братства, а не навпаки, див.: MCS, р.156-157.

1633 р., березня 5, Краків

Владислав IV підтверджує привілей української громади Львова Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння у правах з католиками

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.516. Пергамент: 45,8x63,5 + 6,3 см. Написи: “Confirmatio Vladislai Quarti privilegia a Sigismundo Augusto Ruthenis Leopoliensibus concessarum, Cracoviae, anno 1633, die 5 Martiis” (XVIII). На шовковому коричневому шнурку у бляшаній коробці без вічка печатка: Gum., XXIV, N94.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.516, арк.2-5зв.

Регест: Каталог, №820.

ladislaus IV Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Svecorum, Gottorum, Vandalorum haereditarius rex, electus magnus dux Moschoviae etc. Significamus presentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas esse nomine et ex parte civium Leopoliensium literas infrascriptas, manu serenissimi Sigismundi Augusti subscriptas ac sigillo regni communitas. Quarum tenor est talis.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Nos itaque Vladislaus rex supranominatis petitioni huic, uti iustae benigne annuentes, preinsertas literas in omnibus earum articulis, conditionibus, ligamentisque universis approbamus et confirmamus, quarum de iure est usus earum habetur, volentes easdem robur perpetuae firmitatis habere, ab omnibus iniurio labiliter observare. In quorum fidem praesentibus manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in conventu regni generali coronationis nostrae, die quinta mensis Martii, anno Domini MDCXXXIII, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae primo.

Vladislaus rex.

Petrus Zeromski manu propria.

Stanislaus Sierakowski secretarius regiae maiestatis correctum.

Владислав IV, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Показали нам від імені і з боку львівських міщан нижченаписану грамоту, підписану рукою найяснішого Сигізмунда Августа та скріплену печаткою королівства. Цієї (грамоти) зміст є таким.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Таким чином, ми, Владислав, вищеназваний король, милостиво прихилиючись до цього прохання, як справедливого, внесену грамоту у всіх її статтях, умовах і зв'язках схвалюємо та підтверджуємо, наскільки відповідає праву, яка (грамота) була у вжитку; бажаючи, щоб вона мала силу вічної міцності, легко оберігала від будь-якої несправедливості. Для довір'я дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі королівства нашої коронації 5 березня, року Божого 1633, наших панувань у Польщі та Швеції – 1.

Владислав, король.

Петро Жеромський, рукою власною.

Станіслав Сераковський, секретар королівського маєстату, правив.

1639 р., листопада 20, Варшава

Владислав IV підтверджує грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р., не наводячи її, в якій міститься дозвіл Львівському Ставропігійському братству видавати книги кириличним друком

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.672 (див. док. №16).

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.391, арк.1331-1332 (фрагмент).

Коп.: МК, 186, к.81-81v.; ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.542, арк.1-2; арк.3-4зв.

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.182-183; Копыстянский, №134.

Перекл.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.208, арк.4-5зв. (польська мова).

Nadislau Quartus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaeque, nec non Sueccorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Productum fuisse coram nobis privilegium serenissimi olim divae memoriae parentis nostri desideratissimi, de data Varsaviae in anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, quo quidem privilegio iura omnia ecclesiae Ruthenicae ritus Graeci, tituli Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae, tum et concessio seu facultas imprimendorum librorum idiomate Ruthenico in officina ibidem antiquitus ex consensu serenissimorum antecessorum nostrorum, ad memoratam ecclesiam instituta et in possessionem tradita, roborata et confirmata, prout ea omnia fusius in privilegiis divae memoriae antecessorum nostrorum, aliisque diplomatibus ecclesiae illi et confraternitati ad eandem ecclesiam introductae servientibus continentur, supplicatumque nobis esse, ut de super confirmationem nostram dare ac hisce praesentibus super memoratam officinam pro excudendis et imprimendis venumque exponendis Ruthenico idiomate libris, tam recentibus editis, quam antiquis consensum nostrum praebere et, ne a quopiam hac in parte dictae officinae moderni possessores in civitate nostra Leopoliensi praepediantur, obviare dignemur. Nos itaque inhaerendo privilegiis divae memoriae antecessorum nostrorum, volentesque iura, immunitates et libertates fidelibus subditis nostris ab antecessoribus nostris benigne concessas, salvas et illaesas conservari, supranominatam officinam typographicam ecclesiae praememoratae confraternitati circa eam institutae servientem in exercenda opera sua fideliter circa libertatem et facultatem excudendorum librorum et scriptorum Ruthenicorum, tam profanorum, quam spiritualium, ad divinae officia peragenda servientium, conservamus et conservari volumus, ita tamen, ne quidquam in eadem officina imprimatur, quod sit contra dignitatem maiestatis nostrae regiae ecclesiaeque sacrae Romanae Catholicae, ipsique annexos, idque sub poenis arbitrio nostro irrogandis cum ea insuper declaratione, ut nonnisi sola Ruthenica typis mandent eoque interdicto nostro, ne quispiam typographus in civitate nostra Leopoliensi libros vel scripta aliqua Ruthenico idiomate imprimere aut sub praetextu alicuius privilegii sui impressionem librorum Polonico vel Latino idiomate a nobis impetrati in praeiudicium eorundem sibi usurpare et arrogare praesumat, sub amissione eiusmodi librorum impressorum, cuius quidem poena medietas fisco nostro, altera vero medietas parti laese cedit. Quod cum omnium et singulorum magistratuum regni dominiorumque nostrorum, specialiter magistratus, tam castrensis, quam civilis Leopoliensis deducentes mandamus, ut circa usum praefatae officinae facultatemque imprimendorum librorum et immunitates superius expressas dictam ecclesiam ritus Graeci fraternitatemque ibidem institutam, tum et possessiones eiusdem officinae conservent conservarique curent pro gratia nostra. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae, die vigesima, mensis Novembris, anno Domini MDCXXXIX, regnorum nostrorum Poloniae et Sveciae VII anno.

Vladislaus rex.

Andreas Buialski secretarius sacrae regiae maiestatis.

Владислав IV, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено перед нами грамоту найяснішого покійного, блаженної пам'яті нашого найдорожчого батька, з датою – у Варшаві, 1592 року. За цим привілеєм (надано) всі права руській церкві грецького обряду під титулом Успіння Пречистої Діви Марії, і далі надання чи можливість здавна друкування книг рукописними літерами у друкарні там, (у Львові), з дозволу найясніших наших попередників; у згаданій церкві (друкування) встановлене й у володіння передане, зміцнене та підтверджене, як те все ширше міститься у привілеях божественної пам'яті наших попередників та інших дипломах тієї церкви та братства, введеного до тієї церкви. І просили нас, щоб ми вважали за гідне погодитися як щодо нашого підтвердження і цією даною (грамотою) щодо вищезгаданої друкарні для вибивання (літер) та друкування, продажу і виставлення книг руськими літерами як недавно, так і давніше друкованих, щоб ми дали наш дозвіл і щоб ніхто тут частково не перешкоджав у нашому місті Львові сучасним власникам згаданої друкарні. Таким чином, ми, обстоюючи привілеї божественної пам'яті наших попередників та бажаючи зберегти цілими і непорушними права, імунітети, ласкаво надані нашими попередниками нашим вірним підданам, хочемо зберегти і зберігаємо вищеназану друкарню-типографію згаданої церкви та братства, встановленого біля неї, у виконанні своєї роботи справно стосовно вільності і можливості друкувати українські книжки та писання як світські, так і духовні, що слугують здійсненню божественних обов'язків; однак так, щоб нічого у тій друкарні не друкувалося, що було б проти гідності нашого королівського маєстату та святої римо-католицької церкви. Таке додаючи, що під карами, визначеними нашим рішенням, нарешті разом з тим уточненням, щоб тільки однією українською (мовою) друкували і з такою нашою заборорою, щоб ніхто з типографів у нашому місті Львові не друкував будь-якої книжки або писання українськими літерами або під приводом якого-небудь свого привілею для друкування польськими чи латинськими літерами, видобутого від нас, наважився б на їхню шкоду собі привласнити та приписати – під (карою) такої втрати надрукованих книг, за якою половина штрафу припадає нашій скарбниці, а інша половина – потерпілій стороні. Що (до відома) доводячи всім та кожному уряду королівства та наших провінцій, особливо, до уряду як львівського гродського, так і міського, наказуємо, щоб стосовно користування згаданою друкарнею і можливості друкування книжок та імунітетів вищеподаних для згаданої церкви грецького обряду та встановленого там братства, потім і щодо володіння тією друкарнею хай (уряди) зберігають та дбають, щоб (інші) зберігали задля нашої ласки. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 20 листопада, року Божого 1639, наших панувань у Польщі та Швеції 7 року.

Владислав, король.

Андрій Буяльський, секретар священного королівського маєстату.

1649 р., січня 29, Краків

Ян Казимир підтверджує грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. з наданням українській громаді Львова рівноправного становища з католицьким населенням міста

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.585. Пергамент: 50х63,7 + 6 см. Ініціали “S”. З лівого боку текст обрамлений рослинним орнаментом, вписаним золотом фарбою. Написи: “Approbatio privilegii civitatis Leopoliensis” (XVII), “Confirmatio Joannis Casimiri privilegii a Sigismundo Augusto ratione libertatum Ruthenorum Leopoliensium collatorum, anno 1649, die 29 Januarii, Cracoviae” (XVIII). На шовковому біло-голубому шнурку печатка: Gum., XXVII, N108.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.671 (див. док. №14).

Регест: Каталог, №883.

Перекл.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.208, арк.5зв.-10зв. (польська мова).

oannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaequae, nec non Svecorum, Gottorum, Vandallorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas infrascriptas sanas, salvas et illaesas, omnique suspicionis nota carentes, manu serenissimi olim Sigismundi Augusti, praedecessoris nostri subscriptas, sigillo maiori cancellariae regni obsignatas, supplicatumque est nobis, ut easdem auctoritate nostra regia approbare et confirmare dignemur. Quarum de verbo ad verbum tenor est talis.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Nos itaque supplicationi eidem benigni annuentes, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas esse duximus, uti quidem in quantum iuris est approbamus et confirmamus, hisce literis nostris decernentes easdem debitae et inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae die XXIX mensis Januarii, anno Domini MDCXLIX, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae primo anno.

Joannes Casimirus rex.

Remigianus de Piaseczno regens cancellariae regni manu propria.

н Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам нижче написану грамоту, цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, підписану рукою найяснішого покійного Сигізмунда Августа, нашого попередника, зміцнену великою печаткою канцелярії королівства, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Цієї грамоти зміст дослівно є таким.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Таким чином, ми, милостиво прихилившись до того прохання, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити, як і схвалюємо та підтверджуємо

цією нашою грамотою, наскільки відповідає праву, вирішуючи, що вона повинна отримати силу належної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові 29 січня, року Божого 1649, наших панувань у Польщі та Швеції 1 року.

Ян Казимир, король.

Ремігіан з Пясечно, регент канцелярії королівства, рукою власною.

1649 р., січня 29, Краків

Ян Казимир підтверджує грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням всіх прав та привілеїв Львівського Ставропігійського братства

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.586. Пергамент: 30,2x52,5 + 7,2 см. Ініціали “Г”, “С”. З лівого боку текст обрамлений рослинним орнаментом, вписаним золотою фарбою. Написи: “Approbatio confirmationis iurium et privilegium fraternitatis ecclesiaeque Leopoliensis Assumptionis virginis Mariae ritus Graeci”, “Confirmatio Joannis Casimiri privilegii a Sigismundo Tertio ratione ipsimet confraternitatis scholae et typographiae collati, anno 1649, die 29 Januarii, Cracoviae” (XVIII). Печатка відсутня, залишився шовковий біло-червоний шнурок.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.702; спр.703 (див. док. №11).

Опубл.: Копыстьянский, №134.

Регест: Каталог, №884.

Перекл.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.208, арк.4-5зв. (польська мова).

Joannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaque, nec non Svecorum, Gottorum, Vandallorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas esse nobis literas pergamenas, manu serenissimi olim Sigismundi Tertii, regis Poloniae et Sueciae, parentis nostri desideratissimi, subscriptas et sigillo minoris cancellariae regni communitas, continentes in se confirmationem iurium fraternitati ecclesiae Leopoliensis beatissimae Virginis Mariae ritus Graeci, sanas, salvas et illaesas, omnique suspicionis nota carentes supplicatumque nobis, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignemur. Quarum de verbo ad verbum tenor est talis.

Далі наводиться грамота Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Nos itaque supplicationi eidem, uti iustae benigni annuentes, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas et confirmandas esse duximus, uti quidem in quantum iuris est approbamus et confirmamus, hisce literis nostris decernentes easdem debitae et inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas

sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in conventu felicis coronationis nostrae, die XXIX mensis Januarii, anno Domini MDCXLIX, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae primo anno.

Joannes Casimirus rex.

Remigianus de Piaseczno regens cancellariae regni manu propria.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титuluра*). Повiдомляемо даною нашою грамотою, всiм та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну грамоту, пiдписану рукою найяснiшого покійного Сигiзмунда III, короля Польщi та Швецiї, нашого найдорожчого батька та скрiплену малою печаткою канцелярiї королiвства, що мiстить у собі пiдтвердження прав братства львiвської церкви Пречистої Дiви Марiї грецького обряду; цiлу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої пiдозри, i просили нас, щоб ми вважали за гiдне її нашою королiвською повагою схвалити та пiдтвердити. Цiєї грамоти змiст дослiвно є таким.

Далi наводиться грамота Сигiзмунда III вiд 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Таким чином, ми, милостиво прихиляючись до того прохання, як справедливого, внесену грамоту в усiх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити та пiдтвердити, як i схвалюємо та пiдтверджуємо цiєю нашою грамотою, наскiльки вiдповiдає праву, вирiшуючи, що вона повинна отримати силу належної та незворотної мiцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), пiдписану нашою рукою, наказали скрiпити печаткою королiвства. Дано у Кракові на сеймi нашої щасливої коронацiї 29 сiчня, року Божого 1649, наших панувань у Польщi та Швецiї 1 року.

Ян Казимир, король.

Ремiгiан з Пiясечно, регент канцелярiї королiвства, рукою власною.

1649 р., лютого 6, Кракiв

Ян Казимир пiдтверджує грамоту Владислава IV вiд 20 листопада 1639 р. з пiдтвердженням Львiвському Ставропiгiйському братству права видавати книги кириличним друком

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.672 (див. док. №16).

Опубл.: Копыстьянский, №134.

Joannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae,

N Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaequae, nec non Sveccorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Expositas nobis esse literas pergameneas, manu serenissimi divae memoriae Vladislai IV, Poloniae et Sveciae regis, fratris nostri desideratissimi subscriptas et sigillo maioris cancellariae regni consignatas, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, continentes in se confirmationem super officinam typographicam Ruthenicam Leopoliensem supplicatumque nobis, ut easdem autoritate nostra regia approbare, confirmare dignemur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor sequitur talis.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Nos itaque supplicationi eidem benigne annuentes, praeinsertas literas in omnibus earundem punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandam et confirmandam esse duximus, uti quidem in quantum iuris est approbamus et confirmamus hisce literis nostris, decernentes easdem debitae et inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in conventu generali felicissimae coronationis nostrae, die VI-a mensis Februarii, anno Domini MDCLIX, regnorum nostrorum Poloniae et Sveciae anno primo.

Joannes Casimirus rex.

Locus sigilli minoris cancellariae regni. Confirmatio confirmationis privilegii Vladistai Quarti Ruthenis Leopoliensibus.

Remigianus de Piaseczno regens cancellariae regni.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Показано нам пергаментну грамоту, підписану рукою найяснішого божественної пам'яті Владислава IV, короля Польщі та Швеції, нашого найдорожчого брата, та скріплену великою печаткою канцелярії королівства, цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, що містить у собі підтвердження щодо української, львівської друкарської майстерні, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити, підтвердити. Цієї грамоти зміст дослівно так наводиться.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Таким чином, ми, милостиво прихилиючись до того прохання, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити та підтвердити, як і схвалюємо та підтверджуємо цією нашою грамотою, наскільки відповідає праву, вирішуючи, що вона повинна отримати силу належної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 6 лютого, року Божого 1649, наших панувань у Польщі та Швеції 1 року.

Ян Казимир, король. Місце малої печатки канцелярії королівства. Підтвердження підтвердження привілею Владислава IV львівським українцям.

Ремігіан з Пясечно, регент канцелярії королівства.

1653 р., липня 3, Львів

Ян Казимир бере під свій захист українське населення Львова та Львівське Ставронігійське братство, всі їхні права, привілеї та маєтки

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.606. Папір з двох аркушів: 20,1х32,1 см. Напис: “Protectio sacrae regiae maiestatis confraternitati ritus Graeci ecclesiae Leopoliensis tituli Assumptionis gloriossimaе beatae Mariae virginis collata” (XVII). Печатка тиснена під текстом: Gum., XXVII, N108.

Опубл.: Крыловский, с.153-155.

Joannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae Czerniechoviaeque, nec non Sueccorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Regii muneris nostri esse omnium regimini nostro subiectorum consulare securitati, nostramque implorantibus non denegare protectionem. Quam cum ad praesens Graecae seu Ruthenicae religionis cives nostri Leopolienses per certos consiliarios nostros a nobis petiissent, eo nimirum animo et intentione, ut ab omni vi et violentia, non vero a iure liberi ac immunes sint, iustae eorum supplicationi (paci et securitati publicae prospicientes) ex benignitate nostra regia annuentes, eos tum et bona illorum, iuraque et privilegia ipsorum omnia ab antecessoribus nostris eiusdem benigne concessa et per nos approbata, tum et confraternitatem ritus ipsorum Graeci circa basilicam eorundem in civitate Leopoliensi intra muros eiusdem civitatis existentem, tituli Assumptionis beatissimae virginis Mariae fundatam, nec non monasterium sancti Onophrii cum hospitali in suburbio Cracoviensi iacentem, cum ipsorum presbyteris, bonisque ac iuribus universaliter omnibus, aliisque attinentiis et pertinentiis, antiquitus eo spectantibus, in patrocinium et protectionem nostram regiam, exemplo serenissimorum antecessorum nostrorum specialiter vero serenissimi piaе memoriae Vladislai Quarti fratris ac praedecessoris nostri desideratissimi, recipientes et assumentes esse duximus, prout recipimus et assumimus praesentibus literis nostris. Ita ut sub eodem patrocinio et protectione nostra existentes, tam ipsi, quam etiam bona illorum et iura praedicta omnia, dictaeque confraternitatis, ab omni violentia et impetitione libera et immunia permaneant. Ita tamen, ut et ipsi sese modeste et pacate gerant, rixarumque et contentiorum occasionem non dent, nec metas libertatum, in praedictis privilegiis expressarum excedant, sed beneficio hoc nostro quiete fruantur. Quod ad omnium notitiam praesertim vero, tam castrensis, quam civilis magistratus Leopoliensis ac aliorum, quorum intererit deducentes, mandamus, ne quid contra praenominatos subditos nostros, quod sive personas, sive bona, iuraque ipsorum, ac dictae confraternitatis laederet, vi et defacto attentent aut eiusdem aliquam molestiam et perturbationem, sub quovis praetextu vel titulo inferre praesumant, verum cum ipsis iure mediante expendantur, sub poenis contra violatores literarum salvi conductus sancitis. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Leopoli die III mensis Julii, anno Domini MDCLIII, regnorum nostrorum Poloniae V, Sueciae VI anno.

Joannes Casimirus rex.

Salvus conductus a vi et potentia seu protectionis literae, Graecae vel Ruthenicae religionis civibus Leopoliensibus.

Joannes Rozycki regie maiestatis secretarius.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Наш королівський обов'язок є у тому, щоб нашим правлінням дбати про безпеку всіх підданих і наш захист давати, хто звертається (до нас). І коли нині наші львівські міщани грецької чи руської релігії через певних наших радників просили від нас, звичайно з тою думкою і наміром, щоб вони були вільними та звільненими від всякої сили та насилля, але не від права. Прихиляючись з нашої королівської ласки до їхнього прохання як справедливого (підключаючись про громадянський мир та безпеку), ми вважали прийняти і взяти під наше королівське заступництво та захист, як і приймаємо та беремо даною нашою грамотою їх (українських міщан), тоді їхнє майно, права та їхні всі привілеї, надані ласкаво їм нашими попередниками та нами схвалені, потім і братство того грецького обряду, що існує при їхньому храмі в місті Львові, між мурами того міста, заснованого під титулом Успіння Пресвятої Діви Марії, а також монастир святого Онуфрія з шпиталем, що лежить на Краківському передмісті, з їхніми священними маєтками і загалом зі всіма правами та іншими (речами), що їх стосуються і торкаються, здавна відносяться; беручи за приклад найясніших наших попередників, а особливо найяснішого, блаженної пам'яті Владислава IV, нашого найдорожчого брата і попередника. Так, щоб під тим нашим заступництвом і захистом існували як вони, так і їхні маєтки та всі згадані права, згадане братство, хай залишать їх вільними та звільненими від будь-якого насилля та домагання. Однак так, щоб і вони вели себе скромно і мирно, не давали приводу для сварок та суперечок, і не виходили з-поза меж вільностей, викладених у згаданих привілеях, але хай користуються спокійно цим нашим благодіянням. Що до відома всіх доводячи, а особливо як львівського гродського, так і міського уряду та інших, кому буде потрібно, наказуємо, щоб ніхто не ображав вищеназваних наших підданих чи осіб, чи маєтки і їхні права, та згадане братство, не нападали силою та злочинно чи наважувалися внести якесь незадоволення або хвилювання, під будь-яким приводом чи підставою, але з ними за посередництвом права полагоджуйте (справи), під (сплатою) штрафів, встановлених проти порушників охоронних грамот. Для довір'я дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Львові 3 липня, року Божого 1653, наших панувань у Польщі – 5, у Швеції – 6 року.

Ян Казимир, король.

Охоронний лист від сили та влади або грамота заступництва для львівських міщан грецької чи руської релігії.

Йоан Рожицький, секретар королівського маєстату.

1669 р., жовтня 10, Краків

Михайло підтверджує грамоту Яна Казимира від 29 січня 1649 р., яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння української громади Львова з католицьким населенням

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.671. Пергамент: 52,1x82,3 + 9 см. Ініціал “S” у вигляді щита, який підтримують два леви. Над ним зображення ангела, під ним напис: “Vigilando custodium”. Посередині заголовка на щиті орел з гербом Вишневецьких “Корибут”. Заголовок обрамлений гірляндами з листям. З лівого боку зображення архангела Михаїла з крилами та мечем, з правого боку постать святого Юрія. На полях рослинний орнамент, вписаний золотою фарбою та чорним чорнилом. Написи: “Confirmatio approbationis civibus Leopoliensibus”, “Confirmatio Michaelis Koributh privilegii a Sigismundo Augusto ratione libertatum Ruthenorum Leopoliensibus collatorum, Cracoviae, anno 1669, die 10 Octobris” (XVIII). На шовковому коричнево-біло-зелено-голубому шнурку у блишаній коробці (без вічка) печатка: Gum., XXXI, N119.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.699; спр.700 (див. док. №18).

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.671-673.

Регест: Каталог, №931.

ichael Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlahiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniechoviaeque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas pargameneas, manu serenissimi Ioannis Casimiri praedecessoris nostri subscriptas et sigillo pensili minoris cancellariae regni communitas, continentes in se privilegii civibus Leopoliensibus servientium, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis, ut eas autoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 29 січня 1649 р. (див. док. №10), яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Nos itaque Michael rex praedictae supplicationi benigne annuentes praeinsertas literas in earum punctis, clausulis et conditionibus approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus. Quemadmodum quidem, ut iuris est approbamus, confirmamus et ratificamus hisce literis nostris, decernentes easdem vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in comitiis regni generalibus felicitis coronationis nostrae die decima mensis Octobris, anno Domini MDCLXIX, regni nostri Poloniae I anno.

Michael rex.

Hieronymus Pinoccius regni maiestatis secretarius manu propria.

Confirmatio approbationis civibus Leopoliensibus privilegiorum.

Михайло, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну грамоту, підписану рукою найяснішого Яна Казимира, нашого попередника, зміцнену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі привілеї, які слугують львівським міщанам, цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити, підтвердити та зміцнити. Цієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 29 січня 1649 р. (див. док. №10), яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Таким чином, ми, Михайло, король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, внесену грамоту в (усіх) її пунктах, клаузулах та умовах вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо та підтверджуємо даною нашою грамотою, наскільки відповідає праву, вирішуючи, що вона повинна отримати силу вічної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі королівства нашої щасливої коронації 10 жовтня, року Божого 1669, нашого панування у Польщі 1 року.

Михайло, король.

Гієронім Піноччі, секретар священного королівського маєстату, рукою власною.

Підтвердження схвалення привілеїв львівським міщанам.

1669 р., жовтня 10, Краків

Михайло підтверджує грамоту Яна Казимира від 29 січня 1649 р., яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням прав та привілеїв Ставропігійського братства

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.702; спр.703 (див. док. №11).

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.677-679; Копыстянский, №134.

Michael Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Productas esse coram nobis literas pargamenas, manu serenissimi Joannis Casimiri praedecessoris nostri subscriptas et sigillo pensili minoris cancellariae regni communitas, continentes in se confirmationem confirmationis iurium fraternitati ecclesiae Leopoliensis Beatissimae Virginis Mariae ritus Graeci servientium, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes suppli-

catumque nobis est, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Quarum de verbo ad verbum tenor est talis.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 29 січня 1649 р. (див. док. №11), яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Nos itaque Michael rex praedictae supplicationi, uti aequitati consonae benigne annuentes, praeinsertas confirmationis literas, in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus et ligamentis confirmandas, approbandas et ratificandas esse duximus, uti quidem confirmamus, approbamus et ratificamus, praesentibus decernentes easdem, in quantum iuris est, vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni nostri communiri iussimus. Datum Cracoviae in generali conventu felicis coronationis nostrae, die X mensis Octobris, anno Domini MDCLXIX, regni nostri primo anno.

Michael rex.

Hieronymus Pinoccius regiae maiestatis secretarius.

Approbatio confirmationis iurium et privilegiorum fraternitati ecclesiae Leopoliensis Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae ritus Graeci.

Михайло, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну грамоту, підписану рукою найяснішого Яна Казимира, нашого попередника, зміцнену малою підвищеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі підтвердження підтвердження прав, які слугують братству львівської церкви Пречистої Діви Марії грецького обряду; цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Цієї (грамоти) зміст дослівно є таким.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 29 січня 1649 р. (див. док. №11), яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Таким чином, ми, Михайло, король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту підтвердження у всіх її пунктах, клаузулах, статтях, умовах та зв'язках вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною (грамотою), вирішуючи, що вона, наскільки відповідає праву, повинна отримати силу вічної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі королівства нашої щасливої коронації 10 жовтня, року Божого 1669, нашого панування 1 року.

Михайло, король.

Гієронім Піноччі, секретар королівського маєстату.

Схвалення підтвердження прав та привілеїв братства львівської церкви Пречистої Діви Марії грецького обряду.

1669 р., жовтня 10, Краків

Михайло підтверджує грамоту Яна Казимира від 6 лютого 1649 р., яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропігійському братству права видавати книги кириличним друком

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.672. Пергамент: 32,5х66 + 8,8 см. Ініціал “S” на фоні постаті Божої матері. Довкола ініціала рамка з рослинного орнаменту, вписаного золотом фарбою та чорним чорнилом. Написи: “Confirmatio confirmationis confirmatae [sic] privilegii serenissimorum Joannis Casimiri et Vladislai divae memoriae IV civibus Leopoliensibus” (XVII); “Confirmatio Michaelis Koributh privilegii a Vladislao 4-to inhibitivi, ut nullus Leopoli Ruthenice imprimat, sed sola confraternitas Leopoliensis, Cracoviae, anno 1669, die 10 Octobris” (XVIII). На шовковому біло-рожево-зелено-голубому шнурку у блишаній коробці (без вічка) печатка: Gum., XXXI, N119.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.698 (див. док. №17).

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.674-675; Копыстьянский, №134 (з помилковим датуванням – 20 жовтня 1669 р.)

Регест: Каталог, №932 (помилково вказано рік у датуванні трансумованого документа Яна Казимира – 1659 р.)

Michael Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas pargameneas, manu serenissimi Joannis Casimiri praedecessoris nostri subscriptas et sigillo pensili minoris cancellariae regni communitas, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, continentes in se confirmationem confirmationis super officinam typographicam Ruthenicam Leopoliensem supplicatumque nobis est per certos consiliarios nostros, ut easdem auctoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur. Quorum quidem literarum de verbo ad verbum tenor sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 6 лютого 1649 р. (див. док. №12), яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Nos itaque Michael rex praedictae supplicationi benigne annuentes praeinsertas literas in earum punctis omnibus, clausulis et conditionibus approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus. Quemadmodum quidem, ut iuris est approbamus, confirmamus et ratificamus hisce literis nostris, decernentes easdem vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in comitiis regni generalibus felicis coronationis nostrae die decima mensis Octobris, anno Domini MDCLXIX, regni nostri primo anno.

Michael rex.

Locus sigilli majoris cancellariae regni.

Hieronymus Pinoccius regni maiestatis secretarius.

Михайло, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну грамоту, підписану рукою найяснішого Яна Казимира, нашого попередника, зміцнену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства, цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, що містить у собі підтвердження підтвердження щодо української львівської друкарської майстерні, і просили нас через певних наших радників, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити, підтвердити та зміцнити. Цієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 6 лютого 1649 р. (див. док. №12), яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Таким чином, ми, Михайло, король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту підтвердження у всіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною (грамотою), наскільки відповідає праву, вирішуючи, що вона повинна отримати силу вічної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі королівства нашої щасливої коронації 10 жовтня, року Божого 1669, нашого панування 1 року.

Михайло, король. Місце великої печатки канцелярії королівства.

Гієронім Піноччі, секретар королівського маєстату.

1676 р., лютого 27, Краків

Ян Собеський підтверджує грамоту Михайла від 20 жовтня 1669 р., яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропігійському братству права видавати книги кириличним друком

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.698. Пергамент: 29,3x55,5 + 6,6 см. Ініціал “S”. Написи: “Confirmatio Joannis Tertii privilegiorum Michaelis, Vladislai IV et aliorum ratione typographiae exclusive. Datum Cracoviae, die 27 Februarii 1676” (XVIII); “Confirmatio confirmationis iurium confraternitatis ritus Graeci Leopoliensis liberae impressionis librorum Ruthenorum” (XVII); “Na drukarnie, Jana Trzeciego” (XIX); “Anno 1676, die 27 Februarii” (XIX). На шовковому зеленому шнурку у бляшаній коробці печатка: Gum., XXXV, N130.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.745 (див. док. №21).

Опубл.: Копыстянский, №134.

Регест: Каталог, №966.

Joannes Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Kijoviae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse confirmationis infrascriptas literas pargameneas, manu serenissimi Michaelis praedecessoris nostri subscriptas sigilloque pensili maioris cancellariae regni communitas, continentes in se confirmationes serenissimorum antecessorum nostrorum super officinam typographicam Ruthenicam Leopoliensem, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis, ut easdemque autoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignemur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum sequitur tenor estque talis.

Далі наводиться грамота Михайла від 10 жовтня 1669 р. (див. док. №16), яка містить грамоту Владислава IV від 20 жовтня 1639 р. (див. док. №9).

Confirmatio confirmationis confirmatae privilegii serenissimorum divae memoriae Vladislai IV et Joannis Casimiri civibus Leopoliensibus. Nos igitur Joannes III rex supplicationi eidem gratiose ac benigne annuentes, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, conditionibus, ligamentis et articulis approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quidem autoritate nostra regia approbamus, confirmamus et ratificamus hisce literis nostris, decernentes easdem debitaе perpetuae ac inviolabilis firmitatis robur obtinere debere in aevum. In cuius rei fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in comitiis regni generalibus felicissimae coronationis nostrae die XXVII, mensis Februarii, anno Domini MDCLXXVI, regni nostri primo anno.

Joannes rex. Confirmatio confirmationis privilegii confraternitatis ritus Graeci Leopoliensis.

Adam Sarnowski Varsaviensis, Lovicensis canonicus, regni maiestatis secretarius manu propria.

Ян III, Божою ласкою (*титлуатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну нижче написану грамоту підтвердження, підписану рукою найяснішого Михайла, нашого попередника, зміцнену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі підтвердження найясніших наших попередників щодо української львівської друкарської майстерні; цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити, підтвердити та зміцнити. Цієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Михайла від 10 жовтня 1669 р. (див. док. №17), яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Підтвердження підтвердження підтвердженого (так) привілею найясніших божественної пам'яті Владислава IV та Яна Казимира львівським міщанам. Таким чином, ми, Ян III, король, ласкаво та милостиво прихилиючись до згаданого прохання, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, умовах, зв'язках та статтях вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо та підтверджуємо даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона повинна отримати силу вічної та незворотньої міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі королівства нашої щасливої коронації 27 лютого, року Божого 1676, нашого панування 1 року.

Ян, король. Підтвердження підтвердження привілею львівського братства грецького обряду.
Адам Сарновський, варшавський, ловицький канонік, секретар священного королівського
масштату, рукою власною.

1676 р., лютого 28, Краків
Ян Собеський підтверджує грамоту Михайла від 10 жовтня 1669 р., яка містить грамоту
Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння української громади Львова з католицьким
населенням

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.699. Пергамент: 47,5х75,8 + 7,3 см. Ініціал “S”. Ім’я короля оздоблене орнаментом, вписаним золотою фарбою. Написи: “Confirmatio privilegii Sigismundi Augusti regis Poloniae per serenissimum Joannem Tertium feliciter regnantem coaequationis nationis Ruthenicae cum gente Polona in omnibus praerogativas” (XVIII); “Confirmatio Joannis Tertii libertatum” (XVIII); “Originale duplicatum [...] coaequationis Ruthenorum cum Latinis etc. aliarum libertatum” (XVIII); “De anno 1676, Februarii 28” (XVIII). На шовковому зеленому шнурку у бляшаній коробці печатка: Gum., XXXV, N130.

Другий **Ориг.:** ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.700. Пергамент: 51,6х73,6 + 9 см. Ініціал “S” не вписано. Написи: “Confirmatio Joannis Tertii privilegii a Sigismundo Augusto libertatum Ruthenis Leopoliensibus concessarum. Cracoviae, anno 1676, die 28 Februarii” (XVII); “Dar pułkownika Zygmuntowicza Zygmunta” (XX). На шовковому білому шнурку у бляшаній коробці печатка: Gum., XXXV, N129.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.744 (див. док. №20).

Регест: Каталог, №967-968.

Ioannes Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Voihyniae, Podoliae, Podlachiae, Kijoviae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse confirmationis infrascriptas literas pargameneas, manu serenissimi Michaelis praedecessoris nostri subscriptas sigilloque pensili maioris cancellariae regni communitas, continentes in se approbationem privilegii civibus Ruthenos Leopoliensibus servientes, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis, ut easdemque autoritate nostra regia approbate, confirmare et ratificare dignaremur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum sequitur tenor estque talis.

Далі наводиться грамота Михайла від 10 жовтня 1669 р. (див. док. №14), яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Nos igitur supplicationi, uti iustae et legitimae, benigne annuentes, suprascriptas literas in omnibus et singulis earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus in toto ac per omnia approbandas esse duximus, uti quidem auctoritate nostra regia approbamus et ratificamus, decernentes easdem debitae ac inviolabilis perpetuaeque firmitatis robur obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes, manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri mandavimus. Datum Cracoviae in comitiis regni generalibus felicissimae coronationis nostrae die XXVIII, mensis Februarii, anno Domini MD-CLXXVI, regni nostri primo anno.

Joannes rex. Confirmatio privilegiorum civium Leopoliensium ritus Graeci.

Adam Sarnowski Varsaviensis, Lovicensis canonicus, regni maiestatis secretarius manu propria.

Ан III, Божою ласкою (*титuluра*). Повiдомляемо даною нашою грамотою, всiм та кожному, кому потрібно. Представлено нам нижченаписану пергаментну грамоту пiдтвердження, пiдписану рукою найяснiшого Михайла, нашого попередника, змiцнену малою пiдвiшеною печаткою канцелярiї королiвства, що мiстить у собі схвалення привiлею, який слугує львiвським українцям; цiлу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої пiдозри, i просили нас, щоб ми вважали за гiдне її нашою королiвською повагою схвалити, пiдтвердити та змiцнити. Цiєї (грамоти) змiст дослiвно наводиться та є таким.

Далi наводиться грамота Михайла вiд 10 жовтня 1669 р. (див. док. №14), яка мiстить грамоту Сигiзмунда Августа вiд 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Таким чином, ми, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого та законного, вищенаписану грамоту в усіх та кожному її пунктах, клаузулах, статтях та умовах, цiлком та у всьому, вважали схвалити, як i схвалюємо та змiцнюємо, вирiшуючи, що вона, наскiльки вiдповiдає праву, повинна отримати силу належної, незворотної та вiчної мiцностi. Для довр'я до справи дану (грамоту), пiдписану нашою рукою, наказали скрiпити печаткою королiвства. Дано у Кракові на вальному сеймі королiвства нашої щасливої коронації 28 лютого, року Божого 1676, нашого панування 1 року.

Ян, король. Пiдтвердження привiлеїв львiвським мiщанам грецького обряду.

Адам Сарновський, варшавський, ловицький канонік, секретар священного королiвського маєстату, рукою власною.

1676 р., березня 5, Краків

Ян Собеський пiдтверджує грамоту Михайла вiд 10 жовтня 1669 р., яка мiстить грамоту Сигiзмунда III вiд 15 жовтня 1592 р. з пiдтвердженням всiх прав та привiлеїв Львiвського Ставропiгійського братства

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.702. Пергамент: 33,4х57,4 + 5 см. Не вписано ініціал “S”. Написи: “Confirmatio Joannis Tertii privilegii a Sigismundo Tertio ratione confraternitatis, scholae et typographiae col-
lati. Cracoviae, anno 1676, die 5 Martii” (XVIII). На шовковому білому шнурку у бляшаній коробці (без вічка) печатка: Gum., XXXV, N129.

Другий **Ориг.:** ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.703. Пергамент: 30х55,1 + 6,7 см. Ініціал “S”. Написи: “Confirmatio iurium confraternitati ad ecclesiam Assumptionis in coelum gloriosissimae virginis Mariae ritus Graeci Leopoliensis, 1676 anno” (XVIII); “Confirmatio Joannis Tertii. Duplicatum, Cracoviae, die 5 Martii 1676” (XVIII); “Confraternitatis a Jeremia patriarcha institutae” (XVIII). На шовковому зеленому шнурку у бляшаній коробці (без вічка) печатка: Gum., XXXV, N130.

Транс.: AGAD. – ZDP. – N7035 (див. док. №22).

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.334-338; Копыстьянский, №134.

Регест: Каталог, №971-972.

 Joannes Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniehoviaeque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas pargamenas, manu serenissimi Michaelis praedecessoris nostri subscriptas et sigillo pensili maioris cancellariae regni communitas, continentes in se confirmationem confirmationis iurium fraternitati ecclesiae Leopoliensis Beatissimae Virginis Mariae ritus Graeci servientium, sanas, salvas et illaesas, omnique suspicionis nota carentes supplicatumque nobis est, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor est sequiturque talis.

Далі наводиться грамота Михайла від 10 жовтня 1669 р. (див. док. №15), яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Nos itaque Joannes rex, praedictae¹ supplicationi², uti iustae³ benigne⁴ annuentes, praeinsertas confirmationis literas⁵ in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus et ligamentis confirmandas et ratificandas esse duximus, uti quidem confirmamus, approbamus et ratificamus⁶, praesentibus literis nostris decernentes easdem, in quantum juris est, vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere⁷. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni nostri communiri iussimus. Datum Cracoviae in generali conventu felicitis coronationis nostrae, die V mensis Martii, anno Domini MDCLXXVI, regni vero nostri secundo anno.

Joannes rex. Locus sigilli pensilis minoris cancellariae regni.

Hieronymus Pinocci regiae maiestatis secretarius manu propria⁸.

Confirmatio iurium fraternitatis ecclesiae tituli Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae civium ritus Graeci Leopoliensium.

¹ У другому оригіналі стоїть: preamemoratae.

² У другому оригіналі додано: civium Leopoliensium ritus Graeci Ruthenorum.

³ У другому оригіналі додано: congrue et legitimae.

⁴ У другому оригіналі додано: et gratiose.

⁵ У другому оригіналі додано: eorum tenorem.

⁶ У другому оригіналі додано: autoritate nostra regia.

⁷ У другому оригіналі додано: in aevum.

⁸ У другому оригіналі інший писар: Adamus Sarnowski Varsaviensis, Lovicensis canonicus, sacrae regiae maiestatis secretarius manu propria.

Ян III, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну грамоту, підписану рукою найяснішого Михайла, нашого попередника, зміцнену великою підвішеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі підтвердження підтвердження прав, що слугують братству львівської церкви Пречистої Діви Марії грецького обряду, цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити та зміцнити. Цієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Михайла від 10 жовтня 1669 р. (див. док. №15), яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Таким чином, ми, Ян III, король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту підтвердження в усіх її пунктах, клаузулах, статтях, умовах та зв'язках вважали схвалити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною нашою грамотою, наскільки відповідає праву, вирішуючи, що вона повинна отримати силу вічної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 5 березня, року Божого 1676, нашого панування 2 року.

Ян, король. Місце підвішеної малої печатки канцелярії королівства.

Гієронім Піноччі, секретар королівського маєстату, рукою власною.

Підтвердження прав братства церкви під титулом Успіння Пречистої Діви Марії львівських міщан грецького обряду.

1697 р., жовтня 6, Краків

Август II підтверджує грамоту Яна Собеського від 28 лютого 1676 р., яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння української громади Львова у правах з католицьким населенням

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.744. Пергамент: 58,4x82 + 5,5 см. Ініціал “S”. Текст з обидвох боків обрамлений рослинним орнаментом, вписаним золотою фарбою. Написи: “Concordat in [...]” (XVII); “Confirmatio Augusti Secundi privilegii a Sigismundo Augusto libertatum Ruthenis Leopoliensibus collatorum. Cracoviae, anno 1697, die 6 Octobris” (XVIII). На шовковому голубому вицвілому шнурку у бляшаний коробці фрагменти печатки.

Регест: Каталог, №1008.

ugustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaque, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse confirmationis infrascriptas literas pargameneas, manu serenissimi olim divae memoriae Ioannis III praedecessoris nostri subscriptas sigilloque pensili minoris cancellariae regni communitas, continentes in se approbationem privilegii civibus Leopoliensibus servientium, sanas, salvas et illaesss omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis, ut eas autoritate nostra regia approve, confirmare et ratificare dignemur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor sequitur talis.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 28 лютого 1676 р. (див. док. №18), яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Ac proinde nos Augustus II rex supplicationi, uti iustae ac legitimae benigne annuentes, praeinsertas literas in omnibus earundem punctis, clausulis, articulis, conditionibus et contentis approbandas, ratificandas et confirmandas esse duximus, prout autoritate nostra regia approbamus, confirmamus et ratificamus, easdem vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere decernimus [...]¹. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae comitiis generalibus felicis coronationis nostrae die sexta mensis Octobris, anno MDCXCVII, regni vero nostri anno primo.

Augustus rex.

Maximilianus de Tęczyn Ossolinski, vexilifer Drohiciensis, sigilli majoris regni secretarius manu propria.

¹ Далі вицвілий текст, втрачено кілька слів.

вгуст II, Божою ласкою (*титлатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам нижченаписану пергаментну грамоту підтвердження, підписану рукою найяснішого Яна III, нашого попередника, зміцнену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі схвалення привілею, який слугує львівським українцям; цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити, підтвердити та зміцнити. Цієї (грамоти) зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна III від 28 лютого 1676 р. (див. док. №18), яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. (див. док. №3).

Таким чином, ми, Август II, король, милостиво прихилияючись до згаданого прохання, як справедливого та законного, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях, умовах та змісті, вважали схвалити, зміцнити та підтвердити як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо; вирішуємо, що вона повинна отримати силу та міць вічної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 6 жовтня, року Божого 1697, а нашого панування 1 року.

Август, король.

Максиміліан з Тенчина Оссолінський, дрогичинський хорунжий, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

1697 р., жовтня 6, Краків

Август II підтверджує грамоту Яна Собеського від 27 лютого 1676 р., яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропигійському братству права видавати книги кириличним друком

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.745. Пергамент: 37,4x57,5 + 2,8 см. Ініціал “S”. Текст з лівого боку обрамлений рослинним орнаментом, вписаним золотою фарбою. Написи: “Concordat cum suis originalibus manu propria”(XVII); “Confirmatio Augusti Secundi privilegii a Vladislao 4-to inhibitivi, ut nullus Leopoli Ruthenicae inprimat, sed sola confraternitas Leopoliensis. Cracoviae, anno 1697, die 6 Octobris” (XVIII). На шовковому голубому шнурку у бляшаний коробці фрагменти печатки: Gum. XXXIX, N139.

Опубл.: Копыстянский, №134.

Регест: Каталог, №1008.

ugustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, exhibitas nobis esse confirmationis infrascriptas literas pargameneas, manu serenissimi olim divae memoriae Joannis III praedecessoris nostri subscriptas sigilloque pensili minoris cancellariae regni communitas, continentes in se confirmationes serenissimorum antecessorum nostrorum super officinam typographicam Ruthenicam Leopoliensem, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis, ut eas auctoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur. Quorum quidem literarum de verbo ad verbum tenor est eiusmodi.

Далі наводиться грамота Яна Собеського від 27 лютого 1676 р. (див. док. №17), яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Nos itaque Augustus II rex supplicationi eidem benigne annuentes, introcontentas literas in omnibus earundem punctis, clausulis, articulis, ligamentis et conditionibus approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quidem auctoritate nostra regia approbamus, confirmamus et ratificamus, easdem vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae die VI mensis Octobris, anno 1697, regni vero nostri anno primo.

Augustus rex.

Confirmatio confirmationis privilegii confraternitati ritus Graeci Leopoliensi, super officinam typographicam Ruthenicam servientis.

Maximilianus de Tęczyn Ossolinski, vexilifer Drohicensis, sigilli majoris regni secretarius manu propria.

Август II, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну нижченаписану грамоту підтвердження, підписану рукою найяснішого покійного, божественної пам'яті Яна III, нашого попередника, зміцнену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі підтвердження найясніших наших попередників щодо української львівської друкарської майстерні; цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити, підтвердити та зміцнити. Цієї грамоти зміст дослівно є таким.

Далі наводиться грамота Яна III від 27 лютого 1676 р. (див. док. №17), яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. (див. док. №9).

Таким чином, ми, Август II, король, милостиво прихилиючись до того прохання, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях, зв'язках та умовах вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо, (вирішуючи), що вона повинна отримати силу та міць вічної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові 6 жовтня, року Божого 1697, а нашого панування 1 року.

Август, король.

Підтвердження привілею, що слугує львівському братству грецького обряду щодо української друкарської майстерні.

Максиміліан з Тенчина Оссолінський, дрогичинський хорунжий, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

1697 р., жовтня 6, Краків

Август II підтверджує грамоту Яна Собеського від 5 березня 1676 р., яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням прав Львівського Ставропігійського братства на заснування школи та друкарні

Ориг.: AGAD. – ZDP, N7035. Пергамент: 61,5x37,5 + 3,5 см. Ініціал “S”. Текст з лівого боку обрамлений рослинним орнаментом. Написи: “Lwowskiy konfraterniy Wniebowzięcia”(XVIII); “Confirmatio Augusti Secundi privilegii a Sigismundo tertio ratione confirmationis scholae et typographiae collati. Cracoviae, anno 1697, die 6-ta Octobris” (XVIII). Печатка відсутня.

Augustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czarniechoviaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, exhibitas nobis esse literas parvageneas, manu serenissimi olim divae memoriae Joannis Tertii praedecessoris nostri subscriptas et sigillo pensili minoris cancellariae regni communitas, continentes in se confirmatio-

nem confirmationis iurium fraternitati ecclesiae beatissimae Virginis Mariae ritus Graeci Leopoliensis servientes serenissimorum antecessorum nostrorum super officinam typographicam Ruthenicam Leopoliensem, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis est, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor est talis.

Далі наводиться грамота Яна Собеського від 5 березня 1676 р. (див. док. №19), яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Nos igitur Augustus II rex supraspecificatae supplicationi civium Leopoliensium ritus Graeci Ruthenorum, uti iustae, debitae et legitimae benigne ac gratiose annuentes, introcontentas confirmationis literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus et ligamentis, confirmandas, approbandas et ratificandas esse duximus, prout quidem confirmamus, approbamus et ratificamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes literas nostra manu subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae sub tempus felicitis coronationis nostrae die VI mensis Octobris, anno Domini MDCXVII, regni vero nostri primo anno.

Augustus rex.

Confirmatio iurium fraternitatis ecclesiae tituli Assumptionis in Caelum Gloriosissimae Virginis Mariae ritus Graeci Leopoliensis.

Maximilianus de Tęczyn Ossolinski, vexilifer Drohicensis, sigilli majoris regni secretarius manu propria.

вгуст II, Божою ласкою (*тителатура*). Повідомяемо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено нам пергаментну грамоту, підписану рукою найяснішого покійного, божественної пам'яті Яна III, нашого попередника, зміцнену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства, що містить у собі підтвердження підтвердження прав найясніших наших попередників, що слугують братству львівської церкви Пречистої Діви Марії грецького обряду щодо української львівської друкарської майстерні; цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, і просили нас, щоб ми вважали за гідне її нашою королівською повагою схвалити та зміцнити. Цієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна III від 5 березня 1676 р. (див. док. №19), яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. (див. док. №7).

Таким чином, ми, Август II, король, ласкаво та милостиво прихилиючись до вищезгаданого прохання львівських міщан, українців грецького обряду, як справедливого, належного та законного, внесену грамоту підтвердження в усіх її пунктах, клаузулах, статтях, умовах та зв'язках вважали підтвердити, схвалити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона повинна отримати силу та міць вічної та незворотної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові під час нашої щасливої коронації 6 жовтня, року Божого 1697, а нашого панування 1 року.

Август, король. Підтвердження прав братства львівської церкви грецького обряду під титулом Успіння в Небі Пречистої Діви Марії.

Максиміліан з Тенчина Оссолінський, дрогичинський хорунжий, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

1699 р., червня 25, Варшава

Август II доручає райцям, лавникам, війту та всьому магистрату міста Львова зберігати українську громаду у рівних правах з іншими громадами, дозволяючи голосувати їх представникам у міських справах відповідно до давніх звичаїв

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.749, арк.1. Папір з двох аркушів: 32,1x19,5 см. Написи: “Feria tertia in crastino festi sancti Mathaei apostoli et evangelistae 1699” (XVIII); “Literae introcontentae sacrae regiae maiestatis ad acta officii castrensis capitanealis Leopoliensis per oblatam porrectum, susceptum et inductum” (XVIII); “Oblatum in officio consulari Leopoliensi, feria secunda pridie festi Exaltationis sanctae Crucis, anno Domini 1700” (XVIII); “Rescript j[ego] k[rolewskiej] m[os]ci Awgusta II anno 1699 pro natione Ruthena, że zaraz po Ormianach wotowac powinni. N1-mo potrzebny” (XVIII); “Rescript do magistratu Lwowskiego, aby natia Rusi [...] przy prawach [...]” (XVIII). Печатка: Gum., XXXIX, N139.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.475, арк.2196-2197.

Опубл.: АЮЗР, I/12, с.582-584.

Регест: AGZ, X, N6321 (помилкова дата – 25 червня 1698 р.)

August Wtory z Bozey łaski krol Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kiiowski, Wolhynski, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smolenski, Siewierski y Czerniechowski a dziedziczny xiąże Saski y elector. Szlachetnym, sławetnym burmistrzowi, woytom, raycom, ławnikom y wszytkiemu magistratowi, tudziez regentowi y pospolstwu miasta naszego Lwowa, wiernie nam miłym łaskę naszą krolewską. Szlachetni, sławetni wiernie nam mili. Doniesiono nam przez panow rad naszych, iz natia Ruska miasta naszego Lwowa a concives wiernosci waszych zaszczycaiąc się prawami¹, tak od nayiasniejszych świętey pamięci antecessorow naszych nadanemi, iako y od nas samych na blisko przeszley coronatiey approbowanemi, znaczne od wiernosci waszych ponoszą aggrawacye, kiedy za mieszkanie własne y za siedzenie dawne maiąc wiernosci miastu nienaruszoney dotrzymaiąc ciężary y podatki wzaiemnie płacąc, tudziesz wielkie inne ustawy y uchwały wypelniając, iako w rowney powszechnosci aequali nie moze gaudere activitate, osobiwie w tym punkcie na ten czas, kiedy nie według zwyczaiu dawnego nie z mieysca y porządku zaraz post nationes binas, iako iey competit vota swoje na consultatiach y zgromadzeniach wiernosci waszych wydawać, ale post nationes, regens et communitas w tym przed niemi precedentią bierze y Ruską nacją uposledza, ktora gdy statecznie przy zachowaniu powagi swoiey stawa wiernosci wasze przegrazaniem się niewinnym y panami niepotrzebnymi do

podpisu uchwał tych przymuszacie. Co gdy uważamy, że to jest przeciwko wszelkiej słusznosci y prawu mianowanej Ruskiej nacji, mieć chcemy po wiernościach waszych y serio przykazujemy, aby zaszczycając się powagą swoją na consulatatiach wierności waszych ex loco et ordine nationis suae, iako przed tym bywało po Rzymskiej, Ormiańskiej vota swoje zdania y głosy bez wszelkiej praepedytii y impedimentu regentis, tudzież communitalis y wszelkich innych osob wolno y bezpiecznie wydawała, czego wierności wasze doyzrzycie dla łaski naszej, pod winami na sprzeciwiających się reskryptom naszym. Dan w Warszawie dnia XXV miesiąca Czerwca, roku Panskiego MDCXCIX, panowania naszego III.

Augustus rex.

Wacław Franciszek Trzcinski czesnik Rawski, pieczęci wielkiej koronnej sekretarz.

¹ В обляті додано: міста нашого Львова.

Август II, Божою ласкою (*титулатура*). Шляхетним, славетним бурмистрові, війтам, райцям, лавникам і всьому магістрату, також регентові¹ і громаді нашого міста Львова, вірно нам милим, наша королівська ласка. Шляхетні, славетні, вірно нам милі. Донесено нам нашими радниками, що руська (українська) нація нашого міста Львова і співгромадяни ваших вірностей, (нація), вшанована правами як наданими найяснішими святої пам'яті нашими попередниками, так і нами схваленими на недавній коронації, значно від ваших вірностей несуть обтяження, коли за власні помешкання і за давні оселі, дотримуючись непорушної вірності місту, взаємно мають платити тягарі та податки, також виконувати багато інших постанов та ухвал; але загалом не може (українська нація) тішитися рівноправною діяльністю. Особливо у тому пункті на той час, коли не за давнім звичаєм, не за місцем та порядком відразу ж після обох націй², як їй належить, дає свої голоси вашим вірностям на консультаціях та зборах, але після націй (католицької та вірменської), регент та громада в тому (голосуванні) перед ними (українцями) мають першість і руську (українську) націю упосліджують; коли (вона) міцно стоїть при збереженні своєї пошани, ваші вірності погрозою невинним та непотрібними карами примушує (українців) до підписання тих ухвал. Коли ми зважили, що то є проти слушності та права згаданої руської (української) нації, хочемо мати (порядок) для ваших вірностей і суворо наказуємо, щоб (українська нація) була вшанована власною повагою на консультаціях ваших вірностей, за місцем та порядком своєї нації, як перед тим бувало, після римської та вірменської, вільно та безперечно видавала свої голоси та думки, без будь-якої перешкоди та перепони регента, також громади і будь-яких інших осіб. Цього ваші вірності дотримуйтеся задля нашої ласки, під карами на порушників наших розпоряджень. Дано у Варшаві 25 червня, року Божого 1699, нашого панування – 3.

Август, король.

Вацлав Францішек Тшцінський, равський чашник, секретар великої коронної печатки.

¹ Регент – керівник колегії “40-а мужів”, який з початку XVII ст. почергово обирався з ремісників та купців; представляв інтереси середнього та дрібного міщанства на протигагу патриціату.

² Малися на увазі католицька та вірменська нації.

1700 р., червня 18, Варшава

Август II підтверджує Львівському Ставропігійському братству права і привілеї та забороняє львівському єпископові Йосипу Шумлянському змушувати братство до унії

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.754, арк.1. Папір з двох аркушів: 37,4x24,1 см. Написи: “Feria sexta post festum Visitationis Virginis Mariae proxima, anno Domini 1700” (XVIII); “Ad acta officii castrensis capitanealis Leopoliensis per oblatam porrectum, susceptum et inductum” (XVIII); “Papiery cerkewne” (XVIII).
Печатка: Gum., XLII, N147.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.476, арк.1732-1733.

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.396-397.

Регест: AGZ, X, N6374.

August Wtory z Bozey łaski krol Polski, wielki xiążę Lithewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Smolenski, Siewierski, Inflantski [sic] y Czerniechowski, dziedziczny xiążę Saski y elector. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y kazdemu zosobna, komu o tym wiedziec tylko należy, osobliwie jednak wielebnemu Iozephowi Szumlanskiemu episkopowi Lwowskiemu, Halickiemu y Kamienca Podolskiego. Supplicowało nam przez panow rad naszych pobożne bractwo Lwowskie Staupigialne rithus Graeci nie w unii będące, ecclesiarum binarum sub titulo unius Wniebowzięcia Nayswietszey Panny mieyskiey, alterius manasterii świętego Onofrego pustelnika przedmieyskiey in tutela, patrocinio et provisoriatu eorundem zostaiące, abysmy prawa ich, diplomata, iuris patronatus, immunitates, privilegia, wszelkie ich porządki, postanowienia, fundusze y starozytne zwyczaje od nayiasniejszych antecessorow naszych krolow Polskich nadane, y od nas samych łaskawie na szczęśliwey koronacyi naszej konfirmowane, stwierdzili y zmocnili, iakoż stosuiąc się do słuszney tychze suppliki, niniejszym listem naszym wszytkie ich prawa in genere et specie we wszytkich punktach, clausulach, artykułach, ligamentach władzą naszą krolewską stwierzamy y zmacniamy. Pisma do tychze praw referuiące się, tak od wielebnosci twoiey ręką własną podpisane y pieczęcią stwierdzone, iako et ab antedaneis ritus eiusdem episcopis nadane, ktore tu pro insertis ex inscriptis de verbo ad verbum miec chcemy y wiecznemi czasy konserwuiemy y approbuiemy et sine laesione tychze zachowuiemy y wcale konserwuiemy. Do unii z kosciółem Rzymskim recenter per professionem fidei przez wielebnosc twoią wykonaney, tez bractwo Staupigialne Lwowskie niesklaniaiące się, nie przymuszał y owszem przy starorzytnych orientalis antiquae ecclesiae we wszytkim z następcami swemi nienaruszenie zachował, iakoż y my władzą naszą y powagą krolewską et presentium robore plenarie zachowuiemy y konserwuiemy, inaczey nie czyniąc wiernosc twoia dla łaski naszej et sub rigore in convulsos privilegiorum seu rescriptorum nostrorum legibus regni sancitis. Co dla tym większey wagi y pewnosci ręką naszą podpisawszy pieczęć przycisnąc roskazalismy. Dan w Warszawie dnia XVIII miesiāca Czerwca, roku Panskiego MDCC, panowania naszego III¹.
Augustus rex. Locus sigilli cubucularis regni.

¹ Датування внесено іншим чорнилом.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо цією нашою грамотою всім та кожному, кому про це потрібно знати, однак особливо велебному Йосипові Шумлянському, львівському, галицькому і Кам'янця Подільського єпископові. Просило нас через наших радників побожне львівське Ставропігійське братство грецького обряду, що не є в унії, яке має під опікою, заступництвом та наглядом дві церкви, одна під титулом Успіння Пречистої Діви – міська, інша – монастиря св. Онуфрія пустельника – передміська; щоб ми вважали їх права, дипломи, право патронату¹, імунітети, привілеї, всі їхні порядки, постанови, фундації та давні звичаї, надані найяснішими нашими попередниками, польськими королями, та нами милостиво підтвердженими на нашій щасливій коронації, ствердили та зміцнили їх, як і прихилияючись до їхнього слушного прохання, даною нашою грамотою всі їхні права, загалом та зокрема, в усіх пунктах, клаузулах, статтях, зв'язках нашою королівською повагою стверджуємо та зміцнюємо. Грамоти, що стосуються тих же прав, як твоєю велебністю власною рукою підписані та стверджені печаткою², так і надані попередніми єпископами того ж обряду³, які хочемо мати, як внесені та вписані дослівно, та підтверджуємо і схвалюємо на вічні часи і без шкоди для тих же грамот зберігаємо і цілком залишаємо. Щоб не примушував до унії з римською церквою внаслідок недавнього визнання віри⁴, виконаного твоєю велебністю, теж львівське Ставропігійське братство, і загалом при стародавніх східних (звичах) церкви в усьому зі своїми наступниками непорушно зберіг, як і ми нашою владою та королівською повагою і силою даної (грамоти) повністю зберігаємо та залишаємо, щоб твоя вірність інакше не чинила задля нашої ласки і під суворістю (кар), що накладаються у законах королівства на порушників наших привілеїв чи розпоряджень. Для більшої ваги та певності, нашою рукою підписавши, наказали нашу печатку притиснути. Дано у Варшаві 18 червня, року Божого 1700, нашого панування – 3.

Август, король. Місце малої (?) печатки королівства.

¹ Право патронату до міської церкви належало міській раді, але українська громада ще у першій половині XVI ст. намагалася його отримати для себе (див. док. №1-2); ще у XVII ст. міська рада зберігала його за собою, очевидно, у номінальному вигляді. Ця королівська грамота засвідчує перехід цього права до Успенського Ставропігійського братства.

² Див. підтвердження Йосипом Шумлянським 7 липня 1684 р. прав Успенського Ставропігійського братства щодо вибору священників та дяконів (ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.720).

³ Див. підтвердження прав Успенського Ставропігійського братства львівськими єпископами: Ієремією Тисаровським – 22 січня 1608 р. (ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.419), Арсенієм Желіборським – 16 вересня 1641 р. (Крыловский, с.118-120), Афанасієм Желіборським – 3 травня 1666 р. (АЮЗР, I/10, с.633-635).

⁴ Йосип Шумлянський виконав публічне визнання католицької віри 5 травня 1700 р. на сеймі королівства у Варшаві.

1700 р., червня 26, Варшава

Август II підтверджує усі права та привілеї Успенського Ставропігійського братства та наказує львівському єпископові Йосипу Шумлянському не порушувати їх під загрозою грошової кари

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.756, арк.1-2зв. Папір з двох аркушів: 35,5х23,4 см., у верхній частині пошкоджений. Написи: “Feria sexta post festum Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae proxima, anno Domini millesimo septingentesimo” (XVIII); “Ad acta officii castrensis capitanealis Leopoliensis per oblatam porrectum, susceptum et inductum” (XVIII). Печатка: Gum., XXXIX, N139.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.476, арк.1733-1737.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.971 (див. док. №32).

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.756, арк.3-4зв.; арк.5-6; арк.7-8зв.; арк.9-11зв.

Опубл.: АЮЗР, I/10, с.399-403; Дополнения, с.17-19.

Регест: AGZ, X, N6377.

ugustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Specialiter tamen venerabili Iosepho Szumlanski episcopo ritus Graeci Leopoliensi atque post sera fata eius succedaneis, dum benedicente dextra Dei liberisque inclitae reipublicae Poloniae suffragiis in regio solio collati sumus, non alia ratione famam et gloriam nostri nominis ad omnes partes orbis extendere decrevimus, quam ex benefica manu altera hostes terrendo et profugando, altera cives et subditos nostros cuiuslibet status et conditionis circa leges regni iura, privilegia, libertates, immunitates, praerogativas conservando. Cum itaque confraternitas Stauropigion dicta civitatis nostrae Leopoliensis ritus Graeci ecclesiarum binarum sub titulis unius Assumptionis in Caelum Gloriosissimae Virginis Mariae intra, alterius extra maenia monasterii sancti Onuphrii Eremitae, in tutela et patrocinio eiusdem existentium supplicasset, quatenus iura, privilegia eiusdem confraternitatis confirmare dignaremur, prout quidem in felici coronationis nostrae conventu omnia in genere et singula in specie iura, privilegia, libertates, immunitates, concessionones et quasvis praerogativas seculares et spirituales, iuris patronatus collationis spiritualium omniaque pia instituta, maxime vero, quae cultum Dei ter Optimi Maximi et honorem Deiparae Virginis Mariae ornamentumque ecclesiarum praeseferunt, per serenissimos antecessores nostros reges Poloniae iuste et rationabiliter concessa, abunde satis approbaverimus et confirmaverimus, adeo, ut nihil amplius quisquam de certitudine et plenitudine iuris ipsius dubitare possit. Nihilominus tamen cum singulariter et seorsim eandem iurium confirmationem pro maiori eiusdem confraternitatis subsistentia haberi possit, proinde annuentes eius iustae et legitimae supplicationi, exemplo serenissimorum antecessorum nostrorum iura, privilegia in confirmationibus serenissimorum olim divae memoriae antecessorum nostrorum expressa, libertates, immunitates, praerogativas praecipue fundationes, locationes, consuetudines, inscriptiones datas, donatas, decreta cum quibuscumque personis prolata, typographiam instituta, ritus, ceremonias, rescripta continue usu et assidua possessione et consuetudine obtenta et retenta ab immemorabili tempore eidem confraternitati Stauropigianae dictae, tam in genere, quam in specie, elargita et confirmata

et ad hoc usque tempus habita et obtenta a serenissimis praedecessoribus nostris regibus Poloniae usque ad serenissimum praedecessorem nostrum benigne data, concessa, collata, approbata, confirmata et ratificata, quae hie de verbo ad verbum pro insertis habere volumus in omnibus et singulis eorum punctis, positionibus, clausulis, articulis, conditionibus, nexibus, titulis, ligamentis ac integro tenore de plenitudine potestatis nostrae regiae approbanda, ratificanda, innovanda, confirmanda et manutenenda esse duximus, prout quidem nunc approbamus, ratificamus, innovamus, confirmamus et manutenemus, atque praesentium literarum nostrarum speciali patrocínio et singulari protectioni nostrae regiae suprafatam confraternitatem inscripsimus et insinuavimus. Decernentes ipsa omnia et singula in originalibus literis nostris et privilegiis descripta vim et robur perpetuae et irrevocabilis firmitatis obtinere debere. Insuper verbo regio promittimus et praesentibus literis nostris spondemus eadem omnia et singula eidem confraternitati Leopoliensi Stauropigion dictae liberum religionis ritus Graeci exercitium iuxta antiquos usus, praxes, constitutiones orthodoxae orientalis ecclesiae Graecae eiusdemque ritus antiquitus observatos et observandos, in aevum immutabiliter et inviolabiliter habere plene, integre et irrevocabiliter observare declaramus. Volumus etiam et promittimus pro nobis et serenissimis successoribus nostris praedictam confraternitatem totamque ritus eius nationem Graeco Ruthenam in metropoli Russiae civitate nostra Leopoliensi commorantem et commanentem, fideliter et constanter circa oppugnationes praedictae civitatis sese opponentorum, singula eorum bona ac personas obtenta et possessa realiterque cum usu fructu apprehensa, ab omnibus iniuriis, laesionibus, violentiis, oppressionibus, persecutionibus, gravaminibus et angariis quarumvis personarum cuiuscunque status, dignitatis, praeminentiae et conditionis hominibus ac officialium nostrorum, specialiter tamen a venerabili ritus Graeci episcopo praesenti et in post succedaneis, a nobili et spectabili magistratu civitatis nostrae Leopoliensis nunc et pro tempore existentibus, tueri, defendere, nec alias adinventiones, in eos adinveniri faciemus, nec cuiquam permittemus, sed eos bonaque eorum omnia in respectu, gratia et protectione nostra regia manentes, iuxta antiquam praedicatam consuetudinem, ceremonias, leges regni usus, canones, articulos et constitutiones antiquae orientalis ecclesiae, quibus eadem confraternitas instructa et in suum ordinem descripta continetur. Prout per serenissimos antecessores nostros inclitos Poloniae reges fecerunt conservari, conservabimus et manutenebimus atque conservari faciemus neque alicui alii praeiudicium atque violentiam facere permittemus nec ceremonias antiquas iuxta antiquum ritum Graeco Ruthenum immutabiliter praestare solitas nullatenus alienabimus aut alicui alienari convellereque eadem permittemus. Immo uti legitimi suprafatarum ecclesiarum patroni, tutelares et provisores in sua cura, tutela et patrocínio, provisione et administratione habeant, gerant, gubernent, administrentque fructus et proventus in decorem et pios usus necessariaque monachorum in ibidem degentium convertant et expédiant, non obstantibus quibusvis literis privilegiis in contrarium praesentium quocunque modo et ratione per quasvis personas publicas vel privadas, spirituales vel saeculares, emanatis vel emanandis, quibus confraternitatem Stauropigion dictam suprascriptam afficere nullatenus possunt, quae praesentibus cassamus, annihilamus, derogamus derogatumque perpetuis temporibus esse volumus. Quod ad universorum et singulorum cuiuscunque dignitatis, statuum et conditionis existentium praesertim ritus Graeci episcoporum, capitanei nostri Leopoliensis, nobilium et spectabilium proconsulis, consulum, advocati et scabinorum civitatis nostrae Leopoliensis praesentium et pro tempore existentium notitiam deducentes, mandamus et serio iniungimus, ut praenominatam confraternitatem iuxta praefatas confirmationis nostrae literas in omnibus eorundem punctis, conditionibus, clausulis et articulis, praerogativis, libertatibus et immunitatibus modo superius expressis a nobis autoritate nostra regia et a serenissimis antecessoribus nostris concessas, conservetis, nec quovis modo praetextu et exquisito colore contradicere praesumatis, ne in minimo

puncto praedictarum literarum nostrarum obruatur, procuretis. Quae omnia ab omnibus, specialiter tamen ab episcopis ritus Graeci praesente et pro tempore existentibus, et ab aliis quibusvis personis magistratuque Leopoliensi firmiter et inviolabiliter observent, pro gratia nostra regia debitoque suo officio ac sub poena viginti millium aureorum Hungaricalium, medietatem fisco nostro, parti vero gravatae aliam medietatem toties, quoties praesenti privilegio de certa scientia nostra hisce contradictum impugnatumque fuerit irremissibiliter extendenda et totaliter succumbenda aliter ne feceritis. In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem firmissimumque robur et evidentius testimonium praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae die XXVI mensis Junii, anno Domini MDCC, regni nostri III¹.

Augustus rex. Locus sigilli majoris cancellariae regni.

Confirmatio confirmationis jurium et privilegiorum confraternitatis Leopoliensis.

Venceslaus Franciscus Trzcinski pincerna Ravensis, sacrae maiestatis regiae secretarius².

¹ Датування внесено іншим почерком та чорнилом.

² В оригіналі текст у верхній частині паперового аркуша пошкоджено, втрачені місця відновлено за облятою.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому потрібно, однак особливо велебному Йосифові Шумлянському, львівському єпископові грецького обряду, а після його смерті – наступникам. Тим часом як за благословенням Божої правниці та вільними голосами уславленої Польської держави ми були піднесені на королівський трон, вирішили ні яким іншим способом не поширювати добре ім'я та славу нашого імені в усіх частинах світу, тільки добродійною рукою: однією – жахаючи та проганяючи ворогів, іншою – зберігаючи міщан та будь-яких наших підданих будь-якого стану і походження при законах королівства, правах, привілеях, вільностях, імунітетах, прерогативах. Таким чином, коли просило Ставропігійське братство нашого міста Львова грецького обряду, яке має під опікою та наглядом дві церкви, одна під титулом Успіння в Небі Пречистої Діви Марії – в межах (міста), інша – монастиря св. Онуфрія пустельника поза містом, щоб права, привілеї того братства ми вважали за гідне підтвердити, як і на сеймі нашої щасливої коронації всі загалом і, зокрема, права, привілеї, вільності, імунітети, надання і будь-які прерогативи – світські та духовні, право патронату збору духовних та все, що встановлено з побожністю, а найбільше (все), що віддає похвалу тричі найкращому та наймогутнішому Богу і (віддає) честь Богородиці Діви Марії та у прикрасі церков; які (привілеї) були надані найяснішими нашими попередниками, польськими королями, справедливо і правильно, цілком достатньо схвалили та підтвердили настільки, що більше ніхто не може сумніватися у достовірності та повноті того права. Однак, тим не менше (братство) хоче мати окреме та

виключне підтвердження прав для більшої підтримки того братства, тому прихилиючись до їхнього справедливого та законного прохання, за прикладом прав і привілеїв найясніших наших попередників, викладених у підтвердженнях найясніших покійних, божественної пам'яті наших попередників; (вважали схвалити) вільності, імунітети, прерогативи, насамперед дані та підтверджені фундації, локації, звичаї, записи, декрети, видані будь-якими особами, про встановлення типографії, обряд, церемонії, розпорядження, яких дотримувалися і підтримували у постійному вжитку та повсякчасному володінні та звичаї від непам'ятних часів того згаданого Ставропігійського братства, як загалом, так і зокрема, щедро надані та підтверджені і що до цього часу мають та тримають, що найяснішими нашими попередниками, польськими королями, аж до найяснішого нашого попередника, дані, надані, видані, схвалені, підтверджені та зміцнені, які хочемо тут мати як внесені дослівно, у всіх та кожному їхніх пунктах, позиціях, клаузулах, статтях, умовах, поєднаннях, заголовках, зв'язках і зі всім змістом за повнотою нашої королівської влади вважали схвалити, зміцнити, відновити, підтвердити і підтримати, як і тепер схвалюємо, зміцнюємо, відновлюємо, підтверджуємо та підтримуємо, а також даною нашою грамотою записуємо та вводимо вищезгадане братство під спеціальне наше королівське заступництво та окремий захист, вирішуючи, що все і кожне, описане в оригінальних наших грамотах та привілеях, повинно отримати силу і міць вічної та незворотної міцності. Нарешті, нашим королівським словом обіцяємо та даною нашою грамотою зобов'язуємося, що все і кожне того львівського братства "Ставропігіона", вільне виконання "грецької" релігії та обряду відповідно до давнього користування, практик, конституції православної східної грецької церкви, її обряду, що здавна дотримувалися і дотримуються, оголошуємо, щоб мали на віки незмінно та непорушно, зберігали повно, цілковито та незворотно. Також хочемо та обіцяємо за нас та наших найясніших спадкоємців згаданому братству та всій греко-руській (українській) нації того обряду, що перебуває та залишається у нашому Львові, столичному місті Русі, які вірно та постійно при облогах¹ виступали на оборону згаданого міста; окремі їхні маєтки, які реально тримають і володіють, разом з користуванням, прибутками, та (їхні) особи від усіх несправедливостей, порушень, насильств, гноблень, переслідувань, обтяжень та тягарів будь-яких осіб, людей будь-якого стану, гідності, становища і походження та наших урядовців, однак особливо від велебного єпископа грецького обряду, що є тепер та його наступників, від шляхетного і знаменитого магістрату нашого міста Львова, що є тепер і в майбутньому буде, зробимо, щоб оберігали та захищали, ніяких інших винаходів для них не вводили та нікому не дозволяємо. Але їхні маєтки та все їхнє залишаємо в нашому королівському піклуванні, ласці та нагляді, відповідно до давнього згаданого звичаю, що містить церемонії, вживання законів королівства, канони, статuti та давні звичаї східної церкви, які введені у тому братстві та у їхньому статуті описані; як найясніші наші попередники, славетні польські королі, чинили, щоб зберігалися, ми зберігаємо та підтримуємо, а також зробимо, щоб зберігалися та нікому іншому не дозволимо чинити несправедливість та насилля, не змінимо ніяк, постійно дотримуючись загальноприйнятих давніх церемоній відповідно до давнього греко-руського обряду, або не дозволимо будь-кому його змінити та спотворити. Мало того, як законні покровителі, опікуни та наглядачі вищезгаданих церков у своєму догляді, опіці та нагляді, заступництві та управлінні хай мають, несуть, керують, управляють, повертають та отримують користь та прибуток для прикраси, побожного вжитку та потреб монахів, що там перебувають, незважаючи на будь-які грамоти-привілеї, випущені чи що будуть випущені проти даної (грамоти) будь-яким способом та шляхом будь-якими особами, публічними чи приватними, духовними чи світськими, які

згадане вищеописане братство “Ставропігон” ніяк не можуть ослабити, які даною (грамотою) скасовуємо, знищуємо, відмінюємо і хочемо на вічні часи відмінити. Що до відома доводимо всіх та кожного і будь-якого становища, стану і походження, особливо єпископів грецького обряду, нашого львівського старости, шляхетних і знаменитих бурмистра, райців, війта і лавників нашого міста Львова, що є тепер і в майбутньому будуть, наказуємо і суворо накладаємо (обов’язок), щоб назване братство відповідно до згаданої грамоти нашого підтвердження в усіх їхніх пунктах, статтях, клаузулах та статтях, прерогативах та імунітетах, викладених вище (зазначеним) способом, нашою королівською повагою і найяснішими нашими попередниками надані, збережіть і не наважуйтеся будь-яким способом, приводом і дріб’язковою причиною противитися і дбайте, щоб не обтяжувати у найменшому пункті згаданої нашої грамоти. Що все від усіх, однак особливо від єпископів грецького обряду, сучасного і що в майбутньому будуть, та від всіх інших будь-яких осіб та львівського магістрату міцно та непорушно оберігайте задля нашої королівської ласки та обов’язку свого уряду і під карою у 20 тисяч угорських золотих – половина нашій скарбниці, а інша половина обтяженій стороні, стільки разів (карати), скільки разів будуть протидіяти та заперечувати даному привілею, з певного нашого відома (кару) незворотно збільшуючи та цілком накладаючи; іншого не чинить. Для довір’я до всього і кожного згаданого й більшої сили та очевиднішого засвідчення дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 26 червня, року Божого 1700, нашого панування – 3.

Август, король. Місце великої канцелярської печатки королівства.

Підтвердження прав і привілеїв львівського братства.

Венцеслав Францішек Тшцінський, равський чашник, секретар священного королівського маєстату.

¹ Йдеться про облоги Львова військами Хмельницького у 1648 і 1655 рр., військами трансільванського князя Георгія Ракоці 1657 р. та облоги й напади турецько-татарських військ 1672 та 1695 рр.

1713 р., березня 25, Варшава

Август II на прохання старших української громади Львова звільняє українське населення міста від сплат несправедливо накладених на нього податків та контрибуцій

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, стр.788, арк.1-3. Папір: 21,5x35,6 см. Написи: “Rescriptum Nationi Ruthenae Romano Unitae civitatis Leopoliensis” (XVIII); “Inductum ad acta officii consularis civitatis antiquae Varsaviae feria quinta post dominicam Laetare Quadragesimalem proxima, die 30 mensis Martii anno Domini 1713. Feria sexta post dominicam Jubilate proxima, anno Domini 1713” (XVIII); “Ad personalem oblationem

honoratorum Petri Semianowicz et Andreae Demianowicz confraternitatis Stauropigianae seniorum, civium Leopoliensium innocontentae literae rescriptivae ad acta castrensia capitanensia Leopoliensia per oblatam porrectae, susceptae et inductae” (XVIII). Печатка: Gum., XXXIX, N139.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.788, арк.4-6.

Опубл.: Копыстянский, №27.

ugustus II Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviae, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, tam praesentibus, quam futuris. Quod cum quaesti fuissent coram nobis et consiliariis nostris ad latus nostrum assidentibus nobiles et honorati Stephanus Laskowski ac Petrus Semianowicz, seniores nationis Ruthenae, cives nostri Leopolienses, ritus et fidei Graeco Ruthenae, Romano unitae, suo nomine et tamquam plenipotentes totius nationis Ruthenae civium et suburbanorum Leopoliensium subditorum nostrorum, eos non mediocri iniuria et gravamine a nobilibus et spectabilibus proconsule, consulibus, advocate et scabinis, totaque communitate Polonorum civitatis eiusdem Leopoliensis propterea affici, quod ipsos uti aequalia membra univariae reipublicae civitatis nostrae Leopoliensis pariaque onera, dationes et contributiones, tam nostras regias, reipublicae, quam civitatis eiusdem et alias quasvis una cum aliis civibus Polonis sustinentes, ad privilegia, libertates et praerogativas, quibus ceteri cives nostri Leopolienses Poloni gaudent, admittere nolint, in grave damnum, ignominiam et praeiudicium ipsorum Ruthenorum, supplicassentque nobis pro eis ipsi consilarii nostri lateri nostro assidentes, ut indemnitationem hac in parte consulere prospicereque dignemur. Nos itaque supplicationi eiusmodi eorum, uti iustae et legitimae benigne annuentes simulque habentes rationem laudabilis actus sancte Unionis cum sacra ecclesia Romana in anno 1700 die 29 Maii sub tempus senatus consilii Varsaviae facti, et in punctu sexto diplomatis die 15 Junii declarati, per quod diploma iam omnes cives subditos nostros Ruthenos, ubique in civitatibus nostris et republica existentes, cum ceteris civibus nostris Polonis coaequavimus, tum modo tantum, quoniam nobilis magistratus Leopoliensis eos his uti ac frui permittere nolit, sed iniuste et illicite contra iura et privilegia ipsis etiam Ruthenis a serenissimis antecessoribus nostris benigne data et dotata, servientia, tum per nos approbata, eis libere frui et gaudere denegant, sed et in magnum damnum et praeiudicium eorundem civium nostrorum Leopoliensium Ruthenorum non attento eo diplomate et rescriptis nostris temere iure agere volunt, contributiones vero pro talibus expensis eosdem Ruthenos contribuere vi adstringunt et sollicitant, ideo nos omnes cives nostros Leopolienses Ruthenos, tam in civitate, quam et suburbanos ab eiusmodi dationibus et contributionibus, quae contra ipsos contribuuntur exceptis reipublicae, liberos hoc privilegio et rescripto nostro pronunciamus et esse volumus, nec per quempiam, vel cuiuscunque familiae executionem ad id stringi, quo usque haec causa in iudiciis nostris indecisa fuerit, posse declaramus et cavemus pro gratia nostra regia, debitoque suo ac sub poena quinque millium aureorum¹ Hungaricalium, medietatem fisco nostro aliam vero parti gravatae, in casu contraventionis irremissibiliter, cui privilegio nostro, tam aemanata, quam aemananda ex cancellaria nostra nihil nocere possunt et pro nullis et invalidis ea esse in hac causa declaramus. In cuius rei fidem manu nostra regia subscripsimus sigillumque regium apponi iussimus. Datum Varsaviae die XXV Martii, anno MDCCXIII, regni vero nostri XVI anno.

Augustus rex.

Andreas Icholowski cancellariae sacrae regiae maiestatis sigillo maiori regni secretarius.

¹ У публікації А. Копистянського: augeogiorum.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно, як сучасникам, так і прийдешнім. Що скаржилися перед нами та нашими радниками, що при нашому боці засідають, шляхетні та чесні Стефан Лясковський і Петро Семянович, старші української нації, наші львівські міщани, обряду та віри греко-руської, римо-уніати, від свого імені та як уповноважені всієї української нації львівських міщан та передміщан, наших підданих, що вони знесилені внаслідок великих несправедливостей та обтяжень від шляхетних і знаменитих бурмистра, райців, війта і лавників та всієї польської громади того міста Львова, що вони як рівноцінна частина об'єднаної спільноти нашого міста Львова і що беруть на себе рівні тягарі, збори і податки, як наші королівські, державні, так і того міста та будь-які інші разом з іншими польськими міщанами; не хочуть допускати до привілеїв, вільностей і прерогатив, якими інші наші львівські польські міщани тішаються, для тих українців на важку втрату, поганьблення і несправедливість. І просили нас за них ці радники, що при нас засідають, щоб ми вважали за гідне про таке відшкодування потурбуватися і подбати. Таким чином, ми, милостиво прихилиючись до такого їхнього прохання як справедливого і законного, одночасно маючи на увазі похвальний акт святої Унії зі святою римською церквою від 29 травня 1700 року, що був вчинений у час засідання сенату у Варшаві¹, і шостий пункт диплому, оголошеного 15 червня, в якому (дипломі) ми зрівнювали вже всіх міщан, наших українських підданих, де б не були в наших містах та державі, з іншими нашими польськими міщанами. Далі, при такому становищі, оскільки шляхетний львівський магістрат їм цим користуватися і вживати не хоче дозволити, але несправедливо та незаконно проти прав і привілеїв, також тим українцям найяснішими нашими попередниками ласкаво даних та наданих, що їм служать, потім нами схвалених, відмовляють їм вільно користуватися і тішитися, але у велику шкоду і несправедливість тих наших львівських українських міщан хочуть ввести, не беручи до уваги той диплом та наше розпорядження, зневажаючи право, а податки на такі судові витрати тих українців примушують і пригноблюють збирати силою. Тому ми всіх наших львівських українських міщан як в місті, так і передміщан, від тих зборів та податків, які проти них збираються, за винятком державних, оголошуємо вільними цим привілеєм та нашим розпорядженням і хочемо, щоб (так) було, і повідомляємо та остерігаємо, щоб через будь-яку владу і будь-якими слугами до цього не примушували, аж поки ця справа не буде вирішена у наших судах; задля нашої королівської ласки і свого обов'язку під карою 5 тисяч угорських золотих (половина якої припадає) нашій скарбниці, а інша – потерпілій стороні. У випадку протидії незворотно цьому нашому привілею, не можуть в нічому зашкодити як видані (грамоти), так і що будуть видані з нашої канцелярії та оголошуємо (їх) у цій справі нечинними і недійсними. Для довір'я до справи (грамоту) нашою рукою підписали та наказали королівську печатку приставити. Дано у Варшаві, 25 березня, року 1713, а нашого панування 16 року.

Август, король.

Андрій Іхоловський, секретар канцелярії священного королівського маєстату при великій печатці королівства.

¹ Очевидно, мається на увазі, що на засіданні сейму у Варшаві у травні 1700 р. львівський єпископ Йосип Шумлянський урочисто зробив визнання католицької віри, та після чого були прийняті згадані документи. Див. примітку 4 до док. №24.

1713 р., вересня 16, Варшава

Август II виносить рішення у справі між українською громадою та магістратом міста Львова про зрівняння українців у політичних та економічних правах з католицьким населенням міста

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.143, арк.67-68зв.

Опубл.: АЮЗР, I/12, с.626-627.

ugustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Livoniae, Severiae, Czerniechoviaequae, nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Citatos fuisse ad nos et iudicium nostrum literis citationis nostrae regiae nobiles et spectabiles magistratum et communitatem civitatis nostrae Leopoliensis ad personis causa infrascripta bonisque eorum generaliter omnibus ad instantiam generosi instigatoris regni eiusque delatorum famatorum seniorum totiusque nationis Ruthenicae civitatis Leopoliensis actorum. Idque revificatorie ad paratos terminos, tam ex adcitatione per honoratum regentem, omnium ordinum et nationum pro reponendo decreto nostro contumaciali ab actoribus super ipso obtento extradita, quam ex remissione ab officio consulari Leopoliensi ad nos facta in quocunque juris gradu dependentes ratione certi rescripti nostri ad citatos pro parte actorum exportati ac actorum circa jura, privilegia immunitatesque conservationis, ad videndum et audiendum causam eandem in terminis, in quibus indecisa stetit constitui, actores circa jura, privilegia, tam serenissimorum antecessorum nostrorum, quam nostra, tum dictum rescriptum conservari, executionem eiusdem rescripti nostri decreto contumaciali super honorato regente obtento, approbati iniungi, actores juribus, quibus citati gaudent, gaudere debere declarari, tum pro convulsione jurium actoribus servientium, citatos puniri, in damnisque et litis expensis condemnari, citatione ipsa originali eiusque relatione coram actis castrensibus capitanealibus Leopoliensibus feria quarta ipso die festi sanctae Priscaе virginis et martyris anno currenti, recognita praemissa latius in se enarrante. Quo in termino ex eadem citatione seu adcitatione hic Varsaviae feria sexta ante dominicam Laetare Quadragesimalem proxima, die scilicet vigesima quarto mensis Martii anno currenti incidente, partibus actorea generoso instigatore regni eiusque delatoribus famatis Stephano Laskowski et aliis senioribus

totaque confraternitate nationis Ruthenicae Romano unitae Leopoliensis per famatos Stephanum Laskowski, Simonem Hrebionka et Damianum Kostewicz Ruthenos, cives Leopolienses personaliter, suis et aliorum nominibus, una cum nobili Sebastiano Rybczynski defensore causae, citata vero nobilibus et spectabilibus praeconsule, consulibus totoque magistratu ac communitate civitatis nostrae Leopoliensis per nobilem Michaelum Nagrodzki plenipotentem suum, coram nobis iudicioque nostro comparentibus, eundem terminum attentantibus. Et actorea ex citatione sua proponente contentaque illius decerni petente. Iam vero plenipotentem citatorum dilationem ad monimenta sibi concedi supplicante. Nos cum consiliariis et jurisperitis nostris, petitam ad monimenta dilationem citatae parti ad quatuor septimanas concessimus et terminum conservavimus peremptorium. In termino itaque hodierno ex eadem dilatione ad monimenta concessa conservato legitime adpraesens proveniente et hucusque continuato partibus praenominatis. Et actorea generoso instigatore regni eiusque delatoribus famatis senioribus totaque confraternitate Leopoliensi ritus Graeci Romano uniti per nobilem Sebastianum Rybczynski plenipotentem suum coram nobis iudicioque nostro comparentes, eundem terminum attentantes. Iam vero citata nobili et spectabili magistratu totaque communitate Leopoliensi voce ministerialis terrarum regni generalis nobilis Joannis Drobnicki ad nos iudiciumque nostrum acclamato, non tamen per se, nec per suum quemvis legitimum plenipotentem coram nobis iudicioque nostro comparentes, imo se contumacem praebente. Nos cum consiliariis et jurisperitis nostris attenti praefati ministerialis relatione de acclamatione citatae partis ad nos et iudicium nostrum facta in contumaciam illius ad legitimam vero eamque iudicam actoreae partis instantiam et affectationem, eandem citatam partem non comparentem in lucro causae istius condemnari permisimus. Et in vim lucris, quoniam actores moderni, qui ad unionem sanctae Romanae ecclesiae accesserunt, in iuribus, praerogativis, libertatibus et immunitatibus sunt Polonis civibus Leopoliensibus iuxta diplomata et privilegia serenissimorum antecessorum nostrorum per nos approbata sunt parificati, ad gerenda munia et officia civilia per susceptionem iuris civilis capaces reddit, idcirco eosdem actores totamque nationem Ruthenicam circa sua jura, privilegia, diplomata et rescripta ipsis servientia conservamus et manutenemus, executionem eorundem iurium ipsis servientium fieri debere decernimus, et in vim executionis, quatenus nobilis et spectabilis magistratus et ordines totaque communitas civitatis Leopoliensis, actores famatos seniores et alias quascunque nationis Ruthenicae personas possessionatas nunc et in futurum Leopoli manentes, incolas ad jus civile demum ad munia et officia, tam quadraginta viratus, quam et scabinatus, nec non consulatus Leopoliensis iuxta capacitatem personarum possessionatarum, primis post publicationem decreti praesentis vacantiis admittant, eligant et installent, omnesque et singulos nationis Ruthenicae cives cum Polonis civibus pari praerogativa et libertate civili gaudere permittant neque eosdem cives nationis Ruthenicae aliquibus exquisitis modis per odium nationis aut religionis illorum iam unitae aggravare, contributionibusque plus justo et aeque inonerare audeant, imo tanquam bonae famae viros omni amore et honore prosequantur, in mercaturis et artificiiis exercendis non impendant, ad contubernia et confraternitates quascunque utpote mercatores ad mercatoriam, alios vero artis pollentes ad alias artes utpote apothecariam, chirurgicam, aurifabrillem, pistoriam, braxatorum cervisiae et medonis aliorumque liquorum, frenificum, pennificum, sartorum, laniorum, murariorum et quorumcunque aliorum contuberniorum Leopoli existentium, prout quis in arte sua indiguerit, ipsos admittant, eandem mercaturam panni serici, ferri et aromatum ac aliarum mercium exercere fornices et institas aperire non impendant in totoque privilegia eiusdem nationis Ruthenicae observent, iisdem citatis demandamus idque sub poena mille aureorum Hungaricalium pro qualibet contraventione actoribus solvenda et sub ipsa poena bannitionis perpetuae, quam iam exnunc super ipsis decernimus, ministerialem regni generalem ad publicandam addimus et terminum

publicandae in iudiciis nostris assessorialibus absque quovis ad citatos ne conservamus peremptorium. Damna quoque et litis expensas simplici assertione liquidandas eidem parti actorea adiudicamus et ad refusionem eorundem damnorum citatam partem condemnamus, decreti nostri praesentis vigore. In cuius rei fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Actum Varsaviae sabbatho post festum exaltationis sanctae Crucis die scilicet decima sexta mensis Septembris, anno Domini millesimo septingentesimo decimo tertio, regni vero nostri decimo septimo anno.

Relatio illustrissimi et excellentissimi domini Joannis comitis in Słupow Szembek supremi cancellarii regni, Lomzensis, Graudentinensis etc. capitanei.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Були покликані до нас та нашого суду нашою королівською грамотою позову шляхетні і знамениті магістрат і громада нашого міста Львова в нижчеописаній справі загалом до всіх осіб та їх маєтків на вимогу шляхетного публічного оскаржувача королівства і його звинувачувачів славетних старших і всієї української нації міста Львова, позивачів. Це відновлення (справи) є залежне від будь-якого правового кроку як з позову чесного регента, всіх станів і націй про складання (для перевірки) нашого контумаційного декрету¹ позивачами, який отримали щодо цього, так і з відсилання (справи), зроблене до нас львівським раецьким урядом; з приводу усунення певного нашого розпорядження до відповідачів та збереження позивачів при правах, привілеях та імунітетах. Для розгляду і вислуховування тієї справи в термінах, в яких не вирішена (справа) перебувала, позивачі відповідно до прав, привілеїв як наших найясніших попередників, так і наших, також (відповідно до) згаданого розпорядження (просили) зберегти, щоб було наказано виконання того нашого розпорядження за контумаційним декретом, отриманим чесним регентом, щоб позивачі мали тішитися далі правами, якими відповідачі тішаться, щоб відповідачі були покарані за протидію правам, які слугують позивачам і були засуджені до (відшкодування) шкоди і судових витрат. Оригінальна (грамота) позову та свідчення перед гродськими, старостинськими актами у середу в день св. Пріски, діви та мучениці, теперішнього року², переглядає згадане, викладаючи в собі ширше (зміст). Тому в термін, що виходить з цього позову чи припозову тут, у Варшаві, в найближчу п'ятницю перед неділею "Летаре квадрагесімалем", а саме, в день 24 місяця березня теперішнього року, сторони з'явилися, (сторона) позивача: шляхетний публічний оскаржувач королівства та його звинувачувачі славетні Стефан Лясковський та інші старші та все братство української львівської нації, римо-уніати, славетні Стефан Лясковський, Семен Гребіонка і Дам'ян Костевич, українці, львівські міщани, особисто від себе і від імені інших, разом з шляхетним Себастьяном Рибчинським, захисником (їхньої) справи; а позвана (сторона): шляхетні і знамениті бурмистр, райці та весь магістрат і громада нашого міста Львова через шляхетного Михайла Нагородзького, свого уповноваженого, перед нами і нашим судом (з'явилися), дотримуючись того терміну. І (сторона) позивача зі свого боку

пропонувала і просила вирішити за його змістом. А вже уповноважений відповідачів просив дозволити йому відкладення для пошуку доказів. Ми з нашими радниками та правниками надали ті 4 тижні відкладення, яке просила сторона відповідача для (пошуку) доказів, і зберегли остаточний термін. Таким чином, у сьогоднішній термін, що зберігся з того відкладення, наданого для (пошуку) доказів, що законно випадає на сьогодні і до цього часу (термін) триває для згаданих сторін. І (сторона) позивача: шляхетний публічний оскаржувач королівства та його звинувачувачі, славетні старші та все львівське братство грецького обряду, римо-уніати, через Себастьяна Рибчинського, свого уповноваженого, перед нами і нашим судом з'явилися, зважаючи на цей термін. А (сторона) відповідача – шляхетний і знаменитий магістрат і вся львівська громада за покликом генерального возного земель королівства шляхетного Йоана Дробницького, оголошеним, щоб (з'явитися) до нас і до нашого суду, не тільки сама, але й через будь-якого свого законного уповноваженого, перед нами і нашим судом не з'явилася, якби виявляючи спротив. Ми з нашими радниками та правниками, беручи до уваги свідчення згаданого возного про оголошення стороні відповідача, зроблене для позову до нас і до нашого суду, дозволяємо засудити за спротив ту сторону відповідача, яка не з'явилася, на програш у тій справі за законною та твердою вимогою і наполяганням сторони позивача. І в силу програшу (справи), тому що сучасні позивачі, які приступили до унії зі святою римською церквою, у правах, прерогативах, вільностях та імунітетах були з львівськими польськими міщанами зрівняні, відповідно до дипломів та привілеїв найясніших наших попередників, схвалених нами, здатні виконувати та нести міські обов'язки та уряди через прийняття міського права; з цієї причини тих позивачів і всю українську націю за їхніми правами, привілеями, дипломами та розпорядженнями, що їм слугують, залишаємо і підтримуємо, вирішуємо, що повинно відбутися виконання тих прав, що їм слугують, і в силу виконання, щоб шляхетний і знаменитий магістрат та стани і вся громада міста Львова позивачів славетних старших та будь-яких інших маєтних осіб з української нації, жителів, що є тепер і в майбутньому у Львові перебуватимуть, приймали вибирали і вводили до міського права, потім до обов'язків та урядів як у (колегії) “40-а мужів”, так і в (колегії) лавників, а також (колегії) львівських райців, відповідно до здатності маєтних осіб, при (появі) перших вакантних (посад) після оголошення даного декрету; всім і кожному з міщан з української нації дозволяйте тішитися рівною з польськими міщанами міською прерогативою і вільністю, і ніяк тих львівських міщан української нації не наважуйтеся обмежувати будь-якими надуманими шляхами через ненависть (до) їхньої нації чи релігії, вже з'єднаної (з Римом), та накладати податки більш, ніж є справедливо і неупереджено; мало того, як мужі доброї слави, хай будуть обдаровані любов'ю та честю, не заважайте у виконанні (їхньої) торгівлі та ремесла, приймайте їх до будь-яких цехів і ремісничих братств, як-от, купців – до купецького (цеху), а інших, що володіють ремеслом, – до інших ремесел, як-от, – до аптекарського, хірургів, золотарського, пекарського, (цеху) броварників пива і меду та інших напоїв, римарів, пірників, кравців, різників, мулярів та в будь-які інші цехи, що у Львові існують, як тих, що потребують свого ремесла; не забороняйте виконувати їм торгівлю шовковою тканиною, залізом, ароматичними та будь-якими іншими товарами, відкривати (гончарські) печі та крами, та загалом дотримуйтеся привілеїв тієї української нації, цього вимагаємо у тих відповідачів під карою в 1 тисячі угорських золотих, що мають сплачувати при кожному (випадку) протидії позивачам, і під карою вічної баніції³. Що вже відтепер щодо них вирішуємо, генерального возного королівства для оголошення (грамоти) додаємо і зберігаємо термін оголошення в наших асесорських судах⁴ без будь-яких перешкод

відповідачів. Будь-які шкоди і судові витрати, обраховані простим способом, присуджуємо тій стороні позивача і засуджуємо до повернення тих втрат стороною відповідача за силою даного нашого декрету. Для довір'я до справи до даної (грамоти) наша печатка є притиснена. Діялося у Варшаві у суботу, після свята Воздвиження св. Хреста, а саме, 10 вересня, року Божого 1713, а нашого панування 17 року.

Свідчення ясновельможного та найвеличнішого пана Йоана Шембека, пана у Слупові, великого канцлера королівства, ломженського, гравдентинського і т. д. старости.

¹ Контумаційний декрет – декрет, який видавався за неояву в суді у визначений термін, що розглядалося як непослушність праву та каралося прогашем справи.

² 18 січня 1713 р.

³ Баніція – позбавлення державних злочинців деяких (при тимчасовій баніції) чи всіх прав; баніти могли подавати апеляцію королю або у вищий суд протягом 12 тижнів; при вічній баніції кожен староста міг схопити та стратити злочинця.

⁴ Асесорський суд – королівський суд, у якому поряд з королем засідали вищі урядовці королівства, що отримали назву асесорів; цьому суду підлягали апеляції від міських судів.

1730 р., жовтня 20, Гродно

Август II підтверджує права та привілеї Львівського Ставропігійського братства на виключне друкування церковних книг, вибір священників та вчителів до школи, а також дає дозвіл українському населенню Львова купувати крамниці й торгувати на площі Ринок

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.917. Пергамент: 35,2x52,2 + 5,5 см. Написи: “Feria tertia post dominicam Cantate proxima anno Domini 1731 confirmatio intro contenta ad acta castrensia capitanealia Leopoliensia per oblatam porrecta, suscepta et ingrossata est” (XVIII); “Anno Domini 1737, die Lunae 23 mensis Septembris ad acta notariatus apostolici porrectum, susceptum et ingrossatum. In quorum etc. C.I. Bernatowicz publicus sacra auctoritate apostolica notarius manu propria” (XVIII); “Rusi Lwowskiey z miastem Lwowem” (XVIII); “Ad instantiam jego miłości Zlotorowicza (?)” (XVIII). На шовковому малиновому шнурку в бляшаній еліпсоподібній коробці (без вічка) печатка: Gum., XXXIX, N139.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.526, арк.1164-1167.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.917, арк.1-3; арк.4-5; арк.6-7; арк.8-9зв.

Опубл.: Копыстянский, №104.

Регести: AGZ, X, N6924; Каталог, №1037.

Augustus II Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Wolhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniechoviaeque nec non haereditarius dux Saxoniae princeps et elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, nunc et pro tempore existentibus, praesentium notitiam habituris. Quia nos iura, privilegia, articulos, consuetudines libertatesque confraternitati Graeco Rutheno Unitae Leopoliensi ad aedes Assumptionis in Caelum Gloriosissimae Virginis Mariae intra sancti Onophrii Eremitae in suburbio Cracoviensi nuncupato extra maenia civitatis Leopoliensis sitae, per serenissimos praedecessores nostros reges Poloniae collata, indita et per nos privilegio confirmationis de data eius Varsaviae die vigesima sexta mensis Junii, anno Domini MDCC regni vero nostri III anno in omnibus eorum punctis, contentis, nexibus approbata, confirmata et ratificata non solum ab omnibus et singulis in regno nostro, quibus expedit manutenenda nec aliter, quam in se obloquuntur, explicanda et observanda esse perpetuis temporibus volumus et demandamus. Verum maiori Dei gloriae Ter Optimi¹ Maximi Beatissimae Virginis Mariae Deiparae in dies cultum accumulare et augere enixe volentes eisdem confratribus nunc et pro tempore existentibus, uti legimis ac veris suprascriptarum ecclesiarum provisoribus ac colatoribus, ne in suis proventibus et provisionibus ecclesiis suprascriptis applicandis aliquomodo in posterum corrumpant typographiam, super quam seorsivis gaudent privilegiis, ab eisdem perpetuo gerendam, gubernandam librosque more et dialecto suo Ruthenica² typo imprimendos, venum exponendos conferimus, damus et attribuimus, neve quispiam in provincia Russiae palatinatibusque, terris et districtibus eidem subjectis in regno nostro existentibus, praeter magnum ducatum Lithvaniae, tam ex spiritualibus, quam saecularibus personis subsequenter libros eisdem Ruthenico idiomate imprimere iusque confraternitatis suprafatae inturbare aut libros Ruthenos alio typo impresses aliquomodo intra regnum nostrum et provinciam Russiae subministrare, subvehere et disvendere audeat et praesumat sub libera librorum talium confiscatione et interceptione ac mulcta mille aureorum Hungaricalium per medium fisco nostro regio et eidem confraternitati Leopoliensi injuratae applicanda serio praecipimus, interdicimus et demandamus, privilegia vero in contrarium praemissorum aliquomodo in posterum edenda, reponibilia et cassabilia esse adinvenimus. Insuper firmari³ mantenentiae et dispositioni suprafatae confraternitatis Leopoliensis religionis Graeco Rutheno cum nostra Romana ecclesia Unitae subveniundo oblitteratamque et abiectam vetustatem Ruthenam cernendo, ut eo melior sacriorque ducatur in eisdem ecclesiis ordo, sacerdotes, rector scholae, cantores, ecclesiarcha, campanatores alique secundani et famuli ecclesiastici ad collationem praefatae confraternitatis spectantes commodius et convenientius foveri possint, qua dispositione maturorum ac idoneorum virorum indigent. Cum itaque pauci in civitate Leopoliensi inveniuntur Rutheni. Proinde liberam eidem confraternitati pro tempore existenti adoptionem et ad confraternitatem iuxta consuetudinem suam susceptionem status et conditionis nobilitaris secundum antiquum esse officiorum terrestrium, castrensiu sive alterius cuiusvis etiam superioris praeminentiae virorum permittimus ac in praemissis curam bonum ordinem ducendum modestiamque et justitiam in sessionibus suis observandam praecipimus, praedictamque confraternitatem nunc et pro tempore existentem, circa suprascriptas libertates et utilitates conservamus nec cuiquam potestatem alienandi dabimus. Insuper cohabitatores civitatis nostrae Leopoliensis nationis Graeco Rutheno Unitae in praedicta confraternitate existentes, non solum in praedicta civitate Leopoliensi, cum omni bonorum usu fructu omniumque commerciorum ad reseratas in circuitu officinas, vulgo sklepy, nemine sub poenis supra expressis contradicente conservatos et in post conservandos esse volumus, manutenemus et mandamus, sed etiam ubivis locorum in regno nostro liberum exercitium⁴ quorumvis commertiorum hominibus ejusdem nationis

Graeco Rutheno Unitae permittimus, quod et serenissimi successores nostri praestabunt. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus et sigillo regni communiari jussimus. Datum Grodnae sub tempus comitiorum generalium regni, die XX mensis Octobris, anno Domini MDCCXXX, regni vero nostri XXXIII anno.

Augustus rex.

Andreas Franciscus Cichocki sacrae regiae maiestatis secretarius manu propria.

Confirmatio jurium, privilegiorum et libertatum confraternitati Graeco-Rutheno-Unitae Leopoliensi ad aedes Assumptionis in caelum gloriosissimae virginis Mariae in suburbio Cracoviensi intra maenia civitatis Leopoliensis sitam servientium.

¹ У публікації А. Копистянського: Peroptimi.

² Дописано іншим чорнилом.

³ Виправлено на: firmati.

⁴ Пізніше додано: exercitium.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно, що є тепер і в майбутньому будуть це читати. Що ми (підтвердили) права, привілеї, статті, звичаї, вільності львівського братства греко-русько-уніатського, (належного) до храму Успіння в Небі Пречистої Діви Марії, що знаходиться в межах мурів міста Львова, та (храму) св. Онуфрія пустельника, що знаходиться на Краківському передмісті поза мурами (міста), надані та дані найяснішими нашими попередниками, польськими королями, і нами у привілеї підтвердження з датою: у Варшаві 26 червня, року Божого 1700¹, нашого панування третього у всіх пунктах, змістах, зв'язках схвалені, підтверджені та зміцнені; хочемо та вимагаємо не тільки підтримати від всіх та кожного в нашому королівстві, від кого потрібно, (а також) не інакше, щоб на вічні часи (права) виконували та дотримували тими в середині (братства), хто сперечається. А бажаючи, щоб щодня помножували та збільшували почесті для більшої слави Бога в Тройці Єдиного, Пречистої Діви Марії Богородиці, тим братам, що є тепер і в майбутньому будуть, як законним і правдивим провізорам та коляторам вищезгаданих церков, (наказуємо), щоб у своїх належних прибутках та при нагляді за вищезгаданими церквами якимсь чином у майбутньому не зруйнували типографію, щодо якої користуються окремим привілеєм, внаслідок чого надаємо, даємо та обдаровуємо (можливістю) розпоряджатися та управляти (друкарню), друкувати та виставляти на продаж книжки за своїм звичаєм та українським діалектом, і щоб ніхто у руській провінції, воєводствах, землях і повітах, які перебувають під нашою владою у королівстві, за винятком великого князівства Литовського, як духовні, так і світські особи, надалі не сміли та наважувалися друкувати ті книжки українською мовою, турбувати право вищезгаданого братства або українські книжки іншими (друкарнями) будь-яким чином всередину нашого королівства та руської провінції постачати, привозити та перепродувати; суворо наказуємо, забороняємо та вимагаємо під (загрозою) вільної конфіскації та відняття таких книжок та

карою у 1 тисячу угорських золотих, половина якої припадає нашій королівській скарбниці та інша – потерпілому львівському братству; а привілеї, що пізніше у протилежність згаданих (грамот) будуть видані, вважаємо, що мають бути складені (на перевірку) та скасовані. Нарешті, підтримуючи, щоб зміцнити захистом та постановою згадане львівське братство греко-руської релігії, з'єднане з нашою римською церквою, враховуючи забуту і просту українську давнину, щоб тим краще та урочистіше влаштовувався порядок у тих церквах, можуть залишатися для зручності та потреби священники, ректор школи, співаки, еклезіарх², дзвонарі та будь-які інші церковні служебники та слуги, які наглядають за порядком згаданого братства і для встановлення яких потрібно досвідчених та придатних мужів. Тоді як мало українців знаходиться у Львові, тому дозволяємо вільний вступ до того існуючого братства та прийняття до братства відповідно до їхнього звичаю (людей) шляхетського стану та походження відповідно до того, як було в давнину – земських, гродських та будь-яких інших урядовців, а також мужів вищої гідності; і для згаданої турботи наказуємо вести (справи) у доброму порядку, дотримуватися скромності та справедливості на своїх сесіях. Згадане братство, що є тепер і у майбутньому буде, відповідно до вищеописаних вільностей і користей зберігаємо і не дамо нікому влади змінити (це). Врешті, мешканців нашого міста Львова греко-русько-уніатської (нації), які є у згаданому братстві, не тільки у згаданому місті Львові хочемо, підтримуємо і наказуємо, щоб зберігали та потім їх зберігали зі всім користуванням маєтками, з усією торгівлею у відкритих крамницях на Ринку, по-простому званих skleпами, щоб ніхто не перечив під карами, викладеними вище. Також дозволяємо вільне виконання будь-якої торгівлі у будь-яких місцях у нашому королівстві людям тієї греко-русько-уніатської нації, чого і наші наступники дотримуватимуться. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Гродні в час вального сейму королівства 20 жовтня, року Божого 1730, нашого панування 34 року.

Август, король.

Андрій Франциск Ціхоцький, секретар священного королівського маєстату, рукою власною.

Підтвердження прав, привілеїв і вільностей, що слугують львівському греко-русько-уніатському братству з храму Успіння в Небі Пречистої Діви Марії, що знаходиться на Краківському передмісті³, (та) в межах мурів міста Львова.

¹ Див. док. №25.

² Еклезіарх – церковна посада особи, що відповідає за охорону та чистоту в храмі, а також за відповідність до церковного статуту порядку богослужіння.

³ На Краківському передмісті знаходився монастир св.Онуфрія.

1735 р., листопада 26, Варшава

Август III підтверджує права та привілеї Львівського Ставропігійського братства, української громади Львова та монастиря св. Онуфрія

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.939. Пергамент: 37х72,3 + 4,6 см. Написи: “Anno Domini 1737, die Lunae 23 mensis Septembris ad acta notariatus apostolici porrectum, susceptum et ingrossatum. In quorum etc. C.I. Bernatowicz publicus sacra autoritate apostolica notarius manu propria” (XVIII); “Feria tertia in crastino festi sanctorum Petri et Pauli apostolorum anno Domini 1739 literae praesentes ad acta castrensia capitanealia Leopoliensia per oblatam porrectae, susceptae et ingrossatae sunt” (XVIII); “Praesens instrumentum praevisu consensu apud Leopolienses tabulas civicas libro privilegiorum, tomo I, pagina 276, numero 81 ingrossatum et in libro haereditatum, tomo XXVI, pagina 59 prae notatum est. Die 5 Martii 1795. Casimirus Medynski manu propria, tabularum civicarum Leopoliensium regens” (XVIII). Під текстом відтиснена паперова печатка Львівської міської табулі розміром 4,4 x 3,7 см. із зображенням на щиті герба Львова. Над щитом – корона. Легенда: “SIGILLUM TABVLAE CAES. REG. VRBIS METROP. LEOPOLIENSIS”. На шовковому малиновому шнурку в блискучій коробці (без вічка) печатка: Gum., XLIX, N166.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.544, арк.1720-1725; Ф.129, оп.1, спр.939, арк.2-3; арк.4-5; арк.8-9.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.646а, арк.376-379.

Опубл.: Копыстянский, №110.

Регести: AGZ, X, N7026; Каталог, №1041.

Augustus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque nec non haereditarius dux Saxoniae et princeps elector etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Quod quemadmodum nos circa felicem coronationem et inaugurationem nostram jura et privilegia omnium incolarum et civium, communitatum et confraternitatum civitatum nostrarum in regno nostro consistentium, jurejurando nostro confirmaverimus eaque manutenere polliciti sumus, ita quoque ad supplicationem certorum consiliariorum nostrorum, lateri nostro assidentium nomine et pro parte nobilium et honoratorum seniorum et confratrum confraternitatis Staupigianae Leopoliensis ritus Graeci cum sancta ecclesia Catholica Romana unitae nobis factam, faciendum esse duximus. Ut eorum jura et privilegia ac immunitates a serenissimis antecessoribus nostris Sigismundo Augusto, Sigismundo III, Vladislao IV, Ioanne Casimiro, Ioanne III et Augusto II, parente nostro desideratissimo, de suis datis et tenoribus, clausulis et ligamentis (quas hic pro expressis de verboque ad verbum insertis haberi volumus) expressa et contenta in suis veris originalibus nobis exhibita, confirmare, ratificare, innovare et approbare dignaremur, prout quidem nos Augustus rex justae eorundem consiliariorum nostrorum petitioni annuentes, inhaerendo vestigiis eorundem serenissimorum antecessorum nostrorum, omnia jura, decreta, foundationes, immunitates, privilegia eidem confraternitati Staupigianae Leopoliensi eorumque juris patronatus ecclesiis parochialibus tituli Assumptionis in Caelum Beatissimae Mariae Virginis et monasterii Sancti Onuphrii, infra et extra civitatem nostram Leopoliensem consistentium, benigne elargita, continuo usu et possessione pacifica hucusque observata, specialiter vero serenissimi Sigismundi Augusti anni 1572-di respectu coaequationis

praedictae confraternitatis et omnium confratrum ejus, personarumque nationis ritus Graeci Unitae, in omnibus immunitatibus et libertatibus, quibus alii cives nostri Leopolienses ritus Latini gaudent et fruuntur. Sacerdotum eiusdem ritus et confraternitatis a dationibus quibusvis a nobili magistratu Latino Leopoliensi olim praetensis et a jurisdictione quavis exemptionis, capacitatis et admissionis ad omnia officia civilia et confraternitates ac contubernia, mercaturae in civitate nostra Leopoliensi et ubivis locorum per universum regnum nostrum et magnum ducatum Lithvaniae exercendae, panni et quarumvis rerum mercimonialium ac institoriarum omnis generis mercium ulnagini incisionis et liberae venum expositionis vini, medonis, cerevisiae et aliorum liquorum confectionis et propinationis liberae. Item serenissimi Sigismundi III anni 1592-di confirmationis erectionis confraternitatis praedictae ecclesiaeque ejus tituli Assumptionis in Caelum Beatissimae Mariae Virginis libertatum, praerogativarum, institutionum rituum, possessionum, fundationum, donationum et inscriptionum quarumvis scholae pro tractandis liberalibus artibus, tum et officinae pro excudendis libris, institutionum ad eandem ecclesiam, atque Vladislai IV anni 1639 et serenissimi Augusti II, parentis nostri desideratissimi, anni 1730-mi intuitu typographiae excudendi et imprimendi libros Ruthenos, tam profanos, quam spirituales, ad divinaeque officia servientes, cum prohibitione, ne quispiam in civitate nostra Leopoliensi et in provincia Russiae palatinatibusque, terris et districtibus regni nostri eidem subjectis, praeter magnum ducatum Lithvaniae, tam saecularibus personis, impressionem, invectionem et divenditionem librorum Ruthenicorum Polonico vel Latino idiomate sub praetextu etiam alicujus privilegii sibi usurpet sub ammissione ejusmodi librorum impressorum ac mulcta mille aureorum Hungaricalium, cum facultate admittendi ad confraternitatem quarumcunque personarum, etiam equestris status, et cum aliis libertatibus in praefato privilegio anni 1730-mi expressis, eidem confraternitati concessae. Denique serenissimi Sigismundi III anni 1592-di conservationis monasterii ritus Graeci Uniti tituli sancti Onuphrii Eremitae circa usus, consuetudines, possessiones, fundationes, donationes, inscriptiones, immunitates et quasvis praerogativas, administrationem per seniores confraternitatis ejusdem monasterii cum omnibus ejus proventibus, fructibus, usibus, fundis, campis, hortis, aedificiis, pomariis, tum et prato ad paludem Bialochoszezkie Bloto dicto jacente aliisque omnibus et singulis pertinentiis, liberumque usum aquae per canales monasterii fluentis, cum omnibus eorundem privilegiorum praementiorum punctis, articulis, clausulis et ligamentis approbamus, ratificamus et confirmamus, vimque perpetuae firmitatis habere debere decernimus et ex speciali scientia et voluntate nostra declaramus, ne quispiam non solum ex spiritualibus et saecularibus personis ritus Latini, verum etiam ritus Graeci unitis vel disunitis, ab oriente vel ex aliis locis libros Ruthenicos cujuscunque speciei Polonico vel Latino idiomate, extra typographiam confraternitatis praefatae impresses, in provinciam Russiae pallatinatasque terras et districtus, civitatesque oppida, villas regni nostri, nostras regales spirituales et saeculares inducere, publice sive clam ubivis locorum divendere et venum exponere, typographiasque ritus Graeci erigere audeant et non obstantibus quibusvis privilegiis in contrarium supra memoratorum privilegiorum et praesentis confirmationis ac declarationis nostrae per quascunque personas ritus ejusdem Graeci impetratis, emanatis et emanandis (quae praesentibus pro nullis declaramus et cassamus) sub vigore in privilegiis praementiorum, specialiter vero anni 1730-mi vallato, nempe confiscatione libera eorundem librorum et mulcta aureorum mille Hungaricalium per medium fisco nostro et eidem confraternitati applicandorum inhibemus juribus nostris regalibus et reipublicae ecclesiaeque Catholicae Romanae salvis in toto manentibus. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri jussimus. Datum Varsaviae die XXVI mensis Novembris, anno Domini MDCCXXXV, regni nostri anno III.

Augustus rex.

Casimirus Młocki dapifer Wyszogrodensis sacrae regiae maiestatis secretarius.

Confirmatio privilegiorum confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis ritus Graeci Uniti generalis.

Август III, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Що ми достеменно при нашій щасливій коронації та інавгурації підтвердили та зобов'язалися, даючи нашу клятву, підтримувати права та привілеї всіх жителів та міщан, громад і братств наших міст, які знаходяться у нашому королівстві, тож на прохання певних наших радників, що при нас засідають, вчинене до нас від імені і для шляхетних і чесних старших та братів львівського Ставропігійського братства грецького обряду, з'єднаного зі святою римо-католицькою церквою, ми вважали слід зробити, щоб їх права, привілеї, імунітети, (надані) найяснішими нашими попередниками Сигізмундом Августом, Сигізмундом III, Владиславом IV, Яном Казимиром, Яном III та Августом II, нашим найдорожчим батьком¹, і з усіма датами, змістами, клаузулами, зв'язками (які хочемо тут мати висловленими та дослівно внесеними), висловлені і з усім, що міститься у них, які показали нам у своїх вірних оригіналах, щоб ми вважали за гідне підтвердити, зміцнити, відновити та схвалити, що ми, Август, король, прихилившись до справедливого прохання тих наших радників, йдучи слідом тих наших найясніших попередників, усі декрети, фундації, імунітети, привілеї, ласкаво надані тому львівському Ставропігійському братству, їхнє право патронату парохіяльних церков під титулом Успіння в Небі Пречистої Діви Марії і монастиря св. Онуфрія, що знаходяться всередині та поза нашим містом Львовом, яких дотепер дотримувалися постійно у вжитку та мирному володінні, а особливо (привілей) найяснішого Сигізмунда Августа 1572 року² щодо згаданого братства та всіх його братів, та осіб уніатської нації грецького обряду в усіх імунітетах та вільностях, якими інші наші львівські міщани латинського обряду тішаються та вживають; священників їхнього обряду і братства від будь-яких датків, на які колись претендував шляхетний львівський латинський магістрат, і звільнення від будь-якої юрисдикції, здатність та допущення до всіх міських урядів та братств і цехів, виконання торгівлі у нашому місті Львові і будь-яких місцях у всьому нашому королівстві та великому князівстві Литовському, краєння на лікті сукна та будь-яких торгових та крамарських речей, будь-якого роду товарів та вільний продаж виставленого вина, меду, пива та інших напоїв, (а також їх) вільне виготовлення та шинкування; далі найяснішого Сигізмунда III підтвердження 1592 року³ ерекції згаданого братства та тієї церкви під титулом Успіння в Небі Пречистої Діви Марії вільності, прерогативи, влаштування обрядів, володіння, фундації, дарування та будь-які записи, школа для навчання вільних наук, також і друкарня для видруку книжок, прилаштована до тієї церкви, а також (привілей) Владислава IV 1639 року⁴ та найяснішого Августа II, нашого найдорожчого батька, 1730 року⁵ щодо витискання та друкування в типографії українських книжок як світських, так і духовних, із заборонаю, щоб ніхто у нашому місті Львові і в

руській провінції, воеводствах, землях і повітах, підлеглих нашому королівству, окрім великого князівства Литовського, так само духовні особи не присвоювали собі друкування, ввезення та розпродаж українських книжок польською або латинською мовою, також під приводом будь-якого привілею під (загрозою) втрати тих надрукованих книжок та кари в 1 тисячу угорських золотих; з можливістю допущення до братства будь-яких осіб, також шляхетського стану, і з іншими вільностями, викладеними у згаданому привілею 1730 року, наданого тому братству. Нарешті, (привілей) Сигізмунда III 1592 року⁶ про збереження монастиря грецького обряду, уніатського, під титулом св. Онуфрія пустельника при користуванні, звичаях, володіннях, фундаціях, даруваннях, записях, імунітетах та будь-яких прерогативах, керуванні старшими братства того монастиря з усіма його прибутками, користями, користуваннями, землями, полями, городами, будівлями, садами, також лукою, що прилягає до болота, званого “Білогощське болото”, та іншими всіма і кожним, належним (до монастиря), вільне користування водою, що тече каналами монастиря, зі всіма згаданими у тих привілеях пунктами, статтями, клаузулами і зв’язками схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо, вирішуючи, що (грамота) повинна отримати силу вічної міцності, і зі спеціального знання і нашої волі оголошуємо, щоб ніхто не тільки з духовних і світських осіб латинського обряду, але також грецького обряду, уніати та неуніати, не наважувалися зі сходу чи будь-яких інших місць привозити українські книжки будь-якого роду – польською та латинською мовою, надруковані поза типографією згаданого братства, у руську провінцію, воеводства, землі, повіти, міста, містечка, села нашого королівства, наші королівські, духовні і світські, публічно чи таємно у будь-яких місцях продавати та виставляти на продаж, відкривати типографію грецького обряду; і незважаючи на будь-які привілеї в протилежність вищезгаданим привілеям та даному нашому підтвердженню та оголошенню будь-якими особами того грецького обряду випрошені, що вийшли чи вийдуть (які даною грамотою оголошуємо недієвими та скасовуємо), під міццю, закладеною у згаданих привілеях, а особливо 1730 року, звичайно зупиняємо (порушників) вільною конфіскацією тих книжок і карою в 1 тисячу угорських золотих – по-половині нашої скарбниці і тому братству, залишаючи цілком збереженими наші королівські права і (права) держави та римо-католицької церкви. Для довір’я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 26 листопада, року Божого 1735, нашого панування 3 року.

Август, король.

Казимир Млоцький, вишегородський стольник, секретар королівського маєстату.

Загальне підтвердження привілеїв львівського Ставропігійського уніатського братства грецького обряду.

¹ Див. док. №3, 7-9, 10-13, 17-22, 28.

² Див. док. №3.

³ Див. док. №7.

⁴ Див. док. №9.

⁵ Див. док. №28.

⁶ Див. привілей для монастиря св. Онуфрія від 15 жовтня 1592 р.: MCS, с.387-389.

1745 р., січня 30, Варшава

Август III виносить вирок у справі між українською громадою та магістратом міста Львова, дозволяючи українському населенню Львова обирати до всіх урядів міста своїх обранців, а також визначає комісію для виконання цього декрету

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.143, арк.94-95.

ugustus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae, princeps et elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Intercesisse antea decretum serenissimi olim Augusti II parentis et antecessoris nostri judiciorum assessorialium inter nobiles seniores totamque nationem Ruthenicam in civitate nostra Leopoliensi existentem ab una atque nobilem et spectabilem magistratum, collegium scabinale et quadraginta virorum totamque communitatem civitatis nostrae Leopoliensis parte ab altera, hic Varsaviae feria quinta in vigilia festi sancti Thomae apostoli die vigesima mensis Decembris anno 1714-to in causa inter easdem partes ratione eiusdem nationis Ruthenae, uti unitae ad officia quaevis civilia admissionis ad judicia nostra instituta ex controversiis partium latum, quo mediante ex quo Ruthenica natio a decretis contumacialibus recessit, ideo eadem decreta iudicium dicti serenissimi olim antecessoris nostri pro reponibilibus declaraverat, partibusque de iuribus suis experiri, ac ex post procedere mandaverat. In procedendo respondere iniunxerat ac subsequenter competentem esse actoratum ac actionem nationis Ruthenae Leopoliensis decreverat et nihilominus pro finali decisione causam cum partibus ad judicia propriarum relationum regiarum remiserat, partibusque, ut paratae et instructae documentis, ad causam necessariis sine ullis diffugiis, exceptionibus et protellationibus in iudiciis relationum propriarum comparerent mandaverat, cum vero nobilis et spectabilis magistratus Leopoliensis causam praefatam ad judicia relationum remissam protellasset et per viginti novem annos deserta fuisset. Ideo nos ex speciali nostra informatione, inhaerendo praeiudicatis in simili latis rursus causam eandem et partes per rescriptum nostrum anno praeterito a natione Ruthena impetratum, ad judicia assessorialia nostra pro finali decisione, praecisis omnibus dilationibus et ulterioribus diffugiis remiseramus, vigore cuius remissae nostrae ad citatos fuisse ad nos iudiciaque nostra assessorialia literis ad citationis nostrae regiae, nobiles et spectabiles proconsulem, consules totumque magistratum et communitatem civitatis nostrae Leopoliensis de officiis causa infrascripta bonisque illorum generaliter omnibus, ad instantiam generosi instigatoris regni, eiusque delatorum nobilis et honoratae nationis Ruthenae rithus Graeci Latino unitae actorum. Idque inhaerendo rescripto nostro ad videndum et audiendum hocce negotium in virtute praelibati (?) rescripti nostri denuo ad iudicium nostrum assessoriale, cum toto suo effectu, pro finali et ultimaria eius disiudicatione remissum, in iudicio nostro in statu et terminis reassumi, decidi et in perpetuum ordinari. Vicissim quoque eandem nationem Ruthenam Leopoliensem, ex instantia nobilis magistratus Leopoliensis, pro repositione rescripti nostri praememorati, in retardationem et protellationem causae ad judicia relationum propriarum nostrarum citatos fuisse. Alias decreto eodem nostro, citationibus ipsis originalibus earum

relationibus, signanter vero relatione citationis ex parte nationis Ruthenae extraditae, coram actis castrensibus Leopoliensibus sabbatho post festum exaltationis sanctae Crucis proximo, anno praeterito 1744-to, recognita latius praemissa omnia in se enarrantibus et obloquentibus. In termino itaque hodierno ex iisdem citationibus nostris et remissa nostra ac ex arresto per nobilem magistratum super condemnatione obtenta, imposito, legitime ad praesens proveniente et hucusque continuato, partibus praememoratis actorea moderna nempe generoso instigatore regni, eiusque delatoribus nobilibus et honoratis senioribus totaque natione Ruthena ritus Graeci Latino unita Leopoliensi, per nobiles et honoratos Georgium Kocy seniore et Michaellem Lasko[w]ski eiusdem nationis secretarium personaliter, una cum nobilibus Blasio Ilminski et Joanne Nepomoceno Słominski defensoribus suis coram nobis iudiciisque nostris comparente, eundemque terminum attentate. Iam vero citata parte scilicet nobili et spectabili magistratu, ordinibus et communitate civitatis nostrae Leopoliensis voce ministerialis terrarum regni generalis nobilis Laurenty Kierzniewski ter et ultra solitam juris formam quatuor vicibus ad nos iudiciaque nostra acclamata, non tamen per se aut legitimum plenipotentem suum comparente, imo se contumacem praebente. Nos cum consiliariis et jurisperitis nostris, audita praefati ministerialis terrarum regni generalis relatione de acclamatione eiusdem partis citatae, ad nos iudiciaque nostra facta, ad legitimam vero eamque juridicam partis actoreae modernae instantiam et affectationem eandem partem citatam non comparentem in lucro causae istius iterum post arrestum condemnari permissimus. Et in vim lucri taliter obtenti expediendo remissam per rescriptum nostrum factam, decidendoque ad citationem liquidem actores, tam per specialia privilegia serenissimorum regum Poloniae antecessorum nostrorum, ut pote Sigismundi Augusti, Henrici, Stephani, Vladislai Quarti, Joannis Casimiri, Michaelis, Joannis Tertii, Augusti II et nostra, quam etiam seorsiva eorum diplomata et signanter ultimarium 1700-mi olim venerabili Szumlanski episcopo ritus Graeci Romano uniti Leopoliensi, totique nationi Ruthenicae unitae ex senatus consilio datum, nec non constitutionibus regni 1667-mi, 1678-vi et 1688-ni titulo 'Unio fidei Graecae', qua vere uniti ad omnes et singulas libertates, officia, praerogativas et dignitates, quibus cives Leopolienses rithus Latini gaudent coaequati et admissi sunt, idecirco eosdem circa recensita omnia jura, privilegia, ac quasvis libertates, civibus nostris Latinis Leopoliensibus servientia conservamus et manutenemus, ac pro eligibilibus in praeconsules, consules, advocatos, scabinos, quadraginta viros civitatis, notarios, syndicos aliosque officiales civiles iuxta capacitatem subiectorum, exnunc et in perpetuum declaramus. Et quatenus nobilis magistratus Leopoliensis circa futuram officialium electionem supplendo a pluribus annis, tam in quadraginta viratu, quam in scabitu ac consulatu vacantia stalla, anno nunc currenti incidentem, omnino ex natione illorum viros probos ac cives possessionatos, ad eadem assumat, ipsis sub poenis in convulsos decretorum nostrorum a jure sancitis et nullitate electionis aliorum, praeter ex natione Ruthena unita assumptorum praecipimus et demandamus, ac pro executione eiusdem decreti nostri ad commissarios nostros, ut pote reverendum et generosos Hieronimum Szeptycki episcopum Saldicensem, suffraganeum Luceoriensem et archidiaconum Leopoliensem, Ignatium comitem Sapieha thesaurarium curiae magni ducatus Lithuaniae, Joachimum Potocki capataneum [sic] Leopoliensem, Joannem Cieszkowski Stęzycensem, Basilium Ustrzycki Praemyśliensem dapiferos et Wyszpolski notarium terrestrem Leopoliensem remittimus, iisdemque commissariis nostris quatenus praevia avisazione partium ipsa die electionis officialium ad praetorium Leopoliense condescendant, ibidemque fundata jurisdictione sua commissoriali absentia nonnullorum non obstante, dummodo duo adsint, quatenus nobilis magistratus ex praesentatis de natione Ruthena unita ad stalla vacantia consulatus, scabinatus et quadraginta viratus, eligere detrectaverit, ipsi pro hac sola vice eosdem iuxta capacitatem subiectorum eligant, et in recensitis tribus

ordinibus auctoritate nostra, salvis juribus electionis in futurum nobili magistratui Leopoliensi reservatis constituent, praesensque decretum nostrum, uti iterum post arrestum super parte citata obtentum non obstantibus, nec attentis quarumvis personarum impugnationibus, citationibus ad reponendum praesens decretum et rescriptum nostrum, earumque relationibus literis rescripti et salvi conductus editis vel edendis, quas moderno decreto nostro cassamus et pro nullis ac in attendibilibus declaramus, in toto exequantur committimus et demandamus, decreto nostro praesenti infra de actu expresso, in contumaciam citatae partis obtento, ad praemissa omnia mediante. Brevi postmodum superveniens ad cancellariam decretorum nostrorum et loco publicationum solito rediens nobilis Laurentius Kierzniewski ministerialis terrarum regni generalis, in vim suae verae ac fidelis relationis ubique locorum faciendae, palam, publice ac per expressum recognovit. Quia ille satisfaciendo muneris suo, additus existens judicialiter et per decretum praesens nostrum supra de actu specificatum, poenam bannitionis perpetuae super nobili magistratu, ordinibus et communitate Leopoliensi, ut supra decretam et obtentam, ad instantiam generosi instigatoris regni, eiusque delatorum nobilium seniorum totiusque nationi Ruthenae Leopoliensis, die hodierna in actu contenta, in praesentia multorum hominum diversi status, sexus et conditionis existentium ad judicia nostra assessorialia congregatorum, ante stubam judicalem alta sua sonora et praeconica voce publicavit, eosdemque citatos, perpetuo bannitos et de regno Poloniae ac magno ducatu Lithuaniae provinciisque eis annexis proscriptos esse proclamavit et ad notitiam deduxit. De quo est ipsius vera ac fidelis relatio, quam nos ab ipso suscipi, actis decretorum nostrorum inseri et ex eisdem parti postulanti in forma authentica extradi permissimus. In cuius rei fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Actum Varsaviae sabbatho ante festum Purificationis Beatae Mariae Virginis proximo die scilicet trigesima mensis Januarii, anno Domini 1745-to, regni vero nostri XII.

Relatio illustrissimi et reverendissimi domini Andreae Stanislai Kostka comitis in Załuskie Załuski episcopi Culmensis et Pomeraniae, abbatis Cervenensis et Paradisiensis, supremi regni cancellarii.

Andreas Załuski episcopus Culmensis et Pomeraniae supremus regni cancellarius. Locus sigilli.

Michael Nagrodzki referendarius et decretorum curiae regni assumptus notarius manu propria.

Correctum.

Decretum contumaciale inter nobiles seniores totamque nationem Ruthenam Leopoliensem atque nobilem magistratum, ordines et communitatem Leopoliensem. Lectum.

Август III, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Вийшов раніше декрет найяснішого покійного Августа II, нашого батька та попередника, в асесорському суді між шляхетними старшими, всією українською нацією, що є в нашому місті Львові, з одного боку, та шляхетним

і знаменитим магістратом, колегією лавників та “40-а мужами”, і всією громадою нашого міста Львова, з другого боку, тут у Варшаві в четвер, напередодні свята св. Фоми апостола, 20 грудня 1714 року¹, у справі між тими сторонами з приводу допуску до будь-яких міських урядів тієї української нації, як уніатів. (Цей декрет) до нашого суду через суперечки сторін віднесений, внаслідок чого віддалив українську націю від контумаційних² декретів, з цієї причини ті декрети суду згаданого найяснішого покійного нашого батька оголосив складеними (для перевірки), наказав сторонам судитися про свої права та після цього видавати (вирок); і доповнив, щоб у дискусії процесувалися та постановив, щоб внаслідок (цього з’ясувати), чи були відповідними позов та (судова) акція львівської української нації, і тим не менше відіслав для остаточного вирішення справу зі сторонами до судів королівських власних реляцій, та наказав сторонам, щоб з готовими та спорядженими документами, необхідними у справі, з’явилися без будь-яких уникнень, обмовок та відкладань до судів власних реляцій. Коли ж шляхетний і знаменитий львівський магістрат згадану справу, віднесenu до суду реляцій, відтермінував і (справа) була забута 29 років. Тому ми зі спеціальної нашої поінформованості, виходячи з попередніх (декретів), виданих подібно, знову відіслали минулого року цю справу і сторони нашим розпорядженням, випрошеним українською нацією, до наших асесорських судів для остаточного вирішення, відкинувши всі відкладення та майбутні уникнення; силою якого нашого відсилання (справи) були позовані до наших асесорських судів нашою королівською грамотою позову шляхетні та знамениті бурмистр, райці та весь магістрат і громада нашого міста Львова у нижчеописаній справі про уряди та всі загалом їхні маєтки на вимогу шляхетного публічного оскаржувача королівства та його звинувачувачів шляхетних і чесних позивачів української нації грецького обряду, з’єднаної з латинською (церквою). І виходячи з нашого розпорядження для огляду та заслуховування ця справа в силу нашого початкового розпорядження знову віднесена до нашого асесорського суду зі всім своїм наслідком для остаточного та завершального присудження у нашому суді у (цьому) стані та термінах, щоб знову прийняти, вирішити та назавжди влаштувати. У свою чергу та львівська українська нація була позвана на вимогу шляхетного львівського магістрату для складання нашого згаданого розпорядження для затримки та відкладання справи до судів наших власних реляцій. В інший час за тим нашим декретом (внесені) оригінальні свідчення про позови, а особливо витягнуте свідчення про позов з боку української нації перед гродськими львівськими актами у найближчу суботу після свята Воздвиження св. Хреста, минулого 1744 року, переглядає все згадане, розповідаючи та вміщуючи у собі ширше. Таким чином, у сьогоднішній термін, що законно та на цей час припадає з тих наших позовів і нашого віднесення (справи) та через накладений арешт³, отриманий шляхетним магістратом, і цей (термін) до тепер продовжується; згадані сторони – сучасна (сторона) позивача, зрозуміло, шляхетний публічний оскаржувач королівства, його звинувачувачі шляхетні та чесні старші та вся львівська українська нація грецького обряду, з’єднана з латинською (церквою), через шляхетних і чесних Георгія Коція, старшого, та Михайла Ляковського, секретаря тієї нації, особисто разом зі шляхетним Блазієм Ільмінським та Йоаном Непомуценом Сломінським, своїми захисниками, стали перед нами та нашим судом, зваживши на той термін. А вже сторона відповідача, а саме, шляхетні та знамениті магістрат, стани і громада нашого міста Львова, за позовом генерального возного земель королівства шляхетного Лаврентія Кешневського, оголошеним тричі та понад прийняту форму права учетверте, (щоб прийти) до нас та нашого суду, однак не з’явилися ні самі, ні через свого законного уповноваженого, якби виявляючи спротив. Ми, з нашими радниками та правниками вислухавши

свідчення згаданого генерального возного земель королівства про зроблені оголошення тій позваній стороні (прийти) до нас та нашого суду, і за законною та твердою вимогою і наполяганням сучасної сторони позивача дозволили ту сторону відповідача, що не з'явилася, засудити на програш тієї справи знову після арешту. І в силу такого отриманого програшу, розплутуючи відкладення (справи), вчинене нашим розпорядженням та вирішуючи припозов для позивачів, (орієнтуючись) на спеціальні привілеї найясніших польських королів, наших попередників, як-от Сигізмунда Августа, Генріха, Стефана, Владислава IV, Яна Казимира, Михайла, Яна III, Августа II та наші, а також їхні окремі дипломи та особливо останній – 1700 року, виданий за рішенням сенату покійному велебному Шумлянському⁴, львівському єпископу грецького обряду, з'єднаного з римською (церквою), та уніатській українській нації, а також (покликуючись) на конституції королівства 1667, 1678 та 1688 (років) під титулом “Унія грецької віри”⁵, за якою справді уніати були зрівняні та допущені до всіх та кожної вільності, уряду, прерогативи та гідності, якими тішаються львівські міщани латинського обряду; з цієї причини всі перелічені права, привілеї та будь-які вільності, які слугують нашим львівським міщанам-латинцям, для них (українців) зберігаємо та підтримуємо, й оголошуємо, щоб відтепер і назавжди вибиралися у бурмистри, райці, війти, лавники (колегію) “40-а мужів”, писарі, синдики⁶ та інші міські уряди відповідно до здатності підданих. І оскільки шляхетний львівський магістрат стосовно майбутніх виборів урядовців поповнюється впродовж багатьох років, то виникають міські вакансії як у (складі) “40-а мужів”, так і (колегіях) лавників та райців; тепер, почавши від цього року, хай прийме (магістрат) у свій (склад) безумовно з її (української) нації досвідчених мужів та маєтних міщан; наказуємо та вимагаємо від них під карами, що накладаються в праві на порушників наших декретів та визнанням інших виборів недійсними, якщо не було б прийнятих з уніатської української нації. І для виконання того нашого декрету висилаємо наших комісарів, як-от Героніма Шептицького, салдецького єпископа⁷, луцького суфрагана та львівського архидиякона, Ігнатія графа Сапегу, скарбника двору великого князівства Литовського, Йоахима Потоцького, львівського старости, Йоана Цешковського, стенчинського стольника, Базиля Устрицького, перемиського стольника, та Вишпольського, львівського земського писаря. Хай ті комісари, приїхавши попередньо, прийдуть на львівську ратушу в самий день виборів урядовців, незважаючи на відсутність декого (з них) для створення своєї комісарської юрисдикції, коли шляхетний магістрат відмовився б вибрати з присутніх уніатської української нації на вакантні місця в (колегіях) райців, лавників та “40-а мужів”, хоч було б двоє (комісарів), вони у такому випадку тільки хай раз виберуть їх відповідно до здатності підданих (до урядів) та у перелічених трьох станах нашою владою хай встановлять, зберігаючи недоторканість права виборів у майбутньому для шляхетного львівського магістрату. І даний наш декрет, як отриманий знову після арешту щодо сторони відповідача (виконуйте), незважаючи та не беручи до уваги заперечення, позови будь-яких осіб про складання (на перевірку) даного нашого декрету та розпорядження, їхні реляції, грамоти розпоряджень та охоронні листи, що видані чи будуть видані, які сучасним нашим декретом скасовуємо та оголошуємо недійсними та неважливими, доручаємо та наказуємо цілком виконувати за посередництвом до цього всього даного нашого декрету, нижчевикладеного для виконання, отриманого при спротиві сторони відповідача. Трохи пізніше прийшовши до канцелярії наших декретів та повернувшись з прийнятого місця оголошень, шляхетний Лаврентій Кешнівський, генеральний возний⁸ земель королівства, в силу свого правдивого та вірного свідчення, зробленого у будь-якому місці, визнав відверто, публічно та явно, що

виконуючи свій обов'язок як доданий судово та вище визначений даним нашим декретом до виконання, кару вічної баніції⁹ щодо шляхетного львівського магістрату, станів та громади, як вище є встановлено та отримано, на вимогу шляхетного публічного обвинувача королівства, його звинувачувачів шляхетних старших та всієї нації львівських українців, у сьогоднішній день дієво, у присутності багатьох людей різного стану, статі та походження, що зібралися в наших асесорських судах, перед судовою залогою своїм високим, дзвінким та повнозвучним голосом оголосив та оприлюднив та довів до відома, що ті відповідачі назавжди є проголошеними банітами у Польському королівстві та великому князівстві Литовському і приєднаних до них провінціях. Про що є правдиве та вірне свідчення, яке ми дозволяємо від нього прийняти, внести в акти наших декретів та витягнути з них в автентичній формі прохаючій стороні. Для довір'я до справи до даної (грамоти) є притиснута печатка королівства. Діялося у Варшаві в найближчу суботу перед святом Благовіщення Пречистої Діви Марії, а саме 30 січня, року Божого 1745, а нашого панування – 12.

Андрій Залуський, єпископ Кульму та Померанії, найвищий канцлер королівства. Місце печатки.

Свідчення найяснішого і велебного пана Андрія Станіслава Костки графа в Залуському Залуського, єпископа Кульма та Померанії, червенського та парадізького абата, найвищого канцлера королівства.

Михайло Нагродзький, референдар та доданий писар декретів королівського двору, рукою власною. Виправлений.

Контумаційний декрет між шляхетними старшими, всією українською громадою та львівським шляхетним магістратом, станами і громадою. Прочитаний.

¹ Див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.143, арк.75-78зв. Це було рішення королівського асесорського суду, що відносило справу між магістратом, громадою міста Львова, вірменською нацією та українською громадою на вирішення реляційного суду.

² Див. примітку до док. №27.

³ Арешт на кондеманту, тобто засудження у справі, означав скасування попереднього засуджувального вироку.

⁴ Див. док. №24.

⁵ Помилково, має бути вказано “конституції королівства 1667, 1678 та 1699 років”, див.: VL, IV, р.437 (1667 р.); V, р.306 (1678 р.); VI, р.35 (1699 р.).

⁶ Синдик – уповноважений правно-публічною громадою правник для захисту її інтересів у судових справах.

⁷ Салдецький єпископ – номінальний титул. Луцький католицький суфраган Гієронім Шептицький, що носив цей титул, походив з відомого шляхетського роду Шептицьких; у 1739 р. був іменований луцьким суфраганом, у 1757 р. – кам'янецьким єпископом, у 1759 р. – плоцьким єпископом.

⁸ Возний – судовий виконавець, що оголошував вироки, вручав позови, оглядав місця злочинів та виконував інші судові чинності; існували посади генерального возного для всього королівства, земського – для воєводства та міського возного (iuris bedellus).

⁹ Див. примітку до док. №27.

1753 р., червня 5, Варшава

Август III вирішує суперечку між райцями міста та українською громадою Львова про право останніх бути обраними до міських урядів

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.966, арк.1-4. Папір на 8 аркушах: 34х30,2 см. Без написів. Печатка: Gum., XLIV, N166.

Опубл.: Дополнения, с.14-16.

ugustus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque, nec non haereditarius dux Saxoniae, princeps et elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Contineri in decreto judiciorum noster assessorialium inter nobiles et honaratos Franciscum Wenino seniore,

Joannem Wemer, scabinos suo et totius collegii scabinorum, Jacobum Bernatowicz judicem nationis Armenae, Joannem Filipowicz regentem honoratae communitatis, quadraginta viros, nationes communitatesque villarum ejusdem civitatis patrimonialium ab una atque nobiles et spectabiles Joannem Wilczek praetensum proconsulem, Nicolaem Ziętkewicz, Joannem Solski, Stanislaum Nuszczyński advocatum, consules totumque magistratum Leopoliensem tum successores nobilium et spectabilium Petrum Kupiński senioris et Francisci Wisniewski consulum mutuos actores et citatos ab altera, tum intervenientes in eodem decreto nostro specificatos ex tertia parte in causa variorum praejudiciorum et praetensionum ex sollemnissimis partium controversiis de actu hic Varsaviae feria quinta post dominicam Passionis quadragesimalem proxima, anno ad praesens currenti millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio prolato.

Punctum favore nationis Roxolanae tenoris sequentis. In cathogoria trigesima prima decreti anni millesimi septingentesimi quadragesimi sexti respectu gravaminum nationis Roxolanae, licet quidem nobilis et spectabilis magistratus ac simul venerabile capitulum ecclesiae metropolitanae restitutionem adversus idem decretum anni millesimi septingentesimi quadragesimi sexti exposcat idque ex causis et rationibus, quod magistratui ad beneficia ejusdem ecclesiae jus praesentandi inserviat, compactata quoque inter praedictum venerabile capitulum et magistratum protunc Latinum intercesserant, consules vero nationis Roxolanae vigore memoratorum compactatorum vocem activam in capitulo in materiis regiminis ecclesiae materialis atque administrationem aerarii ejusdem ecclesiae, tum administrationem hospitalium Latinorum praetenderent, diversusque ritus mutationem in ecclesiastico ordine et civili inducere posset plurimasque rationes jam alias fusius circa agitationem causae in judiciis nostris anno millesimo septingentesimo decimo quarto expositas et decreto in eodem anno millesimo septingentesimo decimo quarto lato insertas adducerent. Quia tamen praemissae reflexiones, constitutiones regni atque privilegia serenissimorum regum tum decreta annorum millesimo septingentesimo decimo quarto atque supra expressum millesimi septingentesimi quadragesimi sexti immutare vel aliquomodo

limitare nequent, ideo restitutioni locum non esse decernimus. Et hoc loco cathegoriam undecimam ratione ablegatorum ad comitia in decreto anni millesimi septingentesimi quadragesimi sexti exaratam, in quo consules utriusque ritus pro ablegatis legales agniti, resolvendo, licet quidem nobilis et spectabilis magistratus decreta annorum millesimi sexcentissimi tertii, millesimi sexcentissimi quarti, millesimi sexcentissimi sexagesimi tertii et millesimi sexcentissimi octuagesimi secundi, producat. In quibus siquidem viri ritus Latini non comprehenduntur, nisi consules, qui protunc tantum fuere, ideo eosdem viros Graecos Latino Unitos ab ejusmodi ablegationibus excludi affectet. Quia tamen petitio haec nullo fundamento nititur decretaque premissa nullam exclusionem in se comprehendunt, ea propter locum restitutioni non esse Latini¹ adinvenimus. Quia vero in supradicto decreto millesimi septingentesimi quadragesimi sexti adjectum est, ut tantum modo in magistratu consulari, collegio scabinali ac quadraginta viratu medietas sit hominum ritus Graeci Uniti, licet quidem terminus in praefata cathegoria anni millesimi septingentesimi quadragesimi sexti tantum modo sit restrictus et praeclusus, ne tamen medietas pro praeceptivo sumatur, ideo non intelligendum esse, ut omnino medietas sit Latino Unitorum in ordinibus, sed si fuerint electi, ut non excedat illorum numerus medietatem, tam in magistratu consulari, collegio scabinali, quam quadraginta viratu clarificamus. Et quia memorato decreto injunctum est, quatenus digni, capaces, possessionati et habiles ad obeunda officia ac bonae famae viri Rutheni Latino Uniti eligantur et assumantur, ideo praecludendo viam litibus, ut si inter eligentes intercedat super qualitatibus supra expressis subjecti eligibilis aliqua contentio vel contradictio in tali casu per literas informatorias ad reverendos vel magnificos supremos regni cancellarios eligentes et contradicentes pro resolutione controversiae recurrere resolutionique ex informationibus emanatae parere debeant, praefato decreto anni millesimi septingentesimi quadragesimi sexti adjicimus. Quod vero respicit residentes consules tres inter hoc nonnisi unum inveneri et computari ex natione Ruthena Latino unita posse statuimus, utque non observatis suis festis Ruthenis, quo ad jurisdictionem et judicia diebus in ordinatione praescriptis sitientibus justitiam administret decernimus. Et quoniam ex odio litis varia scripta etiam typo impressa contra praefatam nationem Roxolanam incerto auctore in vulgus sparsa sunt, ideo eadem scripta pro famosis declaramus nihilque honori et bonae famae nationis Roxolanae nocere debere statuimus. Admissa quoque interventione venerabilis capituli metropolitani Leopoliensis et citationem decidendo idem venerabile capitulum circa compactata cum nobili magistratu inita conservamus et ne ex diversitate ritus in materialibus ecclesiis et administratione earum aliquae exoriantur quaerelae, ideo studendo tranquillitati, quatenus vitrici et provisorum Latinarum ecclesiarum et hospitalium sint viri Latini, Ruthenarum quoque sint viri Latino Uniti statuendum esse censemus et statuimus. Quod quidem punctum praememorati decreti nostri nos ex actis describi et parti affectanti in forma authentica extradi permisimus. In cujus rei fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Actum Varsaviae feria tertia post dominicam Exaudi proxima, die scilicet quinta mensis Junii, anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio, regni vero nostri XX anno.

Relatio illustrissimi et excellentissimi domini Joannis comitis in Konskie et Białaczow a Małachowice Małachowski, supremi regni cancellarii, Opocznensis et Ostrolocensis capitanei.

Joannes Małachowski supremus regni cancellarius manu propria.

Ignatius Ludovicus Nowicki metricae regni praefectus et decretorum curiae regni assumptus notarius manu propria.

Punctum excerptum ex decreto civitatis Leopoliensis anno 1753 lato pro parte nationis Ruthenae Leopoliensis.

¹ Слово "Latini" дописано поза рядком, внизу сторінки.

Ввгуст III, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Міститься у відкладеному декреті наших асесорських судів між шляхетними та чесними Франциском Веніно-старшим, Йоаном Вемером, лавниками, від свого (імені) та всієї колегії лавників, Якубом Бернатовичем, суддею вірменської нації, Йоаном Филиповичем, регентом чесної громади, "40-а мужами"¹, націями та громадами спадкових сіл того міста, з одного боку, та шляхетними і знаменитими Йоаном Вільчеком, неправним бурмістром, Миколаєм Зенткевичем, Йоаном Сольським, Станіславом Нушинським, війтом, райцями та всім магістратом Львова, потім спадкоємцями шляхетних і знаменитих Петра Купинського-старшого та Франциска Вишневського, райців, взаємно позивачів, та перелічені у тому нашому декреті, з третьої сторони, у справі різних збитків та претензій у звичайних суперечках сторін, що діялося тут, у Варшаві, у найближчий четвер, після неділі Страстей, року теперішнього – 1753.

Пункт прихильності української нації такого змісту. У параграфі 31 декрету 1746 року² щодо обтяження української нації; хоч шляхетний і знаменитий магістрат та одночасно велебний капітул³ митрополичого костелу просив скасувати цей декрет 1746 року і з тих причин та приводів, що магістрату прислуговує право презенту⁴ до бенефіцій того костелу і що виникли угоди між згаданою велебним капітулом та магістратом⁵, тоді латинським, а райці української нації відповідно до згаданих угод презентуватимуть при активному голосі в справах матеріального управління костелу та адміністрування скарбницею того костелу, далі, до адміністрування латинськими шпиталями, а відмінний обряд може внести перемену у церковному та міському порядку; приводили багато причин, вже по-іншому, ширше викладених при веденні справи у наших судах 1714 року та внесених у виданий декрет того 1714 року⁶. Однак, тому не маючи змоги змінити чи будь-яким чином обмежити згадані присяги, конституції королівства, а також привілеї найясніших королів, потім декрети 1714, а також вищезгаданий 1746 (років), вирішуємо, що не слід повертати попередній (стан). І цей стан є окресленим у 11 параграфі з приводу посланців на збори у декреті 1726 року, у якому роз'яснюється, що райці обох обрядів визнані за законних посланців, хоч дозволено шляхетному і знаменитому магістрату представити декрети 1603, 1604, 1663 та 1682 років, у яких мужі латинського обряду не згадуються, тільки – райці, які тоді тільки такими (латинниками) були, з цієї причини (магістрат) намагається виключити тих мужів грецького (обряду), латино-уніатів, від такого роду посланців (у магістрат). Однак, тому що це прохання не має жодної підстави та згадані декрети не згадують про жоден виняток, ми внаслідок цього знаходимо, що не слід повертати (попередній) стан латинникам. А оскільки у вищезгаданому декреті 1746 року є додано, що таким чином у расцькому магістраті, колегії лавників та "40-а мужів" половина (посад) буде у людей греко-уніатського обряду, хоч термін у згаданому параграфі 1746 року є таким чином обмежений та загороджений, що половина (посад) наперед не набирається; тому пояснюємо: не слід розуміти так, що цілком половина у станах буде латино-уніатами, але якщо будуть обраними, щоб не перейшли через половину їхньої кількості як у расцькому магістраті,

колегії лавників, так і в – “40-а мужів”. І оскільки у даному декреті є згадано, щоб вибирали та приймали українців, латино-уніатів, гідних, придатних, маєтних і здатних до виконання урядів та мужів доброї слави. З цієї причини додаємо за згаданим декретом 1746 року, закриваючи дорогу суперечкам, що якщо трапиться між обираючих якась суперечка чи заперечення щодо вище зазначених якостей у пропонованого кандидата, у такому випадку обираючі та ті, хто заперечують, повинні звернутися інформаційною грамотою до велебних чи вельможних найвищих канцлерів королівства для вирішення суперечки та скоритися рішення, що випливе з інформаційної (грамоти). Що ж стосується трьох управляючих райців, встановлюємо – між ними тільки один з української нації, латино-уніатів, може знаходитися та рахуватися; вирішуємо, щоб не дотримуючись своїх українських свят, виконував справедливість бажаним юрисдикції та судів у визначені в розпорядку дні. І оскільки з ненависті суперечки поширюються у народі різні писання, навіть друковані, проти згаданої української нації непевного автора⁷, тому ті писання оголошуємо наклепницькими та встановлюємо, що ні в чому не повинні шкодити честі та доброму імені української нації. Також допускаючи звернення велебного львівського митрополитом капітулом та вирішуючи позов, зберігаємо той велебний капітул при укладеній угоді з шляхетним магістратом, і щоб не з’являлися будь-які скарги з (причини) різниці обряду у матеріальному (облаштуванні) церков та їхньому адмініструванні; тому, підтримуючи спокій, вважаємо встановити та встановлюємо, щоб ктиторами та провізорами латинських костелів та шпиталів були мужі-латинники, також українських (церков та шпиталів) були мужі, латино-уніати. Цей пункт згаданого нашого декрету ми дозволяємо виписати з актів та видати в автентичній формі стороні, що вимагає. Для довір’я до справи до даної (грамоти) є притиснута печатка королівства. Діялося у Варшаві у найближчий вівторок після неділі “Екзавді”, а саме, 5 червня, року Божого 1753, а нашого панування 20 року.

Йоан Малаховський, найвищий канцлер королівства, рукою власною.

Свідчення найяснішого та найвеличнішого пана Йоана, графа в Конське, Бялачові та Малаховицях, Малаховського, найвищого канцлера королівства, опочнського та остролицького старости.

Ігнатій Людовик Новицький, префект метрики королівства та доданий писар декретів королівського двору, рукою власною.

Пункт-витяг з виданого декрету міста Львова 1753 року для сторони львівської української нації.

¹ Колегія 40-а мужів – контрольний орган міської громади, в який входили по 20 представників купецтва та цехового ремісництва, був запроваджений у Львові за декретом Стефана Баторія від 25 травня 1577 р. (див.: Привілеї, с.387-396).

² Див. витяг з королівського декрету від 23 вересня 1746 р.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.143, арк.108-109зв. У ньому йшлося про виконання королівських декретів, виданих для зрівняння українців з польським населенням Львова; король підтвердив вибір українців у половину складу райців, лавників та колегії “40-мужів”. Але через спротив польського магістрату цей декрет знову не був виконаний.

³ Капітул – колегія, складена з духовних осіб при митрополиті, в монастирях; крилос.

⁴ Див. примітку до док. №1.

⁵ Угода між львівським капітулом та радою міста Львова була укладена 9 березня 1514 р. (див.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.309; Регест грамоти – Каталог, №352).

⁶ Див. примітку до док. №30.

⁷ Друкована брошура під титулом “Status causae ex parte magistratus, quadragintaviros... ratione praetensae ad omnes praerogativas, libertates..., ad iudicia sacrae regiae maiestatis institutae, demum ad iudicia relationum propriarum remissae, rationibus iuris, privilegiis, statutis et constitutionibus atque status regni Poloniae intentionem Ruthenorum...” (ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.143, арк.118-122зв.), безсумнівно, виходила з боку польської владної верхівки, містила незграбні випадки проти українців; була видрукована, очевидно, до декрету реляційного суду від 30 січня 1745 р. (див. док. №30), але й після рішення на користь українців розповсюджувалася в місті, на що скаржилися українці.

1754 р., грудня 13, Варшава

Август III підтверджує всі права та привілеї Успенського Ставропігійського братства та української громади Львова на основі обляти привілею Августа II від 26 червня 1700 р. в львівські городські акти

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.971. Документ у вигляді зошита з двох пергаментних і чотирьох незаповнених паперових аркушів розміром 39,6х32,1 см., в твердих темно-коричневих шкіряних обкладинках з тисненням геометричного орнаменту. Ініціал “S”. Написи: “Confirmatio generalis iurium confraternitatibus Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae et sancti Onuphrii ritus Graeco-Uniti Leopoliensis servientium. Feria sexta post dominicam Laetare quadragesimalem proxima, anno Domini 1755 privilegium praesens ad acta castrensis capitanealia Leopoliensia per oblatam porrectum, susceptum et ingrossatum est” (XVIII). Печатка відсутня.

Опубл.: Дополнения, с.14-16.

Регест: Каталог, №1069.

ugustus III Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae, nec non haereditarius dux Saxoniae, et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Productas coram nobis esse literas papyraceas infrascriptas ex actis castrensibus Leopoliensibus authentico extractu depromptas sigilloque castrensi communitas et manu generosi officialis castrensis subscriptas sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, continentes in se generalem confirmationem omnium iurium, diplomatum, privilegiorum confraternitatibus ecclesiarum ritus Graeco Uniti Leopoliensibus, nempe uni intra menia Assumptionis in Caelum Beatissimae Virginis Mariae, alteri vero extra menia sancti Onuphrii servientium supplicatumque nobis est nomine earundem confraternitatum binarum, quatenus illis dicta jura, diplomata, privilegia generaliter omnia autoritate nostra regia approbare, confirmare, ratificare et innovare dignaremur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum sequitur talis tenor:

Actum in castro inferiori Leopoliensi feria sexta ante festum sanctae Margarethae virginis et martiris proxima anno Domini millesimo septingentesimo. Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia venientes personaliter honorati Nicolaus Michalewicz, Petrus Siemianowicz et Stephanus Laskowski suis et totius confraternitatis ecclesiarum ritus Graeci Leopoliensium, unius intra menia Assumptionis in Caelum Gloriosissimae Virginis Mariae, alterius extra menia sancti Onuphrii nominibus obtulerunt officio praesenti et ad acticandum porrexerunt literas sacrae regiae maiestatis, confirmationem confirmationum jurium, diplomatum et privilegiorum eidem confraternitati servientium manibus sacrae regiae maiestatis et infrascripti secretarii subscriptam atque sigillis maioris cancellariae regni communiam tenoris sequentis.

Далі наводиться грамота Августа II від 26 червня 1700 р. (див. док. №25).

Ex actis castrensibus capitanealibus Leopoliensibus extraditum. Locus sigilli castrensis.

Correxit Bąkowski m. p. Lectum per Nieskorawski m. p.

Nos itaque Augustus Tertius rex Poloniae, praedictae supplicationi earundem binarum confraternitatum Leopoliensium rithus Graeco Unitarum benigne annuentes, praeinsertas literas omniaque generaliter jura, privilegia et libertates iisdem binis confraternitatibus gratiose datas, collatas et concessas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus, nexibus et ligamentis approbandas, confirmandas, ratificandas et innovandas esse duximus, uti quidem approbamus, confirmamus, ratificamus et innovamus praesentibus literis nostris decernentes easdem vim et robur debite ac perpetuae semper firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae die XIII mensis Decembris, anno Domini MDCCLIV, regni vero nostri XXII anno.

Augustus rex.

Adalbertus Rakowski sacrae regiae maiestatis sigilli maioris regni secretarius m. p.

Confirmatio generalis jurium confraternitatibus Assumptionis Beatae Virginis Mariae et sancti Onuphrii ritus Graeci Uniti Leopoliensibus servientium.

Август III, Божою ласкою (*титлатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Було представлено перед нами нижчевнесену грамоту, витягнуту автентичним екстрактом з львівських гродських актів, зміцнену гродською печаткою та підписану шляхетним гродським урядовцем; цілу, непорушну та непошкоджену, без будь-якої підозри, що містить у собі генеральне підтвердження всіх прав, дипломів, привілеїв, що слугують церковним львівським греко-уніатським братствам при церквах; одна, звичайно, в межах мурів - Успіння в Небі Пречистої Диви Марії, а інша – поза мурами – св. Онуфрія; і просили нас від імені тих обох братств, щоб ми вважали за гідне згадані загалом всі права, дипломи, привілеї нашою королівською повагою схвалити, підтвердити, зміцнити і відновити. Цієї грамоти такий зміст дослівно наводиться.

Діялося у львівському Низькому замку у найближчу п'ятницю, перед святом св. Маргарити диви та мучениці, року Божого 1700. До даного уряду та львівських гродських, старостинських актів особисто прийшли чесні Миколай Михалевич, Петро Семянович та Стефан Ляковський від себе та від імені всього братства львівських церков грецького обряду, одна в межах мурів - Успіння в Небі Пречистої Диви Марії, інша поза мурами - св. Онуфрія, запропонували даному уряду та подали до внесення в акти грамоту священного королівського маєстату підтвердження підтвердження прав, дипломів та привілеїв, що слугують тому братству, підписану руками

священного королівського маєстату та нижчеписаного секретаря і зміцнену великою печаткою канцелярії королівства, наступного змісту.

Далі наводиться грамота Августа II від 26 червня 1700 р. (див. док. №25).

Витяг з львівських гродських, старостинських актів. Місце гродської печатки.

Правив Бонковський, рукою власною. Читав Нескоравський, рукою власною.

Таким чином, ми, Август III, польський король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання тих обох львівських уніатських братств грецького обряду, внесену грамоту та загалом всі права, привілеї вільності; (грамоту) ласкаво дану, подану та надану обом братствам у всіх її пунктах, клаузулах, статтях, умовах, зв'язках та пов'язаннях вважали схвалити, підтвердити, зміцнити та відновити, як і схвалюємо, підтверджуємо, зміцнюємо та відновлюємо даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона повинна отримати силу та міць належної та завжди вічної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 13 грудня, року Божого 1754, а нашого панування 22 року.

Август, король.

Адальберт Раковський, секретар великої печатки священного королівського маєстату, рукою власною.

Генеральне підтвердження прав, що слугують львівським братствам Успіння Пречистої Діви Марії та св. Онуфрія греко-уніатського обряду.

1766 р., грудня 26, Варшава

Станіслав Август підтверджує дві грамоти Яна Собеського від 5 березня 1676 р. та Августа II від 6 жовтня 1697 р. з підтвердженням прав та привілеїв Львівського Ставропігійського братства

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.1001, арк.1-6.

Опубл.: Копыстянский, №104.

tanislaus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas coram nobis esse binas literas pargamenas, primas serenissimi olim divae memoriae Joannis Tertii et alteras serenissimi olim Augusti Secundi, regum Poloniae, antecessorum nostrorum, confraternitati ecclesiae Assumptionis in Caelum Beatissimae Virginis Mariae, ritus Graeci Uniti Leopoliensi servientes, manibus eorundem antecessorum nostrorum subscriptas et sigillis pensilibus majoris cancellariae regni communitas, sanas, salvas et illaesas, omnique suspicionis nota carentes. Supplicatum nobis est nomine ejusdem confraternitatis ritus Graeci Uniti Leopoliensis, ut ipsi praedicta jura autoritate nostra regia approbare, confirmare,

ratificare et innovare dignaremur. Quarum quidem literarum, et quidem primarum tenor sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Яна Собеського від 5 березня 1676 р. (див. док. №19).

Alterarum vero literarum tenor eiusmodi.

Далі наводиться грамота Августа II від 6 жовтня 1697 р. (див. док. №21).

Nos itaque Stanislaus Augustus rex, praedictae supplicationi, uti justae benigne annuendo praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, nexibus, ligamentis et conditionibus approbandas, confirmandas, ratificandas et innovandas esse duximus, prout quidem approbamus, confirmamus, ratificamus et innovamus, decernentes easdem vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae, die XXVI mensis X-bris, anno Domini MDCCLXVII, regni vero nostri III anno.

Stanislaus Augustus rex. Locus sigilli appensi maioris cancellariae regni.

Clemens Kozłowski sigilli maioris regni secretarius manu propria.

Confirmatio iurium fraternitatis ecclesiae tituli Beatissimae Virginis Mariae ritus Graeci Latini Uniti Leopoliensis.

таніслав Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всім та кожному, кому потрібно. Представлено перед нами дві пергаментні грамоти, перша – найяснішого покійного, божественної пам'яті Яна III та інша – найяснішого покійного Августа, польських королів, наших попередників, що слугують львівському греко-уніатському братству церкви Успіння в Небі Пречистої Диви Марії, підписані руками тих наших попередників та зміцнені підвішеними великими печатками канцелярії королівства, цілі, непорушні та непошкоджені, без будь-якої підозри. Просили нас від імені того львівського уніатського братства греко-уніатського обряду, щоб згадані права нашої королівською повагою ми вважали за гідне схвалити, підтвердити і відновити. Цих грамот та ось першої зміст наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна Собеського від 5 березня 1676 р. (див. док. №19).

А іншої грамоти зміст такий.

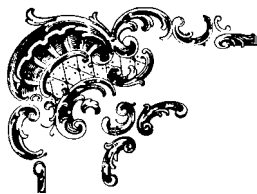
Далі наводиться грамота Августа II від 6 жовтня 1697 р. (див. док. №21).

Таким чином, ми, Станіслав Август, король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту у всіх її пунктах, клаузулах, статтях, зв'язках, пов'язаннях та умовах вважали схвалити, підтвердити, зміцнити та відновити, як і схвалюємо, підтверджуємо, зміцнюємо та відновлюємо, вирішуючи, що вона повинна отримати силу і міць вічної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 26 грудня, року Божого 1767, а нашого панування 3 року.

Станіслав Август, король. Місце великої підвішеної печатки канцелярії королівства.

Клеменс Козловський, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

Підтвердження прав львівського латино-уніатського братства церкви під титулом Пречистої Диви Марії грецького обряду.

**ПРИВІЛЕЇ
ВІРМЕНСЬКОЇ
ГРОМАДИ**

1379 р., серпня 23, Пряшів

Єлизавета, королева Угорщини та Польщі, наказує урядовцям у Руській землі, щоб поважали права та звичаї львівських вірменів, яких вони дотримуються здавна

Транс.: ЛІМ, №227 (див. док. №44); МК, 20, к.77v-78; 23, к.598-599; 17, к.3 (текст пошкоджено); 187, к.143v-144; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.121-122; арк.480-481; оп.2, спр.613, арк.22зв.; оп.2, спр.614, арк.117-118; Дідуш., спр.117, арк.35зв.-36; Czart. 2003, s.343-344.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.10-11; AGZ, III, s.58-59.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.75зв.-76; арк.78-78зв. (польський).

Регести: MRPS, III, N51 (supplementum); IV/3, N299 (supplementum); Widmann, Archiwum, 1882/1, s.44; Widmann, Przegl., 1883/2, s.83; 1883/3, s.77.

Elizabeth Dei gracia Hungarie et Polonie regina senior. Nostris fidelibus universis et singulis capitaneis, woyewodis, burgrabiis, officialibus per totam [terram]¹ Russie nostram constitutis gratiam regiam cum favore. Cupientes communitatem Armenorum nostrorum in Lemburga civitate nostra terre prescripte nostre bona perfrui pacis tranquillitate, vestre nimirum universitati ac fidelitati nostro regio edicto firmiter committentes mandamus, quatenus Armenos nostros in dicta nostra civitate Lamburgense intra muros et extra civitatis eiusdem cohabitantes in suis consuetudinibus, moribus videlicet, advocatis, episcopis, sacerdotibus, ecclesiis, seu quibusvis utilitatibus ac iuribus universis, quibus alias tempore serenissimi principis domini Kazimiri eadem gracia olim regis Polonie beate recordationis fratris nostri preclari ac tempore nostri regiminis usi fuerant hucusque et utebantur, ex nunc prout ex tunc uti frui pacifice et quiete statu et iure primevo absque omni contradictione et recusa stare et vivere permittatis nostre reginalis graciae sub obtentu. Vobis nichilominus nostro fideli baroni domino Ianussio capitaneo terre sepius nominate singulariter comittimus insinuantibus², quatenus superius dictos Armenos ab hominum quorumlibet iniuriis, molestiis et perturbationibus universis tueri et protegere sollicitate debeatis et in eorum iure per vos et quemlibet vestrum nec non alios in terra Russie constitutos more pristinae permittatis cum effectu. Harum quibus sigillum nostrum est impressum³ testimonio literarum. Datum in Apriasz feria tertia in vigilia beati Bartholomei apostoli, anno Domini millesimo CCC septuagesimo nono.

¹ У тексті трансумпту (ЛІМ, №227) пропущено слово "terram", відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

² У публікації Ф.Бішоффа: infirmantes (?).

³ У публікації Ф.Бішоффа: appensum.

Гелізавета, Божою ласкою королева (*титулатура*). Нашим вірним, всім і кожному зокрема, старостам, воеводам, бургграфіям, урядникам, що є у нашій Руській землі, наша королівська ласка з (побажанням) успіху. Бажаючи нашу вірменську громаду у місті Львові у вищезгаданій нашій землі у доброму спокою залишити, всім, зокрема вірностям вашим, тому нашому королівському декрету міцно доручивши, наказуємо, щоб наших вірменів у згаданому місті Львові, які мешкають як у місті, так і за муром того міста, у їхніх звичаях, а саме при війті, єпископах, священниках, церквах, у всіх будь-яких користях і правах, якими за панування найяснішого володаря блаженної пам'яті пана Казимира, (Божою) ласкою польського короля і нашого славного брата¹, і за нашого панування до того часу користувалися, зараз користуються, щоб і потім могли спокійно і безпечно користуватися у стародавньому становищі та праві, без будь-якої заборони, допускайте залишатися і жити задля отримання нашої королівської ласки. Отже, тобі, нашому вірному барону Янушові, старості частозгадуваної землі, особливим способом доручаємо, наказуючи частозгадуваних вірменів від несправедливостей, прикростей і турбот будь-яких людей всіляко з увагою захищати і заступатися, та за їхнім правом ви і всі ваші намісники, що є тепер і в майбутньому будуть у Руській землі, відповідно до давнього звичаю дозволяйте (їм) діяльно жити. До цієї грамоти для засвідчення нашу печатку наказали притиснути. Дано в Пряшеві, у вівторок, напередодні (свята) блаженного апостола Бартоломея, року Божого 1379.

¹ У часи Казимира III за магдебурзьким привілеєм 1356 р. вірмени отримали право на окреме судочинство (див.: Привілеї, №1), у 1363 р. король видав фундаційний привілей для вірменської катедри (Abraham W. Powstanie kościoła iacickiego na Rusi. – Lwów, 1904. – S.378), у 1367 р. він же дозволив проживати у Львові вірменському єпископу (див.: X. Z[achariasiewicz]. Wiadomość o Ormianach w Polsce // Biblioteka Narodowa Zakładu im. Ossolińskich. – 1842. – T.1. – S.80).

1380 р., березня 31, Діосгеве

Людковик, король Угорщини та Польщі, наказує урядовцям у Руській землі, щоб поважали права та звичаї львівських вірменів, яких вони дотримуються здавна

Транс.: ЛІМ, №227 (див. док. №44); МК, 20, к.77v; 23, к.598; 17, к.3 (текст пошкоджено); 187, к.143-143v; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.121-122; арк.480-481; оп.2, спр.613, арк.22-22зв.; оп.2, спр.614, арк.117-118; Дідуш., спр.117, арк.35зв.; Czart. 2003, s.342-343.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.10-11; AGZ, III, s.60-61.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.75-75зв.; арк.77зв.-78 (польський).

Регести: MRPS, III, N53 (supplementum); IV/3, N301 (supplementum).

Lodowicus Dei gracia rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. Nostris fidelibus universis et singulis capitaneis, woyewodis, burgrabiis, officialibus per totam terram [nostram]¹ Russie constitutis gracam regiam cum salute. Cupientes comunitatem Armenorum nostrorum in Lemburga civitate nostra terre prescripte nostre perfrui bona pacis tranquillitate, vestre universitati ac fidelitati nostro regio edicto firmiter committentes mandamus, quatenus Armenos nostros in dicta civitate Lemburgense infra et extra muros civitatis eandem cohabitantes in suis consuetudinibus et moribus, quibus alias tempore serenissimi principis domini Kazimiri eadem gratia olim regis Polonie beate recordationis, fratris nostri preclari ac tempore nostri regiminis hucusque usi sunt et utebantur, ex nunc prout ex tunc utifruī pacifice et quiete statu et iure primevo absque omni recusa stare et vivere permittatis regalis gracie sub obtentu. Vobis nichilominus nostro fideli baroni magnifico viro domino Iohanni capitaneo terre Russie sepius nominate singulariter committimus insinuantēs², quatinus superius dictos Armenos ab hominum quorumlibet iniuriis, molestiis et perturbacionibus universis tueri et protegere solícite debeatis et in eorum iure per vos et quoslibet vestros nec non alios in terra Russie constitutos more solito stare permittatis cum effectu. Harum quibus sigillum nostrum impressum est testimonio literarum, presentes autem reddi iubemus exhibenti semper post lecturam literam. Datum in Dyosgeur septima die octavarum festi Pasce, anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo.

¹ У тексті трансумпту (ЛІМ, №227) пропущено вираз “nostram”, відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

² У публікації Ф.Бішоффа: infirmantes (?).

Мюдовик, Божою ласкою король (*титлатура*). Нашим вірним, всім і кожному зокрема, старостам, воєводам, бурграбіям, урядникам, що є у нашій Руській землі, наша королівська ласка з (побажанням) здоров'я. Бажаючи нашу вірменську громаду у місті Львові у вищезгаданій нашій землі у доброму спокою залишити, всім, зокрема вірностям вашим, тому нашому королівському декрету міцно доручивши, наказуємо, щоб наших вірменів у згаданому місті Львові, які мешкають як у місті, так і за муром того міста, у їхніх звичаях, якими за панування найяснішого володаря блаженної пам'яті пана Казимира, (Божою) ласкою польського короля і нашого славного брата¹, і за нашого панування до того часу користувалися, тепер користуються, щоб і потім могли спокійно і безпечно користуватися у стародавньому становищі та праві, без будь-якої заборони, допускайте залишатися і жити задля отримання (нашої) королівської ласки. Отже, тобі, нашому вірному барону, вельможному мужеві Йоану, старості частозгадуваної Руської землі, особливим способом доручаємо, наказуючи вищезгадуваних вірменів від несправедливостей, прикростей і турбот будь-яких людей всіляко з увагою захищати і заступатися, та за їхнім правом ви і всі ваші намісники, що є тепер і в майбутньому будуть у Руській землі, відповідно до давнього звичаю дозволяйте (їм) діяльно жити. До цієї грамоти для засвідчення нашу печатку наказали підвісити, а дану (грамоту) наказуємо завжди віддавати після прочитання. Дано в Діосгевері 7 дня, у октаву свята св. Пасхи, року Божого 1380.

¹ Див. примітку до док. №34.

1387 р., жовтня 19, Городок

Владислав II підтверджує дві грамоти, видані на користь львівських вірменів угорською та польською королевою Єлизаветою від 23 серпня 1379 р. та угорським і польським королем Людовиком від 31 березня 1380 р.

Транс.: ЛІМ, №227 (див. док. №44); МК, 20, к.77v-78v; 23, к.598-599; 17, к.3 (текст пошкоджено); 187, к.143-144; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.121-122; арк.480-481; оп.2, спр.613, арк.22-22зв.; оп.2, спр.614, арк.117-118; Дідуш., спр.117, арк.35-37; Czart. 2003, s.342-344.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.10-12; AGZ, III, s.79-80.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.75-76зв.; арк.77-78зв. (польський).

Регести: MRPS, II, N23 (supplementum); III, N55 (supplementum); IV/3, N329 (supplementum).

Wladislaus Dei gracia rex Polonie Lithwanieque princeps supremus et heres Russie etc. Significamus tenore presencium quibus expedit universis, quomodo fideles nostri Armeni ad nostre maiestatis venientes presenciam nobis cum magna instancia humiliter supplicarunt, ut literas [supra iuribus]¹ ipsorum presentes serenissimorum pie memorie Lodovici regis et Elizabeth senioris regine olim Hungarie, Polonie etc. ratificare, confirmare et approbare dignaremur, quarum quidem literarum prime tenor sequitur de verbo ad verbum et est talis.

Далі наводиться грамота угорського та польського короля Людовика від 31 березня 1380 р. (див. док. №35).

Alterius vero tenor sequitur in hec verba.

Далі наводиться грамота угорської та польської королеви Єлизавети від 23 серпня 1379 р. (див. док. №34). Після цього подано текст:

Nos vero iustis eorum petitionibus acclinati premissas eorum literas in earum clausulis, punctis et condicionibus universis innovamus, approbamus, ratificamus, gratificamus et tenore presentium confirmamus. Vobis igitur capitano et eius woyewodis nostris fidelibus, qui pro tempore fueritis damus firmissime regalibus in mandatis, quatenus predictos Armenos in eorum iuribus, moribus et consuetudinibus universis stare et libere vivere permittatis, nullos modos et iura contra ipsos et eorum quemlibet statuere presumentes, aliud pro nostra gracia facere non ausuri. Datum in Grodek in crastino sancti Luce ewangeliste, anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo, nostre maiestatis sigillo presentibus subappenso.

¹ У тексті трансумпту (ЛІМ, №227) пропущено вираз “supra iuribus”, відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

Wладислав, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти), усім, кому потрібно. Що наші вірні вірмени, прийшовши перед присутність нашого маєстату, уклінно просили нас, щоб ми їхню грамоту на їхні права найясніших

благочестивої пам'яті короля Людовика та Єлизавети старшої, колись угорської та польської королеви, вважали зміцнити, підтвердити і схвалити. З цих грамот зміст першої дослівно наводиться і є таким.

Далі наводиться грамота угорського та польського короля Людовика від 31 березня 1380 р. (див. док. №35). Після цього подано текст:

А іншої грамоти такий зміст у таких словах.

Далі наводиться грамота угорської та польської королеви Єлизавети від 23 серпня 1379 р. (див. док. №34). Після цього подано текст:

А ми, прихилиючись до їхніх справедливих прохань, їхні вищезгадані грамоти у всіх їхніх клаузулах, пунктах та будь-яких умовах відновлюємо, схвалюємо, зміцнюємо, посилюємо та даною нашою грамотою підтверджуємо. Отже, вам, наші вірні старосто та його воєводи, які були б у той час, даємо найміцніше королівські накази, щоб згаданих вірменів у їхньому праві, приписах і будь-яких звичаях допускали вільно жити та залишитися, не прагнучи встановити жодних способів та прав проти них і кожного з них, інакше задля нашої ласки чинити, щоб не наважувалися. Дано в Городку на другий день після свята св. Луки євангеліста, року Божого 1387. До даної (грамоти) печатка нашого маєстату є підвішена.

1402 р., жовтня 3, Львів

Владислав II надає львівським вірменам право торгувати у будь-якій частині його королівства

Транс.: МК, 20, к.77; 33, к.281-282; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.131-131зв.; арк.208; Ф.475, оп.1, спр.5, арк.9зв.-10; Дідуш., спр.117, арк.39зв.-40.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.12; AGZ, IV, s.8-9.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.85-85зв. (польський).

Регести: MRPS, III, N68 (supplementum); IV/3, N425 (supplementum); Widmann, Archiwum, 1882/1, s.69.

ladislaus Dei gratia rex Polonie etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quomodo pio compassionis affectu perpendentes et in animo revolventes defectus et dispendia Armenorum nostram civitatem Lamburgensem inhabitantium, que ipsis eveniunt ex eo, quod partes Tartaricas visitare non poterint et mercancias ipsorum exercere, quos specialis prerogativa gracie nostra prevenire cupientes et eos a dispendiis et defectibus relevare, ipsis plenam et omnimodam tenore presencium concedimus facultatem, quod terras nostras, tam Russie, quam Lithuanie et ceteras terras, quas regni nostri complectitur amplitudo, cum eorum mercibus possint visitare, mercantias exercere, prout ceteri mercatores in regno nostro degentes, ipsas faciunt et exercent. Vobis igitur universis et singulis capitaneis, procuratoribus, woievodis, viceprocuratoribus, consulibus civitatum et rectoribus earundem, necnon ceteris regni nostri officialibus, qui presentibus fuerint requisiti damus nostris firmis regalibus in mandatis, quatenus

eosdem Armenos nostros de civitate Lamburgensi cum ipsorum mercibus, cuiuscunque generis vel speciei fuerint, ire sine omni impedimento permittatis et eorum mercancias et negociaciones iuxta ipsorum voluntatem beneplacitum exercere. Datum in Lamburga feria tertia proxima ante festum sancti Francisci confessoris, anno Domini 1402.

Владислав, Божою ласкою король (*титлатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що ми, з діяльного співчуття приглядаючись і придивляючись до недоліків та кривд вірменів, що мешкають у нашому місті Львові, які приходять їм, тому що (вони) не можуть виїхати до татарських країв та проводити свою торгівлю¹; яких (вірменів) бажаючи з нашої спеціальної ласки прерогативою обдарувати та їх від таких кривд та недоліків звільнити, надаємо повну та цілковиту можливість змістом даної (грамоти), щоб в наші землі, як Русь, так і Литву та інші землі, які наше королівство має в собі, могли приїжджати зі своїми товарами та здійснювати свою торгівлю, як інші купці, що в нашому королівстві мешкають та здійснюють та проводять таку торгівлю. Таким чином, вам, всім та кожному, старостам, бурграб'ям, воєводам, підбурграб'ям, райцям міст та їхнім урядникам, а також іншим урядникам нашого королівства, від яких даною (грамотою) вимагаємо, нашим міцним королівським декретом мандатом наказуємо, щоб тим нашим вірменам з міста Львова з їхніми товарами будь-якого виду чи роду без всілякої перешкоди дозволяли їхати та здійснювати їхню торгівлю та купецтво відповідно до їхньої волі та уподобання. Дано у Львові у найближчий вівторок перед святом св. Франциска сповідника, року Божого 1402.

¹ Цей документ засвідчує пріоритетність східного напрямку торгівлі вірменів.

1415 р., квітня 3, Львів

Владислав II надає вірменам та іншим мешканцям, що належать до костелу св. Йоана на передмісті Львова, ті ж вільності, які мають львівські міщани, звільняє їх від руського і підпорядковує вірменському праву

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.247 (див. док. №51); спр.509 (див. док. №80).

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.239-239зв.; спр.613, арк.25зв.; оп.2, спр.646а, арк.250-252.

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.347, арк.117-119; спр.373, арк.1447-1449; спр.390, арк.611-614; спр.610, арк.1816-1819; Оссол., 1727, арк.668-671.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.12-14; AGZ, IV, s.85-87.

Регест: Каталог, №281.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam, quia tunc errorum et dubiorum prudenter occurrimus incommotis, dum gesta etatis nostre litterarum apicibus et fidedignorum testimonio perhennamus, proinde nos Wladislaus Dei gratia rex Polonie necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie Litwanieque princeps supremus, Pomeranie Russieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, presentibus et futuris, presencium noticiam habituris. Quomodo ad instantiam petitionis honorabilis Sigismundi canonici et prebendarii sancti Ioannis extra muros civitatis nostre Leopoliensis, devoti nostri dilecti, Armenos et ortulanos ac incolas ad ecclesiam predictam sancti Ioannis ab antiquo pertinentes, qui in ortis et locis ecclesie predictae sancti Ioannis propinquo circumquoque demorantur, de iure Ruthenico in Armenicum, quo alii Armeni in civitate nostra Leopoliensi existentes perfruuntur, transferimus perpetuo duraturum, removens ibidem omnia iura Ruthenicalia, modos et consuetudines universas, que ipsum ius Armenicum plerumque perturbare consueverunt. Eximimus insuper et perpetuo liberamus omnes et singulos Armenos ortulanos et incolas predictorum locorum ab omni iurisdicione et potestate omnium et singulorum regni nostri palatinorum, castellanorum, capitaneorum, iudicum et subiudicum, et quorumvis officialium et ministerialium eorundem, ut coram ipsis aut aliquo ipsorum pro causis tam magnis, quam parvis, puta furti, incendii, sangwinis, homicidii, membrorum mutilationis et quibusvis enormibus excessibus, citati minime respondere teneantur nec aliquas penas soluere sint astricti, sed tantum Armeni ortulani et incole de suburbio et loco ad prebendam ecclesie sancti Ioannis predictae quolibet spectante coram avvocato suo ibidem pro tempore existente, advocatus vero coram Sigismundo canonico et prebendario eiusdem ecclesie sancti Ioannis predicto vel coram suo successore aut coram nobis vel iudicio nostro generali, dum tamen per nostram litteram nostro sigillo sigillatam fuerit evocatis, et hoc si in reddenda iustitia negligens fuerit et remissus, tunc non alio, quam suo iure Armenico predicto de se querulantibus respondere sit astrictus. In causis vero criminalibus et capitalibus superius expressis avvocato predicti suburbii ortorum et locorum pretactorum pro tempore existenti in metis et graniciis iudicandi, sentenciandi, corrigendi, plectendi et condemnandi plenam damus et omnimodam tenore presencium concedimus facultatem, prout hoc ipsum ius Armenicum, quod habent Armeni civitatis nostre Leopoliensis, ut prefertur, in omnibus suis punctis, articulis, condicionibus, sentenciis et clausulis postulat et requirit, iuribus tamen nostris regalibus in omnibus semper salvis. Harum quibus sigillum nostrum maiestatis appensum est testimonio litterarum. Actum in Leopoli feria quarta proxima post festum Pasche, anno Domini millesimo quadringentesimo quindecimo, presentibus in Christo patribus dominis Ioanne sancte Leopoliensis ecclesie archiepiscopo, Mathia Przemisliensi episcopo, strenisque et nobilibus Mosticyo de Stenschow Poznaniensi, Iwone de Obychow Srzeniensi castellanis, Iohanne de Rzeschow, Spithkone de Tharnow et aliis quam pluribus fidedignis. Datum per manus reverendi in Christo patris domini Alberti Dei gratia episcopi Cracoviensis, regni Polonie cancellarii et venerabilis Donyn sedis apostolice prothonotarii, decani Cracoviensis, prepositi sancti Floriani Gneznensis, Cracoviensisque et Cruswiciensis ecclesiarum canonici nobis sincere dilectorum.

Ad rellacionem reverendi in Christo patris domini Iohannis digne Dei providencia sancte Leopoliensis ecclesie archiepiscopi.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи, бо тоді обачно уникаємо незручностей, (що виникають) з помилок та сумнівів, коли справи нашого часу увічнюємо письмом та свідченням гідних довіри. Тому ми, Владислав, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом цієї (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що на прохання всесечного Сигізмунда, нашого улюбленого та відданого каноніка та пребендаря (костелу)¹ св. Йоана, (розташованого) за мурами нашого міста Львова, вірменів та загородників та мешканців, належних віддавна до вищезгаданого костелу св. Йоана, які перебувають на городах та у місцях поблизу і довкола вищезгаданого костелу св. Йоана, переносимо з права руського на вірменське, яким користуються інші вірмени, що є у нашому місті Львові, відмінюючи назавжди там же всі права руські, правила та звичаї, які зазвичай здебільше розглядає саме право вірменське. Крім цього, виключаємо і назавжди звільняємо всіх та кожного, зокрема, вірменів, загородників та мешканців вищеназваних місць, від будь-якої юрисдикції та влади всіх та кожного, зокрема, воєводів нашого королівства, каштелянів, старостів, суддів і підсудків та будь-яких їхніх урядників та возних, щоби перед ними або будь-ким з них, позвані як за великі, так і малі справи, а саме за крадіжки, підпал, кров, вбивства, тілесні пошкодження і за будь-які незвичайні вчинки, цілком не були зобов'язані відповідати або змушені платити будь-які штрафи; тільки – вірмени, загородники і мешканці з передмістя і будь-якого місця, належного до пребенди вищеназваного костелу св. Йоана – перед своїм війтом, що є на той час, а війт перед каноніком і пребендарієм вищезгаданого костелу св. Йоана чи перед його наступником або перед нами і перед нашим генеральним судом. Якщо, однак, їх покличуть нашою грамотою, запечатаною нашою печаткою, та якщо ж у виконанні справедливості будуть недбалі та ледачі, тоді не інакше як за своїм вірменським правом будуть зобов'язані відповідати у справах між собою. А в карних та головних справах, вище перелічених, надаємо та визнаємо змістом даної (грамоти) повну владу судити, видавати вирoki, картати, карати і засуджувати в межах та границях згаданого вище передмістя з городами та названими раніше місцями, згідно з тим, як цього жадає та вимагає саме те вірменське право, що мають вірмени нашого міста Львова, як зазначено вище, в усіх своїх пунктах, статтях, умовах, ухвалах і клаузулах, однак завжди зберігаючи в усьому наші королівські права. Для засвідчення до даної грамоти печатка нашого маєстату є підвішена. Діялося у Львові в середу після свята Пасхи, року Божого 1415, у присутності (*список свідків*). Дано через руки превелебного у Христі пана отця Альберта, Божою ласкою краківського єпископа, канцлера Польського королівства, і велебного Дони́на, протонотарія апостольського престолу, краківського декана, настоятеля (костелу) св. Флоріана у Гне́зні, каноніка краківського та крушвицького костелів, щиро нам милих.

За свідченням велебного у Христі пана отця Йоана, Божим провидінням архієпископа львівської святої церкви.

¹ Пребендар – священик, що тримає церковний маєток та збирає дохід з нього.

1434 р., лютого 17, Сандомир

Владислав III наказує війту вірменського права у Львові Іванису, щоб поважав права, звичаї, а також заповіти львівських вірменів

Транс.: ЛІМ, №227 (див. док. №44); МК, 20, к.78-78v; 23, к.599-600; 17, к.3 (текст пошкоджено); 187, к.144v-145; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.22зв.-24; Czart. 2003, s.344-345.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.15-16; AGZ, V, s.73.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.78зв.-79 (польський).

Регести: MRPS, II, N44 (supplemetum); III, N117 (supplementum); IV/3, N681 (supplementum).

Wladislaus Dei gracia rex Polonie Lithwanieque princeps supremus et heres Russie etc. Iwanis advocato Armenorum Leopoliensium aut alteri pro tempore existenti gratiam nostram. Armene noster. Ad instanciam petitiones hodie nobis parte omnium Armenorum hic oblatas omnes et singulos Armenos nostros Leopolienses in iuribus et consuetudinibus ipsorum antiquis, in quibus usque huc intacte fuerunt observari, volentes de favore nostro speciali conserware decernimus, quod nullus Armenus sive alter quicumque indigena sive extraneus audeat sive presumat testamentum ultime voluntatis predictorum Armenorum seu alterius ipsorum, dum et quociens id acciderit, impedire. Quod si aliquis impediens testamentum huiusmodi extreme voluntatis predictorum Armenorum seu alterius ipsorum occurrerit, mandamus tibi, quatinus deinceps ipsum sive ipsos ad repetendum sive impediendum talis modi extremam voluntatem non admittas, ymo in antiqua consuetudine ipsos Armenos et quemlibet ipsorum, qua usque modo usi sunt in faciendis et exequendis huiusmodi testamentis, conserves et executores dictorum testamentorum impetere non permittas, deinceps gracie nostre sub obtentu non factururus. Datum Sandomirie feria quarta proxima post dominicam Invocavit, anno Domini millesimo quadringentesimo trecesimo quarto.

Владислав, Божою ласкою король (*титлатура*). Іванисові, львівському вірменському війтові або комусь-іншому, що буде на той час, наша ласка. Наш вірменине. На вимогу поданих сьогодні прохань до нас з боку всіх вірмен, хочемо зі спеціальної нашої ласки зберегти всіх і кожного з наших львівських вірменів у їхніх давніх правах та звичаях, якими до того часу мирно користувалися. Вирішуємо, щоб жоден вірменин або будь-хто інший, місцевий або чужинець не наважувався і не смів перешкоджати заповіту останньої волі згаданих вірменів або когось з них, скільки б разів (заповіт) не складався¹. Якщо хто перешкоджав би такому заповіту останньої волі згаданих вірменів або когось з них, наказуємо тобі, у майбутньому такого або таких не допускай для перешкоди і до неприйняття такої останньої волі, і також залишай у стародавньому звичаї тих вірменів і кожного з них, якими до того часу користувалися і виконували заповіти, і не допускай, щоб виконавців таких заповітів примушували, інакше задля отримання нашої ласки не чинячи. Дано в Сандомирі у найближчу середу після неділі "Інвокавіт", року Божого 1434.

¹Порівн. з пунктом "Про право вірменських заповітів" статуту 1519 р. (док. №67).

1440 р., лютого 29, Краків

Владислав III наказує, щоб львівські вірмени, які користуються німецьким правом, сплачували королівські податки та оплати

Транс.: ЛІМ, №227 (див. док. №44); МК, 20, k.78v; 23, k.600; 187, k.145-145v; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.24; Czart. 2003, s.345-346.

Коп.: МК, 17, k.3 (текст пошкоджено); ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.123-124.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.17-18; AGZ, V, s.99.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.79-80 (польський).

Регести: MRPS, II, N50 (supplementum); III, N126 (supplementum); IV/3, N730 (supplementum).

Mladislaus Tertius Dei gracia rex Polonie Lythwanieque princeps supremus et heres Russie etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quomodo volentes Armenos in civitate nostra Leopoliensi degentes coadiuvare¹, ut et hii, qui unius fidei sunt, et unius fiant participes legisve statuti, utque uno succurrente alteri melius et habundancius valeant de nostris proventibus respondere, statuimus de nostrorumque baronum consilio decrevimus et decernimus tenore presencium mediante, quod omnes et singuli Armeni fide Armenorum viventes, quorum multi de iure suo Armenico se in ius Theuthunicum transtulerunt, eoque pociantur et fruuntur, ita scilicet, quod dum et quociens ipsi Armeni per nos tanquam nostri subditi pro aliquibus dacionibus sive solucionibus requirentur, omnes unanimiter iuxta uniuscuiusque exigenciam pro eisdem solucionibus aut dacionibus ipsis per nos impositis contribuant et componant. Quocirca vobis palatino, capitaneo et aliis officialibus Leopoliensibus presentibus requirentibus et pro tempore existentibus mandamus seriose, quatinus mox visis presentibus Armenos predictos in civitate Leopoliensi degentes, non obstante quovis impedimento, predicta attendere non curantes arceatis et compellatis, ut premissa omnia diligenter et fideliter exequantur. Vobis vero Armenis eciam in iure Theuthunico manentibus seu manere volentibus eciam strictissime mandamus, quatinus decretis et statutis nostris prescriptis nulla contravenire presumatis racione, gracia nostre sub obtentu secus facere non ausuri. Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Datum Cracovie feria secunda post dominicam Oculi, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo.

Relacio magnifici Petri Odrowansch palatini Leopoliensis.

¹ У публікації Ф.Бішоффа: degentes coaduare

Владислав III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що ми, бажаючи вірменів, які мешкають у нашому місті Львові в одне з'єднати, так щоб ті, хто є однієї віри, також стали учасниками одного права та статуту, щоб один одному краще та достатніше могли допомагати та щоб наші прибутки зросли, встановлюємо за порадою наших баронів, вирішуємо та вирішили за посередництвом змісту даної (грамоти), що всі вірмени та кожен з них, який живе у вірменській вірі, яких немало зі свого вірменського права перейшло до магдебурзького

міського права¹ та ним користуються і мають користуватися таким чином, що скільки б разів ті наші вірмени нами як наші піддані не були б покликані для (сплати) будь-якого податку або збору, всі одностайно відповідно до стягнення кожного з них податки та сплати, накладені на них нами, хай складуть та видадуть. Тому вам, воєводи, старосто та інші львівські урядники, що є тепер і в майбутньому будуть, наказуємо серйозно, щоб побачивши дану (грамоту), згаданим вірменам, які мешкають у місті Львові, не заважаючи будь-якою перешкодою, дбаючи про поважання згаданого, примушуйте і стримуйте, щоб вищеописане уважно і правильно виконувалося. А вам вірменам, що у міському праві залишилися або хочуть залишитися, також якнайсуворіше наказуємо, щоб нашому декрету та вищеописаним статутам жодним чином не сміли противитися, інакше задля нашої ласки чинити, щоб не наважувалися. До цієї нашої грамоти для засвідчення наша печатка є підвішена. Дано в Кракові в понеділок після неділі “Окулі”, року Божого 1440.

За свідченням вельможного Петра Одровонжа, львівського воєводи.

¹ Див. випадок переходу з вірменського на магдебурзьке право у 1427 р. вірменина Тишка, легітимізований королівським привілеєм: Bischoff, Urkunden, S.14-15

1440 р., березня 2, Краків

Владислав III підтверджує грамоту Владислава II від 17 лютого 1434 р., в якій міститься наказ війту вірменського права у Львові Іванису, щоб поважав права, звичаї, а також заповіти львівських вірменів

Транс.: ЛІМ, №227 (див. док. №44); МК, 20, к.78-78v; 23, к.599-600; 187, к.144v-145; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.22зв.-24; Czart. 2003, s.344-345.

Коп.: МК, 17, к.3 (текст пошкоджено); ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.122-123.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.18-19; AGZ, V, s.100.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.78зв.-79 (польський).

Регести: MRPS, II, N52 (supplementum); III, N127 (supplementum); IV/3, N733 (supplementum).

Mladislaus Tercius Dei gracia rex Polonie Lythwanieque princeps supremus et heres Russie etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quomodo Armeni nostri civitatis Leopoliensis in nostre maiestatis presencia constituti obtulerunt nobis literam serenissimi olim progenitoris nostri carissimi papiream super faciendis testamentis ultime ipsorum voluntatis, humiliter et diligenter supplicantes, quatinus ipsis eandem literam ratificare et approbare ac confirmare dignaremur. Cuius quidem litere tenor sequitur et est talis:

Далі наводиться грамота Владислава II від 17 лютого 1434 р. (див. док. №39). Після цього подано текст:

Nos itaque, predicta litera ita iusta et rationabili cognita, ipsam tenore presencium ratificamus, approbamus et confirmamus, decernentes eam obtinere robur vere firmitatis, mandantes omnibus et singulis officialibus nostris terrarum Russie aut aliis pro tempore existentibus, quatinus predictos Armenos in prescripta eorum ultime voluntatis et testamentorum execucione nulla debeatis aut presumatis impedire racione, gracie nostre sub obtentu secus facere non ausuri. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum Cracovie feria quarta post dominicam Oculi, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo.

Relacio magnifici Petri Woda de Szczekoczin, regni Polonie vicecancellarii.

Владислав III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що вірмени нашого міста Львова, ставши особисто у присутності нашого маєстату, принесли перед нами грамоту найяснішого покійного нашого найдорожчого батька, написану на папері, про виконання заповіту останньої волі, уклінно та уважно нас просили, щоб цю їхню грамоту ми вважали зміцнити, схвалити і підтвердити. Цієї грамоти зміст наводиться і є таким.

Далі наводиться грамота Владислава II від 17 лютого 1434 р. (див. док. №39). Після цього подано текст:

Отже, ми, згадану грамоту визнавши як справедливу та слушну, цим змістом даної (грамоти) зміцнюємо, схвалюємо і підтверджуємо, наказуючи мати його в силі справжньої міцності. Наказуємо всім і кожному з наших урядників Руської землі або іншим, що в той час будуть, щоб згаданим вірменам у вищеописаній їхній волі та виконанні заповітів жодним чином не наважувалися перешкоджати, інакше задля нашої ласки, щоб не сміли чинити. До цієї грамоти для засвідчення наша печатка є підвішена. Дано в Кракові в середу після неділі “Окулі”, року Божого 1440.

За свідченням вельможного Петра Води з Щекоцина, віце-канцлера Польського королівства.

1444 р., липня 17, Буда

Владислав III підтверджує право львівських вірменів користуватись у місті для власних потреб двома м'якими ятками

Транс.: МК, 20, к.75v; 23, к.601-602; 187, к.146v-147v; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.313, арк.1-2.

Коп.: МК, 17, к.4 (текст пошкоджено).

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.19; AGZ, V, s.139-140.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.80-80зв. (польський).

Регести: MRPS, II, N61 (supplementum); III, N140 (supplementum); IV/3, N800 (supplementum).

Mladislaus Dei gracia Hungarie, Polonie, Dalmacie, Croacie etc. rex Lythuanieque princeps supremus et heres Russie etc. Significamus tenore presencium. Quod pro parte advocati Armenorum nostrorum civitatis Leopoliensis expositum habuimus in querelis, quod licet idem advocatus duo maccella carniū in eadem nostra civitate hereditarie obtinet, ab ipsisque ac advocacia certum censum nobis, videlicet decem et octo sexagenarum singulis annis exsoluit, tamen interdum a nostris aliquibus subditis in possessione libera dictorum maccellorum impeditur. Nos enim dictum advocatum circa possessionem eorundem maccellorum iuxta consuetudinem ipsorum diucius tentam aliosque omnes et singulos Armenos circa iura, literas et consuetudines, quibus semper gaudebant, inviolabiliter conservare volumus, omniaque iura ipsorum et consuetudines prefatas, prout ad ea litere ipsorum canunt, in omnibus clausulis, punctis et articulis gratificamus, ratificamus et confirmamus per presentes. Quocirca vobis capitaneis et consulibus civitatis nostre Leopoliensis predictae presentibus et futuris, ad quos presentes pervenerint, mandamus omnino habere volentes, quatinus eundem advocatum iuxta ipsius iura et literas ad eadem maccella canentes aliosque Armenos circa iura et consuetudines ipsorum, [quibus prius usi sunt et gaudebant, conservare debeatis, nullaque gravamina seu preiudicia ipsis inferatis, ipsumque advocatum ipsorum circa]¹ vendicionem carniū solitam et consuetam in eisdem maccellis conservetis, efficientes, ne in posterum alique supra premissis in aures nostras deveniant querele, secus non facturi graciae nostre sub obtentu. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Bude feria sexta die sancti Alexii, sub anno Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo quarto.

Ad mandatum regie maiestatis.

Iohannes Rey sancti Michaelis in castro Cracoviensi prepositus.

¹У тексті МК пропущено фрагмент “quibus prius usi sunt et gaudebant, conservare debeatis, nullaque gravamina seu preiudicia ipsis inferatis, ipsumque advocatum ipsorum circa”, відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

ладислав, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що з боку вірменського війта нашого міста Львова подано нам певну скаргу, що той війт тримає ділочно дві різницькі ятки в тому нашому місті і з них, як і від війтівства, звично платить нам певний чинш тобто 18 кіп кожного року, однак у той же час є заборона з боку деяких наших підданих для вільного володіння згаданими ятками. Ми згаданого війта у володінні тих яток відповідно до їхнього звичаю користування від давніх часів та інших всіх і кожного з вірменів за їхніми правами, грамотами і звичаями, яких завжди вони дотримувалися, хочемо непорушно зберегти. І всі їхні згадані права, звичаї, як про це грамоти ширше описують, у всіх їхніх клаузулах, пунктах і статтях зміцнюємо і підтверджуємо даною (грамотою). Тому вам, старости і райці згаданого нашого міста Львова, сучасники та нащадки, до яких дана (грамота) дійшла б, наказуємо, бажаючи мати все (в порядку), щоб того війта відповідно до його права і грамот, що є у нього щодо тих яток, та інших вірменів при їхніх правах і звичаях, якими раніше користувалися і тішилися, повинні зберігати та жодних обтяжень або кривд їм не чинити, та того їхнього війта при давньому звичаї звичного і звичайного продажу м'яса в тих ятках зберігайте, намагаючись до того, щоб у майбутньому будь-які скарги про вищезгадане до наших вух не доходили,

інакше задля нашої ласки, щоб не чинили. Для засвідчення наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано в Буді, в п'ятницю, в день св. Алекси, року Божого 1444.

За наказом його королівського маєстату.

Йоан Рей, намісник св. Михайла на Краківському замку.

1444 р., липня 17, Буда

Владислав III заборонив забирати насильно у львівських вірменів християн-невільників та входити без дозволу в будинки їхніх старших та вірменського єпископа

Транс.: МК, 33, к.278v-279.

Регест: MRPS, IV/3, N801 (supplementum).

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Etsi nostrorum subditorum commodis, quos regnorum nostrorum amplectitur ambitus de benignitate regia libenter intendimus, ad illorum tamen precipue commoda liberalius munificentie nostre dexteram extendimus, quorum fidelitas experimento probabili modestiam ferendo in prosperum et adversis in continencia fidelitatis persistit. Proinde nos Wladislaus Dei gracia Polonie, Hungarie, Dalmacie, Croacie, Bulgarie, Servie, Rascie, Sclavonie rex, necnon terarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Lithuanie princeps supremus, Pomeranie Russieque dominus et heres. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis, tam presentibus, quam futuris, noticiam presentiam habituris. Quomodo cupientes, ut Armeni in civitate nostra Leopoliensi permanentes, a subditis nostris et Christianis impedimentis et aliis vexationis non opprimantur, talem ipsis mansionis modum damus, decernimus et statuimus per presentes perpetuis temporibus duraturis. Volumus enim, ut quilibet Armenus in predicta nostra civitate manens, homines cuiuscunque sexus extiterint, liberos vel illiberos aut proprios habens ipsos libere pro sue voluntatis libito conservare debet, prohibemus enim, ut nullus Christianus sit, status et conditionis cuiuscunque ex subditis nostris aliquem hominem ab easdem Armenis violentia auferre debet et recipere. Si tamen aliquis homo ipsorum illiber aut proprius sacrum fonte baptismum assumere vellet et si aliquis Christianus ex subditis nostris talem ad sacrum baptismum promoveri vellet, extunc quicquid ipse Armenus ostenderit et approbaverit quantum illum hominem volentem baptisari comparavit, tantum Christianus pro ipso Armeno exsoluat, quem tunc tali modo et nullo alio, recipere poterit. Sed si aliquis homo liber ex ipsis Armenis divina inspiratione tactus sacrum regenerationis lavacris assumere vellet, talem Armeni sine quovis impedimento dimittere debent. Inhibemus itaque et nostro regio subdicto precipimus, ut nullus Christianus ex subditis nostris habitationem et domum episcopi seu senioris Armenorum intrare audeant, nisi prius habita

ab eo speciali licentia et voluntate. Et si quis ausu temerario presens nostrum edictum transgredi ausus fuerit aut ipsis Armenis et ipsorum familie aliquam violentiam, iniuriam, preiudicium vel gravamine intulerit, talis indignationem nostram regiam incurret, impunitusque a nobis non evadet. In quorum omnium fidem et testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum. Datum Bude feria sexta ipso die sancti Alexii, sub anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, presentibus ibidem magnificis et strenuis Laurentio de Edernonda regni Hungarie, Luca de Gorca Poznaniensi palatinis, Nicolao de Ossolin castellano Woynicensi, Michael de Lyassothki succamerario Cracoviensi, Benakone [sic] de Bandlewo vexillifero Poznaniensi, Ioanne Liganza de Bobrek, Petro de Schamothuli et Ioanne Cothwicz capitaneo Wschowensi testibus circa premissa.

Ad mandatum regie maiestatis.

Ioannes Rey sancti Michaelis prepositus.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Хоча ми з королівської милості охоче розширюємо наших підданих вигоди, які при зміні наших королівств приймаються, однак наша добродійна правиця насамперед охочіше збільшує вигоди для тих, вірність яких при достатньому випробуванні виявлена, і навпаки у щасливій покорі, стриманості (вірність) перебуває. Тому ми, Владислав, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти), всім, кому потрібно, як сучасникам, так і прийдешнім, (які) це читатимуть. Що, бажаючи, щоб вірмени, які живуть у нашому місті Львові, не пригнічувалися через перешкоди та інші знуцання наших підданих і християн, такий встановлюємо їм спосіб перебування, вирішуючи та встановлюючи даною (грамотою), щоб тривало на вічні часи. Отож хочемо, щоб кожен вірменин, що у згаданому нашому місті живе, повинен залишати свобідно за бажанням своєї волі людей(-невільників)¹ будь-якої статі, маючи їх вільними або невольними чи у власності, забороняємо ж, щоб жоден християнин, якого стану та походження не був, будь-хто з наших підданих не повинен забирати і відпускати силою (невільників) від тих вірменів. Але якщо якась людина з них, невольна чи у власності (вірменина), схоче прийняти святе джерело хрещення і якщо якийсь християнин з наших підданих схоче приступити таким чином до святого хрещення, тоді хто б з вірменів показував би і схвалював би, за скільки він викупив людину, бажаючи до хрещення, за стільки християнин за це заплатить тому вірменину, який (християнин) тоді таким способом і не інакше може звільнити невольника. Якщо ж якась вільна людина з тих вірменів за Божим натхненням схоче прийняти таку святу купіль очищення, такого вірменина без будь-якої перешкоди повинні відпустити. Нарешті забороняємо і нашим королівським приписом наказуємо, щоб жоден християнин з наших підданих не наважувався вступати в помешкання і будинок єпископа чи старших вірменів, якщо тільки не було від нього (єпископа чи старшого вірменина) спеціальної згоди та волі. І якщо хтось необдумано наважувався би даний наш припис порушувати або тим вірменам чи їхнім родинам завдав би якесь насилля, несправедливість, збитки чи обтяження, такий викличе наше королівське невдоволення та не уникне від нас покарання. Для того всього довір'я та засвідчення наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано в Буді, у п'ятницю, в день св. Алексія, під рік Божий 1444, у присутності (*список свідків*).

За наказом королівського маєстату.
Йоан Рей, намісник (храму) св. Михаїла.

¹ Згадки про перевезення транзитом невільників через Львів у XV ст. див.: *Łoziński W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI-XVII wieku.* – Lwów, 1890. – S.38. Порівн. також з 17 та 18 пунктами про невільників у вірменському статуті 1519 р. (док. №67).

1461 р., травня 26, Сандомир

Казимир IV підтверджує три грамоти: Владислава II від 19 жовтня 1387 р. з підтвердженням усіх прав вірменської громади Львова та Владислава III від 29 лютого та 2 березня 1440 р., що стосуються дотримання прав та звичаїв вірменської юрисдикції.

Ориг.: ЛІМ, №227. Пергамент: 36,5x51 + 9,5 см. Ініціал “І”. Написи: *O waznosci y mocy testamentow Ormianskich*” (XVII); “*Cazimiri regis, 1461*” (XVII); “*Feria 3, festi Pentecostes w Sandomierzu*” (XVIII). Один вицвілий напис. Шовковий біло-червоно-зелений шнурок без печатки.

Коп.: МК, 20, k.77v-78v; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.22-22зв.-24; Czart. 2003, s.341-346.

Транс.: МК, 23, k.597-601; 17, k.3 (текст пошкоджено); 187, k.142v-146.

Опубл.: Bischoff, *Urkunden*, S.21-22; AGZ, V, s.205-206.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.77-80 (польський).

Регести: MRPS, II, N74 (supplementum); III, N174 (supplementum); IV/3, N940 (supplementum).

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Omnia, que in tempore fiunt, simul cum tempore evanescent, nisi amminiculo literarum et fidedignorum testimonio sufficienti fuerint perhennata. Proinde nos Kazimirus Dei gracia Polonie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Pomeranie etc. rex, magnus dux Lythwanie, Russie Prussieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, presentibus et futuris, presencium noticiam habituris. Quomodo in nostre maiestatis et nostrorum consiliariorum tunc lateri nostro assidencium personaliter constituti fideles nostri dilecti Armeni literas serenissimorum principum, dominorum Wladislai videlicet genitoris et Wladislai germani regum Polonie etc. antecessorum carissimorum, sanas, salvas, integras, illesas et omni prorsus vicio et suspicione carentes obtulerunt nobis humiliter supplicantes, quatinus prefatas literas innovare, ratificare, approbare et confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum tenor sequitur in hec verba et est talis.

Далі наводиться грамота Владислава II від 19 жовтня 1387 р. (див. док. №37).

Sequitur alterius litere tenor in hec verba.

Далі наводиться грамота Владислава III від 2 березня 1440 р. (див. док. №41).

Tercie vero litere tenor talis est.

Далі наводиться грамота Владислава III від 29 лютого 1440 р. (див. док. №40). Після цього подано текст:

Nos itaque prefatorum Armenorum petitionibus tanquam iustis, consonis et condignis annuentes, eisdem literis visis, lectis, auscultatis, cognitis et intellectis, ipsas de consilio consiliariorum nostrorum tanquam sanas, salvas, iustas et sufficientes in omnibus ipsarum clausulis, punctis, articulis et condicionibus approbavimus, ratificavimus, confirmavimus, approbamusque ratificamus, et confirmamus, decernentes eas perpetue firmitatis robur, vim et efficaciam obtinere tenore presencium mediante. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio litterarum. Actum et datum Sandomirie feria tertia festi Pentecostes, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, presentibus ibidem reverendo in Christo patre domino Iohanne episcopo Wladislaviensi et regni Polonie cancellario, necnon magnificis et generosis Derslao de Rytwani Sandomiriensi, Andrea Odrowansch de Sprowa Leopoliensi palatinis, Hyncza de Rogow castellano Sandomiriensi, Petro de Curow Lublinensi, Kmytha de Wyschnyewa Woynycensi castellanis, Iacobo de Dambno regni Polonie vicethezaurario et Iohanne de Rythwany capitaneo Sandomiriensi, aliisque pluribus consiliariis et familiaribus nostris testibus ad premissa. Datum per manus eiusdem reverendi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis cancellarii et venerabilis Iohannis Luthkonis de Brzesze decretorum doctoris, archidiaconi Gneznensis, vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum.

Ad relationem eiusdem reverendi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis, regni Polonie cancellarii.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Все, що стається в часі, з часом загине, якщо на письмі та достатнім свідченням гідних довір'я свідків не буде увічнене. Тому ми, Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що перед нашим маєстатом і нашими радниками, які на той час при нас засідали, особисто стали вірні наші милі вірмени, принесли грамоти найясніших панів володарів, а саме Владислава, батька, і Владислава, рідного брата, польських королів, наших найдорожчих попередників, цілі, непорушні, непошкоджені, цілковиті і загалом без будь-якого ганджу та підозри, просячи нас уклінно, щоб ми згадані грамоти вважали відновити, зміцнити, схвалити і підтвердити. Цих грамот зміст наводиться у таких словах і є таким.

Далі наводиться грамота Владислава II від 19 жовтня 1387 р. (див. док. №36).

Зміст іншої грамоти слідує у таких словах.

Далі наводиться грамота Владислава III від 2 березня 1440 р. (див. док. №41).

А зміст третьої грамоти є таким.

Далі наводиться грамота Владислава III від 29 лютого 1440 р. (див. док. №40). Після цього подано текст:

Отже, ми, до прохань згаданих вірменів прихилиючись, як справедливих та гідних, ті всі грамоти побачивши, прочитавши, прослухавши, пізнавши їх за порадою наших радників, як цілі, непорушні, непошкоджені та цілковиті у всіх їхніх клаузулах, пунктах, статтях і умовах схвалили, зміцнили і підтвердили, як і схвалюємо, зміцнюємо і підтверджуємо, вирішуючи, щоб вони назавжди мали силу, міць та дієвість міцності за посередництвом змісту даної (грамоти). До цієї грамоти для засвідчення наша печатка є підвішена. Діялося і дано в Сандомирі у вівторок, в день свята П'ятидесятниці, року Божого 1461, у присутності (*список свідків*). Дано

через руки того велебного Йоана, влоцлавського єпископа, канцлера, і велебного Йоана Лютка з Бжезе, доктора декретів, гнєзнєнського архидиякона, віце-канцлера Польського королівства, щиро нам милих.

За свідченням того велебного Йоана, влоцлавського єпископа, канцлера Польського королівства.

1461 р., травня 27, Сандомир

Казимир IV підтверджує грамоту Владислава III від 17 липня 1444 р., в якій йдеться підтвердження права львівських вірменів користуватись у місті для власних потреб двома м'ясними ятками

Коп.: МК, 20, к. 75v-76; 17, к. 4 (текст пошкоджено); ЦДІАУЛ. – Ф. 52, оп. 1, спр. 313, арк. 1-2.

Транс.: МК, 23, к. 601-603; 187, к. 146v-147v.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S. 22-23.

Переклад: Оссол., спр. 2117, арк. 80-81 (польський).

Регести: MRPS, II, N75 (supplementum); III, N175 (supplementum); IV/3, N941 (supplementum).

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Omnia, que fiunt in tempore, simul cum tempore evanescent, nisi apicibus literarum et fidedignorum testimonio sufficienti fuerint perhennata. Proinde nos Kazimirus Dei gracia rex Polonie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Pomeranie etc. rex, magnus dux Lythuanie, Russie Prussieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, presentibus et futuris, presencium noticiam habituris. Quomodo nostre maiestatis et nostrorum consiliariorum lateri nostro assidencium personaliter constituti famosi Armeni de Leopoli fideles nostri dilecti literas serenissimi principis domini Wladislai olim Hungarie et Polonie regis, germani et antecessolis nostri carissimi, sanas, salvas, illesas, integras et omni prorsus vicio et suspicione carentes obtulerunt nobis humiliter supplicantes, quatinus prefatas literas innovare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quarum literarum tenor sequitur et est talis in hec verba.

Далі наводиться грамота Владислава III від 17 липня 1444 р. (див. док. №42). Після цього подано текст:

Nos itaque prefatorum Armenorum nostrorum supplicationibus tanquam iustis, consonis et condignis annuentes, ac prefate civitatis nostre Leopoliensis ex ipsorum Armenorum eandem immorancium et inhabitancium incrementacione meliorem condicionem proventusque nostros et daciones augere cupientes, dictis literis et munimentis ipsorum visis, lectis, auscultatis et intellectis, ipsas et iura ipsorum prefata, quod videlicet carnes quascunque in eisdem maccellis ipse advocatus et Armeni prefati libere et sine quovis impedimento et perturbacione quorumcumque subditorum nostrorum vendant et vendere possint, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus ac approbamus, ratificamus et confirmamus, decernentes eas perpetue firmitatis robur, vim et efficaciam obtinere

tenore presencium mediante. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum. Actum et datum Sandomirie feria quarta infra octavas festi Pentecostes, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, presentibus ibidem reverendo in Christo patre domino Iohanne episcopo Wladislaviensi et regni Polonie cancellario, ac magnificis et generosis Derslao de Rytwiany Sandomiriensi, Andrea Odrowansch de Sprowa Leopoliensi palatinis, Hyncza de Rogow Sandomiriensi, Petro de Curow Lublinensi, Dobeslao Kmytha de Vyssnyowa Voynycensi castellanis, Iacobo de Dambno regni Polonie vicethezaurario et Johanne de Rythwany capitaneo Sandomiriensi et aliis quam pluribus consiliariis et familiaris nostris testibus ad premissa. Datum per manus prefati reverendi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis cancellarii ac venerabilis Iohannis Luthconis de Brzezye utriusque iuris doctoris, archidiaconi Gneznensis, vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum.

Ad relationem eiusmodi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis, regni Polonie cancellarii.

ім'я Господа аминь. Для вічної пам'яті справи. Все, що стається в часі, з часом загине, якщо буквами на письмі та достатнім свідченням гідних довір'я свідків не буде увічнене. Тому ми, Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що перед нашим маєстатом і нашими радниками, які на той час при нас засідали, стали особисто славетні вірмени, вірні наші милі, принесли грамоту найяснішого пана володаря Владислава, угорського та польського короля, нашого найдорожчого рідного брата та попередника; цілу, непорушну, непошкоджену, цілковиту і загалом без будь-якого ганджу та підозри, просячи нас уклінно, щоб ми згадані грамоти вважали відновити, зміцнити, схвалити і підтвердити. Цих грамот зміст наводиться у таких словах і є таким.

Далі наводиться грамота Владислава III від 17 липня 1444 р. (див. док. №42). Після цього подано текст:

Отже, ми до прохань згаданих наших вірменів прихилиючись, як справедливих та гідних, і бажаючи (подбати) про кращі умови для зростання згаданого нашого міста Львова через тих вірменів, які там перебувають та живуть, і щоб збільшити наші прибутки та збори, згадану грамоту та її підтвердження побачивши, прочитавши, прослухавши, пізнавши та згадані їхні права, а саме, що той вїйт та згадані вірмени хай продають та можуть продавати будь-яке м'ясо у тих ятках вільно і без будь-якої перешкоди та перепони будь-яких наших підданих, схвалили, зміцнили і підтвердили, як і схвалюємо, зміцнюємо і підтверджуємо, вирішуючи, щоб вони назавжди отримали силу, міць та дієвість міцності за посередництвом змісту даної (грамоти). До цієї грамоти для засвідчення наша печатка є підвішена. Діялося і дано в Сандомирі у середу, в октаву свята П'ятидесятниці, року Божого 1461, у присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого велебного Йоана, влоцлавського єпископа, канцлера, і велебного Йоана Лютка з Бжезс, доктора декретів, гнезненського архидиякона, віце-канцлера Польського королівства, щиро нам милих.

За свідченням того пана отця Йоана, влоцлавського єпископа, канцлера Польського королівства.

1462 р., листопада 23, Пйотрків

Казимир IV підтверджує всі права та привілеї львівських вірменів та виймає їх з-під юрисдикції будь-яких королівських урядників

Коп.: МК, 20, к.76-76v; 17, к.5 (текст пошкоджено); ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.129-130зв.; оп.2, спр.613, арк.24зв.-25; Дідуш., спр.117, арк.39-39зв.; Czart. 2003, s.346-349.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.471, арк.1324-1327.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.24-26; Balzer, s.178-181.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.83-84зв. (польський).

Регест: MRPS, II, N77 (supplementum); III, N177 (supplementum).

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Omnium rerum gesta vetustate temporis evanescent, nisi apicibus literarum et testimonio fidedignorum sufficienti fuerint perhennata. Proinde nos Kazimirus Dei gratia Polonie, Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Pomeranie rex, magnus dux Lithuanie, Russie Prussieque dominus et heres etc. Significamus etc. Quomodo in nostre maiestatis et nostrorum consiliariorum tunc

lateri nostro assidencium presenciam constitutus personaliter famosus Cristinus advocatus Armenorum civitatis nostre Leopoliensis, fidelis noster dilectus, literas seu privilegia serenissimorum olim principum regum Polonie praedecessorum nostrorum donacionem ac concessionem iurium ipsis Armenis gratiose elargitam in se continencia, per nos quoque ratificata, obtulit et presentavit, quorum tenorem volumus hic habere pro expressis, suaque deduxit in naracione, quomodo in derogacionem praeiudiciumque et vilipendium huiusmodi iurium, privilegiorum et immunitatum sic, ut premittitur, ipsis concessorum multis in ipsa civitate et aliis locis gravantur et opprimuntur iniuriis, molestiis et oppressionibus, nobis proinde supplicando humiliter, quatinus ipsum advocatum cum prefatis Armenis pro tempore ipsam civitatem Leopoliensem immorantibus iuri civili seu Theutonico Maydemburgensi annexeremus, appropriaremus et incorporaremus. Ac tamen¹ nos viso, lecto et intellecto in medio consilii nostri iure ipsorum Armenorum tanquam efficaci, firmoque, sollenni et salubri, huiusmodi incorporationem in dictum ius Theutonicum ipsis dare recusantes, ac cupientes ipsorum statum in meliorem deducere condicionem et incrementacionem, ut tanto melius et habundantius de nostris proventibus nobis ac successoribus nostris valeant respondere, dictum Cristinum advocatum cum quibusvis Armenis praedictam civitatem Leopoliensem habitantibus, circa prefata iura et privilegia et immunitates per predecessores nostros praefatos concessa et donata, dictorum consiliariorum nostrorum voluntate ad id accedente, conservavimus et conservamus, ac eadem in suis punctis, clausulis et conditionibus approbamus, ratificamus et confirmamus, decernentes ea robur habere firmitatis perpetue, presencium per tenorem eximentes et liberantes ipsos advocatum et Armenos ab omni iurisdicione et potestate omnium regni nostri dignitariorum, iudicum, subiudicum, capitaneorum, necnon dicte civitatis nostre Leopoliensis advocati, consulum et quorumvis officialium eorundem iuris Theutunici, ut coram ipsis aut aliquo ipsorum pro causis, tam magnis, quam parvis, et quibusvis excessibus citati minime respondebunt aut aliquas penas soluere tenebuntur. Verum tamen ipsi Armeni coram advocato ipsorum et ipsius successoribus, advocatus vero aut ipsius successores non aliter, quam

in prefato iure suo Armenico de se querulantibus ibidem respondere tenebuntur, hoc adiecto, quod omnes et singuli Armeni prefati in fide Armenorum viventes, quorum multi de suo iure Armenico in ius Theutunicum se transtulerunt, eoque pociantur et fruuntur iure, ita scilicet, quod, dum et quociens ipsi Armeni per nos tanquam nostri subditi pro aliquibus dacionibus sive solucionibus requirentur, omnes unanimiter iuxta cuiuscunque² exigenciam pro eisdem solucionibus aut dacionibus ipsis per nos impositis contribuant et componant. Vobis igitur supradictis et signanter advoco, proconsulibus, consulibus et universis civibus et incolis Leopoliensibus civitatem immorantibus, iuris Theutunici prefati mandamus seriose, omnino habere volentes, quatinus cum dictis Armenis pro quibuscunque iniuriis, rebus et causis, pro quibus vobis aut alicui vestrum existant culpabiles, duntaxat apud ipsorum advocatum pro tempore existentem in ipso iure ipsorum Armenico iusticie complementum vobis et cuilibet vestrum ministrari et fieri requiratis et exposcatis, sine omni perturbatione, molestatione eorundem et impedimento, et aliter facere non ausuri sub gravi nostra indignatione. Harum, quibus sigillum nostrum presentibus est subappensum, testimonio literarum. Actum et datum in convencione Pyotrkoviensi generali feria tertia ipso die sancti Clementis, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo, praesentibus ibidem reverendis in Christo patribus dominis Iohannis Dei gratia sancte ecclesie Gnesnensis archiepiscopo et primate, Andrea episcopo Poznaniensi, ac magnificis et generosis dominis Luca de Gorka Poznaniensi, Stanislae de Ostrorog Kalissiensi, Sandivogio de Lanzenicze Siradiensi, Petro de Oporow Lanciensi, Nicolao de Cosczyelecz Brzestensi, Iohanne de Cosczyelecz Iunuwlavlaviensi, Andrea Odrowasz de Sprowa Leopoliensi palatinis, Petro de Schamotuli Poznaniensi, Hyncza de Rogow Sandomiriensi, Petro de Gay Kalissiensi, Iohanne Zarembe Siradiensi, Iohanne de Czarnkow Gneznensi, Andrea de Crethkow Brestensi, Dobeslao Kmitha de Wissnicze Woynicensi, Eustachio de Sprowa Radomiensi castellanis, Iacobo de Dambno thesaurario, Iohanne de Rithwyany marscalco regni Polonie et aliis pluribus fidedignis circa premissa. Datum per manus reverendi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis et cancellarii ac venerabilis Iohannis Luthkonis de Brzezze, utriusque iuris doctoris, archidiaconi Gnesnensis, vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum.

Ad relationem eiusdem reverendi patris domini Iohannis episcopi Wladislaviensis etc³.

¹ У публікації Ф.Бішоффа: Actum.

² У публікації Ф.Бішоффа: uniuscunque.

³ Ф.Бішофф вважав, що цей документ був підтверджений 1591 р., але у цьому році Сигізмунд III тільки дозволив зробити копію-видимус документа з Коронної метрики (див. ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.129-130зв.)

Вім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Всі речі за давністю часу зникають, якщо б письмом та свідченням гідних довіри (людей) не увічніювалися. Тому ми, Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме. Що у присутності нашого маєстату та наших радників, що на той час при нас засідали, став особисто славетний Христин, вірменський вїйт нашого міста Львова, вірно нам милий, приніс та показав грамоти або привілеї найясніших покійних володарів, польських королів, наших

попередників, дарування та надання прав, наданих милостиво тим вірменам, яких (грамот) зміст хочемо мати як висловлений. І у своїй розмові сказав, що через обмеження, кривду та погорду таких дозволених їм прав, привілеїв та імунітетів, як вище подано, в тому місті та в інших містах обтяжуються та примушуються різними несправедливостями, покривдженнями та переслідуваннями. Тому ми до уклінного прохання (прихиляючись), того вїйта зі згаданими вірменами, що у той час у місті Львові мешкають, до міського або магдебурзького права приєднали, з'єднали та інкорпоровали. Однак побачивши, прочитавши та зрозумівши за посередництвом нашої ради право тих вірменів як ґрунтовне, міцне і у всьому здорове, таку інкорпорацію в згадане міське право відмовляємося дати та бажаючи їхнє становище до кращого стану та покращення привести, щоб вони краще та достатніше наші та наших спадкоємців прибутки могли наповнювати, згаданого вїйта Христина зі всіма вірменами згаданого міста Львова при їхніх правах, привілеях та вільностях, наданих та дарованих згаданими нашими попередниками, за волею тих наших радників, що при цьому присутні, зберегли, зберігаємо та їх у власних пунктах, клаузулах та умовах схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо, вирішуючи в цьому мати силу вічної міцності через зміст даної (грамоти). Виймаємо та вивільняємо їхнього вїйта та вірменів від будь-якої юрисдикції та влади всіх достойників, суддів, підсудків, старостів нашого королівства, а також згаданого нашого міста Львова вїйта, райців та будь-яких урядників міського права, щоб перед ними або будь-ким з них у справах, як малих, так і великих, та у будь-яких випадках (коли б не були) позвані, не повинні відповідати або якісь штрафи платити¹. Але ті вірмени перед їхнім вїйтом та його спадкоємцями, а вїйт або його спадкоємці не інакше, як у згаданому своєму вірменському праві у справах між собою повинні відповідати. Додавши також, що всі та кожен зі згаданих вірменів, які у вірменському праві живуть, яких немало зі свого вірменського права на магдебурзьке право перейшло та ним користуються і заживають, так (вирішуємо), що в будь-який час і скільки б разів ці вірмени нами не були б повідомлені про будь-який податок, сплату, всі одноставно відповідно до стягнення кожного з них такі сплати або податки, нами визначені їм, мають збирати та складати. Отже, вам, вищезгаданим, а саме вїйтові, бурмистрам, райцям та всім міщанам та жителям, що у Львові мешкають на згаданому магдебурзькому праві, серйозно наказуємо, бажаючи все мати (в порядку), щоб з тими вірменами про будь-які несправедливості, речі та справи, за які ви або будь-хто з вас був би звинуваченим, тільки перед їхнім вїйтом, що в той час буде, у їхньому вірменському праві справедливості повинні доводити й у них собі вимагати без будь-якої турботи, прикрості та перешкоди, інакше чинити під нашим тяжким гнівом та неласкою, щоб не наважувалися. До цієї (грамоти) для засвідчення наша печатка є підвішена. Діялося і дано на вальному сеймі в Пйотркові у вівторок в день св. Клеменса, року Божого 1462, у присутності (*список свідків*). Дано через руки велебного пана отця Йоана, влоцлавського єпископа, канцлера Польського королівства, і велебного Йоана Лютка з Бжезе, доктора обох прав, гнезненського архиєпископа, віце-канцлера Польського королівства, щиро нам милих.

За свідченням того велебного пана отця Йоана, влоцлавського єпископа, канцлера Польського королівства.

¹ За цим привілеєм фундувалося окреме вірменське вїйтівство, що викликало боротьбу з боку міської ради; про обставини видання документа див.: Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym

Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909, T. IV. – Z. 1. – S.100-137. У цьому ж параграфі автор збиває безпідставну критику автентичності цього привілею Ф.Бішоффом та деякими іншими вченими (див.: Op.cit. – S.122-128).

1462 р., листопада 23, Пйотрків

Казимир IV підтверджує грамоту Владислава II від 3 жовтня 1402 р., за якою вірмени отримали право торгувати у всій державі на час закриття дороги до татарських країв

Коп.: МК, 20, k.76v-77; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.131-132; Дідуш., спр.117, арк.39зв.-40.

Транс.: МК, 33, k.280-283; ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.9-11зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.26-28; AGZ, VI, s.73-74; Balzer, s.181-183.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.84зв.-86 (польський).

Регести: MRPS, III, N178 (supplementum); IV/3, N12110; IV/3, N962 (supplementum).

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Gesta humanorum actorum faciliter depereunt, nisi adminiculis literarum et fidedignorum testimonio sufficienti fuerint perhennata. Proinde nos Kazimirus Dei gratia rex Polonie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuyavie, Pomeranie, magnus dux Lithuanie, Russie Prussieque dominus et heres. Significamus etc. Quomodo in nostre maiestatis et nostrorum consiliariorum tunc nobis assidencium presenciam constitutus personaliter famosus Cristinus advocatus Armenorum civitatis nostre Leopoliensis literam serenissimi domini Wladislai regis Polonie, genitoris et predecessoris nostri charissimi, admissionem et concessionem negociaciones exercendi, ipsis Armenis factam in se continentem, obtulit et presentavit nobis humiliter supplicando, ut ipsam ratificare, approbare et confirmare dignaremur. Cuius tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis.

Далі наводиться грамота Владислава II від 3 жовтня 1402 р. (див. док. №37). Після цього подано текст:

Nos itaque supplicationibus pro ipsis advocato et Armenis nobis humiliter porrectis tanquam iustis et consonis annuentes, huiusmodi literam ratam atque gratam habentes, in omnibus suis punctis, clausulis, articulis et condicionibus, dictorum consiliariorum nostrorum voluntate ad id accedente, approbavimus, ratificavimus, confirmavimus, approbamusque, ratificamus et confirmamus perpetuo per presentes, ac de nostra regia benignitate cupientes ipsorum Armenorum condicionem facere meliorem, ut tanto commodius¹ de nostris proventibus nobis et nostris successoribus valeant respondere, concedimus et presentibus admittimus, ut merces, et res bona ipsorum universa, tam de transmarinis, quam de aliis quibuscumque partibus per eosdem conducta talento, libra, alias lokczem² et ulna, sic ut premittitur, more aliorum regnicolarum nostrorum in omnibus civitatibus, oppidis et locis

quibuscunque regni et dominiorum nostrorum vendere, propinare et mensurare iuxta consuetudinem antiquam habeant libertatem. Vobis igitur palatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, magistris civium, ceterisque officialibus mandamus seriose, omnino habere volentes, quatenus prefatos Armenos ad huiusmodi mercium et bonorum eorundem vendicionem, propinacionem et negociacionem quoque exercendi liberam admittatis et admitti faciatis et debeatis, ac ipsos ab infestatione, turbacione et molestacione quorumlibet hominum, cuiuscunque status et condicionis sint, tueamini et protegatis, et aliter non facturi pro gracia nostra. Harum, quibus sigillum nostrum presentibus est subappensum, testimonio litterarum. Actum et datum in convencionem Pyotrkoviensi generali feria tertia ipso die sancti Clementis, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo, presentibus ibidem reverendissimo et reverendis dominis Iohanne sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopo et primate, Andrea episcopo Poznaniensi, ac magnificis et generosis Luca de Gorka Poznaniensi, Stanislae de Ostrorog Calissiensis, Sandivogio de Lanzenicze Siradiensi, Petro de Oporow Lanciensi, Nicolao de Cosczyelecz [Brestensi, Andrea de Koscieliecz Iuniwladislaviensi, Andrea Odrowasz de Sprowa Leopoliensi palatinis, Petro de Schamotuli Poznaniensi, Hincza de Rogow Sandomiriensi, Petro de Gay Calissiensis, Ioanne Zaramba de Calinowa Siradiensi, Ioanne de Czarnkow Gneznensi, Andrea de Crethkow Brestensi, Dobeslao Cmitha de Wyszynicze Woynycensi, Eustachio de Sprowa Radomiensi castellanis, Iacobo de Dambno thesaurario³ et Ioanne de Rithwiany marschalko regni Polonie, et aliis pluribus fidedignis testibus circa premissa. Datum per manus reverendi patris Ioannis Dei gracia episcopi Wladislaviensi et cancellarii, ac Ioannis Luthconis de Brzezine, iuris utriusque doctoris, archidiaconi Gneznensis, vicecancellarii regni Polonie, sincere nobis dilectorum.

Ad relacionem eiusdem reverendi patris domini Ioannis Dei gracia episcopi Wladislaviensis et regni Polonie cancellarii]⁴ prout proxime supra in sequente folio⁵.

¹ У публікації Ф. Бішоффа: comodiosius.

² У публікації Ф. Бішоффа: lothem.

³ У публікації Ф. Бішоффа: vicethesaurario.

⁴ У тексті МК пропущено кінцівку грамоти "Brestensi... cancellarii", яку відновлено за публікацією Ф. Бішоффа.

⁵ 12.01.1591 р. Сигізмунд III дозволив зробити копію-видимус документа з Коронної метрики (див. ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.131-132).

В ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Історія людських справ легко гине, якщо письмом та свідченням гідних довір'я (людей) не буде достатньо увічнена. Тому ми, Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме. Що у присутності нашого маєстату та наших радників, що на той час при нас засідали, став особисто славетний Христин, вірменський вїт нашого міста Львова, приніс та показав грамоту найяснішого пана Владислава, польського короля, найдорожчого батька та нашого попередника, що містить у собі допущення та надання тим вірменам у занятті купецтвом, та просячи нас уклінно, щоб цю (грамоту) ми вважали за гідне зміцнити, схвалити та підтвердити. Зміст якої дослівно наводиться і є таким.

Далі наводиться привілей Владислава II від 3 жовтня 1402 р. (див. док. №37). Після цього подано текст:

Отже, ми, прихилиючись до прохань, як справедливих та слухних, поданих до нас уклінно за тим війтом та вірменами, таку грамоту маючи за важливу та тривалу, у всіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах за волею наших радників, що є присутні, схвалили, зміцнили та підтвердили, як і схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо на віки даною (грамотою) і з нашої королівської ласкавості. Бажаючи становище тих вірменів кращим зробити, щоб тим зручніше про наші і наших спадкоємців прибутки могли дбати, дозволяємо та даною (грамотою) допускаємо, щоб будь-які їхні товари, речі і предмети, які привезені із заморських, так і з будь-яких інших країв, на таланти, вагу або лотем та ліктем, так, як вище подано, за звичаєм інших мешканців нашого королівства у всіх містах, містечках, будь-яких інших місцях нашого королівства та регіонів мають свободу торгувати, шинкувати та міряти відповідно до давнього звичаю. Отже, вам, воєводам, каштелянам, старостам, орендарям, бурмистрам та іншим урядникам, наказуємо серйозно, бажаючи мати все (в порядку), щоб згаданих вірменів до такого продажу, шинкування, виконання торгівлі їхніми товарами та предметами вільно допускали та діяли, щоб (інші) допускали, та їх від неприязні, турбот, прикрості будь-яких людей будь-якого стану і походження, щоб захищали та протегували, інакше не чинили задля нашої ласки. До даної (грамоти) для засвідчення наша печатка є підвішена. Діялося і дано на вальному сеймі в Пйотркові у вівторок, у день св. Клеменса, року Божого 1462, у присутності (список свідків). Дано через руки велебного пана отця Йоана, Божою ласкою, влоцлавського єпископа, канцлера польського королівства, і велебного Йоана Лютка з Бжезе, доктора обох прав, гнзненського архидиякона, віце-канцлера Польського королівства, щиро нам милих.

За свідченням того велебного пана отця Йоана, Божою ласкою, влоцлавського єпископа, канцлера Польського королівства.

1469 р., квітня 10, Львів

Казимир IV видає декрет в справі між львівськими вірменами та бурмистром і райцями, встановлюючи, що у судових справах між вірменами має засідати міський війт разом з вірменськими старшинами, а всі вірмени у Львові без огляду на різне право є зобов'язані спільно сплачувати податки

Опубл.: Balzer, s.181-183.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.86-86зв. (польський).

asimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae Prussiaeque dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quomodo orta pridem coram nobis inter famosos consules civitatis nostrae Leopoliensis, fideles nostros dilectos, ex una, et inter providos Armenos de ibidem, materia quaestionis, praetendentibus autem ipsis Armenis, quod per advocatum suum pro quibuscunque causis deberent iudicari, consulibus ex adverso affirmantibus, quod ipsi Armeni nonnisi advocati Leopoliensis iudicio subesse sunt adstricti; visis itaque partium ipsarum iuribus et libertatibus munimentisque, exauditis insuper earum propositionibus et responsis, tali modo inter eos hinc et inde in praemissis observandum esse statuimus.

1. Ut quotienscunque causae iudiciariae inter Armenos emergerint, earundem causarum iudicio advocatus civitatis Leopoliensis debebit praesidere, associatis sibi et adiunctis nonnullis Armenis senioribus loco iuratorum, quorum iuxta vota et determinationem advocatus antedictus Leopoliensis in causis huiusmodi sententiam proferre tenebitur et debebit.

2. Poenae insuper iudiciariae, ex ipsis Armenorum iudiciis solvendae, in causis inter Armenos domesticos emergentibus, pro ipsis Armenis provenire debebunt. Poenae vero ex causis inter Armenos forenses seu alios quoscunque homines emergentibus provenientes, nonnisi pro eodem avvocato Leopoliensi reddi debent.

3. Praesentibus tamen duntaxat ad proximum et felicem nostrum in has terras adventum in suo robore valituris.

4. Volumus praeterea, ut omnes et singuli Armeni, tam extra, quam intra civitatem Leopoliensem constituti, quocunque iure, sive proprio, sive Theutonico et quovis alio potiantur, de quiblibet contributionibus, datis et exactionibus nostris regalibus, quocunque modo per nos institutis et instituendis, per amplius et de cetero sine quavis divisione una simul respondere sint adstricti. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio litterarum. Datum Leopoli, feria secunda proxima post dominicam Conductus Paschae, anno Domini 1469.

Relatio venerabilis Alberti de Zichlin regni Poloniae cancellarii.

азимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що недавно перед нами розпочалася суперечка між славетними райцями нашого міста Львова, вірно нам милими, з одного боку, та обачними вірменами звідти ж. Суть питання, як ті вірмени подали, що (вони) своїм війтом у будь-яких справах мають бути суджені. Навпаки, райці розповідали, що ті вірмени тільки суду львівського війта зобов'язані підлягати. Отже, побачивши тих сторін права, вільності та підтвердження, понад це вислухавши їхні скарги та відповіді, таким чином постановили, що слід дотримуватися між ними з того й іншого (боку) у вищезгаданих (справах).

1.¹ Скільки б разів судові справи між вірменами не виникали, (стільки разів) на суді тих справ повинен засідати війт того міста Львова, прикликавши та приєднавши собі деяких старших вірменів замість присяжних (лавників), відповідно до голосу та рішення яких вищезгаданий львівський війт має і повинен виносити вирок у таких справах².

2. Понад це судові кари, плачені зі своїх вірменських судів, які виникають між місцевими вірменами, мають припадати самим вірменам. А кари, що виникають у справах між чужоземними вірменами або будь-якими іншими людьми, тільки самому львівському війтові мають віддаватися.

3. Однак дана (грамота) тільки до нашого найближчого та майбутнього прибуття у ці землі буде тривати у своїй силі.

4. Крім цього, хочемо, щоб всі та кожен вірменин, що живе як поза, так і в місті Львові, підлягає будь-якому праву, чи власному (вірменському), чи німецькому та будь-якому іншому, з будь-яких наших королівських контрибуцій, данини та податків, будь-яким чином встановлених і що будуть встановлені, тепер і потім без будь-якого поділу всі разом були зобов'язані відповідати. Для засвідчення цієї грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Львові у найближчий понеділок після Вербної неділі, року Божого 1469.

За свідченням велебного Альберта із Зихліна, канцлера Польського королівства.

¹ Нумерація у цьому та наступних документах подається за публікаціями О.Бальцера.

² Цим скасовувалося окреме війтівство у Львові.

1476 р., жовтня 25, Белз

Казимир IV видає декрет в справі між львівськими вірменами та бурмистром й райцями про судочинство вірменів, уточнюючи попередній декрет від 10 квітня 1469 р. про головування міського війта, порядок судових засідань, присягу та накладає заклад 600 гривень при порушенні декрету

Опубл.: Balzer, s.183-186.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.87-88 (польський).

asimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae Prussiaeque dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quomodo licet superiori tempore orta materia quaestionis inter famosoa consules civitatis nostrae Leopoliensis, fideles nostros dilectos, ex una, et providos Armenos civitatis eiusdem, partibus ex altera, praetendentibus videlicet ipsis Armenis, quod per advocatum suum pro quibuscunque causis deberent iudicari, consulibusque ipsis ex adverso affirmantibus, quod ipsi Armeni nonnisi advocati civitatis Leopoliensis iudicio subesse sunt adstricti, certas decreti nostri litteras dederimus et concesserimus; quia tamen, ut querelae ipsorum Armenorum continebant, litterae ipsae in aliquibus clausulis minime executae sunt et servatae, immo ex quorundam articulorum dubietate novae inter eosdem Armenos et consules emergebant differentiae; volentes igitur, ut res ipsa nostrae inventionis et decreti medio planius declaretur, praesentes litteras, cum priorum approbatione, sub articulis inferius descriptis dandas esse volumus et damua, ut sequitur, in hunc mudum.

1. Ut quotienscunque causae aliquae iudiciariae inter Armenos emergerint, earundem causarum iudicio advocatus civitatis Leopoliensis debet praesidere, associatis sibi et adiunctis nonnullis Armenis senioribus loco iuratorum, quorum iuxta vota, determinationem et ius advocatus antedictus Leopoliensis in causis huiusmodi sententiam ferre tenebitur et debet.

2. Poenae insuper iudiciariae, ex ipsis iudiciis Armenorum solvendae, in causis inter Armenos domesticos vertentibus, pro ipsis Armenis provenire debent. Poenae vero provenientes ex causis, inter Armenos forenses seu alios quoscunque homines emergentibus, nonnisi pro avvocato Leopoliensi reddi debent. Et similiter poenae, quae violentiam ex sanguinis effusione contingunt, ad eundem advocatum, et non ad Armenos pertinebunt.

3. Insuper ipse advocatus Leopoliensis nullum Armenum sine Armenis senioribus assessoribus iudicabit nec aliquam iudicandi causam habebit facultatem, exceptis causis criminalibus et poenis, ad quorum iudicium ipsi Armeni coram nobis se nihil habere professi sunt, quarum soli avvocato et iuratis civitatis Leopoliensis convenit iurisdictio.

4. Dum vero aliquis Armenus pro excessu quocunque aut ex quacunque causa inculpatus fuerit, tenebitur idem Armenus ad advocatum civitatis dari, et advocatus eum nonnisi praesentibus Armenis senioribus praefatis mancipare et vinculare debet; si vero nox iudicium tunc de captivitate ipsius Armeni fiendum impederit, extunc advocatus praedictus eundem sub diligenti custodia impensis eius, qui ipsum inculpavit, ad diem crastinum et lucem diei servabit. Et die veniente praesentibus Armenis senioribus, ut praefertur, de eodem iustitia fiat.

5. Ubi autem inter advocatum, iuratos civium et Armenorum seniores super alicuius causae cognitione et determinatione differentia orietur, et ad nos definienda remittetur, extunc remissio, interrogatio et inquisitio ipsa non aliter, quam de voluntate partis utriusque iudicio praesidentis sub earum sigillis fieri debent. Et habita a nobis desuper responsione, litterae ipsae nostrae, responsum et informationem continentes, nonnisi utraque parte praesente aperientur, et secundum informationem in eis contentam fiat causae, pro qua differentia emergerat, diffinitio.

6. De iuramentis vero, per Armenos iudicialiter agentes praestandis, volumus eosdem in consuetudine, quae prius servabatur in talibus, conservari. De adductore tamen ad iuramenta, qui rotham ipsis Armenis pronutiare deberet, inquisitionem generosi Raphaelis de Iaroslav succamerarii Premisliensis et capitanei nostri Leopoliensis, fidelis dilecti, relinquimus, et commisimus, ut modum et consuetudinem ab aliarum civitatum Armenis desuper experiatur et nos tunc efficiat certiores pro finali super eodem, adductore per nos fienda decisione.

7. Cupientes insuper de pace et tranquillitate partis utriusque, videlicet civium et Armenorum Leopoliensium, providere, inter eosdem vadium sexagentarum marcarum pecuniae vallavimus, interposuimus et imponimus per praesentes.

8. Volentes tamen, ut et priores decreti nostri litterae super talibus differentiis datae, quas in suo robore relinquimus, duntaxat ad nostrum felicem et proximum in has terras Russiae adventum in suo robore duraturae sint.

9. Volumus praeterea, ut omnes et singuli Armeni, quam extra, et intra civitatem Leopoliensem constituti, quocunque iure, sive proprio, sive Theutonico, et quovis alio potiantur, de quibilibet contributionibus, datis et exactionibus nostris regalibus, quocunque modo institutis vel instituendis, peramplius et de cetero sine quavis divisione una simul respondere sint adstricti. Harum, quibus sigillum nostrum praesentibus est subappensum, testimonio litterarum. Datum in Belz, feria sexta proxima ante festum sanctorum Simonis et Iudae apostolorum, anno Domini 1476.

Stanislaus, vicecancellarius, manu propria.

Relatio venerabilis Stanislai de Kurozwanky canonici Cracoviensis et regni Poloniae vicescancellarii.

Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що в минулому виникла суперечка або спір між славетними райцями нашого міста Львова, вірно нам милими, з одного боку, та обачними вірменами того ж міста, з іншого боку, у якій ті вірмени наводили підстави, що їхній вїйт у будь-якій справі має їх судити. З іншого боку, навпаки райці твердили, що ті вірмени тільки суду вїйта того міста мають підлягати, як ми про це певний декрет дали та дозволили. Однак скарги тих вірменів у собі містили, що та грамота в деяких клаузулах найменше виконувалася, ані її дотримувалися, і загалом у деяких статтях через новий сумнів між тими вірменами і райцями суперечка виникла. Тоді ми, бажаючи, щоб та справа за нашим втручанням та за допомогою декрету ясніше була викладена, дану грамоту з підтвердженням першої (грамоти) з статтями, нижче описаними, хотіли дати та даємо таким чином.

1. Що скільки б разів будь-які справи між вірменами не розпочиналися би, на суді у тих справах вїйт міста Львова має засідати, прикликавши та приєднавши до себе деяких вірменських старших на місце присяжних (лавників), і відповідно до їхнього голосування, рішення та права згаданий львівський вїйт у таких справах повинен і має вчинити вирок.

2. Понад це судові штрафи, що платять із самих вірменських судів, в справах між місцевими вірменами тим вірменам мають приходити. А штрафи, що приходять між прибулими вірменами, тільки самому вїйтові мають віддаватися. Також штрафи, які мають приходити з кривавих насильств, тому ж вїйтові, а не вірменам мають належати.

3. Понад це той львівський вїйт жодного з вірменів без вірменських старших, що з ним засідають, не має судити, ні також жодної можливості не буде мати судити, за винятком кримінальних або карних справ і штрафів, до таких судів, як самі вірмени перед нами визнали, належить юрисдикція самому вїйтові та його присяжним (лавникам) міста Львова.

4. А коли якийсь вірменин за будь-який вчинок з будь-якої причини буде обвинувачений, той вірменин має (бути) до вїйта переданий, і той вїйт тільки в присутності старших вірменів має судити та ув'язнити. А якщо б суду зашкодила ніч для ув'язнення того вірменина, тоді згаданий вїйт такого вірменина має дати під пильну охорону за кошти того, хто його звинуватив, до ранку наступного дня. А потім наступного дня у присутності вірменських старших, як вище є, тому (вірменину) має бути вчинена справедливість.

5. А коли б була якась суперечка між вїйтом, присяжними міщанами та вірменськими старшими про розпізнання та вирішення будь-якої справи та була б відіслана до нас на вирішення, тоді таке відсилання не інакше як за волею обох сторін, що є при суді, під їхніми печатками має бути, а маючи вже від нас на це відповідь, така грамота, інформації та відповіді тільки у присутності обох сторін мають бути відкриті і відповідно до інформації нехай буде рішення тієї справи, про яку була суперечка.

6. А про присяги, які вірмени у судах складають, хочемо зберегти їх у звичаї, якого раніше дотримувалися. Щодо того, як той, хто складає присягу, яку форму присяги тим вірменам

має видавати, залишаємо та доручаємо це дослідженню уродженому Рафалу з Ярослава, перемиському підкоморію та нашому львівському старості, вірно нам милому, щоб (він) довідався про форму та звичай від вірменів інших міст і нам тоді певно повідомив для прийняття нами остаточно рішення щодо того, хто складає присягу.

7. Нарешті, бажаючи забезпечити мир та спокій обом сторонам, як львівським міщанам, так і вірменам, між тими сторонами заклад у 600 гривень грошей забезпечуємо, накладаємо та наклали даною (грамотою).

8. Однак бажаємо, щоб і попередній наш декрет, виданий у такій суперечці, який у своїй силі зберігаємо, тривав у своїй силі тільки до нашого щасливого першого приїзду в ті руські землі.

9. Крім того хочемо, щоб усі вірмени і кожен з них, що живуть як у місті, так і за містом Львовом, будь-якого права, або свого власного, або магдебурзького, чи будь-якого іншого (були б), відповідали без будь-якого розрізнення з будь-яких наших королівських податків, зборів та сплат, які могли бути чи будуть встановлені. До цієї нашої грамоти для засвідчення наша печатка є підвішена. Дано в Белзі в найближчу п'ятницю перед святом св. апостолів Симона та Юди, року Божого 1476.

Станіслав, віце-канцлер, рукою власною.

За свідченням велебного Станіслава з Курозванків, краківського каноніка і віце-канцлера Польського королівства

1486 р., жовтня 24, Львів

Казимир IV підтверджує свою грамоту від 25 жовтня 1476 р., не наводячи її, в справі між львівськими вірменами та бурмистром й райцями щодо торгівлі привізним вином

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.137-138.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.28-29.

Kazimirus etc. Significamus etc. universis. Quomodo, quemadmodum superiori tempore providis Armenis Leopoliensibus etc. literas decreti nostri inter eos una et famatos proconsulem et consules civitatis eiusdem ex altera partibus, factas super certis articulis, praerogativis et concessionibus in his ipsis literis contentis, de data in Bels feria sexta proxima ante festum sanctorum Simonis et Iudae apostolorum anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, dedimus a data eadem ad nostrum adventum in has terras ex tunc proximum valituras, iam hactenus terras ipsas ingredientes, intelligentes literas praedictas, nisi eis novum adiceretur, minime duraturas, et quoniam cum supplici eorundem Armenorum petitione inclinati praetactarum literarum nostrarum eisdem tum Armenis datarum robur et firmitatem iterum

hinc ad alium usque nostrum in terras istas felicem adventum proximum prorogandam duximus prorogamusque praesentibus, easdem in toto earum tenore ratificantes et gratificantes, ratificavimus ratificamusque et ratificamus tenore praesentium mediante, decernentes eas in omnibus punctis, articulis, clausulis ad terminum praedictum valituras. Praeterea volentes Armenos ipsos civitatem ipsam incolentes sub nostris conservare favoribus specialibusque permanere praerogativis regiis, propter multiplicandum in civitate ipsa incolatuus eorum, ut auctis in eos concessionibus etiam proventus nostri per eos reddi soliti augmentari possint, in futurum admisimus et indulgimus admittimusque et indulgemus his ipsis Armenis nostris omnibus et cuilibet eorum in ipsa civitate pro usu necessitateque hominum vinum Malmaticum et vina cuiuslibet generis undecunque Leopolim adducta et adducenda, Leopoli propinanda libere, sine qualibet cuiuslibet subditorum nostrorum impetitione et impedimento. Quo circa vobis proconsuli et consulibus Leopoliensibus et aliis subditis nostris, cuiuscunque status et conditionis fuerint, praesentibus requirentes mandamus, quatenus Armenos eosdem in ipsius Malmatici et vinorum propinatione unquam non impetatis hinc usque ad terminum praescriptum, aliter non facturi pro gratia nostra. Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Datum Leopoli feria tertia post undecim milla virginum, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto.

Relatio venerabilis Alberti de Zychlyn regni Poloniae vicecancellarii¹.

¹ 12.01.1591 р. Сигізмунд III дозволив зробити копію-видимус документа з Коронної метрики (див. ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.131-132).

Казимир і т.д. Повідомляємо всім і т.д. Так як у минулому часі обачним львівським вірменам і т.д. ми видали грамоту нашого декрету (з приводу суперечки) між ними, з одного боку, і славетними бурмистром та райцями цього міста, з іншого боку, про певні статті, прерогативи і надання, що є у цій же грамоті, виданій у Белзі у найближчу п'ятницю перед святом св. апостолів Симона та Юди, року Божого 1476, щоб (вона) мала силу від згаданої дати до найближчого нашого прибуття до цих земель; тепер, вступаючи до цих же земель, розуміючи, що згадана грамота не матиме сили, якщо її не поновити, тому ми вирішили, схиляючись до покірного прохання цих же вірменів, що треба силу та міць даної нашої грамоти, наданої цим же вірменам, знову продовжити від тепер аж до найближчого нашого щасливого прибуття до цих же земель та продовжуємо даною (грамотою), у цілому її змісті затверджуючи та схвалюючи, затвердили, затверджуємо та схвалюємо за посередництвом даної (грамоти), вирішуючи, що вона матиме силу в усіх пунктах, статтях, клаузулах до вищезгаданого терміну. Крім цього, бажаючи цих самих вірменів, що мешкають саме у цьому місті, зберегти у наших милостях і залишити особливі королівські прерогативи для того, щоб збільшилася у тому місті їхня чисельність, щоб через примножені їм надання також (вони) могли збільшити наші прибутки, які вони звично дають. У майбутньому допустили і дозволили та допускаємо і дозволяємо цим же нашим вірменам, усім і будь-кому з них, у цьому місті, відповідно до звичаю та потреби людей у Львові вільно, без будь-якої заборони та перешкоди будь-кого з наших підданих, шинкувати мальмазійським¹ вином та вином всякого роду, яке привозять та будуть привозити звідусіль до Львова. Тому вам, львівським бурмистру і райцям, та іншим нашим підданим, якого не були б стану та походження, даною (грамотою) вимагаючи, наказуємо, щоб ви від сьогодні аж до згаданого вище терміну не перешкождали

цим же вірменам шинкувати саме цим мальмазійським та (іншими) винами, не чинячи інакше задля нашої ласки. Для засвідчення до даної грамоти підвішена наша печатка. Дано у Львові у вівторок після (свята) 11 тисяч дів, року Божого 1486.

За свідченням велебного Альберта зі Зихліна, віце-канцлера Польського королівства.

¹ Мальмазія - вид солодкого вина, яке привозили з середземноморських країв.

1491 р., вересня 2, Радам

Казимира IV підтверджує привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. про надання вірменській громаді в святойоаннівському деканаті на львівському передмісті вірменського права, а також підтверджує та повністю наводить деякі інші привілеї королівських урядовців

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.247. Пергамент: 45,3х62,8 + 10,6 см. Ініціал “Г”. Написи: “Littere decanatus Leopoliensis” (XV); “Unitam similis [...] unius [...] mundo quaeso, supplico[...]” (XVII); “Casimirus rex confirmat privilegium Vladislai regis atque edicta capitaneorum super exemptione a iurisdictione Armenis aliisque incolis ad ecclesiam sancti Joannis locatis concessa. Radomiae feria sexta post fextum sancti Aegidii. 1491” (XVIII). Один напис з XVII ст. нечіткий та вицвілий. Печатка відсутня.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.509 (див. док. №80).

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.390, арк.610-619; спр.610, арк.1815-1824.

Коп.: Оссол., 1727, арк.667-674.

Регести: AGZ, X, N164; Каталог, №281.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Cum principum maiestas actus singulos gestarum rerum ex autoritate celsitudinis sue procedentes sive ob id, quod denuo dignum aliquid constituit sive, quod veterorum concessionones censebit approbandas innovandasque literarum apicibus comondare consuevit, ut ita perhannate oblivionis confusionisque errore careant in futurum. Proinde nos Kasimirus Dei gratia rex Polonie, nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, magnus dux Lithwanie, Russie, Prussie ac Culmensis, Elbingensis et Pomeranie dominus et heres. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, presentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quomodo dum venerabilis Iohannes Crowiczski decanus et canonicus Leopoliensis et plebanus in Sambor, notarius noster, devote nobis dilectus, exposuisset nobis, quod divis olim predecessoribus nostris bona et subditos videlicet Armenos ad decanatum suum pertinentes liberos ab oneribus et laboribus

nostris castrorumque nostrorum Leopoliensium relinquentibus licet iuxta predecessorum eorundem nostrorum consuetudinem constitutionemque bona eadem sua et Armeni circa eas consuetudines atque privilegia semper conservati fuerint, tamen quia eius antecessores obtinere successive nonnullas litteras dignitariorum et officialium nostrorum super libertatibus eorundem, quibus non adiectum erat robur regium. Idcirco supplicatum habuit nobis humiliter quatenus easdem litteras suas tam divi olim Wladislai regis, quam dignitariorum et officialium nostrorum tanquam nostri nominibus datas innovare, confirmare, approbare et ratificare dignaremur. Quarum sequuntur tenores.

Далі наводиться привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. (див. док. №38). Після цього подано текст:

Nos Petrus Odrowansch de Sprowa palatinus et capitaneus terre Russie generalis. Significamus tenore presencium, quibus expedit generaliter, universis, presentium notitiam habituris. Quomodo animadvertentes iura et munimenta regie celsitudinis, sigillo maiori communitas, per que providi et famosi Armeni et incole in suburbio extra muros Leopolienses consistentes venerabilis domini Francisci de Orzek prepositi sancti Floriani Cracoviensis et decani Leopoliensis ecclesiarum ab omnibus et singulis solutionibus, dacionibus, contribucionibus et laboribus castrorum et civitatis liberantur. Unde conspectis huiusmodi iuribus sanis et inconcussis prefati domini decani homines Armenos suos circa eadem iura regalia ut tenemur relinquimus et remansimus ab universis dacionibus, solucionibus et laboribus liberos ac benivolos dimittentes tenore presencium mediante. Pro tanto igitur vobis vicecapitaneis, burgrabiis et officialibus nostris pro tempore existentibus, districte precipimus et commitimus, quatinus Armenos et homines eosdem domini decani ad solutiones, dationes et labores stringere, compellere et arcere nulla presumatis racione et aliud pro gratia nostra non facturum. Datum in Leopoli feria tertia ante Festivitatem sancti Martini pontificis, de anno Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo quinto nostro sub sigillo.

Iohannes de Czyzow castellanus et capitaneus Cracoviensis ac regie maiestatis locum tenens in regno Polonie. Significamus universis, quibus expedit. Quomodo in nostram et dominorum consiliariorum presenciam veniens venerabile capitulum Leopoliensis et signanter venerabilis dominus Franciscus prepositus sancti Floriani extra muros civitatis Cracoviensis et decanus sancte ecclesie Leopoliensis querulanter exposuere, quomodo coincole villarum ipsorum et presertim Armeni, Ruteni et coincole ad decanatum Leopoliensem pertinentes per woiewodam Szekani ac per ceteros officiales castri Leopoliensis opprimuntur et ad solucionem ac labores inusitados crebrius stringuntur, qui iura, privilegia, libertates et munimenta serenissimi olim domini nostri regis gratissimi ecclesie pretacte Leopoliensis eviterne datas et concessas, ex primewa [sic] fundacione et erectione eiusdem sub sigillis maiestatis communitas et per modernum dominum nostrum regem confirmatas et roboratas coram nobis ac dominis consiliariis nobis ad latus presentium produxere, ex quibus comperimus, quod idem coincole villarum et presertim Armeni, Ruteni ac inhabitatores in et sub bonis ad ipsum decanatum pertinentes a laboribus et solucionibus quibuslibet libertati et penitus soluti, quibus auscultatis optime et sane intellectis ipsos prefatos circa ipsorum iura, privilegia et libertates remansimus inconcusse, attamen quoniam nemo posse habeat tantas dicte ecclesie libertates et iura per regias maiestates datas et confirmatas violare et anulare cum unicuique equitas expedita dare debetur et administrari. Vobis igitur ac unicuique vestrum videlicet generoso Spithkoni de Iaroslav heredi capitaneo Leopoliensi commitimus vigore regie maiestatis nobis in hac parte concesse mandantes firmissime, quatinus dictam ecclesiam circa ipsius libertates et iura conservare dignemini et omnino debeatis illese coincolas villarum dicti capituli presertim Armenos, Rutenos ad ipsum decanatum Leopoliensem pertinentes ad

labores exactiones et ad quaslibet daciарum soluciones premere, angariare nulla ratione debeatis ac neque officialibus vestris permittatis secus minime facturi. Actum et datum in castro Minori Leopoliensi quarta feria in capite Ieiunii, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo secundo.

Nos Raphael de Iaroslav marsalcus regni Polonie et capitaneus Leopoliensis. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, harum notitiam habituris, quo cum superioribus annis ex mandato serenissimi principis domini Kasimiri regis Polonie etc. antemurale alias parkan circum castrum Leopoliensem superius edificabamus per cunctos homines kmetones et subditos ipsi castro subiacentes, ac de singulis villis nobilium terrigenorum et regalibus ipsis quoque obligatis ipsorum kmetonum ad id accedente auxilio tunc etiam homines seu incolas in suburbio Leopoliensi ad id faciendum coegimus, inter quos etiam homines domini decani Leopolienses, qui pro predicto decimatu sunt donati per reges et principes ad id astringere volebamus, qui cum suo domino decano videlicet domino Michaelē de Glochowcze ad nos venientes reproduxerunt iura et munimenta, quibus simpliciter et directe sunt excepti ab omnibus laboribus, gravaminibus et quibuscunque angariis. Nos itaque inspectis ipsius decani literis sanis, salvis et omni prorsus vitio carentibus ipsos ab huiusmodi labore liberos dimisimus et presentibus dimittimus, nec eos per amplius ad quoscunque labores castrī eiusdem quocunque nomine vocitentur astringere volumus. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est appensum. Actum et datum Leopoli feria quinta post Reminiscere, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo¹.

Nos tandem considerantes literas preinsertas tam regias, quam officialium nostrorum pertinentes et iustas ipsumque Iohannem decanum et ipsius predecessores, tam earundem literarum, quam prerogatarum, exemptionum ac libertatum in eis descriptarum semper et in presenciam fuisse petitioni sue annuentes literasque omnes et singulas prescriptas innovandas, confirmandas, roborandas, approbandas, gratificandas et ratificandas duximus innovamusque, confirmamus, roboramus, approbamus et ratificamus, decernentes eas tantum robur firmitatis optinere [sic], quantum per nos concessae habere consueverunt, Armenosque suos ipsos libertatibus et prerogativis frui uti et gaudere, quibus Armeni civitatis Leopoliensis uti frui et gaudere consueverunt iuxta tenorem et continentiam literarum prescriptarum in perpetuum tenore presentium mediante. In cuius rei testimonium sigillum presentibus est subappensum. Actum in convencionē Radomiensi feria sexta post festum sancti Egidii, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Presentibus ibidem illustrissimo principe reverendissimo et reverendi in Christo patribus dominis Frederico electo confirmato Cracoviensi, nato nostro carissimo, Andrea archiepiscopo Theomoviensi et coadiutore Leopoliensi, Petro Wladislawiensi, Mathia Chelmensi, ecclesiarum episcopis, magnificisque generosis et venerabilibus Spithkone de Iaroslav Cracoviensi, Mathia de Bnyn Poznaniensi, Iohanne de Oporow Wladislawiensi, Iohanne de Pylcza Russie, Dobeslao de Curozwanky Lublinensi, Iacobo de Buczac Podolie, palatinis, Iohanne de Ostrorogk Poznaniensi, Raphaele de Iaroslav Sandomiriensi et regni nostri marsalco, Andrea de Thenczyn Woyniciensi, Stanislao de Schydlowiecz Radomiensi, castellanis, Creslao de Curozwanky cancellario, Georgio de Ludbrancz vicecancellario et Petro de predicta Curozwanky thesaurario regni nostri et capitaneo Cracoviensi et allis pluribus testibus fidedignis circa premissa. Datum per manus prefati Creslai de Curozwanky regni Polonie cancellarii, sincere nobis dilecti.

Creslaus, cancellarius, subscripsit.

Ad relacionem eiusdem Creslai de Curozwanky regni Polonie cancellarii.

¹ Документ Рафала з Ярослава опубліковано окремо: AGZ, IX, s.117-118.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Маєстат володарів за владою своєї високоності, коли проходять окремі дії історичних справ, має звичай доручати літерам грамот те, що заслуговує ще раз(на увічнення) чи що вважатиме з давніх надань схвалити та відновити так, щоб вони (справи) позбулися постійного забуття та заплутаності помилки у майбутньому. Тому ми, Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному, сучасникам та прийдешнім, які це читатимуть. Що велебний Йоан Кровицький, львівський декан та канонік та плебан у Самборі, наш писар, віддано нам милий, розповів нам, що за наших попередників маєтки та піддані, а саме вірмени, належні до його деканату, залишалися вільними від наших та львівських замкових тягарів та робіт; відповідно до звичаю та конституцій тих наших попередників завжди залишалися (звільненими) маєтки та вірмени за їхніми звичаями, а також привілеями. Однак, оскільки його попередники щасливо отримали деякі грамоти наших достойників та урядників щодо тих вільностей, до яких не було додана королівська сила (підтвердження); тому уклінно нас просив, щоб ті грамоти як божественної (пам'яті), надані від імені покійного Владислава, короля, так і – наших достойників та урядників, ніби наші, ми вважали за гідне відновити, підтвердити, схвалити та зміцнити. Тих (грамот) зміст такий.

Далі наводиться грамота Владислава II від 3 квітня 1415 р. (див. док. №38). Після цього подано текст:

Ми, Петро Одровонж зі Спрови, воевода та генеральний староста руської землі. Повідомляємо змістом даної (грамоти), загалом всім, кому потрібно, (хто) це читатиме. Що взявши до уваги права та підтвердження королівської високоності, (показані) велебним паном Франциском з Ожека, намісника костелу св. Флоріана у Кракові та львівського декана, скріплені великою печаткою, за якими обачні та славетні вірмени, жителі на передмісті, поза мурами Львова, є звільнені від усіх та кожних замкових та міських сплат, зборів, податків та робіт. Звідси, оглянувши ті права, міцні та непорушні, тих вірменів та людей згаданого пана декана, як ми є зобов'язані, відповідно до їхніх королівських прав залишили та зберегли вільними та звільненими від усіх зборів, сплат та робіт, звільняючи (їх) за посередництва змісту даної (грамоти). Отже вам, підстарости, бурграбії та наші урядовці, що у майбутньому будуть, у цій (справі) суворо наказуємо та доручаємо, щоб тих вірменів, людей пана декана, не наважувалися під жодною причиною притягувати, змушувати та спонукати до сплат, зборів та робіт та іншого задля нашої ласки не чинить. Дано у Львові, у вівторок перед святом св. Мартина папи, року Божого 1445 під нашою печаткою.

Йоан з Чижова, краківський каштелян, староста та намісник королівського маєстату у Польському королівстві. Повідомляємо всім, кому потрібно. Що до нашої та панів радників присутності прийшов велебний львівський капітул та, насамперед, велебний пан Франциск, намісник (костелу) св. Флоріана, (розташованого) поза мурами міста Кракова, та декан святого львівського костелу, висловив скаргу, що співмешканці його сіл, а саме вірмени, українці та жителі, належні до львівського деканату, часто пригнічуються воеводою Шеканом та певними урядниками львівського замку та притягуються до сплати та (виконання) незвичних робіт. Він показав перед нами та панам радниками, що є тепер при нас, права, привілеї, вільності та підтвердження найяснішого, покійного нашого пана короля, дані та надані якнайласкавішим чином тому львівському костелу з початкової його фундації та ерекції, скріплені маєстатичними печатками та підтверджені й зміцнені сучасним нашим королем. З тих (грамот) ми дізналися,

що ті співмешканці сіл, насамперед вірмени, українці та (інші) в і при маєтках жителі, належні (до) того деканату, є звільненими та вільними від будь-яких робіт та сплат, і ми вислухавши та зрозумівши розважливо та обдумано, залишили їх згаданих відповідно до їхніх прав, привілеїв та вільностей. Однак, щоб ніхто не міг порушувати та скасовувати того згаданого костелу права та привілеї, дані та підтверджені королівськими маєстатами, коли будь-хто повинен дати та виконувати необхідну справедливість. Отже вам та кожному з вас, а саме уродженому Спиткові з Ярослава, діничному львівському старості, доручаємо за силою, наданої нам у цій частині королівським маєстатом, міцно наказуючи, щоб згаданий костел при його вільностях та правах ви вважали за гідне та повинні цілком та непорушно зберегти, та з жодної причини ви не маєте утискати та обтяжувати до робіт, податків та оплат будь-яких зборів співмешканців згаданого капітулу, насамперед вірменів, українців, належних до того львівського деканату, та не дозволяйте ні в якому разі (так) чинити вашим урядникам. Діялося та дано у Низькому замку, у Львові, у середу сиропусної неділі¹, року Божого 1442.

Ми, Рафал з Ярослава, маршалок Польського королівства та львівський староста. Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, хто це читатиме. Що, коли у попередніх роках ми будували за наказом володаря пана Казимира, польського короля і т.д., укріплення² або паркан навколо львівського Високого замку, примушували це робити всіх людей, кметів та підданих під владою того замку та тих кметів з окремих сіл шляхтичів-зем'ян та королівських (сіл), також зобов'язаних, додавши до цього теж допомогу людей чи жителів на львівському передмісті. Між ними також (були) люди пана львівського декана, які (взамін) за згадану (роботу) королями та володарями були обдаровані десятиною, (а) ми хотіли примусити (їх) до цього. Вони зі своїм паном деканом, а саме паном Михайлом з Глоховце, до нас прийшовши, показали права та привілеї, за якими навпростець та прямо є звільненими від будь-яких примусових робіт та обтяжень. Таким чином, познайомившись з грамотами того декана, цілими, непошкодженими, позбавленими будь-якого ганджу, звільнили їх від будь-якої роботи та даною (грамотою) звільняємо, хочемо, щоб їх більше не примушували до будь-яких робіт того замку, якими би іменами вони не називалися. Для засвідчення справи наша печатка є підвішена. Діялося та дано у Львові, у четвер після (неділі) "Ремінісцере", року Божого 1478.

Однак, ми, взявши до уваги внесені грамоти як королівську, так і наших урядників, прихилиючись до прохання того Йоана, декана та його попередників, які постійно (були) та тепер є, як ті грамоти, так і прерогативи, звільнення та вільності, описані в них, та всі й кожні описані грамоти вважали відновити, підтвердити, посилити, схвалити, обдарувати та зміцнити й відновлюємо, зміцнюємо, посилюємо, схвалюємо та зміцнюємо, вирішуючи, що вони (повинні) отримати таку силу міцності, наскільки ми звикли надавати, та ті вірмени (повинні) назавжди користуватися та тішитися своїми вільностями та прерогативами, якими звикли користуватися та тішитися вірмени міста Львова, відповідно до змісту та суті переписаних грамот за посередництвом змісту даної (грамоти). Діялося на сеймі в Радомі, у п'ятницю після свята св. Егидія, року Божого 1491. У присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого Креслава з Курозванків, канцлера Польського королівства .

Креслав, канцлер, підписав.

За свідченням того Креслава з Курозванків, канцлера Польського королівства.

¹ С.Баронч помилився, подаючи під датою “у середу сиропусної неділі 1424 р.” підтвердження Владислава II привілею від 3 квітня 1415 р. Очевидно, він мав на увазі грамоту Йоана з Чижова, видану під датою “у середу сиропусної неділі 1442 р.” (Див.: *Barącz S. Rys dziejów ormiańskich.* – Tarnopol, 1869. – S.108).

² У цей час Львів посилено укріплювався, див. звільнення міста від сплати податків у цей період: Привілеї, №42 (грамота датована 21 серпнем 1476 р.); №43 (грамота датована 2 липнем 1479 р.) та ін.

1492 р., жовтня 1, Краків

Казимир IV підтверджує всі грамоти своїх попередників, надані львівським вірменам щодо їхніх прав та привілеїв

Коп.: МК, 17, к.4 (текст сильно пошкоджений).

Регест: MRPS, II, N2.

1493 р., лютого 8, Пйотрків

Ян Ольбрахт вирішує суперечку між львівськими міщанами та вірменами і виносить рішення щодо компетенції міського війта відносно вірменів

Коп.: МК, 15, к.14.

Регест: MRPS, II, N99.

Опубл.: Balzer, s.186-187.

[Iohannes Albertus Dei gracia rex etc.]¹ Significamus etc., quomodo licet iam dudum controversiae inter famosos cives nostros Leopolienses ex una, et Armenos in ipsa civitate morantes ex altera partibus, fuissent subortae, propterea quia ipsi Armeni petebant se excipi de iurisdicione civium praefatorum,

quae causa inter ipsos per olim serenissimum dominum regem Polonie Kazimirum genitorem nostrum carrissimum erat decisa et diffinita, nos eciam eosdem in eo iure, ordine et consuetudine, alias iuxta decretum olim parentis nostri carissimi ac aliorum predecessorum nostrorum regum Polonie etc. servandos fore decrevimus et decernimus per praesentes in omnibus eorum causis iudiciariis ac aliis quibuscunque. Ita ut quocienscunque cause aliquae iudiciarie inter Armenos emergerint, eorundem causarum iudicio advocatus civitatis Leopoliensis debebit presidere, associatis sibi et adiunctis nonnullis senioribus Armenis loco iuratorum, iuxta quorum vota, determinationem et ius advocatus predictus Leopoliensis in causis huiusmodi sententiam ferre tenebitur et debebit. De penis vero iudiciariis² serenissimi olim genitoris nostri ac de aliis articulis, prout in litteris sue serenitatis, per ipsos cives desuper habitis, laciis continetur, volumus observari. Quod quidem decretum in hac causa et eius omnibus articulis in suo robore relinquimus et observamus³ interim usque ad nostrum felicem in Leopolim adventum, ubi nos rei positione cognita equitatem, si opus fuerit, dante Domino ad utramque partem ministrabimus. Datum in Pyotrkow, feria sexta infra octavas Purificationis beatissimae Virginis Marie 1493.

¹ У тексті копії МК відсутня *титулатура*.

² У публікації О.Бальцера додано слово: *decretum*.

³ У публікації О.Бальцера: *reservamus*.

[Ян Ольбрахт, Божою ласкою король (*титулатура*)]¹. Повідомляємо і т.д., що нещодавно була відновлена суперечка між славетними нашими львівськими міщанами, з одного боку, та вірменами, які в тому місті живуть, з іншого боку, оскільки вірмени просили вилучити їх з-під юрисдикції згаданих міщан, що між ними була вирішена та визначена покійним найяснішим паном, польським королем Казимиром, нашим найдорожчим батьком². Отже, ми їх у праві, порядку та звичаї тобто відповідно до декретів покійного нашого найдорожчого батька та інших наших попередників, польських королів і т.д. вирішили залишити і залишаємо даною (грамотою) у всіх їхніх судових та будь-яких інших справах. Так, що коли б якась судова справа виникла між вірменами, на суді у тих справах війт міста Львова має засідати, прикликавши та приєднавши до себе деяких вірменських старших на місце присяжних (лавників), і відповідно до їхнього голосування, рішення та права згаданий львівський війт у таких справах повинен і має вчинити вирок. А щодо судових штрафів хочемо залишити декрет найяснішого покійного нашого батька та інші статті, як ширше говорить у грамоті його маєстату, що мають ті міщани³. Цей декрет у цій справі та його всі статті у своїй силі зберігаємо та залишаємо до часу нашого щасливого прибуття до Львова, де ми судову справу вивчивши, якщо виявиться потреба, віддавши Господу обидві сторони, здійснимо справедливість. Дано у Пйотркові, у п'ятницю в октаву Благовіщення Пречистої Диви Марії, року Божого 1493.

¹ Пропуск у копії МК.

² Див. док. №46.

³ Див. док. №49.

1497 р., грудня 8, Львів

Ян Ольбрахт виносить рішення в справі між львівськими райцями та вірменами, євреями й українцями з передмістя Львова, у якому міститься заборона представникам цих народів торгувати на передмісті на шкоду міста

Коп¹. ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.116-117.

Опубл.: AGZ, IX, s.161-162.

ohannes Albertus Dei gracia rex Polonie, supremus dux Lithuanie, Russie Prussieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presencium, quibus expedit, uni-versis, presentibus et futuris, presencium noticiam habituris, quia vidimus privilegia et libertates consulum et totius communitatis civitatis nostre Leopoliensis, quas coram nobis exhibuerunt humiliter querulantes, quomodo Armeni, Rutheni, Iudei et alie nationes in suburbiis civitatis eiusdem Leopoliensis existentes ipsos in negociacione et mercaturis ipsorum impedirent in eorum et civitatis eiusdem destructionem. Tandem nos, revisis privilegiis et libertatibus civitatis predictae, de unanimi consiliariorum nostrorum consilio et voluntate decrevimus et presentibus decernimus, consules et communitatem predictae civitatis Leopoliensis circa eorum privilegia et libertates predictas conservandos esse et conservari debere, Armenos vero, Ruthenos et Iudeos atque alias naciones omnes predictos suburbanos nullomodo admittendos esse et admitti debere ad exercendas negociaciones et mercaturas supradictas, que essent in preiudicium civitatis predictae, nisi de contrario haberent privilegia talia per antecessores nostros concessa, que privilegiis civilibus deberent vel possent merito derogare, hoc tamen proviso, si alii suburbanii, iurisdicioni civili immediate subiecti, mercaturam prefatam non exercerent, alias in contrarium facientes, ipso facto, penas in privilegiis depositi civitatis eiusdem Leopoliensis expressas incurrerent. Quocirca universis et singulis capitaneis nostris Leopoliensibus et aliis capitaneis, circum circa ubilibet consistentibus, eorumque vicesgerentibus, presentibus requirendo, mandamus, omnino habere volentes, quatinus Armenos, Ruthenos et Iudeos aliasque naciones omnes predictas mercataras et negociaciones predictas exercentes depositumque civitatis prescripte transgredientes, ubicunque eos comperieritis, arrestetis et pro excessu iuxta privilegia depositi civitatis eiusdem castigetis et puniatis, consulibus suprascriptis consilium et auxilium necessarium ad hoc daturi. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio literarum. Datum Leopoli feria sexta festi Conceptionis beatissime virginis Marie, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, regni nostri sexto.

Idem ipse Vincencius vicecancellarius subscripsit.

Relacio venerabilis Vincencii de Przeramb regni Polonie vicecancellarii.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.94 (№348). Опис: пергамент 23х31 см., на шовковому жовто-червоно-голубому шнурку мала воскова канцлерська печатка.

Н Ольбрахт, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної грамоти всім, кому потрібно, сучасникам та прийдешнім. Що ми бачили привілеї та вільності райців та всієї громади нашого міста Львова, котрі (вони) нам показали, уклінно скаржачись, що вірмени, українці та євреї й інші нації, які знаходяться на передмістях того міста Львова, перешкоджають у їхній торгівлі та купецтві для зруйнування їх та того міста. Отож ми, оглянувши привілеї та вільності згаданого міста¹, за одностайною порадою та волею наших радників, вирішили і даною (грамотою) вирішуємо, що райців та всю громаду згаданого міста Львова необхідно зберігати і слід зберегти відповідно до їхніх привілеїв та вільностей; а вищезгаданих вірменів, українців і євреїв та інші нації, всіх згаданих передміщан жодним чином не допускати і не слід допускати до виконання вищезгаданих торгівлі та купецтва, що було б на збитки згаданого міста. Однак, передбачивши, що інші передміщани, піддані міської юрисдикції, згадане купецтво не виконують, а навпаки не мають таких привілеїв (на купецтво), наданих нашими попередниками, які міські привілеї повинні чи можуть заслужено відкидати; тим самим, що накладалися би кари, викладені в привілеях тих львівських міщан. Для того, всім та кожному нашим львівським старостам, іншим старостам, де б вони не були, та їхнім заступникам та будь-яким урядовцям, вимагаючи даною грамотою, наказуємо, бажаючи все мати (в порядку), оскільки вірмени, українці й євреї та інші нації, які виконують згадане купецтво та торгівлю, порушують склад вищезгаданого міста, де б ви про них не дізналися, арештовуйте та за вагою порушення, відповідно до привілеїв складу того згаданого міста Львова, накладайте стягнення та карайте за необхідною радою та допомогою вищезгаданих райців, що для цього будуть вислані. Для засвідчення цієї грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Львові у п'ятницю, на свято Непорочного зачаття Пречистої Діви Марії, року Божого 1497, а нашого панування – 6.

Той же Вінцент, віце-канцлер, підписав.

Свідчення велебного Вінцента з Пшерамб, віце-канцлера Польського королівства.

¹ Очевидно, райці показали грамоту воєводи та генерального руського старости Андрія Одровонжа зі Спрови від 13 вересня 1460 р., котрий постановив, щоб всі вірмени та ремісники інших національностей, що живуть у Львові, підлягали міському суду (див.: AGZ, VI, s.62-63).

1497 р., грудня 8, Львів

Ян Ольбрахт виносить рішення в справі між львівськими райцями та деканом Йоаном Кровицьким, за яким вірменам й українцям з святойванівського деканату на львівському передмісті забороняється торгувати на шкоду міста

Коп¹: МК, 16, k.140. Титульний напис: "Decretum inter Armenos et Ruthenos in suburbio decani et consules totamque communitatem Leopoliensem".

Опубл.: AGZ, IX, s.160-161.

ohannes Albertus Dei gracia rex Polonie etc. Significamus tenore etc. Quomodo orta nuper coram nobis controversia et materia questionis inter venerabilem Iohannem Crowiczki decanum ex una et consules totamque communitatem civitatis nostre Leopoliensis parte ex altera, occasione Armenorum et Rutenorum suorum in suburbio Leopoliensi circumcirca ecclesiam sancti Iohannis consistentum pro et super ipsarum negociacione et mercatura, quam ipse decanus pro eis usurpare nitebatur iura et privilegia se desuper habere asseverando. Consulibus ex adverso se privilegiis et libertatibus civitati prefate concessis opponentibus tandem post multas altercaciones controversiasque et disceptationes in causa hac ipsa habitas exauditis partibus eisdem remissisque hinc inde et deligenter auscultatis privilegiis et libertatibus earum, comperimus Armenos et Ruthenos eosdem in ipsa mercatura quomodolibet exercenda, nihil iuris habere neque habuisse et ideo de unanimi consiliaribus consilio et voluntate decrevimus et presentibus decernimus, consules totamque communitatem civitatis prefate Leopoliensis circa iura et privilegia ipsorum conservandos esse et conservari debere. Armenos vero et Ruthenos suprascriptos dicioni eiusdem ipsius Iohannis decani subiectos ab exercendis negociationibus et mercaturis eiusmodi prohibendos esse et penitus prohiberi debere, sub ea tamen condicioni, si alii suburbani iurisdicioni civili immediate subiecti, mercaturam prefatam non exercebunt, alias in contrarium facientes penas in privilegiis depositi civitatis eiusdem Leopoliensis expressas incurrunt, ipso facto. Pro tanto universis et singulis capitaneis nostris Leopoliensibus, aliis capitaneis circum circa ubilibet consistentibus earumque vicesgerentibus et officialibus quibuslibet presentibus requerendo mandamus, omnino habere volentes, quatinus Armenos et Ruthenos prefatos mercaturas et negociaciones easdem exercentes depositumque civitatis suprascripte transgredientes ubicumque eos comperieritis arrestis et pro modo excessus iuxta privilegia depositi² predicti civitatis eiusdem Leopoliensis castigetis et puniatis consilium et auxilium necessarium consilibus suprascriptis ad hoc daturi. Harum quibus etc. Datum Leopoli feria sexta festi Concepcionis beatissime Virginis Marie, anno, quo supra [1497].

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.94 (№349). Опис: пергамент 23х31 см., на шовковому жовто-червоно-оранжевому шнурку мала воскова канцлерська печатка.

² Закреслено слово: privilegii.

н Ольбрахт, Божою ласкою король Польщі і т. д. Повідомляємо і т. д. Що нещодавно виникла перед нами суперечка і привід до скарг між велебним Йоаном Кровицьким, деканом, з одного боку, та райцями і всією громадою нашого міста Львова, з іншого боку, з приводу тих вірменів і українців, що знаходяться на львівському передмісті навколо костелу св. Йоана, через і щодо їхньої торгівлі та купецтва. Сам декан опирався на те, що вони вживають права та привілеї, рішуче стверджуючи зверху від себе, що (іх) має¹. Навпаки, райці заперечували привілеями та вільностями, наданими згаданому

місту. Нарешті, після багатьох дискусій, суперечок та спорів, що були у цій справі вислухані, втихомиривши їх, та потім уважно заслухавши їхні привілеї та вільності, ми довідалися, що ті вірмени та українці, що виконують будь-яке купецтво, жодного права не мають і не мали. Тому за одностайною порадою та волею дорадників постановили і даною (грамотою) вирішуємо, що райців і всю громаду згаданого міста Львова слід залишати і вони мають залишатися відповідно до їхніх прав та привілеїв. А вищезгаданим вірменам та українцям, підданим під владою того декана (св.) Йоана, виконання такої торгівлі та купецтва слід заборонити та повністю має бути заборонено, однак під такою умовою, якщо інші передміщани, піддані безпосередньо міської юрисдикції, згадане купецтво не виконуватимуть. Хто супротивне чинитиме, накладатимуться тим самим кари, викладені у привілеях складу того міста Львова². Для того, всім та кожному нашим львівським старостам, іншим старостам, де б вони не були, та їхнім заступникам та будь-яким урядовцям, вимагаючи даною грамотою, наказуємо, бажаючи все мати (в порядку), оскільки згадані вірмени та українці, які виконують купецтво та торгівлю, склад вищезгаданого міста порушують, де б ви про них не дізналися, арештовуйте та за вагою порушення, відповідно до привілеїв складу того згаданого міста Львова, накладайте стягнення та карайте за необхідною радою та допомогою вищезгаданих райців, що для цього будуть вислані. Для чого і т. д. Дано у Львові у п'ятницю, на св. Непорочного зачаття Пречистої Диви Марії, року, що вище [1497].

¹ Див. фундаційний привілей від 3 квітня 1415 р. (док. №38). Окрім цього, райці багатьох галицьких міст (Перемишля, Самбора, Жидачева, Стрия та ін) окремим документом засвідчили, що з давніх часів існував щорічний торг на святоюанівській юрисдикції і право торгівлі для вірменів та українців, стверджене королівськими привілеями (див.: AGZ, IX, s.162-163).

² Привілей на право складу м. Львова польського та угорського короля Людовика від 9 травня 1379 р. див.: Привілеї, №7.

1505 р., травня 6, Сандомир

Олександр звільняє львівських вірменів від сплати мит у всьому королівстві на вічні часи з умовою, що на свято Пасхи вони мають сплатити в королівську скарбницю вже не 12, а 30 коп грошей польської лічби й монети

Коп.: МК, 21, к.173-173v.; 187, к.147v-149v.

Транс.: МК, 23, к.603-605; Дідуш., спр.117, арк.37зв.-38.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.34-36.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.81-82зв. (польський).

Регести: MRPS, III, N2082; IV/3, N1313 (supplementum).

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Interest regum et quorumvis principum sive imperium, sive dominatum polliciarum atque potentatum gerencium inter subditos quacumque felicitate subiectos et sibi fideles conficere, ut sicut ad omnia mandata principum ob eunda ex¹ debito parificati essent, sic libertatibus et prerogativis gauderent invicem communibus, pro quarum unitate adequacioneque quicquid ipsa maiestas regia decernit pro tempore, literis autenticis ad perhennem rei geste memoriam communire consuevit. Proinde nos Alexander Dei gracia rex Polonie, magnus dux Litwanie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuyavie etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, presentibus et futuris, presencium noticiam habituris. Quia certo informati existentes, quod licet universi Armeni nostri inhabitantes Leopolim civitatem nostram singula onera civilia equaliter et unanimiter cum civibus Catholicis et aliis incolis Leopoliensibus ferre consueverunt, communiter census, exactiones, contribuciones et quaslibet alias soluciones pro reipublice et civitatis ipsius necessitate pro tempore invenienti soluentes, licet quoque tam ipsi Christiani cives, quam alii eiusdem civitatis incole de quacumque religione et ritu existentes, videlicet Rutheni et Iudei, ab omnibus mercibus, quas ex aliunde in ibi adducerent, theloneum, quod ibidem exigitur, non soluant, tamen, cum nihilominus prefati Armeni nostri ultra ea ipsa communia onera a mercibus suis cuiusvis generis et maneriei existentibus, quas de exteris partibus, videlicet ex Valachia, Turcia, Moskovia, Ungaria, Tartaria, Slesia, Litwania, aliisque externis regionibus Leopolim adducunt, quo valorem et summam triginta sexagenarum excederentur, hoc ipsum theloneum nostrum Leopoliense hactenus solverent, a qua solucione ceteri incole civitatis ipsius immunes et liberi essent, quod procul dubio in uno ipso incolatu ab equitate et iusticia communi censemus fuisse alienum, itcirco eos ipsos Armenos sicut communia onera soluere consueverunt cum ceteris incolis, sic eos libertatibus civilibus adequare in equitate quam et iusticia communi civitatis illius nostre conservare cupientes, de speciali gracia et sciencia regis nostris de consilioque et consensu consiliariorum nostrorum ipsos universos Armenos nostros civitatem Leopoliensem pro tempore incolentes ab huiusmodi thelonei solucione, quod hactenus ab omnibus mercibus et rebus venalibus undecumque Leopolim luci gracia more mercatorio adductis et valorem triginta sexagenarum excedentibus ibidem in loco et civitate Leopoliensi eum soluere consueverant, sub condicione infrascripta absolvendos, liberandos et eximendos duximus, absolvimusque, liberamus et eximimus tenore presencium mediante in perpetuum, ita tamen quod prefati Armeni nostri universi Leopolim pro tempore inhabitantes nobis et successoribus regibus Polonie singulis annis pro festo sacri Pasche ratione huiusmodi libertatis a teloneis predictis eis donate et graciose concesse duodecim sexagenas pecuniarum numeri et monete Polonicalium ultra decemocto sexagenas, quas ex privilegio antiquo soluere consueverunt, simul cum predictis decemocto sexagenis, que utraque summa in unam collecta summam facit triginta sexagenarum numeri et monete communiter currencium, debebunt ac tenebuntur impendere ac soluere. Exnunc vero et deinceps huiusmodi tocus thelonei solucionem Leopoli a quibusvis mercibus sic, uti supra scriptum est, non impendent, tenore presencium mediante in ewm. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum. Actum in convencione generali Sandomiriensi² feria tertia infra octavas Ascensionis Domini, anno eiusdem millesimo quingentesimo quinto, presentibus [reverendissimo et reverendis in Christo patribus dominis Andrea archiepiscopo Gneznensi et primate, Bernardino Wylczek electo Leopoliensi, Ioanne Cracoviensi, Vincencio Wladislaviensi, Ioanne Poznaniensi, et Luca Warmiensi ecclesiarum episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Spithkone de Iaroslawa castellano Cracoviensi, Ioanne de Tarnow Sandomiriensi, Nicolao Gardzyna de Ludbrancz Calissiensi, Petro de Myskow Lanciensi, Nicolao de Curozwanky Lublinensi, Nicolao de Coszyelec Brestensi, Nicolao de Crethkow Iuniwladislaviensi,

Prandotha de Treczyana Rawensi et Ioanne de Tharnow Russie palatinis, Ioanne Iarand de Brudzow Calissiensi, Ioanne de Przeramb Siradiensi, Ianussio Latalsky Gneznensi, Ioanne Slupeczky Sanocensi, Iacobo de Syecluka Voynicensi, Petro Saffranyecz de Pyesskowaskala Visliciensi, Ioanne Iordan de Zakliczyn Byeczensi, Stanislaw de Mlodzyeowicze Radomiensi, Martino de Boguria Zavichostensi, Nicolao de Radzikowy Dobrinensi, Stanislaw de Potulicze Myedzyrzecensi, Petro de Oppalenycza Landensi, Petro Gorsky Naklensi, Andrea de Opporow Crussviciensi, Mathia de Gostyn Szremensi, Nicolao Kamblan de Skoraczow Krzuwynensi, Nicolao de Cuthno Gostinensi et Stanislaw de Szrensko Visnensi castellanis, Ioanne de Lassko Gneznensis et regni nostri cancellario, Iacobo de Schydlowyecz thesaurario regni nostri, Nicolao Firley de Dambrowicza vexilifero Cracoviensi et capitaneo Lublinensi, Alberto de Gay Dobrinensi, Stanislaw de Cazanow Lublinensi, et Stanislaw de Pyesskowaskala curie nostre succamerariis et aliis quam plurimis consiliariis et curiensibus sincere et fidelibus dilectis ad premissa testibus fidedignis. Datum per manus eiusdem venerabilis Ioannis de Lassko ecclesie Gneznensis et regni nostri cancellarii sincere nobis dilecti.

Ioannes de Lassko, qui supra cancellarius subscripsit]³ ut supra etc.

¹ У публікації Ф.Бішоффа: obedientes et.

² У тексті МК, 21 помилково: Radomiensi, у публікації Ф.Бішоффа та тексті підтвердження МК, 23: Sandomiriensi.

³ Список свідків взято та вичитано з тексту МК, 23.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Належить королям та будь-яким володарям імперій чи зверхникам провінцій (своїх) підданих поряд з будь-якими успіхами підлеглими та вірними собі зробити, щоб будь-які накази володарів виконувалися би та їм (володарям) у покорі та за обов'язком корилися би, також вільностями та прерогативами тішилися особливо посполиті, для єдності та прирівняння яких кожен собі королівський маєстат встановлює вчасно, звично зміцнює автентичними грамотами на віки пам'ять про минулі справи. Тому ми, Олександр, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім і кожному, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме. Що ми добре поінформовані про те, що всі наші вірмени, які мешкають у нашому місті Львові, всі міські тягарі порівно та однаково з іншими львівськими міщанами-католиками та іншими жителями звикли нести, сплачувати чинші, податки, роботи та інші будь-які сплати на користь держави та міста, що трапляються в час потреби. Хоча так само міщани-християни, як й інші мешканці того міста будь-якої релігії та обряду, як українці та євреї, від усіх товарів, які з деінде туди привозять, не сплачують мита, що має там стягуватися. Однак згадані наші вірмени понад ті звичні податки від своїх товарів будь-якого виду і матеріалу, що з чужоземних країн, а саме з Волощини, Туреччини, Угорщини, Московії, Татарії, Сілезії, Литви та інших чужоземних регіонів до Львова привозять, яких вартість і сума 30 кіп сягала би, те наше львівське мито до того часу платили, коли від такої сплати інші мешканці того міста були вільні та вивільнені. Що розуміємо без сумніву у тому самому (праві) мешкання від звичайної рівності та справедливості далеко відходить, а проте

ті вірмени всі податки звикли платити з іншими жителями, так теж їх у міських вільностях бажаючи зрівняти та їх при загальній справедливості того міста залишити, з особливої нашої ласки і за відома наших королівств та за порадою і згодою наших радників тих всіх вірменів, що в той час живуть у місті Львові, від сплати такого мита від будь-яких товарів та речей, привезених з деінде до Львова для якого прибутку купецьким звичаєм, які би мали вартість більше 30 кіп; там же на місці у місті Львові звичайно сплачували би, але з умовою нижчеописаною, вільними, звільненими та вилученими вирішили зробити, як і робимо вільними, звільнюємо та вилучаємо за посередництвом змісту даної (грамоти) назавжди. Однак всі згадані наші вірмени, які мешкають у місті Львові, нам і нашим спадкоємцям, королям Польщі, кожного року на свято св. Пасхи з огляду на таке звільнення від згаданих мит, їм дароване і милостиво дароване, 12 кіп грошей польської лічби і монети дадуть та повинні будуть віддати і заплатити понад 18 кіп, які за давнім привілеєм звикли платити, разом з тими 18 копами, які, обидві суми загалом з'єднані, складуть суму 30 кіп загальноприйнятої лічби і монети. Відтепер і надалі такі сплати мита у Львові від будь-яких товарів так, як вище описано, не будуть робити за посередництвом змісту даної (грамоти) назавжди. Для чого для засвідчення наша печатка до тієї (грамоти) є підвішена. Діялося на вальному сеймі в Сандомирі у вівторок в октаву Божого Вознесіння, року Божого 1505, нашого панування – 4, у присутності (*список свідків*). Дано через руки того ж велебного Йоана з Ласка, канцлера гнєзненського костелу і нашого королівства, вірно нам милого.

Йоан з Ласка, як вище, канцлер.

1507 р., травня 17, Краків

Сигізмунд I відкладає рішення щодо звільнення від мит львівських вірменів до часу свого прибуття у Львів, а до цього – митники мають знімати з них половину мита

Коп.: МК, 22, k.161-161v. Титульний напис: “Constitutio super exigendum theloneo ab Armenis Leopoliensibus usque ad regium ibidem adventum”.

Перест: MRPS, IV/2, N8549.

igismundus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quomodo licet Armeni nostri Leopolienses tempore superiori et impraesentiarum nobis humiliter supplicarunt, ut eorum privilegium, quo a solucione telonei Leopoliensi per serenissimam manifestatem novissime defunctum exempti sunt, approbare, ratificare et confirmare de gracia nostra dignaremur, licet quoque ipsis Armenis gratiam nostram propensiolem reddere in ea facto

velle nunc gravimine querelas et spiritualium et secularium personarum habencium certos census et proventus super theloneo ipso eis ipsis vis re ipsos et de ratas nihil in ea re hac iure decernire volumus, sed usque ad nostrum felicem Leopolum adventum hoc ipsum confirmationis decretum differendum, censuimus privilegia ipsa predictorum Armenorum non approbandum et neque etiam ea cassando et irretando defferimusque presentibus tamdiu donec Deo annuente feliciter Leopolum veniemus, ubi id quod in ea causa licitum cognoverimus fieri gracia nostra decernimus, proinde tamen volentes, ne interim donec illius constituamur ipsi Armeni nostri exactione thelonei gravari videantur statuimus, decernimus et ordinavimus, quod ipses Armeni tociens quociens ad nundinas seu fora anualia de civitate ipsa Leopoliensi cum eorum mercanciis intra et extra regnum inerunt, tunc duntaxat signacula alias czechi a theloneatore nostro Leopoliense presente et futuro aut ipsorum factoribus absque tamen rerum conscriptione et thelonei solucione recipere debebunt, dum tamen ex Turcia, Moldavia aut magno ducatu Lithuanie sive de aliis externis regnis aut dominiis quibuscunque cum mercanciis eorum in domos ipsorum venirent, tunc se theloneatori ipsi nostro aut eius factori maculatare (?) mercancias omnis suas conscribere ac medietatem thelonei soluere debebunt et quequidem omnia premissa decernimus, mandamus tamdiu valitura donec feliciter Leopoli constituamur sineque (?) hisce rebus debitum imponamus. Et pro tanto tibi generoso Nicolao Lanczkorunski de Brezye theloneatori nostro Sandomiriensi et Leopoliensi et aliis theloneatoribus Leopoliensibus in futurum existentibus, ipsorumque factoribus committimus et mandamus strictius precipiendo, quatenus prefatos Armenos nostros secundum eandem nostram constitutionem in omnibus eius punctis, condicionibus et articulis conserves et conservetis ac quilibet vel rerum conservet sub obtentu gracia nostra. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio literarum. Datum Cracovie feria secunda proxima post festum sancti Zophie, anno Domini millesimo quingentesimo septimo.

иґізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної грамоти всім, кому потрібно. Що наші львівські вірмени у попередній час і в даний момент просять нас, щоб ми вважали за гідне підтвердити з нашої ласки їхній привілей, за яким були звільнені від сплати львівського мита через найясніший маніфест нещодавно померлого (короля)¹. Тож бажаючи віддати нашу прихильну ласку тим вірменам, тим самим прагнучи тепер (зняти) тягар скарг, адже і духовні і світські особи мають певні чинші та прибутки щодо того міста, (тому) через вагу справи і через непохитність (грамоти) нічого у цій справі за правом не хочемо вирішити, але аж до нашого щасливого прибуття до Львова відкладаємо підтвердження цього декрету, визначаємо ті привілеї згаданих вірменів не схвалювати і також не скасовувати, не відмінювати, відкладаємо даною (грамотою), так довго, поки з Божим сприянням щасливо до Львова не прибудемо, де дізнаємося, що в тій справі нашою ласкою може бути вирішено, однак відповідно хочемо, щоб тим часом, поки це встановиться, ті наші вірмени не почувалися обмеженими, встановлюємо вирішуємо та постановляємо, щоб ті вірмени, скільки б разів не приходили на ярмарки чи річні торги з того міста Львова з їхніми товарами всередині та зовні королівства, стільки повинні отримати знаки та “чехи” від нашого львівського митника, теперішнього і майбутнього, чи їх факторів, однак без описування товарів та сплати мита. Коли б приїжджали з Туреччини, Молдавії чи великого князівства Литовського або з інших зовнішніх королівств або будь-яких провінцій з їхніми

товарами до своїх будинків, тоді для того нашого митника або його фактора [...]² всі товари повинні списати та половину мита сплатити, і кожне все згадане, що вирішили наказуємо так довго має тривати, поки щасливо у Львові ми не встановимо і без боргу у справах (вірменів) покладемо. І про таке тобі, шляхетний Миколаю Лянцкоронський з Бжезе, наш сандомирський та львівський митнику та інші львівські митники, які в майбутньому будуть та їхні фактори, доручаємо і наказуємо, суворо рекомендуємо, щоб згаданих наших вірменів відповідно до тієї нашої ухвали зберігали в усіх їхніх пунктах, умовах та статтях і кожен, щоб зберігав задля отримання нашої ласки. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвишена. Дано в Кракові, у найближчий понеділок після свята св. Софії, року Божого 1507.

¹ Звільнення львівських купців від мит по всій країні короля Олександра від 19 травня 1505 р. див.: Привілеї, №66.

² Одне слово не відчитано.

1509 р., квітня 12, Пйотрків

Сигізмунд I підтверджує три грамоти: Казимира IV від 26 травня та 27 травня 1461 р. і Олександра від 6 травня 1505 р., які містять правові та економічні надання львівській вірменській громаді

Коп¹: МК, 23, к.597-605; 187, к.142v-150v.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.37-39; Дідуш., спр.117, арк.36-39.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.76зв.-83 (польський).

Регест: MRPS, IV/1, N559.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Acta presentis temporis solent deperire, nisi scripture presidio et amminiculo testium ad memoriam futurorum sempiternam fuerint roborata. Proinde nos Sigismundus etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis presentibus et futuris, presencium noticiam habituris. Quia constituti personaliter coram nobis et consiliariis nostris Armeni nostri Leopolienses, exhibitis originaliter privilegiis infrascriptis super libertatibus certis per divos olim predecessores nostros reges Polonie eis concessis, supplicarunt nobis humiliter, quatinus hec ipsa privilegia ipsis ratificare, approbare et confirmare, eosque in eiusmodi libertatibus conservare dignaremur. Quorum quidem privilegiorum tenores successive secuuntur.

Далі наводяться три грамоти: Казимира IV від 26 травня та 27 травня 1461 р. (див. док. №44-45) і Олександра від 6 травня 1505 р. (див. док. №56).

Nos itaque Sigismundus rex, habentes rationem fidelitatis Armenorum predictorum considerantesque preinserta privilegia ipsorum fore visa, illa in omnibus eorum tenoribus, punctis, clausulis, articulis et condicionibus de certa sciencia et singulari gracia regiis nostris ac de consilio consiliariorum nostrorum approbandum, ratificandum et confirmandum duximus, ac eos in libertate theloneorum Leopoli non soluendorum, quemadmodum per diwm Alexandrum regem sunt ab eo liberati atque exempti, conservandum duximus, ratificamusque, approbamus, confirmamus et conservamus presentibus literis nostris in ewm, decernentes, libertatesque in eis contentas robur perpetue firmitatis obtinere, tenore presencium mediante. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est subappensum. Actum et datum in convencione Pyotrkoviensi generali feria quinta proxima post festa sacri Pasce, anno Domini millesimo quingentesimo nono, regni vero nostri anno tercio, presentibus [reverendissimo et reverendis in Cristo patribus dominis Andrea archiepiscopo Gneznensi et primate, Vincencio Wladislaviensi, Ioanne Poznaniensi, Luca Warmiensi, Erasmo Plocensi, Mathia Premisliensi et vicecancellario regni nostri ecclesiarum episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Spithkone de Iaroslaw castellano Cracoviensi, Nicolao de Camyeniiecz Cracoviensi, Nicolao Gardzyna de Lubrancz Calissiensi, Ambrosio de Pampow Siradiensi, Nicolao Firley de Dambrowycza Lublinensi, Otta de Chodecz Podolie et Prandota de Trczana Rawensi palatinis, Iacobo de Sydlowycz Sandomiriensi et regni nostri thesaurario, Ioanne Iarandi de Brudzow Calissiensi, Iacobo de Syekluky Woynyciensi castellanis, Ioanne de Lassko coadiutore Gneznensi et cancellario, Stanislae de Chodecz marschalco regni nostri Leopoliensi et Camenecensi capitaneo, Christophero de Sydlowycz succamerario Cracoviensi et Siradiensi capitaneo, Stanislae Iarosski curie nostre marschalco, Ioanne Latalsky Gneznensi et Cracoviensi preposito, Ioanne Podlodowsky scolastico Sandomiriensi et canonico, Petro Thomycky archidiacono Cracoviensi, et Stanislae Goreczky preposito Calissiensi ecclesiarum, secretariis nostris, aliisque quampluribus consiliariis et curiensibus nostris fidedignis ad premissa testibus sincere et fidelibus dilectis. Datum per manus prefati reverendi patris domini Ioannis de Lassko, coadiutoris Gneznensis et regni nostri cancellarii sincere nobis dilecti.

Iohannes de Lassko, qui supra, coadiutor Gnesnensis et cancellarius subscripsit]² testibus, quibus proxime supra.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.104 (№385). Опис: пергамент 59х80 см., без даних про печатку.

² Список свідків взято з публікації Ф.Бішоффа.

В ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Дії сьогоднішнього часу звичайно гинуть, якщо захистом письма та свідченням свідків для пам'яті вічного майбутнього не будуть зміцнені. Тому ми, Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що особисто стали перед нами та нашими радниками наші львівські вірмени, показали оригінальні нижчеподані грамоти щодо певних вільностей, наданих їм божественної (пам'яті) покійними нашими попередниками, польськими королями, просили

нас уклінно, щоб ці всі привілеї ми вважали зміцнити, схвалити і підтвердити та їх у таких вільностях зберегти. Цих привілеїв зміст далі наводиться.

Далі наводяться три грамоти: Казимира IV від 26 травня та 27 травня 1461 р. (див. док. №44-45) й Олександра від 6 травня 1505 р. (див. док. №56). Після цього подано текст:

Отже, ми, Сигізмунд, маючи на думці вірність згаданих вірменів, побачивши їхні внесені привілеї слушними, у всіх їхніх змістах, пунктах, клаузулах, статтях і умовах з певного відома та особливої нашої королівської ласки та за порадою наших радників вважали схвалити, зміцнити і підтвердити, та їх у вільності не сплати мит у Львові вважали зберегти, як і за божественної (пам'яті) короля Олександра були вільні та вилучені¹, та зміцнюємо, схвалюємо, підтверджуємо і зберігаємо даною нашою грамотою назавжди, вирішуючи, щоб ті вільності зі всім описаним назавжди володіли силою міцності за посередництва змісту даної (грамоти). Для засвідчення справи до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Діялося і дано в Пйотркові на вальному сеймі у найближчий четвер, після свята св. Пасхи, року Божого 1509, а нашого панування третього року, у присутності (*список свідків*). Дано через руки велебного пана отця Йоана з Ласка, гнєзнєнського коад'ютора та канцлера нашого королівства, щиро нам милого.

Йоан з Ласка, як вище, гнєзнєнський коад'ютор та канцлер, підписав.

¹ Див. док. №56.

1510 р., березня 2, Пйотрків

Сигізмунд I виносить рішення у суперечці між бурмістром, райцями Львова та львівськими вірменами щодо компетенції міської та вірменської юрисдикції

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.299. Пергамент: 38x65 + 11 см. Ініціал “Г”. Написи: “Decreta fori Armenos et signanter, quomodo et in quibus per advocatum civitatis [...] audire et obedire tenebuntur” (XVI), “Sigismundi I, anno 1510, de iurisdictione”, “Omnes [...] uno advocato parere debent” (XVII), “Armeni in causis boni regiminis parebunt proconsuli, qui causas illorum iudicabit advocatus civilis ac senioribus sex Armenibus loco scabinorum iudicabit causas, 1510, sabbatho ante d[ominicam] Oculi” (XVII), “Decretum inter consules et Armenos de advocato [...] mal[...] juribus [...] dicari [...] mercatori [...] civili par[...] liber[...]” (XVII). Далі один нечіткий напис. На шовковому синьо-чорному шнурку фрагменти печатки: Gum., XIII, N45.

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.164зв.-166зв.; оп.2, спр.614, арк.118-122; Ф.475, оп.1, спр.5, арк.1зв.-5.

Коп.: МК, 23, к.803-805, 807-808; 30, к.210-212; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.118-122; Czart. 2030, s.88-92.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.393, арк.662-667.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.39-42; СІР, I/III, s.125-131.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.89-91; СІР, I/III, s.125-131 (польський).

Регести: MRPS, IV/1, N958; Каталог, №339.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Maiores nostri, qui huius incliti regni monarchiam cum sua semper laude gubernavere, ea omnia, que pro optimo cuiuslibet reipublice statu aut decreverunt aut statuerunt, litterarum monimentis sempiternae memorie mandare consueverunt. Proinde nos Sigismundus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lituanie, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiiavie, Russie, Prussie, Culmensis, Elbingensis, Pomeranieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis presentibus et futuris, harum noticiam habituris. Quod quemadmodum anno superiore exorta fuerat coram nobis primum Leopoli, nobis in ea nuper agentibus et subinde in hac convencionem generali Piotrkoviensi controversia inter famosos preconsum et consules eiusdem civitatis nostre Leopoliensis fideles nostros dilectos ab una et universos Armenos eam ipsam civitatem commorantes parte ex altera pro advocato Armenorum, quem ipsi Armeni contendebant habere specialem, cumque hec ipsa controversia aliquanto tempore inter partes suprascriptas vertebatur, tametsi preconsum et consules civitatis predictae litteris et munimentis, iura libertatesque civitati illi per predecessores nostros reges Polonie et presertim Cazimirum regem, qui magnus communiter nuncupatur concessis, sufficienter et pleniter docebant, coram nobis Leopoli, quia unus tantum modo in ea ipsa civitate Leopoliensi advocatus civilis fieri et haberi debeat, qui iuxta iuris Theutonici, quod Maiidemburgense vocatur, formulam omnes homines cuiuslibet nacionis, rituum et fidei, Catholice, Ruthene, Armenorum, Saracenorum et Iudeorum, cuiuscunque status, sexus et condicionis fuerint, iudicare, sentenciare et condemnare deberet. Quia tamen nos, absentibus tunc a nobis consiliariis omnibus nostris regniue nostri, nolimus quicquam pro illo tempore ea in re decernere, sed eam ipsam causam in convencionem generalem ubicunque in regno nostro proxime instituendam indecisam transtulimus¹, mandantes, tam preconsum et consulibus, quam Armenis Leopoliensibus predictis, ut cum litteris et munimentis omnibus causam ipsam concernentibus coram nobis et consiliariis nostris compareant ubi visis et diligenter recensitis utriusque partis munimentis id, quod iustum esset, cum iisdem ipsis consiliariis nostris decreturi essemus, quapropter comparentibus coram nobis et universis consiliariis nostris in presenti hac convencionem generali iuxta edictum nostrum, sic ut premissum est, Leopoli factum partibus utrisque, repetentibusque verbo iura et privilegia Leopoli coram nobis producta, quorum nos quoque non immemores fuerimus, nos unacum eisdem consiliariis nostris, recensitis partis utriusque privilegiis, comperimus, quod Armeni ipsi Leopolienses nullas litteras nullaque privilegia habuere sufficientem advocati Armenici fundacionem continencia, preconsum vero et consules sufficiencia produxerant privilegia docencia, quia unus advocatus iuris civilis in ea civitate sit habendus rituum omnium homines iudicaturus, sic ut perstringunt huiusmodi privilegia. Igitur nos cum consiliariis nostris universis taliter in ea re decrevimus et presentibus litteris nostris perpetuo decernimus statuentes, quod universi et singuli Armeni civitatem predictam nostram Leopoliensem nunc et in futurum inhabitantes, nullum deinceps advocatum Armenorum sint habituri, sed coram advocato ac preconsum, consulibus et iuratis in pretorio civitatis predictae iure civili presidentibus, iuxta articulos et condiciones inferius descriptas comparebunt et de se querulantibus respondebunt, istis quatuor articulis exceptis, videlicet pro bonis et rebus immobilibus, puta hereditatibus, domibus, hortis et agris, et aliis eius generis, idem ipsi Armeni Leopolienses, cuiuscunque status, sexus et condicionis fuerint, spirituales et seculares, coram predicto advocato, preconsum, consulibus et iuratis in pretorio Leopoliensi comparere et respondere debeant. Qui etiam Armeni pro omnibus et singulis violenciis in civitate et extra civitatem quomodolibet commissis, Armenos ipsos contingentibus similiter coram advocato civili et consulibus parere et respondere debent, et quilibet eorum debeat

et tenebitur. Item pro homicidiis, wlnneribus cruentis et lividis ex quacumque causa commissis coram advocato ipso civili, preconsule et consulibus atque iuratis comparebunt et respondebunt. Item pro furtis iidem ipsi Armeni et quilibet eorum coram predicto advocato, preconsule et consulibus iuratisque omnibus de se querulantibus iuxta iuris Theutonicici Maiidemburgensis modos et consuetudines respondebunt, et quilibet eorum respondebit. Pro aliis rebus et eventibus omnibus pro tempore Armenos contingentibus hoc est, si alicui in aliqua culpabiles essent, nos cum consiliariis nostris innitentes privilegio preconsulis et consulum predictorum per diwm olim Cazimirum magnum Polonie regem super ius Maiidemburgense civile ipsis dato, volumus, statuimus et decernimus, quod ipsi Armeni cittari debeant ad presenciam advocati civilis, advocatus autem ipse istud deferret ad ius eorum Armenorum isto modo, quia avisabit advocabitque ad se sex Armenos seniores loco scabinorum, cum quibus iudicium faciet, et sicut isti ipsi seniores sex Armeni iuxta ius et consuetudines Armenicas cognoverint, sic advocatus civilis sentenciabit. Et si unquam appellatum esset, volumus, quod in causis predictis Armenos concernentibus, que in pretorio iudicabuntur, appellaciones ad ius Theutonicum superius, ad quod ex ipsa civitate appellari consuevit, appelletur, que vero coram senioribus Armenorum iure Armenico iudicabuntur, tametsi illi iuri Armenico advocatus civitatis presidebit, nihilominus ab eo ipso iure et iudicio Armeno non alibi, quam ad maiestatem nostram nostrorumque successorum appellandum sit ea forma, qua istud fieri consuevit. Actamen volumus et decernimus, quod ipsi advocatus, preconsul et consules Armenos predictos preter ius et iusticiam gravare penasque ex illis exigere inconsumtas non debebunt, sed sic se ad auctoritatem eorum civilem in eos gerere debebunt, ut in homines Catholice, Romane scilicet fidei gerere consueverunt. Qui Armeni preter premissa in omnibus bonum regimen civitatis illius exposcentibus ac ad defensionem civilem pertinentibus preconsuli et consulibus civitatis predictae parebunt et obedient, sic ut istud alii presertim Romane fidei incole civitatis istius facere consueverunt. Provisum tamen esse volumus, quia per hoc presens privilegium nostrum non irritamus ius et consuetudines, tam civiles preconsulis et consulum, quam eciam eorundem Armenorum, sed utramque parciū sicut preconsulem et consules in consuetudinibus civilibus iuris Maiidemburgensis et privilegia ipsorum, sic Armenos in eorum iure Armenico et consuetudinibus conservandum duximus et conservamus. Que omnia premissa statuimus et decernimus temporibus perpetuo duraturis valitura tenore presencium mediante in ewm. Et in horum fidem et testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum Piotrkovie in convencione generali sabbato proximo ante dominicam Oculi, anno Domini millesimo quingentesimo decimo, regni nostri anno quarto, presentibus ibidem reverendissimis et reverendis in Cristo patribus dominis Andrea Gneznensi et primate, Bernhardino Leopoliensi archiepiscopis, Ioanne Cracoviensi, Vincencio Wladislaviensi, Ioanne Poznaniensi, Erasmo Plocensi, Luca Warmiensi, Mathia Premisliensi et regni nostri vicecancellario episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Spithkone de Iaroslaw castellano Cracoviensi, Nicolao de Camiieniiecz palatino et capitaneo Cracoviense et exercituum regni nostri campiductore generali, Nicolao de Lubrancz Calissiensi, Ambrosio de Pampow Siradiensi, Nicolao Firley de Dambrovicz Lublinensi palatinis, Cristoforo de Schidlowiecz Sandomiriensi, Ioanne de Przieramb Siradiensi, Nicolao de Schidlowiecz Radomiensi castellanis, Ioanne de Lassko coadiutore Gneznensi perpetuo et regni Polonie cancellario, Stanislae de Chodecz eiusdem regni nostri marscalco et capitaneo Leopoliensi, Ioanne Lathalski preposito Gneznensi, Ioanne Carnkowski canonico Cracoviensi, secretariis nostris, et aliis quam pluribus consiliariis et curiensibus nostris testibus circa premissa sincere et fidelibus (!) dilectis. Datum per manus eiusdem reverendi patris domini Ioannis coadiutoris Gneznensis perpetui et regni Polonie cancellarii de Lassko sincere nobis dilecti.

Iohannes, qui supra, coadiutor et cancellarius subscripsit.

¹ У публікації Ф.Бішоффа: transtulerimus.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Наші великі, які завжди похвально керували своєю прославленою королівською монархією, те все, що вирішили або встановили для доброго становища будь-якої держави, пам'яткам грамот на вічну пам'ять мали звичай передавати. Тому ми, Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме. Що минулого року почалася суперечка перед нами спочатку у Львові у нашій недавній там присутності, потім на вальному тому сеймі в Пйотркові, між славетними бурмистром і райцями того нашого міста Львова, нашими вірними милими, з одного боку, та всіма вірменами, що в тому місті живуть, з іншого боку, про вірменського війта, про якого ті вірмени розповідали як про окремого, і так суперечка деякий час між вищеописаними сторонами точилася. Однак бурмистр і райці того міста грамоти та підтвердження, права та вільності, надані нашими попередниками, польськими королями, а особливо королем Казимиром, звичайно званим Великим, достатньо і повно перед нами тут у Львові показали, що один тільки має бути у тому місті Львові міський війт, який би відповідно до форми німецького права, яке магдебурзьким називають, всіх людей будь-якої нації, обряду і віри: католиків, українців, вірменів, сарацинів та євреїв, будь-якого стану, статі та походження, повинен судити, оголошувати вирок та засуджувати¹. Але ми через неприсутність всіх наших та нашого королівства радників не хотіли нічого на той час у тій справі вирішувати, але цю справу на вальний сейм, що будь-де у нашому королівстві найближчим часом відбудеться, не вирішивши перенесли, наказуючи, як бурмистрові, райцям, так і згаданим львівським вірменам, щоб з грамотами та підтвердженнями, належними до тієї справи, перед нами та нашими всіма радниками стали, де побачивши та уважно придивившись до підтверджень обох сторін, і що справедливим буде, з тими нашими радниками ми постановили б. Внаслідок цього, ставши перед нами та нашими всіма радниками, на даний вальний сейм за нашим виданим у Львові наказом, як вище згадано, обидві сторони повторили на словах свої права та привілеї, показані нам у Львові, які ми також пам'ятали. Ми разом з тими нашими радниками, придивившись до привілеїв обох сторін, знайшли, що ті львівські вірмени не мають жодних прав і жодних достатніх привілеїв, в яких би мала бути фундація вірменського війта², а бурмистр і райці достатньо показали привілеїв, за якими має бути один війт міського права, що судив би всіх людей будь-якого обряду, як ті привілеї в собі згадували. Отже, ми зі всіма нашими радниками так у тій справі постановили і даною нашою грамотою назавжди вирішили, встановлюючи, що всі і кожен вірменин, які у згаданому нашому місті тепер і в майбутньому мешкатимуть, надалі жодного війта не будуть мати, але перед війтом, бурмистром, райцями та присяжними (лавниками) на ратуші згаданого міста, що засідають у міському праві, відповідно до нижчеописаних статей та умов будуть ставати і в справах між собою відповідати, окрім тих

4 статей, тобто про маєтки та нерухомості, як і дідичності, будинки, городи, поля та інші того характеру (нерухомості). Ці львівські вірмени будь-якого стану, статі та походження, духовні та світські, перед тим війтом, бурмистром, райцями і присяжними (лавниками) повинні ставати і відповідати. Також ці всі вірмени і кожен з них зокрема за насильства, вчинені у місті та перед містом, які би на вірменів припадали, також перед міським війтом та райцями мають стати та відповідати і кожен з них повинен відповідати. Потім про вбивства, криваві рани та синці, вчинені з будь-якої причини, перед самим львівським війтом, бурмистром, райцями і також присяжними (лавниками) хай стануть та будуть відповідати. Далі про злодіїв ці ж вірмени і кожен з них перед згаданим війтом, бурмистром, райцями і всіма присяжними (лавниками) в справах між собою відповідно до форми і звичаїв міського магдебурзького права будуть відповідати і кожен з них буде відповідати. Про всі інші справи та випадки, які часом з вірменами сталися би, тобто, як би були оскаржені коли-небудь про якісь (справи), ми з нашими радниками, пристаючи до привілею, наданого бурмистру і райцям божественної (пам'яті) Казимиром Великим, польським королем, на міське магдебурзьке право³, хочемо, встановлюємо та вирішуємо, що ці вірмени мають бути покликані у присутність міського війта, а сам війт віднесе їх до вірменського права таким чином, що запросить та приєднає до себе 6 вірменських старших на місце присяжних (лавників), з якими вчинить суд, і як ці 6 вірменських старших відповідно до вірменського права та звичаю вчинять, так міський війт вирок видасть. А якщо буде апеляція, хочемо, щоб у справах, які самим вірменам належать, що на ратуші судитимуться, апеляції закладалися до вищого німецького права, до якого з самого міста звикли апелювати⁴, а перед вірменськими старшими будуть суджені вірменським правом, при тому вірменському суді міський війт буде судити. А від того вірменського права і суду ні до кого іншого, тільки до нашого королівського маєстату та наших спадкоємців будуть апелювати у тій формі, як звично буває. А назавжди хочемо та вирішуємо, що ці війт, бурмистр і райці згаданих вірменів понад право і справедливість не можуть обтяжувати, ані теж незвичних штрафів з них стягувати, але відповідно до їхньої міської влади так щодо них мають поводитися, як звичайно поводяться щодо людей католиків, тобто римського обряду. Ті вірмени через вищеописане у всіх (справах), які до доброго управління міста стосувалися і до охорони міста належали, бурмистру і райцям того міста мають коритися і бути послухними так, як й інші, особливо римської віри жителі того міста звикли чинити. Однак те хочемо мати на оці, що цим даним нашим привілеєм не псуємо права та звичаї, як і міські, бурмистрів та райців, а також тих вірменів, але обидві сторони, як бурмистра і райців у міських звичаях магдебурзького права та їх привілеях, так і вірменів у їхньому вірменському праві та їхніх привілеях вважали зберетти і зберігаємо. Все вищеописане встановлюємо і вирішуємо, що має тривати вічними часами, за посередництвом змісту даної (грамоти) навіки. І що для довіри та засвідчення наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Діялося в Пйотркові на вальному сеймі в найближчу суботу перед неділею "Окулі", року Божого 1510, нашого панування 4 року, у присутності (*список свідків*). Дано через руки велебного пана отця Йоана гнєзненського коад'ютора, канцлера Польського королівства, щиро нам милого.

Йоан, як вище, коад'ютор і канцлер, підписав.

¹ Бурмистр та райці покликалися на магдебурзький привілей 1356 р., див.: Привілеї, №1.

² Документи про фундацію та скасування окремого вірменського війтівства у Львові див. док. №46, 48. Цей фрагмент королівського привілею викликав дискусію про автентичність надання 1462 р., див.:

Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909, T. IV. – Z. 1. – S.122-128.

³ Див.: Привілеї, №1.

⁴ Суд вищого німецького права засідав у Кракові, але львівські міські суди, як правило, апелювали у королівські суди, ігноруючи судову інстанцію у Кракові.

1510 р., березня 2, Краків

Сигізмунд I виносить рішення в справі між львівськими вірменами та цехом різників, за яким вірмени мають право на дві м'ясні ятки

Коп.: МК, 23, к.841-842. Титульний напис: "Decretum Leopoliensibus contra Armenis".

Перест: MRPS, IV/1, N964.

igismundus etc. Significamus etc. Quia prout superiore anno orta fuerat coram nobis, primum Leopoli nobis in ea nuper agentibus est subinde in hac convencione generali Pyotrkoviensi controversia inter famosos preconsumem et consules eiusdem civitatis nostre Leopoliensis fideles nostros dilectas ab una et universos Armenos eam ipsam civitatem incolentes, parte ab altera pro advocato Armenorum, quem ipsi Armeni contendebant habere se specialem, pro quo advocato utrique partium de consilio consiliariorum nostrorum speciales literas nostras reddidimus sic similiter, quia eodem tempore orta fuit differentia inter ipsos Armenos ab ipsa et seniorum fraternitatis carnificium nostrorum Leopoliensium parte ab altera, occasione duorum maccellorum carnum, que ipsi Armeni iam pridem pro usu suo ad venundandas carnes in eadem civitate Leopoliensi construxerant, petentibus Armenis se circa eadem maccella sua per nos consignari, in qua re quatinus Armeni nullis privilegiis partem suam turbantur, ut ipsi carnifices ad litteras et privilegia civitati Leopoliensi per nostras antecessores concessas¹ exhibitasque coram nobis per consulum illum se referebant, petentes maccella ipsa per nos deponi, decerni attendentes nichilominus nos in eo necessitate Armenorum nostramque commoditatem, quia² videlicet Armeni ex eisdem maccellis suis certum annum censum nobis soluere consueverunt. Volentesque ipsos Armenos de gratia nostra regia hac speciali gratia gaudere prerogativa ita impresenciarum statuendum et ordinandum inter³ eos et prefatos carnifices Leopolienses in ea rem decrevimus ipsasque Armenos et eorum legitimos successores nacionis Armenice Leopoli pro tempore ac in futurum existentes, circa maccella duo prefata carnum conservandum duximus et conservamus presentibus, decernimusque in eisdem maccellis nulli alteri deinceps, quam Armenis carnes ipse per Armenos carnifices sese vendi debebunt sub penis nostris regalibus irremissibiliter exequendis. Quod quidem decretum nostrum prefatum volumus et decernimus perpetuis temporibus duraturum tenore presencium mediante,

mandantes magnifico Stanislao de Chodecz regni nostri marschalco et capitaneo Leopoliensi moderno sincere nobis dilecto ceterisque capitaneis Leopoliensibus pro tempore existentibus, quatinus prefatos Armenos in ea prerogativa, quantum ad eorum dua macella carniū prefata nostra premissis per nos eis admissa et concessa tueantur et defendant. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio litterarum. Datum Cracovie sabbato ante dominicam Oculi, anno Domini millesimo quingentesimo decimo, regni nostri anno quarto.

¹ "Concessas" написано зверху рядка.

² "Quia" написано зверху рядка.

³ "Inter" написано зверху рядка, викреслено "iuxta".

игізмунд і т.д. Повідомляємо і т.д. Що попереднього року виникла суперечка перед нами, спочатку, коли ми (були) у Львові і недавно раз по раз на цьому пйотрківському вальному сеймі ведуться спори між славетними бургомістром і райцями того нашого міста Львова, нашими вірними милими, з одного боку, та всіма вірменами, що живуть у тому місті з іншого боку, про вірменського вїйта. Ці вірмени запевнювали, що мали його (вїйта) окремо¹, про якого вїйта обидві сторони за порадою наших радників окремі наші грамоти віддали (на перевірку). Так само у той час виникла розбіжність між тими вірменами, з одного боку, та старшими братства наших львівських різників, з іншого боку, з приводу двох різницьких яток, які ті вірмени вже перед тим побудували для свого користування, для продажу м'яса в тому місті Львові, просили вірмени, щоб ті їхні ятки були нами визнані оскільки у цій справі вірмени про ніякі привілеї зі свого боку не турбувалися, що ті різники покликалися на грамоти та привілеї міста Львова, надані нашими попередниками та показані перед нами тими райцями, прохаючи, щоб ті ятки (вірменам) відкласти (?) і вирішити. Тим не менше, ми взявши до уваги необхідність у цьому для вірменів та нашу вигоду, бо вірмени з тих своїх яток звично платили нам певний річний чинш. І бажаючи тих вірменів з нашої королівської ласки потішити такою спеціальною милостивою прерогативою в даний момент, встановлюючи та постановляючи, між ними та згаданими львівськими різниками у цій справі вирішили і тих вірменів та їхніх законних спадкоємців вірменської нації, що є тепер і в майбутньому будуть, вважали при тих двох згаданих м'ясних ятках зберегти та зберігаємо даною (грамотою), вирішуємо, що в тих ятках нікому іншому, тільки вірменам те м'ясо вірменськими різниками повинно продаватися, під безсумнівно накладеними нашими королівськими карами. Цей наш вищезгаданий декрет хочемо і вирішуємо, що триватиме вічними часами за посередництвом змісту даної (грамоти). Наказуємо вельможному Станіславу з Ходеч, маршалку нашого королівства та львівському сучасному старості, щиро нам милому, та іншим львівським старостам, що в майбутньому будуть, щоб згаданих вірменів у тій прерогативі дотримували та захищали, оскільки їм дві згадані м'ясні ятки попередньо нами були дозволені та дані. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано в Кракові в суботу перед неділею "Окулі", року Божого 1510, нашого панування 4 року.

¹ Див. док. №46.

1510 р., жовтня 14, Краків

Сигізмунд I виносить рішення, за яким львівські різники-вірмени мають право на вільний торг подібно як різники у Кракові та Казимирі

Коп.: МК, 24, к.346. Титульний напис: "Forum liberum laniis Armenorum in civitate Leopoliensi prout ceteris datur".

Рекст: MRPS, IV/2, N9690.

Sigismundus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lithwanię, Russie Prussięque dominus et heres etc. Significamus per presentes, quibus expedit, universis. Quia cum superiori tempore forum liberum diebus sabbatinis celebrandum in civitate Leopoliensi pro facienda civitate ipse Leopoliensi conditione meliori instituissimus ordinem, cuius liberi fori talem, qualis Cracowie et in Cazimiria urbi Cracowiensi connixa servatur ponentes ita ordinavimus, quod lanii seu carnifices intra civitatem ipsam Leopoliensem degentes nobisque censuantes dumtaxat in quorum numero et Armenorum carnifices continentur incipiendo a festo solennis Pasce usque festum sancti Bartholomei in libero foro carnes quomodolibet hoc est integre aut frustratim vendant, festo autem sancti Bartholomei elapso ceteris omnibus undecumque venientibus talis libertas vendendarum carnium erit sicuti in litteris carnificibus datis continetur. Quocirca omnium ad noticiam hoc ipsum deducendum mandamus, quatenus carnificibus Armenorum ea sit liberas in foro libero in premissum est, quamquidem ipsis observari volumus per presentes, quibus in testimonium sigillum nostrum est subappensum. Datum Cracovie feria secunda festi sancti Calixi pape, anno Domini millesimo quingentesimo decimo, regni nostri quarto.

Сигізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо даною (грамотою) всім, кому потрібно. Що коли у попередній час проходив вільний торг у суботні дні у місті Львові, для покращення стану того міста Львова ми встановили порядок¹, який слугує вільним торгам, таким як у Кракові та в Казимирі, місті породженому Краковом. Так постановили, що різники чи м'ясники, що перебувають в тому місті Львові, і ми вважали, оскільки до їх числа і вірменські різники належать, почавши від свята св. Пасхи аж до свята св. Бартоломея², хай продають на вільному торзі будь-яке м'ясо чи цілими (тушками), чи частинами. Після свята св. Бартоломея і всім іншим, звідки б вони не прийшли, буде така вільність продажу м'яса, як міститься у грамотах наданих різникам. Тому наказуємо, доводячи це до відома всіх, оскільки вірменські різники мають ту вільність (продавати) на вільному торзі, як є вищезгадано, ми хочемо даною (грамотою), щоб їм зберігали, для засвідчення якої наша печатка є підвішена. Дано в Кракові у понеділок на свято св. Калікста папи, року Божого 1510, нашого панування – 4.

¹ Мова йде про привілей на вільний торг м'ясом по суботах для львівських міщан та мешканців міста від 13 листопада 1509 р., див.: Привілеї, №73.

² 24 серпня.

1511 р., лютого 15, Пйотрків

Сигізмунд І після скасування вірменського війтівства зменшує сплату чинищу львівськими вірменами до 18 злотих

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.112зв. (польський).

Zygmont z łaski Bozey krol Polski, wielkie x[ię]ze Litewskie, Ruskie, Pruskie, pan y dziedzic. Wiadomo czyniemy tym ninieyszym listem naszym, wszystkim wobec, komu należy wiedziec. Isz iakosmy umyslilismy do iednosci y do zgodnego pomieszkania obywatelow miasta naszego Lwowa przywiesc, y obaczyliśmy ich wsytkie stare prawa, za ktoremi to miasto nasze od dawnych czasow staneło, y tos my upatrzyli z nich, ze to miasto krzewiło się y szyrzyło z iednostaynego, a zgodnego pomieszkania mieszczan y za słusznym prawem, za ktorem bywa sprawiedliwosc sprawowaną ustawało. Ze Ormianie przy czynieniu sprawiedliwosci między sobą swego własnego woyna mieli y za to do stołu naszego osmnascie grzywien na kazdy rok dawali, iednak ze tak bydz pozytecznie rozumieiac postanowiamy s porady radnych naszych, aby tak Katholicy, iako y Ormianie iednego woyna miesckiego mieli pod pewnymi sposoby y porządkami, ktore w inszem liscie wyzey są opisane. A iz za złożeniem woyna tych to Ormian czynszu tesz takowego zwyczajnego umnieyszyc rozumielismy y ninieyszym listem umnieyszamy, tylko do woli naszej nam i stołowi naszemu, zachowuiąc z osmnascie kup dawac będą winni na kazdy rok na zwykłe czasy podtęczas upodobania naszego. Dan w Piotrkowie na seymie walnym w sobote nazaiutrz po sw[ię]cie s[więtego] Wałetego, roku Panskiego 1511, panowania naszego roku piątego.

Maciey biskup y podkanclerzy.

Relatio welebnego w panu Christusie x[ią]za Macieia biskupa Prze [sic] Przemyskiego y koronny Polskiej podcanclerzego.

Sигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що якось ми подумали привести мешканців нашого міста Львова до єдності та дружнього співжиття та побачили всі їхні старі права, за якими те наше місто від давніх часів повстало, і також ми з'ясували з тих (прав), що те місто збочувало та сходило з одноставного і дружнього співжиття міщан і чекало на слушне право, за яким чиниться справедливість. А вірмени при виконанні справедливості між собою мали свого власного війта і за це до нашого столу 18 гривень кожного року давали, однак так вважаючи, що буде корисніше, постановили за порадою наших радників, щоб як католики, так і вірмени мали одного міського війта з певними способами та порядками, як в іншій грамоті вище є описано¹. А що після скасування (уряду) війта тих вірменів ми вважали зменшити також такий звичайний чинш та теперішньою грамотою зменшуємо; залишаючи, що тільки до нашої волі нам і нашому столу 18 кіп² (грошів) повинні будуть давати кожний рік у звичайний час за такою нашою милістю. Дано у Пйотркові на вальному сеймі, у суботу на другий день після свята св. Валентина, року Божого 1511, панування нашого – п'ятого року.

Матій, єпископ та віце-канцлер.

За свідченням велебного у Христі пана отця Матія, перемиського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. док. №59.

² Помилково, очевидно мало бути “злотих”, адже 1 копа налічувала 60 грошів, а гривня – 48 грошів, тому не могло відбутися зменшення сплати чиншу.

1512 р., грудня 7, Краків

Сигізмунд I затверджує угоду між львівськими вірменами та цехом різників щодо правил торгівлі м'ясом вірменськими різниками у суботні та інші дні

Коп.: МК, 25, k.283-283v. Титульний напис: "Decretum inter Armenos et carnifices Leopolienses latium occasione macellorum".

Перець: MRPS, IV/1, N1822.

igismundus Dei gracia rex etc. Significamus etc. Quomodo dum controversia coram nobis et consilioris nostris hinc nobiscum congregatis inter famatos Armenos Leopolienses ex una et carnifices civitatis eiusdem partibus ex altera, occasione duorum macellorum ac vendicione carnum in eisdem, ipsis Armeni per predecessores nostros concessorum, orta fuisset, partes ipsos iuribus suis non derogantes, talem inter se concordiam et ordinacionem de et super vendicione carnum per carnifices Armenorum ex eorum macellis fierent, fecerent, quod vedelicet prefati carnifices Armenorum sabbatinis diebus in foro libero, die vero dominico, in feria secunda in talibus ipsorum duobus macellis carnes quascumque hominibus quibuscumque status, sexus, uti legis iuris quolibet consistentibus, eidem modo prout et ceteri carnifices civitatis prefatis liberi et sine quovis impedimento omnimodam vendendi habebunt facultatem, aliis vero diebus nonnisi Armenis hominibus suum rittus carnes ipsas in prefatis suis macellis vendere debebunt. Quamquidem concordiam et ordinacionem eidem, ut premissum est coram nobis factam presentes ipse firmiter teneri et inviolabiliter observare sub pena quinquaginta marcarum nobis per presentem contravenientemque in manus Leopoliensi capitanei pro tempore existenti irremissibiliter soluturum se subscripserunt et obligaverunt. Que omnia et singula premissa nos rata et grata habentes de nota summa nostra et consiliariorum nostrorum consilio admittendum, approbandum, ratificandum et confirmandum duximus, admittimusque, approbamus, ratificamus et confirmamus presentibus decernentes eisdem in omnino debere firmitatis et perpetue obtinere, iuribus nichilominus nostris regalibus per omniam

semper salvis remansibus. Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio litterarum. Datum, ut supra [Cracovie, feria tertia in vigilia Carnisprivii, anno 1512].

Сигізмунд, Божою ласкою король і т.д. Повідомляємо і т.д. Що виникла суперечка перед нами та нашими радниками, зібраними тут з нами, між славетними львівськими вірменами, з одного боку, та різниками того міста, з іншого боку, з приводу двох яток та продажу м'яса в них, які (ятки) тим вірменам були надані нашими попередниками.

Ті сторони, не відмовляючись від своїх прав, мали, вчинили між собою таку мирову угоду та порядок про і щодо продажу м'яса вірменськими різниками з тих яток, а саме: що згадані вірменські різники матимуть всяку можливість продажу м'яса у суботні дні на вільному торзі, а в неділю, понеділок - у тих їхніх двох ятках будь-яким людям, будь-якого стану, статі, як кожен закон, право містить, таким способом як й іншим різникам згаданого міста вільно й без будь-якої перешкоди (продавати). А в інші дні тільки вірменам, людям свого обряду м'ясо у згаданих своїх ятках повинні продавати. Таку мирову угоду та порядок так, як вище згадано, перед нами вчинену даною (грамотою) міцно тримати та непорушно зберігати підписуються та зобов'язуються під карою в 50 гривень, які нам даний порушник має сплатити в руки львівського старости, що на той час буде. Що все і кожне вищезгадане ми, маючи за непорушне та міцне, з відомої нашої досконалості і за порадою наших радників вважали дозволити, схвалити, зміцнити і підтвердити та дозволяємо, схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо даною (грамотою) вважаючи, що в усьому (вона) повинна отримати міцність та навічно, тим не менше, наші королівські права залишаємо у всьому збереженими. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано, як вище [у Кракові у вівторок напередодні м'ясопустної (неділі), року Божого 1512].

1518 р., березня 20, Краків

Сигізмунд I підтверджує свою грамоту від 2 березня 1510 р. у справі юрисдикції львівських вірменів та ширше описує їхні права

Коп¹.: МК, 30, к.210-213; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.164-168; ф.475, оп.1, спр.5, арк.1-8.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.393, арк.660-671.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.44-47; СІР, I/III, s.359-364.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.88зв.-92зв.; СІР, I/III, s.359-364 (польський).

Регест: MRPS, IV/1, N2767.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus Dei gracia rex Polonie etc. Significamus tenore presentium etc., quoniam cum nuper ad auditum nostrum est deductum. Quomodo inter fideles nostros dilectos preconsumem et consules ex una, et Armenos famate nostre civitatis Leopoliensis partibus ex altera disceptaciones orte sunt, an advocatus civilis iuris Theutonici cum consulibus et iuratis civitatis Leopoliensis in omnibus casibus Armenos nostros Leopolienses civitatem incolentes deberent iudicare et sentenciare. Verum quia ex privilegio per nostram maiestatem pro parte preconsumis et consulum, advocati Leopoliensis predictorum concessio apparet, quod Armeni universi et singuli in civitate Leopoliensi nunc et in futurum agentes nullum deinceps advocatum sunt habituri, sed coram advocato, preconsumle et consulibus iuratisque civitatis Leopoliensis in pretorio civitatis predictae iuxta articulos et condiciones in huiusmodi privilegio expressas legitime conventi comparere et de se querulantibus vel² questionem facientibus respondere debent, et in hoc in quatuor articulis dumtaxat in privilegio predicto specificatis, quod quidem privilegium pro ipsorum Armenorum informatione presentibus literis inscribi mandavimus, cuius quidem privilegii tenor sequitur:

Далі наводиться грамота Сигізмунда I від 2 березня 1510 р. (див. док. №59). Після цього подано текст:

Nostram igitur ordinacionem in preinserto privilegio descriptam declarare et omnem eius ambiguitatem tollere et summovere volentes, meminimus si quidem, quod universi et singuli Armeni Leopolienses nullum de cetero advocatum sunt habituri, sed quod advocatus civilis iuris Theutonici cum preconsumle et consulibus ac iuratis predictae civitatis Leopoliensis pro tempore existentibus eos iudicabunt et sentenciabunt, in quatuor dumtaxat articulis in suprascripto privilegio expressis et inferius per nos specificatis, pro quibus quatuor articulis coram eisdem advocato, preconsumle et consulibus stare, parere et de se questionem facientibus respondere, iure Theutonico Maydemburgense respondere tenebuntur sub pena et vadio inferius descripto. Quorum quidem articulorum imprimis sequitur. Primo, quod pro omnibus bonis et rebus immobilibus, id est pro hereditatibus, pro domibus, pro areis, pro agris, secundo pro violenciis in civitate et extra civitatem nostram Leopoliensem quomodolibet commissis, tercio pro homicidio et vulneribus cruentis ac lividis, quarto pro furticiniis ipsi Armeni et quilibet eorum coram advocato civili et preconsumle consulibusque ac iuratis predictae civitatis omnibus de se querulantibus stare, parere et iudicato satisfacere omnino sunt astricti. Sed quia memorati preconsumle et consules cum advocato in omnes eventus se ingerunt ad iudicandum, iuri et consuetudinibus Armenorum derogando, facientes id contra nostram ordinacionem et in gravamen Armenorum nostrorum, ideo hac ordinacione in perpetuum valitura iubemus, quod Armeni pro omnibus et singulis rebus, casibus et eventibus, quatuor suprascriptis articulis exceptis, ad presenciam advocati civilis Leopoliensis citari debeant, sed advocatus talem casum vel casum cum toto effectu ad ius Armenorum debet remittere, et hoc tali modo advocatus facere debet, quod ipse advocatus personaliter descendat ad pretorium, ubi etiam alie cause civitatis audiuntur et iudicantur, istudque faciat advocatis ad se prius vocatis sex viris de gente Armenica senioribus, qui loco scabinorum advocato debent assidere, cum quibus sex viris iudicium faciat iuxta iuris Armenici formam et consuetudinem, et sicut predicti sex viri decisionem fecerint, ita advocatus sententiam ferre debet et tenebitur. Quod si aliquis per huiusmodi sententiam iure Armenico latam gravatum se senserit, tunc non ad ius Theutonicum superius civitatis Leopoliensis, sed ad nostram maiestatem successorumque nostrorum tali homini liceat appellari, appellacionis tamen huiusmodi debet fieri persecutio iuxta iuris Armenici normam et consuetudinem, exceptis tamen quatuor articulis supra expressis, ratione quorum quatuor articulorum ad ius Theutonicum superius, ad quod ex civitate

Leopoliensi appellari solet, legitime appelletur. Penas autem ex iudicio Armenico iuste et legitime provenientes advocatus cum sex viris senioribus Armenis, qui sibi loco scabinorum assidebunt, ita inter se dividant, sicut cum scabinis iuris Theutonici consuetum est dividere. Ut autem preconsul et consules advocatusque et iurati prefate civitatis Leopoliensis preter ius et iusticiam se in causas alias Armenorum, scilicet de quibus solus advocatus cum sex viris predictis cognoscere debet, preter quatuor articulos suprascriptos ingerant penam ducentarum marcarum pecunie monete et numeri Polonialis consueti, presentibus vallamus et interponimus, per eosdem preconsulem et consules ac advocatum pro fisco nostro regio, si secus fecerint, succumbendam. Volumus tamen, quod Armeni, cum se gravato senserint, prius istud ad consulatum deferant et eundem legitime admoneant, quatinus se in eorum iurisdictionem non intromittat, quod si facere non curaverit, tunc demum hoc et talem iniuriam ad capitaneum nostrum Leopoliensem vel eius vicecapitaneum pro tempore existentes legitime deferant et sollemniter protestentur. Eandem penam Armeni debent succumbere, si in predictis quatuor articulis coram avvocato et iuratis iuxta formam iuris Theutonici stare, parere et iudicato satisfacere non curaverint, non debent eciam consules carcerem prohibere ad coniiciendos eos, qui in censibus nostris soluendis negligentes et remissi et qui per advocatum et sex viros iure mediante Armenico condempnati fuerint. Item ordinacionem de testamentis per Armenos faciendos et privilegium regis Wladislai desuper concessum in robore conservamus. Item privilegium domini Wladislai regis super duo maccella Armenis concessa et per serenissimum dominum Cazimirum regem Polonie patrem nostrum charissimum confirmatum tenore presencium confirmamus. In cuius rei testimonium etc. Actum et datum Cracovie sabbato proximo ante dominicam Iudica, anno Domini millesimo quingentesimo decimo octavo, regni vero nostri duodecimo, presentibus [reverendissimo et reverendis in Christo patribus dominis Ioanne archiepiscopo Gnesnensi legato nato et primate, Ioanne de Conari Cracoviensi, Mathia de Drzewicza Wladislaviensi, Erasmo Plocensi, et Petro Thomiczki Premisliensi et regni nostri vicecancellario, necnon magnificis, generosis et venerabilibus Spythcone de Iaroslav castellano, Crystoforo de Schydlowyecz palatine et capitaneo Cracoviensi ac regni nostri cancellario, Ioanne Zaremba de Calinowa Calisiensi, Otha de Chodecz Russie generali, et Andrea de Thanczyn Lublinensi palatinis, Nicolao de Schydlowyecz Sandomiriensi et regni nostri thesaurario, Nicolao Iordan de Zaklyczyn Woyniciensi, Stanislae de Sprowa Zarnowiensi, et Nicolao Czykowsky Polanecensi castellanis, Stanislae de Chodecz Leopoliensi et regni nostri marschalko, Petro Smytha de Wyszczynze Premisliensi, Stanislae de Pylcza Sanocensi capitaneis, Ioanne Carnkowsky Scarbimiriensi, Stanislae Gorecky custode Plocensi et Calissiensi prepositis, Andrea Crzyczky scolastico Posnaniensi, secretariis nostris, et aliis quamplurimis aulicis nostris testibus fidedignis ad premissa sincere et fidelibus nostris dilectis. Datum per manus magnifici Christophori de Schydlowyecz palatini et capitanei Cracoviensi ac regni nostri cancellarii, tum Siradiensi, Gostinensi et Sochaczowiensi, Nove Civitatis Corczyn etc. capitanei sincere nobis dilecti.

Cristoforus de Schydlowyecz palatinus et capitaneus Cracoviensis ac regni Polonie cancellarius subscripsit]³ ibidem etc.

Relatio [magnifici Cristofori de Schydlowyecz palatini et capitanei Cracoviensi ac regni Polonie cancellarii]⁴ etc.⁵

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.111. Опис: пергамент 56х77 см., без даних про печатку.

² У публікації Ф.Бішоффа немає: querulantibus vel.

³ Список свідків взято з публікації Ф.Бішоффа.

⁴ Текст у квадратних дужках відсутній у копії МК, який відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

⁵ 23.04.1626 р. Сигізмунд III дозволив зробити копію-видимус документа з Коронної метрики (див. ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.164-168).

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Робимо відомим змістом даної (грамоти) всім і кожному. Що недавнього часу до нашого слуху дійшло, що між нашими вірними милими бурмистром та райцями, з одного боку, та вірменами славетного нашого міста Львова, з іншого боку, почалися нові суперечки, ніби міський вїйт магдебурзького права та райці з присяжними (лавниками) міста Львова у всіх випадках щодо вірменів, які в нашому місті Львові мешкають, повинні судити та видавати вироки. Але з привілею, наданого нами згаданим львівським бурмистру, райцям та вїйтові, виявляється, що всі вірмени і кожен з них, які тепер і в майбутньому житимуть у Львові, надалі жодного вїйта не будуть мати, але перед вїйтом, бурмистром, райцями та присяжними (лавниками) міста Львова на ратуші згаданого міста відповідно до статей та умов, висловлених у тому привілеї, будуть законно покликані, повинні з'явитися і у справах між собою відповідати, але тільки у чотирьох статтях, визначених у згаданому привілеї, який привілей для кращої поінформованості тих вірменів у дану грамоту наказали вписати. Того привілею зміст наводиться.

Далі наводиться привілей Сигізмунда I від 2 березня 1510 р. (див. док. №59). Після цього подано текст:

Отже, бажаючи нашою постановою, описаною у тому внесеному привілеї, будь-які її сумніви зняти та підсумувати, адже пам'ятаємо, що всі та кожен з львівських вірменів надалі жодного свого вїйта не будуть мати, але що міський вїйт німецького права з бурмистром та райцями та присяжними (лавниками) згаданого міста Львова, які у той час будуть, їх судитимуть та виконуватимуть вироки, але тільки в чотирьох статтях, висловлених у вище внесеному привілеї, та визначених нами нижче. У тих чотирьох статтях перед тим вїйтом, бурмистром і райцями мають стати, коритися й у справах між собою у німецькому магдебурзькому праві мають відповідати під штрафом та нижчеподаним закладом. Перша (стаття), про всі маєтки та нерухомі речі, тобто про ділчності, про будинки, ділянки, поля. Друга, про насильства в місті і поза нашим містом, що коли-небудь сталися. Третя, про вбивства та криваві рани і синці. Четверта, про злодійство. Ці вірмени та кожен з них перед міським вїйтом, бурмистром та райцями, присяжними (лавниками) згаданого міста у справах між собою цілковито повинні стати, коритися та задовольнятися (справедливістю). Але що згадані бурмистр і райці з вїйтом у всіх випадках вдаються до суду, відкидаючи вірменське право та звичай та діючи проти нашої постанови для обтяження наших вірменів, тому цією постановою, що має тривати завжди, наказуємо, що вірмени про всі та кожную річ, справу та випадок, тільки за винятком чотирьох вищеописаних статей, у присутності міського вїйта Львова мають бути покликані. Але вїйт у такому випадку або випадках з усією дієвістю до вірменського права має відіслати, і то таким чином вїйт має зробити, що цей вїйт особисто зайде до ратуші, де також інші справи міста слухаються та судяться. А це вчинити має, покликавши до себе спочатку шість мужів з вірменського роду, старших, які на місці лавників з вїйтом повинні засідати. З тими 6 мужами суд (вїйт) відбуде відповідно до вірменського права та звичаю, і як згадані 6 мужів рішення приймуть, так вїйт вирок має і буде зобов'язаний вчинити. А якщо хтось таким вироком за

вірменським правом відчув би себе обтяженим, тоді не до вищого міського права міста Львова, але до нашого королівського маєстату та наших спадкоємців такі люди мають апелювати. Однак впровадження такої апеляції має бути відповідно до норми та звичаю вірменського права, за винятком тільки 4 вищезгаданих статей. Щодо тих 4 статей до вищого німецького права, до якого з міста Львова є звичай апелювати, хай законно апелюють. А штрафи вірменського суду, що справедливо та законно належаться, вийт з 6 мужами, вірменськими старшими, що при ньому на місці лавників засідають, мають між собою поділити так, як з лавниками німецького права (війт) звично ділиться. Якщо ж згаданий бурмистр, райці, війт та присяжні (лавники) згаданого міста Львова всупереч праву та справедливості втручалися в інші вірменські справи, тобто про які сам війт зі згаданими 6 мужами має вирішувати, окрім вищезгаданих 4 статей, тоді штраф 200 гривень грошей звичної польської монети та лічби даною (грамотою) забезпечуємо та накладаємо на тих бурмистра, райців та війта на користь нашої скарбниці, якщо інакше чинитимуть. Однак хочемо, що вірмени, коли відчують себе обтяженими, найперше до уряду райців звернуться та законно застережуть, щоб у їхню юрисдикцію не втручалися. Якби (раєцький уряд) занедбав діяти, тоді тільки з такою несправедливістю до нашого львівського старости або підстарости, що у той час будуть, законно повинні віднести та урочисто засвідчити протест. Такий штраф вірмени мають отримати, якщо у 4 згаданих статтях перед війтом та присяжними (лавниками) відповідно до форми німецького права ставати, коритися та задовольнятися (справедливістю) не прагнули. Також не мають райці забороняти ув'язнення тих, хто при сплаті наших чиншів був недбалим та упертим і хто перед війтом та 6 мужами за посередництвом вірменського права був засудженим. Потім постанова про укладання заповітів вірменами та привілей короля Владислава, наданий щодо цього, у силі зберігаємо¹. Далі привілей пана короля Владислава щодо надання 2 м'ясних яток, підтверджений найяснішим паном королем Польщі Казимиром, нашим милим братом², змістом даної (грамоти) підтверджуємо. Для чого для засвідчення наша печатка є підвішена. Діялося і дано в Кракові в найближчу суботу перед неділею "Юдіка", року Божого 1518, у присутності (*список свідків*). Дано через руки вельможного Христофора з Шидловець, краківського воєводи та старости, канцлера нашого королівства, серадзького, гостининського та сохачевського, новокорчинського і т.д. старости, щиро нам милого.

Христофор з Шидловець, краківський воєвода та староста і канцлер Польського королівства підписав.

За свідченням вельможного Христофора з Шидловець, краківського воєводи та старости, канцлера Польського королівства.

¹ Див. док. №39.

² Див. док. №47.

1518 р., травня 26, Краків

Сигізмунд I наказує львівським райцям, щоб міський війт справи вірменів судив на ратуші разом з вірменськими старшими

Коп¹: МК, 31, k.452-453.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.47-48.

Регест: MRPS, IV/2, N11693.

igismundus Dei gracia [rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres]². Famatis proconsuli et consulibus civitatis Leopoliensis fidelibus dilectis gratiam regiam. Famati fideles dilecti. Cum nuper dedissemus litteras nostras Armenis Leopoliensibus, quibus decrevimus advocatum istius civitatis Leopoliensis, vocatis ad se nonnullis senioribus Armenis in pretorium, ubi alie cause civiles iudicari et examinari solent, quasdam illorum causas iudicare debere, postea vero intellexissemus, quod hec ipse litere ad varios trahuntur sensus, Armenis illas ita interpretantibus, quod advocatus civilis cum eorum senioribus causas illorum in pretorio et scabellis ac locis scabinorum Leopoliensium iudicare deberet, vobis vero ita censentibus et interpretantibus, quod idem advocatus vester in pretorio secundum decretum nostrum cum Armenis eorum causas iudicare deberet, sed non in subselliis scabinorum, volentes hanc ambiguitatem litterarum nostrarum tollere et partem utramque circa ius suum conservare, decrevimus, advocatum predictum vestrum civilem causas cum senioribus Armenis iudicaturum in pretorium descendere debere, ibique easdem causas cum ipsis senioribus Armenis audire et diffinire, non tamen in subselliis scabinorum Leopoliensium cedere tunc debere, sed in alio loco pretorii vestri ad hoc per vos deputato seu deputando. Preterea non absolvimus Armenos ipsos a soluenda contributione reginalis maiestatis ratione prioris libertatis, et quam nuper ipsis concessimus, ymo ad presens non solum Armenorum, verum etiam aliorum subditorum nostrorum libertatibus derogavimus, neque a contributionibus ac oneribus civilibus per vos et communitatem vestram pro bono regimine istius civitatis institutis et instituendis illos etiam, qui per ignem damna sunt passi, exemimus, nec ad presens eximimus, sed ipsos Armenos sicut alios omnes subditos nostros ritus Romani, quo ad soluendas huiusmodi contributiones et civilia onera obeunda obligatos esse volumus, libertate illis per nos concessa minime obstante, mandantes, ut vos etiam illos ad ea ipsa onera civilia vobiscum ferenda compellatis, et contravenientes congrua et equa animadversione puniatis, pro officio vestro et gracia nostra. [Harum quibus sigillum nostrum est impressum testimonio litterarum]³. Datum Cracovie feria quarta proxima post festa Penthecostes, anno Domini millesimo quingentesimo decimo octavo, regni nostri anno duodecimo.

Ad mandatum regie maiestatis proprium.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.111. Опис: пергамент 34х46 см., без даних про печатку.

² Текст у квадратних дужках відсутній у копії МК, який відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

³ Текст у квадратних дужках відсутній у копії МК, який відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Славетним бурмистру і райцям міста Львова, вірним, милим, наша ласка. Славетні, вірні, милі! Коли ми недавно дали нашу грамоту львівським вірменам, якою ми постановили, що вїт цього міста Львова, покликавши до себе кількох старших вірменів до ратуші, де звичайно судять та розглядають різні міські справи і де повинні судитися їхні справи, але пізніше ми зрозуміли, що саме цю грамоту по-різному інтерпретують, бо вірмени тлумачать її так, що міський вїт з їхніми старшими повинен судити їхні справи в ратуші, в лаві і в місцях, (де засідають) львівські лавники. А ви так вважаєте і тлумачите, що цей самий ваш вїт повинен судити в ратуші згідно з нашим декретом разом з вірменами їхні справи, але не в лаві лавників. Ми, бажаючи зняти цю двозначність нашої грамоти та зберегти обидві сторони при їхньому праві, ухвалили, що згаданий вище ваш міський вїт, коли судитиме справи з вірменськими старшими повинен йти до ратуші й там з цими ж вірменськими старшими слухати і вирішувати ці ж справи, але не має там сидіти на лавах львівських лавників, але в іншому місці вашої ратуші, яке вами визначене чи буде визначене. Крім цього, ми не звільнили цих самих вірменів від сплати податку королівського маєстату відповідно до попередніх вільностей і тих, які ми недавно їм надали. Навпаки, відтепер ми обмежили вільності не тільки вірменам, але й іншим нашим підданим, і не звільнили від міських податків та тягарів, встановлених і тих, що будуть встановлені вами та вашою громадою для доброго управління цього ж міста, навіть (відносно) тих, що зазнали шкоди від пожежі¹. І від тепер не звільняємо не лише самих вірменів, але й інших наших підданих римського обряду, бо хочемо, щоб (всі) були зобов'язані платити такі податки і нести міські тягарі. Цьому цілком не перешкоджають вільності, визнані їм нами. Наказуємо, щоб і ви змушували їх нести ці ж міські тягарі разом з вами, а тих, що не погоджуються, карали відповідними та справедливими доганами відповідно до вашого обов'язку і нашої ласки. Для засвідчення до даної грамоти притиснута наша печатка. Дано у Кракові у найближчу середу, після свята П'ятидесятниці, року Божого 1518, нашого панування 12 року.

За особистим наказом королівського маєстату.

¹ У історичних хроніках немає згадки про пожежу у Львові 1518 р.

1518 р., жовтня 21, Краків
Сигізмунд І виносить рішення у справі між львівськими вірменами і райцями міста, які за моральний злочин покарали на смерть вірменина Івашка Тихновича, накладаючи грошові кари на райців

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.106. Папір: 41,3х42,7 см. Написи: “Sigismundus I. Decretum inter magistratum et Armenos Leopolienses ratione usurpatione iurisdictionis et Armeni declaratione magistratus solvare fisco 200 marcas, Armenis singulis 20 grossos subeat [...] Armenica et iurisdictionem non se ingerant (?) ac in conventu compareant ad declarandam iurisdictiones si casus explicant” (XVI-XVII); “1518, feria 3 ante festum undecim millia Virginum” (XVI-XVII). Печатка: Gum., XIII, N46.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.49-51.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.92зв.-94 (польський).

igismundus Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lituanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presencium, universis. Quia, cum proposita esset coram nobis et iudicio nostro querela et actio instituta iuxta observacionem iuris Theutonici Maideburgensis nomine tocius communitatis Armenorum Leopoliensium contra et adversus famatos preconsulem, consules, advocatum et scabinos, ut officiales civiles civitatis nostre Leopoliensis, ipsique Armeni allegassent in sua proposicione, eosdem officiales civiles contra vim, disposicionem et ordinacionem privilegii nostri eisdem Armenis de mode iudicandi eos in certis articulis iure civili Maideburgense et in reliquis omnibus iure ipsorum Armenico dati, concessi et limitati, temere excessisse, hoc idem privilegium in persona olim Ivaschkonis Tichnowicz Armeni iure civili Maideburgensi ultra dictos articulos in dicto privilegio contentos et expresse, per prefatos officiales civiles Leopolienses iudicati, condemnati et capite plexi fuisse et esse violatum, ex adverso vero dictis officialibus civilibus impugnantibus allegantibusque ac probantibus multis deductionibus, non se quidpiam contra dictum privilegium Armenis, uti prefertur, concessum excessisse in eo, quod Ivaschkonem in recenti crimine adulteri cum femina catholica Christiana deprehensum per huiusmodi iuris sui civilis rigorem et observacionem iudicassent condemnassentque ac decrevissent, in capite illius esse puniendum, prout punitus erat in effectu. Nos post earundem parcium longas proposiciones et replicaciones iudicialiter hincinde factas et illis cum consiliariis nostris mature pensitatis et discussis, habentes etiam in debita racione privilegium nostrum dictis Armenis concessum, talem in ea causa sentenciam nostram tulimus et pronuntiavimus, ferimusque ac pronuntiamus per presentes. Quod, cum in privilegio predicto Armenis Leopoliensibus concessio limitatum sit per expressum, Armenos ipsos Leopolienses nonnisi in quatuor casibus seu articulis iure civili Maideburgensi per dictos officiales civiles Leopolienses, et in reliquis omnibus casibus et eventibus iure prefato Armenico iuxta ordinacionem in eodem privilegio specificè descriptam debere iudicari, eosdem cives et officiales Leopolienses ad iudicandum et puniendum dictum Ivaschkonem Armenum illegittime processisse, ac privilegium nostrum in hac parte violasse et illi temere contravenisse, et ob hoc eosdem ipsos officiales civiles Leopolienses vadium sive penam ducentarum marcarum pecunie in privilegio prefato super observandis hincinde ordinationibus prescriptis per nos expresse interpositam incurrisse et succubuisse, quam ab illis fisco nostro regio solui ex nunc et reponi volumus. Armenis vero, quibus omnibus etiam in ipsa violacione privilegii iniuria est facta, decernimus pro emenda seu pena iuxta morem iuris Maideburgensis, singulis hospitibus, hoc est, qui in civitate Leopoliensi domum habent et suum proprium victum ducunt, viginti grossos pecunie communis intra spacium duodecim septimanarum soluendos. Pro capite autem olim Ivaschkonis, quia filius eius egit et penam exposcebat, que in excessu officii iuxta formam iuris Maideburgensis ad nos et arbitrium nostrum devenit, decrevimus et decernimus, preconsulem et consules Leopolienses predictos in carcerem detrudendos, ut et illi et reliqui deinceps documentum capiant, qualiter se in officio sue erga privilegia nostra et personas ab eorum iurisdictione exemptas gerere debeant. Ne autem in posterum ulla ambiguitas, que ad presens

visa est, insit nostro privilegio Armenis concessio, illud in conventu generali proxime futuro cum consiliariis nostris declarare et interpretari volumus, in quo quia continetur, ut ultra quatuor articulos expressos Armeni iure suo Armenico iudicarentur, eciam volumus, ut ipsi Armeni ius suum lingua Ruthenica seu latina conscriptum ad eundem conventum generalem secum afferant et coram nobis producant, de quo quid congruum et decens erit ad tenendum [...] ¹ civibus et consulibus Leopoliensibus quam Armenis terminum coram nobis in eodem conventu die quinta decima post nostrum egressum statuimus et prefigimus, volentes et mandantes proconsuli et consulibus et tote civitati Leopoliensi, ut se deinceps adversus Armenos iuste et equali inter ² gerant, iura et immunitates eorum firmiter et inviolabiliter observent, e diverso vero Armenis, ut officium et omnes cives habeant in honore et observancia debita, et cum hominibus mansuete, iuste et concorditer agant, neque ullam ex se causam discordie et tumultus intestini prebeant, sub gravi indignacione nostra aliter non facturi. Harum, quibus sigillum nostrum est impressum, testimonio literarum. Datum Cracovie feria tertia proxima ante festum undecim milia Virginum, anno Domini millesimo quingentesimo decimo octavo, regni vero nostri anno duodecimo.

Petrus, episcopus et vicecancellarius, subscripsit.

Relacio reverendissimi in Christo patris domini Petri, episcopi Premisliensis et regni Polonie vicecancellarii.

¹ На згині пергаменту не зчитується 12-15 слів.

² У публікації Ф. Бішоффа: equanimiter (?).

Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що була подана скарга і почалася справа перед нами та нашим судом відповідно до звичаю німецького магдебурзького права від імені всієї громади львівських вірменів проти славетних бурмистра, райців, вїйта, лавників та міських урядників нашого міста Львова. Ці вірмени твердили у своїй скарзі, що ті міські урядники проти сили припису та постанови нашого привілею, даного, дозволеного та обмежуючого для тих вірменів про форму їх осудження в певних статтях за міським магдебурзьким правом, а в інших статтях, що залишилися, – за їхнім вірменським правом, вперто порушили цей привілей в особі покійного Івашка Тихновича, вірменина на міському магдебурзькому праві, що проти згаданих вміщених та висловлених статей у тому привілеї, тими згаданими міськими львівськими урядниками був суджений, засуджений та покараний на горло. З іншого боку, ці міські урядники захищалися, розповідали та доводили багатьма доказами, що вони не проти згаданого привілею, наданого вірменам¹, як (ті) оповідають, не виступали, (а) через те, що Івашка на свіжому злочині адультера з жінкою католичкою-християнкою спіймали і з суворістю та дотриманням свого міського права судили, звинуватили та постановили покарати на смерть, як він і був покараний у дійсності. Ми відповідно до скарг обох сторін та судових відповідей, зроблених з тої та іншої сторін, їх з нашими радниками відповідально обдумали та обговорили, також маючи на доброму оці наш привілей, наданий тим вірменам, у тій справі такий вирок винесли та оголосили, як

і виносимо та оголошуємо даною (грамотою). У згаданому привілеї, наданому львівським вірменам, чітко є обмежено, що ці львівські вірмени тільки у чотирьох випадках або статтях міським магдебурзьким правом мають бути суджені міськими львівськими урядниками, а в інших всіх справах і випадках згаданим вірменським правом відповідно до постанови, окремо описаної в тому привілеї. А ті міщани та міські львівські урядники до засудження та покарання згаданого вірменина Івашка незаконно довели та наш привілей у тій частині порушили та йому (привілею) вперто противилися, і через це львівські міські урядники заклад чи штраф у 200 гривень грошей, що описано у тому привілеї нами явно висловленою постановою щодо дотримання (привілею) з обох сторін порушили та підпали (під штраф), який хочемо, щоб (вони) нашій королівській скарбниці заплатили та відтепер відклали. А вірменам, яким у всьому тому через порушення привілею сталася (несправедливість), вирішуємо, що викуп або штраф відповідно до звичаю магдебурзького права мають сплатити кожному господарю, тобто, хто в місті Львові будинки та свій власний прожиток має, (по) 20 звичайних грошів протягом 12 тижнів². А за голову покійного Івашка, що його син просив і штрафу домагався, який при урядовому злочині відповідно до магдебурзького права до нас і нашого рішення приходить, вирішили та вирішуємо згаданих львівських бурмистра і райців ув'язнити, щоб інші надалі науку мали, як на своєму уряді мали себе вести щодо наших привілеїв та осіб, що не входять під їхню юрисдикцію. А щоб у майбутньому жодних сумнівів не було, які тепер виявилися, в нашому привілеї, наданому львівським вірменам, це на найближчому вальному сеймі з нашими радниками хочемо уточнити та інтерпретувати. У тій (грамоті) міститься, що окрім 4 згаданих статей вірмени мають судитися своїм вірменським правом. Також хочемо того, щоб ці вірмени своє право, списане на руську³ або латинську мову, на той вальний сейм зі собою привезли і перед нами показали, і що буде відповідним та слушним для дотримання (права), постановимо та визнаємо, що ці вірмени жінок-християнок можуть наймати до своєї роботи. Для чого як⁴ львівським міщанам та райцям, так і вірменам, перед нами на тому вальному сеймі 15 дня після нашого приїзду встановлюємо та визначаємо (дату). Бажаючи та наказуючи бурмистрові, райцям та всьому місту Львову, щоб надалі проти вірменів справедливо та однаково з іншими (міщанами) залишилися, міцно та непорушно дотримувалися їхніх прав і вільностей, і навпаки, вірмени щоб мали в повазі уряд і всіх міщан і належно поводитися, з людьми жили скромно, справедливо та згідно і собі жодної причини до незгоди та внутрішніх заворушень не подавали, під суворим нашим гнівом, щоб інакше не чинили. До якої грамоти для засвідчення наша печатка є притиснена. Дано в Кракові у найближчий вівторок після свята 11 тисяч дів, року Божого 1518, а нашого панування 12 року.

Петро, єпископ та віце-канцлер, підписав.

За свідченням велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. док. №59.

² Д.Зубрицький повідомляє, що вірмени повернули райцям накладену королівським вироком грошову кару, див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1844. – S.142.*

³ Руською (українською) мовою текст вірменського статуту не був перекладений.

⁴ Фрагмент, який фізично втрачений в пергаментному оригіналі: “постановимо та визнаємо, що ці вірмени жінок-християнок можуть наймати до своєї роботи. Для чого, як”, подано за польським перекладом.

1519 р., березня 5, Пйотрків

Сигізмунд I повідомляє, що внаслідок непорозуміння, яке виникло між бурмистром, райцями та громадою Львова – з одного боку, та вірменами – з другого боку, з приводу прав останніх, що написані вірменською мовою, він наказав вірменам перекласти зміст їхніх прав, виданих царями Йоаном та Теотом, на латинську мову та підтвердив з деякими змінами всі 124 статті цього кодексу

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.315. Документ у вигляді зошита з 28 аркушів розміром 57х40 см. у м'яких темно-коричневих шкіряних обкладинках. На внутрішній стороні нижньої обкладинки напис: "N 1-mo articulo [...] constitit, in suo vero originali apographo de libro metricis regni Polonie eiusdemque cum sigillo appenso extraditum in chartis pargameneis" (XVIII). На зовнішній стороні нижньої обкладинки наклеєний аркуш паперу з написом: "1519, N62. Littera A. Hic sub littera A advectitur consignatio omnium privilegiorum, decretorumque regium a natione Armenorum Leopoliensium exhibitorum nec non supplex libellus ad summam principem dominum [...] clementissimus [sic] dilectus" (XVIII). Внизу зошита отвір для шнурка від печатки. Печатка відсутня.

Коп.: МК, 31, к.563-615; AGAD. – ZDP, N5931 (видимус Сигізмунда Августа 1567 р. для кам'янецьких вірменів¹).

Опубл.: Bischoff, ARAL, S.6-50, *Barqcz*, s.205-261; СІР, III/1, s.427-462; ТӨРЕ БІТІГІ. Кыпчакско-польская версия Армянского Судебника Мхитара Гоша и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс. Львов, Каменец-Подольский, 1519–1594 / Сост. А.Н.Гаркавец, Г.Сапаргалиев. – Алматы, 2003. – С. 447-503.

Переклад: Ossol., 1916, k.22-116v; Оссол., спр.2117, арк.10зв.-44; Czart, 2030, s.30-88; *Barqcz*, s.205-261; СІР, I/III, s.463-538²; *Wójcicki*, s.31-137 (польський); Ossol., 1916, k.218v-296 (вірменський); Lewicki, Kohnowa, s.166-252 (факсиміле вірменського перекладу); ТӨРЕ БІТІГІ. Кыпчакско-польская версия Армянского Судебника Мхитара Гоша и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс. Львов, Каменец-Подольский, 1519–1594 / Сост. А.Н.Гаркавец, Г.Сапаргалиев. – Алматы, 2003. – С. 447-503 (український); Там само. С. 74-166 (вірменський та російський); Там само. С. 662-700 (казахський).

Регести: MRPS, IV/2, N12143; Каталог, №362.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Cum iura et constitutiones principum, uti et relique res mortalium, nuncquam adeo consulte et subducta ratione condi promulgari et teneri solent, ut non postea cum tempus tum usus moneant et doceant, semper aliquid sit, quod vel mutare et corrigere vel etiam abrogare interdum oporteat, nihilque ab initio adeo elaboratum et perfectum videri potest, quod experiendo aliqua in parte emendari non sit necesse. Proinde nos Sigismundus Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lituanie, nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Cuiavie, Lancitie, Russie, Prussieque ac Culmensis, Elbingensis, Pomeranieque, etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, universis presentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quia licet hactenus Armenos Leopolienses subditos nostros, sub hiis privilegiis et iuribus ipsorum Armenicis, que predecessores nostri illis confirmaverunt et susceperunt,

¹ У публікації О.Бальцера не врахований цей оригінал-видимус статуту 1519 р., підтвердженого для кам'янецьких вірменів у 1567 р., але перелічено інші копії статуту. Деякі з цих копій не дійшли до нашого часу (див.: СІР, III/1, s.401-403).

² У публікації О.Бальцера перелічені деякі інші небережені та недоступні для дослідника польські переклади (див.: СІР, III/1, s.403-414).

tenuimus et conservavimus, quia tamen non pridem orta differentia inter illos et proconsulem, consules et communitatem civitatis nostre Leopoliensis de ipsis eorum iuribus, visum est necessarium, ut, cum ea scripta essent lingua Armena atque ita solis ipsis cognita, iudicari vero per advocatum civilem Leopoliensem cum sex viris senioribus ritus sui iuxta illa deberent, exceptis quatuor articulis in aliis literis nostris descriptis, in quibus iure Theutonico Magdeburgense sunt iudicandi, essent et ipsi advocato civili et ceteris hominibus, qui cum illis actionem haberent, cognita et manifesta, ne locus ambiguitatibus et cavillationibus relinquatur, mandaveramus ipsis Armenis eadem iura sua in Latinum sermonem traduci et converti facere, et nobis tradere, que mature cum consiliariis nostris discussa, et in aliquibus articulis parum mutata et correcta, presentibus literis nostris inserenda et denuo confirmanda duximus, quorum tenor sequitur, et est talis.

Iohannes Dei gratia rex Armenie tempore felicitis imperii sui constituit, quod dies dominicus est dies Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, et ideo mandato suo regio precepit, ut nullus eius officialis seu vices gerens ipsius, die dominico aliquas exactiones regias tolleret, et etiam statuit, quod nullus iudicum die festi dominico aliquas causas iudicarias cognosceret et neque definiret. Insuper statuit, quod die dominico nullus debeat pro quacunque causa captivari et detineri, et quod nullus audere debeat creditor in debitore debita et credita extorquere, ut omnes Christiani die celebri dominico essent liberi et securi congregare se et accedere ad ecclesiam, non implicando se negotiis aliis, cum lacrimisque Deum omnipotentem deprecari, ut nullus Cristianorum die dominico alter alteri se oponeret, aut etiam vindictam sumeret, ut quilibet secure persisteret in orationibus Deo omnipotenti quilibet gratias acturus, ut die dominico precipue sancte et indiuidue Trinitati laudes depromerent. (Quod hic dicitur, quod nullus die dominico debeat iudicari captivari etc. intelligitur exceptis causis regii, patratione recentis criminis et debitore inpossessionato).

Item Theoti regis Armenie memoria digna et laudabilis et aliorum regum et principum Catholicorum Armenie. Instigante eos ad id iusticia Dei iura et instituciones attribuendo unicuique quod suum est populo suo ex prophetis et sanctorum Apostolorum dictis ac aliorum doctorum ecclesie sancte instituit populo sibi subiecto scilicet civitatibus, oppidis, villis et aliis locis suo regimini subiectis seu subiugatis, generaliter et specialiter omnibus et singulis precipiendo, ut huiusmodi instituta firmiter et illese conservarent.

Reges Armenie iuris formam iudicibus decerunt talem. Item omnibus iudicibus et administratoribus iusticie communis precipimus ut faciant iusticiam iudiciumque iustum unicuique, diviti et pauperi, viduis et orphanis, civi et hospiti, seu advene, munera et corruptiones nullas accipiant et iudices id etiam attendere debent et custodire, ne iniustum hominem iudicio iustificarent et econverso. Si vero aliquis iudex iniuste iudicaverit et in tali facto comprobatus fuerit infamis pronuntietur. (Infamiam iudicis tollit appellatio que per iudicem admitti debet, et ideo iudex male pronuntians seu iudicans, infamis non est, quoniam Iudex appellationis eius sententiam si iniustam esse cognoverit, corrigere potest).

Item iudicum interest, partes litigantes ad concordiam inducere si possunt, et iuramenta partibus non faciliter decernere, si vero iudex non poterit partes litigantes componere, tunc decernat iudex id, quod iuris est.

Item duobus venientibus ad iudicium inculpantibus se pro debito vel pro quacunque alia causa vel re controversiali, si ex utraque parte testimonia legitima et iure admissibilia non habuerint, tunc in tali casu reo neganti non actori decernatur probatio, sed reus per iuramentum corporale evasionem contra actorem obtinebit secundum iuris formam.

Item ad advocatum duobus venientibus Armenicum in quibuscunque causis et emergentiis cum testimonio tunc quicumque ex eis habuerit testimonium iustum scilicet duorum aut trium virorum

proborum et dignorum testimonio talis causam obtinebit et iudex in eius partem decernere tenebitur. Si vero pars adversa evadere volens contra testimonium licitum et sufficiens redarguere voluerit testimonia huiusmodi, ut pars succumberet in causa, tunc in tali casu standum est probationibus testimonialibus sufficientibus non obstante contradictione partis impugnantis testimonium.

De iure testamentorum Armenicorum. Aliquo Armeno oppresso infirmitate, debet accersire spirituales nec non duos aut tres viros non redargutos in sua conditione ex officio senioratus propter testimonium, ac alios propinquos successores suos, imprimis debet legare aliquid ecclesie sue, episcopo et presbiteris, sepulcrum etiam suum debet nominare, postea residuantia bona, propinquis et amicis iuxta suam voluntatem assignabit, et premissa debent esse ultima voluntas decedentis, et testes huiusmodi debebunt admonere et avisare propinguos illius testatoris, ut eo vivente impugnarent testamentum, alias eo decedente testamentum huiusmodi sub quacunque forma conditum, effectum suum sortiri debet, non obstante aliqua contradictione propinquorum et successorum eo quod tempestive obstare neglexerunt voluntati testatoris. Si vero ille testamentum faciens morietur, tunc tale testamenum debet obtinere robur firmitatis, iuxta dictum sancti Pauli Apostoli dicentis, quod testamentum morte confirmata debent obtinere robur firmitatis. Si vero ille testator supervixerit, tunc tale testamentum dependebit in arbitrio limitacione et discussione testatoris ad limitandum vel mutandum prout sibi placuerit.

De iure Matrimoniali. Amicorum invitacio circa desponsationem taliter procedere debet, quod sponsus imprimis debet facere contractum cum patre sponse, ut scilicet ei iam assignaretur certa quantitas et qualitas dotis, quam postea erit accepturus, et dos eidem dari et assignari debet, quoniam dotes feminarum sunt et habentur pro sorte earum paterna et materna de bonis. Si vero pater devenerit ad infirmitatem et voluerit filie sue legare testamentaliter id quod sibi placitum fuerit, tunc potest facere talia pro arbitrio sue voluntatis, contradictione filiorum et successorum quorumlibet non obstante, si vero aliqua filia virgo cum fratribus post mortem patris superstes fuerit, tunc fratres eam exdotabunt, et perinde in bonis post patrem relictis hereditabunt, deficientibus vero fratribus, filie hereditabunt.

Item bona cuiuslibet mortui habentis prolem devolvuntur ad uxorem, filios et filias. Carentis vero legitima prole, bona in propinquos devolventur uxorem tamen defuncti non debent privare successores illo quod importavit ad maritum suum, sed ante omnia importate debent ei tradi et dari, et quidcunque ei melioravit maritus ipsius super auro, argento et aliis, circa istud plenarie debet conservari, et successores defuncti tenebuntur et debent esse astricti succedere in tres partes bonorum defuncti, sorte quarta vidue seu uxori illius mortui assignata et exdivisa, de omnibus bonis mobilibus et immobilibus. Si vero aliquis, tam ex patre, quam ex matre in quarto gradu successionis successores non habuerit, tunc talia bona devolvuntur et spectant ad fiscum regie maiestatis, tamen regia maiestas pro anima illius mortui aliquid propter Deum tribuere debet. (Maiestas regia de bonis ad se et fiscum suum devolutis, dare aliquid propter deum non tenetur, quoniam hiis legibus Armenicis ligata non est, disponet itaque maiestas sua de hiis ipsis bonis ad se devolutis, pro arbitrio suo, que Armeni ipsi celare nullo modo audeant sub gravissima pena).

Item cum filia quolibet maritatur cum sorte sua paterna et materna, et maritus prolem non habuerit cum ea, tunc poterit constituere tutores in casu sterilitatis scilicet non alios nisi fratres ac propinquos, et quecunque bona uxor importavit, debent eedem uxori tradi, et cum melioratione seu dotalicio ipsius. Si vero ille moriens voluerit uxorem simul cum fratribus tutricem facere, hoc sibi de iure permissibile est, ut in simul salutem eius anime non obliviscerentur, et talis sententia debet observari, si uxor premortua fuerit quam maritus ipsius.

Capitulum primum. Si quis iuris regii aut domini fuerit excessiws, contra regiam maiestatem aut dominum suum, demerebitur talis collum, filii vero eius et fratres locum paternum non obtinebunt propter excessum criminis patris eorum, pueri vero bona paterna non perdunt, si cum patre in tali consilio criminoso non fuerint, et similiter fratres predicti excessoris, si vero fuerint in consilio prefato, tunc quilibet eorum iuxta factum pati debet. (Filii illorum, qui excedunt contra regiam maiestatem et rempublicam, etiam bona paterna perdunt, quoniam in tali casu omnia confiscantur).

Capitulum secundum. Humanum genus Deus liberum creavit et fecit, verum quia necessarii sunt dominis suis servi ad serviendum propter terram et aquam, simile hoc ius est quando aliquis colonus seu kmetho domino suo nichil movendo a domino suo ubi vlt transire potest, si vero aliquis dominorum istud tollere nolle, scilicet libere emitte eundem subditum suum, volens eundem retinere in sua iurisdictione tunc pueri post mortem patris, si tales pueri in dominio huiusmodi domini non fuerint procreati, habent libertatem eundi et se transferendi sub alios dominos, ubi voluerint. (Hec constitutio intelligenda est de colonis genere Armenis, non de aliis, ville vero et possessiones Armenorum subiacent iuri communi regni).

Capitulum tertium. Si pueri inter se contencionem fecerint et unus puerorum alterum occiderit si puer occisus ultra duodecim annos habuerit, tunc caput debet soluere, sicut pro virilis et integri hominis capite. Si vero ille occisus puer habuerit minus quam duodecim annos, hoc est decem vel undecim, tunc pro capite eius medietas capitis solui, debet, si vero puer occisus habuerit minus quam decem annos, tunc tertia pars capitis solui debet. Si vero puer habens quindecim annos fuerit homicida et excesserit contra statutum istud, tunc pro capite integro solutionem faciet amicis illius occisi, sicut superius scriptum est. (Intelligenda est hec constitutio seu lex, de pueris Armenis, sed si puer Armenus occidat puerum Catholicum, luet penam iuxta conditionem pueri occisi, et secundum ius in quo residet persona occisa).

Capitulum quartum de pueris uno alterum ledente. Si pueri unus alterum in ludo leseret nolenter sive ex ira, huiusmodi res bene et diligenter debet inquiri, tali modo sicut inquiri consuetudo est de occiso, tunc illius lesi anni debent computari, et in quod membrum eum lesit, an in oculum, an in manum, aut in pedem, ut secundum talem lesionem et qualitatem membri leso solutio impendatur, cum reformatione et contentacione pro medicinis et impensis per ledentem facienda, quod ius puerorum in factis, iustum invenimus. (De pueris genere Armenis hec etiam constitutio et quatuor immediate sequentes intelligende).

Capitulum quintum de pueris unum alterum in aqua submergentis. Pueri natantes in aquis unus alterum submerserit, ex tunc iudices debent talem casum submersionis bene et perfecte rescire, si submersio talis facta est ex loco, aut ira, aut ex male corde, studiose intentionis, aut si ille submersus se ipsum ex casu submerserit in profundo aque, et illi connatantes ipsi submerso auxiliari non poterant, tunc iudices rescitis ad planum predictis casibus, si ille se solum ex casu submersit et eius connatantes illi subsidiari non poterant, tunc pro tali submerso solutio non impendatur, si vero ex alia causa predicta submersus fuerit, tunc solutio capitis impendi debet iuxta computacionem annorum illius submersi, sicut pro capite occisi.

Capitulum sextum de pueris dum aliquis puerorum ex sublimi loco in vim pacti alicuius alias ozaklath salierit et ex tali saltu lesionem incurrerit. Si talis casus inter pueros accident, quod aliquis puerorum in vim pacti de sublimi loco saltum fecerit, et ex tali saltu aut se leserit, aut mortem incurrerit, extunc dans occasionem huiusmodi rei, medium capitis soluet, si ille qui saltum fecit aut

ad lesionem aut ad mortem, tunc computatis annis illius lesi aut ex saltu mortui, ita decernant sicut prius scriptum est de eventibus inter pueros.

Capitulum septimum de adolescentibus inter se pactum facientibus de aliqua re onerosa levanda.

Consueverunt adolescentes pacto inter se constitute et laudato aliquam rem gravem et onerosam sublevare, et ex tali sublevatione rei onerosae, si se aliquis ex eis leserit extunc ille qui pecunias pacti huiusmodi prefati reposuit, tanquam dans occasionem lesioni, medietatem pene debet soluere, sicut pro re sanguinolenta, et cum hoc illi leso damnum et impensas medicine soluere sit astrictus, et hoc ideo statutum est, quod nemo alter alterum inducat ad damna et nocumenta sanitatis.

Capitulum octavum de temulentis seu ebriis.

Si in ebrietate contigerit, quod unus alterum leserit, ius prohibet, quod tale factum lesionis in ebrietate patratum non est pretermittendum et tollerandum, quando quidem ebrietas est primum initium tocius mali. Si itaque in ebrietatis conditione et eventu unus alterum leserit, de tali facto iudicium debet esse iustum, scilicet, obnoxius damnum et impensas medicine leso soluat, si vero per ebrium occisus fuerit aliquis, tunc per iudicium occasio¹ talis occisionis diligenter est scrutanda et rescinda scilicet si talis occisio, mala et studiosa intencione, aut ex alia causa facta fuerit, scilicet si in simul unus contra alium ad seditionem consurrexit, aut cuius initium in tali casu erat, iuxta emergentias et qualitatem causarum debet exerceri iudicium, et iuxta facti excessivi exigentiam excessor est puniendus. Coadiutores vero facti predicti ex ebrietate comissi diligenter provisi etiam castigari debent sicut iudicium decreverit.

Capitulum nonum de inventione thesauri subterranei.

Si aliquis in suo fundo hereditario thesaurum invenerit sub terra scilicet aurum argentumque si de tali inventione thesauri perfecta fuerit rescientia, quod talis thesaurus fuisset priorum regum, ad fiscum regium talis thesaurus isto modo pertinere debebit, et inventori huiusmodi thesauri decima ex eodem thesauro dari debet, et similiter etiam illi decima de eodem thesauro dari debet, in cuius fundo hereditario repertus fuerit, si vero rescitum fuerit, quod talis thesaurus erat alicuius magnatis vel patricii viri, et huiusmodi bonorum hereditariorum in quibus thesaurus repertus fuerit, restaret heres, aut successor legitimus, ex tunc huiusmodi thesaurus cedere debet domino fundi hereditarii, in quo thesaurus repertus fuerit et de tali thesauro decima pars pertinebit ad fiscum principis.

(De thesauro invento inquisitio fiet et examen per commissionem regie maiestatis).

Capitulum decimum de illo qui aliquem trahit per barbam.

Si in contencione evenerit, quod unus alterum per barbam traheret et presertim iuvenis seniore iure diffinitum est, quod talis tractor barbe senioris hominis in etate, in tali culpa censendus est sicut aliquem leserit.

Capitulum undecimum de foveis subterraneis in quibus frumenta diversi generis conservantur sicut in terra Armenie fit.

Si aliquis aperuerit foveam terream, in qua frumenta sua seu aliena fuerint reposita et in eandem foveam immiserit hominem pro frumentis ibidem existentibus recipiendis, et homo in predictam foveam immissus, propter aerem strictum ibidem inclusum moreretur, debet iudicari de huiusmodi immissione² sic illum hominem solus interimeret, si vero ille homo ibidem immissus lesus fuerit, tunc ille qui eum immisit in huiusmodi foveam damna et impensas medicinarum soluet, ex eo quia debuit

¹ В оригіналі: occisio.

² В оригіналі: immisore.

ille qui immitebat hominem huiusmodi in foveam predictam expectare et prolongare aliquantulum temporis donec aer in huiusmodi foveis frumentariis strictus et inclusus, per aperturam fovee dissolutus fuisset, si vero de huiusmodi fovea frumentaria aer exiverit et homo ibidem immissus lederetur, talem casum officium tenetur providere secundum qualitatem in talibus facti et iusticie.

(De Armenis et eorum servis pretio conductis hec constitutio est intelligenda).

Capitulum duodecesimum de iure kmethonum.

Si aliquis Armenus mandaverit colonis seu kmethonibus laborare ultra consuetudinem usitatam, utpote arare, metere, et alios quoscunque labores, et ille kmetho ex tali labore inusitato lesus fuerit aut etiam moreretur, talis dominus inusitatis laboribus subditos premens peccavit superiori domino scilicet Deo. Si vero talis kmetho inusitato labore lesus, medicinis ex lesione evaserit, tunc dominus ipsius, ei ex premissa causa existens occasio principalis lesionis, damna et sumptus medicine soluet, si vero talis lesio saluti ipsius kmethoni importaret perpetuam imbecillitatem, auctoritas officii iudicialis in tali casu id decernet, quod iusticia suadebit.

Capitulum tredecimum de inhonorante suum spiritualem.

Sanctorum apostolorum preceptum et mandat constitutio, quod nemo suum spiritualem presbiterum inhonestis verbis et turpibus dehonestare audeat, quia talis homo dehonestans suum spiritualem perinde tali inhonoratione excedit contra Deum, quoniam spirituales persone sunt deprecatores Dei et in iudicio divino sunt mediatores et responsales pro homine, testatur ad id scriptura divina, quod nemo suum spiritualem debet obloqui. Apostolorum enim institutiones hunc incurrere magnam penam diffiniverunt, qui spirituali maledixerit, que maledictio perinde habetur, ac si maledixerit Deo, sanctum enim Ewangelium dicit, qui vobis maledixerit michi maledixit.

Capitulum quatuordecimum de maledicente intergum regie maiestati aut alicui ex consiliariis ordinis senatorii.

Si aliquis petulanti lingua ausus fuerit intergum maledicta aliqua obicere maiestati regie aut patriciis senatoribus regni, et resciretur, talis faciens huiusmodi maledicta, si talis maledictor fuerit persona spiritualis, debet degradari, si vero fuerit secularis, tunc debet pro tali maledicto facinore excommunicari, et tale iudicium debet pertinere ad episcopum, aut ad magnos prelates et doctores. Quoniam regia maiestas pro suo sacro regali statu, representat etiam vicem divine auctoritatis, et ideo ius decrevit ut quilibet se et insolentiam suam compesceret, et in respectu haberet regalis dignitatis sublimitatem.

Capitulum quindecimum de mancipio seu servo literato absque consensu sui domini in presbiterum non ordinando.

Si apud aliquem fuerit servus aut iure mancipii aut iure emptionis literatus, et ex literatura idoneus ad sacerdotium, talis servus illiber non potest adipisci statum spiritualem absque speciali consensu et manumissione domini sui. Ius enim prohibet per hoc domino ipsius dolorem inferre, talis enim res redundat ad destructionem domus. Si tamen sciretur, quod talis servus esset idoneus ad sacerdotium sicut fuit dignus presbiteratu servus sancti Pauli Apostoli Onissimus, tunc talis servus ex consensu domini sui poterit suscipi ad ordines et ministeria cultus divini.

Capitulum sedecimum de servis Cristianorum.

Si Cristianus emerit mancipium seu servum Cristianum, tunc iuxta veteris legis et testamenti constitutionem talis servus sex annis continuis domino suo servire debet, septimo vero anno talis servus per dominum debet manumitti in libertatem. Nova vero lex Cristiana instituit, talem servum tunc liberum esse ex servitute, quum primum pecunias pro eo datas emeruerit. Si solus servus emptus

est, solus modo premissis debet esse liber, si vero cum uxore captivatus emptus fuerit, tunc et cum uxore ac pueris liber esse debet emeritis, ut prefertur pecuniis, pro eo datis. Si vero tali servo dominus uxorem dederit et prolem inter se utrisque sexus procreaverint, tunc in tali casu uxor prefati servi unicum pueris debet esse in hereditate et dominio perpetuo sui domini, solo predicto servo tantum libertatem manumissionemque habente, si vero talis dominus voluerit accipere pecuniam pro predicta muliere, tunc eadem mulier unicum pueris suis utriusque sexus manumitti in libertatem debent. Si vero predictus servus libitum et voluntatem non obstantibus predictis conditionibus habuerit remanendi circa dominum suum, tunc dominus tenebitur eundem cum uxore et pueris suscipere, et ad ecclesiam cum eodem servo accedere, et bonis hominibus ibidem in ecclesia de talibus protestari, ac literas huiusmodi protestacionis obtinere et habere in vim significatorie scilicet in hunc modum, quod predictus servus a me ad mortem non vult recedere, si vero talis servus postea deliberatus, voluerit habere voluntatem ex servitute liber esse et dominus ipsius talem eius deliberationem resciverit, non debet eum illibertare dominus suus contra ipsius deliberationem sibi servire, sancto Apostolo dicente, omnes servos apud Deum esse liberos.

(Hactenus non fuit nec est usus in regno mancipiorum et servorum in illibertate servandorum).

Capitulum decimum septimum de mulieribus emptis Cristianis.

Si aliquis necessitate cogente filiam suam vendiderit Christiano, non debet filiam vendere in perpetuam servitutem, si vero huiusmodi ancille servitus non placuerit domino eius, tunc in tali casu pater poterit eam exemere et talis dominus non habebit auctoritatem predictam servam alicui vendere alteri ex odio, si vero talis dominus prefatam servam voluerit desponsare in uxorem filio suo debet ad id accedere voluntas patris eiusdem serve. Si vero talis ancilla seu serva soli domino vel filio ipsius in uxorem non placuerit, tunc talis serva emerendo annos pro pecuniis pro eadem datis, libera a iugo servitutis esse debet sine pecuniis. Si vero pater ipsius serve ante annos servitii ipsam a domini eius exemere voluerit tenebitur eam dominus ipsius ad exemptionem dare non obstante eo quod anni servitutis ipsius non transfluxerunt.

Capitulum decimum octavum de paganis servis emptis.

Si aliquis Armenus emerit servum vel ancillas serviles paganos istique servui tempore servitutis eorum baptismi sancti sacramenta susceperint, tunc tali modo huiusmodi servi debent esse liberi a servitute tanquam pecunias pro eis datas emererentur. Si vero tales servi utriusque sexus pagani sacrum baptismum suscipere noluerint, tunc in isto casu dominus eorum plenipotens erit, ipsos ad placitum suum vendere cui voluerit.

Capitulum decimum nonum de percutiente patrem vel matrem.

Quicunque parentes suos verberaverit, ab tale indignum et scelestum facinus est mortalis apud Deum iuxta dispositionem veteris testamenti, nove vero legis Christiane testamentum ea similitudine demonstrat, quod talis verberator parentum ad mortem debet penitere, si vero in puerilitate verberaverit parentes, tunc in tali casu parentes debent istud obtegere alias ogarnacz. Si vero percussor parentum istud male corde et animo fecerit, et parentes pro nichilo reputaverit, tunc parentes, talem filium de excessu multociens corrigere debeant coram spiritualibus et coram senioribus, si vero a talibus excessibus se retrahere nollet, tunc talis pater huiusmodi filium rebellem et temerarium persecutorem parentum suorum poterit et a se et a bonis omnibus exhereditare. Si vero ipse idem filius ita exhereditatus postea ad ea ad cor et se redierit et humiliatus fuerit sicut decet parentibus penitentiam sustinere tunc pater et mater in tali casu debent cum in favorem parentalem suscipere.

Capitulum vigesimum, quod quilibet debet portare iniquitatem et demeritum excessus sui.

Si pater aut filius in aliquibus excessibus mortalibus seu criminalibus excessivi reperti fuerint, tunc pater pro excessu filii pati non debet. Et similiter filius pro excessu patris nulla pena affici debet, sed quilibet iuxta facta excessuum suorum pati debet, et eo facto ius complebitur in iusticie perfectione ad quamlibet personam, tribuendo unicuique quod suum est.

(Ab hac constitutione excipitur crimen lese maiestatis).

Capitulum vigesimum primum de eo, qui furaverit hominem.

In veteri testamento sanctitum est, quod quicumque furando hominem vendiderit et de tali venditione manifestum fuerit, talis homo est mortalis, tamen in nova lege Christiana ita constitutum est, quod si Christianus Christianum furando vendiderit ad aliam provinciam, et tale malefactori contra eum manifestum fuerit, propter agendam penitentiam nova lex non decernit eum ad penam mortis, sed talis debet detineri et in carceribus servari sub cautione fideiussoria, quod predictus venditor Christiani, tenebitur pecunias pro prefato vendito receptas viceversa remittere, et prefatum hominem venditum debet adducere ad hospitem apud quem eundem subtrixit, restituereque tenebitur, si vero ille homo venditus aliquo modo decesserit tunc ille venditor debet esse astrictus predictas pecunias pro eodem homine ab emente receptas, illi hospiti apud quem eundem furatus fuerit, realiter et in effectu soluere, et nichilominus predicto furi manus eius abscidi debent, aut sibi in fronte ardenti et candenti sigillo in fronte perpetue infamie imprimi et cauterisari debet, ut alii formidine pene, a talibus absterrentur.

(Hec constitutio admittitur quando Armenus alium Armenum vendiderit, sed si Armenus Christianum vendiderit, de hoc cognoscet regia maiestas et puniet ita prout ei videbitur).

Capitulum vigesimum secundum de eo, qui obloquitur suos parentes.

Quicumque parentes suos inhonestis verbis dehonestare ausus fuerit, talis est mortalis, si parentum suorum aliqua preterita manifestaverit eo facto committit peccatum mortale secundum veterem legem. Nova vero lex dictat quod talis oblocutio parentum equiparatur huic sicut parentes percuteret, ut autem talia inhonesta contra parentes in pueris compescerentur diffinitum est, quod tales pueri per parentes possunt de omnibus bonis mobilibus et immobilibus exhereditari.

(Filii manifestare debent iure et merito crimina vel excessus parentum suorum contra regiam maiestatem et rempublicam commissorum et in tali casu filii Armenorum pene huius constitutionis non sunt subiecti).

Capitulum vigesimum tertium de duobus contendentibus et uno alterum ex eis vulnerante.

Contententibus duobus armis et uno alterum vulnerante, et vulneratus in huiusmodi vulneribus non moreretur et in infirmitate vullnerum iacens et convalescendo ambulaverit, cum corulo alias zliaska diffinitur iure, quod ille qui vulneravit tenebitur illi vulnerato damna medicinam et impensas soluere cum totidem penis pecuniarum iudicio.

Capitulum vigesimum quartum de eo, qui servum aut servam occiderit.

Si aliquis servum suum aut servam occiderit quocunque instrumento ad occidendum habito tunc iudicium penam sanguinis illius occisi debet requirere ab hospite, si talis servus fuerit Christianus aut cuiuscunque alterius secte, tunc ille occisor tenebitur equali valore soluere caput occisi servi aut serve, tam Christiani, quam alterius secte, si vero servus aut serva percussi a domino a percussione ictus non morerentur statim, diemque aut dies iacuerit, et postea moreretur non debet in tali casu pro capite solutio fieri et hoc propterea, qui eum emerat pro suis pecuniis et sibi damnum intulit, penitentiam tamen pro isto agere debet.

Capitulum vigesimum quintum de eo, qui contentione commissa percusserit mulierem pregnantem.

Contententibus duobus hominibus et inter se percusserint mulierem pregnantem et per talem percussionem mulieri ilia proles sine tempore completo abscederet tunc medietatem capitis soluere debet marito talis mulieris aut sicut cum marito predictae mulieris componere poterit. Si autem puer fuerit in utero in plenitudine temporis cum persona humana et tali percussione abscesserit, tunc solutio debet impendi sicut pro integro capite, notum enim est in iure divino quod sive perfectus fetus fuerit sive non in utero, tunc ius diffinit antiquum, quod caput pro capite dari debet. Nova vero lex demonstrat talem casum pena pecuniaria et penitencia emendandum et soluendum esse.

(De homine Armeno mulierem pregnantem percutiente hec constitutio est intelligenda in aliis locum non habet).

Capitulum vigesimum sextum de bove alicuius aliquem percutiente.

Bove alicuius aliquem percutiente et ex tali percussione homo moreretur lex antiqua decernebat, quod talis bos debet occidi et carnes ipsius vendi et pecunias pro carnibus venditis receptas pauperibus distribuere, et nichilominus hospes cuius bos prefatus fuerit caput soluere tenebitur, si vero prefatus bos semper erat ita indomitus et ferus et ille hospes per vicinos erat admonitus, ut talem bovem indomitum a se alienaret, hospes vero tales admonitiones vicinorum non curabat et interea bos talis indomitus hominem ad mortem occiderit, tunc talis hospes cuius bos erat mortalis est et penam capitis debet soluere sicut decrevit ius, a morte tamen hospes prefatus liber esse debet. Si vero bos famulum aut famulam alicuius leserit et hospes de consuetudine fera bovis nesciverit immunis hospes debet esse et indemnus. Si vero talis hospes scivit de consuetudine nocendi bovis prefati, et bos aliquem leserit, tunc hospes tenebitur illi leso ad solutionem damni et medicinarum.

Capitulum vigesimum septimum de domino ledente servum.

Si dominus servo suo oculum exverberaverit iure dictante talis servus liber esse debet a servitute emptus, si fuerit Christianus. Si vero fuerit servus paganus, tunc ius diffinit eundem per dominum debere vendi pro medietate precii.

Capitulum vigesimum octavum de iuvenco iuvenum aut bove bovem occidente.

Si bos bovem aut iuvenco iuvenum occiderit alicui bos aut iuvenco, qui supervivet debet vendi et precium pro venditione huiusmodi bovis aut iuvenco receptum per medium dividant inter illos, quorum predicta iumenta fuerint et similiter occisum animal per medium dividi debet. Si vero ille cuius bos erat indomitus scivit de consuetudine fera sui bovis et per vicinos admonebatur, ut non foveret tale iumentum scilicet bovem nocivum et ipse non curabat admonitiones, tunc pro illo occiso bove vivum bovem dabit illi, cui occisus est bos et sibi ilium accisum bovem recipiet.

Capitulum vigesimum nonum de foveis et fontibus.

Quicumque aperuerit foveam aut foderet fontem et non tegerit eandem foveam aut fontem et ibi ceciderit alicuius iumentum, hospes illius fovee aut fontis soluet illud iumentum, cute illius iumenti pro se recepta iure id dictante.

Capitulum tricesimum de homine cadente in foveam.

Masculus aut femina si ceciderint in foveam aut fontem et ibi moreretur si in die ceciderit, tunc mediam penam valoris sanguinis, ille cuius fovea aut fons fuerit soluet, si vero noctu ceciderit in fontem aut foveam ex tunc integri capitis penam soluet, ille cuius fovea aut fons fuerit, quod statutum debet extendi ad utriusque sexus homines cadentes modo premissis in fovea aut fontes etiam ad servos et servas.

Capitulum tricesimum primum de iumentis et pecoribus.

Si bos occiderit vaccam aut aliud iumentum cornutum vel arietem et hospes nesciverat consuetudinem eiusdem bovis, tunc medietatem precii illius animalis occisi soluere debet. Si vero tale iumentum parvum fuerit, tunc pro tali nichil solui debet. Si vero magnum pecus occisum per bovem fuerit, tunc tale pecus occisum vendi debet et pecunie illi, quorum pecora fuerint equaliter inter se parcientur, si vero scivit illius bovis indomiti consuetudinem nocivam et non alienavit a se, tunc integrum valorem pro occiso iumento persoluet, ita ius dictat.

Capitulum tricesimum secundum de equis.

Si hospes habens equum indomitum, qui pedibus et morsu dentium homines consuetudinem haberet ledere, hospes equi leso homini per equum damnum et sumptus medicine soluat. Si vero manifestaverit equi nocere consueti consuetudinem, tunc medietatem damni soluet, ita ius dictat.

(Hoc quod in calce huius constitutionis dicitur intelligitur, si talis homo Armenus occasionem ledendi equo suo non dederit).

Capitulum tricesimum tertium de equo habente consuetudinem ledendi.

Si aliquis habuerit equum nocere consuetum et in domo, tam familie, quam aliis manifestaverit, ut a tali equo caverent et postea talis equus aliquem leserit aut occiderit in domo, tunc hospes manebit absque culpa in tali casu. Si vero homines domestici aut vicini dixerint illi, qui equum talem habet, ut eum non foveret et ipse talem equum non alienavit et equus aliquem enormiter leserit aut occiderit, tunc ius spirituale in isto debet prospicere qualis pro isto debeat iniungi penitencia et emenda.

(Melius placet et admittitur, ut is qui equum ferum et nocere consuetum admonitus per vicinos non alienaverit puniatur ea pena, que supra in capitulo vigesimo sexto de bove indomito est expressa).

Capitulum tricesimum quartum de fure nocturno tempore in domo invento.

Dum aliquis furem nocturno tempore in sua domo invenerit, si talem furem nocturnum interfecerit in domo manet absque culpa. Si vero in die aliquis furem in domo sua invenerit et eum occiderit, occidens erit mortalis. Ita nova lege disponente, quod occisorem nocturni furis non culpat, occisor vero furis in die, quia presumitur homicidium commisisse scienter et voluntarie solus debet esse mortalis et tale ius est de furibus constitutum nocturnis et diurnis. Si vero aliquis in domo nocturno tempore et similiter diurno, furem cum manifesta re furti apprehenderit, tunc debet talem furem et cum signo furtive rei alias zliczem ad iudicium adducere et qualis querela contra eundem furem coram iudicio proposita fuerit, tali pena ipse fur per sententiam et inventionem iudicii punietur.

Capitulum tricesimum quintum de iure ortorum et agrorum.

Mittens aliquis propria voluntate sua iumenta in ortum alicuius aut in sementa campi et talia iumenta damnum fecerint, ius diffinit, quale damnum talia iumenta in ortis aut frumentis campestribus diversi generis intulerint, tunc ille cuius iumenta huiusmodi damnum inferentia in ortis et sementis fuerint, damnum passo soluet sicut homines tale damnum et valorem taxaverint et invenerint.

Capitulum tricesimum sextum de incendiis et aruipiriis alias pozarow.

Si ex quocunque loco ignis et aruipirium exiverit et horea cremaverit aut frumenta in campis adhuc existentia is, a quo ignis huiusmodi exivit, pena licita castigari debet, tamen iudicium debet diligenter inquirere, a quo talis ignis exivit, si ex propinquo vel longinquo, si ab amico vel inimico, si ex eventu aut voluntarie, a sene vel a puero. Si aliquis propria voluntate premissa fecit, duplum cuiuslibet damni prefati damnum passo soluet. Si aliquis prope horem ignem posuerit et non prospexerit bene illum ignem, ne damnum inferat et per talem non prospectionem ignis damnum patnaverit, duplum pro quolibet damno seorsum passo damnum ignis non prospector soluet. Si a

remotis ignis venit, tunc medietatem damni huiusmodi, qui dedit occasionem per ignem soluet illi, cui damnum per conflagrationem ignis est illatum. Si vero talis ignis incineraverit pecus aut vestimenta, de tali damnificatore tale iudicium et pene esse debent sicut presens capitulum declarat.

Capitulum tricesimum septimum de fidei deposito et fidei manu.

Si aliquis cuipiam dederit aurum, argentum et alias quaslibet res et suppellectilia diversi generis et speciei ad fideles manus conservandas, et tales res apud illum fidelem depositarium de domo eius furtive surriperentur, si furem predictarum depositarius cum manifesta re furti apprehenderit, talis fur patibulo debet puniri. Si vero fur talis comprehensus non fuerit, tunc ille depositas res suas ad fideles manus apud illum querere debet, cui dedit ad servandum cum documento sufficienti. Si vero sufficiens documentum actor contra depositarium non habuerit, tunc iuramento corporali depositarius solus evadet, quod tali damno rerum depositarum nec scienter, nec negligenter occasionem dedit, et iuramento corporali prestito perpetue absolutus ab inculpante esse debet. Si vero iste, qui taliter, ut prefertur iurabit et inventus fuerit periurus, pro quolibet damno seorsum rerum depositarum duplum soluet et solus tanquam periurus honore debet priuari et infamis pronuntiari. Si vero aliquis, non dando servare aliquid ad fidele depositum, calumniatus fuerit aliquem, quod tanquam dedisset aliquid servare, tunc et talis calumniator perpetue est infamis declarandus, sicut quilibet calumniator, qui falsa crimina scienter intentat.

(De Armenis hec constitutio quemadmodum et alia est intelligenda, hoc est si Armenus est depositarius suo iure per Christianum convenietur, e diverso Christianus depositarius per Armenum depositum querentem iure suo convenietur, qui actor sequitur forum rei).

Capitulum tricesimum octavum de iumentis alicui ad servandum datis.

Si aliquis dederit alicui ad servandum equos, boves, oves et diversa pecora et pecudes et si talia pecora aut lesa, aut mortua aut per potentem manum ablata fuerint et nemo sciret unde tale accidens evenisset, tunc ille conservator iuramento corporali evadet, si non dedit occasionem lesioni aut morti iumentorum. Si vero apud illum conservatorem aliquod pecus aut iumentum fuerit furtive surreptum, tunc ille conservator illud pecus furtive ablatum soluere debet illi, cuius tale pecus fuerit. Si vero ursus, lupus vel aliquod aliud animal ferum iumenta aut leserit aut devoraverit, tunc talis conservator illi, cuius pecora sunt demonstrare debet locum, demonstrato vero et probate loco indemnis debet esse et diffinitione ius pro magna iusticia accepit.

(Quo ad Armenos hec constitutio habet locum, qui Christianos inculpati eo iure evadent. Christianus vero inculpatus suo iure etiam Armenum evadet).

Capitulum tricesimum nonum de eo, qui alicui arma accomodaverit.

Si aliquis apud amicum accomodaverit arma diversa, taliaque arma aut franget aut perdet, si qui accomodavit non erat circa fractionem aut perditionem armorum, tunc ille qui accomodavit arma damnum debet soluere aut fractionis aut perditionis armorum. Si vero ille cuius fuerint arma fuit presens circa destructionem aut perditionem armorum, indemnis ille qui accomodavit in tali casu manet. Si vero aliquis equos, iumenta et alias res utensibiles pro certo precio apud aliquem arendaverit et talis res animata lesa fuerit aut moreretur et hospes illarum rerum verus proprietarius circa id fuerit presens, tunc iste proprietarius propter huiusmodi presentiam suam in isto damnosus esse debet et non ille, qui arendavit. Si vero proprietarius predictarum rerum circa lesionem aut perditionem premissorum presens non fuerit, ille qui tales res locavit seu arendavit soluere damnum rerum tenetur, quos casus in presenti capitulo descriptos iudiciale officium Armenicum diligenter attendet, pensabit et discuciet.

(Inter Armenos hec constitutio, ut cetera intelligenda et servanda est. Christiani vero per Armenos conventi suo iure iudicabuntur).

Capitulum quadragesimum de eo, qui aliquid apud alterum ad prestam receperit.

Si aliquis apud alterum aliquas res receperit ad prestam seu in mutuum ad certum tempus et is qui ad prestam seu in mutuum aliquid accipit depauperabitur, et propter depauperationem ad tempus prefixum soluere non poterit, veteris et Nove legis patrocínio eidem depaupertato talis prerogativa concessa est, quod a creditore nullam gravitatem habere debet, et usuram ab eodem depauperate recipere non debet, sed debet ei assignare et limitare certum tempus, ut ei tantum principalitatem crediti debiti solueret, et si is depaupertatus illi suo creditori antehac aliquid usure dederit, quidquid ab eodem receperit usure hoc debet computare ad sortem principalis summe, quoniam Dei preceptum est prohibitum, quod nemo sapiens Christianam fidem usuram accipiat. Si vero talis depaupertatus debitor non soluto debito moreretur, tunc successores ipsius debitoris nullam usurum soluant creditori, propter principalem summam, quo per successores solui debet creditori.

(Hec constitutio inter Armenos servanda est et intelligenda hoc modo, quando debitor ex casu fortuito et non sua culpa aut maleficio incidit in paupertatem, ut creditoribus suis soluere non possit).

Capitulum quadragesimum primum de rebus impignoratis.

Si aliquis apud alterum acceperit in pignore domum aut ortum aut vineam, vel agros vel aliquid istis simile, si vero ille qui obligavit aliquam ex predictis rebus neglexerit solutionem facere illi, cui obligavit, extunc ille obligationem rei habens a prefato, qui ei obligavit, tantum essentialem summam absque usura recipere debebit et pignus seu rem obligatam ei recepta summa principali restituet. Si vero ille tenentarius obligatorius magis commodi acceperit de bonis predictis obligatis, quam est summa essentialis, tunc id totum quod superius summam principalem in vim commodi recepit restituere ad sortem principalem computare defalcareque debebit. Si vero ille qui obligavit non habuerit facultatem bona obligata reformare in necessitatibus bonorum et ille qui in possessione obligationis bona tenet reformaverit reparaveritque sumptibus suis, tales sumptus erogatas ad reparationem bonorum ille, qui eadem tenet in obligatione ad summam principalem adnumerare debebit et ita illi sumptus erunt summe principali adnumerati et coadunati ad soluendum. Habens vero in pignore vestimenta et iumenta, et talia vestimenta aut iumenta in tali obligatione anichilarentur et decrescerent, tunc tale damnum ille tenentarius obligatorius ad sortem principalis summe debet defalcare. Si vero fuerit in obligatione aurum, argentum vel aliquid istis simile, si per furtum aut aliquam alterius everitus perditionem perderetur apud illum, qui in obligatione habet talia, si predicta res neque negligentia neque culpa ipsius qui in obligatione habet aliquo modo ex premissis modis perdita fuerit, tunc obligator iuramento corporali se expurgabit, quod eius occasione perditio prefata facta non est. Si vero tales res sua culpa essent perditae, aut solus eadem occultaverit, asserendo ista esse perditae, et contra eum probatum fuerit, quod tales res habet, tunc duplum soluat. Si ei potens manus istud receperit, tunc istius damnum esse debet, qui obligavit. Si vero fructiferam arborem in tenuta obligatoria aliquis exciderit aut sepes cremaverit, si id accident ex scitu et voluntate illius qui tenet in obligatione, damnum ipsius debet esse, et similiter de pecoribus et iumentis invadiatis est iudicandum, quod si iumenta in pignore fuerint lesa aut decederent, tunc damnum obligatorii esse debet, qui damno huiusmodi providenter non obviavit. Si vero pecora huiusmodi non decesserunt culpa istius qui tenuit ea in obligatione, tunc damnum debet esse illius, qui obligavit, talia iumenta, quia iure provisum est rem obligatam debere custodire ne perdatur, et multo magis prohibet ius non usurari.

(Inter Armenos servanda est hec constitutio).

Capitulum quadragesimum secundum de eo, qui aliquem cremaverit incendio.

Si aliquis aliquem cremaverit ex inimicitia et statim in recenti facto incendii fuerit comprehensus, talis homo incendiarius, sicut igne pecavit ita igne perire debet. Si vero in tempore et hora deprehensus non fuerit et post factum captivaretur, talis debet puniri carceribus penaque pecunaria et soluet omnia damna, quo per talem ignem evenerint. Si vero proditor mala voluntate id fecerit collo debet plecti. (Incendiarii iure communi regni iudicentur et puniantur).

Capitulum quadragesimum tertium de eo, qui alicui in orto fructiferam arborem destruxerit.

Intrans in ortum alienum destruens illo in orto arborem fructiferam cuiuscunque fructus et probatum contra eam tale factum fuerit, ius dictat, quod ipse destructor arboris fructifere similem arborem debet illo in orto plantare et quamdiu huiusmodi arbor plantata fructus non produxerit, tunc iste qui plantavit omnia damna fructus arboris excise soluet tamdiu usque nova arbor plantata germinare ceperit.

Capitulum quadragesimum quartum de equis et iumentis.

Occidens alieni pecora vel equos manifeste ius diffinit, quod debet valorem occisi equi aut iumentum occisor soluere illi cui in hoc damnum intulit. Si vero occiderit ex inimitia officii iuris interest talia providenter indagari, sicut ius decernit iuxta proposita et responsa partium, tandem sententiam promulgare.

Capitulum quadragesimum quintum de eo, qui propter paupertatem usumfructum agrorum vendidit.

Si aliquis urgente inopia vendiderit alicui usumfructum de agris campestribus suis, tunc consanguineus illius venditoris poterit propinquitatem sui fratris emptionem ususfructus agrorum ab illo extraneo redimere et eliberare et solus effici usufructuarius. Si vero propinquus non extiterit illius venditoris et solus venditor haberet facultatem pecuniariam redimere usufructum predictum, hoc ante tempus facere potest. Si vero eximere non poterit, tunc ille qui emit usufructum agrorum debebit emptionis sue ius ad suum tempus determinatum tenere, tempore vero veniente ille heres iterum poterit suam redimere et obtinere, tempus vero huiusmodi venditionis est iure prefixum septem anni. Si vero ultra septem annos possessor illius usufructus voluerit longius tempus prorogare vero heredi ad redimendum, hoc in beneplacito est istius possessoris. Si vero ad terminum septem annorum predictorum ille qui vendidit usumfructum aut suus propinquus non redemerit, tunc elapsis septem annis integris iam ille usufructuarius efficitur verus heres illius rei empte et prefatum tempus septem annorum in huiusmodi causa debet haberi et observari pro prescriptione completa et irrevocabili. Si vero alio genere contractus ille heres vendiderit agros suos, tunc iuxta qualitatem negotii et iuxta partium proposita et allegata iudicium sententiabit.

(Hoc constitutio admittitur in hereditatibus iuri Armenico subiectis, verum si Armeno in iure civili vel terrestri regni iacens hereditas oppignoratur, vel usufructus eius venditur, iuxta dispositionem illius iuris cui eadem hereditas subiacet dicta oppignoratio vel venditio usus fructus iudicium debet, idem de prescriptione intelligendum, que etiam iuxta iura, quibus hereditas cuius usufructus venditur subiacet, iudicanda est et observanda).

Capitulum quadragesimum sextum de emptione domus in civitate et iure municipii.

Si aliquis alicui vendiderit domum in civitate et iure municipale potest propinquus ad unius anni decursum propinquitatem repellere emptorem extraneum pecunias soluendo, pro quibus eadem domus empta erat. Si vero propinquus non fuerit et ille pacifice et quiete huiusmodi possederit anno integro amplius, elapso anno ille qui emit verus prefate domus efficitur heres, eandemque erit iure

hereditario possessurus absque aliqua contradictione omnium et singulorum proximorum. Si vero dives pauperi domum vendiderit et ei tempora prefixerit ad soluendum, et si ille pauper solutionem facere per eadem domo non prevaluerit, tunc potest eandem domum illi viceversa restituere et ille ab ipso eandem domum recipere tenebitur absque aliqua contradictione, domorum vero agrorum et ortorum que in suburbio civitatis iacent ius exemendi easdem per propinquos debet prescriptionem septem annorum habere per propinquos.

(Armeni emptores et venditores domorum seu hereditatum naturam et observationem illius iuris, in quo iacent eiusmodi domus et hereditates, servare debent).

Capitulum quadragesimum septimum de molendino aquatico.

Si aliquis cogente inopia molendinum aquaticum vendiderit, ad annum integrum poterit propinquus hoc idem molendinum redimere iure propinquitatis, anno vero elapso integro, is qui possidet per propinquos impeditus non fuerit, amplius non poterit libertatem et ius redemptionis molendini habere, si is qui emit molendinum huiusmodi vigore prescriptionis prefati molendini verus et perpetuus heres efficitur iure id dictante.

Capitulum quadragesimum octavum de emptione equi.

Vendens equum alter ab altero, forum emptionis equi debet fieri in presentia duorum vel trium testium, propterea ne equus esset furtivus, et ne antiquam claudicaturam habeat, et quod non esset ptisicus alias dychawiczny, aut nossathy. Si vero cognitum fuerit ad septimum diem aliquod vicium ex predictis in equo empto, tunc emptor talem equum viciosum restituere venditori poterit. Si vero equus ad septimum diem predicta vicia aut unum eorum in se repertum non habuerit, tunc forum venditionis equi suum effectum sortiri debet. Si vero equus ille furtivus fuerit, tunc intercessor tenebitur emptorem pro prefato equo suo grosso et impensa eliberare, intercedere et indemnem reddere.

Capitulum quadragesimum nonum de vendito bove.

Vendens bovem alter alteri coram tribus testibus tale forum debet facere et vendens bovem huiusmodi de iure tenebitur talem bovem dare illi ementi ad aratrum sive currum ad tentandum, quod talis bos non esset nocive consuetudinis, nec furatus. Si vero bos fuerit nocive ac fere consuetudinis ad septimum diem potest illi venditori restitui. Si fuerit furtivus et aliquis alloqueretur se ad illum, tunc emptor debet se trahere ad principalem intercessorem, qui intercessor debet eum suo grosso ubilibet intercedere et indemnem reddere, iure ita dictante.

Capitulum quinquagesimum de vendita vacca.

Vendens alicui vaccam debet emptori cavere, quod talis vacca quolibet anno consuevit impregnari. Si aliter compertum fuerit in predicta vacca, quam ipse venditor spondit, tunc in uno integro anno eandem vaccam emptor venditori restituere potest. Si vero ipsa vacca fuerit prolificans bene, tunc forum debet suum effectum sortiri.

Capitulum quinquagesimum primum de apibus.

Vendens alicui apes in autumnno in alveario cum melle et venditor spondit emptori, quod in huiusmodi alveario est tantum mellis et nominat certam mensuram et expressam quantitatem, si ille emptor credere venditori noluerit, tunc poterit alvearium aperire et mel mensurare, et quicquid mellis ad illam quantitatem et mensuram deffecerit, hoc ille venditor aut melle aponat, aut pecuniis soluet defectum mellis. Si mel deficiens aponere noluerit, tunc forum huiusmodi ad nichilum redigitur. Si vero illud mel excesserit quantitatem et mensuram conductatam in alveario, tunc emptor restituere venditori huiusmodi excrescentiam mellis non tenebitur, quia spe lucri non damni emit. Si aliquis vendiderit vernali tempore propter examen apum talis recipiendo huiusmodi apes debebit ponere

in suo mellificii loco, ad decimam vel vigesimam diem eas servando propter inquirendum, si ille apes emittent examen vel non, et forum pro huiusmodi apibus debet fieri coram duobus vel tribus testibus et introitus ac exitus apum ita fiat et inveniatur, sicut in foro conductatum est, si exitus et introitus apum ita inveniatur sicut contractus fori conclusus est inter venditorem et emptorem, tunc huiusmodi forum debet suum effectum sortiri. Si vero inter huiusmodi apes aliquid nocivi fuerit aut mater eorundem moreretur inter spacium decem aut viginti dierum, poterit emptor venditori tales apes viceversa restituere. post decursum vero viginti dierum si aliquid nocivi predictis apibus evenierit, tunc emptoris non autem venditoris debet esse damnum.

Capitulum quinquagesimum secundum de vasis ex argilla¹ fabricatis pro vino infundendo qui vocantur banye vynne.

Emens aliquis apud alterum vas argilleum pro vino fundendo, si tale vas ad integrum annum non stilaverit, tunc forum pro eodem vase initum teneri debet. Si vero in tali vase fuerit aliqua lesio et per emptorem cognosceretur illius vasis, hoc ipsum vas viceversa recipere debet ab emptore, si vero de huiusmodi vase leso vinum efluxerit, tunc damnum ad medium esse debet. Si tale vas in prime fori contractu fuerat integrum et dum infodiebatur in terram lesum est, tunc venditor in isto culpabilis non erit, quia iura que disponunt hoc intellegere de vasis magnis et parvis.

Capitulum quinquagesimum tertium de fructu arboris fructifere vendito.

Contigit multociens plerisque vendere fructus arborum fructiferarum in ortis propter lucrum habendum. Si lucraverit fortunatus est, sin perdidit lucrum infortunio suo imputet, et tale forum in presentia trium testium fore debet, et tempus huiusmodi fori ad decem dies durat, in quibus decem diebus forum emptor potest deicere, lapsis vero decem diebus forum huiusmodi prefatum in rem transit effectualem et determinatam, emptor post dies decem lapses conductatum pretium soluat.

Capitulum quinquagesimum quartum de molendini аренда.

Si aliquis arendaverit molendinum coram testibus, debet ille, qui arendat sibi statuere et edicere mensuram, qualem mensuram ille qui arendat dare debebit. Si vero arendator molendini lucraverit aliquid super аренда, hoc eius lucrum erit, et iste qui arendat debet tenere arendam, non obstante lucre illius qui arendaverit, nec eundem arendarium debet propter lucrum huiusmodi in aliquod detrimentum inducere, omnia vero necessaria ad molendinum iste qui arendavit dare et reparare debet, similiter et destructa secundum consuetudinem in molendino observari consuetam reformabit, si vero ex incurabilitate istuis, qui arendavit molendinum in aliquod damnum in molendino foret in lapide, rotha aut presepio molari, aut aliis apartamentis molendini damnum foret, aut si aliquid de molendino furatum fuerit, tale totum damnum ille qui arendavit debet soluere. Si vero molendinum conflagratum fuerit illius culpa, cuius hereditarium fuerit, suum damnum erit, si vero ex causa arendatoris molendinum combustum fuerit, tunc arendatoris est damnum et taliter iure diffiniendum erit.

Capitulum quinquagesimum quintum de iudice et spirituali persona inhoneratis.

Si aliqui in civitate et iurisdicione propria atraxerint se ad ius et causa fuerit sanguinolenta aut contenciosa, quod unus alteri controversialiter contrariaretur, debet accedere ibi ubi est locus iudicii, quod iudicium est electum a Deo et hominibus, in quo iudicio sedere consueverunt spirituales et seculares, qui tunc temporis fuerint, et propositionem coram eis actor facere debet contra ream partem, et iudicium auditis partium propositis et responsis inter eos discuciet id, quod iuris fuerit et utraque pars tale decretum suscipere debet et eidem non contrafacere et de decreto huiusmodi iudiciali

¹ В оригіналі: arilla.

utraque pars non debet nec ad dextram neque ad sinistram declinare. Qui vero decreto temerarie et superbe contradicere ausus fuerit, talis homo mortalis est. In nova enim lege ita ostenditur, quod quicumque adversaretur iuri pro nichiloque iudicem habuerit, talis est mortalis, quia inobedientia contra auctoritatem iudicii facta perinde habetur, ac si Deo inobedientia ostenderetur, iura ita diffiniente.

(Quod hic dicitur, quod decreto iuris Armenici nec ad dextram, nec ad sinistram declinari debet intelligendum est, quo ad personas Armenorum, que si volunt possunt non appellare a decreto iuris sui Armenici, homini vere Catholico gravato in iudicio Armenico reservata est appellatio).

Capitulum quinquagesimum sextum de metis agrorum.

Iure diffiniente nemo debet mutare metas agrorum vicino suo, quas metas agrorum confirmaverunt predecessores et successoribus scilicet filiis relinquerunt bona, quod Deus concederet vobis successoribus agros et alia bona cum gaudio et sine iniuria proximi uti frui, tam fratres, quam extranei in iusticia manere et convivere, sicut enim tibi a patre tuo relictum est, taliter tenere debes, et alterius hereditatem tibi non usurpes. Si vero aliquis ante te iniuste aliquid accepit, in tali casu recurrendum est ad iudicium.

Capitulum quinquagesimum septimum de testimonio.

Item iure precipimus vobis, quia unius hominis testimonium in iure nostro Armenico nichil importancie et vigoris habet, sed tantum testimonium duorum vel trium bonorum virorum robur habet. Si vero aliquis vellet coram iudicio iniuste ex inimicia testificari, et iudex aut iudicium cognoverit, quod ipse iniuste testificatur debet sententiari sicut quilibet malus, ita ius dictat.

Ius ostendit, quod testimonium isto modo debet esse coram iudicio Armenorum debet probare super Armenum Armenis duobus aut tribus bonis hominibus, quibus licitum esset credere, non debet alios testes inducere, tantum ex genere Armenorum. Sic ius dictat¹.

Postquam venient duo ad ius Armenicum unusquisque disponat suam rem solus, non debet procuratorem pecuniis convenire, ut iniusticia iusticiam vincere possit, quia talis res est contra Deum et iusticiam sanctam.

Capitulum quinquagesimum octavum de homine occiso invento in alicuius granicie.

Si in alicuius granicie vel campo inventus fuerit homo occisus et ignorabitur homicida, tunc iudex cum senioribus civitatis cui ille locus magis adiacebit, et debent revidere ad cuius graniciem pertinet propinquius ille locus, et in cuius civitatis districtu fuerit, si vero homicidam non invenerint, qui interfecit predictum hominem, tunc pro capite illius hominis occisi nullus aliquid pati debet, sed illius interempti propinqui et consanguinei debebunt inquirere culpabilem homicidii, quem si invenerint talis homo mortalis est, qui occidit.

Capitulum quinquagesimum nonum de inhobedientibus pueris parentibus suis.

Si apud aliquem fuerit inobediens filius et noluerit obedire parentibus eum corripientibus, debent talem filium inobedientem adducere ad seniores et accusare eundem filium coram senioribus, eum esse malum et inobedientem, ut pote sediciosum et ebriosum, talem vetus lex precipit lapidandum. Nova vero lex assimilat hunc casum inobediencie filialis sicut parentes verberaret, et propter tale scelus inobedientie poterint eum parentes alienare a toto patrimonio hereditario.

¹ У копії МК цей абзац так викладено: “Ius ostendit etc. de testimoniis edita, ut aliae multae, intelligi et servari debet inter solos Armenos, quando videlicet unus Armenus contra alium in iudicio probare contendit; secus enim est de Christianis seu Ruthenis, actionem cum aliquo Armenorum habentibus, quia ipsi probare possunt intentionem suam per testes idoneos etiam non Armenos”.

(Ista constitutio inter solos Armenos et eorum gentem locum habet).

Capitulum sexagesimum de perditis hominibus criminosa facta patrantibus.

Quicumque patrauerit factum mortale seu crimosum solus debet subici mortalitati, id est, si aliquid furatus fuerit pena suspendii deleatur, et cadaver suspensum ad noctem in patibulo relinqui non debet, sed debet tale cadaver deponi et sepeliri. Vetus lex ita dictat, de nova vero lege nostra constitutum est, quod si quis maleficium aliquod patrauerit et convictus fuerit testimonio trium bonorum virorum possessionatorum, talis debet iuxta malefactum pati, hoc est si fuerit fur suspendatur, si vero fuerit predator et violator pacis et securitatis comunis debet capite plecti. Taliter ius punienda esse facinora malefactorum.

(Cause criminales non pertinent ad iudices Armenos cum in hiis Armeni Leopolienses sunt subiecti iuri Theutonico et civili Maideburgensi).

Capitulum sexagesimum primum de furibus castigandis.

Ius nostrum non admittit furem occidere aut homicidam tyrannicum neque aliquem alium dignum morte, nisi prius iure et sufficientibus documentis convictus. Si quis vero obiceret alicui, quod ipse est homicida tyrannicus hominum alias zabyacz, et istud non probaverit, tunc inculpator non probans solus in tali facto remanebit et magna pena talem hominem non probantem obiectionem alicui obiectam ius punire debet. Si vero Armenus Armenum infamaverit asserendo eum esse paganum et infidelem, et non probaverit istud contra eum, tunc per iudices debet puniri sicut nequam oblocutorem carcere et pena. Si vero aliquis noctu violenter infregerit se in domicilium alterius et hospiti domus damnum furti aut violentia illata fuerit, omnino talis mortalis est.

Capitulum sexagesimum secundum de violatore femine, uxoris vel ancille.

Si quis in via rapuerit alicuius uxorem vel filiam et talis filia est virgo et eandem violaverit, talis violator mortalis est. Si vero coitum cum ea non commiserit, nichilominus reus est et puniri debet per iudices carcere et pena propter inhonestatem.

Capitulum sexagesimum tertium de inventore alicuius rei.

Si aliquis transiens per viam viderit pecus seu animal oberrans cuiuscunque hominis fuerit, si vicini ipsius fuerit, licitum est ut restituatur, absque aliqua receptione, si vero tale pecus fuerit ex longinquo ignoti hominis, tunc tale pecus per illum, qui vidit, vel invenit oberrans pecus debet ipsum idem pecus recipi ad domum illius inventoris, et debet protestari vicinis, quod tale pecus invenit oberrans ignoti hominis, debetque illud servare tamdiu, quoad hospes seu dominus illius pecoris se manifestaverit, domino vero illius pecoris probatione habita, quod suum pecus sit restitui debet pecus cum reformatione impensarum, et in qualibet re inventa ita lex precipit observandum et faciendum, scilicet pecuniarum, vestimentorum et quarumlibet aliarum rerum, quia ius Christianum nostrum ostendit quamlibet rem inventam esse restituendam illi cuius propria fuerit absque gravamine.

(Bene stat hec constitucio, hoc adiecto, quod protestari debet vicinis et officio castri vel civitatis, quod pecus seu animal alienum habuerit).

Capitulum sexagesimum quartum de eo, qui cum alio in viam exivit.

Si vero aliquis cum altero ad viam exiverit et uni ex eis accidens aliquod evenerit, videlicet aut per casum equi, aut in ponte equus irretitus fuerit vwyasznye, aut currus oneratus in lutoso loco fuerit immersus, quod de facili ex luto exire non potest, aut talis currus pervertitur aut frangitur, tunc

comes vie non debet ab illo socio sustinente accidens recedere. Si vero recesserit potest iudicialiter eum convenire, quem ius debet secundum iusticiam et ius punire.

Capitulum sexagesimum quintum de modo vestimentorum portandorum.

Ius dictat masculino non debere licere ambulare in veste muliebri et e converso mulieri non licet in habitu masculino incedere. Talis enim res contraria est Deo, ex eo quia ex tali impossibilitate habitus multe nequicie oriri possunt. Tales si qui reperti fuerint transgressores per predicatorum et iudicem debent puniri.

Capitulum sexagesimum sextum de edificante novam domum.

Aliquis edificans novam domum et voluerit circum domum sursum pinaculum construere, ita tale pinaculum debet construere, quod nemo de eodem pinaculo caderet, oportet enim, ut istud ita teneatur, ne in alicuius domo istud accidens eveniret. Si vero aliquis de tali pinaculo ceciderit ex laqueo maligni spiritus, hospes illius nichil pati debet, sed penitentiam spiritualem debet suscipere.

Capitulum sexagesimum septimum de eo, qui in alicuius sementa intraverit cum falce.

Si quis intraverit in frumenta campestria alicuius non debet talia frumenta falce metere sibi ipsi ad usum, tamen si aliquid manu evulserit hoc potest facere. Si vero falce damnose meteret aliquid, et hospes eum invenerit in suis segetibus, damnum hospiti debet soluere.

Capitulum sexagesimum octavum de eo, qui in vineam alicuius intraverit.

Si alicuius alicui in vineam intraverit absque domini vinee volunlate, potest uvas vini comedere quantum placet, sed nichil de vinea illa exportare debebit, quia iusto iure prohibetur, quod vinee absque consensu proprietariorum suorum destrui per neminem debent, de qua vinea nemo in saccos nec in aliqua alia depository aliquid asportare debet. Si vero aliquis de vinea aliquid receperit et per hospitem vinee in tali facto inventus fuerit, in quocunque damnificavit dominum vinee id ei soluere debet.

Capitulum sexagesimum novum de uxore noviter.

Si aliquis noviter uxorem duxerit, tali non licebit ad bellum proficisci, propterea ne sibi ibi aliquid adversi et nocivi contingat, ideo talem noviter uxorem ius a bello liberat, ut cum sua uxore nova sponsa gaudeat in domo sua, pauperes enim Deus diligit et non sinit Deus, ut in eorum domo ita cito post novas nuptias aliquid novi molestie tristitieque emergat, ideo tali novo uxorio nullus imputare debet.

(Armenus habens terrestria ratione quorum ad bellicam expeditionem est obligatus non gaudet prerogativa huius constitutionis).

Capitulum septuagesimum de molendino manuali alias ozarnowem mlynie.

Iure prohibitum est molendinum manuale non debere obligari nec superiorem nec inferiorem lapides, quia isto victus pauperis sustentatur, transgressor vero presentis constitutionis per iudicium puniatur et compescatur ne tale molendinum impignoraret.

Capitulum septuagesimum primum de debito simplici absque pignore.

Existens aliquis debitor alicuius sine pignore et pro tempore creditum debitum soluere non poterit, ius prohibet illi creditori recipere violenter vadium in domo debitoris propter solutionem non factam. Si vero debitor propria voluntate bona pignus seu vadium creditori dare voluerit, tali modo creditor accipere poterit. Si pauper homo astrictus necessitate inevitabili aliquam rem in pignus dederit creditori, tunc tale pignus apud illum creditorem pernoctare non debet, sed creditor tale pignus restituere viceversa illi, qui dedit et tempus ei congruum assignet, quo secundum statum inopie sue posset soluere.

Capitulum septuagesimum secundum de iure servilium famulorum.

Iure statutum est quod non licet famulo servili et famule precium famulatus adimere et negligere, apreciatio enim famulo vel ancille, dum tempus eius servicii expiraverit, ad occasum solis salarium vel precium promentum solui debet per hospitem, propterea quia pauper est et in isto consistit eius spes nutriendi, ne suspiria emitteret ad Deum et ex eo sequeretur peccatum, quia cogente cum paupertate subiugaverat se servitio, ideo indignum est, ut eius promeritum salarium sibi solui negligetur.

Capitulum septuagesimum tertium a viduis pignora non recipiantur.

Iure constitutum est, quod a viduis nec vestimenta, nec alie res mobiles in vim pignoris recipiantur. Si in alio iure aliquo pignora a viduis recipere licet, in nostro tamen Armenico istud interdictum est, quia vestimenta viduis sunt necessaria, quia ex Dei precepto misericordia est habenda ergo viduas, sicut Deus Iudeis in Alkairo aut in Egipto misericordiam ostendit.

Capitulum septuagesimum quartum de muliere dirimente duos sediciosos viros.

Duobus in simul contententibus et sediciose decertantibus et mulier inter eos se ingesserit ad dirimendam sedicionem, volens illum iuvare, qui succumbit aut vincitur per prevalentem, et alio modo non valens sediciosos ab invicem dissociare et prevalentem per virilia arripuerit, ius decernit tali mulieri manum amputandam, qua tetigit virilia, si vero ius favorabiliter inclinaretur ad id, tunc potest talis mulier manum redimere.

Capitulum septuagesimum quintum de fodiente mortuum et eundem spoliante.

Quincunq[ue] mortuum de tumulo effodierit et eundem spoliaverit, si recenter in tali facto deprehensus fuerit, talis spoliator mortalis debet esse pro tali facto. Si vero non deprehenderetur in tali recenti facto et postea rediens ad se coram presbitero confessus fuerit, tunc confessor ipsius debet sibi penitentiam iniungere iuxta excessum huiusmodi peccati, propter quod peccatum ad mortem ipsius debet alienari a communione Christianorum et talem peccatorem iudicium reputat, sicut esset homicida, huiusmodi casuum tale ius est.

Capitulum septuagesimum sextum de eo, qui aliquem ex casu et non studiose occidit.

Transiens per viam sine culpa alicui, ita quod nullum inimicum habuerit, et in eum inopinate predones insilierint, et aliquem ex predonibus, defendendo vitam, occiderit, de iure tale factum homicidii ecclesia sancta non reputat pro facto homicidii studiose et volenter patrati, si etiam talis casus presbitero accident sancta ecclesia talem casum equaliter discutit. Tamen patrator talis casualis peccati debet confiteri et penitentiam suscipere, si spiritualis fuerit in tali eventu, tunc eius sacerdotio nichil nocet, si fuerit homo secularis in tali casu homicidii potest sacramenta ecclesie suscipere.

Capitulum septuagesimum septimum de pueros incorrigibiliter et dissolute servante.

Qui pueros¹ suos admiserit crescere dissolute et non dederit tales pueros ad studium literarum aut artificii existens pauper, ius precipit tales pueros per parentes iuxta facultatem tradendos ad disciplinam literarum aut artificii, ut postea adulti digni essent aut presbiteratu, aut bono, aut honesto artificio, si talis pater eo respectu pueros suos disciplinandos non tradiderit, quod scilicet vita monastica sit rigida et regulariter observanda, talis pater est maledictus, iure enim et precepto divino preceptum est, ut pater liberos suos in debita castigatione et timore preceptorum divinatorum foveat, ut a iure divino non excedant.

Capitulum septuagesimum octavum de pueris recedentibus a parentibus et se ab eisdem alienantibus.

¹ В оригіналі: pueris.

Quicumque pueri habuerint parentes Christianos et divina precepta tales parentes integre observaverint, iidem parentes liberos suos more suo circa se debent erudire taliter et precipere. pueris vero nolentibus parentibus suis obedire, eorum bona et salubria documenta parvipendentes, tales pueri sunt maledicti. Deus etiam precipit, si aliqui parentes pueros suos non docuerint honeste vivere, precepta Dei addiscere, tales parentes incurabiles pueri possunt dimittere, sed etiam modernis temporibus multociens contingit, quod a bonis parentibus et honestis nequam discolique pueri se alienant, ideo etiam tales pueri sunt maledicti.

Capitulum septuagesimum nonum de eo, qui proficiscitur ad bellum.

Proficiscens aliquis ad bellum et ibi occidens hominem, tale homicidium ex institutione sanctorum patrum pro non peccato habebatur, quod et nos ita observandum decernimus, tamen nichilominus tenebitur talis occisor confiteri et condignam sibi penitentiam iniunctam adimplere, ita ius decernit.

Capitulum octuagesimum de iure artificum.

Si artifex aliquid furatus apud aliquem in artificio suo dum ei aliquid ad laborandum datur et compertus fuerit in isto, tunc rubore suffusus et cum infamia duplum rei ablate soluat. Si autem rescitum non fuerit, tunc talis debet conscius esse sui facti et conscientie.

(Armeni inter se hanc constitutionem observabunt, si vero Armenus artifex Christiano quidpiam ad laborem datum furatus fuerit, iure in quo residet ille Christianus punietur).

Capitulum octuagesimum primum de puero viciato in natura.

Si apud aliquem fuerit puer natus mutus aut alio vitio nature laborans, tunc talis puer defectuosus in natura non succedit in bona parentum suorum tanquam natura viciosus. Si autem post puerperium puero aliqua lesio contigerit scilicet claudicatura, cecitas aut lepra, aut fatuitas¹ aut eventus talis, quod habens rationem impotens est ad surgendum et negotia sua disponendum, et fratres eius istius essent spei, quod Deus ei tribuet sanitatis et defectuum revelationem, ipsius sortem paternam et maternam eius fratres servare debent tamdiu, usque Deus eum convalescere tribueret. Si convalverit porcio eius paterna sibi cedere et assignari debet. Si vero non convalverit, tunc de tali sorte eius fratres eum alere et necessariis omnibus ad tempera vite ipsius extrema providere debebunt.

Capitulum octuagesimum secundum de iure mercatorum.

Mercator unus alteri mercatori aliquas merces vendens et talis mercator vendens sciret suas merces esse falsas aut putrefactas, et nichilominus sciens de tali vicio mercium suarum tales merces laudaverit, et laudando bonitatem mercium non veraciter iuraret scilicet, quia diceret ita, bone merces mee sunt, et per hoc colluderet suum emptorem, et talis emptor credens eius commendationi postea in huiusmodi mercibus falsum aut putrefactionem invenerit, et istud protestatus fuerit fidedignis hominibus, de tali falsitate et putredine in mercibus huiusmodi comperta ius decernit, tales merces falsitatem et putredinem in se habentes illi, qui vendidit restituendas. similiter tale ius debet observari, si aliquis iumenta, equos et alia pecora alicui vendiderit et dixerit sibi sub vinculo veritatis, quod talia iumenta predicta et alia carent nocumento, et postea aliter emptor invenerit, ita ut premissum est de mercibus et talis casus etiam est discernendus. Non tantum venditori res viciose seu putrefacte restituantur, sed etiam idem ex decreto iudicii puniatur.

¹ В оригіналі: fatuisat.

Capitulum octuagesimum tercium de limitibus hereditatum.

Si aliqui vicini inter se habuerint limites inter domos et agros campestris, et confenderent pro terra scilicet istis duobus verbis, meum, tuum, ius istud non demonstrat, quod talis res debeat iuramento evadi, sed utraque pars pro sua parte debet statuere testes fidedignos, et quecunque partium habuerit magis testes, magis iuste testificantes, iudicium parti meliora testimonia et probamenta testium habenti illos limites adiudicare debet.

Capitulum octuagesimum quartum de hospitalibus.

Si aliquem officium instituerit seniore in hospitali, ut provideret pauperes in hospitali decumbentes necessaria eis ministrando, in victu et amictu, si vero talis hospitalarius alias spithalny avaricia ductus aliquid sibi usurparet, pauperes famelice servando et teneretur in pauperis habere pietatem ne famem paterentur et defectum, tale officium rigide sine pietate castigare debet.

Capitulum octuagesimum quintum de iure monasteriorum.

Si aliquis de sublimi natalium statu, aut de curia regie maiestatis, miles, terrigena, nobilis, aut stipendarii venerint ad villam monasterii et ibi voluerint stacionem facere, sencientes, quod in clauastro aprior locus stacionis esset, et tandem intraverint in claustrum stacionem ibi habituri cum timpannis, fistulatoribus et mulieribus, prior claustri debet istud defendere, et cum eis licitis et honestis verbis loqui abhortando et rogando eos, ut a proposito eorum se retinerent. Si vero non curaverint prioris admonitiones rogationes et postulationes, in eodem clauastro stacionem fecerint, tales sunt a Deo et a sanctis patribus maledicti. Quod est terribile auditu, quia claustrum est locus pro vita sanctorum patrum institutus, qui tenentur Deum omnipotentem exorare pro felici incolumitate et statu regie maiestatis, et pro omnibus Christianis, quia predictis personis claustrum intrare licet non tali modo sicut premissum est, sed cum timore Dei ad orandum Deum cum oblatione et propter indulgentias obtinendas.

Capitulum octuagesimum sextum de destructione classis vel navium in mari.

Si navis alias okranth prope civitatem fracta fuerit, licitum est civitatis hominibus iuvare et eliberare bona eiusmodi de perditione marina, et si tales cives aptaverint se ad talia bona navis diripienda, non debent istud facere, ex quo talis navis destructio est multum damnosa domino illorum bonorum ex fractione navis naufragantium, si vero noluerint de bona voluntate iuvamen predictis rebus facere, tunc decimam partem illorum bonorum illi iuvantes debebunt recipere pro contentacione iuvaminis sui, si vero eis ista decima pars sufficere non videretur, tunc quintam partem huiusmodi bonorum pro adiuvamine recipient, et residuum restituent illi, qui est proprietarius predictorum bonorum, quia sepe numero talia in mari accidunt, sed de iure Armenico id observatur, quod pro tali iuvamine nichil est recipiendum.

Capitulum octuagesimum septimum de locatione nove ville in cruda radice.

Si aliquis novam villam in cruda radice locaverit, istud non potest facere absque consensu regie maiestatis, et dum talis nova villa possessionata fuerit colonis imprimis debent ostendere locum et fundum pro ecclesia edificanda et demum cuilibet domicilio et aree debent exdividere agros, prata et alia utensibilia domestica, ut quilibet sciret super quo residet, si vero desertam villam aliquis voluerit possessionare debet ibi locare colonos eo iure et consuetudine, in qua predicta villa a principio erat locata.

Capitulum octuagesimum octavum de resignatione bonorum immobilium.

Quodlibet forum debet in sue robore conservari. Si quis vendiderit aut emerit bona immobilia hereditaria si pater et mater talia bona hereditaria immobilia vendere vellent alicui, tunc talis venditio

esse non potest nisi cum scitu et presentia puerorum, fratrum et aliorum proximorum, qui ipsis succedere deberent in talibus bonis, et talis venditio fiat cum omni consensu voluntate et testimonio, si vero filius alicuius patris legitimi vendere bona sua immobilia voluerit, tunc ea vendere non poterit absque consensu et scitu patris et patruorum ac aliorum proximorum. Si vero sine consensu et presentia ac testimonio predicta bona per prefatas personas, superius expressas sine consensu predictarum personarum fuerint vendita, tunc successores et proximiores legitimi poterint illum ementem iure proximitatis a predictis bonis alienare, si vero talia bona inscripta fuerint cum consensu et consilio ac testimonio predictarum personarum et talis venditio cogente paupertate facta fuerit, ex tunc ad annum integrum et legalem propinguiores poterint emptorem a predictis bonis per ius proximitatis repellere, si vero nulla necessitas compulsiva fuerit, propter quam venditio predictorum bonorum facta est, tunc contractus fori emptionis debet in suo vigore permanere, cuius venditionis recognitio debet esse coram iudice Armenorum et sub istius iudicis sigillo litera resignationis et emptionis bonorum obtineri et extradi debet, et sicut litere et munimenta sub sigillo maiestatis regie concessa et data omnis generis contractum perfectum faciunt, ita huiusmodi litere sub sigillo iudicis Armenorum super predicto casu date etiam robur debent obtinere firmitatis ex eo, quia tale officium procedit ex autoritate maiestatis regie.

(Hec constitutio locum habet, quo ad gentem Armenorum presertim cum iudex eorum sit advocatus civilis iuris Maideburgensis).

Capitulum octuagesimum nonum de divisione fratrum.

Si fratres inter se post mortem patris bona paterna mobilia et immobilia dividere equo libramine voluerint, imprimis antequam divisio inter ipsos mode premissio fieri debeat ante omnia debebunt predicti fratres post mortem patris reponere dotem et partem uxoribus eorum, tantam dotem in omnibus rebus quantam et qualem eorum uxores a patribus ipsarum importaverunt ad domum eorundem fratrum, et taliter dotibus eorum uxoribus repositis ita, ut premissum est, predicti fratres omnium bonorum patrum hereditariorum inter se equalem et iustam facient divisionem. Si vero aliquis fratrum ante divisionem aliquid a patre receperit, hoc totum in divisionem equalem reponere debebit, et quilibet fratrum post divisionem factam erit sortis sue dominus et heres. Ita enim iusticia iuris demonstrat.

Capitulum nonagesimum de pena furis.

Ius decernit quemlibet furem cum re furtiva manifesta ad iudicium adductum pena patibuli esse puniendum.

Capitulum nonagesimum primum de iure furum et depredatorum.

Furem et predatorem cum eorum complicitibus ecclesia eos non protegit, sed ius eosdem morte condemnat, fures enim et predatores cum complicitibus eorum semper debent esse mortales, similiter si quis hominem furatus fuerit aut dispercusserit modo predatorio veteri et nova lege decernente tales morti dedendos et condemnandos.

Capitulum nonagesimum secundum de servo misso a domino in necessitate domini.

Dum dominus servum suum miserit in necessitate negotiorum suorum ad viam varia discrimina contingunt et accidentia, si tali servo in via aliquid adversi evenerit et servus recusabat a tali itinere vel via subeunda, et dominus ipsius ad tale iter sicut servum compullit, in tali accidente servo in via occurso dominus ipsius, qui eum ad tale iter compullit erit in culpa. Si vero servus absque domini scitu ad tale iter equitavit et ibi fuerit preventus accidente aliquo casu, dominus suus remanebit absque culpa et damno.

Capitulum nonagesimum tertium de mittente servum alienum ad suam necessitatem.

Si aliquis servum alienum miserit in necessitate sua privata et tali servo in via aliquod accidens evenerit quod periret, ille qui eum misit ad tale iter absque consensu domini ipsius reus est istius

sanguinis, ius enim diffinit neminem posse imperare servo alterius, qui suum proprium non habet, iudicis igitur offitium erit predictum casum diligenter inquirere, quo modo illum servum ad tale iter periculosum misit, aut ex qua causa talis mors illi evenit.

Capitulum nonagesimum quartum de iure servorum apreciatorum.

Si aliquis habuerit servum apreciatum, et is servus dixerit domino, ut eum mitteret ad ipsius necessitatem privatam, et dominus ei non admiserit, et servus non attempta domini sui recusatione iverit ad suam necessitatem et in isto sibi evenit sibi mors, in tali casu dominus culpabilis non erit. Si vero talem servum dominus miserit ad iter sua voluntate et alii homines disvadebant ei, quod eum non mitteret, et huic servo in tali missione aliquid sinistri in via acciderit, dominus ipsius tali modo obnoxius erit malo eventui servi illius.

Capitulum nonagesimum quintum de peccore ex damno sementorum in forestam abigendo.

Si alicuius iumenta in frumenta hiemalia et estivalia intraverint, ille cuius sunt frumenta, in qua peccora intraverunt non debet talia pecora aut iumenta aliquo modo verberare aut ledere, sed eadem iumenta ad suam forestam inforestare, si vero tale peccus aut iumentum is cuius frumenta sunt occiderit, debet tale peccus occisum soluere. Si execaverit tale iumentum aut cornu ei excusserit violenter aut caudam abscederit, aut in pedem claudicaturam ei intulerit, officium iudiciale debite de tali casu debet inquirere et taxato predicto casu aliquo ex prefatis¹, is, qui fuerit transgressor presentis statuti, tunc quartam partem illius animalis soluere tenebitur. Si autem hospiti iumentorum et peccorum prius dictum fuerit in vim admonitionis, quod sub bona custodia iumenta aut peccora sua servaret, ne nocumenta segetibus inferant, et ipse iumenta sua non retraxerit, iudices providere debent talem casum iuxta testimonium vicinorum eundem casum iuxta attestaciones tales discernendo.

Capitulum nonagesimum sextum de eo, qui equum alicuius terrore perterruerit.

Si aliquis sub aliquo equum voluntarie perterruerit, ita quod hominem insidentem equus ita perterritus deiecerit et deiectus homo mortem obiret, talis casus non aliter iudicandus est, nisi sicut pro occiso capite, et sicut ius decernet scriptum pro capite, ille perterritor equi, existens occasio huiusmodi casus, soluet caput amicis et propinquis, ille vero delectus equo, si superstes fuerit, tamen se leserit in quocunque membrum corporis, ille perterritor damnum emedicinas soluet, etiam si iocose premissa facta fuerint, tale iudicium est faciendum. Si vero solus equus absque hominis incitatione perterritus et hominem ei insidentem deiecerit, et tandem delectus aut mortuus aut leesus fuerit, nullus ob hoc et tale accidens aliquid molestacionis et damni sustinebit, quia equi multas habent feras consuetudines et quomodocunque casus evenierit, ita sicut hic declaratur, iudicium secundum meritum cause id quod iuris et iusticie fuerit decernet.

Capitulum nonagesimum septimum de occisione hominis voluntaria aut casuali.

Homicidium non voluntarium tali modo fit, si aliquis seccans seu scindens ligna securi et securis ex ictu sectionis deciderit et hominem interimerit quemcunque et etiam si lapidem vel lignum aliquis desursum non voluntarie proiecerit, aut si quis ad arborem fructiferam lignum aut lapidem proiecerit et isto etiam hominem interemerit aut magister discipulum ex improvise percusserit aut pater filium aut dominus famulum aut hospita servam aut frater fratrem aut quicumque aliquem non voluntate occidendi occiderit aliquo modo ex premissis aut equi cum curru currentes irrefrenabiliter hominem occiderint, aut si venatores ad sagittandas feras silvestres aut campestres sagittant intencione ad feram sagitta occidendam et sagitta illa ad feram emissa hominem occiderit, talis occisio hominis

¹ У публікації Ф.Бішоффа: prefatai.

habenda est pro non voluntaria. Voluntaria vero occisio talis habetur insequens alter alterum studiose occidendum et ille quem taliter insequitur convertendo se illum suum insecutorem occiderit, aut predatores et spoliatores viarum ex insidiis exilient volentes trucidare aliquos equitantes et euntes secure, isti vero vitam defendendo, quos predones volunt trucidare eosdem predones occiderint, aut aliquis existens in expeditione bellica inimicum suum domesticum ibidem inventum occiderit voluntarie aut aliquis nocturno tempore obsederit intencione occidendi viam et transitum alicui¹ aut uxor nequam suum maritum venenaverit scienter aut si aliquis ex invidia aliquem intoxicaverit aut occiderit predictis casibus committitur homicidium voluntarium, ita sicut gladio patraretur. Si vero aliquis sive masculus, sive femina premissis modo aliquem occiderit, equale est eorum iudicium pro capite soluendo iuxta ius scriptum.

Capitulum nonagesimum octavum de fluviis in villis currentibus.

Si aliquis de fluvio communi currenti per villam eduxerit aquam ad suum ortum et expleta sua necessitate illam aquam ita eductam non providerit et exinde illa aqua non provisa damnum vicino intulerit et de tali educatione aque vicinis non manifestaverit, tunc tale damnum per huiusmodi aquam pre huiusmodi illatam ille eductor eiusdem soluere debebit, et passi modo premissis damnum hominibus tale damnum obducere et manifestare debent, et iuxta talem processum iure damnum illatum soluendum decernetur.

Capitulum nonagesimum nonum de imperitis medicis.

Sepenumero contingit phisicos medicamenta prebere hominibus et aut imperitia artis aut ex improvise medicinis imperite et indiscrete datis homines perimunt aut ex odio aut ex ignorantia malam homini dant medicinam, aut medicus mittit discipulum indiscretum ad patientem, aut non bene edoctum, et ex istis causis homo moreretur, tunc caput soluendum est iuxta iura scripta per prefatos casus mortui hominis illeque medicus et discipulus reus est pene soluendi capitis, si paciens eger noluerit obedire consilio et regimini sui medici et moreretur talis paciens, medicus erit in tali casu absque culpa.

Capitulum centuagesimum de eo, qui absque voluntate sua compulsive aliquoubi mittitur.

Si aliquis compulerit aliquem absque ipsius voluntate in arborem fructiferam ascendere, ut fructus inde deiciat aut per fluvium inundantem mandaverit nolenti ire, aut mandaverit insidere equum indomitum aut in similibus casibus tale, quid acciderit ita, quod mors illi, qui compellitur accident, tunc talis compulsor reus est capitis illius, quem ad impossibilia recusantem compellit facienda.

Capitulum centuagesimum primum de operarii conventis ad laborandum quemcunque laborem.

Dum operarii conveniuntur ad aliquem laborem insimul peragendum et inter tales operarios unus minus laboraverit, quam alter, tunc iure decernendum est, quod qui magis laboraverit ex eis magis sibi solvatur secundum laboris qualitatem, ille vero qui minus laboraverit minorem mercedem laboris accipiet.

Capitulum centuagesimum secundum de iure pastorum.

Dum pastores appreciabant se pascere diversi generis quecunque iumenta, debent diligenter pascere et custodire fideliter, ne aliquod damnum a feris rapacibus in iumentis inferatur. Si damnum in grege iumentorum mala custodia pastorum evenerit seu absente pastore damnum illatum fuerit, pastor debet soluere tale damnum, presente vero pastore et non posset pastor defendere damnum, tunc debet adducere hospitem cui damnum illatum fuerit vel est ad locum damni illati. Si vero de grege aliquod iumentum, tunc pastor soluet. Si vero a solo pastore damnum illatum fuisset videlicet

¹ В оригіналі: alui.

aut percussione bacculi, aut lapidis, aut cuiuscunque ligni iactu peccus leserit aut occiderit, soluet damnum. Si vero iumenta se ipsa occiderint, hunc casum iudicium secundum iusticiam discernet.

Capitulum centuagesimum tercium de legatis bonis ecclesie.

Si aliquis legaverit ad pia opera vineam, domum, molendinum, agrum et his similia alicui ecclesie et talis ecclesia fuerit per infortunatum casum exusta, sive in civitate, sive in villa ecclesia huiusmodi consistat, tunc ex illis legatis ecclesie cum scientia episcopi proventus colligantur et de talibus proventibus ecclesia illa viceversa instauretur, si vero illa ecclesia in priori loco construi et instaurari non posset ex eo, quod homines eiusdem ecclesie parochiam aliorum transtulerint mansiones suas et in illo alio loco ecclesia construatur de predictis proventibus eidem legatis accedente ad id semper episcopi scientia et consensu.

Capitulum centuagesimum quartum de iure mercatorum et institorum.

Mercatores et institores in exercicio et opera mercium suarum ita se gerere debent et tenebuntur sicut regia maiestas eis cum consilio suo instituerit, tam in civitatibus, oppidis, villis ac in omni itinere. Primum debet prospici, ut pondera, talenta, mensure librequae diversi generis ac ulne sint vere et iuste, res vero mercimoniales ita instituantur, sicut qualitas temporis exposcet, preficiendo etiam et constituendo super id custodes, ut diligenter attenderent et custodirent, ut nemini in premissis fuit iniuria. Si vero aliquis inventus fuerit, qui in premissis ponderibus, talentis, ulnis, libris et mensuris iniuriam alicui aut furtum intulerit, pro una re ex premissis iniurata aut per furtum usurpata, quadruplum talis iniuriator soluat et nichilominus infamis permaneat, ut aliis exemplum per hoc daretur similia superfugiendi et non faciendi. Etiam si quispiam occulte cuderet monetam pecuniariam aut auream et si rescitus fuerit talis cussor huiusmodi monetarum, tunc ei manus, quibus peccavit, amputentur. Theloneatores etiam ius precipit, ut a mercatoribus exigant theloneum misericorditer et eosdem non agravando, et ad quam civitatem mercator venerit in eademque civitate forum mercium suarum exercuerit, ibidem theloneum soluat, in itinere vero theloneum exigere a mercantiis ius prohibet, exactio vero thelonei per neminem alium debet constitui nisi per principem et consiliarios, si vero aliqui dominorum thelonea tenuerint, tunc alio modo theloneum exigere non debent, nisi sicut a principe constitutio promulgata fuerit. Etiam ius constituit, quod valor in rebus victui humane quotidiano necessario ad comedendum et bibendum necessariis ita debet imponi sicut annus frumenta germinaverit, et alia queque, et istud procedere debet ex potestate et constitutione principis, quas quidem constitutiones predictas quilibet observare inviolabiliterque tenere debet, tam dives, quam pauper, et quilibet negociator in contrarium premissis sua voluntate nichil facere nec constituere potest, nisi prout predicta institutio constituit.

(Hec constitutio intelligenda est et servanda salvo officio palatinorum qui provident, ut iuste sint mensure, et libras ac pondera instituunt, et qui inventus fuerit Armenus in re furtiva aut cussor monete, iure civili Magdeburgensi, cui in criminalibus et talibus causis Armeni subsunt punietur. Quod vero de theloneo in itinere non exigendo dicit hec constitutio, intelligendum est cameris ad id deputatis exceptis et transgressionem thelonei).

Capitulum centuagesimum quintum de iure omnium artificum et mechanicorum.

Omnes artifices suscipiunt labores aut insimul aut divisim conductato precio pro labore suo. Si vero artifex non secundum voluntatem illius cui laborat rem elaboraverit, aut eandem rem illius, qui dedit destruxerit, ius decernit, quod ille artifex secundario rem huiusmodi prout voluntas fuerit illius, qui dedit ad laborandum reparare debebit pro uno et eodem precio, si vero secundario reformare

denegaverit, iudicio intererit talia providere, ut damnum male elaborate rei defalcaretur ad illud precium prius conductatum. Si vero aliquid artifex de re sibi ad laborandum data furtive usurpaverit, quadruplum rei usurpate soluat. Si vero rem sibi ad laborandum datam quopiam mode perdiderit, tunc rei amisse verum valorem soluet. Si vero artifex pannos et his similia ad laborandum sibi data dudum retinuerit eidemque res per tineas aut mures fuerint corrose in tali casu artifex soluet totum damnum, si vero talem rem artifex obligaverit statim redimere tenebitur, si vero talis res apud artifices ex causa inimicie alicuius igne conflagraverit, artifex indemnus manebit. Si vero ex ipsius artificis occasione tales res incinerate fuerint, tunc artifex damnum soluet.

(Si artifex Armenus de re sibi ad laborandum data aliquid furtive usurpaverit, iure civili Magdeburgensi iudicabitur, quia in causa furti Armeni ipsi iuri civili Maideburgensi sunt subiecti).

Capitulum centuagesimum sextum de artificibus laborantibus instrumentis dominorum suorum et non suis.

Artifices laborantes instrumentis dominorum suorum, et aliquod instrumentum in labore domini fuerit destructum, damnum domini erit. Si vero illis instrumentis artifex suam rem et non domini illius instrumenti laboraverit et tale instrumentum destruxerit soluet damnum domino destructi instrumenti in labore private non domini facto, si laborator instrumenta laboris aliqua apud dominum arendaverit ad laborandum suum privatum laborem et instrumentum in labore destructum fuerit domini erit damnum ex eo, quia precium pro rebus arendatis domino soluit.

Capitulum centuagesimum septimum de aquirente aliqua bona in bello.

Aliquis in bello existens, si adquisiverit aliqua bona, talia bona ille acquirens poterit pro sua voluntate disponere, nulli eadem bona restituendo, ius enim bellicum a regibus et principibus est specialibus prerogativis dotatum cum et ius spirituale disponit de talibus bonis posse elemosinas facere, quia talia bona mode premissis acquisita non assimilantur bonis furtivis aut spoliativis.

Capitulum centuagesimum octavum de prescriptione debiti.

Pro debito triginta annis tacens et illud iure non repetens, silere perpetue debet. Si vero interea temporis pro debito huiusmodi aliquis debitorem suum monuerit et desuper testimonium legitimum habuerit, ille creditor aut successores ipsius illum debitorem aut successores eius poterint non obstante prescriptione pro debito iure impetere et molestare, si vero in huiusmodi debito pignus creditori datum fuerit et receptum, et per triginta annos continuos illud pignus non fuerit repetitum, tunc tale pignus etiam obligatum alteri transit in rem hereditariam et proprietatem possidentis.

Capitulum centuagesimum nonum de eo, qui emerit aliquam rem et aliquam partem summe dederit venditori.

Si aliquis emerit bona cuiuscunque generis et forum fecerit pro eisdem ac partem precii venditori dederit et venditor emptori crediderit solutionem precii, ius dictat, quod huiusmodi bona per venditorem nemini alteri possunt vendi, nisi ille eorundem erit possessor, qui prius emit. Si vero emptor ex sua voluntate dimiserit forum illorum bonorum, tunc in tali casu poterint bona alteri vendi sub testimonio tamen, quod ille prior emptor ad id consensit.

Capitulum centuagesimum decimum de emptore aliquorum bonorum venditorum¹ volente retractum facere.

Si aliquis emendo bona aliqua et dando partem precii iterum deliberaverit, quod nollet forum tenere, talis non aliter forum infringere potest, nisi duplum dati precii solvat, et ille, qui emerit bona si voluerit cassare forum emptorum bonorum talis partem pecuniariam, quam dedit ammittit.

¹ В оригіналі: bonorum venditore bonorum.

Capitulum centuagesimum undecimum de pecuniis ad pignus datis.

Si quispiam apud aliquem pecunias ad pignus recipere prefigendo certum tempus et diem pignus suum exemendi et postquam illud tempus prefixum venerit et ille invadiator pignus in pecuniis impignoratum non exemerit, ius dictat, quod talis invadiator admoneatur semel, bis, ter, quatinus pignus suum exemeret et pecuniam solueret. Si autem noluerit exemere, ex tunc ille tenens pignus, adhibitis duobus testibus, debet hoc ipsum pignus vendere, et si illud pignus pro maiori summa venderet, quam ipsius erat, et testis premissis de isto constiterit, tunc ille venditor pignoris tenebitur, illi qui obligavit pignus excrescentem summam restituere illam, quam acceperit ultra principalem summam super vadium datum.

Capitulum centuagesimum duodecesimum de eo, qui promittit aliquid cuipiam.

Si aliquis negotium Armenicum in quibuscunque causis susceperit ordinandum et disponendum, et ille, qui eum conductat pro illo servitio disponendi illius negotii promittit sibi satisfacere, ille dispositor huiusmodi negotii, si perducet negotium iuxta voluntatem illius, qui ei commisit, in vim satisfactionis pro cura eiusdem disponentis tale negotium, ille qui eum conductavit, id quod ei promisit soluere debebit, si vero tale negotium non disposuerit, tunc nichilominus, quia ille fatigas et curas ea in re habuit, debebit ille spopondens cum eo componere, sicut fatige et cura exposcent.

Capitulum centuagesimum tredecimum de filio contrahente debitum absque consensu patris.

Si pater habuerit filios aut filias et aliquis ex eis sine scitu et consensu patris contraxerit aliquod debitum et aut moreretur, aut profugerit ad aliam terram, illo debito non soluto, ius diffinit, quod tale debitum nec pater, nec fratres non tenebuntur ad soluendum, sed ille, qui est principalis debitor et non alter tenebitur ad soluendum, et damnum non soluti debiti illius esse debet, qui illud contraxit et fecit, ita tamen hoc distinguendo, si patre vivente talis debitor moreretur et pater ei nichil tempore vite sue inscripsit, tunc nec pater, nec fratres tenebuntur ad solutionem illius debiti. Si vero post mortem patris ille debitor acceperit sortem hereditariam paternam aut maternam, et non solute debito illo moreretur, tunc tale debitum per creditorem repeti potest immo et debet de sorte ipsum concernenti, non autem de sorte fratrum vel sororum.

Capitulum centuagesimum quatuordecimum de hospitibus deponentibus merces in hospitibus.

Postquam hospes aliquis venerit cum mercibus, aut hospitium et custodes appreciaverit ad custodiendum illas merces suas, et ille custos diligentem custodiam susceperit custodiendarum mercium illarum et in ipsius custodia damnum in illis mercantiis quocunque modo patratum fuerit, tunc tale damnum ille custos tenebitur soluere. Si vero absque custodia hospes merces et res suas nec hospiti in curam commiserit, nec eas ad custodiendum alicui dederit, sibi ipsi imputet, et damnum ipsius esse debet, exceptis casibus fortuitis, qui non procederent ex occasione hospitibus aut custodibus.

Capitulum centuagesimum quindecimum de orphanis.

Si post mortem alicuius patris minorenes remanserint et esset debitum paternum aut maternum non solutum, tunc in tali casu debitores contra minorenes agere non possunt, usque illi minorenes annos discretionis perfectos consecuti fuerint. Tamen omnia bona illorum minorennium, sive fuerit domus aut ager et hiis similia, tunc talia ipsi seniores debebunt arendare et census arendatorios illorum bonorum congregare, usque illi minorenes pervenerint ad annos discretionis perfecte, hoc est quilibet masculus debet esse ad viginti annos in tutoria, feminei vero sexus proles tamdiu in tutoria esse debet, donec maritum legitimum consecuta fuerit, qui maritus eius erit tutor et ipsa marito consecuta tutore sua bona pro arbitrio suo disponet cum consensu et scitu mariti sui, tanquam tutoris.

Capitulum centuagesimum sedecimum de hereditate et successione in bona parentum.

Moriente aliquo sine testamento et relinquire post se filios et filias legitimos, tunc equalis divisio bonorum paternorum et maternorum debet cedere et venire, tam ad filios, quam ad filias aequali sorte et successione, si vero testamentum condiderit et bona hereditanda filiis legaverit, et adhuc tempore vite sue filias in bonis suis exdiviserit et filiis magis assignare, quam filiabus voluerit, istud in eius voluntate consistere debet. Si vero filios non habuerit, sed filias, tunc filie in omnia bona paterna et materna succedere debent succedentque pleno iure, moriente vero aliquo filios vel filias non habente et habuerit fratrem aut ex fratre nepotes, illi successores debent esse in tali casu. Si vero fratrem aut fratris filios non habuerit, tunc soror aut sororis proles succedet. Si vero aliquis sterilis esset, et haberet in quarto gradu propinquos et probarent se esse veros propinquos ad succedendum sicut ius decerneret, tunc succedent in bona illius steriliter defuncti in tali casu et gradu propinquitatis.

Capitulum centuagesimum decimum septimum de sanguine humano inestimabilis precii existentis.

Si aliquis sanguinem humanum violenter et temerarie effuderit non est precium sanguinis humani, ex eo quia Deus creavit hominem ad imaginem suam et nemo resuscitare potest hominem occisum nisi Deus, et precium prius pro sancto Iosepho et demum pro domino Iesu Deo et Creatore mundi dignum et iustum quisquam non putet, quia fratres sanctum Ioseph vendiderunt pro viginti denariis et dominum Iesum Iudas vendidit Iudeis pro triginta denariis, erant enim ista precia indigna iniqua et mala, tamen ad ius et iusticiam pertinere videtur, si aliquis Armenum occiderit pro capite debet soluere trecentos sexaginta quinque florenos et hoc ex ea causa similitudinis rationabilis, quia in quolibet homine sunt membra trecenta sexaginta quinque et similiter in anno sunt trecenti sexaginta et quinque dies, et ideo talis severitas in iure constituta est, ne homicidia quorumcunque statuum et conditionum hominum patrarentur, et ut esset rigor et refrenatio in talibus et ut quilibet in pace et securitate vivat.

(Hec constitutio locum habet, quando Armenus Armenum occiderit. Si vero Christianus occidat Armenum vel Armenus Christianum iure communi civili in quo residet vel regni puniatur).

Capitulum centuagesimum decimum octavum de appellatione a iudicio ad regiam maiestatem facienda.

Iure iusto et legitimo decretum est, quod si alicui in iudicio et controversia aliqua istud accident, quod pretenderit se per sententiam iudicis vel advocati et seniorum Armenorum in iudicio eorum Armenico iuxta predictos articulos et emergentias causarum iniuriari et gravari, ille gravatus debet et potest in casu gravaminis sui pretensi appellare non alibi nisi ad regiam maiestatem et sacra maiestas regia secundum iura scripta Armenorum predicta articulum appellationis dignabitur decidere et diffinire, et cuilibet ex Armenis liberum erit appellare ad regiam maiestatem tam diviti, quam pauperi, quoniam Armeni per duces et principes et non per civitates sunt privilegiati et exempti per privilegia regiarum maiestatum et maiestatis regie iurisdictioni primarie iuxta privilegia sua sunt dediti et subiecti et nemini alteri et ita is, qui eis contulit iura debet et non alter eos iudicare de mera iusticia.

Capitulum centuagesimum decimum nonum de iudice quod non debet iudicare unam partem absque alteram.

Quilibet iudex Armenicus exaudita querela unius partis non debet causam iudicare nisi utraque parti personaliter presente, et que pars habuerit maiora documenta testium iudex auditis partium propositis et responsis ac documentis testium sententiam inter partes promulgabit, et quid iuris fuerit decernet inter partes colligantes, que testificatio in causis debet esse per tres testes.

Capitulum centuagesimum vigesimum de forma et ordine celebrandis iudicii Armenici.

Iusticia dictat et evidenter cuilibet de iure sciendum est, quod solus iudex nullam controversiam iudicare debet existens privata persona, sed in suo iudicio Armenico debet habere duodecim viros probos iuris Armenici peritos. Si duodecim viros habere nequiverit habeat sex, si vero sex non potuerit habere ex tunc habeat quatuor, et tali modo premissis debet exercere iudicium et non aliter, et nullus iudex debet consulere in causa, quam solus esset iudicaturus, quoniam sibi suspicionem notoriam faceret.

Capitulum centuagesimum vigesimum primum de inhonorante iudicium.

Si aliquis inhonoraverit iudicium aut armis aut verbis Armenicum, tunc talis debet puniri per iudicium secundum excessum, debent enim scire partes, quia ad iudicium non veniunt, ut dissiderent, sed ut quilibet quereretur quiete et pacifice iusticiam suam, et una partium aut proponente aut replicante altera audiat non interrompendo nec prepediendo causam loquentis et preponentis, et iuxta proposita et responsa partium iudex sententiam aut interlocutoriam aut diffinitivam promulgabit, prout coram ipso per partes litigantes fuerit deductum et quilibet iudex habet auctoritatem puniendi et corrigendi omnes excessivos in iudicio secundum qualitatem excessus, scilicet carceribus et penis.

Capitulum centuagesimum vigesimum secundum de eo, qui coram avvocato legitime accersitus non comparuerit.

Quicumque per signum quodcumque advocati Armenici tribus vicibus evocatus fuerit et contumaciter non comparuerit, pro prima vice tres grosses succumbet avvocato, secunda vero vice non comparens et sex grosses pene avvocato et penam carceris succumbet et tamdiu in carceribus est detinendus quoad ex fideiussus fuerit per possessionatos fideiussores, quod parebit deinceps iuri et iudicatis, et illius fideiussoribus pariter cum ex fideiusso debet prefigi terminus in tribus septimanis ad statuendum coram iure Armenico et respondendum et iustificandum se de obiciendis. Si vero ad ius aliquis citatus fuerit et tribus vicibus contumaciter non paruerit pro qualibet vice succumbendo penam prefatam sex grossorum avvocato et senioribus Armenorum cadet in causa, et ita victus aut bona aut pecunias erit astrictus per iudicium dare illi, qui tali modo contra eum ius produxit, immo et mercibus potest soluere victori, si vero bona aut pecunias vel merces non habuerit, ex tunc debet ei ad soluendum prefigi tempus iuxta articulos superius descriptos.

Item cuilibet hospiti quarta die cum eius iniuriatore aut debitore omnimodum ius per advocatum et seniores Armenicos administrari debet in quolibet genere iniuriarum, et executio rei iudicate ita procedere debet, sicut superius premissum est, et huiusmodi executio debet perfici et continuari per officium et iurisdictionem cui ille victus subest.

Capitulum centuagesimum vigesimum tercium de femina cuiuslibet status citata ad iudicium.

Si aliqua femina aut muliebris sexus persona ad aliquod iudicium citata fuerit, tunc poterit maritus aut amici eius consanguinei pro ea in iure intercedere agere, que poterint ad lucrum vel perdicionem cause, habita sufficienti et legali iuris plenipotencia, cui plenipotencie fides adhiberetur in iudicio, et ne in isto dolus et fraus committatur iudices debent attendere, scilicet qui se propinquiorem asseruerit et se voluit inserere in causam illius femine vel mulieris, volendo causam ipsius ad lucrum et perdicionem deducere, talis ea presente prius probet plenipotentiam consanguineitatis sue, de qua dubitari non possit in iudicio, et nisi talia probata fuerint, et aliquo dolo quepiam femina vel mulier in sua causa ceciderit, talis dolus in premissis casu et non alio ei nocere non debebit.

Capitulum centuagesimum vigesimum quartum de forma iuramenti prestandi.

Ius scriptum Armenicum ita difinit, si quispiam homo aliquem Armenum iure Armenico atraxerit ad iuramentum corporale prestandum, tunc ille Armenus nemine teste fultus pro quacunque re, sive magna, sive parva fuerit, solus iurabit, iuramentum vero fieri debet in ecclesia super sancta Cruce et non alibi presente avvocato Armenico cum illis viris qui secum solent in iudiciis presidere, et postquam erit tempus super sanctam Crucem digittos ponendi, tunc actor iuramentum prestanti debet tribus vicibus ad manus infundere aquam, demum ille iuramentum facturus explebit iuramentum iuxta propositionem et controversiam. Simili modo post manum mortuam si aliquis aliquem de aliqua re inculpaverit, tunc inculpatus modo superius premissis iuramento proprio absque quovis teste se expurgabit.

Que omnia et singula ita, ut premissa sunt et limitata ac correcta rata et firma esse volentes de certa nostra scientia et deliberatione ac consensu consiliariorum nostrorum status utriusque ita approbanda et confirmanda esse duximus, approbamusque et confirmamus prout hactenus fuerunt tenta et uso accepta, ita videlicet, quod ubi Armenus actor fuerit iudicium et forum rei sequi debebit, ubi vero Armenus citaretur seu reus existeret, secundum iura predicta Armenica per advocatum civilem Leopoliensem cum senioribus Armenis iudicabitur, exceptis quatuor articulis, in aliis literis nostris descriptis, in quibus Armenos ipsos Leopolienses etiam reos et conventos iuri civili Maideburgensi subiecimus et subesse volumus, ultra vero eosdem quatuor articulos iure suo Armenico predicto iudicabuntur in quo illos ita relinquimus et conservamus prout ad hoc tempus in usu et possessione eius fuerunt. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum sigillum nostrum est presentibus appensum. Actum et datum Piothrkovie in conventionem generali sabato proxima ante dominicam Quinquagesime, anno Domini millesimo quingentesimo decimo nono, regni nostri anno tredecimo. Presentibus ibidem reverendissimo et reverendis in Christo patribus dominis Ioanne sancte Gnesensis ecclesie metropolitane, archiepiscopo et primate sedisque apostolice legato nato, Mathia Wladislaviensi, Ioanne Posnaniensi, Fabiano Warmiensi, Petro Premisliensi et regni nostri vicecancellario, episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Christoforo de Schidlowyecz palatine et capitaneo Cracoviensi et regni nostri cancellario, Ioanne de Lubrancz Posnaniensi, Nicolao de Dambrovicza Sandomiriensi, Iaroslao de Lasko Siradiensi, Ioanne Iarand de Brudzow Lanciensi, Ottha de Chodecz Russie generali, Nicolao de Nisczicze Plocensi et Andrea de Thanczin Lublinensi, palatinis, nec non Luca de Gorka Posnaniensi et capitaneo maioris Polonie generali, Nicolao de Schidlowyecz Sandomiriensi et regni nostri thesaurari, Nicolao Iordan de Zakliczin Woinicensi et procoratore generali Cracoviensi ac Scepusiensi, Zathoriensi, Osszwanczimensi capitaneo, Ioanne Przerampski Siradiensi, Adam de Drzewicza Radomiensi, castellanis, Ioanne Liathalski Gnesnensi, Cracoviensi et Lanciensi, Ioanne Carnkouusky Scarbimiriensi, Andrea Crziczki sancti Michaelis Plocensis et Sredensis ecclesiarum prepositis, secretariis nostris et canonicis Cracoviensibus, Stanislae Chrobersky vexillifero, incisore et pincerna curie nostre, Silvestro Ozarauusky succamerario nostro et Zavichostensi, Nicolao Thomyczki magistro stabuli nostri et Costensi, capitaneis et aliis quam pluribus dignitariis, officialibus et aulicis nostris circa premissa testibus fidedignis sincere nobis et fidelibus dilectis. Datum per manus prefati reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Premisliensis et regni nostri vicecancellarii, sincere nobis dilecti.

Petrus episcopus et vicecancellarius subscripsit.

Relatio eiusdem reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Premisliensi et regni Polonie vicecancellarii.

Вім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Оскільки права і конституції володарів, як й інші речі, є підвладні смерті, (тому) звичайно ніколи зважено та обдуманого так не приймаються, оголошуються та дотримуються, коли на майбутнє при (їх) застосуванні не застерігатимуть і не вчитимуть, (що) завжди буде щось таке, що часом потрібно або змінити і виправити, або також відмінити; та нічого від початку так виробленого та досконалого не можна зустріти, що після застосування у якійсь частині не потребуватиме виправлення. Тому ми, Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме, що до того часу ми тримали і зберігали львівських вірменів, наших підданих, при тих їхніх вірменських правах і привілеях, які наші попередники їм підтвердили та прийняли, однак недавно розпочалася суперечка між ними та бурмистром, райцями та громадою нашого міста Львова про ті їхні права; видалося нам необхідним, оскільки їхні (права) є написані вірменською мовою і тому тільки самим вірменам зрозумілі, а (вірмени) мають судитися львівським війтом з 6 старшими свого обряду, за винятком 4 статей, описаних в інших наших грамотах, за якими мають судитися за німецьким магдебурзьким правом, щоб (права) міському війтові та іншим людям, які з ним мали би справу, були відомі та оголошені, і не залишалося місця для двозначностей та викрутаків, наказали тим вірменам свої права на латинську мову перекласти і нам подати, який (переклад) з нашими радниками досконало обговоривши і в деяких статтях трохи змінивши та виправивши, вважали до даної нашої грамоти записати і знову підтвердити. Зміст якої (грамоти) наводиться і є таким.

Йоан¹, Божою ласкою, король Вірменії, у час свого щасливого панування встановив, що день Господній є днем Воскресіння нашого Господа Ісуса Христа і таким чином своїм королівським мандатом наказав, що жоден його урядник або його заступник у Господній день ніяких королівських податків не стягував, і також встановив, що жоден суддя у святий Господній день ніяких судових справ не вивчав і не вирішував. До того ж встановив, що в Господній день жоден не повинен у будь-якій справі бути спійманим та затриманим, і щоб жоден кредитор не наважувався домагатися у боржника борги та кредити, щоб всі християни у святий Господній день були вільні і безпечні, щоб збиратися і сходитися до церкви, не вдаючись до якихось інших справ, і зі слезами просити Бога Вседержителя, щоб жоден з християн у Господній день не противився один одному або також бажав помсти, щоб кожен безпечно молився, робив милість Богу Вседержителю, щоб особливо у Господній день хвалу віддавав святій і неподільній Тройці.

– Що тут говорилося, що жоден у Господній день не повинен бути засудженим, спійманим і т.п., має розумітися, окрім королівських справ про вчинення свіжих злочинів і (піймання) немаєтнього боржника.

¹ Йоан Симпат, вірменський король з роду Багратидів (1020-1040).

² Один з двох вірменських королів під іменем Торос: Торос I (1100-1123) або Торос II (1144-1168), обидва з роду Рупенідів.

Також Теота², короля Вірменії, гідна та хвалебна пам'ять та інших католицьких королів та володарів Вірменії. Божа справедливість спонукала королів до того, щоб надавати права та настанови кожному, хто є своїм, встановлюючи (їх) своєму народу з пророків та святих апостолів та інших отців святої церкви, підданому собі народу, а саме містам, містечкам, селам та іншим місцям свого панування, наказуючи підданим чи підкореним, загалом і зокрема, всім і кожному, щоб такі настанови міцно і непорушно зберігали.

Королі Вірменії таку форму права вибирають суддям. Також всім суддям та виконавцям загальної справедливості наказуємо, щоб чинили кожному справедливість та справедливий суд, багатому і бідному, вдовам і сиротам, міщанину та гостеві чи прибульцю, щоб жодних дарунків і хабарів не брали; також судді повинні слідкувати і стерегтися, щоб людину несправедливо не виправдали у суді та навпаки. А якщо б суддя несправедливо судив, і такий факт був би ганебно підтвердженим, хай буде він покараним.

Ганьбу судді знімає апеляція, яку мають судді допустити, і тому суддя, неправильно покараний чи засуджений, не ганьбиться, оскільки якщо апеляційний суддя визнає його вирок несправедливим, може виправити (ганьбу).

Також суду належить приводити до згоди судові сторони, якщо можна, і важкі присяги сторонам встановлювати, а якщо суддя не може погодити судові сторони, тоді нехай суддя вирішує так, як має бути за правом.

Також, коли два приходять до суду, сперечаючись між собою про борг або у будь-якій іншій справі чи суперечливій речі, якщо з обох сторін не було б законних і дозволених правом свідчень, тоді у такому випадку звинуваченому, який ухиляється (від суду), а не позивачу має віддаватися перевага, але звинувачений через тілесну присягу відповідно до форми права хай отримує звільнення проти позову.

Також, коли два приходять до вірменського вйта у будь-яких справах і випадках зі свідченням, тоді той, хто матиме справедливе свідчення, а саме свідчення двох або трьох мужів, надійних та гідних, він справу виграє, і суддя повинен вирішити на його користь. Якщо ж супротивна сторона, бажаючи уникнути дозволеного та належного свідчення, хотіла би такі свідчення спростувати, щоб (інша) сторона програла у справі, тоді у такому випадку (суд) має стати при достатніх доказах свідчень, незважаючи на заперечення сторони, що бореться зі свідченням.

Про право вірменських заповітів. Будь-який вірменин, пригнічений слабкістю, повинен прикликати для свідчень духовних, а також двох або трьох мужів, не останніх за своїм походженням, з уряду старших, та інших своїх близьких спадкоємців. Найперше має заповісти щось на свою церкву, єпископу і священникам, також на свою могилу повинен призначити (суму), потім, що залишилося з майна, хай виділить рідним і друзям відповідно за своєю волею, і згадане повинно бути останньою волею вмираючого, а ті свідки повинні застерегти і повідомити близьких того заповідаючого, що за його життя заперечували би заповіт, що інакше, коли він помре, такий заповіт, складений у будь-якій формі, досягне своєї реалізації, незважаючи

¹ Посл. до Євреїв 9, 17.

на будь-який спротив його близьких і спадкоємців, які вчасно відмовилися протистояти волі заповідаючого. Якщо ж той, хто вчинив заповіт, помере, тоді такий заповіт має отримати силу міцності за наукою святого апостола Павла¹, який говорив, що заповіти, підтверджені смертю, повинні отримати силу міцності. Якщо ж заповідаючий залишиться живим, тоді такий заповіт залежатиме від рішення, відтермінування і думки заповідаючого, (чи) захоче він відтермінувати або змінити (заповіт).

Про шлюбне право. При запрошених друзях заручини так повинні відбуватися, що заручений найперше має вчинити угоду з батьком зарученої, щоб йому визначалася певна кількість та якість посагу, що потім мав би взяти, і цей посаг має бути йому визначеним та наданим, оскільки посаги жінок є і надаються з майна за їхню батьківську та материнську частки. Якщо ж батько отримав би хворобу і схотів би заповісти своїй дочці у заповіті, що йому би сподобалося, тоді може вчинити так за своєю волею без огляду на спротив синів та будь-яких спадкоємців. Якщо ж якась дочка залишалася з братами після смерті батька, тоді брати їй хай дадуть посаг, і потім будуть спадкоємцями в маєтках, що залишилися після смерті батька. А коли б братів не було, тоді дочки успадковуватимуть (маєтки).

Також маєтки будь-якого вмерлого, що має нащадків, хай припадають дружині, синам і дочкам. А коли немає законних нащадків, хай маєтки припадуть близьким, однак дружину померлого спадкоємці не повинні віддаляти від того, що вона внесла до (дому) свого чоловіка, але перед всіма повинні їй дати і передати внесені (речі) та будь-що, що їй чоловік подарував щодо золота, срібла та інших (речей), які повинні їй залишити; і спадкоємці померлого повинні успадковувати у трьох частинах померлого, а четверта частина визначається та виділяється вдові або дружині того померлого зі всього рухомого та нерухомого майна. Якщо ж хтось, як по батьку, так і по мамі, не мав би спадкоємців у четвертому коліні успадкування, тоді такі маєтки припадають і належать до скарбниці королівського маєстату, однак королівський маєстат повинен виділити задля Бога за душу того померлого.

– Королівський маєстат з маєтків, що йому та його скарбниці припадають, не повинен нічого дати задля Бога, оскільки до тих вірменських законів не є прив'язаний, таким чином маєстат розпоряджається тими маєтками, що йому припали, на свій розсуд, чого ті вірмени хай не наважуються приховувати жодним чином під найтяжчими карами.

Також, коли будь-яка дочка виходить заміж з її батьківською та материнською частинами, а чоловік не мав би з нею нащадків, тоді (вона) може встановити опікунів у цьому випадку бездітності, а саме братів та близьких, і будь-які маєтки, що дружина внесла (до чоловіка), повинні тій дружині віддати і з тим подарованим (майном) чи її посагом. Якщо ж би він, помираючий, хотів би зробити своїм опікуном (майна) дружину разом з братами, це має бути дозволено за правом, щоб у той же час не забували про спасіння його душі і таке рішення повинно залишатися, коли дружина помере швидше, ніж її чоловік.

Розділ перший. Якщо хтось би вчинив злочин щодо права короля або пана, проти права маєстату або свого пана, такий заслуговує на смерть, а його сини і брати батьківського місця не отримають через злочинний виступ їхнього батька, але діти батьківських маєтків не втрачають, якщо не були з батьком у такій злочинній змові і, подібно, брати згаданого злочинця. Якщо ж були у вищезгаданій змові, тоді кожен з них відповідно до вчиненого має терпіти.

– Сини тих, хто виступають проти королівського маєстату і держави, також батьківські маєтки втрачають, оскільки у такому випадку все конфісковується.

Розділ другий. Людський рід Бог створив і вчинив вільним, але тому що потрібні панам слуги для служби на землі і на воді, подібно таке є право, коли який селянин чи кметь, нічого у свого пана не взявши, від свого пана може відійти, як схоче. Якщо ж якийсь з панів не хоче того терпіти, а саме вільно відпустити того свого підданого, бажаючи його затримати у своїй юрисдикції, тоді діти після смерті батька, якщо ті діти у володінні того пана не були народжені, матимуть свободу йти і переходити під інших панів, де захочуть.

– Цю постанову слід розуміти щодо селян вірменського походження, а не інших, а села і володіння вірменів підлягають загальному праву королівства.

Розділ третій. Якщо діти між собою вчинили би боротьбу і одне з дітей вбило би іншого, то якщо би вбита дитина мала понад 12 років, тоді слід заплатити (за) голову як за голову чоловіка та дорослої людини. Якщо ж та вбита дитина мала би менше 12 років, тобто 10 або 11, тоді за її голову половина голови має бути сплачена. Якщо ж дитина, яка має 15 років, була би вбивцею і виступала би проти такого положення, тоді хай заплатить за повну голову тим приятелям вбитого, як нижче є записано.

– Цю постанову слід розуміти, як закон про вірменських дітей, але якщо б вірменська дитина вбила би католицьку дитину, то зазнає кари відповідно до походження вбитої дитини і відповідно до права, в якому перебувала вбита особа.

Розділ четвертий про дітей, коли одне другого поранить. Якщо дитина одна другу під час гри поранить не бажаючи або з гніву, тоді таку справу слід добре та уважно дослідити таким чином, як є звичай досліджувати про вбитого. Тоді у того пораненого повинні порахувати роки й у який орган він був поранений: в око чи в руку, або в ногу, щоб відповідно до такого поранення і стану пораненого органу накладалася сплата, що має бути зроблена нападником для відновлення та відшкодування на ліки та витрати. Те право у дитячих вчинках знаходимо справедливим.

– Про дітей вірменського походження цю постанову та наступні слід розуміти¹.

Розділ п'ятий про дітей, коли одне другого у воді топить. У випадку дітей, які купаються у воді, коли одне другого втопило би, тоді судді такий випадок утоплення повинні добре та досконало розпізнати. Якщо таке утоплення сталося через випадок або з гніву, чи зі злого серця, з навмисним наміром, чи утопленик сам себе випадково втопив на глибокій воді, і вони, що купалися, йому тонучому не могли допомогти, тоді судді, цілком розпізнавши вищезгадані випадки, якщо він сам випадково втопився, і його ті купальники(-друзі) не могли врятувати, тоді за того утопленика сплата не накладається. Якщо ж з якоїсь причини згаданий втопився, тоді сплата (за) голову має бути накладена відповідно до підрахунку років того утопленого, як за голову вбитого.

Розділ шостий про дітей, коли б хто з дітей з високого місця внаслідок якогось закладу стрибнув би і через цей стрибок поранився. Якщо б такий випадок між дітей стався, що хтось з дітей внаслідок закладу з високого місця стрибнув би і через цей стрибок або поранився, або

¹ Див. розділи 5-8.

помер, тоді той, хто дав причину такої справи, хай сплатить половину (за) голову. Якщо ж той, хто стрибнув, поранився чи помер, тоді порахувавши роки того пораненого чи померлого, хай так вирішиться як попередньо написано про випадки між дітьми.

Розділ сьомий про підлітків, які б вчинили угоду про підняття чогось важкого. Звикли підлітки, встановлюючи та ухвалюючи угоди між собою, якусь важку і тяжку річ підносити, і через таке підняття важкої речі, якщо хтось з них поранився би, тоді той, хто гроші на таку угоду поклав, як той, що дає причину до поранення, повинен сплатити половину штрафу, як за криваву річ, і, крім того, пораненому повинен буде сплатити шкоду та витрати на ліки. І це так є встановлено, щоб ніхто іншого не приводив би до шкоди та втрати здоров'я.

Розділ восьмий про п'яних чи п'яниць. Якщо б у (стані) сп'яніння сталося, що один другого поранив, право забороняє, щоб такий факт поранення, вчиненого у (стані) сп'яніння, був пропущений та толерований, оскільки пияцтво є першим початком усього злого. Таким чином, якщо у п'яному стані і в кінці (дня) один другого поранив, про такий вчинок повинен бути справедливий суд, а саме, щоб винний сплатив пораненому шкоду та витрати на ліки. Якщо ж п'яниця вбив когось, тоді через суд у випадку такого вбивства слід уважно дослідити та розпізнати, а саме, якщо таке вбивство було вчинене зі злим та навмисним наміром чи з якоїсь іншої причини, тобто якщо одночасно один проти одного у сварці накинулися або яким був початок у цьому випадку відповідно до обставин і причин, (суд) повинен буде вивчати і відповідно до вчиненого злочинець має бути покараний. А товариші, помічені у вищезгаданому вчинку, здійсненому у (стані) сп'яніння, також мають бути покарані, як суд вирішить.

Розділ дев'ятий про знаходження підземного скарбу. Якщо хтось у своєму ділечному ґрунті знайшов би скарб під землею, а саме: золото і срібло; якщо про таке знаходження скарбу була би певна новина, що такий скарб був перших королів, (тоді) такий скарб повинен у цьому випадку належати до королівської скарбниці, та віднахіднику такого скарбу має бути видана десята частина з того скарбу, і подібно також десятина має бути видана тому, на чиєму ділечному ґрунті було знайдено (скарб). Якщо ж буде розпізнано, що такий скарб був якогось магната чи родовитого мужа й у тих ділечних маєтках, у яких скарб був знайдений, залишився ділеч або законний спадкоємець, тоді такий скарб повинен відійти пану ділечного ґрунту, у якому скарб був знайдений, і з такого скарбу десята частина належатиме до скарбу володаря.

– Про знайдений скарб має бути розслідування та дослідження комісії королівського маєстату.

Розділ десятий про того, хто другого тягає за бороду. Якщо у суперечці сталося би, що один другого за бороду потягнув би, і особливо, молодик старшого, тоді право визначає, що того, хто тягає за бороду старших за віком людей, слід вважати (винним) у такому вчинку, якби когось (він) поранив.

Розділ одинадцятий про підземні ями, у яких зберігається різноманітне збіжжя, як прийнято у вірменській землі. Якщо б хтось відкрив земельну яму, у якій було би заховане своє чи чуже збіжжя, та до тієї ями був би впущений чоловік для вибирання там збіжжя, і чоловік, впущений до згаданої ями, через сперте, закрите повітря помер би, має бути суджений через таке впускання той чоловік, (що впустив), як би сам вбив би. Якщо б той чоловік, впущений

там, був поранений, той, хто його впустив у таку яму, має сплатити за шкоду та витрати на ліки. Тому що той, хто впускав би людину у згадану яму, повинен зачекати і протягнути трохи час, поки сперте і закрите повітря у тих збіжжєвих ямах вивітрилося би після відкриття ями. Якщо ж із такої збіжжєвої ями повітря вийшло би і чоловік, впущений туди, поранився, у такому випадку уряд повинен розпізнати причини такого вчинку і (вчинити) справедливість.

– Цю постанову слід розуміти про вірменів та їхніх слуг, найнятих за ціну.

Розділ дванадцятий про право кметів. Якщо якийсь вірменин наказав би селянам чи кметям працювати понад прийнятий звичай, як-от: орати, сіяти та (виконувати) будь-які інші роботи, і той кметь через таку незвичну роботу був би поранений або навіть вмер, той пан, що обтяжував незвичними роботами підданих, є грішний щодо найвищого пана, тобто Бога. Якщо ж такий кметь, поранений через незвичну роботу, з поранення став би здоровим через ліки, тоді той пан зі згаданої причини у випадку важкого поранення має сплатити за шкоди та витрати на ліки. Якщо ж те враження здоров'я того кметя призвело до постійної хвороби, тоді влада суддівського уряду хай так вирішить, як видаватиметься справедливо.

Розділ тринадцятий про того, хто безчестить свого духовного. Є наказ та постанова святих апостолів¹, щоб ніхто не наважувався неповажними та непристойними словами свого духовного священика безчестити, тому що такий чоловік, який безчестить свого духовного, рівно ж таке безчестя вчиняє проти Бога, оскільки духовні особи є благальниками у Бога й у Божому суді є посередниками та відповідальними за людину. Про це свідчить святе Письмо², що ніхто не повинен обмовляти свого духовного, адже апостольські настанови визначають накладати таку велику кару – хто духовному злословив, рівно ж це злослів'я слід вважати, як би злословив Богу. Бо святе євангеліє говорить, хто вам би злословив, мені злословив³.

Розділ чотирнадцятий про того, хто злословить у спину королівському маєстату або комусь з радників сенатського стану. Якщо хтось задикуватою мовою наважився би висловити якесь злослів'я в спину королівському маєстату або родовитим сенаторам королівства, і після розслідування такий злосливець, якщо б був духовною особою має бути знятий (зі сану), якщо ж був би світською (особою), тоді за таке ганебне злослів'я має бути виклятим, і такий суд повинен належати до єпископа або до великих прелатів та докторів. Оскільки королівський маєстат відповідно до свого священного королівського стану також представляє немов Божественну владу, і тому право постановляє, щоб кожен погамував себе та свою зухвалість та мав повагу до вищості королівської гідності.

Розділ п'ятнадцятий про вченого невільника або слугу, який без дозволу свого пана, не міг би висвятитися на священика. Якщо у когось був би вчений слуга, на невільничому праві чи правом купівлі (набутий), і через вченість був би гідний до священства, такий невільний слуга не може отримати духовний стан без спеціального дозволу та відпущення свого пана. Бо право забороняє через це тому пану страждання приносити, оскільки така справа приведе до руйнування будинку. Однак якщо було б видно, що такий слуга був гідним до священства, так, як був гідний до священства слуга святого апостола Павла Онисим¹, тоді такий слуга з дозволу свого пана може бути прийнятий до (священничого) стану і до Божої служби.

¹ Діяння 23,4 або Посл. до Тимотея 5, 19.

² Див. попередній поклик.

³ Лука 10, 19.

Розділ шістнадцятий про християнських слуг. Якщо б християнин викупив би християнського слугу чи невольника, тоді відповідно до постанови старого закону і заповіту², такий слуга повинен служити своєму пану 6 наступних років, а на сьомий рік такий слуга має бути відпущеним паном на волю. А новий християнський закон встановив, що такий слуга тоді мав би звільнитися з рабства, як спочатку повернув би гроші, дані за нього. Якщо тільки сам слуга був викуплений, сам вищезгаданим чином буде вільним, а якщо з дружиною був полоненим і купленим, тоді з дружиною та дітьми має бути вільним, викупившись, як вище, за гроші, видані за нього. Якщо ж такому слугі пан дав дружину, і він мав би нащадків з нею обох статей, тоді у такому випадку жінка згаданого слуги повинна бути разом з дітьми у спадщині та вічному володінні свого пана. Тільки згаданий слуга таке звільнення та відпущення мав би. Якщо ж той пан схотів би прийняти гроші за згадану жінку, тоді та жінка разом з дітьми обох статей повинна бути відпущена на волю. Якщо ж згаданий слуга мав би бажання і волю, незважаючи на згадані умови, залишитись біля свого пана, тоді пан зобов'язаний прийняти його з дружиною та дітьми, і до церкви прийти з тим слугою та добрими людьми у церкві про це засвідчити та грамоту такого засвідчення видати і мати (її) в особливій силі, а саме у такий спосіб, що “згаданий слуга від мене до смерті не хоче відходити”. Якщо ж потім такий слуга передумає, захоче бути вільним з рабства, і той пан про його думку дізнався би, то пан не повинен його залишати у неволі проти його рішення, щоб йому служити. Святий апостол каже: всі слуги у Бога є вільними³.

– До того часу не було і немає звичаю у королівстві тримати невольників та слуг у неволі.

Розділ сімнадцятий про купівлю християнських жінок. Якщо хтось за необхідністю продав би свою рідну дочку християнинові, не повинен продавати дочку у вічну неволю. Якщо ж служба такої дівчини пану не сподобається, тоді у такому випадку батько має її викупити, і такий пан не має влади ту згадану служницю продати з ненависті комусь іншому. Якщо такий пан схоче згадану служницю взяти за дружину своєму сину, повинен до цього отримати дозвіл батька тієї служниці. Якщо ж така дівчина чи служниця самому пану або його синові не підходила би за дружину, тоді та служниця, відслуживши роки за гроші, видані за неї, має бути вільна від ярма неволі без (сплати) грошей. Якщо ж батько тієї служниці перед (закінченням) років служби хотів би викупити від пана, повинен її пан дати на викуп без огляду, що роки її служби не вийшли.

Розділ вісімнадцятий про куплені поганські слуги. Якщо якийсь вірменин купив би поганського слугу чи невольника, і ці слуги в час служби приступили би до святого таїнства хрещення, тоді таким способом такі слуги повинні бути вільними від неволі, якби за гроші, видані за них, відслужилися. Якщо ж такі погани-слуги обох статей не схочуть прийняти хрещення, тоді у цьому випадку їх пан мав би повноваження продати їх за своїм бажанням, кому захоче.

Розділ дев'ятнадцятий про того, хто б'є батька чи матір. Хто би бив своїх батьків, через такий негідний і безчесний вчинок є померлим для Бога відповідно до закону старого заповіту⁴, а заповіт нового християнського закону подібно наказує, що такий побивач батьків

¹ Порівн. Посл. до Филимона.

² Вихід 21,2.

³ Посл. до Коринтян 7,22; Посл. до Галатів 3,28.

⁴ Вихід 21, 15.

має покутувати до смерті. Якщо ж у дитячому віці бив би батьків, тоді у такому випадку батьки повинні це прикрити, по-іншому “обгорнути”. Якщо ж побивач батьків це зі злим серцем та душею робив, і батьків за ніщо не вважав, тоді батьки такого сина за його часті вчинки повинні докоряти перед духовними та старшими, якщо ж від таких вчинків не хоче відступитися, тоді такий батько того сина як бунтівника і впертого переслідувача своїх батьків може позбавити успадкування у своїх маєтках. Якщо ж потім цей син, позбавлений успадкування, до себе і до серця повернувся би та був покірним як слід батькам, приймаючи покуту, тоді батько і мати у такому випадку повинні прийняти (його) до батьківської ласки.

Розділ двадцятий, що кожен повинен нести відповідальність та вину за свій вчинок. Якщо батько або син буде винним у будь-яких вчинках, смертельних або кримінальних, тоді батько за вчинок сина не має терпіти. Так само син за вчинок батька жодною карою не має зв’язуватися, але кожен відповідно до своїх вчинених дій має терпіти, і таким чином право виконується, віддаючи повністю справедливість будь-якій особі та кожному, що він (заслужив).

– З цієї постанови вилучається злочин про образу маєстату.

Розділ двадцять перший про того, хто вкрав би людину. У старому заповіті є закон¹, що хто б, вкравши людину, продав би (її), і про такий продаж було б відомо, такий чоловік є смертельним. Але у новому християнському законі так встановлено, що якщо християнин, вкравши християнина, продасть (його) до іншого краю, і такий злий вчинок проти нього був би відомим, новий закон не встановлює йому кари смерті внаслідок виконання покути, але він повинен бути затриманим і залишатися в ув’язненні під умовою поручення, що згаданий “продавця” християнина поверне гроші, отримані за того проданого, та привезе згадану продану людину до господаря, у якого (він) його викрав, і буде зобов’язаний повернути. Якщо ж той проданий чоловік якимсь чином помре, тоді той “продавця” буде зобов’язаний сплатити згадані гроші, реально і фактично отримані за цю людину від купця, тому господарю, у якого він викрав. І тим не менше, згаданому злодієві його руку повинні відсікти або на його чолі має бути витисненим випалений знак на вічний знак ганьби, щоб страшною карою інших відлякати від таких (вчинків).

– Ця постанова допускається, коли вірменин іншого вірменина продасть, але якщо вірменин християнина продасть, про це хай дослідить королівський маєстат і покарає так, як йому буде видно.

Розділ двадцять другий про того, хто б обмовляв своїх батьків. Хто б своїх батьків наважувався неналежними словами обезчещувати, такий є смертельним; якщо б у своїх батьків якісь минулі (обставини) оприлюднив, таким способом згрішив би смертельним гріхом відповідно до старого закону. А новий закон говорить, що таке обмовлення батьків рівне (тому), як би батьків побив би, і щоб таке безчестя проти батьків у дітей було загамоване, є визначено, що такі діти можуть позбавлятися батьками успадкування у всіх рухомих та нерухомих маєтках.

– Сини повинні оприлюднити за правом і заслужено злочини або вчинки своїх батьків проти королівського маєстату та держави, й у такому випадку сини вірменів не підлягають покаранню за цією постановою.

¹ Вихід 21, 17.

Розділ двадцять третій про двох, що б'ються і один другого ранить. Коли два б'ються зброєю та один другого ранить, і поранений від таких ран не помирає, а мав би хвороби від ран, та видужав би і прийшов би з ласкою, закон визначає, що той, хто поранив, має пораненому сплатити за шкоди, ліки та витрати з усіма грошовими штрафами у суді.

Розділ двадцять четвертий про того, хто би слугу чи служницю вбив. Якщо хтось слугу чи служницю вбив би яким-небудь предметом, що мав для вбивства, тоді суд повинен вимагати від господаря покарання за (пролиття) крові того вбитого. Якщо такий слуга буде християнином або якоїсь іншої секти, тоді той вбивця повинен буде однаково заплатити за голову вбитого слуги або служниці, як християнина, так й іншої секти. Якщо ж слуга або служниця були побиті паном, і від того побиття не зразу би вмерли і день або (кілька) днів лежали би, а потім померли, у такому випадку не має бути сплати за голову, і це тому, що його (слугу) купив за свої гроші і собі втрату завдав, однак покуту має виконувати за це.

Розділ двадцять п'ятий про такого, хто б, вчинивши суперечку, вдарив вагітну жінку. Коли б двоє людей посперечалися і побили між собою вагітну жінку, і через це побиття жінки її плід відійшов би без закінчення терміну (вагітності), тоді повинен (винний) заплатити половину (за) голову чоловікові тієї жінки або як зможе з чоловіком згаданої жінки погодитися. Якщо ж дитина була б в утробі повний час (вагітності) з людською особою і при такому побитті би відійшла, тоді сплата має накладатися як за повну голову. Бо відомо є у праві Божому, що чи досконалий був би плід у животі, чи ні, так старе право визначає¹, що голову за голову треба дати. А новий закон показує – у такому випадку грошову кару слід платити та виконувати покуту.

– Цю постанову слід розуміти про людину-вірменина, що вдарив вагітну жінку, в інших (випадках) не має (вона) місце.

Розділ двадцять шостий про будь-якого вола, що когось би вдарив. Коли якийсь віл когось вдарить, і через цей удар людина вмерла би, старий закон постановляє², що такого вола слід вбити і його м'ясо продати, а гроші, отримані за продане м'ясо, роздати бідним. І крім того, господар того згаданого вола повинен сплатити за голову (вбитого). Якщо ж згаданий віл завжди був таким непогамованим та диким, і того господаря сусіди вмовляли, щоб того непогамованого вола відлучив від себе, а господар на такі вмовляння сусідів не зважав, і між тим такий непогамований віл вбив би людину, тоді такий господар, чий був віл, є смертельним і повинен сплатити кару за голову, як постановляє закон, однак від смерті згаданий господар повинен бути вільним. Якщо ж віл якогось слугу чи служницю поранив, і господар про поведки свого дикого вола не знав би, має бути вільним і незвинуваченим. Якщо ж такий господар знав би про поведки шкідливого вола, і віл когось поранив би, тоді господар повинен тому пораненому сплатити за втрати та ліки.

Розділ двадцять сьомий про пана, який поранив слугу. Якщо пан виб'є око своєму слугі, за правом³ такий слуга повинен бути вільним від купленої (паном) неволі, якщо був би (слуга) християнином. Якщо ж слуга був би поганином, тоді право визначає, що того (слугу) господар повинен продати за половину ціни.

¹ Вихід 21-23.

² Вихід 21, 28.

³ Вихід 21, 26

Розділ двадцять восьмий, коли бичок бичка або віл вола забиває. Якщо віл вола або бичок бичка забив би, той віл або бичок, що вижив, повинен бути проданий, а гроші, отримані від продажу того вола або бичка, хай поділять наполовину між тими, чії були би згадані бички, і так само (господарями) вбитої тварини. Якщо ж той, чий віл був би непогамованим, знав про повадки свого дикого вола, і його сусіди вмовляли, щоб не тримав таку худобину, тобто шкідливого вола, і він не зважав на вмовляння, тоді за того вбитого вола живого вола хай дасть тому, чий віл є вбитий, і собі візьме вбитого вола.

Розділ двадцять дев'ятий про ями та криниці. Хто б відкрив яму або викопав криницю і не накрив би яму або криницю, і туди впав би якийсь бичок, господар тієї ями або криниці має сплатити за бичка, взявши собі шкіру того бичка, як говорить право.

Розділ тридцятий про людину, що впала у яму. Якщо б чоловік або жінка впали у яму або криницю, і там би вмерли, то якщо у день впав би, половину вартості кари за кров має сплатити той, чия була би яма або криниця. Якщо вночі впав би у криницю або яму, тоді має сплатити кару за повну голову той, чия була би яма або криниця. Ця постанова повинна поширюватися на людей обох статей, які впали згаданим чином у ями або криниці, також на слуг та служниць.

Розділ тридцять перший про худобу. Якщо віл заб'є корову або якусь рогату худобину або барана, і господар не знав би повадки того вола, тоді половину ціни тієї вбитої тварини повинен сплатити. Якщо ж такий бичок буде малим, за такого нічого не має платити. Якщо ж буде велика худобина, вбита волем, тоді ту вбиту худобину повинен продати і гроші між тими, чия була худоба, рівномірно розділити. Якщо ж (господар) знав би шкідливі повадки непогамованого вола і не позбувся його, тоді повну вартість за вбиту худобу має сплатити, так право говорить.

Розділ тридцять другий про коней. Якщо господар має непогамованого коня, який ногами (б'є) і зубами кусає, маючи повадки для поранення людей, господар має сплатити шкоди за витрати на ліки пораненій конем людині. Якщо ж оголосив би, що кінь має шкідливі повадки, тоді половину шкоди хай сплатить, так право говорить.

– Те, що говориться у кінці постанови, слід розуміти, якщо такий чоловік-вірменин не дав би привід до поранення своєму коню.

Розділ тридцять третій про коня, що мав би повадки для поранення. Якщо хтось би мав коня зі шкідливими повадками, і у будинку, як челяді, так й іншим, оголосив би, щоб такого коня остерігалися, і пізніше такий кінь когось поранив би або забив би у будинку, тоді у такому випадку господар залишиться без вини. Якщо ж домашні люди або сусіди говорили би тому, хто такого коня має, щоб його не тримав, і він такого коня не позбувся би, і той кінь когось би важко поранив або вбив, тоді духовне право у тому має розглянути, яку покуту повинен за це понести і заслужити.

– Краще здається і допускається, щоб той, хто не позбувся дикого коня і про (його) шкідливі повадки вмовлявся би сусідами, був покараним тією карою, як вище у розділі двадцять шостому, де є викладено про непогамованого вола.

Розділ тридцять четвертий про злодія, спійманого у нічний час у будинку. Коли б злодій у нічний час був би спійманим у своєму будинку (господаря), якщо такого нічного злодія вбили би в будинку, це залишиться без вини. Якщо ж у день якогось злодія у своєму будинку спіймали би і його вбили, вбивця буде смертельним. Новий закон¹ так визначає, що вбивцю нічного

¹ Вихід 22, 3-4, отже має бути: Старий закон.

зłodія не карають, а – вбивцю денного зłodія, тому що приймається, що вбивство здійснено навмисно та добровільно, сам (вбивця) повинен бути смертельним; і таке право є встановлене про нічних та денних зłodіїв. Якщо ж хтось у будинку у нічний час і так само у день схопив би зłodія з очевидно вкраденою річчю, тоді повинен такого зłodія і зі знаком вкраденої речі “alias z liczem” привести до суду і яка скарга проти того зłodія буде висловлена перед судом, такою карою цей зłodій за вироком і рішенням суду хай буде покараним.

Розділ тридцять п'ятий про право городів і полів. Коли б хтось пустив би своєю власною волею худобу у чийсь город або на засіяні поля, і та худоба вчинила би шкоду, право визначає, яку шкоду така худоба вчинила би у городах або на полях у збіжжі різного роду, тоді той, чия худоба таку шкоду у городах та зерні зробила, хай за завдану шкоду сплатить, як люди таку шкоду і вартість (втрат) оцінять та визнають.

Розділ тридцять шостий про пожежі та підпали. Якщо б з якогось місця вогонь і підпал виник би та згоріли би комори або ще існує збіжжя на полях, той, від кого такий вогонь вийшов би, повинен бути караний слушною карою, однак суд повинен уважно розслідувати, від кого такий вогонь вийшов: чи з близька, чи з віддалі, від друга чи ворога, випадково чи добровільно, від старого чи від дитини. Якщо хто близько комори вогонь розвів би і забезпечив би добре той вогонь, щоб шкоди не було, і через такий недогляд вогонь шкоду вчинив би, той, хто зробив недогляд, удвічі хай сплатить кожному зокрема з потерпілих від шкоди вогню. Якщо б з віддалі прийшов вогонь, тоді половину такої шкоди хто б дав причину до вогню має сплатити тому, кому вогонь завдав шкоду через пожежу. Якщо ж такий вогонь спопелив би худобу або одяг, на такого шкідника такий суд і кара мають бути, як даний розділ оголошує.

Розділ тридцять сьомий про вірне зберігання та вірну руку. Якщо хтось комусь дав би золото, срібло та інші будь-які речі та домашні предмети різного роду та виду на зберігання у вірні руки, і такі речі у того вірного зберігача з його будинку були би викрадені, якщо б зłodія згаданих (речей) зберігач з очевидно вкраденими речами спіймав би, такий зłodій повинен бути покараним шибеницею. Якщо ж такий зłodій не був би спійманим, тоді він свої речі, складені у вірних руках, у того повинен шукати, кому їх дав на зберігання з достатнім документом. Якщо ж достатнього документа позивач не мав би проти зберігача, тоді тілесною присягою сам зберігач хай рятується, що до такої шкоди складених речей не дав ні навмисну, ні недбалу причину, і склавши тілесну присягу, повинен бути вільним назавжди від звинувачень. Якщо ж той, як згадано, присягнув і виявився би кривоприсяжником, то за кожну зокрема з вкрадених речей хай сплатить удвічі, і сам, як кривоприсяжник, повинен бути позбавлений честі та оголошений нечестивим. Якщо ж хтось, не давши нічого до вірного зберігання, оббрехав би когось, що ніби дав щось зберігати, тоді такого наклепника назавжди слід оголосити нечестивим, як кожного наклепника, який фальшивими злочинами навмисно загрожує.

– Про вірменів цю постанову, як й інші, слід розуміти так, якщо вірменин був би зберігачем, (то) має звернутися до свого права, (а не) перед (право) християнина, і навпаки, якщо християнин - зберігач при вірменинові, що свого збереженого шукає, то (християнин) до свого права має звернутися; хто позивач, той має йти за правом звинуваченого.

Розділ тридцять восьмий про худобу, віддану комусь для зберігання. Якщо хтось би дав комусь для зберігання коней, волів, овець та різну велику і дрібну худобу, і якщо така худоба була б або поранена, чи здохла, або сильною рукою була б взята, і ніхто б не знав, звідки такий

випадок виник, тоді той зберігач худоби тілесною присягою хай рятується, що не дав причини до поранення або падежу худоби. Якщо ж у того зберігача хтось худобу вкрав би, тоді той зберігач вкраденої худоби повинен сплатити тому, чия худоба була б. Якщо ж ведмідь, вовк або якась дика тварина худобу або поранила, або з'їла би, тоді той зберігач повинен показати тому, чия була б худоба, місце, а показавши і довівши місце, не має понести втрат, і за вимогою право (це) за велику справедливість приймає.

– У тому (моменті) ця постанова вірменів стосується, що, хто (з них), оскаржений християнином, хай рятується своїм правом, а християнин, оскаржений вірменином, хай своїм правом рятується.

Розділ тридцять дев'ятий про того, хто комусь би зброю позичив. Якщо хтось у друга позичив би зброю і таку зброю або злавав, або втратив, якщо, хто позичив би, не був би (присутній) при ламанні чи втраті зброї, тоді той, хто позичив зброю, повинен сплатити шкоду за поломку або втрату зброї. Якщо ж той, чия була б зброя, був би присутнім при поломці або втраті зброї, хай залишиться без втрат у такому випадку той, хто позичав зброю. Якщо хтось у когось орендував би коней, худобу та інших свійських тварин за певну ціну, а ті тварини були б поранені або загинули, і господар був би присутній при цьому, тоді цей власник через таку свою присутність у тому мав би бути винний, а не той, хто орендував. Якщо власник згаданих тварин не був би присутнім при пораненні або загибелі згаданих (тварин), той, хто ті тварини наймав або орендував, повинен сплатити шкоду. Такий випадок, описаний у другому розділі, вірменський судовий уряд уважно обміркує, зважить і розгляне.

– Цю постанову, як й інші, про вірменів слід розуміти і застосовувати. А християни, позвані вірменами, будуть судитися своїм правом.

Розділ сороковий про того, хто б щось у іншого взяв у борг. Якщо б хтось у іншого якусь річ взяв би у борг або у позику на певний час, і той, хто у борг або у позику щось позичав, зубожів би, і внаслідок зубожіння до зазначеного терміну не міг сплатити, за опікою старого і нового закону¹ тому зубожілому така прерогатива надається, що від кредитора не повинен мати жодного обтяження, і відсотки від зубожілого (ніхто) не повинен отримати, але повинен встановити і відтермінувати на певний час, щоб тільки основну суму кредитору сплатив, і якщо той, хто є зубожілим, тому своєму кредитору перед тим якісь відсотки додав би, якісь відсотки від нього взяв би, це повинно бути додано при підрахунку основної суми, оскільки за Божим приписом є заборонено, щоб ніхто з обізнаних у християнській вірі не брав відсотків. Якщо ж такий зубожілий збірник, не сплативши боргу, вмер би, тоді спадкоємці того боржника не повинні сплачувати жодних відсотків кредитору, окрім основної суми, що спадкоємцями має бути сплачена кредиторіві.

– Ця постанова має слугувати вірменам і (її) слід розуміти таким чином, (що) коли боржник через нещасний випадок і не з своєї вини або злого вчинку попав би у бідність, щоб своїм кредиторам не міг сплатити.

Розділ сорок перший про заставлені речі. Якщо хтось у іншого отримає у заставу будинок або город, чи винницю, або ґрунти, чи щось подібне, (то) якщо той, хто заставив щось зі згаданих речей, занедбував би платити тому, кому заставив, тоді той, що має заставлену річ, від згаданого, хто її заставив, таку основну суму повинен отримати без відсотків і повернути

¹ Можливо: Вихід 22, 25.

заставлену річ, отримавши основну суму. Якщо ж той утримувач-заставник більше користі отримав з тих згаданих заставлених маєтків, ніж є основна сума, тоді те все, що отримав більше основної суми на свою користь, повинен повернути і приєднати до основної суми та втратити (цю додаткову суму). Якщо ж той, хто заставив, не мав би можливості заставлені маєтки відновлювати відповідно до потреб (тих) маєтків, і той, хто у володінні заставлені маєтки тримав би, відновлював би й утримував би своїми коштами, тоді такі витрати, викладені на утримання маєтків, той, хто їх тримає у заставі, повинен приєднати до основної суми, і ті витрати будуть приєднані і прилучені до основної суми для сплати. А маючи у заставі одяг та худобу, а такий одяг або худоба у такій заставі знищилися би та зменшилися би, тоді таку шкоду той утримувач-заставник повинен втратити в основній сумі (застави). Якщо ж у заставі буде золото, срібло або щось таке подібне, якщо через злодія або через якийсь інший випадок втратиться у того, хто мав би такі (речі) у заставі, хай тілесною присягою себе очистить, що з його причини згаданої втрати не сталося. Якщо ж такі речі з його вини втрапилися або він сам приховав, твердячи, ніби вони втрапилися, і проти цього виявилось, що такі речі (він) має, тоді хай удвічі сплатить. Якщо ж потужна рука ті (речі) забрала би, тоді той, хто заставляв, повинен це відшкодувати. Якщо ж плодоносне дерево у заставленому триманні хтось вирубав би або огорожу спалив, якщо це сталося з відома і волі того, хто тримає у заставі, повинен це відшкодувати, і так само щодо заставленої худоби слід судити, якщо худоба у заставі буде поранена або загине, тоді повинен відшкодувати той, хто такий шкоді заздалегідь не протидіяв. Якщо ж та худоба не загинула з вини того, хто тримав її у заставі, шкоду повинен мати той, хто дав у заставу таку худобу, оскільки право передбачає, що заставлену річ слід оберігати, щоб не втратити, і право багато більше забороняє, щоб не брати відсотків.

– Такою постановою слід послуговуватися вірменам.

Розділ сорок другий про того, хто іншого спалив би у пожежі. Якщо хтось у когось би спалив з неприязні і був би спійманий негайно на свіжому факті пожежі, такий чоловік-підпалювач, що згрішив через вогонь, так і у вогні має загинути. Якщо ж у час і годину (пожежі) не був спійманий та пізніше схоплений, такий має бути покараний ув'язненням та грошовою карою, і сплатити всі шкоди, що виникли з такого вогню. Якщо злочинець зі злої волі це вчинив, має бути покараним на смерть.

– Підпалювачі за загальним правом королівства мають судитися і каратися.

Розділ сорок третій про того, хто комусь зіпсував би в городі плодоносне дерево. Хто б увійшовши у чужий город, та зіпсував там, у городі, плодоносне дерево будь-якого плоду, і такий факт проти нього був би доведеним, право говорить, що такий псувач дерева повинен посадити у тому городі таке ж плодоносне дерево, і як довго таке дерево не родитиме, той, хто посадив, хай сплачує всі втрати за плоди вирубаного дерева, поки нове посаджене дерево не почне родити.

Розділ сорок четвертий про коні та худобу. Хто б вбив чужу худобу чи коней, право ясно визначає, що той, хто вбив, повинен сплатити вартість за вбитого коня чи худобину тому, кому цю шкоду завдав. Якщо ж вбив би з неприязні, слід судовому органу уважно це відслідкувати, і як право встановлює, відповідно до скарг та відповідей сторін врешті оголосити вирок.

Розділ сорок п'ятий про того, хто через бідність продасть користування полями. Якщо хтось через надзвичайну бідність продав би комусь користування з своїх орних полів, тоді

родич того продавця міг би внаслідок спорідненості зі своїм братом вивільнити і відкупити від того чужого користування з полів та самому стати користувачем. Якщо ж родич того продавця не з'явився би і сам продавець мав би грошову можливість відкупити згадане користування, це перед (закінченням) часу може вчинити. Якщо ж не зміг би відкупити, тоді той, хто купив користування полями, повинен за своїм правом купівлі до свого визначеного часу тримати, а з закінченням часу той дідич може своє відкупити та отримати, а час такого продажу визначено у праві у сім років. Якщо ж понад сім років володілець того користування хотів би на довший час продовжити для викупу правдивому дідичу, це є у добрій волі того володільця. Якщо ж у час семи згаданих років той, хто продав користування, або його родич, не викупив би, тоді після закінчення семи повних років вже той користувач стається правдивим дідичем тієї купленої речі, і такий час сім років у такій справі повинен витримуватися, як цілковита та незворотна давнина. Якщо ж за контрактом іншого виду той дідич продав би свої поля, тоді відповідно до характеру справи і відповідно до скарг та відповідей сторін суд має вчинити вирок.

— Ця постанова допускається у дідичних маєтках, підлеглих вірменському праву, але якщо вірменин у міському чи земському праві королівства заставить дідизну або користування з нього продасть, відповідно до приписів того права, якому та дідизна підлягає, суд повинен бути про згадану заставу або продаж користування. Теж слід розуміти про давнину, що також має судитися і дотримуватися відповідно до права, якому підлягає дідизна, чиє користування було продане.

Розділ сорок шостий про купівлю будинку у місті і на міському праві. Якщо хтось продав би комусь будинок у місті і на міському праві, родич може протягом одного року за (правом) близькості відбити чужого покупця, сплативши гроші, за які цей будинок був куплений. Якщо ж родича не було би, і той (покупець) мирно і спокійно тим (будинком) володів би більше цілого року, по завершенні року той, хто купив згаданий будинок, стається правдивим дідичем та буде володіти на дідичному праві без будь-якого заперечення всіх та кожного з близьких. Якщо ж багатий продав би будинок бідному та визначив би час для сплати, і якщо той бідний не зміг би заплатити за цей будинок, тоді може той будинок тому (багатому) назад повернути, і той (багатий) зобов'язаний від нього той будинок отримати без будь-якого спротиву. А для будинків, полів та городів, які лежать на передмісті міста, повинно бути право викупу родичами з давниною у сім років.

— Вірмени-продавці та покупці будинків або дідицтв повинні дотримуватися природи і припису того права, якому підлягають ті будинки чи дідицтва.

Розділ сорок сьомий про водяний млин. Якщо хтось, примушений злиденністю, продав би водяний млин, протягом року може родич цей млин відкупити за правом близькості, а коли цілий рік закінчиться, більше не буде мати свободи і права викупу млина, і той, хто володіє, не матиме перешкод від родичів, та той, хто купив такий млин, за силою давнини стає правдивим і вічним дідичем згаданого млина, як право говорить.

Розділ сорок восьмий про купівлю коня. При продажі коня від одного до іншого купівля коня повинна бути у присутності двох або трьох свідків для того, щоб кінь не був краденим і не мав би давньої кульгавості, та не мав би задишки “*alias dychawiczny*” або (не був) носатим.

Якщо ж би виявилася за сім днів якась вада зі згаданих у купленому коні, тоді покупець такого підозрілого коня може повернути продавцю. Якщо ж кінь за сім днів не виявив згаданих вад або одну з них, тоді купівля коня має вважатися завершеною. Якщо ж той кінь був би краденим, тоді повинен посередник своїм грошем та витратами вивільняти, посередничати і повертати шкоду купцю за згаданого коня.

Розділ сорок дев'ятий про проданого вола. При продажі вола від одного до другого такий торг має відбутися перед трьома свідками, і продавець того вола повинен за правом дати того вола покупцю до плугу або до воза для засвідчення, що той віл не має шкідливих повадок і не є краденим. Якщо ж віл мав би шкідливі та дикі повадки, протягом семи днів може тому продавцю повернути. Якщо виявиться (віл) краденим і хтось би говорив до нього (про це), тоді покупець повинен притягнути до себе головного посередника, який повинен йому своїм грошем у будь-якому (випадку) посередничати і повертати шкоду, так право говорить.

Розділ п'ятдесятий про продану корову. При продажі корови будь-хто повинен застерегти покупця, що та корова кожен рік буває тільна. Якщо ж інакше виявилася би на тій корові, ніж той продавець обіцяв, тоді протягом одного повного року покупець ту корову може повернути продавцю. Якщо ж та корова була б добре плідна, тоді торг матиме своє завершення.

Розділ п'ятдесят перший про бджіл. Продаючи восени комусь бджоли у вулику з медом, продавець хай пообіцяє покупцю, що у такому вулику є стільки меду, і назве певну міру та ясну кількість. Якщо той покупець не схоче вірити продавцю, тоді може вулик відкрити і поміряти мед, і скільки б меду до тієї кількості та міри не вистачало, той продавець хай медом докладе або грошима сплатить за відсутній мед. Якщо ж того відсутнього меду не хотів би докласти, тоді такий торг до нічого зводиться. Якщо ж той мед перевищував би домовлену кількість та міру у вулику, тоді покупець не повинен повертати продавцю такий надлишок меду, тому що купив у сподіванні на прибуток, а не на втрату. Якщо ж хтось продав би (бджіл) у весняний час, той, хто отримав ті бджоли, повинен для рою бджіл покласти у своєму бджільнику, залишаючи їх до 10 або 12 днів для з'ясування, чи ті бджоли випускають рій чи ні. І торг за такі бджоли повинен відбуватися перед двома або трьома свідками. І виліт та приліт бджіл нехай відбувається, як на торзі було домовлено. Якщо виліт та приліт бджіл буде такий, як є у контракті, підписаному між продавцем і покупцем, тоді такий торг матиме своє завершення. Якщо ж між тими бджолами щось буде шкідливе або їхня матка загине протягом 10 або 20 днів, покупець може такі бджоли назад повернути продавцеві, але після закінчення 20 днів, якщо щось шкідливе знайшов би, тоді покупець, а не продавець, повинен мати шкоду.

Розділ п'ятдесят другий про посудини, зроблені з глини для наливання вина, які називають винні бані. Якщо один купляє в іншого глиняну посудину для наливання вина і якщо така посудина цілий рік не текла би, тоді торг про цю посудину повинен вступати у дію. Якщо ж у такий посудині було б якесь пошкодження, виявлене покупцем цієї посудини, цю посудину (продавець) повинен назад прийняти від покупця. Якщо ж з такої пошкодженої посудини вино би витекло, тоді шкоду треба ділити на половину. Якщо така посудина при першому торзі була ціла, і коли (її) вкопували у землю, пошкодилася би, тоді продавець в тому не мав би вини, тому що права, які про це встановлені, слід розуміти про великі та малі посудини.

Розділ п'ятдесят третій про проданий плід плодоносного дерева. Стається часто і багато разів, що продають плоди плодоносних дерев у городах для отримання прибутку. Якщо мав би прибуток, то є щасливим, а якщо втратив би прибуток, заслуговує на своє нещастя. І такий торг у присутності трьох свідків повинен бути, і час такого торгу хай триває до десяти днів. У ці десять днів покупець може відмовитися від торгу, але після закінчення десяти днів такий згаданий торг у звершену та визначену справу переходить, покупець після завершення десяти днів умовлену ціну має сплатити.

Розділ п'ятдесят четвертий про оренду млина. Якщо хтось заорендував би млин перед свідками, повинен той, хто здавав в оренду, встановити і визначити міру, якою повинен давати той, хто орендує. Якщо ж орендатор млина мав би прибуток якийсь понад оренду, цей прибуток мав би бути його. І той, хто дає в оренду, має дотримати оренду без огляду на прибуток того, хто орендував би, і того орендаря через такий прибуток не повинен у будь-яку втрату вводити. А все необхідне для млина той, хто орендував би, повинен дати і ремонтувати, подібно і зруйновані (частини) відповідно до прийнятого звичаю у млині має направляти. Якщо ж з недбалості того, хто орендував би млин, у чомусь шкода у млині сталася: у камені, у колі або у млинарському жолобі або в інших приладдях млина, або якщо щось буде вкрадене з млина, таку всю шкоду той, хто орендує, повинен сплатити. Якщо ж млин згорів би з причини того, хто був дідичем, його шкода буде, якщо ж з причини орендатора млин був спалений, тоді є шкода орендатора, і так за правом буде визначатися.

Розділ п'ятдесят п'ятий про беззечених суддю та духовну особу. Якщо хтось у місті й у власній юрисдикції притягнувся би до суду, і справа була би кривою або суперечливою, що один другому сильно противився би, повинен прийти там, де є місце суду; такий суд є обраний Богом і людьми, де у суді звикли засідати духовні та світські (особи), які були б у той час, і скаргу перед ними позивач повинен зробити проти звинуваченої сторони. І суд, вислухавши скарги і відповіді сторін, між собою обговорить так, як буде право, й обидві сторони такий декрет повинні прийняти та йому не суперечити. І від такого судового декрету сторони не повинні ні направо, ні наліво ухилитися. А хто б декретові необдумано і пихато наважився протидіяти, такий чоловік є смертельним. Бо у новому законі¹ так є висловлено, що хто б праву противився, і мав за ніщо суддю, такий є смертельним, оскільки непослух, вчинений проти влади суду, рівно ж вважатиметься так, якби виявився би непослух Богу, так право встановлює.

– Що говорилося, як за декретом вірменського права ні направо, ні наліво не повинно ухилитися, слід розуміти щодо вірменських осіб, які, якщо схочуть, можуть не апелювати від декрету свого вірменського права, людині-католику, обтяженому у вірменському суді, є збережена апеляція.

Розділ п'ятдесят шостий про межі полів. За визначенням права ніхто не повинен змінювати межі полів свого сусіда. Ці межі полів підтвердили попередники і залишили спадкоємцям, а саме синам, маєтки, що Бог надав вам, спадкоємцям, поля та інші маєтки, щоб з радістю та справедливістю для ближнього користувалися. Як брати, так і чужі у справедливості (мають)

¹ Посл. до Римлян 13, 2.

залишатися і спільно жити, бо як тобі від твого батька є залишено, так і ти повинен залишати, та іншого дідицтва ти не привласнюй. Якщо ж хто перед тобою щось взяв несправедливо, у такому випадку слід звернутися до суду.

Розділ п'ятдесят сьомий про свідчення. Також за правом наказуємо вам, що свідчення одного чоловіка у нашому вірменському суді не має важливості і сили, але тільки свідчення двох або трьох добрих мужів має вагу. Якщо ж хтось схоче перед судом свідчити несправедливо і з ненавистю, і суддя або суд визнає би, що є несправедливо засвідчено, повинен (цей чоловік) бути засуджений, як кожен злий (чоловік), так говорить право.

Право виказує, що свідчення таким способом повинно бути перед вірменським судом, має перевірятися щодо вірменина двома або трьома вірменами – добрими людьми, яким можна вірити, не треба інших свідків вводити, тільки вірменів з роду¹. Так говорить закон².

Після того як приходять двоє до вірменського права, кожен з них хай покладається тільки на себе, не повинен адвоката наймати за гроші, щоб несправедливість не могла перемогти справедливість, тому що така річ є проти Бога і святої справедливості.

Розділ п'ятдесят восьмий про вбиту людину, знайдену на чийсь межі. Якщо на якійсь межі або полі був би знайдений вбитий чоловік, і вбивця був би невідомим, тоді суддя з старшими міста, яке до того місця найближче прилягає, повинні оглянути, до якої межі найбільше наближується те місце й у якому місті повіту було би (місце вбивства). Якщо ж вбивця не знайшовся би, хто вбив згадану людину, тоді за голову тієї вбитої людини ніхто не повинен терпіти, але близькі та родичі того вбитого повинні шукати винного вбивцю, і якщо знайдуть, такий чоловік, що вбив, є смертельним.

Розділ п'ятдесят дев'ятий про непокірних своїм батькам дітей. Якщо у когось був би непокірний син і не хотів би слухатися батьків, що його картають, повинні такого непокірного сина привести до старших і звинуватити того сина перед старшими, (що) є злим і непослушним, як-от бунтівливим і п'яницею. Такого старий закон³ наказує каменувати, а новий закон уподібнює такий випадок синового непослуху до побиття батьків, і внаслідок такого вчинку непокори батьки могли би від'єднати його від всієї спадщини по батьках.

– Така постанова тільки між вірменами та їхнім родом має місце.

Розділ шістдесятий про заанащених, які вчиняють злочини. Будь-хто, що вчинив би смертельний або кримінальний вчинок, сам повинен підлягати смерті, це є, якщо б хтось був злодієм, підлягає карі шибениці, і повішане тіло до ночі на шибениці не повинно зали-

¹ Пор. з документами від 3 серпня 1521 р. та від 11 квітня 1523 р. (док. №71-72).

³ У копії МК цей абзац так викладено: “Право виказує і т.д., щоб при поданні свідчення серед багатьох інших слід розпізнавати та виявляти тільки між вірменами, а саме, коли один вірменин проти іншого щось у суді пробує довести; інакше є щодо християн (католиків) та українців, з якими мали би вірмени якусь справу, тому що вони можуть доводити своє твердження надійними свідками, навіть невірменами”.

³ Второзак. 21, 18-21.

шатися, але треба мертве тіло зняти і поховати. Так старий закон говорить, а у нашому новому законі є встановлено, що, якщо б хтось вчинив якийсь злочин і був би викритим свідченням трьох добрих маєтних мужів, такий повинен терпіти відповідно до злочину, це є, якщо б був злодієм, має бути повішеним, якщо ж був би розбійником та порушником загального миру та спокою, повинен бути стятим. Таке є право покарання (тому), хто чинить злочини.

– Кримінальні злочини не належать до вірменських суддів, адже у таких (справах) львівські вірмени підлягають німецькому праву і міському магдебурзькому (суду)¹.

Розділ шістдесят перший про покарання злодіїв. Наше право не допускає вбивати злодія або немилосердного вбивцю, і нікого іншого, гідного смерті, якщо спочатку не був би (злочинець) не викритим за правом та при достатніх свідченнях. Якщо ж хтось звинувачував би когось, що він є немилосердним вбивцею людей “*alias zabyacz*”, і того би не довів, тоді звинувачувач при недоведенні (злочину) сам у тому діянні залишиться, і велике покарання має право накладатися на таку людину, що звинувачує когось недоведеним звинуваченням. Якщо ж вірменин обезчестить вірменин, твердячи, що він є поганином, і не доведе того проти нього, тоді суддями повинен каратися як наклепник ув’язненням та штрафом. Якщо ж хтось вночі насильно вламався би в інший будинок, і господар будинку мав би шкоду від злодійства або завданого насильства, безумовно, такий (злодій) є смертельним.

Розділ шістдесят другий про насильника жінки, дружини або служниці. Якщо хтось на дорозі схопив би чиюсь жінку або дочку, і така дочка була би дівчиною, її би зґвалтував, такий насильник є смертельним. Якщо ж статевого зв’язку з нею не мав би, тим не менше, буде звинуваченим і має бути покараним суддями ув’язненням і штрафом внаслідок знеславлення (потерпілої).

Розділ шістдесят третій про людину, яка знайде якусь річ. Якщо хтось, йдучи дорогою, побачив би заблукану худобину або тварину, що була б будь-якої людини, то якщо (це) була б його сусіда, годиться повернути без будь-якого застереження. Якщо ж така худобина була б здалеку незнайомої людини, тоді таку худобину той, хто побачив або знайшов заблукану худобину, повинен взяти до будинку того, хто знайшов, і (він) повинен оголосити сусідам, що таку заблукану худобину незнайомої людини знайшов, і повинен її залишати так довго, поки господар або пан цієї худобини не з’явився би. А коли господар тієї худобини матиме доказ, що це його худобина, треба повернути худобину з відшкодуванням втрат. І у випадку кожної знайденої речі так закон наказує дотримуватися і чинити, а саме, гроші, одяг і будь-які інші речі (слід повертати), тому що наш християнський закон наказує, що будь-яку знайдену річ слід повертати без труднощів тому, чия це власність.

– Добре складена постанова, (але) додамо таке, що повинен оголосити сусідам та замковому або міському уряду, що має чужу худобину або тварину.

Розділ шістдесят четвертий про того, хто з іншим у дорогу виїжджає. Якщо хтось з кимось у дорогу виїжджає, і з одним з них стався якийсь випадок, а саме з причини коня або коли кінь застрягне на мості, чи коли навантажений віз зав’язне у болотистому місці, що не може легко вийти з болота, або такий віз перевернувся би чи поламався, тоді товариш у дорозі не

¹ Пор. з документами від 2 березня 1510 р. та від 20 березня 1518 р. (док. №59, 64).

повинен від'їжджати від того супутника, з яким стався випадок. Якщо ж би від'їхав, можна його судово викривати, його повинно право карати відповідно до справедливості і права.

Розділ шістдесят п'ятий про спосіб носити одяг. Право говорить, що чоловіку не личить ходити у жіночому одязі, і навпаки, жінці не личить ходити у чоловічому вбранні. Бо така річ є противна Богові, тому що з такого (способу) носити одяг може виникнути велика нищість. Якщо такі порушники будуть виявлені, повинні бути покараними проповідниками та суддею.

Розділ шістдесят шостий про будівника нового будинку. Хто б будував новий будинок і хотів би при будинку на верху збудувати ганок, тоді так повинен той ганок будувати, щоб ніхто з того ганку не впав, адже належиться, щоб він так тримався, аби комусь у тому будинку не трапився випадок. Якщо ж хто з такого ганку впав би через пастку злого духу, господар не повинен терпіти, але має прийняти духовну покуту.

Розділ шістдесят сьомий про того, хто на чиясь збіжжя зайшов би з серпом. Якщо хтось увійшов би на чуже збіжжя у полі, не повинен таке збіжжя серпом жати на свою користь. Однак якщо щось би рукою вирвав, то може (це) вчинити. Якщо ж серпом зіжав би щось на збиток, і господар знайшов би його у своїх посівах, повинен сплатити господарю за шкоду.

Розділ шістдесят восьмий про того, хто б у чужу винницю зайшов. Якщо хтось комусь зайшов би у винницю без волі господаря, може грона винограду стільки їсти, скільки схоче, але нічого не повинен виносити з тієї винниці, оскільки справедливим правом заборонено, що винниці без дозволу їхніх власників не мають ніким руйнуватися, (ніхто) з тієї винниці не повинен нічого виносити у мішках чи у якійсь іншій формі. Якщо ж хтось у винниці щось взяв би і господарем винниці у такому вчинку був би впійманий, на скільки б вчинив шкоди господарю винниці, те повинен йому заплатити.

Розділ шістдесят дев'ятий про новоженця. Якщо хтось щойно одружився би, такому не годиться йти на війну, щоб йому там щось противного і шкідливого не сталося. Тому такого новоженця право від війни звільняє, щоб зі своєю новою жінкою (він) тішився у своєму будинку, адже Бог бідних любить і не допускає, щоб у їхньому будинку так швидко виникло якесь нове нещастя або смуток, тому такому новоженцю (звільнення від війни) ніхто не повинен ставити у провину.

– Вірменин, який має земські (маєтки), щодо яких є зобов'язаний до військового походу, не тішиться прерогативою цієї постанови.

Розділ сімдесятий про ручний млин або жорна. Правом є заборонено, щоб ручний млин міг заставлятися, ні верхній, ані нижній камінь, оскільки тими (жорнами) бідний утримується, а порушника даної постанови слід карати у суді і стримувати, щоб такого млина не заставляв.

Розділ сімдесят перший про простий борг без застави. Хто був би боржником комусь без застави і на час сплати кредиту не міг би сплатити боргу, право забороняє тому кредиторіві забирати насильно заклад у будинку боржника через нездійснену сплату. Якщо ж боржник з власної волі схотів би дати кредиторіві майнову заставу або заклад, таким чином кредитор може отримати. Якщо бідний чоловік, змушений нагальною потребою, якусь річ дав би у заклад кредиторіві, тоді такий заклад не повинен залишатися у того кредитора на ніч, але кредитор такий заклад має повернути назад тому, хто дав, і хай визначить зручний час, щоб відповідно до свого нужденного стану (боржник) міг сплатити.

Розділ сімдесят другий про право службової челяді. Правом є встановлено, що не годиться слугі або служниці плати за службу забирати та затримувати, бо найнятому слугі або служниці, коли час їхньої служби закінчиться, господар має сплатити до заходу сонця платню чи заслужену плату, тому що він є бідним і у цьому полягає його надія на прожиття, щоб з жалем не звертався до Бога і через це не сталося гріха, тому що, примушений своєю бідністю, може віддати себе у неволю, тому негідним є, щоб затримували сплачувати його заслужену платню.

Розділ сімдесят третій – від вдів не слід брати застави. Правом є встановлено, що від вдів ні одяг, ні інші рухомі речі не слід брати у заставу. Якщо в іншому праві якусь заставу від вдів дозволяється брати, то у нашому вірменському (праві) це є заборонено, тому що одяг є необхідним для вдів, оскільки з Божого наказу має бути милосердя щодо вдів, як Бог євреям у Алькаїрі або у Єгипті милосердя виявив.

Розділ сімдесят четвертий про жінку, яка розтягує двох посварених чоловіків. Коли двоє між собою сперечаються і сварливо зіштовхуються, і жінка між ними вступилася би, щоб розняти сварку, бажаючи допомогти тому, хто впав би або якого перемагали, та, іншим чином не можучи посварених роз'єднати одного з одним, сильнішого схопила би за пах, право вирішує такий жінці відтяти руку, що торкнулася паху. Якщо ж право прихильно схилиться до цього (випадку), тоді така жінка може руку відкупити.

Розділ сімдесят п'ятий про того, хто б викопав мертвого та його пограбував. Хто б мертвого з гробу викопав та його пограбував, якщо негайно на такому вчинку був би схопленим, такий злодій повинен бути смертельним за такий вчинок. Якщо ж не був би схопленим негайно на такому вчинку, і потім сповідаючись перед священником зізнався би, тоді його сповідник повинен накласти покуту відповідно до злочину такого гріха. Внаслідок того гріха до його смерті має бути віддаленим від християнської спільноти, і такого грішника суд хай вважає як вбивцю; у таких випадках таке є право.

Розділ сімдесят шостий про того, хто б випадково і ненавмисне вбив. Хто б їхав дорогою без провини будь-кому, не маючи жодних ворогів, і на нього неочікувано накинулися би розбійники, і (він) когось з розбійників вбив би, захищаючи життя, за правом такий вчинок вбивства свята церква не вважає за вчинок вбивства, що стався навмисне і з волі. Якщо ж такий випадок стався зі священником, свята церква такий випадок подібно розглядатиме. Однак той, хто вчинив такий випадковий гріх, повинен сповідатися і прийняти покуту. Якщо духовна (особа) була б у такий ситуації, тоді його священству нічого не шкодить, якщо ж був би світською людиною, у такому випадку вбивства може церковні таїнства приймати.

Розділ сімдесят сьомий про того, хто б дітей не виховував та розпустив. Хто б своїх дітей допустив рости свавільно і не дав би таких дітей до навчання наук або ремесел, будучи бідним, право наказує батькам відповідно до можливості дати таких дітей до вивчення наук або ремесла, щоб, коли виростуть, були гідні до священства чи маєтку, або чесного ремесла. Якщо ж батько у тому відношенні своїх дітей не передав би до навчання, а саме, що монастирське життя є суворим і (воно) за правилами дотримується, такий батько є проклятим, бо за правом і Божим приписом є наказано, щоб батько своїх дітей виховував у належній карності і страху Божих наказів, щоб Божого права не переступали.

Розділ сімдесят восьмий про дітей, що від батьків відходять і від них віддаляються. Які б діти мали би батьків-християн і такі батьки цілком би дотримувалися Божих наказів, ці

батьки повинні своїх дітей відповідно до свого звичаю так виховувати і наказувати. А діти, що батьків не слухаються, легковажачи їхніми добрими та здоровими порадами, такі діти є прокляті. Також Бог наказує, якщо хтось з батьків не навчив своїх дітей жити чесно, пізнавати Божі накази, таких недбаючих батьків діти можуть залишити, але також у сучасні часи часто трапляється, що від добрих і чесних батьків віддаляються нікчемні і непокірні діти, тому також такі діти є прокляті.

Розділ сімдесят дев'ятий про того, хто йде на війну. Хто б пішов на війну і там вбив людину, таке вбивство з повчань святих отців не вважається за гріх, що і ми вирішили так дотримувати. Однак же такий вбивця має сповідатися і належну визначену покуту виконати; так право вирішує.

Розділ вісімдесятий про право ремісників. Якщо ремісник щось би вкрав у своєму ремеслі, коли йому щось дали до роботи, і був би викритий у тому, тоді, осоромлений і знеславлений, хай сплатить удвічі за відсутню річ. Якщо був би не викритим (у злочинстві), тоді такий має бути свідомим свого вчинку та сумління.

– Вірмени між собою цієї постанови дотримуються, якщо ж ремісник-вірменин, давши щось зробити християнину, вкрав би, має бути покараним правом, на якому сидить той християнин.

Розділ вісімдесят перший про дитину, зіпсовану від природи. Якщо хтось би мав народжену дитину глухою або з іншою вродженою вадою, тоді така дитина, пошкоджена від природи, не успадкує у маєтках своїх батьків як така, що має вроджену ваду. Якщо ж після народження дитині якась шкода сталася, а саме кульгавість, сліпота або проказа, чи безумство, або якийсь випадок, що матиме в наслідку хворобу, щоб вставати і виконувати свої справи; і його брати були б у надії, що Бог надасть йому здоров'я та зникнення недуг, (тоді) його батьківську і материнську частку його брати повинні зберігати так довго, поки Бог не дав би йому видужання. Якщо б видужав, його батьківська частка має бути надана і визначена. Якщо ж би не видужав, тоді з такої частки його брати повинні його годувати і всім необхідним забезпечувати до останнього часу його життя.

Розділ вісімдесят другий про право купців. Коли один купець іншому купцю якісь товари продає, і той купець, який продає, знав би, що його товари є фальшивими або гнилими, і тим не менше, знаючи про таку ваду своїх товарів, хвалив би їх, та вихваляючи добротність товару, несправедливо присягнув би, а саме, що так би говорив: "Мої товари є добрі", і тим би обманув свого покупця, і такий покупець, довіряючи його рекомендації, пізніше знайшов би у тих товарах гандж або гнилизну, і це засвідчив би гідними довір'я людьми. Про такий гандж і гнилизну, виявлену у тих товарах, право вирішує, що такі товари, які мають гандж і гнилизну, слід повернути тому, хто продавав. Таке саме право має дотримуватися, якщо хтось продав би худобу, коней та інших тварин та говорив би проти правди, що та згадана худоба та інша є позбавлена вад, і пізніше інший покупець виявив би так, як вище згадувалося про товари, такий випадок також слід виокремити. Продавцеві не тільки слід повертати підозрілі та гнилі речі, але також він має бути покараним декретом суду.

Розділ вісімдесят третій про межі дідицтв. Якщо якісь сусіди мали би межі між собою, межі між будинками та орними полями і сперечалися про землю, а саме тими двома словами: "мій, твій", право того не показує, що така справа повинна присягою вирішуватися, але обидві

сторони повинні поставити зі свого боку гідних довір'я свідків і яка б з сторін мала би більше свідків, що більш справедливо свідчать, суд має присудити ті межі стороні, що має кращі свідчення та докази свідків.

Розділ вісімдесят четвертий про шпиталі. Якщо когось уряд поставив би старшим у шпиталі, щоб забезпечував бідних, які лежать у шпиталі, даючи їм необхідне для харчування та одягу, якщо ж такий шпитальний “*alias spithalny*”, поведений жадібністю, щось би собі привласнив, слугуючи бідним, голодним, а мав би мати співчуття, щоб голоду і недостатку (вони) не терпіли, такого уряд повинен покарати суворо, без милосердя.

Розділ вісімдесят п'ятий про монастирське право. Якщо хтось зі стану найвище народжених або з двору королівського маєстату воїни, зем'яни, шляхтичі або найманці наїхали би на монастирське село і там хотіли би стацію робити, вирішуючи, що у монастирі краще місце для стації, і потім би у монастир (їхали), бажаючи мати там стацію, з барабанами, пищалями та жінками, пріор монастиря повинен його захищати і з ними гідними та шановними словами говорити, закликаючи і просячи їх, щоб від свого наміру відвернулися. Якщо ж не дбали би на заклики, прохання і вимоги пріора, зробили би у тому монастирі стацію, такі є прокляті Богом і святими отцями. Що є жакливо слухати, оскільки монастир є місцем, встановленим для життя святих отців, які повинні молити Бога Вседержителя за щасливе здоров'я і стан королівського маєстату і за всіх християн, бо згаданим особам дозволено входити у монастир, але не таким чином, як є згадано, але зі страхом Божим для моління Богу з пожертвою і для отримання відпущення гріхів.

Розділ вісімдесят шостий про руйнування суден або кораблів на морі. Якщо корабель “*alias okranth*” розбився би біля міста, годиться людям міста допомогти і врятувати таке майно від морської загибелі, і якщо такі міщани приготувалися би до пограбування такого майна корабля, не повинні це вчинити, бо руйнування такого корабля є велика втрата пана того майна внаслідок корабельної аварії. Якщо ж не схотіли би з доброї волі рятувати згадані речі, тоді десяту частину з того майна ті рятувальники повинні отримати в нагороду за порятунок. Якщо ж їм та десята частина видається недостатньою, тоді п'яту частину того майна за допомогу хай отримають, і залишок збережеться тому, хто є власником згаданого майна, оскільки часто таке на морі трапляється, але за вірменським правом такого дотримуються, що за таку допомогу нічого не слід брати.

Розділ вісімдесят сьомий про осадження нового села “на суворому корінні”. Якщо хтось нове село “на суворому корінні” осаджував би, не повинен це робити без дозволу королівського маєстату, і поки таке нове село буде населятися селянами, найперше повинен встановити місце і ґрунт для побудови церкви і потім (місце) кожному на будинок і ділянку, поділити поля, луки та інші маєстності при будинках, щоб кожен знав, на чому сидить. Якщо ж би хотів запустіле село кимось заселити, повинен тут осаджувати селян на тому праві та звичаї, на якому згадане село спочатку було осаджене.

Розділ вісімдесят восьмий про відступлення нерухомих маєтків. Кожен торг повинен у своїй силі залишатися. Якщо хтось продавав би чи купляв нерухомі дідичні маєтки, (то) якщо батько і мати такі нерухомі дідичні маєтки схочуть продати комусь, тоді такий продаж не може бути без відома і присутності дітей, братів та інших близьких, які їм повинні успадковувати у таких маєтках, і такий продаж має статися з (їх) повним дозволом та засвідченням. Якщо ж син якогось батька законно хотів би продати свої нерухомі маєтки, тоді не може їх продати без дозволу і

відома батьків, дядьків та інших близьких. Якщо ж без дозволу і присутності та засвідчення тими вищезгаданими особами згадані маєтки були би продані, тоді законні спадкоємці та близькі можуть того покупця за правом близькості відчужити від згаданих маєтків. Якщо ж такі маєтки були записані з дозволу, за радою та засвідченням згаданих осіб, і такий продаж був би вчинений з примусу бідності, тоді протягом цілого року близькі можуть за правом близькості віддалити покупця від згаданих маєтків. Якщо ж жодної раптової потреби не було б, через яку був би зроблений згаданий продаж згаданих маєтків, тоді контракт такої купівлі повинен залишатися у своїй силі, а зізнання продажу повинно бути перед вірменським суддею, і під печаткою того судді грамота відступлення і купівлі маєтків повинна бути отримана і видана, як і грамота та підтвердження, надані та видані під печаткою королівського маєстату, роблять довершеним будь-якого виду контракт, так також такі грамоти під печаткою вірменського судді, видані щодо згаданого випадку, також повинні отримати силу міцності через те, що такий уряд походить з влади королівського маєстату.

— Ця постанова має місце стосовно вірменського роду, особливо, коли їх суддя є вїйтом міського магдебурзького права.

Розділ вісімдесят дев'ятий про поділ між братами. Якщо брати після смерті батька схотіли би поділити порівно між собою батьківські рухомі та нерухомі маєтки, найперше перед тим, як поділ відбувся би між ними згаданим способом, насамперед повинні згадані брати після смерті батька відкласти посаг і частку їхніх дружин. Такий посаг у всіх речах, який і скільки їхні дружини принесли би від своїх батьків до дому тих братів. І такі посаги їхніх дружин відклавши так, як є вищезгадано, згадані брати хай порівно та справедливо поділять всі батьківські діличні маєтки між собою. Якщо ж хтось з братів перед поділом щось від батька отримав би, це все до рівного поділу повинен покласти, і кожен з братів після вчиненого поділу буде пан і ділич своєї частки, бо так виявляється справедливість права.

Розділ дев'яностий про покарання злодія. Право встановлює, що кожного злодія, приведеного до суду з очевидною викраденою річчю, слід карати карою шибениці.

Розділ дев'яносто перший про право злодіїв та розбійників. Злодія та розбійника з їхніми помічниками церква не захищає, але їх на смерть засуджує, бо злодії та розбійники з їхніми помічниками завжди повинні бути смертельними, так само, якщо б хтось людину викрав або поранив би розбійницьким способом, старий¹ та новий закон вирішують, що таких на смерть слід давати та засуджувати.

Розділ дев'яносто другий про слугу, посланого паном у панській потребі. Коли пан послав би свого слугу у потребі своїх справ у дорогу, де різні випадки та пригоди стаються, якщо такому слугі у дорозі щось противного виникло би, і слуга відмовлявся би від такого небезпечного шляху чи дороги, і пан його до такого шляху як слугу примусив, у такому випадку, що слугі у дорозі сталося б, його пан, котрий змушував його до такого шляху, має бути винним (у цьому). Якщо ж слуга без відома пана на такому шляху їхав би, і там би потрапив у якийсь випадок, його пан залишається без провини та шкоди.

Розділ дев'яносто третій про того, хто б послав чужого слугу за своєю потребою. Якщо хтось би послав чужого слугу у своїй приватній потребі, і з таким слугою у дорозі щось трапилося, що він помер би, той, хто його послав на такий шлях без дозволу його пана, є винний у його крові, бо право визначає, що ніхто не може керувати слугою іншого, який свого власного

¹ Вихід 21, 16.

(слуги) не має, отже, уряду судді слід уважно дослідити згаданий випадок, яким чином той слуга на такий небезпечний шлях був посланий або з якої причин така його смерть виникла.

Розділ дев'яносто четвертий про право найманих слуг. Якщо хтось би мав найманого слугу, і цей слуга сказав би пану, щоб його відпустив за його приватною потребою, і пан того не допустив, і слуга, не зважаючи на відмову свого пана, пішов би за своєю потребою, і при цьому знайшов би собі смерть, у такому випадку пан не має бути звинуваченим. Якщо ж такого слугу пан відпустив у такий шлях своєю волею, та інші люди не радили би, щоб його посилав, і тому слугі під час подорожі щось поганого сталося у дорозі, його пан таким чином буде винний за поганий випадок з його слугою.

Розділ дев'яносто п'ятий про худобу, загнану до стайні через шкоду у збіжжі. Якщо чиясь худоба увійшла би в озимі або ярі хліба, той, кого є хліба, у які зайшла худоба, не повинен таку худобу якимсь чином бити або ранили, але ту худобу до своєї стайні загнати. Якщо ж таку худобину вбив би той, чиї є хліба, (тоді) повинен за таку худобину сплатити. Якщо ж осліпив таку худобину або збив насильно їй ріг або хвіст обрізав, чи зробив кульгавою на ногу, судовий уряд повинен належно досліджувати у такому випадку, й, оцінивши у згаданому випадку (втрату) чогось з названого, той, хто був порушником даного положення, повинен сплатити четверту частину (вартості) тієї тварини. Якщо ж господарю тієї худоби попередньо говорилося з нагадуванням, щоб під доброю охороною тримав свою худобу, щоб шкоди не зробила посівам, і він свою худобу не стримував би, (тоді) судді повинні розглянути такий випадок відповідно до свідчень сусідів, вирішуючи такий випадок відповідно до таких свідчень.

Розділ дев'яносто шостий про того, хто якогось коня наполохав би. Якщо хтось під кимось коня (своєю) волею наполохав би так, що людину, яка сиділа би, наполоханий кінь скинув би, і скинута людина померла би, такий випадок не інакше має бути суджений, тільки як за вбиву голову, і як писане право вирішує за голову. (Тоді) той, хто наполохав коня, будучи причиною такого випадку, має сплатити за голову друзям і близьким. А (якщо) той, хто впав з коня, якщо б залишився живим, але поранився у будь-який орган тіла, (тоді) той, хто наполохав коня, має сплатити за шкоду та ліки. Також якщо б, жартуючи це було б вчинено, слід вчинити такий суд. Якщо ж сам кінь без людського намагання був наполоханий і людину, що сиділа на ньому, скинув би, і потім той, хто впав, був би мертвим або пораненим, через це і те, що сталося, ніхто хай не зазнає якоїсь турботи або втрати, оскільки коні мають багато диких поведок, і будь-яким чином може виникнути випадок, як це оголошено. Суд хай вирішить відповідно до суті справи те, що буде за правом і справедливістю.

Розділ дев'яносто сьомий про навмисне або випадкове вбивство людини. Ненавмисне вбивство таким чином стається, якщо хтось рубав би чи розсікав би дерево сокирою і від удару сокирою зробив би розсікаючу рану і якась людина загинула би, також, якщо хтось камінь чи дерево з гори ненавмисно кинув би, або якщо хтось у плодоносне дерево поліно або камінь кинув і там також людину вбив би, або вчитель вдарив би раптово учня, чи батько сина, або пан слугу, чи господиня служницю, або брат брата, чи будь-хто когось, не бажаючи вбити, вбив би якимось чином зі згаданих (прикладів), або коні з возом, розігнавшись непокійно, людину вбили би, або якщо мисливці на полюванні на лісових або польових звірів стріли випускали з наміром вбити стрілою звіра, і така стріла, випущена до звіра, вбила би людину, такі вбивства слід вважати ненавмисними. А навмисним таке вбивство вважається, (коли) хто переслідував один другого навмисне, щоб убити, і той, хто так переслідувався, обернувшись до свого

переслідувача, вбив би (його), або розбійники і грабіжники на дорогу із засідок вискочили би, бажаючи вбити когось з тих, хто безпечно їде і йде, а ті, яких розбійники хотіли вбити, захищаючи своє життя, тих розбійників вбили би, або хтось, перебуваючи у військовому поході, знайшовши там свого особистого ворога, навмисне вбив би, або хтось у нічний час заступив би дорогу і прохід комусь із наміром вбити, або дружина свого злого чоловіка свідомо отруїла би, або якщо хтось з ненависті когось отруїв би чи вбив би. У згаданих випадках стаються навмисні вбивства так, ніби вчинені мечем. Якщо хтось, чи чоловік, чи жінка, когось вбив би вищезгаданим способом, (то) їх суд є пропорційним при сплаті за голову, відповідно до писаного права.

Розділ дев'яносто восьмий про річки, що течуть у селах. Якщо хтось зі спільної ріки, що тече через село, провів би воду до свого городу і, задовольнивши свою потребу, ту так проведену воду не забезпечив би, через це та незабезпечена вода завдала би шкоди сусідові, і про таке відведення води не оголосив своїм сусідам, тоді за таку шкоду, завдану через цю воду, повинен заплатити той, хто відвів воду. І потерпілі (люди), що вищезгаданим чином мали шкоду, повинні таку шкоду навести та оголосити через людей (свідків), і відповідно до такого процесу право вирішить, що слід сплатити за завдану шкоду.

Розділ дев'яносто дев'ятий про недосвідчених лікарів. Дуже часто трапляється, що лікарі дають людям ліки, і хтось гине або через недосвідченість (лікарської) науки, або непередбачено через ліки, видані (лікарем) без досвіду та неуважно, або з ненависті чи з незнання погані ліки дають людині, або медик посилає байдужого або недобре навченого учня до хворого, і з таких причин людина гине, тоді слід сплатити (за) голову відповідно до писаного права через згадані причини смерті людини, і той медик та учень є винні, щоб сплатити кару (за) голову. Якщо ж хворий не хотів би слухати порад та приписів свого медика і вмер би такий хворий, медик у такому випадку був би без вини.

Розділ сотий про того, кого будь-де послали без його волі, під примусом. Якщо хтось примусив би когось без його волі, щоб вилізти на плодоносне дерево і скидати плоди звідти, або небажаючому наказав би перейти через повноводну річку, або наказав би сісти на необ'їждженого коня, як у подібних випадках, які закінчуються так, що настає смерть того, кого примушують, тоді такий примушувач є винний (за) голову того, хто відмовлявся, кого примушував до виконання неможливих речей.

Розділ сто перший про робітника, що погодився виконувати будь-яку роботу. Коли робітники погодилися до виконання однакової роботи, і між такими робітниками один менше працював би, ніж інший, тоді за правом слід вирішувати, що тому, хто більше працював би, більше хай заплатять відповідно до якості роботи, (а) той, хто менше працював, хай отримає меншу нагороду за працю.

Розділ сто другий про право пастухів. Коли пастухи наймаються пасти різного роду та будь-яку худобу, (то) повинні уважно пасти та вірно оберігати, щоб не була завдана худобі якась шкода від диких звірів. Якщо шкода у стаді худоби виникне через погане стеження пастухів або шкода була б завдана через відсутність пастуха, (то) пастух повинен заплатити за таку шкоду. А коли у присутності пастуха (це сталося), і пастух не зміг захистити (від) шкоди, тоді повинен привести господаря, кому була чи є завдана шкода, на місце завдання шкоди. Якщо ж зі стада якась худобина (зникне), тоді пастух хай сплатить. Якщо ж від самого пастуха була завдана шкода, а саме ударом палиці або каменя, чи через кидання будь-якого дерева худобина

поранилася би або загинула би, хай сплатить шкоду. Якщо ж худобина сама від себе загинула би, тоді випадок вирішить суд відповідно до справедливості.

Розділ сто третій про заповідані на церкву маєтки. Якщо хтось би заповів на благочестиву справу винницю, будинок, млин, поле і таке подібне якійсь церкві, і така церква через нещасний випадок згоріла би, чи у місті, чи у селі така церква знаходилася би, тоді з тих заповітів церкві хай збираються прибутки з дозволу єпископа, і з таких прибутків та церква хай знову відбудується. Якщо ж та церква у попередньому місці не може бути побудована і відновлена через те, що люди тієї церкви на іншу парохію перенесли би свої будинки, (то) на тому іншому місці церкву слід побудувати зі згаданих прибутків, заповіданих на неї. Це має статися завжди з відома і дозволу єпископа.

Розділ сто четвертий про право купців та крамарів. Купці та крамарі у виконанні та у справі своїх торгових обов'язків так повинні і будуть зобов'язані себе вести, як королівський маєстат зі своєю радою їм встановить у містах, містечках, селах і на всіх дорогах. Найперше, повинен доглянути, щоб ваги, фунти, міри та ваги (сипучих тіл) різного роду та локті були вірними та справедливими, а речі для продажу так хай поставлять, як стан часу вимагатиме, також виставивши і встановивши щодо них (товарів) охоронців, щоб уважно слідкували та оберегали, аби ніхто нікому у згаданому (купецтві) не зробив несправедливості. Якщо ж хтось знайшовся би, що у згаданих вагах, фунтах, локтях, вагах (для сипучих тіл) та мірах зробив би комусь несправедливість або злодійство, за одну несправедливу річ зі згаданих або через крадіжку привласненої (речі), (то) учетверо той, хто вчинив кривду, має сплатити, і при тому хай залишиться обезславленим, щоб іншим через це дав приклад, аби уникали та не чинили подібного. Також якщо б хтось таємно чеканив би грошову (мідну) або золоту монету і якщо був би викритим, такому чеканнику тих монет слід відтяти його руку, якою грішив. Також митникам право наказує, щоб від купців стягували мито милосердно, не обтяжуючи їх, і до якого міста купець приїде, у тому місті хай виконає продаж своїх товарів, там хай сплатить мито, а у дорозі право забороняє стягувати мито від товарів. А стягнення мита ніхто не повинен встановлювати, тільки володар і (його) радники. Якщо ж хтось з панів мита орендував би, тоді мито іншим способом не може стягуватися, тільки як буде оголошена постанова володарем. Бо право визначає, що ціну продуктів харчування для людей у щоденній потребі для необхідної їжі та пиття так слід встановлювати, як у рік, коли збіжжя виросло би та інше будь-що, і це повинно виходити з влади і постанови володаря. Такі згадані постанови кожен повинен непорушно зберігати, як багатий, так і бідний, та жоден купець проти згаданих (постанов) нічого не може робити своєю волею, ні встановлювати, тільки (чинити), як згадана постанова встановила.

– Цю постанову слід розуміти і зберігати, зберігши для уряду воєвод, що слідкує, щоб справедливо були встановлені міри, ваги (для сипучих тіл) та ваги, і хто з вірмен був би викритим у крадіжці або як чеканник монет, слід (його) карати за міським магдебурзьким правом, якому вірмени підлягають у кримінальних і таких справах¹. А щодо нестягнення мита у дорозі, (як) говорить ця постанова, то слід розуміти: за винятком комор, встановлених для цього, та (у випадку) порушення мита.

Розділ сто п'ятий про право всіх ремісників. Усі ремісники приймають роботи або разом, або окремо, визначивши ціну за свою роботу. Якщо ж ремісник виконав річ не у відповідності з бажанням того, кому робив, або ту річ зруйнував тому, хто дав, право вирішує, що той ремісник

¹ Див. грамоти від 2 березня 1510 р. та від 20 березня 1518 р. (док. №59, 64).

повинен зремонтувати за одну й ту ж ціну другий раз ту річ за волею того, хто дав для роботи. Якщо ж удруге відмовився би ремонтувати, суд має таке забезпечити, щоб шкода за погано зроблені речі зменшила ту раніше домовлену ціну. Якщо ж якийсь ремісник привласнив би речі, дані йому для роботи, хай сплатить у чотири рази за привласнену річ. Якщо річ, дана йому для роботи, якимсь чином втратилася, тоді хай сплатить за втрачену річ правдиву вартість. Якщо ремісник надовго затримував би сукно та інші подібні речі, дані йому для роботи, і ті речі або через міль, або через миші були знищені, у такому випадку ремісник сплачує повну вартість (речей). Якщо ж ремісник таку річ заставив би, (тоді) зобов'язаний негайно викупити. Якщо ж така річ у ремісників згоріла би у вогні з причин неприємні до когось, ремісник залишиться невинним. Якщо ж з причини того ремісника такі речі були б у попелі, тоді ремісник сплатить за шкоду.

– Якщо вірменин привласнить річ, дану йому для роботи, буде осуджений міським магдебурзьким правом, оскільки у справі крадіжки вірмени є підлеглі міському магдебурзькому праву.

Розділ сто шостий про ремісників, що працюють інструментом своїх панів і не своїм (інструментом). Ремісники, які працюють інструментом своїх панів, і щось з інструментів пана у роботі зламали би, шкода буде за паном. Якщо ж тим інструментом ремісник виконував би свою річ, а не пана того інструмента, і такий інструмент зламав би, хай сплатить шкоду пану зламаного інструмента, оскільки це було зроблено при приватній роботі, а не (роботі) для пана. Якщо робітник орендував би якісь робочі інструменти у пана для виконання своєї приватної роботи та інструмент у роботі був би поламаним, (тоді) шкода буде пана, тому що (робітник) сплатив пану за орендовані речі.

Розділ сто сьомий про набуття деякого майна на війні. Хто був би на війні і набув би якогось майна, таким майном, набутим таким чином, може розпоряджатися за своїм бажанням, нікому те майно не повертаючи, бо воєнне право є наділене від королів та володарів особливими вольностями, та духовне право встановлює, що можна з такого майна давати пожертви, оскільки таке майно, набуте вищезгаданим способом, не уподібнюється до краденого та злодійського майна.

Розділ сто восьмий про давність боргу. Про борг, за який не згадують тридцять років і не повертають його за правом, слід назавжди тримати мовчання. Якщо ж у той час про такий борг хтось своєму боржнику нагадував би і про це мав би законне свідчення, той кредитор або його спадкоємець могли би того боржника або його спадкоємців, незважаючи на давність, притягувати і примушувати до належного суду. Якщо ж при такому борзі надана була застава кредиторів та прийнята (ним), і протягом повних тридцяти років ця застава не була повернута, тоді така застава, також заставлена іншому, переходить у дідичну річ і власність володільця.

Розділ сто дев'ятий про того, хто купив би якусь річ і віддав би певну частину суми продавцеві. Якщо хтось купив би маєтки будь-якого роду і торг вчинив би про них та частину ціни віддав би, а продавець вірив би покупцеві за сплату ціни, (то) право говорить, що такі маєтки можуть бути продані продавцем нікому іншому, тільки тому, хто був би володільцем, що раніше купив. Якщо ж покупець зі своєї волі відмовиться від торгу тих маєтків, тоді у такому випадку (продавець) може продати маєтки іншому, однак за свідченням, що той попередній покупець дозволив на це.

Розділ сто десятий про покупця якихось проданих маєтків, який бажав би застосувати (право) повернення. Якщо хтось, купуючи якісь маєтки і давши частину ціни, знову вирішив

би, що не хоче мати торг, такий не інакше може відмінити торг, тільки якщо сплатить удвічі дану ціну, і той, хто купив би мастки, якщо хотів би скасувати торг куплених мастків, такий втрачає частину грошей, що дав.

Розділ сто одинадцятий про гроші, дані під заставу. Якщо хтось у когось отримав би гроші під заставу, визначивши певний час і день викупу тієї застави, і після того, як вийшов би зазначений час і той заставник не викупив би грошову заставу, право говорить, що такому заставнику слід нагадати раз, двічі, тричі, щоб своєю заставу викупив і сплатив гроші. Якщо ж не схотів би викупляти, тоді той, хто тримає заставу, прикликавши двох свідків, повинен цю заставу продати, і якщо продав би ту заставу за більшу суму, ніж він мав, та згаданими свідками це ствердив би, тоді той продавець застави зобов'язаний тому, хто дав у заставу, повернути той надлишок суми, що отримав понад основну суму, дану понад заставу.

Розділ сто дванадцятий про того, хто обіцяє щось комусь. Якщо хтось прийняв би вірменську справу з будь-якої причини, що буде порядкувати і розпоряджатися, і той, хто узгоджував з ним таку послугу розпорядження у тій справі, обіцяв би йому винагороду; якщо той розпорядник у тій справі провів справу відповідно до волі того, хто її доручив, за його турботи при розпорядженні у тій справі той, хто з ним узгоджував, повинен сплатити те, що йому обіцяв як винагороду. Якщо ж у тій справі не розпорядився би, тоді тим не менше, оскільки він вклав працю та піклування у тій справі, повинен той, хто обіцяв, з ним погодитися, як була вклада праця та піклування.

Розділ сто тринадцятий про сина, що зробив борг без дозволу батька. Якщо батько мав синів або дочок, і хтось з них без відома і дозволу батька зробив би якийсь борг та вмер або втік до іншого краю, такий борг не сплачується. Право визначає, що такий борг ні батько, ні брати не зобов'язані сплачувати, але той, хто є головним боржником, і не інший зобов'язаний до сплати, і шкода несплаченого боргу є того, хто його зробив. Однак це так слід уточнити: якщо при живому батьку такий боржник вмер би і батько нічого йому за життя не записав, тоді ні батько, ні брати не повинні сплачувати той борг. Якщо ж після смерті батька той боржник прийняв би дідичну батьківську або материнську частину і, не сплативши боргу, він помер би, тоді такий борг кредитор може і навіть повинен знову повертати з частини, що тому (боржнику) належала, а не з частки братів чи сестер.

Розділ сто чотирнадцятий про гостей, що складають товари у заїздах. Після того як якийсь гість (купець) прибув би з товарами до заїзду і найняв би охоронців для стеження за тими своїми товарами, і той охоронець пильно би взявся за стеження тих товарів, і при його охороні якимсь чином була б завдана шкода тим товарам, тоді таку шкоду той охоронець повинен сплатити. Якщо ж гість без охорони (залишив) товари та свої речі, не доручив господареві для опіки, ані не дав нікого для охорони, хай себе винить, і його шкода повинна бути, за винятком випадкових причин, що не походили би з провини гостя або охоронця.

Розділ сто п'ятнадцятий про сиріт. Якщо після смерті якогось батька залишилися би неповнолітні діти і не був сплаченим борг батька або матері, тоді у такому випадку не можна діяти проти неповнолітніх дітей-боржників, аж поки ті неповнолітні діти не досягнуть досконалих років для прийняття рішень. Однак всі мастки тих неповнолітніх дітей: чи це був би будинок або поле і таке подібне, самі старші (родичі) повинні орендувати і чинш за оренду тих мастків збирати, поки ті неповнолітні діти не прийдуть до років для (прийняття) досконалого рішення, а саме, кожна дитина чоловічої (статі) повинна бути в опіці до двадцяти років, а дитина жіночої статі так довго в опіці має бути, поки не вийде заміж, чоловік якої

буде її опікуном, і взявши чоловіка за опікуна, хай розпоряджається своїми маєтками за своїм рішенням, з відома та дозволу свого чоловіка як опікуна.

Розділ сто шістнадцятий про дідицтво та успадкування у маєтках батьків. Коли хтось вмер би без заповіту і залишив після себе законних синів та дочок, тоді має настати і пройти рівний поділ батьківських та материнських маєтків, як синам, так і дочкам рівною часткою та успадкуванням. Якщо ж заповіт уклав би і заповів би дідичні маєтки синам, і ще за свого життя виділив би дочок у своїх маєтках та синам більше схотів би виділити, ніж дочкам, тоді це має залишатися у його волі. Якщо ж синів би не мав, тільки дочок, тоді дочки повинні успадковувати та успадкувати за повним правом у всіх батьківських та материнських маєтках. А при смерті хтось би не мав синів та дочок і мав би брата або племінників, у такому випадку вони повинні бути спадкоємцями. Якщо ж брата чи племінників не мав би, тоді сестра або діти сестри хай успадкують. Якщо хтось був би бездітним і мав би у четвертому коліні близьких, та (вони) довели би, що є правдиві близькі для успадкування, як право встановило, тоді у такому випадку і ступені близькості успадковують у маєтках того, хто помер бездітним.

Розділ сто сімнадцятий про людську кров, яку неможливо оцінити. Якщо хтось людську кров пролив би насильно і нерозважливо, (тоді) немає ціни для людської крові, тому що Бог створив людину за своїм образом і ніхто не може воскресити вбиту людину, тільки Бог, і ціну, (взяту) спочатку за св. Йосифа і потім за Господа Ісуса, Бога і Творця світу, хай не вважає хтось (за) гідну і справедливу, тому що брати св. Йосифа продали за 20 денаріїв і Господа Ісуса продав Юда євреям за 30 денаріїв, бо ця ціна була негідна, нестерпна і ганебна, однак до права і справедливості (ці приклади) можна навести. Якщо хтось вірменина вбив би, має сплатити за голову 365 золотих, і це з причини раціональних подібностей, тому що є у кожній людини 365 частин тіла і так само у році є 365 днів, і тому закладена у праві така суворість, щоб не відбувалися вбивства людей будь-якого стану і походження і щоб була твердість та погамування у цьому, і щоб кожен жив у мирі та безпеці.

– Ця постанова має місце, коли вірменин вбив би вірменина. Якщо ж християнин вбиває вірменина або вірменин-християнина, має бути покараним за спільним міським правом, на якому сидить, або (за правом) королівства.

Розділ сто вісімнадцятий про апеляції від суду до королівського маєстату. За справедливим і законним правом є встановлено, що якщо кому у суді і якійсь суперечці так сталося, якби запевнював би себе, що є несправедливим та обтяжливим вирок суду або вїта і вірменських старших у їхньому вірменському суді відповідно до згаданих статей і виниклих справ, (тоді) той обтяжений (вироком) повинен і може у випадку свого обтяження, (як) запевнює, апелювати не інакше, тільки до королівського маєстату, і священний королівський маєстат відповідно до згаданого вірменського писаного права статтю апеляції благоволить вирішити та визначити. І кожному з вірменів є вільно апелювати до королівського маєстату, як багатим, так і бідним, оскільки вірмени привілювалися князями і володарями, а не містами, та відповідно до своїх привілеїв підлягають головній юрисдикції королівського маєстату, і ніхто інший, тільки той, хто надав їм права, повинен їх судити зі справжньою справедливістю.

Розділ сто дев'ятнадцятий про суддю, який не повинен судити одну сторону без іншої. Кожен вірменський суддя, вислухавши скарги однієї сторони, не повинен судити справу, тільки в особистій присутності обох сторін, і яка зі сторін мала би більше доказів, свідків, суддя, вислухавши скарги і відповіді сторін та докази свідків, хай оголосить вирок сторонам, і що

було б за правом, хай вирішить між сторонами, що сперечаються, і те засвідчення у справах має бути при трьох свідках.

Розділ сто двадцятий перший про форму і порядок проходження вірменського суду. Справедливість говорить і, безумовно, кожен з права має знати, що один тільки суддя не повинен судити жодної суперечки приватної особи, але у своєму вірменському суді (суддя) повинен мати 12 мужів, досвідчених у вірменському праві. Якщо б 12 мужів не міг мати, хай має 6, якщо 6 не міг мати, тоді хай має 4, і таким згаданим чином повинен чинити суд і не інакше, і жоден суддя не повинен радитися у справі, яку сам має судити, оскільки мав би підозріле звинувачення щодо себе.

Розділ сто двадцять перший про того, хто не поважав би суд. Якщо хтось не поважав би суд чи зброєю, або вірменськими словами, тоді такий повинен бути покараним відповідно до вчинку, бо сторони повинні знати, що до суду не приходять, щоб сваритися, але, щоб кожен спокійно та мирно шукав би своєї справедливості. І коли одна сторона або скаржиться, або відповідає, інша хай слухає не перебиваючи і не перешкоджаючи стороні, що говорить і скаржиться. І відповідно до скарг та відповідей сторін суддя оголосить попередній або остаточний вирок, як би перед ним (судом) виводилося сторонами, що сперечаються. І кожен суддя має владу карати і виправляти відповідно до характеру вчинку, а саме ув'язненням і штрафами.

Розділ сто двадцять другий про того, хто законно покликаний, не з'явився би перед війтом. Коли б хтось якимсь знаком був би покликаний тричі до вірменського війта та уперто не з'явився би, на перший раз 3 гроші припадають війтові, а на другий раз при не появи – 6 грошів штрафу війту і (покликаний) підлягає карі ув'язнення, і так довго в ув'язненні буде триматися, поки за нього не поручаться маєтні поручителі, що він надалі буде коритися праву та стане до суду. І його поручителям разом з тим, за кого поручилися, має визначитися термін за 3 тижні, щоб стати перед вірменським правом і відповідати та виправдовувати себе від звинувачень. Якщо ж хтось був би покликаний до суду і тричі уперто не з'являвся би, за кожен раз підлягає згаданому штрафу у 6 грошів війту та вірменським старшим, програє справу, і так, будучи переможеним (судово), буде зобов'язаний судом маєтки або гроші дати тому, хто таким чином навів право проти нього, навіть може сплатити переможцеві товарами. Якщо ж не мав би маєтків, грошей або товарів, тоді повинен визначити термін для сплати відповідно до вищеописаних статей.

– Також кожному гостеві у середу з його кривдником всяке право війт та вірменські старші повинні здійснювати у будь-якого роду несправедливостях, та виконання засудженої справи так має проходити, як є вище згадано, і таке виконання повинно здійснюватися та підтримуватися урядом та юрисдикцією, якій підлягає той засуджений.

Розділ сто двадцять третій про жінку будь-якого стану, покликану до суду. Якщо б жінка чи особа жіночої статі була б поликана до якогось суду, тоді чоловік або будь-які її кривні можуть за неї у праві заступати, діяти або до виграшу, або до втрати справи, маючи достатнє та законне уповноваження. Довіра до такого уповноваження має бути виявлена у суді, і щоб у цьому не сталося підступу та обману, судді повинні зважати, а саме, хто назвав би себе близьким і хотів би втрутитися у справу тієї жінки, бажаючи довести її справу до виграшу або втрати, такий хай докаже у її присутності уповноваження своєї близькості, про яку не можна було б більше сумніватися у суді, і якщо б такого не міг довести та якийсь підступ якимсь чином зазнала би жінка у своїй справі, такий обман не повинен їй нашкодити у згаданій справі, а не інакший.

Розділ сто двадцять четвертий про форму складання присяги. Вірменське писане право так визначає, якщо хтось якогось вірменина притягнув би вірменським правом до складання тілесної присяги, тоді той вірменин, не підтриманий жодним свідком, у будь-якій справі, великий

чи малій, сам має присягнути. А присяга має відбутися у церкві на святому Хресті і тільки у присутності вірменського війта з тими мужами, які з ним звично у суді засідають. І коли буде час, поклавши на святий Хрест пальці, позивач тому, хто складає присягу, повинен тричі злити на руки воду, потім той, хто складатиме присягу, виконає присягу відповідно до скарги і суперечки. Подібним чином після чиєїсь смерті, якщо хтось у якійсь справі звинувачував би, тоді звинувачений вищезгаданим способом власною присягою хай себе очистить без будь-якого свідка.

Це все і кожне так, як є згадано, обмежене та виправлене, бажаючи мати за непорушне і міцне, з певного нашого відома, розмірковування і згоди наших радників обох наших станів вважали підтвердити і схвалити, підтверджуємо та схвалюємо, як до цього часу застосовувалося та вживалося (право). А саме, коли вірменин був би позивачем, тоді до суду і права звинуваченого повинен звернутися. А коли вірменин був би позваним чи звинуваченим, має судитися відповідно до згаданого вірменського права львівським міським війтом разом з вірменськими старшими, за винятком 4 статей, описаних у інших наших грамотах¹, у яких тих самих львівських вірмен, так звинувачених і позваних, ми піддали і хочемо піддати міському магдебурзькому праву. А понад ті 4 статті мають судитися у своєму згаданому вірменському праві, у якому їх так залишаємо і зберігаємо, як до цього часу ним користувалися і володіли. Для довіри до цього всього і кожного згаданого та засвідчення наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Діялося і дано у Пйотркові на вальному сеймі, у найближчу суботу перед неділею П'ятидесятниці, року Божого 1519, панування нашого – 13, у присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера нашого королівства, щиро нам милого.

Петро, єпископ та віце-канцлер.

За свідченням того велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. грамоти від 2 березня 1510 р. та від 20 березня 1518 р. (док. №59, 64).

1519 р., березня 5, Пйотрків

Сигізмунд I підтверджує грамоту Владислава III від 17 липня 1444 р., в якій йдеться про підтвердження права львівських вірменів користуватись у місті для власних потреб двома м'ясними ятками

Коп.: МК, 33, к.278-280. Титульний напис: “Confirmatio literarum Vladislai Poloniae et Hungariae regis Armenis Leopoliensibus concessis, praerogativis certos eorumdem in se continentes inter Armenos Leopolienses”.

Рестр: MRPS, IV/2, N12092.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus etc. necnon etc. Significamus etc. Quomodo constituti coram nobis Armeni civitatis nostrae Leopoliensis exhibuerunt literas serenissimi olim principis domini Wladislai patruī et praedecessoris nostri desideratissimi, nonnullas prerogativas eorum in se continentes, supplicaruntque nobis, ut illas autoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum tenor sequuntur et est talis.

Далі наводиться грамота Владислава III від 17 липня 1444 р. (див. док. №42). Після цього подано текст:

Nos vero Sigismundus rex prenominate annuentes supplicationibus predictorum Leopoliensium preinsertas literas et omnia et singula in eis contenta approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, approbamusque ratificamus et confirmamus, decernentes ipsas robur perpetue firmitatis in omnibus earum clausulis et articulis habituras per presentes. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum et datum in conventionione generali Pyotrkoviensi sabato proximo ante dominicam Carnisprivii, anno Domini millesimo quingentesimo decimonono, regni nostri tredecimo, presentibus ibidem reverendissimo et reverendi in Christo patribus dominis Ioanne sancte Gneznensis ecclesie metropolitane archiepiscopo et primate sedisque apostolice legato nato, Mathie Wladislawiensi, Ioanne Poznaniensi, Fabiano Warmiensi, Petro Premisliensi et regni nostri vicecancellario, episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Cristophoro de Schidlowycz palatino et capitaneo Cracoviensi et regni nostri cancellario, Ioanne de Lubrancz Poznaniensi, Nicolao de Dambrovicza Sandomiriensi, Iaroslao de Lasko Siradiensi, Ioanne Iurand Lanciensi, Ottha de Chodecz Russie generali, Nicolao de Nisczicze Plocensi et Andrea de Thanczin Lublinensi, palatinis, necnon Luca de Gorca Poznaniensi, Nicolao de Schidlowycz Sandomiriensi et regni nostri thesaurario, Nicolao Iordan de Zakliczyn¹ Woynicensi, capitaneis, Ioanne Przerambski Siradiensi, Adam de Drzewyca Radomiensi, castellanis, Ioanne Lythalski Gneznensi, Cracoviensi et Lanciensi, Ioanne Carnkowski Skarbimiriensi, Andrea Crzycki sancti Michaelis Plocensi et Sredensi ecclesiarum prepositis, secretariis nobis et canonicis Cracoviensibus, Stanislaو Chroberski² succamerario nostro et Zawichostensi, Nicolao Thomyczki magistro stabuli nostri et Costensi capitaneo et aliis quampluribus dignitariis, officialibus et aulicis nostris circa premissa testibus fidedignis, sincere nobis et fidedignis dilectis. Datum per manus prefati reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Premisliensis et regni nostri vicecancellarii, sincere nobis dilecti.

Relatio eiusdem, ut supra.

¹ “De Zakliczyn” додано на полях

² Пропущено фрагмент: vexillifero, incisore et pincerna curie nostre, Silvestro Ozarauusky

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми Сигізмунд і т.д., а також і т.д. Повідомляємо і т.д. Що делеговані перед нами вірмени нашого міста Львова показали грамоту найяснішого покійного володаря пана Владислава, найдорожчого нашого дядька і попередника, в якій містяться деякі привілеї для них, і просили нас, щоб цю (грамоту) ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити, зміцнити та підтвердити. Зміст якої наступний і є таким:

Далі наводиться грамота Владислава III від 17 липня 1444 р. (див. док. №42). Після цього подано текст:

Ми ж Сигізмунд, вищезгаданий король, прихилиючись до прохань згаданих львів'ян, вищевнесену грамоту і все та кожне, що в ній міститься схвалили, зміцнили та підтвердили і схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо, вирішуючи, щоб дана (грамота) отримала силу вічної міцності в усіх її клаузулах та статтях. Для засвідчення справи до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Діялося і дано на пйотрківському вальному сеймі у найближчу суботу, перед м'ясопустною неділею, року Божого 1519, нашого панування – 13, у присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера нашого королівства, щиро нам милого.

Свідчення того, що вище.

1519 р., березня 6, Пйотрків

Сигізмунд I підтверджує грамоту Казимира IV від 23 листопада 1462 р. з підтвердженням грамоти Владислава II від 3 жовтня 1402 р., за якою вірмени отримали право торгувати у всій державі на час закриття дороги до татарських країв

Коп¹: МК, 33, к.280-283; ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.9-12зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.51-52; AGZ, VI, s.74-76.

Регест: MRPS, IV/2, N12110.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus [Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithuanie]² etc., necnon terrarum [Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuiavie, Russie, Prussie, Culmensis, Elbingensis et Pomeranie etc. dominus et heres] etc. Significamus tenore [presencium, quibus expedit, universis presentibus et futuris, harum noticiam habituris] etc. Quomodo constituti coram nobis Armeni civitatis nostre Leopoliensis exhibuerunt literas sub titulo et sigillo serenissimi olim principis domini Cazimiri regis Polonie parentis nostri desideratissimi, confirmationem privilegii divi olim Wladislai Polonie regis avi nostri charissimi nonnullas prerogativas eorundem Armenorum in se continentes, supplicaruntque nobis, ut illas auctoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur, quarum tenor sequitur et est talis.

Далі наводиться грамота Казимира IV від 23 листопада 1462 р. (див. док. №47). Після цього подано текст:

Nos vero Sigismundus rex prenominate annuentes supplicationibus predictorum Armenorum civitatis nostre Leopoliensis, preinsertas literas et omnia ac singula in eis contenta approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, approbamusque, ratificamus et confirmamus presentibus, decernentes ipsas robur perpetue firmitatis in omnibus earum clausulis, conditionibus et articulis habituras. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est presentibus appensum. Actum et datum in conventionem generali Pyotrkoviensi dominica Carnisprivii, anno Domini millesimo quingentesimo decimonono, regni nostri tredecimo, presentibus ibidem reverendissimo et reverendis [in Christo patribus dominis Ioanne sancte Gneznensis ecclesie metropolitane archiepiscopo et primate sedisque apostolice legato nato, Mathia Wladislaviensi, Ioanne Posnaniensi, Fabiano Warmiensi, Petro Premisliensi et regni nostri vicecancellario ecclesiarum episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Christoforo de Schydlowiecz palatino et capitaneo Cracoviensi et regni nostri cancellario, Ioanne Gardzina de Lubrancz Posnaniensi, Nicolao de Dambrowycza Sandomiriensi, Iaroslao de Lassko Siradiensi, Ioanne Iarand Lanciciensi, Ottha de Chodecz Russie generali, Nicolao de Nyszczycze Plocensi, et Andrea de Thanczin Lublinensi palatinis, necnon Luka de Gorka Posnaniensi, Nicolao de Schydlowycze Sandomiriensi et regni nostri thesaurario, Nicolao Iordan Woynicensi et procuratore nostro generali Cracoviensi ac Scepusiensi, Zathoriensi, Osswyanczimensi capitaneo, Ioanne Siradiensi, Adam de Drzewycza Radomiensi castellanis, Ioanne Liathalsky Gneznensi, Cracoviensi et Lanciciensi, Ioanne Carnkowski Skarbimiriensi, Andrea Crzyczyky sancti Michaelis Plocensi et Sredensi prepositis, secretariis nostris et canonicis Cracoviensibus, Stanislaو Chrobersky vexillifero, incisore et pincerna curie nostre, Silvestro Oszarowski succamerario nostro et Zavichostensi, Nicolao Thomyczki magistro stabuli nostri et Costensi capitaneis et aliis quam pluribus dignitariis, officialibus ac aulicis nostris circa premissa testibus fidedignis sincere nobis et fidelibus dilectis. Datum per manus prefati reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Premisliensis et regni nostri vicecancellarii sincere nobis dilecti.

Petrus, episcopus et vicecancellarius, subscripsit]² etc., ut supra in privilegiis eorum proximo.

Relatio eiusdem [reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Premisliensis et regni Polonie vicecancellarii]², ut supra.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.112.

² Текст у квадратних дужках відсутній у копії МК, який відновлено за публікацією Ф.Бішоффа.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми, Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом цієї (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що вірмени нашого міста Львова, які є перед нами, пред'явили грамоту під титулом та з печаткою найяснішого покійного володаря пана Казимира, короля Польщі, нашого наймилішого батька, у якій є підтвердження привілею блаженної пам'яті покійного Владислава, короля Польщі, нашого найдорожчого діда, з кількома прерогативами для цих вірменів. І просили нас, щоб ми вважали (за потрібне) її схвалити, зміцнити та підтвердити нашою королівською повагою. Її зміст є такий:

Далі наводиться грамота Казимира IV від 23 листопада 1462 р. (див. док. №47). Після цього подано текст:

Отже ми, згаданий король Сигізмунд, прихилиючись до прохання згаданих вірменів нашого міста Львова, вище внесену грамоту і все та кожне зокрема, що в них є, даною (грамотою) схвалили, підтвердили та скріпили і схвалюємо, підтверджуємо та скріплюємо, вирішуючи, що вона матиме силу вічної міцності у всіх її клаузулах, умовах та статтях. Для засвідчення справи до даної (грамоти) нашу печатку є підвішено. Діялося і дано на вальному сеймі у Пйотркові у м'ясопусну неділю, року Божого 1519, нашого панування – 13 року, у присутності (*список свідків*). Дано через руки вищезгаданого велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера нашого королівства, щиро нам милого.

Петро, єпископ та віце-канцлер, підписав.

Свідчення цього ж велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

1521 р., червня 28, Краків

Сигізмунд І знову підтверджує рішення, за яким львівські вірмени можуть продавати м'ясо тільки у двох ятках

Коп.: МК, 35, k.243. Титульний напис: “Decretum in causa Armenorum contra lanios Leopolienses occasione duorum macellorum”.

Перест: MRPS, IV/2, N12874.

igismundus etc. Significamus etc. Quia cum questi essent coram nobis Armeni nostri Leopolienses, quod lanii eiusdem civitatis non permetterent illos uti duobus macellis carnum per eos longo tempore possessis, commisseramus eiusdem querele et cause examen et cognicionem nonnullis consiliariis nostris, qui vocatis ad se partibus predictis auditis earum propositionibus et responsis ac literis et munimentis ipsorum diligenter revisis et eciam comperientes ex literis nostris coram eis per lanios Leopolienses exhibitis, quod nos iam pridem agentes Leopoli finem in hac causa fecerimus et decretum nostrum promulganterimus, tale videlicet, quod ipsi Armeni possint in predictis suis duobus macellis carnes ad vendendum libere exponere. Verum easdem carnes nulli alteri nisi solis Armenis vendere, decretum huiusmodi nostrum in pleno et debito suo vigore conservarunt, quod nos eciam conservamus perpetuo ac ipsis Armenis et laniis Leopoliensibus firmiter observari volumus et decernimus. Quocirca tibi magnifico Stanislao de Chodecz marschalco regni nostri ac Leopoliensi capitaneo ac alteri cuicunque capitaneo Leopoliensi pro tempore existenti, committimus et mandamus, ut tua serenitas predictos lanios Leopolienses in

huiusmodi decreto nostro tueatur et defendat, ipsosque Armenos carnes sub penis nostris regalibus vendere permittat pro gratia nostra. Harum quibus etc. Datum Cracovie feria sexta in vigilia beatorum Petri et Pauli apostolorum, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, regni nostri anno quintodecimo.

Relatio etc.

Сигізмунд і т.д. Повіdomляємо і т.д. Що скаржилися перед нами наші львівські вірмени, що різники того міста не дозволяють їм користуватися двома м'ясними ятками, якими вони довго володіють. Ми доручили цю справу на вивчення та розпізнання деяким нашим радникам, які, покликавши до себе згадані сторони, вислухали їхні твердження та відповіді, а також уважно оглянувши їхні грамоти¹ та підтвердження і так довідавшись з наших грамот, показаних їм львівськими різниками, що ми вже раніше, будучи у Львові, поставили крапку у цій справі та наш декрет ми оголосили таким способом, що ті вірмени можуть у згаданих своїх двох ятках вільно виставляти м'ясо для продажу. Однак те м'ясо нікому іншому, тільки, власне, вірменам (мають) продавати. Такий наш декрет цілком та належно у своїй силі хай зберігають, який (декрет) ми також зберігаємо навічно та хочемо і вирішуємо, що ті львівські вірмени і різники вічно мають (декрету) дотримуватися. Тому тобі вельможний Станіславе з Ходеча, маршалку нашого королівства та львівський старосто, та інший будь-який львівський старосто, що в майбутньому буде, доручаємо і наказуємо, щоб твоя ясність згаданих львівських різників у такому нашому декреті дотримувала та захищала і тим вірменам під нашими королівськими карами дозволяв продавати задля нашої ласки. Для чого і т.д. Дано у Кракові у п'ятницю, напередодні (свята) св. апостолів Петра і Павла, року Божого 1521, нашого панування 15 року.

Свідчення і т.д.

¹ Див. док. №60-61.

1521 р., серпня 3, Краків

Сигізмунд I наказує приймати у вірменських судах свідчення як католиків, так і українців

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.108. Папір 20,7х31,2 см. Написи: “Mandatum ad armenorum iudicium racione suscipiendum testium catholicorum” (XVI); “1521, Armeni” (XVI). Печатка: Gum., XIII, N46.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.53-54; СІР, I/III, s.638-639.

igismundus Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres. Armenis nostris Leopoliensibus fidelibus dilectis gratiam regiam. Fideles dilecti. Questi sunt nobis consules et cives nostri Leopolienses, quod in eorum actionibus, quas aliquando illos coram iudicio vestro habere cum Armenis contingit, testes catholicos, quos inducunt ad perhibendum testimonium in eorum causis non admittitis, freti quadam constitutione vestra de perhibendo testimonio edita, disponente, alios testes non debere in ipso iudicio vestro induci, nisi ex genere Armenorum, que quidem constitutio, ut alie multe intelligi et servari debet inter solos Armenos, quando videlicet unus Armenus contra alium aliquid in iudicio probare contendit; secus enim est de Christianis seu Ruthenis actionem cum aliquo Armenorum habentibus, quia ipsi probare possunt intencionem suam per testes idoneos etiam non Armenos. Quare mandamus vobis, ita prorsus habere volentes, ut in iudicio vestro legitima testimonia in eorum causis, quando in iudicio vestro tractantur, suscipiatis et admittatis, et quondam Armenum, qui dicitur contra proconsulem istius civitatis impudenter et insolenter verbis inhonestis et indignis excessisse, consulibus ipsis digna animadversione, iure et iusticia mediante, punire permittatis, ut alii eius exemplo ad inferendam huiusmodi contumeliam officialibus et magistratibus civilibus reddantur tardiores, pro gratia nostra aliter non facturi. Datum Cracovie sabato proximo post Petri ad vincula, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, regni nostri anno quintodecimo.

Ad mandatum regie maiestatis proprium.

игізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Нашим львівським вірменам, вірним, милим, королівська милість. Вірні, милі. Скаржилися нам наші львівські райці та міщани, що у їхніх процесах, які інколи доводиться мати з вірменами перед вашим судом, ви не допускаєте свідків католиків, яких приводять до складання зізнань в їхніх справах, покликаючись на якусь вашу ухвалу¹, видану щодо складання зізнань, яка вирішує, що у цьому вашому суді не може бути інших свідків лише вірменського роду, що ця ухвала, як і багато інших, має розумітися і застосовуватися тільки поміж самими вірменами, а саме коли один вірменин намагається щось довести проти іншого (вірменина) у суді. Інакше є відносно християн або українців, що процесуються з якимсь вірменином, тому що вони можуть довести своє твердження відомими свідками, також не вірменами. Тому наказуємо вам, що так хочемо мати, щоб у вашому суді в їхніх справах, що розглядаються у вашому суді, приймали і допускали законні зізнання. А одного вірменина, який, як кажуть, образив бурмистра цього ж міста безсоромно і нахабно негідними і недостойними словами, дозволили покарати самим райцям гідною доганою за посередництвом права та справедливості, щоб інші за його прикладом були менш охочі завдавати таку образу міським урядовцям та службовцям магістрату, інше задля нашої ласки не чинить. Дано у Кракові в суботу після (свята) Петра в кайданах, року Божого 1521, нашого панування року 21.

За власним наказом королівського маєстату.

¹ Порівн. з 57 розділом статуту 1519 (док. №67).

1523 р., квітня 11, Краків

Сигізмунд I вирішує суперечку між львівськими вірменами та міщанами Львова в справах, що стосуються юрисдикції

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.332. Пергамент: 36x58,7 + 9,8 см. Написи: “Limitatio nonnullorum articulorum iuris Armenicalis, 1523” (XVI); “1. Catholici sunt idonei testes, ut et Rutheni in causis Armenorum, prout et Armeni in causis illorum. 2. Resignationes domorum Armenorum et dimissiones debent esse in iudicio civili. Intromissiones per Armenos et advocatum. 3. Criminales causas Armenorum iudicabit iudium civile. 4. Natu Armeni captivabit custodia civilis, sed extindarum ad iudicium Armenicum requisitus et 5. Proconsul proteruum Armenorum iudicabit ad senioribus [...]” (XVII). Печатка відсутня, залишився шовковий синьо-зелено-коричневий шнурок.

Другий **Ориг.:** Muzeum Narodowe w Krakowie. – Biblioteka Czarotoryskich. – Dokumenty pergaminowe. – N749. Пергамент: 28x41 + 9 см. Написи: “Regestratae” (XVI); “Anno 1523, Sigismundi I, de punendi excessum Armenis per se mores Armenos coram proconsule vel advocato” (XVI); “1. Decret iako artykuły praw Ormianskich na łacinski ięzyk nakazano przetłumaczecz. 2. Punkt iako swiadectwo mogą dawacz Ormianie y Rus, tak w prawie magdeburgduskim [sic], iako y w Ormianskym maią bydz waszne. 3. Iako intromitia przez pana woyta y dwóch scabinow Ormianskich odprawowane maią bydz. 4. Plenipotentuw, procuratoruw [sic] we wszystkich sprawach, tam in criminalibus, wolno odprawowacz maią. 5. Ze burmistrz, any woyt się nie ma zadnego Ormienina bez dwóch starszych albo ławnikuw [sic] sądzicz ktorekolwiek Ormienina w nocy poymanego, swawolnego do więzienia wsadzą, maią go na poreke, gdy bendą [sic] Ormianie chcieli, wypuszczicz y sądzicz spulnie z burmistrzom albo z woytem u domu sądzich maią [...]” (XVII). Далі один напис вірмено-кипчацькою мовою. Печатка відсутня.

Коп.: МК, 36, k.144-146; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136. арк.139-140; оп.2, спр.613, арк.76-77зв.; спр.614, арк.122-124; спр.1154, арк.26-27; Ф.475, оп.1, спр.5, арк.13-15; Czart., 2030, s.92-95.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.56-58; CIP, I/IV, s.8-12.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.95-96зв. (польський).

Регести: MRPS, IV/2, N13521; Каталог, №383; Katalog, 822.

igismundus Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium universis. Quod licet iam pridem composuerimus controversiam, que inter consules et cives Armenosque nostros Leopolienses de advocato eorum Armeno et iuribus illorum fuerat suborta, ipsaque iura, ex lingua Armenica solis Armenis cognita, iusso nostro in sermonem latinum conversa, quo facilius allis etiam legenda et intelligenda preberentur, decenti interpretatione et moderatione correxerimus ac diffiniverimus, quia tamen demum ex hiisdem iuribus in latinum traductis, seu super quibusdam eorum articulis nova materia questionum et controversiarum inter predictas partes emersit, que in nos et consiliarios nostros est relata per easdem partes, decretum et sententiam nostram super illis a nobis humiliter petentes, ne locus ullis cavillationibus et ambiguitatibus relinqui possit, ipseque partes ad sumptus, curas et labores amplius non deducantur supervacaneos et inutiles, in bonaque amicitia et concordia conserventur. Nos auditis prefatis articulis ac disceptationibus allegationibusque, dictis et responsis ipsarum partium super illis mature nobiscum expensis, decrevimus, ordinavimus et pronuntiari fecimus in hunc, qui sequitur, modum. In primis igitur, quia questi sunt consules et

cives ipsi Leopolienses, quod Armeni non acceptarent nec admitterent in iure eorum Armenico in causis, que aliis subditis nostris ritus Catholici seu Romani et eciam Ruthenici cum ipsis aliquando eveniunt, testimonia hominum alterius ritus quam Armenici, decrevimus et volumus, quod Christiani ritus Catholici et Ruthenici debent admitti ad testificandum in ipso iure Armenico, et quod etiam Armeni possint ferre testimonium in iure civili, et eorum attestaciones utrinque pondus habere debent, si a viris fidedignis proficiscantur, quodque testibus in iure Armenorum inductis, si pars, contra quam inducuntur, ipsorum legalitati deferre nolle, sed postularet ab illis iuramentum prestari, id omnino prestare teneantur, quando quidem ita in iure civili Maydeburgensi observari consuevit. Quod vero controversiam super resignationibus domorum Armenicarum exortam attinet, volumus, decernimus et ordinamus, quod illarum resignationes, quotienscunque contingant, non alibi fieri debent, quam in iure civili, si vero aliquando inter Armenos contingat divisio successionis hereditarie, bonorum scilicet immobilium, etiam ea ipsa divisio debet coram iure civili fateri et actis civilibus inscribi. Intromissiones autem in bona immobilia Armenorum fieri debent per advocatum civilem et duos scabinos Armenicos, qui demum consules accedant et eam rem fateantur, que postmodum debet in acta civilia scribi. Regie quoque nostre procuraciones debent in iure Armenico, uti par est et decet, vim suam habere. Preterea dominus et alius quicumque incola illius civitatis nostre Leopoliensis et externus cuiuscunque nationis poterit servum suum aut ex amicis aliquem vel quempiam alium plenipotentem facere, aut cum literis sufficientis plenipotentie a quocunque officio autentico legitime emanatis mittere, vigore quarum in eorum iure causam aget, non autem constituet in plenipotentem causidicum seu procuratorem aliquem, qui propter mercedem pecuniarum loquitur. Item omnia delicta criminalia, utpote violentie et que vite privationem honoremque ac bonam famam concernunt, seu actiones pro illis criminaliter intentate debent in ius civile relegari seu remitti, illic iudicande et fine debito terminande. Item si Armenus quispiam noctu aliquem excessum commiserit, debet a custodibus et lictoribus in carcerem civilem tradi, mane vero debent Armeni rogare consules, si voluerint, ut e carcere liberaretur. Si vero cuiuspiam aliquid iniurie ipse Armenus detentus fecerit, debet sub fideiussione e vinculis dimitti et in ius Armenicum trahi, ubi parti iniuriam passe debet iusticia administrari. Mulcte quoque seu pene, si alique provenirent pro tali iniuria vel excessu Armeni illius noctu detenti debent iuri Armenico cedere. Item Armenis liberum sit Armenos ceteros, servos ac servas eorum, in carcerem civilem conicere, eosque punire et castigare iuxta commissa et excessus illorum, demptis noxis capitalibus, que iudicio civili reservantur. Item si quispiam Armenus coram proconsule vel avvocato civili proterve et contumaciter se gesserit aut aliqua convicia protulerit, debebit ipse proconsul vel advocatus seniores Armenorum in domum suam advocare, et cum illis pariter de excessu illius Armeni contumacis sive proterui et conviciantis cognoscere illumque ad carcerem civitatis tradere. Reliqui vero omnes articuli, quos utraque pars in suis privilegiis habet, hic non descripti, nec limitati debent in pleno sue vigore permanere, quibus in nullo derogamus, nec derogari per aliquem volumus. Ut autem premissa omnia et singula testata sint et firma, presentes literas fieri mandavimus, sigillo nostro regio munitas. Actum et datum Cracovie in conventionem generali sabato proximo ante dominicam Conductus Pasche, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo tercio, regni nostri anno decimo septimo.

Petrus, episcopus et vicecancellarius, subscripsit.

Relacio reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Posnaniensis et regni Polonie vicecancellarii¹.

¹ 23.05.1595 р. Сигізмунд III дозволив зробити копію-видимус документа з Коронної метрики (див. ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.139-140).

игізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім. Що ми недавно заспокоїли суперечку, яка розпочалася між райцями, міщанами та нашими львівськими вірменами щодо їхнього вірменського вїйта та їхніх прав, а також права на вірменській мові, відомого тільки самим вірменам, перекладеного за нашим наказом на латинську мову¹, щоб (право) було доступне для кращого читання та розуміння інших, докладним перекладом та з обмеженнями (право) виправили та завершили. Однак з тих прав, що на латинську мову перекладені, чи щодо деяких тих статей виник між тими сторонами новий привід для питань та суперечок, що до нас та наших радників є віднесено тими сторонами. Від нас уклінно просили наш декрет та рішення, щоб жодного підступу та вагань не було залишено і щоб ті сторони не вдавалися до витрат, турбот і непотрібних праць, і щоб у добрій приязні та згоді залишалися. Ми, вислухавши тих згаданих сторін статті, обмін думок, твердження, відповіді, достатньо нами обдумані, наказали, постановили і таким чином оголосили, як (далі) наводиться. По-перше, що скаржилися наші львівські райці та міщани, що вірмени не тримали, ані не допускали до свідчення² в своєму вірменському праві в справах, які стосуються інших наших підданих, нашого католицького або римського обряду, як також і руського, людей іншого обряду, окрім вірменського. Постановляємо та хочемо, щоб християни католицького та руського обрядів були прийняті до свідчення в їхньому вірменському праві, і що також вірмени можуть давати свідчення у міському праві, та їхні свідчення з обох сторін мають бути важливі, якби походили від мужів, гідних довір'я; і що приведених свідків у вірменському праві, якщо сторона, проти якої є приведені свідки, з якоїсь їхньої недосконалості не хотіла задавати (питання), але вимагала від них присяги, таку (присягу) вони повинні зробити, оскільки так звичайно чиниться у міському магдебурзькому праві. А що стосується відновленої суперечки щодо відступлення вірменських будинків, хочемо, вирішуємо та постановляємо, що ті відступлення, скільки б не відбувалися, ніде інакше не мають проходити, тільки у міському праві. А якщо колись між вірменами відбувся поділ діличного спадку, маєтків тобто нерухомостей, цей поділ також має бути визнаний перед міським урядом та вписаний до міських книг. А введення в нерухомі маєтки вірменів має бути зроблено міським вїйтом з двома вірменськими лавниками, які потім мають прийти до райців, і там справу (введення) визнати, яка потім до міських книг має бути вписана. Також наші королівські нагадування у вірменському праві, що є справа поважна, як належить, мають мати свою силу. Крім того, пан або будь-який житель нашого міста Львова та чужинець будь-якої нації може свого слугу або приятелів, або когось-іншого зробити уповноваженим або послати за достатньою грамотою уповноваження, взятому у будь-якому уряді під печаткою, щоб силою (уповноважень) у їхньому праві діяв, а нехай не встановлює за свого уповноваженого адвоката чи прокуратора, що за грошову винагороду говорить (у суді). Потім всі кримінальні вчинки, а саме насильства, що за собою тягнуть втрату здоров'я, честі та доброї слави, або справи, які злочинно є розпочаті, такі до міського права мають бути відкладені та відіслані, де будуть осуджені (злочинні дії) та (справи) належним чином завершаться. Потім, якщо який вірменин уночі будь-який вчинок зробить, має бути сторожами та ціпаками відданий до міської в'язниці, а ранком вірмени, якщо б хотіли, мають просити (міську) раду, щоб з ув'язнення (вірменин)

був звільненим. Якби той спійманий вірменин якусь кривду зробив, має бути відпущений з ув'язнення на поруки і притягнутий до вірменського права, де скривдженій стороні має бути вчинена справедливість. А грошові кари або штрафи, які походять з такої кривди або вчинку того вірменина, спійманого уночі, мають вірменському праву приходити. Потім, має бути дозволено вірменам інших своїх слуг та служниць давати до міської в'язниці та карати їх за їхніми вчинками, за винятком важких злочинів, які за міським правом залишаються. Далі, якщо якийсь вірменин перед бурмистром або міським війтом повів себе зухвало та вперто або вимовив якісь ущипливі слова, сам бурмистр або війт повинен покликати вірменських старших до свого будинку і там з ними разом дізнаватися про вчинок того впертого або зухвалого та нахабного вірменина і передати його до міського ув'язнення. А всі інші статті, які мають обидві сторони у своїх привілеях, що тут не написані та не обмежені, мають бути у своєму повному праві збережені, які ні в чому не відміняємо, ні не хочемо, щоб хтось відмінив. Щоб тоді ті всі та кожна (справа) були засвідчені та міцні, дану грамоту наказали нашою королівською печаткою скріпити. Діялося та дано у Кракові на вальному сеймі у найближчу суботу перед Вербною неділею, року Божого 1523, нашого панування року 17.

Петро, єпископ та віце-канцлер, підписав.

За свідченням велебного у Христі пана отця Петра, познанського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. док. №67.

² Про це також див. док. №71.

1524 р., жовтня 20, Львів

Сигізмунд I наказує всім митникам королівства, щоб не стягували нове мито з львівських вірменів згідно з давніми правами, наданими їм попередньо

Коп.: МК, 38, k.109-110. Титульний напис: "Pro Armenis Leopoliensibus".

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.112зв.-113зв. (польський).

Регест: MRPS, IV/1, N4598.

Sigismundus etc. Universis et singulis thelonatoribus nostris Leopoliensi, Cracoviensi, Sandomiriensi, Lublinensi, Ropcinensi et alias ubilibet in regno nostro constitutis eorumque vicesgerentibus, ad quorum manus hec litere nostre pervenerint, fidelibus nobis dilectis, gratiam regiam generosi, nobiles, famati et providi fideles dilecti. Exposuerunt nobis Armeni nostri Leopolienses, qui licet (?) nobis singulis annis ratione thelonei antiqui certam summam pecuniarum soluere soleant. Nichilominus tamen eo non attento fidelitates vestre ex illis novum theloneum per nos institutum recipiunt et exigunt. Quia vero nos huiusmodi thelonea nova [sic] ex ratione instituimus, ut ea illi dissoluant, qui nunquam alia antiqua thelonea soluere soliti sunt et quorum libertates quascunque nostras et antecessorum nostrorum antiquitus datas et concessas per institutionem, horum novorum theloneorum deposuimus et tollimus, ideo visis hic iuribus ipsorum invenimus eos ad solucione eorum theloneorum noworum, ex quo ratione antiqui thelonea certam summam pecuniarum nobis soluebant. Ideo mandamus vobis destrictius percepientes, quatenus huiusmodi thelonea nova de ipsis Armenis non exigant, neque exigere presumant et merces ipsorum deinceps non taxent, neque detegant pro gratia nostra aliter non facturi. Datum, ut supra [Leopoli feria quinta ante Undecim millia virginum, anno 1524]¹.

¹ Текст у квадратних дужках доданий за попереднім документом МК.

Сигізмунд і т.д. Всім та кожному нашим львівському, краківському, сандомирському, люблінському, ропчицькому та іншим будь-де у нашому королівстві та їхнім заступникам, до рук яких ця наша грамота дійде, вірні нам милі, королівська ласка уродженим, шляхетним, славетним і обачним вірним милим. Показали нам наші львівські вірмени, що нам кожен рік з приводу старого мита певну суму грошей звично платили. Однак, тим не менше, незважаючи на це, ваші вірні з них нове мито¹, нами встановлене, отримують та стягують. Але тому, що ми таке нове мито встановили для того, щоб його вони сплачували, які (вірмени) ніколи іншого старого (мита) не звикли сплачувати, і будь-які вільності, які нами та нашими попередниками давніше дані та надані через встановлення, які нові мита відмінюємо та скасовуємо, тому побачивши їхні права, не змушуємо їх до сплати тих нових мит, з тієї причини, що сплачували нам певну суму грошей за давні мита. Тому наказуємо вам рішуче прийняти (до виконання), щоб таке певне мито з тих вірменів не стягували і не примушували (інших) стягувати та надалі їхні товари не оцінювали і не затримували, інше, задля нашої ласки, хай не чиниться. Дано, як вище [у Львові в четвер, перед святом 11 тисячі дів, року 1524].

¹ Див. примітку до док. №73.

1524 р., жовтня 20, Львів

Сигізмунд I наказує митникам кількох великих міст, щоб не стягували нове мито з львівських вірменів, оскільки вони кожного року звично сплачують в королівську скарбницю певну суму грошей щодо давнього мита

Коп.: МК, 38, к.544-546; 38, к.572-574. Титульний напис: "Litere pro Armenis Leopoliensibus".

igismundus etc. Manifestum facimus, harum serie literarum, universis et singulis, quibus expedit. Quomodo venientes ad nos fideles nostri Armeni Leopolienses gravi eum querimonia exposuerunt, quod licet ipsi certam summam pecuniarum nobis ratione thelonei antiqui soluere sunt astricti, vigore certi contractus et iurium ipsorum, que vidimus et legi audivimus, hiis tamen non attentes theloneatores nostri eorumque factores et procuratores theloneum illud, quod libere civitates et oppida libera soluunt, propterea, quod omnes libertates de non soluendis theloneis ex civitatibus et oppidis liberis sustulimus et levavimus, ab eisdem Armenis et mercibus eorum repetunt et exigunt, existimantes forsitan Armenos predictos Leopolienses fuisse et esse liberos et exemptos ab omni solucione theloneorum nostrorum supplicaverunt igitur nobis, ut in ea re indemnitati eorum benigniter consulere dignaremur. Nos nolentes eos ipsos Armenos bina solucione thelonei gravari declarando decernimus et decernendo declaramus presentibus, quod ex quo Armeni Leopolienses predicti et iuribus ipsorum et contractum secundum, quem nobis certam summam pecuniarum ratione thelonei in civitatibus Cracoviensis, Sandomiriensis, Ropczicensis, Leopoliensis et Lublinensis soluunt, comperimus igitur et invenimus, ut ipsos Armenos non esse nec debere fore obligatos ad solucionem eorum theloneorum, que civitates et oppida libera soluere nobis debent et tenentur. Quandoquidem pro antiquo theloneo certam pecuniarum summam nobis, ut premissum est soluere consueverunt et tenentur. Universis ergo et singulis theloneatoribus nostris nominatim Cracoviensis, Sandomoriensis, Ropczycensis, Leopoliensis et Lublinensis et aliis ubilibet ac ipsorum substitutis, ad quos hec nostre pervenerint litere, committimus et mandamus presentibus, quatinus nulla thelonea scilicet ea, que libera civitates et oppida soluere nobis coguntur, ab Armenis Leopoliensibus et eorum quolibet repetatis, recipiatis ac neque deinceps capi et repeti curetis, quin immo ea ipsa thelonea in libris et registris vestris annotata et inscripta, que Armeni soluere ante presentem declaracionem nostram deberent debeatis et excribatis. Et insuper mandamus vobis et vestrum cuilibet, ne deinceps res et merces eorundem Armenorum Leopoliensium retegatis, revideatis ac taxetis, sed eos ad nundinas et fora, ad que ire decreverint proficisci libere permittatis sub gravamina indignacione nostra secus facere non ausuri. Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Datum in civitate nostra Leopoliensi feria quinta proxima ante festum sanctorum Undecimi millium virginum, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto, regni vero nostri decimo octavo.

Relacio, ut supra [magnifici Cristophori de Schydlowyecz etc.].¹

¹ Текст у квадратних дужках доданий за попереднім документом МК.

Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Прийшли до нас наші вірні львівські вірмени з великою скаргою та скаржилися, що хоча вони є зобов'язані до сплати нам певної грошової суми щодо старого мита¹, а це (впливає) з певного контракту та їхніх прав, які ми бачили і слухали, коли їх читали, однак на ті (права) наші митники та їх збирачі тих мит не зважали, адже звільнені міста та містечка (мають) платити, тому що ми зняли будь-які звільнення від сплати мит зі звільнених міст та містечок, і (митники) ті (мита) підняли для тих вірменів та їхніх товарів та їх беруть та стягують. Подібно вважали ті львівські вірмени, що вони мають бути вільні та вилучені від будь-якої сплати наших мит, просили тоді нас, щоб ми таким чином ласкаво допомогли у цій справі, щоб вони не мали втрат. Ми, не бажаючи тих вірменів обтяжувати подвійною сплатою мита, уточнюючи наказуємо та наказуючи уточнюємо даною (грамотою), оскільки ті львівські вірмени відповідно до їхніх прав та контракту, за яким платять нам певну грошову суму щодо мит у містах Кракові, Сандомирі, Ропчичах, Львові та Любліні, тоді побачивши та знайшовши, що ті вірмени не мають бути зобов'язані до сплати таких мит, які нам звільнені міста, містечка мають платити, адже звикли платити за давнє мито певну грошову суму нам, як вищезгадано. Тому всім та кожному зокрема, нашим митникам, а саме краківським, сандомирським, ропчицьким, львівським та любельським та іншим, що є будь-де у нашому королівстві, та їхнім писарям, збирачам та намісникам, до яких наша дана (грамота) прийде, доручаємо та наказуємо даною (грамотою), щоб жодного мита, тобто тих, які звільнені міста та містечка звикли нам платити, від тих вірменів та від кожного з них не брали та не стягували і щоб у майбутньому не брали; та загалом такі мита, записані у ваших книгах та реєстрах, які б вірмени перед тим нашим уточненням мали сплатити, щоб викреслили та не записували. Та, крім цього, наказуємо вам та кожному з вас, зокрема, щоб зв'язаних товарів тих львівських вірменів не розв'язували, не оглядали, не рахували, але щоб вони на ярмарки та на торги, де б хотіли їхати, вільно їх допустили. Під великою нашою неласкою, щоб інакше не чинили. Для засвідчення до тієї грамоти нашу печатку наказали підвісити. Дано у нашому місті Львові, у четвер перед святом Одинадцяти тисяч дів, року Божого 1524, а панування нашого року – 19.

[За свідченням, як вище велебного Христофора з Шидловець, краківського воєводи та старости, канцлера Польського королівства]².

¹ Старе мито – традиційне торговельне мито. З початку XVI ст. вводиться так зване нове мито, що підносило тарифні ставки на окремі товари та охоплювало ті з них, що раніше продавалися безмитно.

² Текст у квадратних дужках доданий за попереднім документом МК.

1527 р., липня 6, Неполомичі

Сигізмунд I, надаючи привілей про звільнення всіх львівських міщан від сплати податків на 20 років, дозволяє львівським вірменам торгувати з двох вікон будь-яким видом м'яса з будь-якими покуцями

Коп.: МК, 42, k.247v-248v. Титульний напис: "Libertas civium et Armenorum Leopoliensium".

Регест: MRPS, IV/1, N5237.

igismundus etc. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis. Quia quemadmodum comparientes calamitati civium nostrorum Leopoliensium, qui ex conflagratione civitatis gravissima damna acceperunt, libertatem ad viginti annorum decursum dedimus. Ita etiam Armenis nostris civitatem ipsam Leopoliensem incolentibus, eandem ipsam libertatem cum adiectioni aliorum articulorum dare dignati sumus, cuius libertatis tenor sequitur et est talis.

Далі наводиться грамота Сигізмунда I від 19 липня 1527 р., де міститься звільнення всіх львівських міщан від сплати податків на 20 років (див.: Привілеї міста Львова, №95).

Qui quidem libertas quoniam, ut Christianis, ita Armenis et Ruthenis a nobis benigniter concessa est. Ideo decrevimus, ut ipsa libertate in omnibus et per omnia ipsi Armeni sive Christiani pociantur et gaudeantur. Preterea volentes eosdem ipsos Armenos nostros uberiori gratia prosequi, ut nostra benignitate adiuncter (?) eo alacrius domus suas instaurent et mercature, quam precipue colunt operam dent, dedimus illis et damus facultatem, ut in macello eorum in duabus fenestris carnes quascumque quibuscumque hominibus Christianis sive Ruthenis et cuiuscumque alterius nationis et sexus libere et secure omnibus diebus esui carniū congruentibus exponant et vendant, contradictione consulum et laniorum Leopoliensium non obstantibus, huic usque ad viginti annorum sese continue et immediate sequentium decursum. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum, ut supra [in Nyepolomicze sabbato infra octavas Visitationis Marie Virginis domine nostre, anno Domini 1527]¹.

¹ Текст у квадратних дужках доданий за попереднім документом МК.

игізмунд і т.д. Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, що достоту дізнавшись про нещастя наших львівських міщан, які через пожежу міста отримали найважчі втрати, ми надали звільнення на 20 років. Тож нашим вірменам, які живуть у тому місті Львові, ми вважали за гідне таке саме звільнення дати з додатком інших статей. Зміст того звільнення наводиться і є таким.

Далі наводиться грамота Сигізмунда I від 19 липня 1527 р., де міститься звільнення всіх львівських міщан від сплати податків на 20 років (див.: Привілеї міста Львова, №95). Після цього подано текст:

Це звільнення є ласкаво надане нами як християнам (католикам), так і вірменам та українцям. Отож постановляємо, щоб тим звільненням у всьому та всіх (моментях) ті вірмени

та християни (католики) користувалися та тішилися. Крім цього, хочемо тих наших вірменів пліднішою милістю нагородити, щоб нашою ласкою додатково (?) тим жвавіше свої будинки відновлювали та торгівля, якою головню займаються, забезпечила працю, ми дали їм та даємо можливість, щоб у їхній ятці у двох вікнах виставляли і продавали будь-яке м'ясо будь-яким людям – християнам (католикам) чи українцям та (людині) будь-якої іншої нації та статі, вільно і безпечно, у всі дні, відповідні до вживання м'яса, незважаючи на заперечення львівських райців та різників, та (вільність) аж до 20 років послідовно і безпосередньо (має) тривати. Для засвідчення справи до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Дано, як вище [в Неполомичі в суботу, в октаву Відвідин Діви Марії, нашої Господарки, року Божого 1527].

1530 р., березня 31, Краків

Сигізмунд I дозволяє львівським вірменам привозити для свого споживання 10 бочок вина мальмазії та 10 бочок іншого вина

Перест: МК, 44, к. 709. Титульний напис: “Consensus Armenorum Leopoliensium” (MRPS, IV/1, N5602).

Anno, loco et die, quibus supra [Cracovie, feria quarta infra octavas Corporis Domini, anno Domini 1530] sacra regia maiestas dedit facultatem famatis viris Armenis Leopoliensibus superioribus anni, ut quottannis decem vasa malmatici et alia decem vini expropriarent. Quos ulteriori gracia prosequi volens admisit illis, ut preter illa decem vasa malmatici et item alia decem vini, alia decem vasa malmatici et eciam decem vini singulis annis possunt in usum subditorum suetis (?) expropriare. Literae in forma cancellaria solita extraditae.

Relatio eiusdem, ut supra [magnifici Cristophori de Schydlowycz etc. cancellarii nostri regni Poloniae].

Року, місяця і дня, як вище [Краків, середа в октаву Божого Тіла, року Божого 1530] священний королівський маєстат дав можливість у попередні роки славетним мужам львівським вірменам щороку привозити 10 бочок мальмазії та інші 10 бочок вина. Тих (вірменів) бажаючи більшою ласкою обдарувати, (король) дозволив їм, щоб крім тих 10 бочок мальмазії і потім 10 бочок іншого вина, могли привозити щороку для вживання підданим звично (?) ще 10 бочок мальмазії і також 10 бочок звичайного вина. Грамота видана у звичайній канцелярській формі.

Свідчення того, що вище [вельможного Христофора з Шидловець і т.д., канцлера нашого Польського королівства]¹.

¹ Доданий текст за попереднім документом з тією ж датою, внесеним до МК.

1547 р., серпня (без дня), Люблін

Сигізмунд I забороняє львівським вірменам продавати м'ясо будь-кому з двох м'ясних яток, крім людям свого обряду

Регест: MRPS, IV/1, N7986 (книга МК загинула під час Другої світової війни).

1548 р., грудня 13, Пйотрків

Сигізмунд Август підтверджує львівським вірменам всі права, привілеї та вільності, надані попередніми королями, та інші як світські, так і духовні, а також публічні й приватні документи

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.465. Пергамент: 39,5x77 + 16,3 см. Ініціал “Г”. Написи: “Sigismundi Augusti, 1548” (XVI); “Oblatae et susceptae ad acta regni cancellariae maioris feria quinta post festum sanctae Hedvigis proxima anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo primo. Andreas Buialski secretarius regius” (XVII), “Confirmacia generalna Augusta krola dostatecznie napisana praw, przywileiow, wolnosci, zwyzczaiow dawnych Ormian Lwowskich we Lwowie” (XVIII). Далі два написи вірмено-кипчацькою мовою. Печатка відсутня.

Коп.: МК, 187, k.162v-164v; ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.19-21зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.56-58.

Регест: Каталог, №535.

n nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, necnon terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuiaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae etc. dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis, praesentibus et futuris, harum noticiam habituris. Quia quemadmodum nos duodecimo abhinc anno solenni praestito iuramento et literis ad id datis obligavimus nos postquam regni gubernacula acceptaremus, omnia iura, privilegia et libertates quorumvis subditorum nostrorum omnium statuum et ordinum, tam publicas, quam priuatas confirmare, ita posteaquam serenissimus dominus parens noster desyderatissimus ex hac vita decessit regnique gubernacula ad nos sunt delata, tametsi memores iurisiurandi a nobis praestiti et fidei per literas nostras datae ea, ad quae verbis nos adstriximus, in praesenti generali conventu regni nostri re ipsa praestiterimus, omniaque iura, privilegia, literas, libertates et immunitates, prerogativas ecclesiasticas et seculares, tam publicas, quam privatas, personis cuiuscunque status et ordinis a regibus Poloniae et aliis antecessoribus nostris concessas, literis super ea re specialiter datis confirmaverimus, eaque nos omnia sancte et inviolabiliter observatuos vigore praestiti iuramenti obligaverimus. Quia tamen nobis in conventionem hac generali Piotrkoviensi existentibus, venientes ad nostram praesentiam fideles nostri subditi seniores Armenorum civitatis nostrae Leopoliensis suo et communitatis Armenorum nomine nobis supplicantes, ut omnia iura, privilegia, literas, libertates, praerogativas et immunitates, insuper et consuetudines ipsis Armenis Leopoliensibus et ipsorum communitati a serenissimis antecessoribus nostris regibus aliisque concessas specialibus nostris literis autoritate nostra regia approbare, ratificare, confirmareque dignemur, exhibueruntque coram nobis literas prolixas in pergameni descriptas sub titulo serenissimi domini parentis nostri desyderatissimi, sigillo eiusdem e zona cericea dependente communitas, nulla in parte suspectas, a suaque maiestate confirmatas, varias libertates et praerogativas ipsis Armenis eorumque communitati concessas in se continentes, nos supplicationi ipsorum, ut iuste benigne annuentes, censes, tam literas praefatas serenissimi domini parentis nostri non secus, atque si de verbo ad verbum praesentibus literis essent insertae et inscriptae, quam omnia alia privilegia, iura, donationes, literas, libertates, praerogativas et immunitates, quibus ipsi Armeni eorumque communitas gaudet iuste et legitime, ipsis per serenissimos antecessores nostros publice et privatim concessas, quas hic pro specialiter et singillatim insertis habere volumus, tam in genere, quam in specie, generalitati per specialitatem et specialitati per generalitatem non derogantes, in omnibus earum punctis, articulis, conditionibus et clausulis, iusuper et consuetudines, quibus usi sunt et hucusque utuntur, approbandas, ratificandas et confirmandas duximus, approbamusque, ratificamus et confirmamus praesentibus literis nostris, decernentes ea omnia iura, privilegia, donationes, literas, libertates, praerogativas et immunitates et consuetudines robur debitae et perpetuae non secus atque civitatis Leopoliensis firmitatis obtinere debere. Harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est subappensum. Datum Piotrkoviae in conventionem generali regni nostri feria quinta post festum Conceptionis gloriosissimae virginis Mariae proxima, anno Domini millesimo quingentesimo quadragésimo octavo, regni vero nostri decimo octavo, praesentibus reverendissimo ac reverendis in Christo patribus dominis Nicolao Dzierzowski archiepiscopo Gnesnensi, legato nato ac primate, Samuele Maczieiowski Cracoviae et regni nostri cancellario, Andrea Wladislaviensi, Andrea Noskowski Plocensi, Ioanne Dziaduski Premisliensi, Ioanne Droiewski Chelmensi ecclesiarum episcopis, ac magnificis, generosis et venerabilibus Ioanne comite a Tarnow castellano Cracoviensi, regni nostri exercituum supreme ac Sandomiriensi, Striensi et Lubaczoviensi capitaneo, Petro Cmitha comite in Visnicze Cracoviensi, regni nostri marschalco Cracoviensi, Scepusiensi, Premisliensi et

Colensi, Ianussio Liatalski Posnaniensi, Schidloviensi et Iuniwladislaviensi, Ioanne comite a Thenczin Sandomiriensi, curiae nostrae marschalco, Lublinensi et Lielioniensi, Stanislao a Lasko Syradiensi ac Lanciensi, Petro de Sluzewo Calissensi et Diboniensi, Andrea comite a Thenczin Lublinensi, Rohatinensi et Sniatinensi, Petro de Dambrowicza terrarum Russiae generali Casimiriensi et Radomiensi, Nicolao Iarund de Brudzewo Lanciensi, Ioanne de Mieliecz Podoliae et Chmielnicensi, Raphaelae Liesczinski Brzestensi et Radzieiowiensi¹, Ioanne Dzierzgowski Mazoviae et Varschoviensi palatinis et capitaneis, Andrea comite a Gorka Posnaniensi et maioris Poloniae generali, Martino Sborowski Calissensi, Schidloviensi et Odolanoviensi, Spitkone de Tarnow Voiniciensi, regni nostri thesaurario, Brzesnicensi, Krzepicensi et Krzeszoviensi, Stanislae de Przeramp Syradiensi, Ioanne Oczieki Bieciensi, serenissimae dominae parentis nostrae charissimae curiae magistro, burgrabio et succamerario Cracoviensi ac Sandecensi, Erasmo de Krethkow Brzestensi ac Pisdrensi, Nicolao Grabia Chelmensi, regni nostri vicecancellario ac Lubomliensi, Alberto Starzechowski Belzensi et Drohobicensi, Ioanne Bonar de Balicze Oswienczimiensi, Ioanne de Gologori Haliciensi castellanis et capitaneis, Iacobo Uchanski decano Plocensi et archidiacono Varschoviensi, Valentino Dambiensi, curiae nostrae refferendariis, Ioanne Przerampski praeposito, Stanislae Hossio canonico Cracoviensi, secretariis nostris, sincere et fidelibus dilectis. Datum per manus praefati magnifici Nicolai Grabia castellani Chelmensis, regni nostri vicecancellarii et Lubomliensis etc. capitanei.

Nicolaus Grabia, regni vicecancellarius, subscripsit.

Relatio magnifici Nicolai Grabia castellani Chelmensis, regni Poloniae vicecancellarii, Lubomlensisque capitanei.

¹ У публікації Ф.Бішоффа пропущено: Andrea comite a Thenczin Lublinensi, Rohatinensi et Sniatinensi, Petro de Dambrowicza terrarum Russiae generali Casimiriensi et Radomiensi, Nicolao Iarund de Brudzewo Lanciensi, Ioanne de Mieliecz Podoliae et Chmielnicensi, Raphaelae Liesczinski Brzestensi et Radzieiowiensi.

В ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми, Сигізмунд Август, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти), кому потрібно, всім і кожному зокрема, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що, коли ми відповідно двадцять років тому, складаючи урочисту присягу і даючи про це грамоту, зобов'язалися після того, як візьмемо кермо королівства¹, затвердити всі права, привілеї та вільності будь-яких наших підданих усіх станів та груп, як публічні, так і приватні, тоді коли найясніший пан, наш найдорожчий батько, відійшов з цього світу і кермо королівства дісталось нам, тож пам'ятаючи присягу, складену нами, і чесне слово, дане нашою грамотою, те, до чого ми зобов'язалися словами, на даному вальному сеймі справді виконали. Всі права, привілеї, грамоти, вільності й свободи, церковні й світські прерогативи, як публічні, так і приватні, надані особам будь-якого стану та групи королями Польщі та іншими нашими попередниками, ми підтвердили грамотою, виданою спеціально для цієї справи, і

зобов'язалися шляхом складеної присяги зберігати їх усі свято й непорушно. Отож, коли ми перебували на цьому вальному сеймі у Пйотркові, прийшли перед нашу присутність наші вірні піддані старші вірменів нашого міста Львова та іменем своїм та вірменської громади просять нас, щоб ми королівською повагою схвалили, зміцнили та підтвердили всі права, привілеї, грамоти і звичаї, надані тим же львівським вірменам та їхній громаді найяснішими нашими попередниками королями та іншими. І пред'явили нам обширні грамоти, написані на пергаменті, під титулом найяснішого пана, нашого найдорожчого батька, скріплені його підвішеною печаткою з воскового кружка, що з жодного боку не викликає підозріння, підтверджену його маєстатом, у яких є різні вільності й прерогативи, надані цим же вірменам та їхній громаді. Ми ласкаво прихилившись до їхнього прохання, як до справедливого, вважаючи вищезгадані грамоти найяснішого пана, нашого батька не інакше, а так як би вони були дослівно включені й вписані в цю грамоту, як і всі інші привілеї, права, донації, грамоти, вільності, прерогативи і свободи, якими справедливо і законно тішаться ці ж вірмени та їхня громада, надані їм публічно та приватно нашими найяснішими попередниками; хочемо їх мати включеними сюди спеціально і зокрема, як загально, так і нарізно, не применшуючи загальне частковим і часткове загальним, в усіх їхніх пунктах, статтях, умовах і клаузулах, а також більше цього у звичаях, якими користувалися і досі користуються, ми вважали схвалити, зміцнити та підтвердити. І схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо даною нашою грамотою, вирішуючи, що всі ті права, привілеї, донації, грамоти, вільності, прерогативи і свободи та звичаї повинні отримати силу належної та вічної міцності, так само як (отримали для) міста Львова. Для засвідчення до даної грамоти наша печатка є підвішена. Дано в Пйотркові на вальному сеймі нашого королівства в найближчий четвер після свята Зачаття найславнішої діви Марії, року Божого 1548, а нашого панування – 18, у присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого вище вельможного Миколая Граб'я, холмського каштеляна, віце-канцлера нашого королівства та любомльського і т.д. старости.

Миколай Граб'я, віце-канцлер королівства, підписав.

Свідчення вельможного Миколая Граб'я, холмського каштеляна, віце-канцлера Польського королівства та любомльського старости.

¹ Сигізмунд Август коронувався на короля Польщі ще за життя батька Сигізмунда I у 1529р.

1549 р., червня 13, Краків

Сигізмунд Август звільняє львівських вірменів від юрисдикції всіх воєвод, каштелянів, старост, земських та городських суддів і підсудків, а також всіх інших сановників та комісарів королівства і підпорядковує їх юрисдикції міського війта та вірменських старших

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.467. Пергамент: 41х73,5 + 14,5 см. Написи: “Registratae” (XVI), “Anno 1549, feria 5 post festum Pentecostes” “w Krakowie” (XVII). Далі кілька стертих написів та один напис вірмено-кипчацькою мовою.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.16-18зв.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.393, арк.1081-1085.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.59-61.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.97-99зв. (польський).

Регести: AGZ, X, N820; Каталог, №537.

n nomine Domini amen. Ad rei memoriam sempiternam. Nos Sigismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, necnon terrarum Cracoviae, Sando[mir]iae, S[ir]adiae¹, Lanciciae, Cuiaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, quorum interest, universis et singulis, presentibus et futuris, earum noticiam habituris, quod, etsi [ante annos]¹ aliquot ad supplicationem civium Leopoliensium serenissimus olim dominus parens noster desideratissimus concesserat literas civitati Leopoliensi, per quas confirmavit privilegia omnia a serenissimis antecessoribus nostris ipsi civitati Leopoliensi concessa, quibus diserte et copiose continetur, omnes civitatis Leopoliensis incolas non alibi debere, quam apud ipsorum advocatum in eorum iure, advocatus vero coram nobis respondere ac iure conveniri, ipsosque denique cives et alios omnes incolas civitatis Leopoliensis ab omnibus iurisdicionibus omnium et singulorum regni nostri procerum et officialium ac aliorum quorumcunque iudicum seu dignitariorum exemptos esse. Quia tamen in eisdem literis, sic ut premissum est, concessis Armeni civitatem ipsam Leopoliensem incolentes non sint nominatim et specialiter expressi, supplicatum est nobis per certos consiliarios nostros pro eisdem Armenis Leopoliensibus, ut ipsis speciales predictae libertatis et prerogativae nostras literas ex gratia nostra concedere dignaremur. Quorum supplicationi annuentes, tum attendentes ipsos Armenos non minus esse debereque censi cives Leopolienses, quam reliquos, qui eo nomine gaudent, quando quidem eandem civitatem incolant, illiusque onera pariter et equaliter cum caeteris civibus ferant. Ipsos Armenos Leopolienses per eas speciales literas nostras ab omnium dignitariorum, officialium, iudicum, subiudicum et aliorum quorumvis hominum iurisdicione eximendos duximus, quemadmodum presentibus literis nostris eximimus, decernentes et statuentes ipsos Armenos Leopolienses ad nullum iudicium palatinorum, castellanorum, capitaneorum, vicecapitaneorum, iudicum, subiudicum Polonicum terrestre, castrense aut aliud quodcunque regni nostri dignitariorum, officialium seu commissariorum nostrorum pro quibuscunque causis, magnis et parvis, criminaliter vel civiliter de bonis eorum quibuscunque eis intentatis evocari posse ac debere, sed omnes apud eorum advocatum et seniores Armenos eidem advocato annexos in iure ipsorum Armenico conveniri debere atque iustificari, advocatus vero cum senioribus Armenis coram nobis, cum in regno fuerimus, et literis nostris sigillo nostro obsignatis evocabuntur, eodem iure suo Armenico responsuri perpetuis temporibus. Sed quoniam iudicium ipsum Armenicum constat ex advocato civili et senioribus Armenis, nec unus sine altero, videlicet advocatus absque Armenis et econverso, quicquam decernere vel constituere potest, ex tunc volumus et decernimus, ut si per quempiam iudicium ipsum Armenicum de quacunque causa ad nos evocare contigerit, nonnisi simul et coniunctim ipsi seniores Armenici cum advocato suo tanquam capite ipsorum iudicii coram nobis compareant seque unicuique de se querenti iustificent. Quare universis et singulis palatinis, castellanis, capitaneis, vicecapitaneis, iudicibus, subiudicibus et aliis quibuscunque dignitariis et officialibus nostris id ad noticiam deducentibus

mandamus, habere volentes, ne ipsos Armenos Leopolienses et iudicium ipsorum in iudicia sua evocare audeant cattareque paciantur, verum omnes et singulas eorum causas et negocia pro quibus ad iudicia et tribunalia eorum citabuntur extraque ius suum Armenicum eis competens evocabuntur, ad iudicium ipsum Armenicum, in quo resident, remittant et eos impetere non presumant. Quam si quovis modo per quempiam iudicum, dignitariorum et officialium nostrorum contra prefatos Armenos et iudicium ipsorum attentatum, sentenciatum vel decretum fuerit, id irritum et nullius roboris ac momenti esse volumus, declaramus et decernimus, totumque illud cassamus et anihilamus per presentes. Si quis vero contra presentes literas nostras ipsos Armenos Leopolienses ex iure eorum Armenico evocaverit vel contra eosdem aliquid decerverit, extunc talis damna illa, quae exinde perceperint, citati ad presenciam nostram rependere tenebuntur, et nihilominus totum illud, quicquid per eos attentatum, decretum et sentenciatum fuerit, sicut premissum est, irritum et nullius roboris esse et fieri debet, tenore presentium mediante, perpetuis temporibus et in aevum. In quorum omnium et singulorum premissorum fidem et testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Cracoviae feria quinta post festa Penthecostes proxima anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo none, regni vero nostri anno vigesimo, presentibus reverendis in Christo patribus et dominis, necnon magnificis, generosis et venerabilibus Samuele Maczieiowski Cracoviensis et regni nostri cancellario, Ioanne Drogiewski Chelmensis ecclesiarum episcopis, Ioanne comite in Tarnow castellano Cracoviensi, regni nostri exercituum generali ac Sandomiriensi, Striensi, Lubaczoviensique, Stanislae Laski palatino Siradiensi et Lanciensi, Spithcone de Tarnow Woinicensi regni nostri thesaurario ac Brzeznicensi, Krzepicensi Krzessoviensique, Ioanni Oczieski Biecensi serenissimae dominae parentis nostrae charissimae curiae magistro, succamerario et burgrabio Cracoviensi ac Biecensi, Nicolao Grabia de Grabicze Chelmensi regni nostri vicecancellario ac Lubomliensi castellanis et capitaneis nostris, Ioanne Przerembski preposito Cracoviensi, Valentino Dambieniski burgrabio Cracoviensi, Iacobo Uchanski decano Plocensi, referendariis aulae nostrae, Ioanne Liutomierski curiae nostrae thesaurario, Nicolao Miskowski mensae nostrae incisore capitaneoque Miedzirzecensi et aliis quam pluribus dignitariis, officialibus et aulicis nostris ad premissa existentibus. Datum per manus prefati magnifici Nicolai Grabia castellani Chelmensis, regni nostri vicecancellarii Lubomlensisque etc. capitanei sincere nobis dilecti.

Nicolaus Grabia regni vicecancellarius, subscripsit.

Relacio eiusdem magnifici Nicolai Grabia castellani Chelmensis, regni Poloniae vicecancellarii Lubomlensisque etc. capitaneo.

¹ Втрачений текст.

ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми, Сигізмунд Август, Божою ласкою король (*титлатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім, хто це читатиме. Що перед тим кілька років тому на прохання львівських міщан покійний наш найясніший, найдорожчий батько дав

грамоту місту Львову, якою підтвердив всі привілеї¹, надані тому місту Львову нашими найяснішими попередниками, де ясно та детально міститься, що всі жителі міста Львова ніде інше, тільки перед війтом у їхньому праві, а війт перед нами мають відповідати і покликатися. І що також ці всі міщани і жителі міста Львова є вийняті з будь-якої юрисдикції всіх та кожного у нашому королівстві магнатів та урядовців, як також і всіх інших суддів або достойників. Однак у тій наданій грамоті, як вище згадується, вірмени, що у тому місті Львові мешкають, не є згадані спеціально та своїм іменем, (тому) просили нас за них деякі наші радники, щоб ми також вважали надати з нашої ласки їм спеціальною нашою грамотою згадану вільність та прерогативу. Прихилиючись до їхніх прохань та уважаючи, що ці вірмени не менше, які інші (жителі), мають вважатися львівськими міщанами, які з цього імені (міщанина) тішаться, бо це місто заселяють і там порівно тягарі з іншими міщанами несуть. Нашою спеціальною грамотою тих львівських вірменів від юрисдикції всіх достойників, урядників, суддів, підсудків та інших будь-яких людей вважали вийняти, як і даною нашою грамотою виймаємо, вирішуємо та встановлюємо, що ці львівські вірмени до жодного суду воєвод, каштелянів, старостів, підстаростів, суддів та підсудків польського земського, гродського (судів) або будь-кого іншого нашого королівства наших достойників, урядників чи комісарів про будь-яку справу, велику чи малу, розпочату кримінально або цивільно з будь-яких їхніх маєтків не мають і не повинні викликатися, але всі перед їхнім війтом та вірменськими старшими, що приєднані до того війта, у їхньому вірменському праві мають погоджуватися та судитися. А війт з вірменськими старшими викликатимуться перед нами, коли у королівстві будемо, нашою грамотою, скріпленою нашою печаткою, на тому своєму вірменському праві будуть відповідати вічними часами. Але щоб їхній вірменський суд складався з війта та вірменських старших, щоб один без другого, тобто війт без вірменів та навпаки, не міг вирішувати і встановлювати, і тоді хочемо та вирішуємо, якщо б сталося, що їхній вірменський суд з будь-якої причини кимось був викликаний до нас, тоді тільки спільно і разом ці вірменські старші зі своїм війтом, як головою їхнього суду, перед нами мають стати і там виправдовуватися з кожним, хто на них скаржився б. А тому всім та кожному, воєводам, каштелянам, старостам, підстаростам, суддям, підсудкам та всім іншим нашим достойникам та урядовцям, доводячи до їхнього відома, наказуємо, бажаючи мати, щоб тих львівських вірменів та їхній суд у свої суди не наважувалися викликати і не допускали позивати, але всі та кожну зокрема, справи та потреби, про які би до судів та трибуналів їх позивали з-поза свого властивого їм вірменського права, щоб були відіслані до їхнього вірменського права, на якому сидять, та їх не наважилися утискати. Або якщо будь-яким чином з боку будь-якого нашого судді, достойника, урядника проти згаданих вірменів та їхнього суду було б застереження, прийнято вирок та покарання, тоді все хочемо мати за неважливе, яке жодної сили і значення не мало, уточнюємо і вирішуємо та все це скасовуємо та уневажнюємо даною (грамотою). Якщо ж проти даної нашої грамоти тих львівських вірменів з їхнього вірменського права (хтось) викличе або проти них будь-що вирішить, тоді за такі шкоди, що звідси виникнуть, буде покликаний до нашої присутності та буде відповідати. І через це все, що ним буде вчинено, прийнятий декрет та судові рішення, так, як вище згадано, має бути неважливе та не може мати жодної сили за посередництвом змісту даної (грамоти) на вічні часи і назавжди. На що все і кожне вищезгадане для кращої довіри та засвідчення наша печатка є підвішена. Дано у Кракові у найближчий четвер після свята П'ятидесятниці, року Божого 1549, а нашого панування року 20, у присутності (список

свідків). Дано через руки вельможного Миколая Граб'я, холмського каштеляна, віце-канцлера нашого королівства, любомльського старости і т.д. щиро нам милого.

Миколай Граб'я, віце-канцлер королівства, підписав.

За свідченням того вельможного Миколая Граб'я, холмського каштеляна, віце-канцлера Польського королівства, любомльського старости і т.д.

¹ Див. грамоту Сигізмунда I від 9 квітня 1543 р.: Привілеї, №118.

1559 р., січня 17, Пйотрків

Сигізмунд Август підтверджує привілеї Казимира IV від 2 вересня 1491 р., в якому міститься привілеї Владислава II від 3 квітня 1415 р. про надання вірменській громаді в святойоаннівському деканаті на львівському передмісті вірменського права та деякі інші привілеї королівських урядовців

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.509. Пергамент: 49,5х70,5 + 10,5 см. Написи: “Privilegium iurisdictionis sanctae Joannis suburbii Cracoviensis Leopoliensis” (XVII); “Sabbatho post dominicam conductus Paschae proximo, anno Domini 1639 confirmatio praesens privilegiorum intro contentorum ad acta castrensia capitanealia Leopoliensia est per oblatam porrecta, suscepta et ingrossata. Sabbatho vero post festum Visitationis beatissimae Virginis Mariae, anno Domini 1721 ex confrontatione protocolli tum inductae cum hocce originali est fidelissime, prout in protocollo et inducta continetur, connotata. Ex ea ratione, quia connotatio antiquior est erronee adnotata, siquidem non sub actu feria 2-da post dominicam Misericordiae eiusdem anni 1639, verum sub actu superscripti, id est sabbathi post dominicam conductus Paschae pro anno Domini 1639 reperta, continetur” (XVIII); “In officio consulari Leopoliensi feria 6-ta postridie festi Conversionis sancti Pauli apostoli, die scilicet 26 Januarii, anno Domini 1770 productum” (XVIII). Далі кілька вицвілих написів. На шовковому жовто-зеленому шнурку печатка без воскової кустодії: Gum., XIII, №50.

Коп.: Оссол., 1727, арк.666-676.

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.390, арк.609-619; спр.610, арк.1815-1825.

Регести: AGZ, X, N1118; Каталог, №589.

igismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae Samogitiae etc. dominus et haeres. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, praesentibus et futuris, harum notitiam habituris. Exhibitas esse nobis per certos consiliarios nostros literas privilegii serenissimi olim Casimiri regis antecessoris nostri, sigillo eiusdem communitas, integras omnique suscipionis nota carentes, continentes in se certas libertates, iura atque praerogativas Armenis extra muros civitatis nostrae Leopoliensis in fundo ecclesiae sancti Joannis collocatis concessas,

supplicatumque nobis fuisse, ut easdem literas privilegii autoritate nostra regia innovare, approbare ratificareque et confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum verba haec sunt.

Далі наводиться грамота Казимира IV від 2 вересня 1491 р. (див. док. №51), в якій міститься привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. (див. док. №38). Після цього подано текст.

Proinde nos Sigismundus Augustus rex praeinsertas literas privilegiorum et omnia in eis contenta, in quorum usu et possessione ipsi Armeni suburbii Leopoliensis extant, autoritate nostra regia innovandas, approbandas, ratificandas et confirmandas duximus approbamusque, ratificamus et confirmamus harum serie literarum, decernentes easdem literas privilegiorum in omnibus conditionibus, clausulis et articulis robur debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. Adiacentes insuper, quod eisdem Armenis suburbii Leopoliensis opifices secundum veterem consuetudinem quosvis artificii cuiuscunque inter se habere eisque opificia exercere liberum erit. In cuius rei fidem sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum in conventu regni generali Piotrcoviensi feria tertia ante festum sanctae Agnetis proxima, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, regni vero nostri vigesimo nono. Praesentibus reverendis in Christo patribus Andrea Zebrzydowski Cracoviensi, Iacobo Uchanski Vladislaviensi, Andrea Noskowski Plocensi, Ioanne de Przeramb nominato Chelmensi, ecclesiarum episcopis, et regni Poloniae vicecancellario, nec non magnificis, generosis et venerabilibus Ioanne in Tarnow Cracoviensi, castellano exercituum regni nostri summo et Striensi, Lubaczoviensique, Martino a Zborow Poznaniensi, Schidloviensi, Odolanoviensi, Stobnicensique, Spitkone Iordan de Zakliczyn Sandomiriensi, Premisliensi Camionacensique, Andreae de Koscielec Calissiensi, Bidgostensi Pizdrensique, Ianussio de eadem Koszielec Siradiensi, Maioris Poloniae generali, Naclensique, Ioanne de Mielec Podoliae, regni nostri supremo marshalco ac Samboriensi, Chmielnicensi, Grodocensi, Andrea Srepiski de Golczewo Ravensi, palatinis, Ploczensique, Ioanne Christophoro in Tarnow comite Woinicensi ac Sandomiriensi, Nicolao Trzebuchowski Gneznensi, succamerario nostro, burgrabio arcis Cracoviensis ac Brzestensi, Leloviensi, Rogoznensique, Ioanne Lutomirski Ravensi et maiestatis nostrae thesaurario, burgrabio Cracoviensi, Radomiensi, Lanciensique, Valentino Dembynsky Sandecensi, Chenczinensi Czorstinensique, Stanislaw de Tarnow Zawichostensi, regni nostri thesaurario, Syradiensi, Krzessoviensi, Osthrzessoviensi, Ioanne Sierakowsky Landensi, curiae nostrae referendario ac Przedececiensi, Alberto Starzechowski Premisliensi, castellanis et capitaneis, Ioanne de Ocziessino regni Poloniae cancellario, Cracoviensi generali, Osswanczimensi, Zatoriensi, Sandecensi, Olstinensique capitaneo, Philipo Padniewski archidiacono, Raphaele Wargawski praeposito et thesauri nostri notario, Petro Misskowski scholastico Cracoviensi, Ioanne Derszniak succamerario Leopoliensi, secretariis, et aliis quampluribus dignitariis, officialibus et aulicis nostris testibus circa praemissa, fidedignis, sincere et fidelibus dilectis. Datum per manus praefati magnifici Ioannis de Ocziessino regni nostri cancellarii, Cracoviensis generalis, Osswanczimensis, Zatoriensis, Sandecensis, Olstinensisque capitaneo, sincere nobis dilecti.

Ioannes Ocieski regni Poloniae cancellarius subscripsit.

Relatio magnifici Ioannis de Ocziessino regni Poloniae cancellarii, Cracoviensis generalis, Osswienczimensis, Zatoriensis, Sandecensis, Olstinensisque etc. capitanei.

Сигізмунд Август, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному, сучасникам та прийдешнім, які це читатимуть. Було нам представлено певними нашими радниками грамоту привілею найяснішого покійного Казимира, короля, нашого попередника, скріплену його печаткою, цілу, позбавлену будь-якої підозри, що містить певні вільності, права та прерогативи, надані вірменам, які перебувають поза мурами нашого міста Львова, на ґрунті церкви св. Йоана; і просили нас, щоб ту грамоту привілею ми вважали за гідне нашою королівською повагою відновити, схвалити, зміцнити та підтвердити. Цієї (грамоти) слова є такими.

Далі наводиться грамота Казимира IV від 2 вересня 1491 р. (див. док. №51), в якій міститься привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. (див. док. №38). Після цього подано текст:

Таким чином, ми Сигізмунд Август, король, внесену грамоту привілеїв та все, що в ній міститься, (а) тими (привілеями) користувалися та (їх) вживали ті вірмени львівського передмістя, вважали нашою королівською повагою відновити, схвалити, зміцнити і підтвердити, як і схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо змістом цієї грамоти, вирішуючи, що та грамота привілеїв у всіх умовах, клаузулах та статтях повинна отримати силу належної та вічної міцності. До того додаємо, щоб було вільно тим вірменам львівського передмістя мати між собою будь-яких ремісників будь-якого ремесла та виконувати їм ремесло відповідно до давнього звичаю. Для довір'я до справи до даної (грамоти) є підвищено нашу печатку. Дано на вальному сеймі королівства в Пйотркові у найближчий вівторок перед святом св. Агнети, року Божого 1559, а нашого панування – 21. У присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого вельможного Йоана з Оцешина, канцлера Польського королівства, генерального краківського, освенцимського, заторського, сандецького та ольштинського старости, щиро нам милого.

Йоан Оцеський, канцлер Польського королівства, рукою власною.

Свідчення вельможного Йоана з Оцешина, канцлера Польського королівства, генерального краківського, освенцимського, заторського, сандецького та ольштинського і т.д. старости.

1561 р., травня 23, Вільнюс

Сигізмунд Август виносить рішення, згідно з яким кожен львівський вірменин зобов'язаний підлягати вірменській юрисдикції і нести відповідні тягарі нарівні з усіма вірменами

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.516. Пергамент: 22,3x53,1 + 8 см. Ініціал “S”. Написи: “Contra Armenos, qui exemptionem a sua regia maiestatis obtinent” (XVI), “Anno 1561, feria sexta ante festum Pentecostes,

w Wilnie” (XVII), “De puniendis Armenis excessis et contravenientibus iuxta leges, rittus et consuetudines” (XVIII), “Feria sexta in crastino festi sanctorum Viti et Modesti martyrum, videlicet die 16 mensis Iunii anno Domini 1769 privilegium praesens ad acta terrestria Leopoliensia per oblatam porrectum, susceptum et ingrossatum est” (XVIII). Один напис вірмено-кипчацькою мовою. Печатка відсутня.

Коп.: МК, 95, k.504v-505v; ЦДІАУЛ. - Ф.475, оп.1, спр.5, арк.22-23.

Обляга: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.127, арк.584-585.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.61-62.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.100-100зв. (польський).

Регести: MRPS, V/2, N8969; Каталог, №597.

igismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque etc. dominus et haeres. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis, quod cum venissent huc ad nos nonnulli Armenorum Leopoliensium nomine seniorum suorum tocusque eorum communitatis coram nobis exponentes, quod, etsi vigore privilegiorum suorum a serenissimis olim antecessoribus nostris regibus Poloniae illis concessorum, tum et vigore decreti divi olim parentis nostri inter ipsos et cives nostros Leopolienses lati praeter c[erto]s¹ quatuor articulos in decreto eodem expressos iure suo Armenorum gaudeant eoque utantur, esse tamen nonnullos eorum, qui iuri illorum sese subducere et in alias iurisdictiones confugere simul[que on]era¹ debita denegare consueverunt, itaque cum supplicatum esset nomine praefatorum seniorum tocusque communitatis Armenorum Leopoliensium, ut hac in re iuribus illorum caveremus et prospiceremus, nos [in eo]¹ rationibus illorum prospicere volentes cavendum et prospiciendum illis hisce literis nostris duximus, uti quidem cavemus et prospicimus, volumusque, ut deinceps perpetuis temporibus quilibet Armenoru[m, qu]icumque¹ simul cum eis habitat iuribusque, praerogativis et libertatibus eorum utitur, teneatur quoque et sit astrictus iuri et iurisdictioni eorum in omnibus parere oneraque omnia aequaliter cum eis ferre et [subir]e¹, qui vero iurisdictioni eorum parere noluerit, ut liberum sit illis in eum ipsum iuxta iura, leges, rittus et consuetudines ipsorum animadvertere, ita videlicet, ut nemo illorum possit deinceps a iure et iurisdictione illorum in alias iurisdictiones confugere vel sese eximere, aut etiam literis exemptionis a nobis vel a quopiam alio concessis, vel postea per nos aut successores nostros concedendis sese tutari, quominus iurisdictioni et legibus eorum iuxta priora iura, privilegia et decreta ipsorum parere debeat, promittimusque pro nobis et serenissimis successoribus nostris, quod deinceps nullas exemptionis literas [c]uinque¹ Armenorum, quae iurisdictionem eorum perturbare possent, daturi sumus et serenissimi successores nostri non sunt daturi. Si vero per quempiam Armenorum eiusmodi exemptionis literae quocumque tempore a nobis vel successoribus nostris obtente et impetrate fuerint, eas nullum robur habituras esse volumus ac declaramus per praesentes. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum Vilnae feria sexta ante festa Pentecostes proxima, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo, regni vero nostri trigesimo secundo.

Philippus Padniewski, episcopus et vicecancellarius, subscripsit.

Relatio reverendi in Christo patris domini Philippi Padniewsky, episcopi Cracoviensis et regni Poloniae vicecancellarii.

¹ Втрачений текст відновлено за копією МК.

Сигізмунд Август, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою всім, кому потрібно. Що коли прийшли до нас деякі з львівських вірменів, від імені своїх старших та всієї громади перед нами висловили, що оскільки за своїми привілеями, наданими покійними найяснішими попередниками, польськими королями, так, як і за декретом покійного божественної (пам'яті) нашого батька, вчиненим між ними та нашими львівськими міщанами¹, окрім певних 4 статей, що у тому декреті з'ясовано, у своєму вірменському праві хай тішаться та користуються, однак є між ними дехто, що відмовляється підлягати їхньому праву та втікає в інші юрисдикції та потім (від сплати) належних податків звик відмовлятися. Тому коли нас просили від імені згаданих старших та всієї громади львівських вірменів, щоб у цій справі їхні права застерегли і допомогли, ми, бажаючи допомогти у їхніх проблемах, вважали їм застерегти та допомогти цією нашою грамотою, як і застерігаємо та допомагаємо. Та хочемо, щоб надалі на вічні часи будь-який вірменин, який разом з ними живе та їхніми правами і свободами, та вільностями користується, повинен і зобов'язаний їхньому праву та юрисдикції у всьому коритися та всі тягарі рівномірно зі всіма нести і віддавати². А хто б не хотів коритися їхній юрисдикції, щоб можна було його їм відповідно до їхніх прав, законів, обрядів та звичаїв покарати, а саме так, щоб потім ніхто з них від їхнього права та юрисдикції в інші юрисдикції не мав втікати або себе вилучати, чи оборонятися грамотами вилучення³, надані нами або будь-ким іншим, або пізніше нами або нашими спадкоємцями будуть надані; щоб мав слухатися їхньої юрисдикції і законів відповідно до їхніх попередніх прав, привілеїв та декретів. Та обіцяємо за нас та наших найясніших спадкоємців, що надалі жодної грамоти вилучення не дамо будь-кому з вірменів, що можуть їхню юрисдикцію турбувати, ані наші найясніші спадкоємці не дадуть. Якщо ж хто з вірменів таку грамоту вилучення отримає та випросить, тоді хочемо і декларуємо даною (грамотою), щоб (вона) жодної сили не мала. Для чого для засвідчення справи наша печатка є підвішена. Дано у Вільно у найближчий понеділок перед святами П'ятидесятниці, року Божого 1561, а нашого панування – 32.

Филип Падневський, єпископ та віце-канцлер, підписав.

За свідченням велебного у Христі пана отця Филипа Падневського, краківського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. док. №59.

² Слово "віддавати" перекладено за польським перекладом.

³ Маються на увазі грамоти вилучення або звільнення від вірменського права та перехід на магдебурзьке право.

1563 р., січня 18, Пйотрків

Сигізмунд Август розглянув скарги львівських вірменів на бурмистра й райців Львова, які втручаються в їхню юрисдикцію і допускаються різних несправедливих вчинків, та прийняв рішення щодо компетенції міського та вірменського суду відносно нерухомого майна вірменів, карних справ та інших спірних питань юрисдикції

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.522. Пергамент: 57,5x77,5 + 11 см. Написи: “Decret Sigmunta Augusta króla między Ormiany Lwowskiemi, actorami, a raicami lwowskiemi [...] iurisdictionia y o sądzenie spraw” (XVII), “Serenissimi Sigismundi Augusti, anno 1563” (XVII), “Feria 2 ante festum s[anctae] Agnetis” (XVII). Один напис вірмено-кипчацькою мовою. На шовковому зелено-білому шнурку печатка: Gum., XIV, N50.

Другий ориг.: Muzeum Narodowe w Krakowie. – Biblioteka Czarotoryskich. – Dokumenty pergaminowe. – N925. Пергамент: 53x77 + 11,5 см. Написи: “Decretum 1563 feria 2 ante festum sancti Agnetis. 1. Iurisdiction officii consularis et iudicii scabinalis in 4 articulis declaratur. 2. Armeni 12 seniores constitutum. 3. Locus in pretorio ad sessiones seniores Armenis concedenda” (XVI), “1563 Sigismundi Augusti” (XVII), “Sigismundi Augusti decretum inter ofivia civilia cum Armenis 1565 [sic]” (XVI). Далі один вицвілий напис. Покрайні написи на титульному аркуші пергаменту повторюють зміст грамоти. На шовковому біло-синьо-червоному шнурку печатка: Gum., XIV, N50.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.121-124зв.; спр.614, арк.124-132; Ф.475, оп.1, спр.5, врк.24-34зв.; Czart., 2014, s.94-102; Czart. 2030, s.95-106.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.63-72.

Переклад: ЦДІАУЛ. - Ф.52, оп.2, спр.1154, арк.28-34; Оссол., спр.2117, арк.100зв.-106 (польський).

Регести: Каталог, №605; Katalog, N1030.

igismundus Augustus Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. dommus et haeres. Significamus praesentibus literis nostris, universis et singulis, praesentibus et futuris, harum noticiam habituris, postquam vocati essent in iudicium nostrum literis citationum nostrarum famati proconsul, consules, advocatus et scabini totaque communitas civitatis nostrae Leopoliensis a senioribus ac tota congregatione Armenorum civitatem nostram Leopoliensem inhabitantium, ideo quia illi non attentis in partemque reiectis iuribus, privilegiis decretisque pro parte ipsorum Armenorum a serenissimis antecessoribus nostris concessis a nobisque confirmatis ac mandatis nostris, ad eos multoties datis, ausi sint sese in iudicia illorum ingerere et iurisdictionem suam passim in omnibus rebus et iniuriis ultra quatuor articulos in decreto divi parentis nostri inter eosdem lato specificatos et descriptos in illos extendere, sineque scitu et voluntate seniorum Armenorum ipsos Armenos etiam post data ad illos mandata nostra in carceribus illorum civilibus detinere mancipareque, neque eisdem senioribus Armenorum ad requisitionem illorum lictores servosque ac civiles ad comprehendendum Armenos delinquentes concedere voluerint, imo in praeiudicium iurium illorum mandatque nostri poenalis honestum Thomanum Steczkowicz iuratum Armenum hominem quietum violenter captum carceribus civilibus coniiicere repaguloque duorum hostiorum carcerum minus iuste clausum mancipare detinereque, neque exceptionibus illius, quod in eo passu iurisdictioni illorum non subiacebat, locum dare curaverint, quae praemissa omnia duobus millibus aureorum adversus eosdem estimabant.

Privatim vero extra contenta citationum querebantur prohibere eisdem proconsulem, consules, advocatum et scabinos Leopolienses iudicia de immobilibus bonis exercere, eademque ratione causas de vulneribus cruentis eis iudicare non permittere. Emptiones bonorum immobilium in civitate et suburbio eiusdem illis denegare, conventicula Armenorum interdicere, seniorum Armenorum, quod auctus sit numerus, ultraque sex seniores, qui iudicio Armenico cum avvocato civili praesident, insuper alios sex eligere prohibere, absentibusque aliis senioribus vices eorum in iudicio supplere non permittere. Currus item cum mercibus illorum praeter ullam iustam causam proconsulem et consules arestasse, regimen vero civitatis, cuius nomine ipsi Armeni iurisdictioni civili parent, in immensum et infinitum extendere, sub pretextuque regiminis quacunquē levi ex causa Armenos vocatos carceribus mancipare, nulla etiam exceptione ad seniorum Armenorum iurisdictionem permissa, vigoreque eiusdem regiminis prohibere illis, ne proficiscantur in externas regiones ad emendum et vendendum merces quasvis, neque ut numerum boum aut cerae pro arbitrio suo coemant. Insuper lictores pro excessivis et delinquentibus Armenis sive eorum familia nolle mittere. Ad ea famati proconsul, consules, advocatus, scabini totaque communitas civitatis nostrae Leopoliensis per plenipotentes suos famatos Albertum baccalaureum et Ioannem Zaleski consules, Ioannem Sponer notarium ac Mathiam Socha scabinum civitatis eiusdem, productis binis decretis divi parentis nostri, uno de data Piotrkoviae in conventu generali sabbato ante dominicam Oculi anni millesimi quingentesimi decimi, altero vero Cracoviae in conventu generali sabbato proximo ante dominicam conductus Paschae anno millesimo quingentesimo vigesimo tercio, allegabant, Armenos contraveniendo decretis praenominatis divi parentis nostri non solum ipsosmet seniores iurisdictioni eorum civili parere recusare, sed aliis quoque Armenis prohibere, ne pareant, duplicique iure eosdem subesse iurisdictioni civili vigore decretorum memoratorum, partim ratione quatuor articulorum, qui iudicio proconsulis, consulum, advocati et scabinorum iure Maidemburgense iudicandi commissi sunt, partim etiam ratione regiminis ad defensionem bonumque regimen civitatis pertinentis. Ex iis vero articulis primum esse, quod pro bonis et rebus immobilibus, puta haereditatibus, domibus, hortis et agris aliisque eius generis, iudicia quaevis iurisdictioni illorum Maideburgensi competant, atque etiam in hunc diem de bonis immobilibus non alio iure praeterquam Maideburgense iudicium civile Armenos iudicabat. Alterum articulum continere, quod pro homicidiis vulneribusque cruentis et lividis ex quacunquē causa commissis Armeni coram eodem iudicio civili iure Maidemburgensi itidem iudicandi sunt. De reliquis vero duobus articulis, utpote violentiis et furtis in civitate et extra civitatem commissis, quod a iudicio civili iudicentur, nullam controversiam esse. Thomam Steczkowitz Armenum contemptus et rebellionis causa proconsuli carceribus mancipandum inssisse, quod ter obdestinatus ad residentiam consularem venire recusaverit, causam vero obdestinationis eius fuisse, ne contra literas mandatorum nostrorum ac publicam constitutionem officii proconsularis pro nundinis in Choczim se conferre auderet, sed iuxta veterem consuetudinem in Sniatin proficisceretur. Pertinuisseque hanc constitutionem ad bonum regimen civitatis, ob idque, quod officio consulari parere recusavit, in eum poena carceris animadvertisse, permittereque proconsulem et consules unicuique Armeno ad officium proconsulis siue consulare vocato, quem voluerint, consilii et assistenciae gratia sibi adhibere et a sententia, tam proconsulis, quam consulari, si ea gravatum se senserit, ad nos provocare, quod etiam ipsi Thomae Steczkowitz facere licuit, si eadem ratione ad consules ter vocatus venisset. Conventicula inscio et irrequisito consulatu absenteque avvocato nocturno tempore extra pretorium civile, tanquam locum civitatis publicum illis designatum, non licere facere, neque conventicula eiusmodi, quae ab hominibus nationis et ritus alterius fiunt, nota suspicionis carere, cuius rei gratia singularem superintendentiam

officium consulare coactum fuisse habere. Emptiones bonorum immobilium in civitate et extra civitatem ideo prohibere, quod ex antiqua civitatis illius locatione, certus numerus platearum Armenis, Rutenis et Iudaeis designatus sit, fuisseque multas areas desertas post conflagrationem civitatis illius in anno millesimo quingentesimo vigesimo septimo, quas magno etiam pretio solute Armeni, Ruteni et Iudaei hereditarie emissent, verum id illis denegatum esse, ne universa prorsus civitas ab illis occuparetur, ab eoque tempore eisdem omnibus nationibus non licere amplius plus bonorum hereditariorum obtinere, praeterquam eo numero, quem nunc retinent. Numerum seniorum praeter sex, qui iudicio praesident, ipsos Armenos alios sex auxisse eorumque pro arbitrio suo electionem facere, et praeter duos extraneos omnes alios vinculo sanguinis coniunctos esse, neque etiam tutum fore in illa civitate finitima officio seniorum fungi affinitate sanguinis iunctos, si quidem et ipso iure id interdictum sit. Iuramentum autem fidelitatis nobis adservandae debere eosdem Armenos non privatim, sed in praesentia proconsulis et consulum praestare. Lictores civiles eis non denegare praesertim in familiam Armenorum nationis illorum carceribus mancipandam, verum absque avvocato civilis praesentia, qui unacum sex senioribus Armenis causas Armenorum iudicat, non licere privatim senioribus quenkum Armenum carceribus vel poena aliqua alia punire, ex eaque ratione, cum praeter avvocati civilis scientiam aliquem Armenum carceribus mancipare volunt, illis lictores denegare, sed neque etiam lictores aut carceres eis interdicere in eos Armenos, qui in censibus soluendis negligentes fuerint. Currus illorum propterea arestasse, quod cum literae universales conventus regni in civitatem allatae fuerant, multum intererat reipublicae civitatis illius, ut ea de re certiores omnes redderentur, ne ignorantia sua aliquis vel publico civitatis, vel privato etiam iuri suo derogaret. Eam tamen arrestationem brevem admodum fuisse ad primamque requisitionem illorum arestum relaxatum esse, neque despectus alicuius Armenis inferendi id fecisse. Porro quod ad regimen civitatis illius attinet, curare sedulo, ut omnes civitatis illius incolae ad decori honestique regulam in omnibus servandam ducantur, providere, ne quid sinistri accidat, ne civitas bello, ne seditionibus, ne insufficientia rerum, ne incendus, ne pestilentia, pondere, mensura opprimatur, totumque denique corpus civitatis ita curare, ne dum partium alteri consulunt, alteram negligant, quae omnia, cum res postulaverit, consules maturo inter se consilio prae habito constituere, ac deinde tam Armenis, quam aliis civibus imprimis denunciare, quo tandem constitutio regiminis ab omnibus diligenter et inviolato servetur. In contrarium Armeni predicto privilegio declarationis divi parentis nostri de data Cracoviae sabbato ante dominicam Iudica anni millesimi quingentesimi octavi, ac decreto de data Cracoviae feria tertia proxima post festum sancti Lucae Evangelistae anni millesimi quingentesimi decimi octavi, tum etiam constitutionibus iuris Armenici de data in conventu regni generali Piotrkoviensi sabbato ante dominicam Quinquagesime anni millesimi quingentesimi decimi noni, ac posteriori decreto praenominato divi parentis nostri de data in conventu generali sabbato ante dominicam conductus Paschae anno millesimo quingentesimo vigesimo tercio referebant, divum parentem nostrum, cum ex designatione termini ad comparandum et producendum iura Armenica in conventu generali Piotrkoviensi tam ipsis Armenis, quam proconsuli et consulibus Leopoliensibus a divo parente nostro praefixi, Armenos in conventu illo comparuisse iuraque sua ex Armenico in Latinum traducta coram maiestate paterna ac consiliariis regni produxisse, quae quidem iura correcta auctoritate maiestatis paternae ac conventus regni confirmata sunt. Neque in conventu illo proconsulem consulesque iuribus illorum contradixisse, vigoreque eiusmodi iurium sibi concessorum iudicia etiam de bonis immobilibus ipsorum Armenorum seniores Armenorum cum avvocato illorum civili ad hoc usque tempus exercere. Decretaque priora posteriori decreto divi parentis nostri limitata esse, quando quidem eodem decreto continetur. Resignationes ac intromissiones

bonorum immobilium haereditariorum parique ratione et recognitiones dimissionum successionis bonorum immobilium debere coram iudicio civili fieri, ad actaque civilia inscribi, ex eoque apparere, quod, posteaquam de bonis immobilibus controversia coram iudicio Armenico decisa fuerit, tum demum resignationes, intromissiones et recognitiones divisionum bonorum immobilium coram iudicio civili fieri debeant. Eodemque etiam decreto priora decreta de iudicio vulnerum limitata esse, quod in eo contineatur, delicta omnia criminalia, utpote violentias et quae vitae privationem honoremque ac bonam famam concernunt, seu actiones pro illis criminaliter intentatas debere ad iudicium civile remitti, ob idque actiones de vulneribus civiliter intentatas non alteri iudicio quam Armenico iuxta specialem articulum de iudicandis Armenorum vulneribus competere. Thomam Steczkowitz scabinum iudicii eorum Armenici ex praescripto decreto de Iwaskone non licuisse proconsuli sine praesentia et cognitione seniorum Armenorum carceribus mancipare, proptereaque, quod ea in parte proconsul cum consulibus violaverint privilegii memorati declarationem, ob id eosdem poenam ducentarum marcarum pecuniae in eodem privilegio specificatam fisco nostro succubuisse. Neque currus cum mercibus in despectum ac diffamationem illorum arestare proconsuli et consulibus licuisse. Manifesteque ex eo apparere, incarcerationem Thomae Steczkowitz et curruum arestationem non tam regiminis alicuius causa, quam in despectu et diffamatione damnumque et iacturam illorum factam esse. Conventicula autem pro bono ordine regiminis Armenici licere eisdem facere, ideo quod in eis conventiculis episcopum suum eligant, sacerdotes constituent, ecclesiae reparationis pauperumque, ne vaticum mendicent, curam habeant, ibidemque et testamenta resque alias ex veteri more conficere soleant. Emptiones bonorum immobilium in civitate et extra civitatem semper illis antea liberas fuisse, compluresque esse cives, qui bona immobilia apud Armenos coempta in hunc usque diem possident. Numerum duodecim seniorum ex articulis iuris illorum Armenici propterea concessum illis fore, ut absentibus aliis a cillitate ii, qui praesentes sunt, locum et vices absentium suppleant, non maiorem tamen numerum quam sex seniores iudicio cum avvocato civili praesidere. In seniores eligere homines eos, qui morum honestate et vitae integritate caeteros superant, neque in electione seniorum affinitatis alicuius, quam potius honestatis et probitatis rationem ab illis haberi, ac ipsosmet Armenos ex antiqua consuetudine seniores Armenorum inter se eligere. Iuramenta vero fidelitatis nobis servandae ex veteri consuetudine in ecclesia sua Armenica, etiam absente officio consulari, praestare. Eademque etiam ratione posteriori decreto nostro permissam esse potestatem senioribus Armenis, caeteros Armenos, tum etiam servos et servas illorum, in carcerem civitatis tradere. Neque id in eo decreto contineri, ut duntaxat ratione census non soluti Armenos carceribus tradere debeant, verum licere illis quosvis Armenos excessivos carceribus tradere. Ratione regiminis non excusare se, quominus iurisdictioni civili pareant, sed proconsulem et consules extendere regimen in quamcunque rem, ac eos carceribus sub praetextu regiminis mancipare. Proconsul vero et consules Leopolienses contendebant, tam in prioribus, quam posteriori decreto ac in ipsis articulis iurium Armenicorum a divo parente nostro confirmatorum ubique quatuor articulos specificatim in debito robore conservatos, neque illis quicquam derogatum esse, posteriorique decreto ultra priores quatuor articulos insuper alios additos esse. De resignationibus, intromissionibus, divisionum recognitionibus coram iudicio civili iudicandis, itidemque et actiones vulnerum, tam criminaliter, quam civiliter intentatas coram iudicio civili iudicari debere. Poenam ducentarum marcarum propter incarcerationem Thomae Steczkowitz fisco nostro non succubuisse, ideo quod inientes articulo de regimine id fecerunt, eodemque modo et currus cum mercibus arestaverint, ut de universalibus literis nostris, quae ad omnes referebantur, Armenos certiores redderent. Neque etiam Armenis unquam plures possessiones bonorum

immobilium in civitate et extra civitatem coemere, commonstraveruntque decretum divi parentis nostri de data Piotrkoviae in conventu generali feria sexta post festum sancti Valentini anni millesimi quingentesimi vigesimi quinti, quo Rutenis prohibita est facultas coemendarum plurium domorum. Seniorum numerum, quos ipsimet Armeni eligunt, esse intollerabilem. Iuramenta vero fidelitatis merito in praesentia proconsulis et consulum Armenos praestare teneri, per eosdemque seniores eligi debere. Nos cum consiliariis nostris in eo praesenti conventu regni congregatis, controversia partium, privilegiis iuribusque et decretis ac munimentis omnibus ad causam pertinentibus diligenter revisis et perpensis, prospicere volentes, ne in illa civitate nostra amplius ullae controversiae aut differentiae propter ambiguitatem verborum ex prioribus decretis emergentem inter officium consulare et Armenos oriantur, utque deinceps omnis occasio eis tollatur et praecludatur. Ex sententia consiliariorum omnium nostrorum de articulis supranominatis quatuor in literis decretorum et privilegiorum divi parentis nostri specificatorum, ita decernimus elucidando primum articulum de immobilibus, quod causae omnes de bonis immobilibus Armenorum in civitate et suburbio Leopoliensi sub iurisdictione civili consistentium, non per seniores Armenorum, sed per proconsulem, consules, advocatum et scabinos civitatis Leopoliensis perpetuis temporibus iudicandae erunt, idque eo modo, quod quotiescunque causa aliqua de bonis immobilibus Armenorum tam per hominem Romanae ecclesiae sive alterius ritus instituta fuerit, proconsul et consules advocatusque et scabini non alio iure causas eiusmodi iudicabunt, praeterquam ex praescripto iuris Maidemburgensis, quod si vero inter utrumque Armenum controversia de bonis immobilibus exorta fuerit, quoque pari ratione eam proconsul, consules, advocatus et scabini Leopolienses iuxta dispositionem articulorum iuris Armenici iudicabunt. Ex ea ratione, quod successiones Armenorum diversae sunt successionebus iuris Maidemburgensis. Divisiones vero successionis bonorum immobilium haereditariorum Armeni inter se secundum praescriptum articulorum suorum facient; intromissiones tamen in bona immobilia Armenorum secundum decretum divi parentis nostri per advocatum civilem et duos scabinos Armenos fieri debent, quarum recognitiones coram officio civili facere tenebuntur. Resignationes autem et intromissiones, tum etiam divisionum recognitiones de bonis immobilibus omnibus coram iudicio civili eiusdem civitatis secundum praescriptum posterioris decreti fieri debere. Reliqui vero tres articuli, utpote de violentiis, de homicidiis et de furtis, debent in suo robore permanere cum ea declaratione, quod causae omnes pro violentiis in civitatem et extra civitatem quomodolibet commissis, tum etiam causae pro homicidiis, ac item causae pro violentiis, et quae vitae privationem honoremque et bonam famam Armenorum concernunt, non per seniores Armenorum, sed per proconsulem, consules, advocatum et scabinos Leopolienses iuri civili Maidemburgensi iudicari debent. Articulum vero de vulneribus ita deinceps intelligi volumus, actiones omnes pro vulneribus Armenorum criminaliter intentatas iudicio proconsulis, consulum, advocati et scabinorum iure Maidemburgense decidendas esse. Quod si vero actio de vulneribus civilis esse cognoscetur, licebit Armenis et unicuique eorum a consulatu et iudicio scabinali se excipere ad iudicium suum advocati et seniorum Armenorum. De regimine decernimus, Armenos iuxta decretum divi parentis nostri in omnibus bonum regimen civitatis illius exposcentibus ac ad defensionem civitatis illius pertinentibus proconsuli et consulibus civitatis illius parere et obedire tenere. Regimen vero ita declaramus, quod temporibus ab hoste vel bello suspectis plena et absoluta facultas regiminis sit poenes consulatum, transgressoresque Armeni constitutionis regiminis de defensione civitatis iuxta demeritum poena per proconsulem et consules puniendi sunt, in his vero, quae ad politicum ordinem pertinent, utpote de provisione ignis, pestilenciae, victus et aliarum rerum pro decore, commodo, honesto et utilitate civitatis pertinentium, quaecunque unanimi

et communi consensu a consulatu totaque communitate civium et Armenorum laudata et constituta fuerint, Armeni omnia tenere et observare tenebuntur sub poena non alia quam carceris, quae de unanimi consensu omnium circa constitutionem promulgata et publicata fuerit. Ratione cuius regiminis quotiescunque Armeni a proconsule et consulibus per honestam familiam civilem vocati fuerint, coram eis comparere ac poenam carceris, ut praemisum est, ex consensu unanimi, tam proconsulis, consulum, communitatisque civium, quam etiam Armenorum Leopoliensium circa constitutionem regiminis promulgatam sustinere tenebuntur. Liberum autem erit Armenis, posteaquam coram proconsule et consulibus comparuerint, si animadverterint negotium, cuius nomine vocati fuerint, ad iudicium proconsulis et consulum non pertinere, se excipere ad advocatum civilem et seniores Armenorum. Quam exceptionem proconsul et consules illis admittere eosque ad advocatum et seniores Armenorum remittere debebunt. In omnibus autem aliis actionibus et causis praeter quatuor articulos superius recensitos Armeni coram avvocato civili et senioribus Armenorum comparere et unicuique de se querenti secundum tenorem et dispositionem articulorum iuris Armenorum iustificare tenebuntur astrictique erunt. Incarcerationem Thomae Steczkowicz non probamus in eo casu, decernimusque in posterum, ut a proconsule et consulibus deliberatius causa cognoscatur, priusquam ad incarcerationem perventum fuerit. De arrestatione curruum cum mercibus Armenorum decernimus, quoniam non dare constat proconsulem et consules arrestationem in derogationem literarum mandati nostri aut contemptum et diffamationem Armenorum fecisse. Ideo ab hac impetitione proconsulem et consules liberos et absolutos facimus. Deinceps vero proconsul et consules literis mandatorum nostrorum ea, qua par est, reverentia deferent, neque quicquam in derogationem privilegii divi parentis nostri aut decretorum committent, sub poena in eodem privilegio specificata. Quod vero ad praescriptum numerum domorum Armenicarum attinet, quandoquidem ad praesens neque consulatus docuit, minorem esse debere quam nunc est, neque etiam Armeni comprobaverunt, maiorem illis concessum, relinquimus Armenis liberum esse cum numerum domorum obtinere, quem nunc habent. Quodsi tamen deinceps Armeni legitimis et authenticis documentis comprobaverunt, ultra cum, quem nunc possident, maiorem eis antea concessum fuisse numerum, tum licebit illis numerum domorum, quem prius habuerunt, parem aequalemque obtinere. Et quoniam coram nobis evidentibus causis proconsul et consules non edocuerunt neque comprobaverunt, conventicula Armenorum in domo illorum privata ad instar pretorii per Armenos, ut asseritur, constructa esse suspecta, imo ex relatione fidedignorum intelleximus, Armenos religionis et aliorum privatorum negotiorum suorum causa, non tamen ad iudicia exercenda, convenire solere, ob id decernimus, Armenis conventicula licere facere, si tamen in posterum legitima causa interveniente per consules probatum fuerit, quod eadem suspicioni obnoxia fuerint, tum poenam arbitrio nostro irrogandam contra Armenos nobis reservamus. Neque etiam proconsul et consules senioribus Armenorum ac universae congregationi illorum, quotiescunque necessitas exposcet, locum in praetorio civili denegare debent. De numero duodecim seniorum Armenorum, eo perpenso, quod vigore iurium Armenorum electio duodecim seniorum permissa est, Armenos ex ea ratione, ut ii, qui praesentes sunt, absentium vices in iudicio Armenico sustineant. Ob id decernimus, Armenos secundum praescriptum articuli in iure Armenico contenti duodecim seniores eligere debere, non amplius tamen duntaxat sex seniores cum avvocato civili iudicio Armenico praesidebunt. Tenebuntur autem seniores Armeni circa electionem annis singulis iuramentum fidelitatis nobis servandae sermone vulgari Polonico in praesentia eorum praestare, quos capitaneus noster Leopoliensis pro tempore existens ex officio suo atque ipsi quoque consules itidem ex officio suo ad id deputaverint miserintque. Insuper decernimus, quotiescunque proconsul et consules a senioribus

Armenis requisiti fuerint pro familia civili ad incarcerationos excessivos et delinquentes, tam Armenos ipsos, quam servos et servas illorum, qui non fuerint Romanae ecclesiae, tum proconsul et consules sine ulla exceptione familiam civilem mittere atque carceres ad mancipandos excessivos Armenos servosque et servas illorum concedere debent. Reliquos vero omnes articulos, de quibus ad praesens controversia coram nobis non intercessit, in privilegiis et decretis divi parentis nostri contentos utrique parti in robore debito conservamus, hoc nostro decreto mediante. In cuius rei fidem sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum Petricoviae in conventu generali regni feria secunda ante festum sanctae Agnetis proxima anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tercio, regni vero nostri anno trigesimo tercio.

Ioannes Ocieski, regni Poloniae cancellarius, subscripsit.

Relacio magnifici Ioannis de Ocziessino, regni Poloniae cancellarii, Cracoviensis generalis, Oswieczimensis, Zatoriensis, Samboriensis, Olstinsensisque capitanei.

 игізмунд Август, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою всім і кожному, сучасників та прийдешніх, хто це читатиме, кому потрібно. Що були покликані до нашого суду нашою грамотою позову славетні бурмистр, райці, вїйт і лавники та вся громада нашого міста Львова з боку старших і всього суспільства вірменів, які у нашому місті Львові живуть, про те, що вони, не звернувши уваги та відкинувши права, привілеї та декрети, надані тим вірменам найяснішими нашими попередниками та нами підтверджені, і (відкинувши) наші мандати, видані їм багато разів, наважилися втрутитися у їхні суди та юрисдикцію повсюдно у всіх справах та кривдах понад 4 статті, що виражено та описано у декреті божественної (пам'яті) нашого батька, виданого (у справі) між ними, та без відома та волі вірменських старших вже після видання до них наших мандатів тих вірменів кинули у їхні міські в'язниці та тримали (там). Також тим вірменським старшим на їхню вимогу не хотіли дати ціпаків та міських слуг для затримання і потім передачі до в'язниці вірменів-злочинців, і загалом задля кривди їхніх прав та нашого мандату, в якому йдеться про штраф Томі Стецьковичу, вірменському присяжному; спокійну людину, насильно спіймавши, дали вкинути до міської в'язниці, і за двома дверима у в'язниці несправедливо залишали та тримали; не дбаючи про його винятковість, який у тій справі їхній юрисдикції не підлягав, який (Стецькович) все згадане у дві тисячі червоних золотих проти них порахував. Окрім того, понад подане позивачі скаржилися, що їм забороняють

львівські бурмистр, райці, вїйт і лавники чинити суди про нерухоме майно, таким же чином не дозволяють судити їм справ про криваві рани; забороняють купівлю нерухомих маєтків у місті і на передмісті, не дозволяють вірменських зібрань; вірменських старших, число яких є збільшено понад 6 старших, що засідають з міським вїйтом при вірменському суді, потім забороняють обирати інших 6 (старших) і при відсутності інших старших не дозволяють, щоб на їхньому місці засідали. Їхні вози з товарами без будь-якої справедливої причини бурмистр та райці заарештували. А порядок міста, якого слухаються ті вірмени міської юрисдикції, (райці) дуже широко та безконечно розтягують і під приводом покращення того порядку звикли з найменшої причини позивати вірменів і до в'язниці кидати, не дозволяючи звернення до юрисдикції вірменських старших, і відповідно до такого порядку забороняють їм, щоб не їздили до чужих країв для купівлі та продажу будь-яких товарів і щоб скупляли певну кількість волів або воску за їхнім рішенням. Крім цього, не посилали ціпаків для покарання зухвалих та злочинних вірменів або їхньої челяді.

До цього славетні бурмистр, райці, вїйт, лавники і вся громада нашого міста Львова через своїх уповноважених чесних Альберта бакалавра та Йоана Залеського, райців, Йоана Спонера, писаря, і Матія Соху, лавника того міста, показали два декрети божественної (пам'яті) нашого батька: один з датою у Пйотркові, на вальному сеймі, у суботу перед неділею "Окулі", року 1510¹, другий у Кракові, на вальному сеймі, у найближчу суботу перед Вербною неділею, року 1523². Оповідали, що вірменські старші, противлячись згаданим декретам божественної (пам'яті) нашого батька, не тільки власне самі відмовляються коритися міській юрисдикції, але також іншим вірменам забороняють коритися. І підлягаючи у двоякому праві міській юрисдикції, відповідно до згаданих декретів, а частково з огляду на 4 статті, які є доручені до судження бурмистру, райцям, вїйту і лавникам магдебурзького права, частково також стосуються порядку щодо оборони і доброго порядку міста. А з тих статей перша є, що (справи) про маєтки та нерухомості, тобто ділчності, будинки, городи і поля та інше тому подібне, належать до судів їхньої магдебурзької юрисдикції і також до цього дня (справи) про нерухомі маєтки не іншим правом судилися, тільки у міському магдебурзькому суді. Інша стаття містить, що (справи) про вбивства, криваві рани та синці, завдані з будь-якої причини, також мають розглядатися перед тим міським магдебурзьким правом. А про інші дві статті, а саме про насильства та крадіжки, що стаються у місті та поза містом, немає бути жодної суперечки, що вони міським судом розглядаються. Вірменина Тому Стецьковича бурмистр наказав посадити до в'язниці через його погорду та непослух, який будучи тричі викликаний, відмовлявся прийти до расцької резиденції. А причиною до того виклику було (те), що проти грамоти нашого мандата та публічної постанови бурмистрівського уряду, щоб не наважувався їхати до Хотина на ярмарок, а за стародавнім звичаєм їхав до Снятина; і ця постанова належить до доброго порядку того міста, і через те, що расцькому уряду відмовився коритися, його карою ув'язнення покарали, дозволено бурмистру та райцям кожного вірменина, якого захочуть, закликати до уряду бурмистра або райців для поради та допомоги собі й апелювати (вірменину) до нас від декрету, як бурмистра, так і райців, якщо б йому здався обтяжливим. Таку (апеляцію) також тому Томі Стецьковичу слід було зробити, якщо б прийшов, коли був таким чином тричі покликаним до райців. Зібрань не годиться їм чинити без відома і дозволу ради, а також вїйта у нічний час поза міською ратушею, як громадського місця того міста, назначеного їм. І на такі зібрання, які люди іншої нації та обряду проводять, падає підозра, за чим особливий нагляд повинен

мати раецький уряд. Купівля нерухомих маєтків у місті і на передмісті забороняється тому, що з давньої локації того міста є визначена певно кількість вулиць вірменам, українцям та євреям, та існує немало пустуючих ґрунтів після пожежі того міста, яка сталася у 1527 році, які (ґрунти) за невелику ціну вірмени, українці та євреї спадково викупили. Але таке їм заборонено, щоб не осіли у всьому місті, і з того часу всім націям не годиться мати нерухомих маєтків більше того числа, яке тепер мають. Число старших понад 6, які при суді засідають, ці вірмени примножили до інших шести, проводячи їх вибори за своїм рішенням і окрім двох сторонніх всі інші є родичами. І це є небезпечно у тому прикордонному місті мати на уряді старших, які поєднані кровною близькістю, що є самим правом заборонено. А присягу збереження вірності нам вірмени повинні складати не приватно, але – у присутності бурмистра і райців. Міським ціпакам не заборонено тримати їх у ув'язненні, особливо челядь вірменської нації, але без міського вйта, який разом з 6 вірменськими старшими судить, не можна приватно вірменським старшим жодного вірменина карати ув'язненням або іншою карою. І з тієї причини, коли без відома міського вйта схочуть дати до ув'язнення якогось вірменина, ціпаки мають відмовити. Але їм не заборонено (використовувати) ціпаків або ув'язнювати тих вірменів, які були недбалими при сплаті податків. Їхні вози тому арештовуються, що за грамотою універсалу сейму королівства³, принесеного до нашого міста, багато належало міській громаді, щоб усі про це знали, аби хто зі свого незнання публічне право того міста чи також своє власне не порушував. Однак цей арешт буде коротким і на найпершу вимогу той арешт буде відмінений, і що це чинилося не задля якоїсь кривди. Що стосується порядку того міста, про те пильно (райці) турбуються, щоб усі жителі того міста до гармонії та чесних приписів у всьому були приведені; дивляться, щоб нічого поганого не сталося, щоб місто не були притиснене війною, збуреннями, браком речей, пожежами, чумою, вагою та мірою. Далі піклуються, щоб все місто цілком так зберегти, аби якійсь стороні (міста) допомагаючи, іншу (сторону) не знехтувати. Про це все, коли для цього є потреба, райці між собою, добре порадившись, звикли встановлювати, і потім, як вірменам, так й іншим міщанам найперше оголошують для того, щоб така постанова порядку всіма уважно та непорушно зберігалася.

Проти чого вірмени показали привілей уточнення божественної (пам'яті) нашого батька з датою у Кракові, в суботу перед неділею “Юдіка”, року 1518⁴, також декрет з датою в Кракові, у найближчий вівторок після свята св. Луки євангеліста, року 1519, а потім конституції вірменського права з датою на сеймі королівства у Пйотркові, у суботу перед неділею П'ятидесятниці, року 1519⁵, і останній вищеназваний декрет божественної (пам'яті) нашого батька з датою на вальному сеймі у суботу перед Вербною неділею, року 1523⁶; (вірмени) повідомили, що божественної (пам'яті) наш батько визначив та встановив термін для складання та пред'явлення вірменських прав на вальному сеймі в Пйотркові, як тим вірменам, так і львівському бурмистру та райцям. Вірмени на тому сеймі стали і свої права, перекладені з вірменської на латинську мову, перед маєстатом нашого батька та радниками королівства показали, і ці виправлені права були підтверджені владою маєстату нашого батька та сейму королівства. І на тому сеймі ні бурмистр, ні райці проти їхніх прав не протистояли. Тому згідно з тими правами, наданими їм, суди про нерухомості тих вірменів розглядають аж до цього часу вірменські старші з їхнім міським вйтом. Та попередні декрети були обмежені останнім декретом божественної (пам'яті) нашого батька, у тому декреті міститься, що відступлення та введення у маєтки діличних нерухоможостей, також зізнання відмови від успадкованих маєтків

повинні відбуватися перед міським судом⁷ та вписані до міських книг. І з цього виявляється, що після того як суперечка про нерухомі маєтки вирішиться перед вірменським судом, тоді далі відступлення, введення та зізнання поділів нерухомих маєтків мають відбуватися перед міським судом. Також тим же першим декретом про суд щодо ран є обмежено, де міститься, що всі кримінальні злочини, (такі) як насильства і що стосуються життя, особистої честі та доброї слави, або дії з таким злочинним наміром, повинні відсилатися до міського суду. І через це дії, розпочаті цивільно, не інакше, як вірменському судові повинні припасти відповідно до спеціальної статті про розгляд (справ) про вірменські рани. Тому Стецьковича, лавника їхнього вірменського суду, відповідно до згаданого декрету щодо Івашка не годилося бурмистрові ув'язнювати без присутності та рішення вірменських старших, тому що у тій частині бурмистр і райці порушили згаданий привілей уточнення, через це вони підпадають під штраф нашої скарбниці 200 гривень грошей, що у тому привілеї визначені. Також їхніх возів з товарами на їхню кривду та неславу не годилося бурмистру та райцям арештовувати. І з того вияснюється, що ув'язнення Томи Стецькевича та арешт возів сталися без огляду на якийсь порядок, а на шкоду, неславу, збитки та втрати тих (вірменів). А зібрання для доброго стану вірменського порядку має бути дозволено так, щоб на тих зібраннях обирали свого єпископа, встановлювали священників, піклувалися про обнову церкви і щоб бідні на вулицях не жебрали, також, щоб заповіти та інші справи відповідно до давнього звичаю звикли встановлювати. Купівля нерухомих маєтків у місті і поза містом завжди їм має бути дозволена, та багато є міщан, які нерухомі маєтки, куплені у вірменів, до цього дня тримають. Число 12 старших походить зі статей їхнього вірменського права⁸, тому має бути дозволено, щоб при відсутності інших (старших) у місті ті, хто були присутні у місті, на їхньому місці засідали та виконували обов'язки, однак не більше шести з війтом у суді мають засідати. У старші тих людей хай обирають, хто чеснотою звичаїв та повагою життя інших переважає. Також при такому обранні старших не має братися до уваги спорідненість, але швидше чеснота та шанованість тих (осіб), і також самі вірмени за давнім звичаєм між собою вірменських старших обирають. А присяги вірності нам за давнім звичаєм відбуваються в їхній церкві також без участі раєцького уряду. Таким же чином за нашим останнім декретом дозволено їм владою вірменських старших інших вірменів, також їхніх слуг та служниць до міського ув'язнення давати. І не знайдете того у декреті, щоб тільки у випадку несплати чиншу вірмени повинні до ув'язнення прийматися, але дозволено їм будь-яких вірменів-злочинців до ув'язнення давати. Щодо порядку, то не відмовляючись від нього, щоб міській юрисдикції корилися, але бурмистр та райці переносять такий порядок на будь-яку справу і під приводом порядку їх ув'язнюють. А львівські бурмистр та райці наполягали, що як у попередніх, так і в недавньому декреті й у тих статтях вірменських прав, підтверджених божественної (пам'яті) нашим батьком, де 4 окремі статті у належній силі збережено, проти них нічого не прийнято. (Справи) про відступлення, ведення, визнання поділів перед міським судом мають розглядатися, також і справи про рани, розпочаті як кримінально, так і цивільно, мають розглядатися перед міським судом.

Штраф 200 гривень через ув'язнення Томи Стецьковича до нашої скарбниці не потрапив, тому що немає статті про порядок того, як діяти. Таким же чином і (про) вози з товаром вірмени дізналися (тільки) з наших грамот універсалів, які всіх стосувалися. Також не допускали більше ніколи до купівлі вірменами володінь нерухожими маєтками в місті і поза містом і продемонстрували декрет божественної (пам'яті) нашого батька з датою у Пйотркові,

на вальному сеймі, в п'ятницю після свята св. Валентина, року 1525, за яким українцям є заборонена купівля більше будинків⁹. Число старших, яких самі вірмени обирають, не толерується. Присягу вірності у присутності бурмистра та райців вірмени повинні складати та ними старші мають обиратися.

Ми з нашими радниками, що на даному сеймі зібралися, суперечку сторін, привілеї, права, як і всі декрети, так і докази, що до справи належать, уважно розглянувши та зваживши, бажаючи таке забезпечити, щоб у тому нашому місті більше не починалося між раєцьким урядом та вірменами будь-яких суперечок та різниць через сумніви (щодо) слів, що виникли з попередніх декретів, але щоб надалі будь-який привід (для суперечки) їм заборонявся та закривався. За вироком всіх наших радників про 4 вищеназвані статті, які визначені в грамотах декретів та привілеїв божественної (пам'яті) нашого батька, так вирішуємо, викладаючи першу статтю про нерухомості. Що всі справи про нерухомі маєтки вірменів у місті і на львівському передмісті, що перебувають під міською юрисдикцією, не вірменськими старшими, а бурмистром, райцями, війтом та лавниками міста Львова на вічні часи мають розглядатися. І це таким чином, що скільки б разів справа про нерухомі маєтки вірменів не розпочиналася, як людиною римської церкви, так й іншого обряду, бурмистр, райці, війт та лавники не в іншому праві такі справи судитимуть, тільки у вищезгаданому магдебурзькому праві. А якщо між двома вірменами суперечка виникне щодо нерухомих маєтків, так само у цій справі бурмистр, райці, війт та лавники відповідно до встановлення статей вірменського права судитимуть у тому випадку, коли успадкування вірменів відрізнятиметься від успадкування за магдебурзьким правом. А поділи спадкових, дідичних нерухомих маєтків хай зроблять між собою відповідно до вищеописаних статей. Однак введення в нерухомі маєтки вірменів відповідно до декрету божественної (пам'яті) нашого батька повинні проводитися міським війтом та двома лавниками-вірменинами, зізнання яких перед міським судом має статися. А відступлення та введення, а також зізнання поділів нерухомих маєтків має чинитися перед міським судом відповідно до припису останнього декрету. А інші три статті, а саме про насильства, про вбивства і злодіїв, повинні в своїй силі зберігатися, однак з таким уточненням, що всі справи про вбивства, також справи про насильства, що стосуються життя, особистої честі та доброї слави вірменів, не повинні судитися вірменськими старшими, але бурмистром, райцями, війтом та лавниками в міському магдебурзькому праві. А стаття про рани вірменів, які розпочаті кримінально, підпадають під суд бурмистра, райців, війта та лавників магдебурзького права. А якщо (судова) дія про рани визнаватиметься цивільною, (тоді) дозволено вірменам і кожному з них від райців та лавничого суду відходити до свого суду війта та вірменських старших. Щодо порядку, то вирішуємо, що вірмени згідно з декретом божественної (пам'яті) нашого батька в тих справах, що впливають на добрий порядок того міста і які до оборони того міста належать, мають коритися бурмистрові та райцям того міста. А той порядок так уточнюємо, що в часи, підозрілі через ворога, або в час війни даємо повну і цілковиту можливість райцям щодо порядку: накладати штрафи, карати штрафом вірменів-порушників постанови порядку про оборону міста відповідно до вчинку. Але у тих справах, які до політичного порядку належать, як про безпеку від вогню, чуми, харчування та інші речі, що належать до прикраси, вигоди та користі міста, які за одностайною та спільною згодою райцями та всією громадою міщан та вірменів будуть ухвалені та встановлені, того всього вірмени повинні будуть дотримуватися та зберігати під покаранням, але не інакшим – тільки ув'язненням, яке за одностайною згодою відповідно

до конституції буде ухвалене та оголошене. Щодо того порядку, стільки б разів вірмени не були покликані бурмістром і райцями для чесної міської служби, повинні стати перед ними та прийняти покарання ув'язненням, як є вищезгадано, яке буде ухвалене з одностайної згоди, як бурмістра, райців та громади міщан, так і львівських вірменів відповідно до постанови порядку. Хай буде дозволено вірменам після того, як стануть перед бурмістром та райцями й побачать, що справу, у який були покликані, до (юрисдикції) бурмістра та райців не належить, хай відкликаються до міського війта та вірменських старших. Таке вилучення бурмістр та райці повинні їм допустити та відіслати до міського війта та вірменських старших. А у всіх інших справах понад 4 вищеподані статті вірмени перед міським війтом та вірменськими старшими повинні та зобов'язані стати і судити кожного, хто скаржитись в їхніх власних справах відповідно до змісту та припису статей вірменського права. Ув'язнення Томи Стецьковича у тому випадку не схвалюємо та вирішуємо у майбутньому, щоб від бурмістра та райців справа з кращим розміркуванням розглядалася перш ніж поспішати ув'язнювати. Про арешт возів з товарами вірменів вирішуємо, що не можна встановити, щоб бурмістр та райці такий арешт зробили з обмеженням грамоти нашого мандата або для упослідження та на неславу вірменів. Тому від цього закиду робимо вільними бурмістра і райців, але надалі, щоб бурмістр і райці на грамоту нашого мандата вважали з такою повагою, як належить, і не допускали до обмеження привілеїв або декретів божественної (пам'яті) нашого батька під (загрозою) штрафу, визначеного у тому привілеї. А що (стосується) згаданих будинків вірменів, оскільки до тепер ані райці не довели, що менше (число) має бути, ані також вірмени не підтвердили, що їм більше дозволено, залишаємо (як є) й вільно вірменам тримати таке число будинків, яке тепер мають. Однак, якщо надалі вірмени законними та автентичними документами підтвердять, що понад те число, яким тепер володіють, перед тим більше було (їм) дозволено, тоді вільно буде їм ту кількість будинків, яку раніше мали, рівно ж отримати. А оскільки перед нами бурмістр та райці не навели неспростовних доказів і не показали, що є підозрілими ті зібрання вірменів у їхньому приватному будинку, як твердять: збудованому подібно до ратуші, та загалом зі свідчення гідних довір'я довідуємося, що там вірмени звикли збиратися для своєї релігії та інших приватних справ, а не для виконання судів. І вирішуємо, що вірменам є дозволено робити зібрання, однак якщо у майбутньому законна причина буде доведена райцями, що мали місце якісь підозри, тоді відповідно до нашого рішення штраф, накладений на вірменів, для нас зберігаємо. Також не мають бурмістр і райці відмовляти вірменським старшим та всьому їхньому зібранню місця у міській ратуші, скільки б разів не була потреба. Про число 12 вірменських старших; зваживши на те, що відповідно до вірменських прав є дозволено вірменам обрання 12 старших з тієї причини, щоб ті, хто є присутніми (зі старших) замість відсутніх у вірменському суді справлялися. Тому те наказуємо, що вірмени відповідно до описаної статті, яка міститься у вірменському праві, повинні обирати 12 старших, однак не більше тільки 6 старших, що засідають при міському війті вірменського суду. А вірменські старші повинні кожного року складати присягу вірності нам на польській мові у присутності тих, кого наш львівський староста, який буде на той час, зі свого уряду та райці туди зі свого уряду направлять та вишлють. Далі вирішуємо, що скільки б разів бурмістр і райці не були прошені вірменськими старшими за міською службою для ув'язнення правопорушників та злочинців, як самих вірменів, так і їхніх слуг та служниць, які не будуть римської релігії, тоді бурмістр та райці без будь-яких винятків повинні послати міську службу та дозволити ув'язнити правопорушників-вірменів та їхніх слуг і служниць. А інші всі статті,

про які на сьогодні не почалася суперечка, що містяться у привілеях та декретах божественної (пам'яті) нашого батька, обом сторонам у належній силі зберігаємо за посередництвом цього нашого декрету. Для чого для довіри до справи наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано у Пйотркові на вальному сеймі королівства, у найближчий понеділок перед святом св. Агнети, року Божого 1563, а панування нашого 33 року.

Йоан Оцеський, канцлер Польського королівства, підписав.

За свідченням вельможного Йоана Оцеського, канцлера Польського королівства, генерального краківського, освенцимського, заторського, самбірського та ольштинського старости.

¹ Див. док. №59.

² Див. док. №72.

³ Очевидно, див.: VL, II, р.20 (статут 1563 р. "Про чужоземних купців").

⁴ Див. док. №64.

⁵ Див. док. №67.

⁶ Див. док. №72.

⁷ У польському перекладі також додано: "перед вірменським правом", чого немає у латинському оригіналі.

⁸ Див. 120 пункт вірменського статуту 1519 р. (док. №67).

⁹ Див. док. №2.

1569 р., січня 22, Люблін

Сигізмунд Август підтверджує право розпоряджатися, управляти та опікуватися майном вірменського монастиря, який знаходиться на Краківському передмісті, старшим та всій громаді вірменів Львова

Коп.: МК, 187, k.169-170; ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.363, с.165-167.

Регест: AGZ, X, nr 1437.

igismundus Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. dominus et haeres. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, harum notitiam habituris, praesentibus et futuris. Quod cum relatum nobis esset per certos consiliarios nostros nomine seniorum totiusque communitatis Armenorum civitatis nostris Leopoliensis eos monasterium illorum ritus Armenici in suburbio Leopoliensi vulgo Krakowskim nuncupato, penes monasterium Ruthenicum

situm bonaque ac proventus omnes ipsius antiquitus ad idem monasterium Armenorum pertinentes, in sua semper dispositione regimineque iuxta antiquitus observatam consuetudinem habuisse atque etiam nunc habere, supplicatumque nobis fuisset, ne quid hac in parte iuri et ulteriori consuetudini illorum derogari permetterimus atque eam circa hanc observatam ususque receptam consuetudinem relinquere et conservare dignaremur. Quiquidem supplicationi, uti iustis acquitati consentaneae, nos benigne annuentes simulque prospicientes, ut monasterium praefatum bonaque et proventus illius in suo statu integro indemnes permaneant, hoc idem monasterium ritus Armenici in suburbio supradicti situm, bonaque ac proventus omnes antiquitus ad idem monasterium spectantes et pertinentes, non quorumvis aliorum praeterquam seniorum, communitatisque totius Armenorum civitatis nostrae Leopoliensis dispositioni regiminique temporibus perpetuis, iuxta antiquitus usitatam observatamque consuetudinem subiiciendum, appropriandum esse duximus, uti quidem subiiamus et appropriamus temporibus perpetuis harum serie literarum. Ita quod amplius Armeni alienae iurisdictionis et omnes alii homines cuiuscunque dignitatis, ritus, status et conditionis officiique existentes, ad dispositionem et regimen monasterii supradicti, bonorumque ac proventus illius nulla ratione se ingerere intermittereque perpetuis temporibus poterint, nec debebunt, caeterum episcopum Armenorum praesens et alii pro tempore existentes nullam aliam facultatem ad idem monasterium proventusque illius sibi usurpare, praeterquam superioritas eorundem episcoporum in administratione sacramentorum et aliorum rerum sacrarum iuxta veterem consuetudinem, ecclesiae eorundem Armenorum in civitate Leopoliensi consistentis, semper integra et illaesa permaneat. Quod ad universorum et singulorum cuiuscunque dignitatis, status, ritus et conditionis officiique et praeeminentis existentium, noticiam deducentes mandamus, ut eosdem supranominatos seniores totamque communitatem Armenorum civitatis nostrae Leopoliensis iuxta eiusmodi praesentis privilegii praescriptum, in omnibus eius conditionibus, clausulis et articulis atque punctis conservent ab aliisque omnibus conservari faciant. Pro gratia nostra et debito suo aliter ne facerint. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum. Datum Lublini in conventionem regni generali, die vigesima secunda mensis Ianuarii, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, regni vero nostri trigesimo nono.

Valentinus Dębienski regni Poloniae cancellarius subscripsit. Locus sigilli maioris cancellariae. Relatio magnifici Valentini Dębienski de Dębiany regni Poloniae cancellarii.

Гізімунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім та кожному, хто це читатиме, сучасникам та прийдешнім. Що повідомили нас певні наші радники від імені старших та всієї вірменської громади нашого міста Львова, що їхній монастир їхнього вірменського обряду¹, що знаходиться на львівському передмісті, по-простому званому Краківським, поряд з руським монастирем, та всі маєтки та прибутки, здавна належні до того вірменського монастиря, завжди мали і навіть тепер мають у своєму розпорядженні відповідно до давнього дотримуваного звичаю. І просили нас, щоб ми не дозволили це відмінити в частині їхнього права та давнього звичаю, а також вважали за гідне залишити і зберегти цей дотримуваний та вживаний, прийнятий звичай. Ми, ласкаво прихилившись до такого справедливого прохання, як узгодженого, логічного, та одночасно піклуючись, щоб згаданий

монастир та його мастки та прибутки залишалися у своєму непорушному стані без втрат, цей монастир вірменського обряду, що знаходиться на згаданому передмісті, всі мастки та прибутки, що здавна до того монастиря відносяться та належать, нікому іншому, тільки у розпорядження та управління всій вірменській громаді нашого міста Львова вічними часами відповідно до давнього звичаю, яким користуються і дотримуються, вважали підпорядкувати і приписати, як і підпорядковуємо та приписуємо на вічні часи цим змістом грамоти. Так що більше вірмени іншої юрисдикції та всі інші люди будь-якої гідності, обряду, стану і походження та уряду не можуть і не повинні на вічні часи втручатися і входити з будь-якої причини у розпорядження та управління вищезгаданим монастирем і його мастками та прибутками. Нарешті вірменські єпископи, що є тепер і в майбутньому будуть, (не можуть) узурпувати жодної іншої можливості до того монастиря та його прибутків, окрім намісництва, яке завжди непорушно та цілковито залишається для тих єпископів при адмініструванні сакраментами та іншими священними речами відповідно до давнього звичаю їхньої вірменської церкви, що знаходиться в місті Львові. Що до відома всіх та кожного, будь-якої гідності, стану, обряду і походження та уряду, становища доводимо, наказуємо, щоб тих вищезазначених старших і всю вірменську громаду нашого міста Львова відповідно до припису того даного привілею у всіх його умовах, клаузулах та статтях, і пунктах зберігали і робили, щоб усі інші зберігали. Задля нашої ласки та свого обов'язку іншого не чинить. Для (засвідчення) наша печатка є підвішена. Дано у Любліні на вальному сеймі королівства 22 січня, року Божого 1569, а нашого панування – 39.

Валентин Дембенський, канцлер Польського королівства, підписав. Місце великої канцелярської печатки.

Свідчення вельможного Валентина Дембенського з Демб'яна, канцлера Польського королівства.

¹ На передмісті знаходився вірменський монастир св. Анни.

1574 р., березня 12, Краків

Генріх підтверджує всі привілеї, вільності, звільнення, звичаї та інші документи, надані львівським вірменам попередніми королями

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.561. Пергамент: 32x64 + 7 см. Написи: “Anno 1574, de 12 mensis Martii, Cracoviae” (XVI), “Oblatae et susceptae ad acta regni cancellariae maioris feria quinta post festum sanctae Hedvigis proxima anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo primo. Andreas Buialski secretarius regius” (XVII), “Henrici confirmatio, 1574” (XVIII), “Confirmacia krola Henrica generalna praw, przywileiow, decretow,

wolnosci wszelakich y zwyczaioiw starych Ormian lwowskich” (XVIII). Два написи вірмено-кипчацькою мовою. На шовковому жовто-біло-синьому шнурку фрагмент печатки: Gum, XVI, N58.

Коп.: МК, 187, k.164v-166v; ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.35-37зв.; АСП, спр.14, стр.1-4; Bibl. PAN w Krakowie. – Rps.709, s.1-3.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.74-76.

Регест: Каталог, №653.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Henricus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litwaniae, nec non terrarum Craccoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuiaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Kiovieae, Wolhiniae, Podlachiae, Livoniaeque etc., nec non dux Andium, Borboniorum, Alvernorum, comes Marchiae, Foresti, Quercii, Rovergii et Montisfortis etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, harum noticiam habituris, tam praesentibus, quam futuris, quia licet in sacris maiestatis nostrae primitiis hic Craccoviae nuper celebratis, cum scilicet principes spirituales et seculares caeterique praelati et barones, status ac ordines omnes regni nostri augustae nostrae aderant inaugurationi et coronationi, universa iura et privilegia per divos olim antecessores nostros principes et reges Poloniae omnes subditis nostris quibuscunque, tam spiritualibus, quam secularibus, tam in regno Poloniae, quam et in aliis provinciis ac dominiis regno unitis, adiunctis et incorporatis data et concessa confirmaverimus, eaque nos sancte et inviolabiliter observaturos vigore praestiti a nobis iuramenti obligaverimus, quia tamen in conventu praesenti faelicis coronationis nostrae existentes, venientes ad praesentiam nostram fideles subditi Armenorum nuncii civitatis nostrae Leopoliensis suo et communitatis Armenorum ibidem consistencium nomine nobis humiliter supplicarunt, ut omnia iura, privilegia, literas, libertates, praerogativas, immunitates ipsis Armenis Leopoliensibus et ipsorum communitati a serenissimis antecessoribus nostris regibus aliisque concessas, insuper et consuetudines, quibus hucusque usi sunt, specialibus nostris literis auctoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur, nos ipsorum nuntiorum nomine communitatis Armenorum Leopoliensium supplicationi, ut iustae et aequitati consonae benigne annunes, censentes omnia privilegia, iura, donationes, literas, libertates, praerogativas, exemptiones, immunitates, quibus ipsi Armeni eorumque communitas gaudet, iuste et legitime ipsis per serenissimos antecessores nostros publice et privatim concessas, quas hic pro specialiter et singillatim insertis et expressis de verbo ad verbum habere volumus, tam in genere, quam in specie, generalitati per specialitatem et specialitati per generalitatem in nullo derogantes, in quorum tamen usu hucusque extiterunt, in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus, insuper et consuetudines, quibus hucusque usi sunt et utuntur, approbandum, ratificandum et confirmandum duximus, approbamusque, ratificamus et confirmamus praesentibus literis nostris, decernentes ea omnia iura, privilegia, donationes, literas, libertates et immunitates ac consuetudines robur debite et perpetue firmitatis obtinere debere. Quamobrem universis et singulis cuiuscunque status, gradus et conditionis hominibus, nominatim autem generoso Nicolao Herborth capitaneo nostro Leopoliensi, necnon et proconsuli cum consulibus, advocato et scabinis modernis et pro tempore existentibus, mandamus omnino habere volentes, ut eosdem Armenos nostros Leopolienses in omnibus eorum iuribus, privilegiis, libertatibus et praerogatinis conservetis, manuteneatis et defendatis, ac conservari, manuteneri defendique faciatis, pro gratia nostra et debito officiorum vestrorum secus non facturum. In cuius rei fidem sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum Cracoviae in comitiis generalibus augustae coronationis nostrae, die duodecima mensis Marci anno Domini millesimo

quingentesimo septuagesimo quarto, regni vero nostri primo, praesentibus reverendissimis et reverendis in Christo patribus dominis Iacobo Uchanski archiepiscopo Gnesnensi, legato nato et regni nostri primate, Stanislae Slomowski archiepiscopo Leopoliensi, Francisco Krassinski Cracoviensi, Stanislae Karnkowsky Wladislaviensi et Pomeraniae, Adamo Konarski de Kobilino Posnaniensi, Petro Miskowski Plocensi, Alberto Starozrzebski Chelmensi, Dionisio Szeszigniewski Camenecensi episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Sebastiano a Mielecz castellano Cracoviensi et Brzestensi Cuiaviansique, Ioanne Fierlei de Dambrovicza Cracoviensi et Rohatinensi, Nicolao Radziwil duce in Dubniki Wilnensi, cancellario magni ducatus Lithuaniae et Lidensi, Mohirensi Borossoviensique, Petro a Zborow Sandomiriensi et Stobnicensi Camionecensique, Casparo Zebrzydowski Lanciensi et Przedecensi, Ioanne Kotkiewicz comite in Szklow capitaneo generali terrarum Samogitiae et magni ducatus Lituaniae marschalco et Connensi, Plotelensi, Ioanne a Szluzewo Brzestensi et Koninensi, Basilio Constantinowicz duce Ostrosiae, Kioviae et terrarum Wolhiniae marschalco ac Wlodimiriensi, Ioanne Crotowski de Barczin Iuniwladislaviensi¹, Georgio Iaslowieczki de Buczacz Russiae et exercituum regni nostri campestri praefecto ac Liubaczoviensi, Czerwonogrodensi, Nicolao de Mielecz Podoliae et novae civitatis Korczin Grodecensique, Stanislae Lawski de Strzegoczino Masoviae et vicesgerenti ibidem, Fabiano Czema Marienburgensi et Staragardiensi palatinis et capitaneis, nec non Petro a Czarnkow Poznaniensi et Babimostensi, Iheronimo Ossolinski Sandomiriensi et Krzessoviensi, Ioanne de Thomicz Gnesnensi, Ioanne comite in Thenczin Woiniciensi et Lublinensi, Stanislae Herborth de Fulstin Leopoliensi et Drohobicensi² Samboriensique ac Russiae zuppario, Iheronimo de Sieniawa³ Camenecensi et Haliciensi, Sigismundo Wolski de Podhaicze Czernensi et Warschaviensi, Ioanne Kostka de Stangenberg Gedanensi et Prussiae thesaurario ac Marienburgensi, Stanislae Szafranecz de Pieszkowa Skala Bieconsi Leloviensique, Ioanne Herborth de Fulstin Sanocensi et Przemisliensi, Stanislae comite a Tarnow Czechoviensi castellanis et capitaneis, Ioanne Fierlei de Dambrovicza regni nostri, Ioanne Chodkiewicz magni ducatus Lithuaniae, Petro Opalinski regni curiae, Nicolao Christophero Radziwil magni ducatus Lithuaniae curiae marchalcis, Valentino Dembienski de Dembiani regni cancellario ac Wartensi capitaneo, Iheronimo Buzenski regni thesaurario ac zuppario Cracoviensi, Erasmo Dembienski decano Cracoviensi ac cantori Sandomiriensi, Ioanne Zaborowski praeposito Sandomiriensi, Ioanne Valentino Iacubowski, Paulo Kossakowski secretariis nostris et aliis quamplurimis dignitariis, officialibus et aulicis nostris testibus fidedignis. Datum per manus supranominati Valentini Dembienski regni Poloniae cancellarii sincere nobis dilecti.

Valentinus Dembyensky, regni Poloniae cancellarius, subscripsit.

Relatio magnifici Valentini Dembienski de Dembiani, regni Poloniae cancellarii.

¹ У публікації Ф.Бішоффа помилково: Iuwladislaviensi.

² У публікації Ф.Бішоффа помилково: Drohicensi.

³ У публікації Ф.Бішоффа помилково: Sreniawa.

Вім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми, Генріх, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти), кому потрібно, всім і кожному зокрема, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що, хоча при вступі (на престол), який відбувся недавно тут, у Кракові, а саме, коли князі духовні й світські та інші прелати і барони, всі стани та групи нашого королівства були присутні на святковому нашому посвяченню та на коронації, ми підтвердили всі права і привілеї, дані та надані нашими блаженної пам'яті померлими попередниками, володарями і королями Польщі всім нашим будь-яким підданам, як духовним, так і світським, чи в Польському королівстві, чи в інших провінціях і володіннях, об'єднаних, сполучених і включених до королівства. І ми зобов'язалися силою складеної нами присяги свято і непорушно їх зберігати. Отож, перебуваючи на даному сеймі нашої щасливої коронації, прийшли перед наше обличчя вірні піддані, посли вірменів нашого міста Львова, що від імені свого та громади вірменів, які там живуть, уклінно просили нас, щоб ми схвалили, підтвердили та зміцнили всі права, привілеї, грамоти, вільності, прерогативи, свободи, надані цим же львівським вірменам та їхній громаді найяснішими нашими попередниками, королями та іншими, а крім цього, і звичаї, якими користуються досі, (щоб) ми особливою нашою грамотою, нашою королівською повагою вважали (за потрібне) схвалити, підтвердити та зміцнити. Ласкаво прихилиючись до прохання цих же послів від імені вірменської громади Львова, як до законного та справедливого, вважаючи, що всі привілеї, права, донації, грамоти, вільності, прерогативи, звільнення, свободи, якими тішаться ці ж вірмени та їхня громада, надані їм справедливо та законно найяснішими нашими попередниками публічно і приватно, хочемо їх мати (як) внесені і вписані сюди особливо і зокрема, дослівно, як загалом, так і зокрема, не применшуючи загальне частковим і часткове загальним, однак якими досі в користуванні живуть, в усіх їхніх пунктах, клаузулах, статтях і умовах, а крім цього, у звичаях, якими користувалися і користуються до сьогодні, ми вважали (за потрібне) схвалити, зміцнити і підтвердити. І схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо нашою даною грамотою, вирішуючи, що всі їхні права, привілеї, донації, грамоти, вільності і свободи, а також звичаї повинні мати силу належної та вічної міцності. Для цього всім і кожному, людям будь-якого стану, положення та походження, а особливо шляхетному Миколаю Гербуртові, нашому львівському старості, а також бурмистру з райцями, вйтові й лавникам, теперішнім і що в (майбутній) час будуть, наказуємо, бажаючи в цілому мати (таке), щоб цих наших львівських вірменів, в усіх їхніх правах, привілеях, вільностях і прерогативах, зберігали, підтримували і захищали та дбали, щоб їх (інші) зберігали, підтримували та захищали, не чинячи інакше задля нашої ласки та обов'язку ваших урядів. Для довір'я до справи наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 12 березня, року Божого 1574, а нашого панування – 1 (року), у присутності (*список свідків*). Дано через руки вищезгаданого Валентина Дембенського, канцлера Польського королівства, щиро нам милого.

Валентин Дембенський, канцлер Польського королівства, підписав.

Свідчення вельможного Валентина Дембенського з Демб'ян, канцлера Польського королівства.

1576 р., травня 21, Краків

Стефан підтверджує всі привілеї, вільності, звільнення, звичаї та інші документи, надані львівським вірменам попередніми королями

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.568. Пергамент: 33,5x58 + 13 см. Ініціал “Г”. Написи: “Confirmatio iurium et quarumvis praerogativarum Armenis Leopoliensibus concessarum” (XVI), “A divo Stephano rege Poloniae, anno 1576” (XVII), “Confirmatio iurium et privilegiorum Armenis Leopoliensibus, anno 1576” (XVIII), “Stephani, 1576” (XVIII). Написи вірмено-кипчацькою мовою. Печатка відсутня.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.38-40зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.76-79.

Регест: Каталог, №661.

n nomine Domini amen. Ad rei memoriam sempiternam. Nos Stephanus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, necnon terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciie, Cuiaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Kiioviae, Wolhiniae, Podlachiae, Livoniae, nec non princeps Transylvaniae etc. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis, harum noticiam habituris, tam praesentibus, quam futuris, quia licet in sacris maiestatis nostrae primitiis hic Cracoviae nuper celebratis, cum scilicet principes spirituales et seculares caeterique praelati et barones, status ac ordines omnes regni nostri augustae nostrae aderant inaugurationi et coronationi, universa iura et privilegia per divos olim antecessores nostros principes et reges Poloniae omnes subditis nostris quibuscunque, tam spiritualibus, quam saecularibus, tam in regno Poloniae, quam et in aliis provinciis ac dominiis regno unitis, adiunctis et incorporatis data et concessa confirmaverimus, eaque nos sancte et inviolabiliter observaturos vigore praestiti a nobis iuramenti obligaverimus, quia tamen in conventu praesenti felicitis coronationis nostrae existentes, venientes ad praesentiam nostram fideles subditi Armenorum nuncii civitatis nostrae Leopoliensis sue et communitatis Armenorum ibidem consistentium nomine nobis humiliter supplicarunt, ut omnia iura, privilegia, litteras, libertates, decreta, [prae]rogativas¹, immunitates ipsis Armenis Leopoliensibus et ipsorum communitati a serenissimis antecessoribus nostris regibus aliisque concessas, insuper et consuetudines, quibus hucusque usi sunt, specialibus nostris litteris auctoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur, nos ipsorum nunciorum nomine communitatis Armenorum Leopoliensium supplicationi, ut iustae aequitatisque consonae benigne annuentes, censentes omnia privilegia, iura, donationes, litteras, libertates, praerogativas, exemptiones, immunitates, decreta, quibus ipsi Armeni eorumque communitas gaudet, iuste et legitime ipsis per serenissimos antecessores nostros publice et privatim concessas, quas hic pro specialiter et singillatim insertis et expraessis de verbo ad verbum habere volumus, tam in genere, quam in specie, generalitati per specialitatem et specialitati per generalitatem in nullo derogantes, in quorum tamen usu hucusque extiterunt, in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus, insuper et consuetudines, quibus hucusque usi sunt et utuntur, approbandum, ratificandum et confirmandum duximus, approbamusque, ratificamus et confirmamus praesentibus litteris nostris, decernentes ea omnia iura, privilegia, donationes, litteras,

libertates et immunitates ac consuetudines robur debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. Quamobrem universis et singulis cuiuscunque status, gradus et conditionis hominibus, nominatim autem generoso Nicolao Herborth capitaneo nostro Leopoliensi, nec non et proconsuli cum consulibus, advocato et scabinis modernis et pro tempore existentibus, mandamus omnino habere volentes, ut eosdem Armenos Leopolienses in omnibus eorum iuribus, privilegiis, libertatibus et praerogatiuis conservetis, manuteneatis et defendatis, ac conservari, manuteneri, defendique faciatis, pro gratia nostra et debito officiorum vestrorum secus non facturi. In cuius rei fidem sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum Cracoviae in comitiis generalibus augustae coronationis nostrae, die vigesima prima mensis Maii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, regni vero nostri anno primo, praesentibus reverendis in Christo patribus dominis Francisco Krassinski Cracoviensi, Alberto Starozrzebski Chelmensi, Luca Koszcieleccki Praemisliensi episcopis, necnon magnificis, venerabilibus et generosis Va[le]ntino² Dembienski de Dambiani castellano Cracoviensi, Petro a Zborow palatine et generali Cracoviensi, Stobniczensi Kamioncicensique capitaneo, Ioanne Kostka a Stenberg Sandomiriensi et Marienburgensi Pucensique, Casparo Zebrzydowski Calissiensis, Ioanne Sierakowski Lanciciensi et Przedeccensi, Nicolao Tarlo de Szczekarzowicze Lublinensi ac Pilznensi, Andrea de Thenczin Belzensi, Nicolao Kiska Podlachiensi palatinis et capitaneis, tum Stanislaw Herburth de Fulstin Leopoliensi et Samboriensi, Drohobicensi ac zupparum Russiae et Bidgostiae praefecto, Stanislaw Saffraniecz de Pieskowa Skala Biecensi et Leloviensi, Andrea Dembowski Siradiensi et Lenciciensi, Ioanne a Thenczin Voiniciensi et Lublinensi Parczoviensique, Nicolao Ligeza de Bobrek Zawichostensi et Biecensi, Christophero Lanczkorunski de Brzezic Malagostensi, Ioanne Chrzistoporski de Chrzistoporzicze Wielunensi, Ioanne Herburth de Fulstin Sanocensi et Praemisliensi, Paulo Dzialinski Dobrzinensi, Sigismundo Czizowski Belzensi castellanis et capitaneis, Petro Dunin Volski cancellario, Ioanne Zamoiski vicecancellario ac Belzensi, Knissinensi, Zamechensi capitaneo, Hieronimo Buzenski de Buzenin thesaurario regni nostri et Brzeznicensi, Dopcziczensi Krzeczoviensique capitaneo ac zupparum Cracoviensium praefecto, Andrea de Zborow curiae regni nostri marschalco et Radomiensi capitaneo, Stanislaw Ossowski curiae nostrae referendario, Erasmo Dembienski de Dambiani decano Cracoviensi, cantore Sandomiriensi, Ioanne Borkowski praeposito Lanciciensi, Ioanne Zaborowski praeposito Sandomiriensi, Andrea Patricio Nideczki iuris utriusque doctore et archidiacono Vilnensi ac Varsoviensi canonico, Laurentio Gosliczki canonico Cracoviensi et Sandomiriensi, Mathaeo Misiowski burgrabio Cracoviensi, Bartholomeo Grazimowski, Paulo Kossakowski secretariis curiae nostrae, ac aliis quam plurimis dignitariis, officialibus et aulicis nostris testibus fidedignis. Datum per manus supranominati Ioannis Zamoiski regni Poloniae vicecancellarii ac Belczensis, Knisinensis, Zamechensisque capitanei sincere nobis dilecti.

Stephanus rex, subscripsit.

¹ В оригіналі пропущено: prae.

² Втрачений текст.

В ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми, Стефан, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти), кому потрібно, всім і кожному зокрема, сучасникам і прийдешнім, які це читатимуть. Що, хоча при вступі (на престол) нашого королівського маєстату, який відбувся недавно тут, у Кракові, а саме, коли князі духовні й світські та інші прелати і барони, всі стани та групи нашого королівства були присутні на святковому нашому посвяченні та на коронації, ми підтвердили всі права і привілеї, дані та надані нашими блаженної пам'яті померлими попередниками, володарями і королями Польщі, всім нашим будь-яким підданим, як духовним, так і світським, чи в Польському королівстві, чи в інших провінціях і володіннях, об'єднаних, сполучених і включених до королівства. І ми зобов'язалися силою складеної нами присяги свято і непорушно їх зберігати. Отож, перебуваючи на даному сеймі нашої щасливої коронації, прийшли перед наше обличчя вірні піддані, послі вірменів нашого міста Львова, що від імені свого та громади вірменів, які там живуть, уклінно просили нас, щоб ми схвалили, підтвердили та зміцнили всі права, привілеї, грамоти, вільності, прерогативи, свободи, надані цим же львівським вірменам та їхній громаді найяснішими нашими попередниками, королями та іншими, а крім цього, і звичаї, якими користуються досі, (щоб) ми особливою нашою грамотою, нашою королівською повагою вважали (за потрібне) схвалити, підтвердити та зміцнити. Ласкаво прихилиючись до прохання цих же послів від імені вірменської громади Львова, як до законного та згідного зі справедливістю, вважаючи, що всі привілеї, права, донації, грамоти, вільності, прерогативи, звільнення, свободи, декрети якими тішаться ці ж вірмени та їхня громада, надані їм справедливо та законно найяснішими нашими попередниками публічно і приватно. Хочемо їх мати (як) внесені і вписані сюди особливо і зокрема, дослівно, як загалом, так і зокрема, не применшуючи загальне частковим і часткове загальним, однак якими досі в користуванні живуть, в усіх їхніх пунктах, клаузулах, статтях і умовах, а крім цього, у звичаях, якими користувалися і користуються до сьогодні, ми вважали (за потрібне) схвалити, зміцнити і підтвердити. І схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо нашою даною грамотою, вирішуючи, що всі їхні права, привілеї, донації, грамоти, вільності і свободи, а також звичаї повинні мати силу належної та вічної міцності. Для цього всім і кожному, людям будь-якого стану, положення та походження, а особливо шляхетному Миколаю Гербуртові, нашому львівському старості, а також бурмистру з райцями, війтові й лавникам, теперішнім і що в (майбутній) час будуть, наказуємо, бажаючи в цілому мати (таке), щоб цих наших львівських вірменів, в усіх їхніх правах, привілеях, вільностях і прерогативах, зберігали, підтримували і захищали та дбали, щоб їх (інші) зберігали, підтримували та захищали, не чинячи інакше задля нашої ласки та обов'язку ваших урядів. Для довір'я до справи наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 21 травня, року Божого 1576, а нашого панування – 1 року, у присутності (*список свідків*). Дано через руки вищезгаданого Йоана Замойського, віце-канцлера Польського королівства та белзького, книшинського, замехського старости, щиро нам милого.

Стефан, король, підписав.

1578 р., липня 21, Львів

Стефан у зв'язку з суперечкою між старшими, цілою громадою львівських вірменів та бурмистром, райцями, війтом, лавниками, цілою громадою Львова виносить рішення, за яким львівські вірмени повинні користуватися тими ж законами й вільностями, що й інші міщани, як у справі торгівлі сукном та різними напоями, так і у виконанні різних ремесел, причому за ними зберігаються всі вірменські закони й суди

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.585. Пергамент: 36,2х59 + 9,2 см. Ініціал “S” у формі кольорового малюнку стилізації польського герба: синьо-золота корона над червоним щитом, в якому срібний орел. Написи: “Decretum hoc laceratum est per Svecos stante eorum hostili incursione anno 1704” (XVIII), “Decret m[iłościwego] krola iegomosci Stefana. Ormianie Lwowscy iisdem prerogativis gaudere maią, iako concives zdawna w miescie tym z innemi p[any] mieszczany oprucz prawa, które osobliwe maią” (XVII), “Decret ten zdarty przez Szwedów pod czas inkursii anno 1704” (XVIII). Напис вірмено-кипчацькою мовою. Печатка відсутня.

Друг. ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.109-111. Папір з двох аркушів: 32,1х20,8 см. Написи: “Decretum, quo Armeni ad omnes civiles libertates admittuntur, pannorum incisio, institorum conductio, propinatio conceditio et ad artificia admittuntur. 1578, feria 2 post festum Visitationis Beatae Mariae Virginis. Salva iurisdictioni civili et iuribus Armenorum” (XVII); “Stephani iurisdiction signum” (XVII), “Iurisdiction regimen cubernatio civilis” (XVIII), “Stephani regis decretum, quo iuramenta decretum” (XVIII). Печатка: Gum., XVII, N64.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.125-125зв.; спр.614, арк.132-133; спр.1154, арк.34-36; Ф.475, оп.1, спр.5, арк.41-43зв.; Czart., 2030, s.107-109.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.106-107 (польський).

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.79-81.

Регест: Каталог, №681.

tephanus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kioviae, Wolinae, Podlachiae, Livoniae etc., princeps Transylvaniae etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis praesentibus et futuris, harum noticiam habituris, quia cum causam et actionem inter seniores ac totam communitatem Armenorum actores ab una et famatos proconsulem et consules, advocatum et scabinos totamque communitatem civitatis nostrae Leopoliensis, citatos parte ab altera exortam, spetialibus literis nostris advocassemus, terminoque certo in ipsis literis advocationis citatis coram nobis et iudicio nostro comparendi praefixo, ratione denegatarum prohibitarumque ipsis Armenis libertatum, quibus ab antiquis temporibus antecessores Armenorum utebantur, aliarumque iniuriarum, quibus hactenus aggravabantur, non attento eo, quod ipsi Armeni inter communitatem connumerentur, ac contributiones ex aequo pendant, subordinationisque contuberniorum, ne ad utifruitionem praemissorum ac libertates civiles admittantur aut saltem in eis praepediantur, quemadmodum ea omnia in ipsis advocationis nostrae literis latius habentur descripta, in terminoque hodierno iudicii relationum nostrarum propriarum ex ipsa advocatione nostra proveniente et hucusque continuato partibus ipsis per se coram iudicio nostro comparantibus et terminum eum iudicialiter attentantibus.

Actorea quidem articulos sequentes proponente, nempe a citatis ipsis sibi denegari pannos praetiosos in domibus suis antiquitus divendi solitos divendere, vacuasque cameras alias okna ad divendendos pannos conduci non admittere, atque artificia mechanica laboranda et exercenda per ipsos prohibere, denique omnes liquores propinandos et conficiendos in domibus Armenorum novo quodam instituto suo interdicere. Citatis vero privilegia sua producentibus atque allegantibus, Armenos propter disparitatem linguae et religionis pares ipsis non esse, et tantummodo ad libertates depositorii et non soluendorum theloneorum admissos, ac certis libertatum limitibus ultra reliquos cives Leopolienses inclusos esse, quod ex privilegiis eorum originalibus locationis, si producerentur, ellici posset. Ad ea Armeni allegabant, nullum se locationis et foundationis privilegium habere, verum ex aequo cum aliis civibus ad omnes et singulas libertates huc vocatos et adscitos fuisse. Quibus cum eo nomine a citatis iuramentum defferretur, decrevimus teneri ex senioribus primariis ordine tres Armenos iuramento corporali comprobare, quod nulla privilegia originalia foundationis et locationis suae haberent, neque eadem unquam celvuerint et suppresserint. Quod quidem iuramentum posteaquam in praesentia ministerialis terrestris generalis providi Stanislai Chabowsky ad eum iuramenti actum a nobis deputati, parte citata praesente ac iuramentum attentante, praestitissent, ac denuo partes utraeque coram nobis et consiliariis nostris controversias suas repetiissent privilegiaque sua produxissent, in eorumque usu et possessione fuisse contendissent ac iuramentis suis probaturos se id ipsum obtulissent. Nos cum consiliariis nostris lateri nostro assidentibus, audita et examinata partium ipsarum controversia privilegiisque coram iudicio nostro ab utraque parte productis revisis ac debito modo expensis, quoniam ex iuribus et privilegiis civilibus coram nobis et iudicio nostro productis manifeste apparet, eadem iura et privilegia omnibus in genere civibus ab antecessoribus nostris concessa esse, nec Armenos a communitate civili praerogativisque et libertatibus civilibus quibusvis praescripto ipsorum iurium et privilegiorum decretorumque exclusos esse, propterea decrevimus Armenos ipsos eiisdem quoque iuribus et praerogativis civilibus quoad commoda sicut alii cives gaudere debere, ita tamen, ut non excedant antiquum usum et praescriptum iurium, decretorum et privilegiorum consuetudinumque civilium, ac in omnibus iura, ordinem, consuetudines antiquas istius civitatis ex aequo cum aliis civibus servant et adimpleant, neve regimen, iurisdictionem et gubernationem civilem hactenus usitatam turbent et impedian. Quod attinet propinationem liquorum, ea libera eis esse debet sicut et aliis civibus. Quod vero attinet incisionem pannorum praetiosorum et rerum serriceanim, ipsi Armeni aequo iure cum caeteris civibus ea frui debent. Praeterea ad fenestrarum incidendis omnis generis pannis ordinarum et privilegiatarum usum et ad praerogativam pannicidarum communiter slowo dictam, more aliorum civium admitti quoque debent, modo non excedatur numerus fenestrarum seu pannicidarum censualium, ut in omnibus ordo pristinus et consuetudines antiquae in hac civitate servari solitae servantur. Postremo quoque ad artificia quaevis adiscenda, laboranda ac exercenda admitti debent modo aliorum civium, eisque suprarecensitis libertatibus, uti debent sicut et alii cives iuxta praescriptum iurium, privilegiorum, ordinationum et consuetudinum civilium, quibus sicut et alii cives subesse debent, salvis etiam ipsorum Armenorum legibus et iudiciis, quae specialia habent, hoc nostro decreto mediante. In cuius rei fidem et evidentius testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum¹. Datum Leopoli feria secunda post festum Visitationis gloriosissimae Virginis Mariae proxima, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, regni vero nostri anno tertio.

Ioannes Borukowski, regni Poloniae vicescancelarius, subscripsit.

Relatio reverendi Ioannis Borukowsky de Bielino, regni Poloniae vicecancellarii, praepositi Lanciensi decani Warschaviensis etc.

Leonardus Borutha, notarius cancellariae regiae maiestatis.

¹ У паперовому оригіналі стоїть: subimpressum.

Стефан, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому необхідно, всім та кожному, сучасникам та прийдешнім, хто це читатиме. Що коли почалася справа та (судові) дії між старшими та всією громадою вірменів, як позивачів, з одного боку, та славетними бурмистром і райцями, вйтом, лавниками та всією громадою нашого міста Львова, як відповідачів, з іншого боку, ми спеціальною нашою грамотою викликали і визначили у тій грамоті відповідачам з'явитися перед нами та нашим судом на певний термін виклику. А це (сталось) з причини відмови та заборони вірменам вільностей, якими користувалися з давніх часів попередники вірменів, та інших несправедливостей, яких зазнали (вірмени) в ті часи; незважаючи на те, що ті вірмени занесені у громаду (міщан) та податки порівно платять; і відносно цехів, то (вірмени) не допускаються до користування вільностями згаданих (цехів) та міськими (вільностями) або тільки у тому їм заважали, як про це все у тій нашій грамоті виклику ширше описано. На сьогоднішній термін суду наших власних реляцій, що виходить з того самого нашого виклику і який (термін) до тепер продовжується, ці сторони перед нашим судом стали і прийняли до уваги цей судовий термін. (Сторона) позивача подала нижченаведені статті, тобто, що є заборонено їм відповідачами продавати дорогі тканини в своїх будинках, як звикли віддавна продавати, також не дозволяли винаймати порожніх крамів, по-іншому "окна", для продажу тканини, також заборонили їм у ручному ремеслі працювати та виконувати (його); і далі, що їм заборонено шинкування та виготовлення всіх напоїв у вірменських будинках за якимсь новим уставом. А відповідачі свої привілеї подали і твердили, що вірмени з огляду на різницю у мові та релігії не є їм рівними та тільки до вільності (права) складу та несплати мит є допущені, і до певних меж вільностей є включені понад інших львівських міщан; що з їхніх оригінальних привілеїв локації, якби показали, може виявитися. Щодо цього вірмени розповіли, що вони жодного привілею своєї локації або фундації не мають, але порівно з іншими міщанами до всіх і кожної, зокрема, вільності є покликані та прийняті, щодо яких (вільностей) відповідачами присяга мала б складатися. Ми вирішили, що повинні скласти тілесну присягу три з визначніших вірменських старших, що жодного оригінального привілею своєї фундації чи локації не мають, і його не ховали і не приховували. Ту присягу хай складуть у присутності генерального земського возного обачного Станіслава Хабовського, назначеного нами до акту присяги, у присутності сторони відповідача, що заслуховувала би присягу. І знову обидві сторони перед нами і нашими радниками поновили свої суперечки та показали свої привілеї, котрі були у їхньому користуванні та у володінні, сперечалися та свої присяги складали для підтвердження того. Ми з нашими радниками, що біля нас засідають, вислухавши та вивчивши суперечки обох сторін та привілеї, подані перед нами обома сторонами, оглянувши та належним чином зваживши, оскільки з міських справ та привілеїв, поданих нам та нашому суду, ясно виявляється, що ті всі права та привілеї були подані нашими попередниками загалу міщан і що вірмени не виключені від міської громади та будь-яких міських прерогатив та вільностей за їхніми правами, привілеями

та декретами. Тому вирішуємо, що ті вірмени мають тішитися тими самими міськими правами та прерогативами й вигодами, як й інші міщани. Однак, щоб не відходили від давнього користування та вищеописаних прав, декретів та привілеїв і міських звичаїв та у всіх правах, порядку, давніх звичаях того міста порівно з іншими міщанами залишалися та виконували (їх) і щоб також не турбували та не перешкоджали у міському порядку, юрисдикції та управлінні, що до цього часу збереглося. Що стосується шинкування напоями, це їм має бути вільно, як й іншим міщанам. Що стосується розкрою дорогих тканин та шовкових речей, ті вірмени рівним правом разом з іншими міщанами повинні користуватися. Крім того, до розкрою будь-яких тканин у вікнах, встановлених та привілейованих, та до користування прерогативою суконницями, по-простому званих "слово", за звичаєм інших міщан мають бути допущені, щоб тільки не переступили число тих вікон або чиншових суконниць і щоб у всьому були збережені попередній порядок та давні звичаї, що у тому місті зберігаються. На завершення, що до будь-якого вивчення, праці та виконання ремесла (вірмени) мають бути допущені за звичаєм інших міщан та тими вищезгаданими вільностями мають користуватися, як й інші міщани, відповідно до вищезгаданих міських прав, привілеїв, постанов та звичаїв, яким інші міщани мають підлягати, зберігаючи також тих вірменів права і суди, що спеціально мають за посередництвом цього нашого декрету. Для чого для довіри до справи та кращого засвідчення наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано у Львові в найближчий понеділок після свята Відвідин Пречистої Діви Марії, року Божого 1578, а панування нашого 3 року.

Йоан Боруковський, віце-канцлер Польського королівства, підписав.

За свідченням велебного Йоана Боруковського з Беліно, віце-канцлера Польського королівства, ланцютського намісника, варшавського декана і т.д.

Леонард Боруа, писар канцелярії королівського маєстату.

1588 р., січня 30, Краків

Сигізмунд III підтверджує і зберігає в силі всі привілеї, декрети, вільності, звільнення та звичаї львівських вірменів, надані їм попередніми королями

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.604. Пергамент: 27х53 + 8,2 см. Ініціал “S”. Написи: “Confirmacia generalna krola jego mosci Sygmunta Trzeciego praw, przywileiow, decretow, wolnosci wszelakich y zwyczajow starych Ormian Lwowskich we Lwowie” (XVII), “Anno 1588” (XVII), “Oblata et suscepta ad acta regni

cancellariae maioris feria quinta post festum sanctae Hedvigis proxima anno Domini millesimo sexcentesimo quadagesimo primo” (XVII). Напис вірмено-кипчацькою мовою. Печатка відсутня.

Коп.: МК, 187, k.166v-167v; ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.44-45зв.; АСП, спр.14, стр.86-87.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.85-86.

Регест: Каталог, №709.

igismundus tercius rex Poloniae et designatus Sueciae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae etc. etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, quia licet in hoc publico coronationis nostrae conventu omnia iura, libertates, immunitates, praerogativas et privilegia per divos antecessores nostros principes et reges Poloniae universis regni et dominiorum nostrorum ordinibus subditisque nostris cuiuscunque status et conditionibus existentibus, generali ex sententia senatorum nostrorum et nunciorum terrestrium, literis nostris abunde approbaverimus et confirmaverimus eaque nos inviolabiliter observaturos vigore prestiti a nobis iuramenti obligaverimus, tamen cum venientes ad praesentiam nostram fideles subditi nostri Armenonim nuncii civitatis nostrae Leopoliensis suo et communitatis Armenorum ibidem habitantium, nomine supplicassent nobis, ut omnia eorum iura, privilegia, literas, libertates, decreta, praerogativas, exemptiones et immunitates ipsis a serenissimis antecessoribus nostris regibus et aliis personis concessas, insuper et consuetudines, quibus hucusque usi sunt, specialibus literis nostris approbare, innotare, confirmare et ratificare dignemur, nos ipsorum supplicationi uti iustae benigne annuentes omnia et singula praedictorum Armenorum iura, privilegia, literas, decreta, libertates, immunitates, praerogativas, exemptiones a serenissimis piaae memoriae regibus Poloniae praedecessoribus nostris et aliis personis iuste et legitime concessas, datas et emanatas, insuper et omnes laudabiles usuque tentas et observatas ipsorum consuetudines, nullis penitus exceptis aut exclusis, non secus atque hic omnia et singula in genere et specie de verbo ad verbum in suo tenore descripta forent, in omnibus et singulis earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbanda, innovanda, confirmanda et ratificanda esse duximus, prout hisce literis nostris peculiaribus, in quantum iuris communis rationes sinunt et usus eorum habetur, approbamus, innovamus, confirmamus et ratificamus, eaque omnia vim et robur debitae et perpetuae firmitatis semper obtinere debere et ab omnibus, quorum id interest, observari volumus. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni nostri consignari iussimus. Datum Cracoviae in comitiis felicis coronationis nostrae die trigesima mensis Ianuarii, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo octavo, regni nostri primo.

Sigismundus rex.

Christophorus Ilmanowsky.

ігізмунд III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Що на цьому публічному сеймі нашої коронації ми за ухвалою наших сенаторів і послів земель загалом схвалили та підтвердили нашою грамотою всі права, вільності, свободи, прерогативи і привілеї, (надані) покійними нашими попередниками, володарями та королями Польщі всім нашим станам та підданим нашого королівства та володінь будь-якого положення та

походження. І ми зобов'язалися непорушно їх зберігати силою складеної нами присяги. Однак, прибули перед нашу присутність наші вірні піддані, послали вірменів нашого міста Львова і від імені свого та громади вірменів, які там живуть, просили нас, щоб ми вважали (за потрібне) особливою нашою грамотою схвалити, відновити, підтвердити і зміцнити всі їхні права, привілеї, грамоти, вільності, декрети, прерогативи, звільнення та свободи, надані їм найяснішими нашими попередниками та іншими особами, та, крім цього, звичаї, яких вони вживають. Ми милостиво прихилившись до їхнього прохання, як до справедливого, вирішили схвалити, відновити, підтвердити та зміцнити всі разом та кожні зокрема згаданих вірменів права, привілеї, грамоти, вільності, свободи, прерогативи, звільнення, надані, видані та отримані справедливо і законно від найясніших блаженної пам'яті королів Польщі, наших попередників, та від інших осіб, а крім цього, всі похвальні, вживані та якими користуються звичаї, цілком без будь-яких винятків та пропусків, не інакше, як коли б вони були тут описані у всіх і кожному пунктах, клаузулах, статтях і умовах. А також цією нашою особливою грамотою, наскільки дозволяють правила публічного права і наскільки їх застосовують, схвалюємо, відновлюємо, підтверджуємо і зміцнюємо та хочемо, щоб всі (грамоти) завжди повинні мати силу і міць належної та вічної міцності та щоб їх зберігали всі, кому це потрібно. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою нашого королівства. Дано в Кракові на сеймі нашої щасливої коронації 30 січня, року Божого 1588, нашого панування – 1.

Сигізмунд, король.

Христофор Ільмановський, (писар).

1600 р., квітня 17, Варшава

Сигізмунд III вирішує суперечку між райцями, лавниками, громадою міста Львова та львівськими вірменами в справі підтвердження декрету польського короля Стефана на користь останніх, але одночасно уточнює окремі статті цього привілею, які стосуються торговельних та ремісничих прав вірменів

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.634. Пебрамент: 26,3x55,5 + 6,7 см. Написи: “Inter cives et Armenos Leopolienses. I.Gumowski” (XVII), “Decretum serenissimi Sigimundi Tertii regis Poloniae inter Armenos et Catholicos de pannicidiis, de propinatione liquorum et de certo numero artificum, 1600” (XVII). На шовковому біло-червоно-жовто-синьому шнурку печатка: Gum, XXI, N78.

Другий ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.278-279. Папір: 20,2x30,4 см. Написи: “Decretum inter dominorum proconsulem et consules Leopolienses ceterumque artificum et Armenis Leopoliensibus” (XVII); “Decretum serenissimi Stephani declaratur. 1. Negociacio Catholicis et Armenis [...]”; 2. Duae institae

pro panno cessatione negotiatione in Turcia Armenis concendum; 3. Pannis praecisioris Armenis ut Catholicis vendendi facultas datum alios [...]; 4. Propinatio vini indicatus mulsi in 3, cerevisiae in quatuor permitum. 5. Sutores duo, sartores duo, pelliones duo, pictor unus. 1660, feria 2 post dominicam Misericordia” (XVII); “Contra idem decretum declaratio” (XVII). На папері печатка: Gum., XXI, N78.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.613, арк.126-127; спр.614, арк.135-137; Czart. 2030, s.109-112.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.92-95.

Переклад: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1154, арк.36-37; Оссол., спр.2117, арк.116зв.-117зв. (польський); Дашкевич, с.35-37 (російський).

Регест: Каталог, №758.

Sigismundus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae Livoniaeque, necnon Suecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, quod cum vocati essent ad nos et iudicium nostrum literis citationum nostrarum diversarum famati seniores natio Armenorum civitatis nostrae Leopoliensis, ad instantiam spectabilium ac famatorum proconsulis, consulum, advocati, scabinorum totiusque communitatis civitatis nostrae Leopoliensis, occasione mercantiarum omnis generis mercium, tam exoticarum, quam domesticarum, quas iidem citati in regno nostro passim exercere consueverunt, deinde ad reponendum et declarandum certum decretum serenissimi olim Stephani regis, quo eisdem Armenis pannos diversos incidendi, liquores omnis generis propinandi et artificia exercendi facultas concessa fuit, prout citationes praefatae latius de praemissis testantur. In termino itaque hodierno iudicii relationum nostrarum propriarum ex eadem citatione nec non receptione causae ad nos per assessores iudicii nostri facta incidente et hucusque continuato, partibus ipsis actorea per nobilem Andream Dambrowski Sambor et spectabilem Stanislaum Anserinum consules, nec non honoratos Adamum Smieszek scabinum, Petrum Zigmuntowicz, Wolfgangum Scholcz Wolffowicz cives Leopolienses, citata vero per honoratos Nicolaum Serepkowicz, Gabrielem Kaprus, Iwaskonem Torossowicz et Toros Bernatowicz seniores Armenos Leopolienses internuntios et plenipotentes suos coram nobis comparentibus, eumque terminum attentantibus, actorea se civesque Catholicos nimis admodum, tam ampla facultate citatis per decretum serenissimi regis Stephani concessa premi et depauperari asserente. Ideoque idem decretum aut propter nova reperta privilegia, quae tunc non producebantur, approbari, aut ad minus declarari petente, citata vero hoc idem decretum coram nobis producente atque illud in relationibus serenissimi antecessoris nostri ex partium contronersia latum praescriptioneque plus quam viginti annorum firmatum esse, ideoque neque tolli neque declarari posse respondente. Nos cum consiliariis nostris lateri nostro assidentibus ex ea partium controversia, eo considerate, quod, quamvis decretum serenissimi regis Stephani antecessoris nostri, de quo ad praesens agitur, in relationibus ex partium controversia latum per actionem male obtenti tolli non potest, quemadmodum nos quoque illud non tollimus, tamen quia hoc idem decretum ita conceptum est, ut ab illo ipso tempore varie per partem utramque intellectum fuerit. Ideo ad eius declarationem descendendum nobis esse censuimus, prout illud iam ex nunc ita declaramus. Primum quidem negotiationes quod attinet, decernimus integram esse debere, tam Catholicis civibus quam Armenis omnem negotiationem quarumlibet mercium, tam intra, quam extra regnum, tam terra, quam mari, liceatque easdem merces, tam Catholicis, quam Armenis, tam Leopoli, quam ubique in civitatibus et oppidis regni nostri distrahere et dividere, servato tamen ordine in articulis infrascriptis specificando. Deinde quod attinet pannorum incisionem et usum ad praerogativam fenestrarum seu pannicidiorum

slowo dictorum, quando quidem antiquitus nonnisi viginti fenestrae funditae sunt, neque plures esse posse vel ipso regis Stephani decreto cautum est. Ideo Armenos ad usum duarum tantum fenestrarum ita admittimus, ut si quando ex belli aut quacunque alia iusta et probabili causa negociationes in Turciam et Valachiam intercluderentur ac de facto cessarent, aut quaevis comercia cum iis terris fuerint interdicta, liceat Armenis duabus fenestris seu duobus pannicidiis suis per seniores Armenos designandis, uti conducta tamen prius apud Catholicos fenestra alias slowo katolika naiawszy, in eisque pannos omnis generis incidere tamdiu, donec rursus negociationes Turcicae et Valachicae patuerint, pannos tamen praeciosiores szkarlaty, pulszkarlaczie, granaty, pulgranaczie dictos, licebit in institis opulentis utrique pariter parti ulnatim vendere, ab aliorum vero communium et vulgarium pannorum ulnatim incisione exnunc iam supersedere debent Armeni. Porro negotiatio pannorum integris petiis et ligamentis vulgo postawami y bellami utrique parti itidem libera esse debet. Pannum quoque dietum faylundisz licebit secundum funiculum alias strychem utrique parti more mercatorum vendere. Non licebit tamen Armenis alio praeter quam reclusse negociationis Turcicae et Valachicae tempore faylundisz et alios omnis generis pannos incidere, Catolici autem quolibet tempore eundem pannum failundysz sive ad funiculum sive ulnatim vendent prout voluerint. Praeterea quod attinet propinationem liquorum, de ea decretum illud sic declaramus, ut integrum sit Armenis vinum malmaticum, Ungaricum, valachicum aliaque omnis generis vina in duabus dumtaxat domibus, quas ipsi seniores Armeni designaverint, vendere et propinare, negotiatio tamen vini cuiuslibet integris vasis seu cuppis utrique parti pariter integra esse debet. Porro medonem seu mulsum licebit Armenis in tribus domibus itidem per seniores Armenos designandis conficere et propinare, cerevisiam autem Leopoliensem in quatuor domibus itidem per seniores Armenos designandis Armeni propinabunt, non tamen eam conficient, sed eam a Leopoliensibus civibus integris vasis emere debent. Artificia quod attinet, integrum esse debet Armenis uti duobus magistris sartoribus, duobus sutoribus¹, duobus pellionibus et uno pictore, qui suae nationis et ritus esse poterint, qui tamen contubernia cum reliquis magistris civibus eorundem artificiorum suscipere iuribusque et ordinationibus eorundem contuberniorum subesse debent, a quibus etiam citra quamvis difficultatem suscipi debent. Quae omnia utrinque partes inter se perpetuo observare debent sub poena decem marcarum toties, quoties per aliquam partium praesenti decreto contraventum fuerit, parti illud servanti succumbenda, praesentis decreti nostri vigore. In cuius rei fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum Warssaviae feria secunda post dominicam Misericordiae proxima anno Domini millesimo sexcentesimo, regnorum nostrorum Polonici tredecimo, Suetici septimo.

Petrus Tylicky, episcopus Culmensis, regni Poloniae vicecancellarius, subscripsit.

Relatio reverendi in Christo patris domini Petri Tyliczki, episcopi Culmensis et regni Poloniae vicecancellarii.

P. Sczerbicz.

¹ В оригіналі: suturobus.

Сигізмунд III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всіх та кожного. Що нашою грамотою виклику були викликані до нас і до нашого суду різними грамотами наших викликів славетні старші і вся нація вірменів нашого міста Львова на вимогу знаменитих і славетних бурми́стра, райців, війта, лавників і всієї громади нашого міста Львова з приводу торгівлі всіма видами товарів, як закордонними, так і місцевими, якою (торгівлею) ті відповідачі звичайно займаються повсюдно у нашому королівстві; а також до складання (для ревізії) та уточнення певного декрету покійного найяснішого короля Стефана, за яким було дозволено вірменам розкраювати різні тканини, шинкувати різними видами напоїв та займатися ремеслами, як про це свідчать ширше згадані виклики. Таким чином, сьогодні у термін нашого суду власних реляцій через їхній виклик та рецепцію справи до нас асесорами нашого суду, що розпочався і до цього часу продовжується, згадані сторони, позивач, в особі райців шляхетного Андрія Домбровського (зі) Самбора і знаменитого Станіслава Ансерина, а також лавника чесного Адама Смешка, львівських міщан Петра Зигмунтовича, Вольфганга Шольц-Вольфовича, а відповідач в особі вірменських старших чесних Миколая Серебковича, Габріеля Капруса, Івашка Торосовича і Тороса Бернатовича, своїх посланців та уповноважених, перед нами з'явилися та очікують на цей термін. Позивач твердить, що міщан-католиків занадто сильно утискує та збіднює широка свобода, надана відповідачу за декретом найяснішого короля Стефана, і тому вимагає, щоб цей декрет або схвалити на основі нововіднайдених привілеїв, які тоді не були пред'явлені, або прохав (позивач) у крайньому випадку уточнити. А відповідач, пред'являючи перед нами цей декрет, відповів, що він був затверджений у реляційному (суді) найяснішого нашого попередника після суперечок сторін і дотримувався більш, ніж 20 років, тому його не можна відмінити та уточнювати. Ми разом з нашими радниками, які біля нас засідають, розглянувши суперечку сторін, що хоч цей декрет найяснішого короля Стефана, нашого попередника, який до сьогодні чинний, у реляційному (суді) після суперечок сторін прийнятий, не може бути відміненим через його неправильне отримання; внаслідок цього ми його не відмінюємо, однак тому що цей декрет є так складеним, що з того власне часу по-різному обома сторонами прочитується, тому ми вважаємо, що можна схилитися до його уточнення, як і тепер уточнюємо. По-перше, що стосується торгівлі, вирішуємо цілковито, що як католикам-міщанам, так і вірменам має бути дозволено вся торгівля будь-яким товаром як у середині, так і поза (межами) королівства, як землею, так і морем, і щоб можна було ті самі товари привозити та розпродувати як католикам, так і вірменам, як у Львові, так і будь-де, в містах та містечках нашого королівства, однак зберігаючи порядок, визначений у нижчеописаних статтях. Далі, що стосується розкрою тканини та користування за прерогативою вікнами або суконницями, що називають "словом". Оскільки здавна тільки 20 вікон були засновані і не більше може бути, що власне у декреті короля Стефана є застережено. Тому вірменів допускаємо до користування тільки двома вікнами. Якщо коли-небудь з приводу війни або будь-якої іншої справедливої та поважної причини закриються та перервуться торгові справи в Туреччині і Волощині, або яка-небудь комерція з тими країнами буде заборонена, буде дозволено вірменам користуватися своїми двома вікнами або суконницями, визначеними вірменськими старшими, однак до того (часу) повинні у католиків вікна, по-іншому "слово", наймати, й у них там тканини всіх видів розкроювати так довго, поки знову торгівля з Туреччиною та Волощиною не відкриється. Однак дорогі тканини, що називають шкарлатами або пів-шкарлатами, гранатами, пів-гранатами¹, дозволяється у багатих крамах і однаково

двом сторонам продавати на лікті. Але від розкрою інших звичайних та грубих тканин вже повинні вірмени утримуватися. Потім торгівля цілими сувоями тканин та (їх) частинами, попростому поставами, тюками, обом сторонам повинна дозволятися. Тканину, яку називають файлундиш¹, дозволено продавати обом сторонам купецьким звичаєм на міру, по-іншому “штрихом”. Однак не дозволено вірменам розкрювати файлундиш та інші тканини різного роду в інший (час), тільки в час закриття торгівлі з Туреччиною та Волощиною. А католики у будь-який час цю тканину файлундиш або на міру, або ліктем можуть продавати, як хочуть. Крім цього, що стосується шинкування напоїв, про це той декрет уточнюємо так, що вірменам дозволено продавати і шинкувати мальмазію, угорське, волоське та будь-якого іншого виду вино тільки у двох будинках, які вірменські старші визначають. Однак обидві сторони однаково можуть торгувати будь-яким вином бочками чи куфами. Потім дозволено вірменам виготовляти і шинкувати мед у трьох будинках, визначених вірменськими старшими, а львівське пиво – у 4 будинках, також визначених вірменськими старшими, однак не повинні виготовляти його (пива), але купляти повними бочками у львівських міщан. Що стосується ремесел, то повинно дозволятися вірменам мати двох майстрів-кравців, двох шевців, двох кушнірів та одного маляра, які можуть бути їхньої нації та релігії. Однак які повинні вступити в цехи разом з іншими майстрами-міщанами тих ремесел та підпорядковуватися правам та постановам тих цехів, що також повинні прийняти їх без будь-яких труднощів. Усього цього обидві сторони повинні дотримуватися навечно під (загрозою) штрафу 10 гривень стільки разів, скільки якась зі сторін проти даного декрету виступить, на користь сторони, що його зберігає, відповідно до нашого даного декрету. Для довіри та засвідчення до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Дано у Варшаві в найближчий понеділок після неділі “Милосердя”, року Божого 1600, нашого польського панування 13 року, шведського – 7.

Петро Тилицький, хелмінський єпископ, віце-канцлер Польського королівства.

За свідченням велебного у Христі пана отця Петра Тилицького, хелмінського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

Павло Щербич, (писар).

¹ Шкарлат – дороге сукно чи матерія, пофарбовані у червоний колір; гранат - синє сукно або матерія; файлундиш – сорт товстого голландського або французького сукна.

1600 р., квітня 17, Варшава

Сигізмунд III вирішує суперечку між райцями, лавниками, громадою міста Львова та львівськими вірменами в справі кількості будинків у Львові, дозволеної для проживання та володіння вірменами у середмісті

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.635. Пергамент: 26,3х55,5 + 6,7 см. Написи: “Inter cives et Armenos Leopolienses. I.Gumowski” (XVII), “Decretum Sigimundi 3 inter cives Catholicos et Armenos de certo numero 73 domorum anno 1600” (XVII), “Intercessit posterius decretum serenissimi Ioannis Casimiri ex seriis partium controversiis de anno 1654, Varsaviae, quo plurimum est derogatum antiquis iuribus civitatis cum Armenis, anno 1600” (XVII), “Decretum divae memoriae Sigismundi regis Poloniae cum Armenis” (XVII). На шовковому червоно-жовто-синьо-білому шнурку печатка: Gum, XXI, N78.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.156-157; оп.2, спр.613, арк.127зв.-128; спр.614, арк.133-135; Czart., 2030, s.112-114.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.95-97.

Регест: Каталог, №759.

Переклад: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1154, арк.37-39; Оссол., спр.2117, арк.109-110зв. (польський); Дашкевич, с.33-35 (російський).

igismundus tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae Livoniaeque etc. necnon Suecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis ac singulis. Citatos fuisse ad nos iudiciumque nostrum literis citationis nostrae famatos seniores totamque nationem Armenorum civitatem nostram Leopoliensem incolentes, de

bonis illorum omnibus ad instantiam spectabilium et famatorum proconsulis, consulum, advocati, scabinorum totiusque communitatis civitatis nostrae Leopoliensis propterea, quia illi non contenti numero domorum illis et maioribus illorum ad habitandum per antecessores nostros concessio, contra iura et decreta nec non antiquas consuetudines eiusque civitatis plerasque domos Catholicorum in eadem civitate Leopoliensi occupaverunt, prout citatio praefata latius praemissa complectitur. In termino itaque hodierno iudicii relationumstrarum propriarum ex eadem citatione et receptione causae ad nos per assessores iudicii nostri facta incidente et hucusque continuato, partibus praefatis, actorea per nobilem Andream Dambrowski Sambor et spectabilem Stanislaum Anserinum consules, necnon honoratos Adamum Smieszek scabinum, Petrum Zygmuntowicz, Wolphangum Scholczwollfowicz cives Leopolienses, citata vero per honoratos Nicolaum Serebkowicz, Gabrielem Kaprus, Iwaskonem Torossowicz et Toross Bernatowicz seniores Armenos Leopolienses internuncios et plenipotentes suos coram nobis comparentibus eumque terminum attentantibus, atque decreta serenissimorum antecessorum nostrorum de possessione domorum variis temporibus lata producentibus de eorumque numero coram nobis disceptantibus. Nos consiliariis nostris lateri nostro assidentibus ex partium controversia eo considerato, quod quamvis decreta serenissimorum antecessorum nostrorum eo nomine intercesserunt, ex nullo tamen eorum certus numerus domorum per Armenos possidendarum elici potest, quod etiam non postremam in illa civitate dissensionum causam praebebat. Ideo volentes tandem aliquando huic liti finem imponere, decernendum duximus decernimusque, quatenus Armeni domos haereditarios omnes in civitate Leopoliensi septuaginta tres possideant et non plures, non includendo tamen in eum numerum domum qua in negociis ecclesiasticis Armeni utuntur, neque duas domos sacerdotales in una area exstructas, neque scholam neque hospitalem, includendo vero in eundem numerum tres domos non ita pridem per Armenos acquisitas, videlicet duas Zaidliczowskie dictas, tertiam Wronczynska. Si itaque hactenus Armeni cum iis tribus domibus integrum numerum septuaginta trium domorum non possident, licebit eis tot domos, tam apud Catholicos, quam apud Rutenos in plateis sibi adiacentibus emere, donec numerum septuaginta trium domorum impleant, inscriptiones tamen super easdem domos coram officio consulari Leopoliensi fieri debent. Ultra vero praefatum numerum integrum quoque erit Armenis domos Iudaicas emere. Quod attinet domos,

quas Armeni in circulo civitatis quocunque iure possident, tum et institam, quam famatus Iwasko Torossowicz a Iodoco Glacz acquisivit in medio foro sittam, iis debent Armeni cedere Catholicis infra unus anni decursum receptis summis, quas in easdem domos Armeni exposuerunt iuxta inscriptiones eorum, et in posterum Armeni a domibus in circulo emendis vel iure etiam obligatorio acquirendis abstinere debent. Quodsi de summarum quantitate inter eos dubitatio aliqua orta fuerit, extunc Armeni tenebuntur summas eiusmodi iuramento liquidare et comprobare, quod tantam summam exposuerint. Si vero iuramentum detrectaverint, extunc taxae officiosae subiacere debent. Domus quoque aciales forum respicientes pro domibus circularibus censi exemptionique modo praemisso subiacere et ab eis emendis vel iure obligatorio acquirendis Armeni itidem abstinere debent. Illud praeterea cavemus et declaramus, ut Armeni domos praedictas, quas ex vi praesentis decreti nostri coempturi sint, ex arbitrio et ordinatione seniorum Armenorum acquirant, et instrumento venditionum et resignationum illud specificè addatur, ut iurisditio civilis et onera, tam ecclesiastica, quam civilia consueta salva permaneant, praesentis decreti nostri vigore. In cuius rei fidem et testimonium sigillum nostrum est appressum. Datum Warssoviae feria secunda post dominicam Misericordiae proxima anno Domini millesimo sexcentesimo, regnorum nostrorum Polonici tredecimo, Suetici vero anno septimo.

Petrus Tylicky, episcopus Culmensis, regni Poloniae vicecancellarius, subscripsit.

Relatio reverendi in Christo patris domini Petri Tyliczki, episcopi Culmensis et regni Poloniae vicecancellarii.

P. Szczerbicz.

Гізімунд III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою тим, кому потрібно, всіх та кожного. Що нашою грамотою виклику були викликані до нас і до нашого суду славетні старші і вся нація вірменів, що мешкає у нашому місті Львові, (у справі) про їхні всі маєтки на вимогу знаменитих і славетних бурмістра, райців, війта, лавників і всієї громади міста Львова, тому що вони не задовольняються кількістю будинків, дозволених їм та їхнім старшим для мешкання нашими попередниками¹; проти прав та декретів, а також давніх звичаїв того міста захопили значну частину будинків католиків у тому місті Львові, як у згаданому виклику ширше міститься. Таким чином, сьогодні у термін нашого суду власних реляцій через їхній виклик та рецепцію справи до нас асесорами нашого суду, що розпочався і до цього часу продовжується, згадані сторони, позивач, в особі райців шляхетного Андрія Домбровського (зі) Самбора і знаменитого Станіслава Ансерина, а також лавника чесного Адама Смешка, львівських міщан Петра Зигмунтовича, Вольфганга Шольц-Вольфовича, а відповідач в особі вірменських старших чесних Миколая Серебковича, Габрієля Капруса, Івашка Торосовича і Тороса Бернатовича, своїх посланців та уповноважених, перед нами з'явилися та очікують на цей термін та показують декрети різного часу найясніших наших попередників про володіння будинками, дискутуючи перед нами про їхню кількість. Ми з нашими радниками, що засідають біля нас, розглянувши суперечку сторін, що хоч були видані декрети нашими найяснішими попередниками у цій справі, однак не можна отримати жодного певного числа будинків, якими мали володіти

вірмени, що також не було останньою причиною для розбрату у тому місті. Тому, бажаючи довести цю суперечку до кінця, ми вважали вирішити та вирішуємо, щоб вірмени володіли 73 діличними будинками у Львові і не більше, однак не включаючи в це число будинків, що використовують вірмени у церковних справах, двох будинків священиків, побудованих на одній ділянці, школи та шпиталю, але включаючи у це число три будинки, недавно куплені вірменами, а саме два – званих Зайдлічовські, третій – Врончинський. Отже, якщо до цього часу вірмени разом з трьома будинками не володіли цілковитим числом 73 будинків, дозволено їм будинки купити як у католиків, так і в українців, на вулицях, що прилягають до них, аж поки число у 73 будинки не заповнять. Однак записи щодо тих будинків повинні зробити перед раєцьким урядом Львова. А понад це згадане число вірменам можна викупляти будинки у євреїв. Що стосується будинків, якими вірмени володіють на будь-якому праві на Ринку міста, як і розташованого в середині торгу краму, що славетний Івашко Торосович набув у Йодока Гляча, вірмени їх повинні відступити католикам протягом одного року за отримані (раніше) суми, що виклали за ці будинки вірмени відповідно до їхніх записів. І в майбутньому вірмени повинні утримуватися від купівлі будинків на Ринку, набутих також за правом (боргового) зобов'язання. А якщо між ними виникає який-небудь сумнів щодо розміру суми, тоді вірмени повинні ліквідувати (сумнів) щодо такої суми присягою і підтвердити, що таку суму заплатили. Якщо ж ухиляться від присяги, тоді (будинки) мають підлягати офіційній оцінці. Також кутові будинки, що виходять (вікнами) на торг, мають вважатися ринковими будинками і мають підлягати викупу згаданим уже способом. І там (на Ринку) вірмени повинні утримуватися від купівлі тих (будинків) чи набуття шляхом (боргового) зобов'язання. Крім цього, попереджуємо та оголошуємо, щоб вірмени згадані будинки, які силою даного нашого декрету мають бути викуплені, набували за рішенням та постановою вірменських старших. І до інструменту продаж та відступлень слід також додати, щоб міська юрисдикція та звичайні податки, як духовні, так і міські, залишалися збереженими згідно з даним нашим декретом. Для кращої довіри та засвідчення наша печатка є підвішена. Дано у Варшаві в найближчий понеділок після неділі "Милосердя", року Божого 1600, нашого польського панування 13 року, шведського – 7.

Петро Тилицький, хелмінський єпископ, віце-канцлер Польського королівства.

За свідченням велебного у Христі пана отця Петра Тилицького, хелмінського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

Павло Щербич, (писар).

¹ Питання про кількість будинків вірменів у Львові ставилося ще у 1563 р. (див. док. №82).

1616 р., травня 28, Варшава

Сигізмунд III зберігає за вірменами надані їм його попередниками права, за якими вони мають коритися владі вірменських старших

Коп¹: ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.48-49.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.97-98.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.116зв.-117зв. (польський).

igismundus Tercius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litwaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. necnon Svecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentiblis literis nostris, quorum interest, universis. Cum plures semper, qui immitentur, quam qui inveniant, non solum in civitate administranda, verum etiam in omni arte reperiantur, tum sane non minus sapienter, quam necessario magistratus sunt instituti, quorum arbitrio sese caeteri permittant, eorumque potissimum autoritate nitantur. Quare cum etiam Armeni in civitate nostra Leopoliensi, quoad leges et iurisdictionem (certis casibus exceptis) per divum Casimirum et alios serenissimos Poloniae reges praedecessores nostros specialibus privilegiis et iuribus donati sint, praestat ad conservanda tuendaque eadem ipsorum communia iura aliquos esse, qui inveniant et praesint, caeteros, qui immitentur et pareant, aliter enim multitudo hominum in bono conservari non potest ordine, nisi paucorum illa sequatur arbitrium. Ad intercessionem itaque certorum consiliariorum nostrorum nomine praedictorum Armenorum Leopoliensium apud nos factam, inhaerendo antiquis privilegiis et decretis serenissimorum antecessorum nostrorum et praecipue privilegio divi olim Sigismundi Augusti regis, avunculi nostri desideratissimi, quo cautum est omnes Armenos in civitate nostra Leopoliensi manentes, quicunque legibus et praerogativis Armenicis utuntur, iuri et iurisdictioni seniorum Armenorum parere oneraque omnia aequaliter cum eis ferre et subire debere, neque ab eis se quibusvis exemptionum literis subducere posse. Eisdem Armenos circa eadem ipsorum iura et privilegia, institutaque et usum hactenus observatum, conservandos esse duximus, uti quidem per praesentes conservamus et relinquamus, ita ut seniores Armenorum dictae civitatis nostrae Leopoliensis iurati, quaecunque ad communem suae nationis Armenicae statum, iuraque et privilegia ac immunitates illius tuendas, conservandas et augendas utilia necessariaque perspexerint, pro officiorum et iuramentorum suorum debito libere sine cuiusvis impedimento statuunt, ordinent et decernant, communitas vero Armenorum eiusdem civitatis Leopoliensis ea omnia, quaecunque per seniores illorum pro commodo et utilitate publica sancita, ordinata et laudata fuerint, sine omni contradictione et renitentia teneat, observet et praestet, omniaque onera ad commune negotium vel negotia spectantia aequaliter cum ipsis senioribus sustineat et ferat. Quodsi vero aliquis ex communitate praedicta Armenorum tam [...]² temerarius reperiretur, qui ordinationibus huiusmodi institutisque seniorum contravenire vel inobedientem se praebere praesumeret, talem vel tales seniores ipsi tanquam in publica communitatis suae causa iuxta aequalitatem excessus sive mulcta pecuniaria, sive [...]² prout communis necessitatis aequitatisque suaserit ratio, puniendi et mulctandi plenariam habebunt praesentium tenore potestatem et facultatem. Ubi vero opus fuerit, volumus, ut officium consulare Leopoliense, tanquam ordinarius universae

civitatis magistratus, quoties a senioribus iuratis Armenorum pro carceribus requisitum fuerit, eos ipsos carceres non deneget, quinimo iuxta antiquam consuetudinem et praescriptum iurium Armenorum libere concedat et permittat, salvis iuribus civitatis nostrae Leopoliensis et aliis eorundem Armenorum in suo robore permanentibus. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri mandavimus. Datum Varsaviae in comitiis regni generalibus die XXVIII mensis Maii, anno Domini MDCXVI, regnorum nostrorum Poloniae XXIX, Sueciae vero XXIII anno.

Sigismundus rex.

Florianus Groth. Locus sigilli pensilis.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. знаходився у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.195. Опис: пергамент 33х62 см., без даних про печатку.

² Пропуски у копії ЦДІАУЛ та у публікації Ф.Бішоффа.

Сигізмунд, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім, кому необхідно. Завжди більше знаходиться тих, хто наслідує, ніж тих, хто винаходить, не тільки в адмініструванні містом, але також у кожному ремеслі, тоді справді не менш мудрою є потреба встановити магістрат, рішення якого приймають інші та на його сильну владу опираються. Через це, коли також вірмени у нашому місті Львові, якби за законами та юрисдикцією (за винятком певних випадків) є обдаровані спеціальними привілеями та правами божественної (пам'яті) Казимиром та іншими найяснішими польськими королями, нашими попередниками, то було б добре зберегти та затримати ті їхні спеціальні права, щоб одні були, хто винаходить і верховодить, а інші – які б наслідували та слухалися, інакше множину людей у доброму порядку не можна зберегти, якщо за рішенням небагатьох (керівників) інші не слідуватимуть. Таким чином, на прохання певних наших радників, подане до нас від імені вищезгаданих львівських вірменів, (та) прихилиючись до давніх привілеїв, декретів найясніших наших попередників і особливо привілею божественної (пам'яті) покійного короля Сигізмунда Августа та дорогого нашого дядька¹, у якому передбачено, що всі вірмени, які живуть у нашому місті Львові, будь-якими вірменськими прерогативами користуються, слухаються права та юрисдикції вірменських старших, а всі тягарі порівно з іншими повинні нести та підлягати, і від них (тягарів) будь-якими грамотами вилучень відриватися не можуть. Тих вірменів при їхніх правах, привілеях, порядках, також у користуванні до цього часу вважали зберегти, як і даною (грамотою) зберігаємо та залишаємо таким способом, що вірменські старші, присяжні згаданого нашого міста Львова будь-коли доглядатимуть за спільним становищем своєї вірменської нації, також за корисним та потрібним бороненням, збереженням і збільшенням прав, привілеїв та вільностей, ставатимуть, порядкуватимуть та вирішуватимуть за обов'язком своїх урядів та за своїми присягами вільно без будь-якої перешкоди. А громада вірменів того міста Львова всього того, що будь-коли буде встановлене, упорядковане та ухвалене їхніми старшими для громадської вигоди та користі, без будь-якого спротиву і протидії має триматися, зберігатися та дотримуватися і всі тягарі щодо спільних справ чи справи порівно зі самими старшими має нести та підтримувати. А

якщо б який зі згаданої громади вірменів не корився² та був (настільки) впертим, що таким порядкам та юрисдикції старших противився або наважувався виставити себе непослушним, такого або таких ці старші, як у звичайній справі своєї громади, відповідно до ваги вчинку матимуть повну владу і можливість карати або грошовим штрафом або ув'язненням³, як буде громадська потреба та виявиться слушність, та звинувачувати (їх) за змістом даної (грамоти). А коли буде потреба, хочемо, щоб львівський раєцький уряд як урядуючий магістрат всього міста їм у таких ув'язненнях не відмовляв, скільки б разів присяжні старші вірменів не просили, але відповідно до давнього звичаю та правила вірменського права вільно допускав та дозволяв, зберігаючи у своїй силі права нашого міста Львова та інші (права) тих вірменів. Для довіри до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві на вальному сеймі королівства 28 травня, року Божого 1616, наших панувань у Польщі – 29, а у Швеції – 23 року.

Сигізмунд, король.

Флоріан Грот. Місце підвішеної печатки.

¹ Див. док. №79.

² Слово “корився” відтворено за польським перекладом.

³ Слово “ув'язненням” відтворено за польським перекладом.

1622 р., січня 7, Варшава

Сигізмунд III забороняє райцям Львова стягувати з львівських вірменів нововстановлений податок від переміщення товарів, оскільки привілей на такий податок був прийнятий без їхнього відома та згоди

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.375, арк.1186.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.282-182зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.99-100.

Регест: AGZ, X, N3384.

igismundus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae Livoniaeque etc. necnon Suecorum, Gottonum Vandalorumque haereditarius rex. Spectabilibus et famatis proconsuli, consulibus totique magistratui civitatis nostrae Leopoliensi fidelibus nobis dilectis gratiam nostram regiam. Spectabiles et famati, fideles nobis dilecti. Questi sunt apud nos graviter Armeni cives et mercatores Leopolienses de fidelitatibus vestris eo nomine, quod paulo ante, dum in ipsam civitatem nostram Leopoliensem cum generali ordinis equestris contra Turcas expeditione venissemus, fidelitates vestrae privilegium super exactionibus certis percipiendis a mercibus omnis generis, quae per frustra

vulgo sztukamy in eandem civitatem nostram Leopoliensem inveherentur seu inde eveherentur, nec non a mulso et cervisiae cocturae Leopoliensis absque scitu et consensu (uti asserunt) communitatis obtinuerunt, licet quidem fidelitates vestrae id nobis tunc exposuissent, totam communitatem eius negotii consciam fuisse atque unanimiter cum fidelitatibus vestris supplicasse in praemissis. Caeterum quidem praefati Armeni ad nos retulerunt, se de privilegio eiusmodi, dum procurabatur expediebaturque, penitus nescivisse nec unquam suum in illud praebuisse consensum aut praebere velle, utpote quod antiquis privilegiis, iuribus et consuetudinibus civitatis obsit, magnoque detrimento ac damno bona et fortunas eorundem afficiat. Cum igitur fidelitates vestrae hac in parte prius animos et voluntates concivium non exploraverint, num exactionibus huiusmodi, quae et nove essent et veteribus ipsorum derogarent privilegiis et iuribus civitatis, assentiri et acquiescere vellent, serio mandamus precipimusque fidelitatibus vestris, ut executione recentis huius privilegii cives et negotiatores Armenos non gravent, neque ad exactiones, quae in eo sunt expressae (si quidem mens huius privilegii non alia esse videtur, quam ut extranei tantummodo mercatores et negotiatores ad soluendas eiusmodi exactiones, non vero cives possessionati teneantur) adigant nullamque difficultatem et molestiam illis aliquatenus facessant, sed se cohibeant et rem in medio relinquant ad ulteriorem decisionem nostram, quam super hoc privilegio inter fidelitates vestras et praefatos Armenos et negotiatores facturi sumus, pro gratia nostra et debito officiorum suorum aliter fidelitates vestrae non facturae. Datum Warsaviae die VII mensis Ianuarii, anno Domini MDCXXII, regnorum nostrorum Poloniae XXXI, Sueciae vero XXVIII anno.

Sigismundus rex.

Michael Kupczowicz.

Гізімунд III, Божою ласкою король (*титулатура*). Знамениті й славетні бурмистр, райці та весь магістрат нашого міста Львова, наші вірні милі, наша королівська ласка. Знамениті і славетні, вірно нам милі. Важко скаржилися перед нами вірмени, львівські міщани та купці, на ваші вірності на тій підставі, що незадовго до того, коли ми прибули до того нашого міста Львова під час загального походу¹ шляхти проти турків, ваші вірності отримали без відома та згоди (як твердять) громади привілей щодо стягнення певних податків від будь-якого роду товарів, які у штуках, по-простому “*sztukach*”, привозяться у те наше місто Львів або звідти вивозяться, а також від меду та вареного львівського пива, що ваші вірності тоді нам так представляли, (ніби) вся громада була свідомо про ту справу та одностайно прохала разом з вашими вірностями щодо згаданих (податків). Але ж згадані вірмени нам повідомили, що про той привілей, який тільки-но видано та отримано², загалом не знали та ніколи не виявляли своєї згоди на нього або хотіли виявити, адже він заперечує давні привілеї, права та звичаї міста та спричинить велику втрату та шкоду для їхнього майна та набутків. Отже, коли ваші вірності таким чином не дослідили попередньо думок та бажань співміщан, тепер такі податки, які й новими є, та відмінюють їхні старі привілеї та права міста, (вірмени) хотіли узгодити та погодити (привілей). Серйозно наказуємо та даємо припис вашим вірностям, щоб не обтяжували вірменських міщан та купців виконанням цього недавнього привілею і не примушували до податків, які в тому (привілеї) викладені (якщо тільки думка того привілею не інакше передбачає, щоб тільки чужоземні купці та торгівці були

зобов'язані до сплати таких податків, а не маєтні міщани), і не чинить жодного утруднення та клопоту їм (вірменам) будь-яким чином, але вгамуйте себе та залишіть справу (з привілеєм) для подальшого нашого вирішення, яке ми приймемо щодо цього привілею між вашими вірностями та згаданими вірменами і купцями. Іншого, ваші вірності, не чинить задля нашої ласки та обов'язку своїх урядів. Дано у Варшаві 7 січня, року Божого 1622, наших панувань у Польщі – 31, у Швеції 28 року.

Сигізмунд, король.

Михайло Купцович, (писар).

¹ Мова йде про відомий похід під Хотин 1621 р., де відбулася переможна битва козацьких та польських військ з турецько-татарською армією.

² Привілей Сигізмунда III від 21 жовтня 1621 р., за яким магістрат отримав право накладати протягом 20 років певні оплати від товарів, що привозяться чи вивозяться зі Львова, див.: Привілеї, №176.

1633 р., березня 10, Краків

Владислав IV підтверджує вірменській громаді Львова усі права, привілеї, вільності, декрети та інші документи, надані попередніми королями

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.819 (див. док. №107); Оссол., спр.1728, арк.906-907.

Коп.: МК, 187, к.167v-168v; ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.60-60зв.; АСП, спр.14, арк.88-90.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.103-104.

ladislaus IV Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae Livoniaeque, necnon Suecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex, electus magnus dux Moschoviae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, quia in hoc publico coronationis nostrae conventu omnia iura, libertates, immunitates, praeerogativas et privilegia per divos antecessores nostros principes et reges Poloniae universis regni et dominiorum nostrorum ordinibus subditisque nostris cuiuscunque status et conditionis existentibus generaliter ex sententia senatorum nostrorum et nuntiorum terrestrium literis nostris abunde approbaverimus, eaque nos inviolabiliter observatueros vigore praestiti a nobis iuramenti obligaverimus, tamen cum venientes ad praesentiam nostram fideles subditi nostri Armenorum nuntii civitatis nostrae Leopoliensis suo et communitatis Armenorum ibidem habitantium nomine supplicassent nobis, ut omnia eorum iura, privilegia, literas, libertates, decreta, praeerogativas,

exemptiones et immunitates ipsis a serenissimis antecessoribus nostris regibus et aliis personis concessas, insuper et consuetudines, quibus hucusque usi sunt, specialibus literis nostris approbare, innovare, confirmare et ratificare dignemur, nos ipsorum supplicationi uti iustae benigne annuentes, omnia et singula praedictorum Armenorum iura, privilegia, literas, decreta, libertates, immunitates, praerogativas, exemptiones a serenissimis piaae memoriae regibus Poloniae praedecessoribus nostris et aliis personis iuste et legitime concessas, datas et emanatas, insuper omnes laudabiles usuque tentas et observatas ipsorum consuetudines, nullis penitus exceptis aut exclusis, non secus acsi omnia et singula in genere et specie de verbo ad verbum in suo tenore descripta forent, in omnibus et singulis earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbanda, innovanda, confirmanda et ratificanda esse duximus, prout hisce literis nostris peculiaribus, in quantum iuris communis rationes sinunt et usus earum habetur, approbamus, innovamus, confirmamus et ratificamus, eaque omnia vim et robur debitae et perpetuae firmitatis semper obtinere debere et ab omnibus, quorum id interest, observari volumus. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni consignari iussimus. Datum Cracoviae in comitiis felicis coronationis nostrae die decima mensis Martii, anno Domini MDCXXXIII, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae anno primo.

Владислав IV, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Що на цьому публічному сеймі нашої коронації ми за ухвалою наших сенаторів і послів земель загалом схвалили нашою грамотою всі права, вільності, свободи, прерогативи і привілеї, (надані) покійними нашими попередниками, володарями та королями Польщі всім нашим станам та підданам нашого королівства та володінь будь-якої гідності та походження. І ми зобов'язалися непорушно їх зберігати силою складеної нами присяги. Однак, прибули перед нашу присутність наші вірні піддані, послі вірменів нашого міста Львова і від імені свого та громади вірменів, які там живуть, просили нас, щоб ми вважали (за потрібне) особливою нашою грамотою схвалити, відновити, підтвердити і зміцнити всі їхні права, привілеї, грамоти, вільності, декрети, прерогативи, звільнення та свободи, надані їм найяснішими нашими попередниками та іншими особами, та, крім цього, звичаї, яких вони вживають. Ми, милостиво прихилившись до їхнього прохання, як до справедливого, вирішили схвалити, відновити, підтвердити та зміцнити всі разом та кожні зокрема права, привілеї, грамоти, вільності, свободи, прерогативи, звільнення згаданих вірменів, надані, видані та отримані справедливо і законно від найясніших блаженної пам'яті королів Польщі, наших попередників, та від інших осіб, а крім цього, всі похвальні, вживані та якими користуються звичаї, цілком без будь-яких винятків та пропусків, не інакше, як коли б вони були тут описані у всіх і кожному пунктах, клаузулах, статтях і умовах. А також цією нашою особливою грамотою, наскільки дозволяють правила публічного права і наскільки їх застосовують, схвалюємо, відновлюємо, підтверджуємо і зміцнюємо та хочемо, щоб усі (грамоти) завжди повинні мати силу і міць належної та вічної міцності та щоб їх зберігали всі, кому це потрібно. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано в Кракові на сеймі нашої щасливої коронації 10 березня, року Божого 1633, наших панувань у Польщі та Швеції 1 року.

1633 р., березня 26, Краків

Владислав IV підтверджує привілеї, вільності, прерогативи, листи, звичаї, декрети та інші документи вірменів-передміщан з святойоаннівського деканату на Львівському передмісті та наказує урядовцям зберігати ці права та привілеї

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.394, арк.389-393.

Регест: AGZ, X, N3704.

ladislaus Quartus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, necnon Sueccorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex, electus dux magnus Moschoviae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, quod licet circa felicem inaugurationem nostram et sacras coronationes primitias Cracoviae celebratem cum scilicet principes spirituales et seculares ceterique prelati et barones status ac ordines omnes regni nostri augustae nostrae aderant coronationi universa iura et privilegia per divos olim antecessores nostros, principes et reges Poloniae omnis subditis nostris quibuscunque, tam spiritualibus, quam secularibus, tam in regno Poloniae, quam et in aliis provinciis ac dominiis regno unitis, adiunctis et incorporatis, data et concessa, confirmaverimus eaque nos sancte ac inviolabiliter observaturos vigore praestiti a nobis iuramenti obligaverimus, quia tamen in contra praesenti felicitis coronationis nostrae existentis venientes ad praesentia nostra honorati Ioannes Muratowicz advocatus et Simon Mihielowicz scabinus nuncii Armenorum Leopoliensium suburbanorum, qui in fundo ecclesiae sancti Ioannis ad decanatum Leopoliensem inhabitant, suo et communitatis totius suburbanorum Armenorum nomine humiliter nobis supplicarunt, ut omnia iura, privilegia, literas, libertates, immunitates, decreta iudicorum, modos et consuetudines, exemptiones autoritate nostra confirmare, approbare et ratificare dignaremur, tum et praerogativas, iurium et singulorum privilegiorum publicorum et privatorum ipsis Armenis suburbanis Leopoliensibus et eorum communitati ususae a serenissimis olim divis Casimiro et Vladislao regibus Poloniae praedecessoribus nostris, necnon et per magnificos olim Petrum Odrowaґs de Sprowa palatinum et capitaneum generalem Russiae, Ioannem de Czhoґf^l castellanum et capitaneum Cracoviensem, Raphaelem de Iaroslav marschalcum regni et capitaneum Leopoliensem aliisque omnibus datas et concessas, tum et a serenissimo olim divae memoriae Sigismundi Augusto, Stephano Batoreo, serenissime piaе memoriae Sigismundo Tertio parente nostro desideratissimo specialibus literis data, confirmata et approbata. Insuper et consuetudines omnes atque adeo ususae alia decreta et diplomata ab ipso fundatione Armenorum suburbanorum Leopoliensium in fundo ecclesiae sancti Ioannis degentium, tum et possessiones, indulta, decreta, exempta a iudiciis et iurisdictionibus civilibus, terrestribus et castrensibus aliaque omnia generaliter et specialiter singula iura et privilegia. Nos supplicatione eorum uti iuste et equitati consone benigne annuentes, omnia iura et singula privilegia, libertates et immunitates a serenissimis praedecessoribus nostris praedictae communitati Armenorum suburbanorum Leopoliensium datas et concessas, quae omnia hic pro expressis et quasi de verbo ad verbum inserta habere volumus, tam in genere, quam in specie generalitati per specialitatem et specialitati per generalitatem in nullo derogantes, in

quorum usu praedicti Armeni suburbani Leopolienses extiterunt in omnibus earum punctis, articulis et conditionibus, insuper et consuetudines, donationes, exemptiones, praerogativas quibus hucusque usi sunt et utuntur in tantum, in quantum iuris communis rationes permittunt et usus earum omnium habuerunt omnia et singula approbanda, ratificanda et confirmanda esse duximus prout praesentibus literis nostris approbamus, ratificamus et confirmamus. Decernendo ea omnia iura, privilegia, decreta, donationes iurisdictionem, literas, libertates et immunitates, usus et consuetudines, exemptiones, inducta iudicium inscriptiones robur debitae et perpetuae firmitatis obtinere debere. Quod omnibus et singulis regni nostri magistratibus, necnon dignitariis et officialibus ac aliis cuiuscunque gradus, status ac conditionibus hominibus nominatim, vero generoso Stanislae Bonefacus Mniszek Leopoliensi nostro capitaneo et aliis pro tempore existentibus capitaneis Leopoliensibus, necnon venerabilibus et reverendis in Christo patribus decanis aliisque fundi praedicti ecclesiae sancti Ioannis ad decanatum spectantis administratoris nunc pro tempore et post existentibus, necnon proconsuli, consulibus totique magistratui civili Leopoliensi mandamus, demandamusque id omnino habere volentes, ut eosdem Armenos nostros Leopolienses suburbanos circa omnia illorum iura, privilegia, libertates et praerogativas et circa eorum iurisdictionem advocatiam illis a serenissimi praedecessoribus nostris instituta et approbata iuraque iuribus Armenicis in civitate nostra Leopoliensi conformea, communia et similia conservent, manu teneant ac defendant, conservarique manu teneri ac defendi curent pro gratia nostra regia. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscripsas sigilloque regni communiri mandavimus. Datum Cracoviae in conventu generali felicitis coronationis nostrae, die XXVI mensis Martii, anno Domini MDCXXXIII, regnorum nostrorum Poloniae et Suaeciae I.

Vladislaus rex.

Paulus Kołucki, secretarius regiae maiestatis.

¹ Помилково, має бути: “de Czyzow”.

Владислав IV, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Що хоча на нашій щасливій інавгурації та священній коронації, що проходить від початку у Кракові, а саме, коли духовні й світські, інші прелати та барони, всі стани та прошарки нашого королівства були присутні при нашій священній коронації, ми підтвердили всі права і привілеї, дані та надані божественної (пам'яті) покійними нашими попередниками, володарями та королями Польщі, всім нашим підданам як духовним, так і світським, як у Польському королівстві, так і в інших наших провінціях та володіннях, з'єднаних, приєднаних та інкорпорованих до королівства. І ми зобов'язалися їх свято та непорушно дотримуватися за силою складеної нами присяги. Однак були на нашій щасливій коронації (та) до нашої присутності прийшли чесні Йоан Муратович, війт, і Симон Мігельович, лавник, посланці львівських передміщан-вірменів, які живуть на ґрунті костелу св. Йоана, належного до львівського деканату, від свого імені та всієї громади передміщан-вірменів уклінно нас просили, щоб усі права, привілеї, грамоти, вільності, імунітети, декрети судів, традиції та звичаї, звільнення ми вважали за

гідне нашою повагою підтвердити, схвалити і зміцнити; відтак і прерогативи прав та кожного привілею, публічні та приватні, дані та надані тим львівським вірменам-передміщанам та їхній громаді для користування найяснішими, покійними, божественної (пам'яті) Казимиром і Владиславом, королями Польщі, нашими попередниками, а також і вельможними, покійними Петром Одровонжом зі Спрови, руським воєводою та генеральним старостою, Йоаном із Чижова, краківським каштеляном і старостою, Рафалем з Ярослава, маршалком королівства та львівським старостою¹, та будь-якими іншими (урядовцями); тоді і спеціальні грамоти, дані, підтверджені та схвалені найяснішими, божественної пам'яті Сигізмундом Августом, Стефаном Баторієм, найяснішим, божественної пам'яті Сигізмундом III, нашим найдорожчим батьком; нарешті, й усі звичаї, яких дотепер дотримуються, інші декрети та дипломи від самої фундації львівських вірменів-передміщан, які перебувають на ґрунті костелу св. Йоана, відтак і володіння, звільнення, декрети, вилучення від міських, земських та гродських судів та юрисдикції, всі інші, загалом і зокрема, права та привілеї. Ми, ласкаво прихилиючись до їхнього прохання, як справедливого та слушного, всі та кожні права, привілеї, вільності та імунітети, дані та надані найяснішими нашими попередниками згаданий громаді львівських вірменів-передміщан, які всі тут хочемо мати викладеними та ніби дослівно внесеними, як загалом, так і зокрема, щоб загальне ні в чому не суперечило конкретному, а конкретне – загальному, наскільки користувалися (правами) згадані львівські вірмени-передміщани, в усіх їхніх пунктах, статтях, умовах, далі і звичаях, донаціях, звільненнях, прерогативах, якими до цього часу користувалися та володіли так, наскільки дозволяють підстави загального права та (вірмени) мали їх всіх у вжитку, все і кожне, вважали схвалити, зміцнити і підтвердити, як і даною нашою грамотою схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо. Вирішуємо, що всі права, привілеї, декрети, донації юрисдикції, грамоти, вільності та імунітети, користування і звичаї, звільнення, записи судових рішень повинні отримати силу належної та вічної міцності. Що всім та кожному в нашому королівстві наказуємо: магістратам, а також достойникам і урядовцям та іншим людям будь-якої гідності, стану та походження, а особливо уродженому Станіславу Боніфацію Мнішеку, нашому львівському старості, та іншим львівським старостам, що у майбутньому будуть, а також велебним та достойним у Христі отцям деканам і будь-яким іншим адміністраторам згаданого ґрунту костелу св. Йоана, належного до деканату, що є тепер та будуть у майбутньому, а також бурмистрові, райцям і всьому магістрату Львова доручаємо, бажаючи все мати (в порядку), щоб тих наших львівських вірменів-передміщан при всіх їхніх правах, привілеях, вільностях та прерогативах та при їхній вйїтївській юрисдикції, встановлених та схвалених найяснішими нашими попередниками, і права, схожі, спільні та подібні до прав вірменів з нашого міста Львова, задля нашої ласки зберіли, підтримували та захищали й турбуються, щоб (інші) зберігали, підтримували та захищали. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано в Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 26 березня, року Божого 1633, наших панувань у Польщі та Швеції – 1.

Владислав, король.

Павло Колуцький, секретар королівського маєстату.

¹ Див. док. №51.

1640 р., січня 20, Варшава

Владислав IV підтверджує ухвалу львівських райців від 4 березня 1574 р., за якою львівським вірменам після пожежі в середмісті Львова дозволяється купувати городи на львівських передмістях при визначених умовах

Коп.: МК, 186, к.131v-133. Титульний напис: “Confirmatio concessionis coemendorum hortorum a magistratu Leopoliensi Armenis ibidem concessis”.

Nladislaus IV etc. Significamus etc. Exhibitas nobis esse literas infrascriptas autenticas continentes in se consensum per spectabiles et famatos proconsule et consules totamque communitatem civitatis nostrae Leopoliensis pro coemendis hortis in suburbio sittis, Armenis Leopoliensibus datum, sub data feria quinta post dominicam Invocavit proxima, anno millesimo quingentesimo septuagesimo quarto, [ad] actis civibus Leopoliensibus inscriptis. Quarum tenoris est.

Proconsul et consules civitatis Leopoliensis significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus et futuris. Quia nos ad instantiam petitionem et affectationem famatorum Armenorum civilium Leopoliensium adducti et permotti iustis, certis legitimisque illorum rationibus ac presertim postea quam ea pars civitatis huius Leopoliensis, quam iidem Armeni cum vicinis aliis inhabitant, Divina permissione ex incendio et vehementi ad modum ignis inclementia damna multa et maxima subiiceret, structamque lignorum stabula et feni straminum curruum atque aliorum id genus domesticorum apparamentorum copia in domibus eorundem, non solum impedimentu defensionis tum praestitissent verum et ardorem flamamque illius incendii ultra modum auxissent, ob tantum deinceps, [quod Deus avertat, periculum ex causa tam necessaria]¹ et ex conditionibus infracontentis per senatus nostri consultum accedente quoque ad id plebis totius sententia² et consensu concessimus et admittimus iisdem Armenis civilibus hoc est intra menia tantum possessionis (qui scilicet praedia et hortos extra eam civitatem in suburbio etiam sub alia quempiam iurisdictione nullos habent) ad eorum domos lapideas in eadem civitate consistentes, quibus id opus et necesse fuerit, singulos hortos seu praedia sub iure ac iurisdictione nostra civili, titulo haereditario seu quovis alio modo et contractu emere, acquirere per inscriptiones, resignationes et obligationes obtinere, possidere ac uti ita frui, ut solum ibidem, prout praefertur lignorum, curruum, faeni, straminum depositoria stabulaque habeantur. In domibus vero, si illic forte extiterint nulla sint diversoria vel cauponae, nulla quorumlibet potuum propinationes nec revenditiones nulli extraneae iurisdictionis vel, qui ius obedientiamque civilem refragent, conductores nulla denique hospitum advenarum extraneorum ac mercatorum absque scitu officii nostri receptacula, tum demum, ut quivis eorundem hortorum possessor seu conductor in una suburbanorum communitate seniorumque ibidem conscitutorum praefectura aequalem cum aliis obedientiam, labores vulgo szarwarki dictos, custodiaras, vigilias, armaturae expeditiones, census et alia quevis onera ex fundo illo civitati provenientia et obligata absque omni refragatione simpliciter³ subeant, pendant et exoluant. Pro iniuriis autem occasione praemissorum et que mere ipsum fundum aliquo modo tangunt et attinent, non coram illorum Armenicali vel quovis etiam alio, sed tantum coram officio iudicio et advocato ordinario nostro civili Leopoliensi parere semper

respondere ac sese iustificare debebunt eruntque sine ulla exceptione adstricti. Caeterum alienare quoque aut obligare unquam iidem Armeni praefati bona talia empta et acquisita nulli alteri nec alio modo poterint praeterquam homini obedientiae et iurisdictionis civilis et id quidem non nisi coram nobis actisque nostris consularibus praesentibus atque cum speciali requisitione, scitu, consensu et approbatione nostra seu consulum Leopoliensium pro tempore existentium, videlicet stantibus semper prout praemissum est, conditionibus, pactis et conventis ac per omnia iuribus eiusdem civitatis privilegiis, tum decretis inter nos et eosdem Armenos antiquitus et ad praesens habitis salvis et illaesis et in suo robore permanentibus. Ita quod iidem hac concessione praesenti nihil prorsus derogari neque quicquam minui aut detrahi debere. [In quantum fidem sigillum nostrum praesentibus est appensum]. Actum Leopoli feria quinta post dominicam Invocavit proxima, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

[Andreas Madrowicz, notarius civitatis Leopoliensis]⁴.

Supplicatumque nobis esse, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Nos itaque supplicationi praefate benigne annuentes praeinsertas consensus seu concessionis literas cum omnibus earum punctis, clausulis, nexibus et ligamentis et condicionibus approbandas et confirmandas esse duximus, uti quidem easdem (in quantum iuris est) approbamus et confirmamus praesentibus. In quorum fidem etc. Datum Varsaviae die XX mensis Ianuarii, anno, ut supra [1640], regnorum etc.

Vladislaus rex.

Andreas Buialski secretarius regni maiestatis⁵.

¹ Текст у квадратних дужках доданий за публікацією Ф.Бішоффа.

² У публікації Ф.Бішоффа: scitu.

³ У публікації Ф.Бішоффа: semper.

⁴ Текст у квадратних дужках доданий за публікацією Ф.Бішоффа.

⁵ Документ 1574 р. опублікований, див.: Bischoff, Urkunden, S.72-73.

Владислав IV і т.д. Повідомляємо і т.д. Показали нам нижченаписану автентичну грамоту, що містить у собі згоду знаменитих і славетних бурмистра, райців та всієї громади нашого міста Львова, дану львівським вірменам на викуп городів, розташованих на передмісті, під датою – найближчий четвер після неділі “Інвокавіт”, року 1574, вписану до львівських актів. Цієї (грамоти) зміст є (таким).

Бурмистр і райці нашого міста Львова, повідомляємо змістом даної (грамоти), всім, кому потрібно, сучасникам і прийдешнім. Що ми за наполегливим проханням та побажанням славетних львівських міських вірменів, спонукані та заохочені їхніми справедливими, певними і законними доказами і після того, як та частина того міста Львова, яку ті вірмени з іншими сусідами заселяють, за Божим допущенням через пожежу та нещадний без міри вогонь зазнала неблаганності, великих та найбільших втрат¹. Побудови, дерево, стайні, солома, вози та інші тому подібні домашні речі, які (були) численні у їхніх будинках, не тільки не давали прихистку як перешкоди (для вогню), але допомагали вогню та полум’ю тієї пожежі понад міру. Через це і надалі через таку небезпеку, щоб (її) Бог відвернув, як з необхідних, так і

з нижчеподаних причин нашою прийнятою ухвалою, також за рішенням та згодою² всього плебсу надаємо та допускаємо тим міським вірменам, тільки тим, що мають майно в межах мурів (а саме тим, хто не має жодних луків та городів поза тим містом, на передмісті, також під будь-якою іншою юрисдикцією), для тих, що володіють будинками-кам'яницями у тому місті, які матимуть потребу і необхідність купити окремі городи чи луки на нашому міському праві та юрисдикції, на основі дідичного чи будь-яким іншим способом чи контрактом, набуваючи через записи, відступлення та зобов'язання, (можуть) тримати, володіти та користуватися, щоб тільки там мали, як вищеподано, дерев'яні вози із солом'яною підстилкою та стайні для складування. А у будинках, якщо там можливо з'являться, хай не буде жодних відгалужень чи шинків, шинкарів будь-якими напоями і перекупників будь-якої зовнішньої юрисдикції, чи тих найманців, що відмовляють у послусі міському праву, і потім не приховувати чужих іноземних прибульців чи купців без відома нашого уряду. Нарешті, щоб кожен володілець або винаймач тих городів, введений в одну громаду передміщан та управління старших, рівний з усіма послухно має коритися, платити і сплачувати за роботи, по-простому званими шарварками, сторожі, нічні охорони, військові податки, чинші та будь-які інші (податки), які з тієї ділянки походять, і зобов'язаний (виконувати) безумовно без будь-якої відмови. А у випадку згаданих несправедливостей і які цілком ті ділянки якимось чином зачіпають та стосуються, не перед їхнім вірменським (судом) чи також будь-яким іншим, але тільки перед нашим урядом, нашим львівським міським судом та призначеним війтом повинні і будуть зобов'язані ставати, відповідати і себе виправдовувати без винятку у жодному питанні. Також щодо іншого, згадані вірмени такі маєтки, куплені і набуті, не можуть відчужувати або давати зобов'язання будь-коли нікому іншому, ні іншим способом, тільки людині міського послуху та юрисдикції, і це водночас також (хай зроблять) перед нами та нашими теперішніми раецькими актами та зі спеціального нашого вивчення, відома, дозволу та схвалення або львівських райців, що будуть у майбутньому. Зрозуміло, наполягаючи на віки, як є згадано, на умовах, пактах та угодах, і залишаємо при всіх правах, привілеях того міста, далі – при декретах між нами і тими вірменами, що мали давніше і які до тепер є цілими та непорушними та у своїй силі. Так що цей даний дозвіл нічого цілком не відмінює, а також ніщо не повинен зменшувати або обмежувати. Діялося (у Львові) в найближчий четвер після неділі "Інвокавіт", року Божого 1574.

І просили нас, щоб ту (грамоту) нашою королівською повагою ми вважали за гідне схвалити і підтвердити. Таким чином, ми, милостиво прихилившись до згаданого прохання, вищевнесеної грамоту дозволу чи концесії з усіма її пунктами, клаузулами, поєднаннями, зв'язками та умовами вважали схвалити і підтвердити, як і її (оскільки відповідає праву) схвалюємо та підтверджуємо даною (грамотою). Для довір'я і т.д. Дано у Варшаві 20 січня, року, як вище [1640], нашого панування і т.д.

Владислав, король.

Андрій Буяльський, секретар королівського маєстату.

¹ Очевидно, мова йде про пожежу у 1571 р., що знищила східну частину середмістя (Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1844. – S.194).

² За публікацією Ф.Бішоффа переклад такий: з відома та за згодою.

1642 р., вересня 5, Варшава

Владислав IV звільняє вірменських купців, що мешкають в межах міських стін Львова, від оплати мит за товари, які вони ввозять чи вивозять з королівства, однак з умовою, щоб митники і спеціально призначений писар вели реєстр цих товарів для майбутнього вирішення справи на сеймі королівства

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.713. Пергамент: 24,8x43,2 + 7,2 см. Написи: “Libertas Armenis Leopoliensibus a solvendis theloneis intra muros manentibus” (XVII), “Cancellariatu reverendi in Christo patris domini Petri Gembicki episcopi Praemisliensis, nominati Cracoviensis. Registratae. Andreas Buialski secretarius regiae m[aiestatis]”, “Feria secunda post festum sanctae Catherinae virginis et martyris anno Domini 1642 honorati Gregorius Derl Łukaszowicz Armenus et incola Leopoliensis nomine universorum Armenorum Leopoliensium ad acta Leopoliensia obtulerunt. Inductum” (XVII), “Liberantur theloneis Armeni Leopolienses intra muros manentes, 1642” (XVIII). На шовковому біло-жовто-зеленому шнурку у блишаній коробці пошкоджена печатка: Gum, XXIII, N93.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.393, арк.1278-1280.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.54-55зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.111-113.

Реєстр: Каталог, №862.

ladislaus quartus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae Czernichoviaequae, necnon Suecorum, Gothorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Eam nos semper in augendis promovendisque subditorum nostrorum commodis ac emolumentis tenere rationem, ut si aliquando ad deteriore conditionem eos devenire intellexerimus, non gravatim eisdem gratiae et beneficentiae nostrae regiae subsidio subvenire velimus, dignum iudicantes, ut ipsorum rationibus consulamus, ex quibus nobis et reipublicae non mediocre accedit emolumentum. Quoniam vero ex frequentibus seniorum Armenorum Leopoliensium communitatisque eorum supplicationibus, qui sunt ab antiquo fundati a serenissimis antecessoribus nostris, intelleximus, in eam ipsos ad praesens devenisse et delapsos esse conditionem, ut difficilem rationem vitae sustentandae habeant, ex ea potissimum ratione et causa, quod cum nonnullae civitates in regno nostro existentes vigore constitutionum regni a theloneis quibuscunque liberae et immunes pronunciatas sint, exindeque negotiationum rationes Armenis Leopoliensibus praeripiant et summo in exercendis mercimonis eisdem existant impedimento adeo, ut merces eorundem, quas maximis sumptibus ac impensis summoque cum discrimine salutis et fortunarum suarum ex longinquis regnis et regionibus transportant, vilescent nec iusto praetio divendi possint, quam ob rem domicilia sua deserere ac mutare et alio sese transferre cogantur. Proinde nos cum consiliariis nostris ad praesens lateri nostro assidentibus pro eo, quod omnes subditos nostros fovere debemus et solemus affectu, id potissimum considerantes, ne civitates nostrae, quae regimini primarie nostro et protectioni regiae subsunt ac reipublicae pacis ornamenta atque belli subsidia existunt, inopiae ac desolationi succumbant et parvo commodo publico in maius detrimentum reipublicae deteriorentur, vilescent et intereant, id nobis faciendum duximus, ut memoratos Armenos in civitate nostra Leopoliensi intra muros degentes simili libertate, qua nonnullae civitates in regno nostro ex

constitutionibus gaudent, ipsos quoque ex benignitate nostra regia conservationi fortunarum ipsorum longo tempore et multo labore atque sudore acquisitarum consulentes libertatem et immunitatem similem a soluendis reipublicae theloneis donaremus et gaudere permetteremus, prout quidem hisce literis nostris donamus gaudereque ac frui concedimus ac permittimus, cum ea declaratione, ut ab omnium theloneorum ratione mercium quarumque et pecuniarum, quas in regnum et extra regnum evehent et invehent, ac cum iisdem perditiones nostras proficisci ipsis contigerit, liberi sint atque immunes, ita tamen, ut in registris per theloneatores et notarium a magnifico supremo regni thesaurario ad hunc actum designatum conscribantur et registra fideliter asserventur ad futuram in commitiis regni generalibus decisionem. Quod omnibus et singulis, quorum interest, praesertim vero theloneorum administratoribus et vectigalium exactoribus in finibus regni nostri aliisque quibusvis in locis existentibus notum esse volentes, iisdem mandamus, ut supramemoratos Armenos Leopolienses circa eam libertatem et immunitatem superius nominatam et specificatam conservent et manu teneant, conservarique et manu teneri faciant, nec ullam eo nomine ipsis facessere praesumant molestiam aut difficultatem, idque pro gratia nostra secus non facturi. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri mandamus. Datum Varsaviae die quinta mensis Septembris, anno Domini MDCXLII, regnorum nostrorum Poloniae X, Sueciae XI anno.

Vladislaus rex.

Ioannes Gębicki secretarius regni maiestatis.

Владислав IV, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Ми завжди помічали, що завжди є сенс у зростанні прибутків та зручностей і користей наших підданих, якщо ж колись вони потрапляли у важке становище, ми охоче бажали їм допомогти нашою королівською ласкою та добротою; розмірковуючи та вважаючи, що з тих причин (при допомозі) буде велика користь нам та нашій державі. Оскільки ми дізналися з частих прохань старших львівських вірменів та їхньої громади, ті (вірмени) були фундовані віддавна¹ (у Львові) найяснішими нашими попередниками, що вони тепер потрапили та опинилися в такому скрутному становищі, коли мають важку підставу для підтримання життя, головним чином з того приводу та основи, що, коли деякі міста нашого королівства за силою конституції королівства оголошені звільненими та вільними від будь-яких мит, а в той час торгівлі підстави для львівських вірменів розладнуються та вони мають найбільшу перешкоду для ведення торгівлі, адже їхні товари з найбільшими витратами та видатками та зі значним випробовуванням для їхнього здоров'я та маєтків транспортуються з далеких країв та регіонів, знецінюються (в дорозі), та вони не можуть (товари) продати за справедливою ціною, через це змушені свої домівки залишати і змінювати, та переноситися в інше (місце)². Тому ми з нашими радниками, що тепер біля нас засідають, відчуваємо потребу та звичайно маємо прихильність до всіх наших підданих, узявши, головним чином, до уваги, щоб наші міста, які перебувають під нашим початковим управлінням і королівською опікою та є для держави в мирний час окрасами, а в час війни – прихистками, не потрапляли у злидні та знищення і через

слабку публічну допомогу в (ще) більше нещастя для держави не ослаблювалися, занепадали та згасали; ми вважали це зробити, щоб згаданим вірменам, які перебувають в нашому місті Львові, в межах мурів, подарувати та дозволити тішитися подібною прерогативою, якою тішаються за конституціями деякі міста у нашому королівстві; міркуючи з нашої королівської милості про збереження їхніх маєтків на довгий час та велику працю, а також про працелюбність (вірменів), даємо, надаємо цією нашою грамотою подібну вільність та імунітет від сплати державних мит, щоб тішилися та користувалися. Але дозволяємо з таким уточненням, щоб були вільні та звільнені від всіх мит з будь-яких товарів та грошей, які вони в королівство чи з королівство ввозять або вивозять, і (тоді), коли трапиться, що наші втрати виявляться, однак так, щоб (провезені товари) у реєстри записували митники та писар, визначений для цієї чинності коронним підскарбієм, щоб реєстри вірно зберігали до майбутнього вирішення на вальному сеймі королівства. Що хочемо повідомити всім так кожному, кому потрібно, а особливо ж адміністраторам митниць та збирачам податків на кордонах нашого королівства та в будь-яких інших місцях, наказуємо їм, щоб вищезгаданих львівських вірменів при тій вищеназваній та визначеній вільності та імунітеті зберегли та підтримали і чинить, щоб (інші) зберігали та підтримували, та щоб ніхто під тим приводом не наважувався чинити несправедливості та труднощів їм (вірменам); інше задля нашої ласки не чинить. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 5 вересня, року Божого 1642, наших панувань у Польщі – 10, у Швеції 11 року.

Владислав, король.

Йоан Гембіцький, секретар королівського маєстату.

¹ 21 жовтня 1641 р. львівські вірмени внесли до книг Коронної метрики свої привілеї і серед них привілеїв ніби-то давньоруського князя Федора Дмитровича (МК, 187, к.139-139v). Критику цього фальсифікату див.: Дашкевич Я. Грамота Федора Дмитровича 1062 р. (Нарис з української дипломатики) // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – Київ, 1962. – №4. – С.9-20.

² Після насильницького впровадження унії 1630 р. багато вірменів почали поступово залишати Львів та переселятися поза межі Польщі.

1649 р., лютого 15, Краків

Ян Казимир підтверджує та повністю наводить текст привілею Владислава IV від 10 березня 1633 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.819 (див. док. №107); Ф.475, оп.1, спр.5, арк.59зв.-60зв.; Оссол., спр.1728, арк.905-906.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.125-126.

Ioannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque, necnon Sueccorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, quod cum exhibitae et reproductae coram nobis fuissent totius communitatis Armenorum Leopoliensium nomine literae pergameneae authenticae manu divae memoriae serenissimi regis Vladislai fratris nostri desideratissimi subscriptae sigilloque regni pensili communitae, confirmationem generalem iurium eidem communitati Armenicae a serenissimis olim regibus Poloniae praedecessoribus nostris benigne concessorum ac per serenissimum Vladislaum regem dominum fratrem nostrum charissimum approbatorum in se continentes, sanas, salvas, illaesas, omnique suspicione carentes, supplicatumque nobis est ad praesens eorundem nomine, quatenus easdem literas confirmationis autoritate nostra regia approbare et confirmare dignemur, quarum is qui sequitur de verbo tenor.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 10 березня 1633 р. (див. док. №92). Після цього подано текст:

Cui quidem supplicationi humillimae porrectae nos benigne annuentes, praesentes literas confirmationis generalis iurium hasce in omnibus et singulis earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus et contentis universis approbandas et confirmandas esse duximus, uti quidem, in quantum iuris ratio permittit ususque earum habetur, approbamus et confirmamus praesentibus literis nostris, decernentes, vim et robur debita ac perpetuae firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus sigilloque regni pensili communiri iussimus. Datum Cracoviae in conventu felicitis coronationis nostrae die decima quinta mensis Februarii, anno Domini MDCLIX¹, regnorum nostrorum Poloniae [...], Sueciae [...] ² anno.

Joannes Casimirus rex. Locus sigilli.

Thomas Vieyski, regiae maiestatis secretarius manu propria.

¹ Помилково, замість “MDCLIX” (1659 р.) має бути “MDCXLIX” (1649 р.); у цьому році насправді відбулося коронування Яна Казимира.

² Залишено місце для вписання років.

Ян Казимир, Божою ласкою король (*титлатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Що нам було представлено та показано від імені всієї громади львівських вірменів автентичну пергаментну грамоту, підписану рукою божественної пам'яті найяснішого короля Владислава, нашого найдорожчого брата, скріплену підвішеною печаткою королівства, що містить у собі загальне підтвердження прав, милостиво наданих тій вірменській громаді найяснішими покійними королями Польщі, нашими попередниками, та схваленими найяснішим паном Владиславом, королем, нашим найулюбленишим братом; цілу, непорушну і непошкоджену, позбавлену будь-якої підозри, і

просили нас тепер від їхнього імені, щоб ту грамоту підтвердження ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити і підтвердити. Цієї (грамоти) зміст дослівно наводиться.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 10 березня 1633 р. (див. док. №92). Після цього подано текст:

До цього прохання, уклінно поданого, милостиво прихилиючись, згадану грамоту цього загального підтвердження прав у всіх та кожному їхніх пунктах, клаузулах, статтях, умовах та змістах вважали схвалити і підтвердити, як і схвалюємо та підтверджуємо даною нашою грамотою, наскільки дозволяє сенс права та (вірмени) мали в користуванні, вирішуючи, що (грамота) повинна отримати силу і міць належної та вічної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити підвішеною печаткою королівства. Дано в Кракові на сеймі нашої щасливої коронації 15 лютого, року Божого 1649, наших панувань у Польщі [...], у Швеції [...].

Ян Казимир, король. Місце печатки.

Томас Уейський, секретар королівського маєстату, рукою власною.

1651 р., січня 14, Варшава

Ян Казимир на прохання старших вірменської громади Львова дозволив львівським вірменам торгувати нарівні з іншими міщанами: продавати сукно сувоями або на лікті, відкривати крамниці, варити різні напої, шинкувати привізним вином, а також продавати напої вроздріб без будь-яких перешкод

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.733. Пергамент: 29,4x64 + 8,1 см. Ініціал “Г”. Написи: “Conservatio circa iura et libertates antiquas Armenorum Leopoliensium” (XVII), “Registratae” (XVII), “Cancellariatu reverendissimi in Christo patris domini Andrea de Leszno Lessczynski episcopi Culmensis et Pomeraniae, ecclesiarum cathedralis Plocensis et collegiatae sancti Michaelis praepositi in arce Cracoviensi” (XVII), “Michael Kupczewicz secretarius sacrae regiae maiestatis” (XVII), “[...] nec non Leopoliens[...] feria quarta post dominicam Reminiscere quadragesimalem proxima anno Domini 1652. Oblata privilegii sacrae regiae maiestatis libertates Armenibus Leopoliensibus ad acta praesentia porrecta. Inscriptum et inductum” (XVII), “Feria quarta postridie festi sancti Michaelis Archangeli anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto in officio consulari Leopoliensi per honoratos seniores Armenorum oblata” (XVII). Печатка відсутня.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.64, арк.1325-1328.

Коп.: МК, 192, к.143-144; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.316-317; Ф.475, оп.1, спр.5, арк.56-57зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.115-117.

Регест: Каталог, №892.

Ioannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Cernichoviaeque¹, necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, univiersis et singulis. In capessendo beneficiorum nostrorum usu eam nos semper ducere rationem, ut quemadmodum bona nostra et reipublicae, potissimum vero civitates, quae primariae regimini protectionique subsunt regiae, pacis ornamenta atque belli fulcra et subsidia existunt, ita incolas et concives earundem aequum est coadunari, ut ab eo, quod ex nostra liberalitate in unos derivatur, alteros fide, subiectione et obsequio consimiles non reddamus alienos. Quare cum nobis supplicatum esset per famatos Christophorum Awedyk Bernatowic, Christophorum Iwaszko Liskowic et Christopherum Ioannem Bernatowic, suo et universae nationis Armenorum Leopoliensium nomine, qui a compluribus annis incolatu in eadem civitate nostra Leopoliensi adepto, continua serie integerrimam fidem et subiectionem praedecessoribus nostris servaverunt, nuperrime vero tempore obsidionis Leopoliensis per Tartaros et Kosacos rebelles, eandem fidem et constantem animum nobis et reipublicae testati sunt, ibidemque non tantum bona, fortunas et facultates suas, verum chara pignora vitamque ipsam in victimam pro incolumitate civitatis, una cum aliis civibus consecraverunt, necnon magnam summam exsolvendo lytro erogavere, dumque hac temporum tempestate et incendio intestino, quo regnum nostrum suscitata rebellione hucusque exagitur, memorati Armaeni Leopolienses per caedes, praedas et spolia aliaque varia itineris incommoda, quibus cum mercibus rebusque suis sunt obnoxii, multique prout nobis innotuit, ex collegio eorum non tantum mercibus spoliati, verum etiam ipsi trucidati sunt, unde commodis, emolumentis et fortunis amissis, ad ultimam egestatem et inopiam reducti, ut quemadmodum sentiunt incommoda, communiaque sufferunt onera pariter quoque cum aliis civibus Leopoliensibus sentiant commoda et emolumenta, neve inopiae ac desolationi succumbant, ac in maius detrimentum reipublicae deteriorentur et intereant, nos eam ob causam supplicationi eorum apud nos factae benigne annuentes, ex clementia nostra regia, necnon ad intercessionem certorum consiliariorum nostrorum lateri nostro assidentium, memoratos Armenos uti subditos nostros sublevare ipsorumque rationibus prospicere cupientes, eo vel maxime prae oculis habito, ne conditio eorum deterior fiat, utque pari libertate et immunitatibus cum aliis in eadem civitate nostra Leopoliensi inhabitantibus gaudeant, praesertim dum variae conditionis mercatoribus a spectabili magistratu Leopoliensi in domibus et plateis omnis generis merces, venum exponere et distribuere concessum esse scimus, utpote Italis, Ruthenis, potissimum vero Judaeis, cum se in omnia mercimonia, non sine summo eorum totiusque civitatis praeiudicio ingerant, in foro publico omnes merces sericeas, auroque textas, necnon pannos praetiosos, quos ante hac memorati Armeni tantum pro usu et necessitate publica subministrare et acquirere consueverant, apotecarii quoque contra usum et legem antiquam aromata, quae nonnisi concussa minori quantitate divendere tenebantur, nunc pro libitu pondo distribuunt, unde omnes fere vivendi rationes memoratis Armenis deesse videntur. Quapropter illis omnis generis negotiationes benigne et clementer concedendas et permittendas esse duximus, prout concedimus et permittimus praesentibus literis nostris, ita ut harum literarum nostrarum vigore iidem Armeni Leopolienses possint et valeant pannos, tunna seu ulna, tam in foro publico, quam in plateis suis divendere, fornices et institas aperire, liquores omnes in genere, videlicet cerevisiam, mulsum, vinum adustum in domibus suis coquere, tum et dolio seu ola et mensura pro exigentia cuiusvis propinare, necnon vinum Creticum, Hungaricum, Moldavicum itidem dolio seu ola et mensura pro necessitate et exigentia in celariis domibusque propriis et conductitis propinare, ac insuper alias quasvis merces ad usum et necessitatem publicam spectantes divendere et distribuere, hacque facultate et beneficio, ad sublevandas eorum rationes benigne et clementer a nobis

concesso, memoratos Armenos absque quorumvis, praecipue magistratus Leopoliensis, praepeditione et impedimento gaudere et utifruī volumus perpetuo et in aevum pro gratia nostra regia. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae die XIV mensis Januarii, anno Domini MDCLI, regnorum nostrorum Poloniae II, Sueciae III anno.

Joannes Casimirus rex.

Albertus Kadzidlowski, secretarius regiae maiestatis.

¹ Так в оригіналі.

Н Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Ми, надаючи у потребі наші добродіяння, постійно приводимо ту підставу, що достоту наші та державні маєтки, а головним чином міста, які перебувають під королівським початковим управлінням та опікою та є в мирний час окрасами, в час війни – опорами та прихистками, так і жителі та співміщани тих (міст) є об'єднані справедливістю, коли з нашої доброти в одну (спільноту) входять, а (ми) інших, подібних за вірою, підлеглистю та послухом (міщан) не робимо чужими. Тому, коли нас просили (про полегшення) славетні Христофор Аведик Бернатович, Христофор Івашко Ліскович та Христофор Йоан Бернатович від свого імені та всієї нації львівських вірмен, які багато років (тому) були зараховані до складу жителів того нашого міста Львова, постійно поважно служили з бездоганною вірою нашим попередникам, а в недавні часи облоги Львова татарами та повсталими козаками¹ засвідчили ту вірність і постійність нам та державі; і там же не тільки своїми маєтками, пожитками та зручностями, але й закладниками та своїм життям жертвували разом з іншими міщанами задля безпеки міста, а також сплатили велику суму для усунення ворога; і ще в часи цього нещастя та внутрішньої пожежі, коли наше королівство до цього часу є збурене здійснитим повстанням, згадані львівські вірмени через різанину, грабунки та мародерство та інші такого роду незручності, яких зазнали разом зі своїми товарами та речами, і багато з їхнього грона, як нам повідомили, не тільки були пограбовані в речах, але й також були вбиті. Тому (вірмени), позбавлені зручностей, користей та набутків, доведені до краю бідності та злиднів, що достоту відчувають незручності та порівно несуть спільні тягари з іншими міщанами, хай відчують також зручності та вигоди, і щоб не зазнавали злигоднів та знищень, і не ослаблювалися, й не згасали для (ще) більшого нещастя держави, ми з цієї причини, милостиво прихилиючись до їхнього прохання, поданого до нас, з нашої королівської доброти, а також за посередництвом певних наших радників, що біля нас засідають, бажаючи допомогти згаданим вірменам, як нашим підданим, та поопікуватися у тих справах, чи не найбільше маючи на оці, щоб їхні умови (ще) гіршими не стали і щоб вони порівно тішилися вільністю та імунітетами з іншими (жителями), які мешкають у тому нашому місті Львові. А особливо ж знаємо, що було надано знаменитим львівським магістратом купцям різного походження, а саме, італійцям, українцям, а головним чином євреям, виставляти та розпродувати у будинках та на вулицях будь-якого роду товари, вино, коли вони (євреї) провадять будь-яке купецтво

не без їхніх грошових затрат та з несправедливістю для всього міста, на публічному торзі всі шовкові товари, золотом виткані, а також дорогі сукна (продають), які перед цим тільки згадані вірмени зазвичай могли постачати² та набувати; навіть аптекарі проти практики та давнього звичаю ароматичні (товари), які були зобов'язані продавати тільки у розпорошеній невеликій кількості, тепер розпродують на (будь-яку) бажану вагу; звідси, як бачиться, забираються майже всі підстави для прожиття вірменам. Тому ми вважали милостиво і з добротою надати і дозволити їм будь-якого роду купецтво, як і надаємо та дозволяємо даною нашою грамотою, так що за силою цієї нашої грамоти ті львівські вірмени можуть та їм дозволено розпродувати сукно, (інші товари), вимірюючи бочками або на лікті, як на публічному торзі, так і на їхніх вулицях, відкривати (торгові) вікна та крамниці, варити у своїх будинках будь-якого роду напої, а саме, гаряче пиво, мед, вино, потім і шинкувати, вимірюючи бочкою чи горнцем та міркою для вимірювання, а також шинкувати таким же чином критським, угорським, молдавським вином, (користуючись) для потреби і вимірюючи бочкою чи горнцем і міркою, у власних чи винайнятих пивницях і будинках, і нарешті, продавати і розпродувати будь-які інші товари, належні до громадського вжитку та потреби. І хочемо задля нашої королівської ласки, щоб згадані вірмени тішились та користувалися постійно та навіки цією можливістю та добродійністю, наданої нами милостиво і з добротою для полегшення їхніх причин (нещастя), без перепони та перешкоди будь-кого, а особливо львівського магістрату. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 14 січня, року Божого 1651, наших панувань у Польщі – 2, у Швеції 3 року.

Ян Казимир, король.

Альберт Кадзідловський, секретар королівського маєстату.

¹ Облога Львова козацькими та татарськими військами тривала 6-16 жовтня 1648 р.

² Цей документ свідчив про сильну конкуренцію вірменам з боку єврейських купців, навіть у торгівлі східними товарами.

1653 р., серпня 19, Львів

Ян Казимир підтверджує та повністю наводить привілей Сигізмунда Августа від 17 січня 1559 р., в якому міститься привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. про надання вірменській громаді в святойоаннівському деканаті на львівському передмісті вірменського права та деякі інші привілеї королівських урядовців

Joannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaequae, necnon Sveccorum, Gottorum Vandellorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis fuisse literas pargamyneas, manu magnifici Joannis Ocieski regni Poloniae cancellarii subscriptas et sigillo regni maiori cancellariae communitas, serenissimi olim Sigismundi Augusti antecessoris nostri confirmationem privilegii a serenissimo olim Casimiro praedecessore nostro Armaenis extra muros civitatis Leopoliensis in fundo ecclesiae sancti Joannis collocatis concessi, continentes salvas, sanas et illesas, imnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis, ut eas autoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignemur. Quarum quidem literarum tenor est qui sequitur talis.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 17 січня 1559 р. (див. док. №80), в якій міститься привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. (див. док. №38). Після цього подано текст:

Nos itaque Joannes Casimirus rex humillime supplicationi praedictorum Armenorum extra muros civitatis Leopoliensis in fundo ecclesiae sancti Joannis collocatorum, uti iuste et legitime bonique annuentes praeinsertas privilegiorum literas cum omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus atque contentis autoritate nostra regia approbandas et confirmandas esse duximus prout quidem cum ea speciali declaratione nostra, ne in eadem sancti Joannis jurisdictione fiat ulla intestatio ab arce et magistratu Leopoliensi approbamus et confirmamus harum tenore literarum decernentes easdem privilegiorum literas cum omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus ac omnibus in eis contentis robur dicitae firmitatis, in quantum iuris et equitatis est ususque earum habetur obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri mandavimus. Datum Leopoli die XIX mensis Augusti, anno Domini MDCLIII, regnorum nostrorum Poloniae - V, Suecorum VI anno.

Joannes Casimirus rex. Locus sigilli pensilis maioris cancellariae regni.

Approbatio privilegiorum Armenorum extra muros civitatis Leopoliensis in fundo ecclesiae sancti Joannis degentium.

Joannes Roszycki, regiae maiestatis secretarius.

Ян Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Нам було представлено пергаментну грамоту, підписану рукою Йоана Оцеського та скріплену великою печаткою канцелярії королівства, що містить підтвердження покійним Сигізмундом Августом, нашим попередником, привілею, наданого найяснішим покійним Казимиром нашим попередником, вірменам, які перебувають поза мурами міста Львова, на ґрунті костелу св. Йоана; цілу, непорушну і непошкоджену, позбавлену будь-якої підозри, і просили нас, щоб її ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити, підтвердити та зміцнити. Цієї (грамоти) зміст є таким, як наводиться.

Далі наводиться грамота Сигізмунда Августа від 17 січня 1559 р. (див. док. №80), в якій міститься привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. (див. док. №38). Після цього подано текст:

Таким чином, ми, Ян Казимир, король, прихилившись до уклінного прохання згаданих вірменів, які перебувають поза мурами міста Львова, на ґрунті костелу св. Йоана, як справедливого, законного та доречного, внесену грамоту привілеїв з усіма їхніми пунктами, клаузулами, статтями, умовами та змістами вважали нашою королівською повагою схвалити і підтвердити, як і схвалюємо та підтверджуємо змістом цієї грамоти, з тим нашим спеціальним уточненням, щоб не сталося ніякого обмеження для тієї юрисдикції св. Йоана від львівського замку та магістрату, вирішуючи, що та грамота привілеїв з усіма їхніми пунктами, клаузулами, статтями та умовами повинна отримати силу належної міцності, наскільки відповідає та є слушною щодо права і (що) було користування (привілеями). Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано в Львові 19 серпня, року Божого 1652, наших панувань у Польщі – 5, у Швеції 6 року.

Ян Казимир, король. Місце великої підвішеної печатки канцелярії королівства.

Підтвердження привілеїв вірменів, які живуть поза мурами міста Львова, на ґрунті церкви св. Йоана.

Йоан Рожицький, секретар королівського маєстату.

1654 р., серпня 11, Варшава

Ян Казимир видає рішення в справі між львівськими вірменами та міщанами, за яким зберігає за вірменами надані його попередниками права та привілеї, а також розширює їх

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.620, арк.1-14. Папір:20,6х31,8 см. Написи: "Feria quarta postridie festi sancti Michaelis archangeli, anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto in officio consulari per seniores Armenorum Leopoliensium oblatum decretum inter magistratum et communitatem civitatis Leopoliensis et nationem Armenicam ibidem existentem per sacrae regiae maiestatis oblatum" (XVII); "Decretum sacrae regiae maiestatis o otrzymaniu obescia" (XVII); "Feria quarta post festum sancti Mathaei apostoli et evangelistae proxima 16[...]2 ad acta castrensi Leopoliensi per oblatam porrectum, susceptum et inductuam" (XVII). На папері печатка: Gum., XXVII, N107.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.64, арк.1328-1339.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.317-320; арк.430-435; Оссол., спр.1725, арк.110зв.-119зв.; АСП, спр.14, стр.220-228.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.118-124.

Переклад: Оссол., спр.2117, арк.127-130зв.; Дідуш., спр.117, арк.148-151 (польський); Дашкевич, с.99-106 (російський).

Ioannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae, necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Citatos fuisse ad nos et iudicium nostrum assessoriale literis citationis nostrae honoratos seniores totamque nationem Armenorum Leopoliensium, de officiis causa infrascripta bonisque ipsis omnibus, ad instantiam spectabilium et famatorum proconsulis, consulum, advocati, scabinorum totiusque communitatis nostrae Leopoliensis actorum, ad reponendum certum quoddam privilegium nostrum per eosdem citatos acsi ad malam et sinistram cancellariae nostrae informationem ratione exercendorum omnis generis mercimoniorum et propinandorum quorumvis liquorum aliarumque rerum in eodem privilegio expressarum contra antiqua iura civitatis nostrae Leopoliensis et contra decreta serenissimorum divae memoriae antecessorum nostrorum inter praetatos Armenos et cives catholicos Leopolienses lata obtentum, ad videndum itaque et audiendum praeallegatum privilegium per ipsos, uti praemissum est, indebite contra antiqua iura, privilegia et decreta obtentum, reponi, cassari et annihilari, citatos modernos ad eum statum, in quo vigore eorundem iurium, privilegiorum et decretorum antea fuerunt et esse iure merito debent, restitui idque, quod aequitatis et iustitiae fuerit, contra ipsos statui ac sententiari, citatione ipsa de praemissis latiore. Quo in termino ex eadem citatione cadente cum partes supranominatae, actorea videlicet magistratus ac communitas Leopoliensis per spectabilem et honoratum Mathiam Załęski consulem, Franciscum Olkuski notarium et Joannem Chomicki syndicum Leopolienses, citata vero nempe honorati seniores et tota natio Armenorum Leopoliensium per honoratum Christophorum Avedik Bernatowicz, Joannem Warterysowicz, Christophorum Joannem Bernathowicz, Simonem Steczkiewicz et Christophorum Zadikiewicz coram nobis et iudicio nostro assessoriali Varsaviae feria sexta post dominicam Misericordiae proxima anno ad praesens currenti comparerent eumque terminum attentarent. Idem iudicium assessorum nostrorum causam eandem cum toto ipsius effectu ob concurrentiam iurium et praesertim decretorum serenissimorum olim divae memoriae Stephani, Sigismundi tertii atque Vladislai quarti regum Poloniae ad nos et iudicia relationumstrarum propriarum remisit. In termino itaque hodierno ex eadem remissa legitime ad praesens proveniente et hucusque continuato cum partes supranominatae, actorea videlicet spectabilis magistratus Leopoliensis per excellentem ac spectabilem Martinum Nicanorem Anczewski consulem, Bartholomaeum Zimorowicz advocatum, Samuelem Casimirum Kuszewicz notarium et Joannem Chomicki syndicum Leopoliensem, communitas autem Leopoliensis per honoratum Nicolaum Boim Dziurdzi, citati vero honorati seniores per honoratum Christophorum Awedik Bernatowicz, Christophorum Joannem Bernatowicz, Simonem Steczkiewicz, Christophorum Zadikiewicz, porro tota natio Armenorum Leopoliensium per famatum Jacobum Wartanowicz et Stephanum Kirkorowicz coram nobis et iudicio nostro comparerent eumque terminum attentarent, et in controversias suas iure mediante inter se descenderent, et actorea quidem pars nullitatem controversi privilegii allegaret ex eo potissimum, quod decreta bina declaratoria serenissimi olim Sigismundi tertii, unum quidem ratione incisionis pannorum, divenditionis variarum mercium, propinationis liquorum varii generis atque exercendorum artificiorum, aliud vero acquisitionis et coemptionis lapidearum in civitate nostra Leopoliensi consistentium per serenissimum olim Sigismundum tertium lata et promulgata intercesserint, tum quod privilegiis suis concessionem praemissorum non habeant ac iudicia seorsiva Armenica celebrent, inferret cassationemque privilegii ex multis aliis allatis rationibus expeteret. In oppositum citata, scilicet honorati Armeni suo ac totius communitatis Armenorum civium Leopoliensium nomine agentes, primum quidem contra actores, ratione indebitae sibi obiectae

imparitatis et in aequalitatis iuris querelam coram nobis deponerent eamque supremae maiestatis nostrae considerationi et cognitioni subiicerent, quodque eadem allegatio parti actoreae in causa hac minime suffragari possit, contrarium ex deductionibus iurium et privilegiorum a ducibus et regibus Poloniae obtentorum deducerent. Imprimis autem privilegium Demetrii ducis anno millesimo sexagesimo secundo, quo primum tempore natio Armenica in subsidium belli et ex necessitate publica in provinciam Russiae in quantitate notabilis exercitus adscita et vocata fuerit, privilegiumque ipsis speciale ab eodem duce Russiae ubivis locorum habitandi et incolendi concessum fuerit producerent. Demum vero secundum millesimi trecentesimi quinquagesimi sexti privilegium collationis iuris Maideburgici civitati, quo etiam Armenos serenissimus Casimirus Magnus circa iura ritumque ipsorum, tum etiam de anno millesimo trecentesimo octuagesimo Ludovici regis, subsequenter de anno millesimo trecentesimo octuagesimo septimo Elisabethae reginae, ubi Armenos in civitate Lemburgensi intra et extra muros civitatis cohabitantes, in suis consuetudinibus et iuribus, quibus ante hac tempore serenissimi Cazimiri regis Poloniae usi fuerunt, conservaverant, necnon privilegium Vladislai regis de anno millesimo quadringentesimo quadragésimo secundo, quo Armenos cum eorum mercibus sine quovis impedimento, prout et exteros mercatores et regnicolas in civitatibus et oppidis degentes, permittere concedit, subsecutam posthac confirmationem in anno millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto per Casimirum regem in conventionem Petricoviensi, qua conceditur Armenis, uti aliis regnicolis libera venditio, propinatio et negotiatio omnium mercium et liquorum. Ad hunc privilegium Alexandri regis millesimi quingentesimi quinti in comitiis Sandomiriensibus, quo Armenos Leopolienses uti in uno incolatu habitantes communiaque onera ferentes iisdem libertatibus et iuribus uti et alios incolas civitatis gaudere debere conservatum, hoc idemque privilegium in comitiis Petricoviensibus confirmitum. Demum privilegium Sigismundi primi, quo in institis cuiuslibet conditionis, status et fidei libera divenditio omnium mercium conceditur, ac privilegium Sigismundi Augusti, quo Armenos in iure ipsorum non secus acsi alios cives Leopolienses conservavera, ac aliud eiusdem privilegium, quo Armenos non minus esse debereque, censeret cives Leopolienses, quam reliquos, qui eo nomine gaudent, quando quidem eandem civitatem incolant illiusque onera pariter et aequaliter cum civibus ferant. Insuper decretum eiusdem Sigismundi regis Augusti in comitiis regni, quo libertas ad solutionem theloneorum per unum ex Armenis nomine communitatis Armenorum unacum consulibus, scabinis et duobus ex communitate civibus uti aequae per civem iuratum evicta, tandem decretum Stephani regis, quo Armeni secundum iura et privilegia sua una cum civibus in libertatibus aedaequati, iisdem libera divenditio mercium, propinatio liquorum, incisio pannorum ac aliarum libertatum in perpetuum adiudicata est. Ad extremum decreta Sigismundi tertii ac serenissimi olim Vladislai quarti, quo tota communitatis civitatis Leopoliensis Armenos agnoscit esse, continerique in communitate civium Leopoliensium, aliis quam plurimis probationibus et deductionibus, se esse ab antiquo cives ac paritate iuris gaudere deducerent, exindeque sibi uti civibus aequae, ut aliis omnes praerogativas, libertates, fructus, emolumenta, quaevis civitatis, eo insuper addito, quod non sint peregrini nec advenae, sed nativi et incolae ac iurati fidelesque nobis et reipublicae, tum quod iuramenta fidelitatis uti cives in felici coronatione nobis praestant, competere debere deducerent ac comprobarent. Declarationem vero Sigismundi tertii non posse causam praesentem afficere, cum eadem decretum serenissimorum olim non tollat, imo Armenos pro civibus haberi et iisdem libertatibus et praerogativis uti debere declarat. Tum quod haec eadem declaratio ex defectu iurium et privilegiorum originalium, quae tunc temporis non producebantur, ad praesens vero producuntur per partem citatam, imo tantummodo innixi decreto Stephani regis eiusdemque perpetuitati confidendo, se tutati fuerint. Tum quod pars actorea in controversiis, suis protunc post decretum Stephani regis allegavit, se reperisse

nova privilegia, quae ad praesens non producit. Insuper quod evidentibus documentis et probationibus pars citata evicit, modernos actores violasse iura civibus Leopoliensibus, praecipuo vero Armenis Leopoliensibus, super depositum, servientia et quod pacta cum Judaeis cum simili praeiudicio inierint, divenditionemque mercium, quae solis Armenis vigore declarationis competeat, Judaeis et aliis advenis et peregrinis in lapideis fori acialibus et plateis contra praescriptum privilegiorum et decretorum cum desolatione institarum muratarum, vulgo bogate krami dictarum, concesserint. Ipsi quoque cives et consules Leopolienses mercari mercibus Armenicis et aliis quibusvis tam incisionibus pannorum, quam et propinationibus quorumcunque liquorum promiscue utifru et eisdem propinationes, aliis Ruthenis et quibusvis incolis ultro concedere soleant, allegarent et deducerent. Ad extremum lapideas eosdem cives contra mentem decretorum, tam in circulo, quam in plateis, religiosis personis, Ruthaenis, Judaeis, ultra praescriptum decreti et ipsam aequitatis rationem divendant et distrahant. Armenis vero ex solo odio impediunt, assererent, taliterque iuri per ipsos allegato in toto derogasse et beneficio eiusdem decreti nullatenus gaudere posse deducerent. Privilegium vero per citatos legitime esse obtentum ex praeallegatis iuribus, privilegiis, decretis manifesto ab usu et derogatione, tum et ex aliis rationibus rerum et temporum mutatam conditionem repraesentantibus irreponibile adinveniri, atque se circa idem in toto et in perpetuum conservari expostulent. E converso actoribus post inducta iura, privilegia, documenta et alias rationes, Armenos ciues Leopolienses esse non inficiantibus, aequalitatem fructuum civitatis ob diversam negotiationem et iudicia non agnoscentibus, conservarique circa declarationem serenissimi Sigismundi tertii de anno millesimo sexcentesimo expetentibus. Nos cum consiliariis lateri nostro assidentibus, auditis partium ambarum controversiis, ac visis iuribus, privilegiis et decretis per serenissimos olim antecessores nostros, nempe Casimirum Magnum, Vladislaum, Alexandrum, Sigismundum primum, Sigismundum Augustum et Stephanum reges Poloniae, nationi Armenicae civitatem Leopoliensem ab annis sexcentis inhabitanti benigne collatis, remissa per iudicium nostrum assessoriale ad nos iudiciumque nostrum facta necessaria adinventata, illam expediendo, primo ea in causa deliberavimus, ac tandem post praehabita maturam deliberationem nostram, quandoquidem ex praefatis privilegiis manifeste deductum est, quod magistratui in iure Maydeburgico fundato regimen civitatis collatum est, Armeni vero circa primaevam collationem iuris Maydeburgici civitati Leopoliensi per serenissimum olim Casimirum Magnum in anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto datam, circa usum iurium et rituum suorum tamquam cives conservati sunt, ac subsequenter a Vladislao et Alexandro omnes homines nationis Armenicae civitatem nostram Leopoliensem inhabitantes, signanter et nominatim cives appellantur ac specificis civibus omnibus exaequantur, iisdemque immunitatibus et libertatibus, civitati Leopoliensi servientibus per interruptam tot saeculorum seriem tanquam cives aequabiliter utebantur, ac decreto serenissimi olim Stephani regis in anno millesimo quingentesimo septuagesimo octavo ex solenni partium earundem controversia lato, Armenos a communitate civili praerogativisque ac libertatibus quibusvis non esse exclusos, imo iuribus et praerogativis civitatis, quoad commoda sicut alios cives gaudere debere, sententiatum est, tum et propinatio liquorum ipsis sicut et aliis civibus, necnon incisio pannorum praetiosorum rerumque sericearum, aequo iure cum caeteris civibus, usus denique et praerogativa pannicidiorum communiter slowo dictorum, in fenestris ordinatis et privilegiatis pro incidendis omnis generis pannis more aliorum civium adiudicatus est. Ad extremum ad artificia quaevis ediscenda, laboranda ac exercenda libera ipsis facultas concessa est, decreto denique serenissimi olim Sigismundi tertii divi progenitoris nostri hoc idem decretum Stephani regis approbatur, nec tolli posse decernitur. Ideo inhaerendo iisdem iuribus, privilegiis et decretis, Armenos praefatos, tamquam cives ex antiquissimis temporibus in uno corpore communitatis civitatis

Leopoliensis existentes circa privilegium nostrum ipsis in anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo gratiosissime collatum, quod antiquissimis illorum iuribus innitur, nec privilegiis et decretis serenissimorum antecessorum nostrorum est contrarium, declarationemque serenissimi progenitoris tantummodo ampliat et extendit, quae ampliatio et extensio inter cives paritate iuris et aequalitate gaudentes, prout ipsimet actores, in facie iudicii nostri ipsos Armenos agnoscerunt esse cives et concives suos, nemini praeiudicium infert, conservandos et manutenendos esse duximus, prout praesenti praefato privilegio nostro ex rationibus iuridicis superius allegatis et ex privilegiis originalibus reproductis, irreponibili adinvento conservamus et manutenemus perpetuo et in aevum. Ne tamen in posterum alicuius litis causa et occasio inter easdem partes exoriat, inhaerendo iuri publico, iustitiae, aequitati ac aequalitati, eoque potissimum attento, quod natio haec Armenica in fide et constantia erga serenissimos antecessores nostros et nosmet ipsos, semper et integre perseveravit, et ad praesens in unione sanctae ecclesiae catholicae et apostolicae, se persistere iudicialiter declaravit, tum quod onera omnia, tam publica, quam privata in commune confert, ita ratione infrascriptorum decretorum serenissimi olim Sigismundi tertii parentis nostri desideratissimi ampliandum et extendendum esse duximus, prout ampliamus, extendimus ac decernimus, quatenus liberum et licitum sit, civibus Armenis, fenestras privilegiatas ultra illas duas decreto serenissimi Sigismundi regis assignatas, tres adhuc, ita ut simul iunctae sint numero quinque, habere et possidere, in quibus more aliorum civium habebunt cives Armeni ius et potestatem pannos omnis generis, speciei, coloris, quantitatis et qualitatis incidere, et sive ulnatim alias na łokiec, sive integris pretiis alias postawem y belnie vendere, commutare et distrahere. Concedimus item iisdem civibus Armenis liberam facultatem et potestatem domes lapideas numero decem in circulo civitatis Leopoliensis sitas coemere ac iure haereditario et perpetuo acquirere, ultra has domos, quas vigore decreti praefati serenissimi olim Sigismundi tertii parentis nostri desideratissimi septuaginta tres habent et possident, antequam tamen eas domos coemerint, liberum ipsis erit, totidem domes ac ibidem ex conducto possidere. Quantum porre attinet propinationem liquorum, ita statuimus et sententiamus, quod unicuique ex civibus Armenis utriusque sexus omnes liquores, vini Malmatici, Cretici, Ungarici, Valachici, Moldavici, alteriusque cuiuscunque sortis in domibus suis omnibus supradictis, tam integris cuppis sive doliis, quam et per congios alias na garnce y kwarty vendere et propinare, mulsa quoque, cerevisiam et cremata, in domibus suis coquere, braxare et braseare, eademque siue per dolia sive per congios vendere et propinare liberum, licitum et omnino absolutum sit. Eo nillilominus intra se ordine servato, cui seniores Armenici attendent, quod quicumque ex civibus Armenis vina supra specificata in domo sua, mode superius descripto vendet et propinabit, huic tamen non licebit mulsum, cerevisiam atque crematum in domo sua braxare, braseare et coquere, neque eadem vendere et propinare, prout vicissim, qui coquet et propinabit mulsum, non poterit iam vina et cerevisiam cum cremato in domo sua coquere nec propinare. Ac denique qui coquet, vendet ac propinabit in domo sua cerevisiam ac crematum, iam non licebit illi vina nec mulsum vendere et propinare. Artificia item omnia ediscere, laborare et exercere plenariam et omnimodam habebunt potestatem et facultatem, dummodo duos tantum nationis suae uniuscuiusque artificii magistros foveant et habeant, ac iura contubernii legitime adeant et suscipiant. Ad extremum magistratui civitatis nostrae Leopoliensis omnino interdiciamus, ne ad libertates et iura civitatis ac immunitates Armenis civibus Leopoliensibus concessas et ampliatas homines externos alienigenas, utpote Turcas, Saracenos et Armenos externos, suscipiant praeter hos Armenos, qui iam iura civitatum in regno existentium, alibi possident et a senioribus nationis Armenicae recommendati fuerint. Quod quidem decretum nostrum et ordinationem hanc perpetuo et inviolabiliter per partem utramque, tam Armenos cives, quam et magistratum nostrum Leopoliensem manuteneri et observari volumus, idque

sub vadio duorum millium aureorum Ungaricalium per partem contrauvenientem succumbendo et fisco nostro applicando, praesentis decreti nostri vigore. In cuius rei fidem sigillum regni nostri praesentibus est appressum. Datum Varsaviae feria tertia in crastino festi sancti Laurentii martyris, anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto, regnorum nostrorum Poloniae sexto, Sueciae vero septimo anno.

Stephanus de Pilca Korycinski, supremus cancellarius regni, manu propria. Locus sigilli maioris cancellariae regni.

Relatio illustrissimi domini Stephani de Pilca Korycinski, supremi regni cancellarii, Varsaviensis, Oycoviensis, Wolbramensis etc. capitanei.

Stanislaus Zurowski, sacrae regiae maiestatis secretarius et notarius.

Ан Казимир, Божою ласкою король (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, всіх і кожного, кому потрібно. Були викликані до нас і нашого асесорського суду грамотою нашого виклику старші і вся львівська вірменська нація з нижченаведеного приводу про (їхні) уряди та всі їхні маєтки на вимогу знаменитих і славетних бурмистра, райців, війта, лавників та всієї нашої львівської громади, як позивачів, щоб відповідачі поклали (для ревізії) певний наш привілей, (отриманий) через погану і неточну поінформованість нашої канцелярії щодо виконання різного роду торгівельної діяльності та шинкування будь-якими напоями, (щодо) інших речей, згаданих у цьому привілеї¹, що тримали проти давніх прав нашого міста Львова і проти декретів найясніших божественної пам'яті наших попередників, виданих між згаданими вірменами та міщанами, львівськими католиками. Таким чином, щоб (ми могли) побачити і почути згаданий вище привілей, отриманий ними, як є вищезгадано, неналежно проти давніх прав, привілеїв та декретів, і (просили) відхилити, скасувати і знищити, а теперішніх відповідачів повернути до того становища, в якому були раніше відповідно до тих прав та привілеїв та декретів і якого права заслужено потребують, що буде (відповідне) слушності та справедливості проти них, (ми) встановили та винесли вирок щодо вищезгаданих (справ), як у тому поклику ширше (подано). У цей термін, що впливає з цього поклику, вищезгадані сторони, а саме позивач,

¹ Див. док. №97.

тобто львівський магістрат та громада, в особі знаменитих і чесних райця Матія Залеського, писаря Франциска Олькуського, синдика Йоана Хомицького; а відповідач, тобто чесні старші і вся львівська вірменська нація, в особі чесних Христофора Аведика Бернатовича, Йоана Вартерисовича і Христофора Задикевича, з'явилися перед нами та нашим асесорським судом у Варшаві, у п'ятницю після найближчої неділі "Милосердя" поточного року¹ і чекали на цей термін. Отже, наш асесорський суд цю справу зі всіма його наслідками через суперечність прав і особливо декретів найясніших покійних, божественної пам'яті польських королів Стефана, Сигізмунда III і Владислава IV відніс до нас і суду наших власних реляцій. Таким чином сьогодні у термін, який виходить з цього віднесення законно і до цього часу продовжується, коли вищезгадані сторони, а саме позивач, тобто знаменитий львівський магістрат в особі величного і знаменитого райці Мартина Никанора Анчевського, війта Бартоломея Зиморовича², писаря Самуїла Казимира Кушевича³ і львівського синдика Йоана Хомицького, та львівська громада в особі чесного Миколая Боїма Дзюрдзі, а відповідачі, чесні старші, в особі чесних Христофора Аведика Бернатовича, Христофора Йоана Бернатовича, Симона Стецкевича, Христофора Задикевича і вся нація львівських вірменів в особі славних Якоба Вартановича і Стефана Кіркоровича, прийшли до нас і до нашого суду та чекали на цей термін, і за посередництвом права в свої суперечки між собою заглиблювалися. Сторона позивача твердила про недовіру суперечливого привілею більше тому, що існують два уточнюючих декрети найяснішого покійного Сигізмунда III⁴. Один з приводу розкרוу тканин, продажу різних товарів, шинкування напоями різного виду та виконання ремесел, другий – щодо набуття та викупу кам'яниць у нашому місті Львові, що були видані та оголошені найяснішим покійним Сигізмундом III. Також подали, що у своїх привілеях (вірмени) не мають надання на вищезгадане і що окремі вірменські суди відбуваються. Тому домагалися скасування привілею з багатьох наведених причин.

Навпаки (сторона) відповідача, а саме чесні вірмени, від свого імені і всієї вірменської громади львівських міщан, насамперед подали нам скаргу на позивача з приводу незаслуженого закиду в неправоті та невідповідності праву і піддалися на розгляд та вирішення нашого найвищого маєстату. Що ті твердження сторони позивача мінімально можуть допомогти у тій справі, протилежне виводили з положень у наданих князями та польськими королями правах та привілеях. По-перше, показали привілей князя Димитрія року 1062¹, коли вперше вірменську

¹ Див. док. №97.

² Зиморович Йозеф Бартоломей (1597-1677) – поет та історик, львівський бурмистр, автор праць: "Pamiętka wojny tureckiej w r.1621..." (Kraków, 1623), "Żywoty kozaków lisowskich" (b.m., 1640), "Viri illustres civitatis Leopoliensis" (Lwów, 1671); після його смерті вийшли "Leopolis Russiae Metropolis a Turcis, Cosacis, Moldaris a 1672 hostiliter obsessa a Deo mirifice liberate" (Kraków, 1693), "Leopolis triplex..." (Lwów, 1899 / ed. K. Heck).

³ Кушевич Казимир Самуїл – правник та історик, львівський лавник та писар, автор праць "Narratio legationis Zbarasiana..." (Опис посольства до Туреччини кн. Кшиштофа Збараського) (Гданськ, 1643), ("Debitum pietatis seu laus posthuma ill. Jacobi Zadzik ep. Cracoviensi" (Життєпис краківського єпископа Якоба Задзіка) (Краків, 1642). Для історії Львова найбільше значення мають його польські та латинські листи про повстання Хмельницького, щоденник облоги Львова 1655 р., оповідання про похід семигородського князя Ракоці 1657 р. (ці праці опублікував С.Томашівський, див.: Жерела до історії України-Руси. – Львів, 1913. – Т.6).

⁴ Див. док. №88-89.

націю прийняли і покликали для воєнної допомоги та громадської потреби в край Русі в кількості значного війська, і в цьому спеціальному привілеї того князя Русі був дозвіл мешкати і селитися їм у будь-якому місці (краю). Потім другий (привілей) 1356 року про надання місту магдебурзького права, за яким Казимир Великий (залишав) вірменів при їхніх правах і обряді². Тоді ж (привілей) року 1380 короля Людовика³, що передував (привілею) року 1387 королеви Єлизавети⁴, за якими вірмени, які жили у місті Львові в межах і поза межами (міських) мурів, залишали у їхніх звичаях та правах, якими вони користувалися раніше в часи найяснішого польського короля Казимира. А також (показали) привілей короля Владислава 1442 р.⁵, за яким вирішено дозволити вірменам (торгувати) своїми товарами без будь-якої перешкоди, як чужоземні та місцеві купці роблять у містах та містечках. Після цього йде підтвердження короля Казимира на Пйотрківському сеймі 1466 р.⁶, за яким вірменам надавалося, як іншим жителям королівства, (право) вільного продажу, шинкування та торгівлі всіма товарами та напоями. До цього ж привілей Олександра 1505 р., (прийнятий на) Сандомирському сеймі⁷, у якому за львівськими вірменами залишалося (право), що вони, як мешканці одного місця і платники спільних податків, повинні тішитися тими ж свободами і правами, як й інші жителі міста, цей же привілей був підтверджений на Пйотрківському сеймі. Потім привілей Сигізмунда I, за яким дозволявся вільний продаж всіх товарів у крамах (людям) будь-якого становища, стану та віри. І привілей Сигізмунда Августа, який залишав вірменів у їхньому праві такими, як й інших львівських міщан⁸. Також інший того (короля) привілей, за яким вірмени повинні вважатися не менш львівськими міщанами, як інші, які тим іменем користуються, оскільки живуть у тому місті та несуть тягарі нарівні та рівноправно з міщанами. Крім цього, декрет того ж короля Сигізмунда Августа, (прийнятий) на сеймі королівства, за яким (підтверджена) вільність від сплати мит, яку довів один з вірменів від імені всієї громади разом з райцями, лавниками і двома з громади міщан, як присяжний міщанин⁹. Далі декрет короля Стефана¹⁰, за яким вірмени відповідно до своїх прав та привілеїв є зрівняні з міщанами, їм присуджено назавжди вільний продаж товарів, шинкування напоями, розкрій тканин та інші вільності. Нарешті, декрети Сигізмунда III і найяснішого покійного Владислава IV, за якими вся громада міста Львова визнає, що вірмени є і належать до громади львівських міщан¹¹. (Вірмени) іншими багатьма доказами і аргументами виводили, що вони віддавна є міщанами та користуються рівністю прав. І після цього виводили та підтверджували, що їм, як рівно ж іншим міщанам, повинні належати будь-які прерогативи, вільності, користування, прибутки міста з таким додатком, що

¹ Див. примітку до док. №95.

² Див.: Привілеї, №1.

³ Див. док. №35.

⁴ Помилково, має бути: короля Владислава II (док. №36).

⁵ Помилково, має бути: 1402 р. (док. №37).

⁶ Помилково, має бути: 1462 р. (док. №47).

⁷ Див. док. №56.

⁸ Див. док. №79 (1549 р.)

⁹ Див. публікацію обляти грамоти від 17 липня 1567 р.: Привілеї, с.371-377.

¹⁰ Див. док. №86.

¹¹ Див. док. №90 (1616 р.). Перелік інших декретів за часів Сигізмунда III та Владислава IV див. док. №106.

вони не є перехожими або прибульцями, але є місцевими жителями та присяжниками нам і державі, і що складають присягу вірності, як міщани в (час) нашої щасливої коронації.

А уточнення Сигізмунда III не може вплинути на дану справу, позаяк воно не відмінє декретів найясніших покійних (королів), а навпаки уточнює, що вірмени мають вважатися за міщан та користуватися тими ж вільностями та привілеями. Далі, що це уточнення (було прийняте) через недостачу оригіналів прав та привілеїв, яких у той час не було пред'явлено і (які) тепер пред'являються стороною відповідача. Але тільки на основі декрету короля Стефана, довіряючи його вічності, (вірмени) вважали себе безпечними (у правах). Далі, що сторона позивача у своїх суперечках вже тоді, після декрету короля Стефана, твердила, що знайшла нові привілеї, які до сьогодні не показує. Крім того, сторона відповідача доводить на основі переконливих документів та доказів, що сьогоднішні позивачі порушують права львівських міщан, а особливо львівських вірменів щодо права складу, і що пакти з євреями з подібною несправедливістю прийняли та дозволили продаж товарів, який тільки вірменам відповідно до уточнення належав, євреям та іншим прибульцям та перехожим у бокових кам'яницях на Ринку та вулицях проти приписів привілеїв та декретів зі спустошенням мурованих крамниць, званих по-простому "багаті крами". Також ці львівські міщани та райці звикли торгувати товарами вірменів та будь-якими іншими (вільностями) звикли користуватися – як розкромом тканин, так і шинкуванням будь-якими звичайними напоями, і ці шинкування надають іншим – українцям та будь-яким жителям. Нарешті, твердили, що міщани кам'яниці, як на ринку, так і на вулицях, проти духу (і букви) декретів продають та розпродують духовним особам, українцям, євреям проти приписів декрету та самої слушності, перешкоджаючи вірменам тільки з ненависті. Доводили, що таким чином вони втратили право, на яке покликаються, і зовсім не можуть тішитися добродійностями того ж декрету. А привілей¹, що відповідачами є законно отриманий, з вищенаведених прав, привілеїв, декретів, через користування та обмеження, так і з інших причин, знайдених несуперечливими, у зв'язку зі зміною речей та часу, настійливо просили без складання (для ревізії) відновити, а також відповідно до того його (змісту) у всьому і назавжди зберігати. Навпаки, позивачі після наведення прав, привілеїв, документів та інших доказів, не відкидали, що вірмени є львівськими міщанами, (але) не визнавали рівності у користуванні (правами) міста через відмінність у торгівлі та судах, вимагаючи, щоб залишилося уточнення найяснішого Сигізмунда III від 1600 р.

Ми з радниками, які засідають з нами, вислухали суперечки обох сторін, подивилися на права, привілеї та декрети найясніших покійних наших попередників, королів Польщі, а саме: Казимира Великого, Владислава, Олександра, Сигізмунда I, Сигізмунда Августа і Стефана, милостиво наданих вірменській нації, що живе у Львові 600 років, знайшли, що віднесення (справи) від нашого асесорського суду до нас і до нашого суду було необхідне для поладження. Спочатку порадилися у цій справі і тоді, після зрілого нашого зважування (вирішили), у зв'язку з тим, що з вищезгаданих привілеїв переконливо виводиться, що магістрату, фундованому на магдебурзькому праві, було доручено порядок міста, а вірмени відповідно до початкового надання магдебурзького права місту Львову найяснішим покійним Казимиром Великим у

¹ Див. док. №97 (1651 р.)

1556 р.¹ були збережені у користуванні своїми правами та обрядами як міщани, і відповідно далі Владислав та Олександр всіх людей вірменської нації, які живуть у нашому місті Львові, які називаються певно та категорично міщанами, окремо зрівняли зі всіма міщанами та у їхніх свободах та вільностях, які тому місту прислужують безперервно стільки століть, щоб (вірмени) так, як міщани, нарівні користувалися. А за декретом найяснішого покійного короля Стефана від 1578 року² після серйозної суперечки тих же сторін, було присуджено, що вірмени не виключалися з міської громади і з будь-яких прерогатив та вільностей, а навпаки мали користуватися правами та прерогативами міста, позаяк і вигодами користуються інші міщани, а також (можуть) шинкувати напоями, як інші міщани, а також розкрюювати дорогі тканини та шовкові речі рівним правом з іншими міщанами, і далі прерогатива користування суконницями, що звичайно називаються “слово”, розташованих у вікнах, з привілеєм розкрюювати тканини всіх видів за звичаєм інших міщан. На останок, їм надали вільну можливість вчитися будь-яких ремесел, працювати і виконувати їх. Далі, декретом покійного найяснішого Сигізмунда III, божественної (пам’яті) нашого батька, було підтверджено цей самий декрет короля Стефана і вирішено, що не можна його відмінити³.

Таким чином, дотримуючись тих же прав, привілеїв та декретів, (залишаємо) вищезгаданих вірменів як міщан, які з найдавніших часів у єдиному тілі громади міста Львова перебувають, відповідно до нашого привілею, ласкаво наданого їм у 1651 році, який засновується на найдавніших їхніх правах і не суперечить привілеям та декретам найясніших наших попередників, тільки збільшує та розширює уточнення найяснішого нашого батька. Це збільшення та розширення (прав) між міщан, які користуються рівністю прав та рівноправ’ям, як і самі позивачі визнали перед нашим судом, що вірмени є міщанами та їхніми співгромадянами, що нікому не приносить несправедливості, ми вважали, що потрібно зберегти і залишити з правових вищенаведених причин і поданих оригінальних привілеїв, знайдених несуперечливими, ми зберігаємо і залишаємо назавжди і на віки. Однак, для того, щоб у майбутньому не знаходилася причина і привід для якоїсь суперечки між тими сторонами, дотримуючись загального права, справедливості, слушності та рівноправ’я, звертаючи увагу найбільше на те, що вірменська нація завжди була вірною та постійною щодо наших попередників і нас самих, та тепер на суді заявила, що перебуває в унії зі святою католицькою та апостольською церквою⁴, далі, що всі міські тягарі, як державні, так і приватні, спільно несе; так ми на підставі нижчеописаних декретів найяснішого покійного Сигізмунда III, нашого найдорожчого батька, (їхній зміст) вважали збільшити і розширити, як і збільшуємо, розширюємо та вирішуємо, що міщанам-вірменам вільно і дозволено мати і володіти привілейованими вікнами понад ті два, встановлені декретом найяснішого короля Сигізмунда, ще трьома, щоб разом було 5. У них міщани-вірмени матимуть право і владу за звичаєм інших міщан розкрюювати тканини всіх видів, родів, кольорів, як за кількістю, так і якістю, продавати, міняти та перепродувати чи на лікоть, чи на постави та тюки. Далі, надаємо

¹ Помилково, має бути: 1356 р.

² Див. док. №86.

³ Див. док. №88 (1600 р.)

⁴ Унія львівської спархії вірменської церкви з римо-католицькою була прийнята у 1630 р.

тим же міщанам-вірменам вільну можливість і владу викупити 10 кам'яниць, розташованих на ринку міста Львова, і набути їх назавжди, на дідовичному праві, окрім тих 73 будинків, які мають та володіють відповідно до згаданого декрету найяснішого покійного Сигізмунда III, нашого найдорожчого батька. Однак, перед тим, як (вони) викуплять ці будинки, можна їм стільки ж будинків там (на Ринку) винаймати. Що стосується шинкування напоями, вирішуємо та встановлюємо, що кожному з міщан-вірменів обох статей можна і дозволено продавати та шинкувати всіма напоями: винами – мальмазійським, критським, угорським, волоським, молдавським та всіма іншими будь-якого сорту, у всіх своїх вищезгаданих будинках, як цілими кучами чи бочками, так і на горнці та кварти, а також (можна) у своїх будинках варити, курити і ситити мед, пиво та горілку, вільно, дозволено у всьому продавати і шинкувати їх на бочки чи на кварти. Однак зберігаємо такий порядок між ними, за яким повинні дивитися вірменські старші, хто з міщан-вірменів буде вище-описаним способом продавати і шинкувати у своєму будинку вище перераховані вина, тому, однак, не буде дозволено у своєму будинку варити, курити і ситити мед, пиво і горілку, а також продавати і шинкувати. І навпаки, хто варить і шинкує мед, вже не може у своєму будинку ні варити, ні шинкувати вина, пива і горілки. І на кінець, хто варить, продає і шинкує у своєму будинку пиво або горілку, вже не може продавати та шинкувати ні вина, ні меду. Далі, матимуть (вірмени) повну і цілковиту владу та можливість вчитися, працювати і виконувати всі ремесла, тільки щоб утримували і мали двох майстрів своєї нації для кожного ремесла та законно прав цеху слухалися та приймали.

Далі магістрату нашого міста Львова у всьому забороняється приймати до вільностей, прав міста та свобод, наданих і збільшених львівським міщанам-вірменам, чужоземних людей, прибульців, як турків, сарацинів і прибульців-вірменів, окрім тих вірменів, що де-небудь у королівстві отримали міське право і будуть рекомендовані старшими вірменської нації. Ми хочемо, щоб цього нашого декрету і постанови вічно і непорушно притримувалися обидві сторони, як міщани-католики, так і наш львівський магістрат, і це під закладом у 2 тисячі угорських золотих, що спаде на сторону-порушника і яку (необхідно) сплатити до нашої скарбниці у відповідності з даним нашим декретом. Для довіри до справи наша печатка до даної (грамоти) є підвішена. Дано у Варшаві у вівторок, наступного дня свята св. Лаврентія мученика, року Божого 1654, нашого панування у Польщі – 6, у Швеції – 7 року.

Стефан з Пильчі, великий коронний канцлер, рукою власною. Місце великої печатки королівської канцелярії.

За свідченням вельможного пана Стефана з Пильчі Корицінського, великого коронного канцлера, варшавського, ойцовського, вольбрамського старости і т.д.

Станіслав Журовський, секретар та писар священного королівського маєстату.

1669 р., листопада 5, Краків

Михайло підтверджує та повністю наводить текст привілею Яна Казимира від 15 лютого 1649 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.819 (див. док. №107); Ф.475, оп.1, спр.5, арк.59зв.-61; Оссол., спр.1728, арк.904-908.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.126-127.

Michael Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, quia quamvis augustissimae inaugurationis nostrae tempore Cracoviae omnium regni nostri ordinum singulorum etiam potestati nostrae subiectorum hominum publica et privata iura et privilegia, a quibuscunque maioribus nostris concessa et edita, conservaturos nos et rata firmaque habituros esse confirmaverimusque, tamen cum nonnulli consiliarii nostri nomine totius communitatis Armenorum Leopoliensium nobis supplicassent, ut omnia eorum iura, privilegia, libertates, immunitates et consuetudines, quibus hucusque usi sunt et utuntur, praesertim vero confirmationis serenissimi Joannis Casimiri praedecessoris nostri literas autoritate quoque nostra confirmare, approbare et innovare dignaremur, quarum tenor de verbo ad verbum sequenti continetur serie et contextu:

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 15 лютого 1649 р. (див. док. №96). Після цього подано текст:

Proinde nos Michael rex supranominatus supplicationi praedictae pro communitate Armenorum Leopoliensium apud nos interpositae tum respectu ipsius aequitatis et iustitiae, qua iura omnia regnorumque et imperiorum felicitatem, tranquillitatem et diuturnitatem agnoscimus, benigne annuentes, hoc nimirum praesenti inaugurationis nostrae tempore, quo leges et ordinationes prolapsas erigi, erectas firmari, firmatas augeri, ac subditorum nostrorum omnium immunitates, libertates et praerogativas non modo antiquas conservari, verum etiam ordinationes institui praedecessorum nostrorum laudabilis observatio hucusque extitit, praeinsertam serenissimi Joannis Casimiri praedecessoris nostri charissimi confirmationem, ac omnia ipsius introcontenta in omnibus punctis, clausulis, articulis, contentis et conditionibus, tam in toto, quam in parte, quantum de iure sunt, approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout approbamus, confirmamus et ratificamus hisce literis nostris, decernentes easdem vim et robur debitae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In quorum fidem praesentes manu nostra subscripsimus et sigillo regni communiri mandavimus. Datum Cracoviae in comitiis felicitis coronationis nostrae die quinta mensis Novembris, anno Domini MDCLXIX, regni vero nostri primo anno.

Michael rex. Locus sigilli pensilis maioris cancellariae regni.

Hieronymus Pinocci, regiae maiestatis secretarius.

Михайло, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Що хоч під час нашої священної інавгурації у Кракові ми (зобов'язалися) зберегти і мати міцними та дієвими та підтвердити публічні та приватні права і привілеї всіх станів нашого королівства, також окремих людей, підданих нашої влади, надані і видані будь-якими нашими старшими (попередниками), однак деякі наші радники просили нас від імені всієї громади львівських вірменів, щоб всі їхні права, привілеї, вільності, імунітети та звичаї, якими до цього часу користувалися та вживають, а особливо грамоту підтвердження найяснішого Яна Казимира, нашого попередника, ми вважали за гідне нашою повагою підтвердити, схвалити та відновити. Цієї (грамоти) зміст та контекст дослівно наводиться.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 15 лютого 1649 р. (див. док. №96). Після цього подано текст:

Тому ми, Михайло, вищеназваний король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, внесеного до нас на (користь) громади львівських вірменів, потім з огляду на слушність та справедливість, що, як ми знаємо, всі права королівств та імперій благополуччям, ясністю та довговічністю (скріплює); а надто в даний інавгураційний час нашого королівства, коли закони і розпорядження, як помилкові удосконалюються, а досконалі – підтверджуються, підтверджені – розширюються та всіх наших підданих імунітети, вільності і прерогативи, не тільки давні, підтверджуються, але також з причини кращого управління розпорядження, встановлені нашими попередниками, гідними похвали королями Польщі, яких до цього часу дотримуються, а особливо підтвердження найяснішого Яна Казимира, нашого найдорожчого попередника, і все, що (там) міститься, в усіх їхніх пунктах, умовах, клаузулах, статтях, умовах і параграфах як в цілому, так і в частині згідно з тим, у чому з правом сходиться, ми вважали підтвердити, схвалити і зміцнити; підтверджуємо, схвалюємо і зміцнюємо даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона повинна отримати силу і міць належної і непорушної міцності. Для довір'я до (справи) дану (грамоту) підписали нашою рукою і наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 5 листопада, року Божого 1669, а нашого панування 1 року.

Михайло, король. Місце підвішеної великої печатки канцелярії королівства.

Ієронім Піноччі, секретар королівського маєстату.

1676 р., квітня 18, Краків

Ян III Собеський підтверджує та повністю наводить текст привілею Михайла від 5 листопада 1669 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів

Транс.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.819 (див. док. №107); Ф.475, оп.1, спр.5, арк.59зв.-61; Оссол., спр.1728, арк.903-909.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.128-129.

oannes Tercius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russia, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Inter alia felicis regiminis nostri destinata, non aliud prosperae memoriae, famaе, gloriae immortalі comparandae magis efficax ac opportunum existimemus medium, quam civitatum iura, immunitates et libertates non retinere, duntaxat verum augere et amplificare. Non nemo enim ingens hoc dominationis et prudentiae civilis censuit arcanum bono ordine ac optima iurium conservacione stare et firmari urbes et civitates. Ac proinde, postquam eo ipso die, quo sacrum regni capesseramus diadema, omnium et singulorum regni nostri ordinum regimini nostro a Deo summo rerum omnium arbitro conceditorum et subiectorum omnia publica et privata iura et privilegia, a quibuscunque maioribus et praedecessoribus nostris gratiose concessa et indulta, servaturos nos et rata firmaeque habituros esse iurisiurandi religione spoponderimus, ut eam ob causam pondus et firmitatem inviolabilem habeant, tamen cum nobis consiliarii nostri lateri nostro regio assidentes nomine totius communitatis Armenorum Leopoliensium per nobiles et spectabiles Nicolaum Dersimonowicz et Joannem Augustinowicz seniores Armenorum Leopoliensium ad comitia generalia felicitis coronationis nostrae subdelegatos internuntios nobis supplicassent, ut omnia eorum iura, privilegia, libertates, immunitates et consuetudines, quibus hactenus usi sunt et utuntur, praesertim vero literas confirmationis serenissimi piae memoriae Michaelis praedecessoris nostri aliarumque infrascriptarum auctoritate nostra regia et speciali diplomate nostro approbare, confirmare et innovare dignaremur, quarum tenor de verbo ad verbum ea qua sequitur continetur serie et contextu.

Далі наводиться грамота Михайла від 5 листопада 1669 р. (див. док. №100). Після цього подано текст:

Nos itaque Johannes rex supramemoratus praedictae supplicationi nomine totius communitatis Armenorum Leopoliensium apud nos factae tamquam iustae et aequitati consentaneae benigne annuentes, praeinsertas literas et omnia ac singula in iisdem expressa iura, privilegia, libertates, immunitates, praerogativas, a serenissimis praedecessoribus nostris iuste et legitime praefatae communitati Armenorum Leopoliensium concessas, datas et emanatas, insuper et omnes laudabiles usuque tentas et observatas consuetudines in omnibus punctis, clausulis, nexibus, ligamentis et conditionibus approbamus, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout auctoritate nostra regia approbamus, confirmamus et ratificamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem, in quantum de iure sunt vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in comitiis regni generalibus felicitis coronationis nostrae die XVIII mensis Aprilis, anno Domini MDCLXXVI, regni nostri II anno. Confirmatio iurium totius communitatis Armenorum Leopoliensium.

Joannes rex. Locus sigilli pensilis maioris cancellariae regni.

Stanislaus Buzenski, generalis regens cancellariae regni maioris.

Ян III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім і кожному. Ми гадаємо, що між інших планів нашого успішного правління щаслива пам'ять, популярність та безсмертна слава не іншим буде здобуватися більш ефективно та зручно, як тим, що ми не лише не притримаємо права, імунітети та вільності міст, а (навпаки) збільшимо та розширимо (їх). Бо ніхто не вважає великою таємницею міського керування та розсудливості, що міста та містечка встановлюються та міцніють добрим порядком та старанним збереженням прав. І тому після того, коли ми прийняли священну діадему королівства, то зобов'язалися релігійною присягою, що ми будемо зберігати та мати міцними та дієвими всі публічні та приватні права і привілеї всіх та кожного в нашому королівстві станів, всіх довірених та підданих під нашим управлінням за рішенням Божої зверхності, які (права) були ласкаво надані та дозволені будь-якими нашими старшими (правителями) та попередниками, що з цієї причини мають вагу та непорушну міцність. Однак нас просили наші радники, які біля нашого королівського боку засідають, від імені всієї громади львівських вірменів через шляхетних і знаменитих Миколая Дерсімовича та Йоана Августиновича, старших львівських вірменів, висланих представників на вальний сейм нашої щасливої коронації, щоб усі їхні права, привілеї, вільності, імунітети та звичаї, якими до цього часу користувалися та вживають, а особливо грамоту підтвердження найяснішого, блаженної пам'яті Михайла, нашого попередника, та інші нижчевписані, щоб ми вважали за гідне нашою королівською повагою та нашим спеціальним дипломом схвалити, підтвердити та відновити. Цієї (грамоти) зміст і контекст дослівно наводиться.

Далі наводиться грамота Михайла від 5 листопада 1669 р. (див. док. №100). Після цього подано текст:

Тому ми, Ян III, вищеназваний король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, внесеного до нас на (користь) громади львівських вірменів, як слушного та справедливого, згадану грамоту та все і кожне в ній, викладені права, привілеї, вільності, імунітети, прерогативи, справедливо та законно надані, дані та видані найяснішими нашими попередниками згаданій громаді львівських вірменів, нарешті і всі гідні хвали звичаї, що до цього часу тривають та (їх) дотримуються, в усіх пунктах, клаузулах, зв'язках, пов'язаннях та умовах ми вважали схвалити, підтвердити і зміцнити, як і нашою королівською повагою схвалюємо, підтверджуємо і зміцнюємо (з допомогою) даної нашої грамоти, вирішуючи, що вона повинна отримати силу і міць належної і непорушної міцності. Для довір'я до (справи) дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 18 квітня, року Божого 1676, а нашого панування 2 року. Підтвердження прав усієї громади львівських вірменів.

Ян, король. Місце підвищеної великої печатки канцелярії королівства.

Станіслав Буженський, генеральний регент великої канцелярії королівства.

1676 р., листопада 22, Жовква

Ян III Собеський забороняє львівському магістрату стягувати з львівських вірменів шелязний податок від ввезених до Львова вин, а стягнутий повернути

Обляга: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.433, арк.1370.

Регест: AGZ, X, N5545.

Jan Trzeci z Bozey łaski krol Polski, wielki xiąże Lithewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Wołynski, Podolski, Podlaski, Smolenski, Siewerski, Czerniechowski. Nobilibus et spectabilibus proconsuli, consulibus totique magistratui civitatis nostrae Leopoliensis fideliter nobis dilectis, gratiam nostram regiam. Nobiles et spectabiles fideliter nobis dilecti. Doniesiono nam niedawno przez pewnych panow rad naszych imieniem niektorych obywatelow miasta naszego Lwowa natiey Ormianskiey, iakoby wierności wasze contra mentem reipublicae y przeciwko wyraźney constitutiey na teraznieyszey szczęśliwey coronatiey naszej postanowionej czyniąc, mieliscie szeleżne od win kupionych, od tychże obywatelow natiey Ormianskiey wybierac, onym w tey mierze czyniecie praeiudicium, a ile kiedy constitutia opiewa, iz dawszy na granicy złotych piętnascie od bieczi do innych exactii налеzec nie powinni, iako toz miasto nasze Lwow intuitu szkod, ktore przez nieprzyacielow poniosło, alleviamen w tym od Rzeczypospolitey otrzymało. Za czym iest przeciwko wszelakiey słusznosci, dziać by się musiało, teraznieyszym listem miec chcemy y surowo przykazuiemy, azeby te wszystkie uciążliwe exactie, ktore się ex calculo pokazać pomienionym kupcom natiey Ormianskiey realiter et in effectu powrocone były, na potym zas abysię takowe ausus nie wsczyniały, serio przykazuiemy, poniewaz takowe privatne constitutie sprzeciwiają się woli Rzeczypospolitey constitutionom swiezo postanowionym. Inaczezy iesliby się wiernosci wasze w tym woli naszej sprzeciwiać chceli, tedyby paenae arbitariae na wiernosci wasze stanowić by się musiały. Na co dla większey wagi y pewnosci ręką się naszą podpisawszy, pieczęcią stwierdzić list pomieniony roskazalismy. Dan w Zolkwi dnia XXII, miesiąca Listopada, roku Panskiego MDCLXXVI, panowania naszego trzeciego roku.

Jan krol. Locus sigilli cubicularis.

Jан III, Божою ласкою король (*титлатура*). Шляхетні і знамениті бурмистр, райці та весь магістрат нашого міста Львова, вірно нам милі, наша королівська ласка. Шляхетні та знамениті, вірно нам милі. Донесли нам певні наші радники від імені деяких жителів нашого міста Львова вірменської нації, нібито ваші вірності, діючи проти державного рішення і проти виразної конституції, встановленої на (сеймі) теперішньої щасливої коронації¹, вибирали шелязне від куплених вин у тих жителів вірменської нації, завдаючи їм у тому несправедливість, коли ж конституція говорить, що, сплативши на кордоні 15 злотих від бочки, інші податки не повинні сплачувати, як також наше місто Львів з огляду на шкоди, які зазнало від ворогів, у цьому від Речі Посполитої отримало полегшення². Тому є проти будь-якої слушності, щоб так діялося, даною грамотою хочемо

мати та суворо наказуємо, щоб ті всі обтяжливі податки, які в підрахунку (вірмени) покажуть, реально та в дійсності були повернуті згаданим купцям вірменської нації, і пізніше, щоб таке не наважувалися чинити, серйозно наказуємо, оскільки такі приватні конституції противляться волі недавно встановлених конституцій Речі Посполитої. Якщо б навпаки ваші вірності хотіли би при тому нашій волі противитися, тоді рішення про кару на ваші вірності мусили би приймати. Для чого для більшої ваги та певності згадану грамоту, підписавши нашою рукою, наказали скріпити печаткою. Дано у Жовкві 22 листопада, року Божого 1676, нашого панування 3 року.

Ян, король. Місце постільничої (малої) печатки.

¹ Див.: VL, V, p.171.

² Див.: VL, V, p.180-181.

1678 р., травня 28, Яворів

Ян III Собеський наказує міській раді не накладати на львівських вірменів незвичних і несправедливих податків та дозволяти представникам вірменів контролювати накладання податків у міських органах влади

Коп.: МК, 211, k.530v-531v. Титульний напис: "Rescript do magistratu, aby jurisdictioney Ormainskiey nie przeszkadzali"; Czart., 1663, s.727-729.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.437, арк.2020-2022.

Регест: AGZ, X, N5602.

Jan Trzeci [z Bozey łaski krol Polski, wielki xiąże Lithewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smolenski, Siewerski y Czerniechowski]¹. Nobilibus et spectabilibus proconsuli, consulibus totique magistratui civitatis nostrae Leopoliensis fideliter nobis dilectis, gratiam nostram regiam. Nobiles et spectabiles fideliter nobis dilecti. Mogła [by]¹ ta byc [między]¹ inszemi miasta naszego Lwowa pochwałami pierwsza, ze dwoch natiy Polskiey y Ormianskiey rozne jurisdictioney taką są pomiarkowane zgodą, ze choc w iednym miescie wzaiemnie sobie non obstant, gdyż obiedwie są dawnemi decretami naianiejszych antecessorow naszych limitata, aby nie była między niemi confusia, ale gdy teraz niewiedziec z iakiey przyczyny powoli w zapomnienie idą pomienione decreta krolow ich mosciow antecessorow naszych, kiedy wiernosci wasze wdaiąc się w sprawy jurisdictioney Ormianskiey należące psuiecie y confunduiecie obiedwie jurisdictioney, albo raczey swoje longie anteferre chcecie. Więc iako

wszytkich poddanych naszych, a zatym y miasta Lwowa generaliter et particulariter approbowalismy, prawa y wolnosci takich bronie y w protekcyei krolewskiej miec chciemy. W czym wiernosci wasze napominamy y surowo przykazujemy, abyscie w tę jurisdictionię natiey Ormianskiej nie wdawali, spraw do niey należących nie sądzili, decretow krolow antecessorow naszych nie łamali. A że tasz natia Ormianska ma aequalitatem we wszytkich wolnosciach y praerogatywach z wiernosciami waszemi y iest pars civitatis, tak że do nich szczęście [y nieszczęście]¹, contributie y onera wszystkie mieyskie ex aequo należą, tedy za słuszną rzecz sądziemy y wienosciam waszym to roskazujemy, abyscie do rachunkow y wszelakich składek y contributiei deputatow z natiey Ormianskiej przysięgłych zawsze przypuszczali y bez niech nigdy tychże rachunkow nie czynieli. Ma y w tym wielką aggravacją od wiernosci waszych [natia Ormianska, że kiegy w radzie dla uchwały podatkow z wiernosciami waszemi]¹ zasiadaia, a na iaką znaczną składkę, folgując ubogiemu pospolstwu, pozwolic nie chcą, chcąc wprzod o tym z collegami swemi consultare, tedy ich wiernosci wasze na ratuszu famulitio praetoriano zamykac, y tak długo nie puszczac kazecie, asz się na te wiernosciom waszem uchwałę podpisac muszą. Co aby na potym nie bywało y owszem aby według dawnego zwyczaiu, kazdey składki uchwałę, wprzod brali do collegow swoiey natiey, na którą gdy iednostaynie pozwalą, aby w ten czas dopiero exequowana była, wolą naszą declaruiemy. I w tym widzimy nie małe praeiudicium natiey Ormianskiej ludziom, kiedy przy uchwaleniu składek y podatkow ex facultatibus, to z natiey Polskiej osm mężow, a z Ormianskiej tylko dwoch taxuią dobra privatorum, zkąd zawsze ludzie natiey Ormianskiej per pluralitatem votorum wielką taxą przeladowani y aggrawowani, Polscy zas ochronieni bywaią. Aby tedy taka krzywda pomienionej natiey nie była, taki porządek postanowic umyslilismy, aby ci dway mężowie z natiey Ormianskiej między wiernosciami waszemi zasiadaiający, ktorzy takze są przysięgłe osoby wiadomi mianowicie substantiei, y fortun swoiech ludzi, sami ich taxowali, a iako oni sub conscientia kazdego Ormienina otaxuią, na takie taxie wiernosci wasze przestawac macie, gdyz tesz y oni do taxy natiey Polskiej ludzi interesowac się nie będą, te tedy wzwyż opisane porządki chcemy, aby moc y valor nieodmienny miały, y abyscie wiernosci wasze, tak iako należy obserwowali, inaczey nie czyniąc dla łaski naszej roskazujemy. Dan w Jaworowie dnia XXVIII, miesiaca Maia, roku Panskiego MDCLXXVIII, panowania naszego IV.

Jan krol. Locus sigilli minoris cancellariae regni.

Nicolaus Szulz, regni maiestatis secretarius.

¹ Текст відновлено за облятою.

Ан III, Божою ласкою король (*титулатура*). Шляхетні і знамениті бурмистр, райці та весь магістрат нашого міста Львова, вірно нам милі, наша королівська ласка. Шляхетні та знамениті, вірно нам милі. Між іншими похвалами нашого міста Львова першою могла би бути та, що різні юрисдикції двох націй, вірменської та польської, врівноважені такою згодою, що хоч в одному місті взаємно собі не суперечать, оскільки обидві є обмежені давніми декретами наших попередників, щоб не було між ними сум'яття; але коли тепер, не відомо з якої причини, згадані декрети їхніх милостей королів, наших попередників, потрохи забуваються, коли ваші вірності, втручаючись у справи, належні до вірменської юрисдикції, пеуєте та переплутуєте обидві юрисдикції або, швидше за все, хочете свою (юрисдикцію) вивищити. Тож, як схвалили загалом і зокрема права та вільності всіх наших підданих, а отже міста Львова, хочемо їх оберігати та мати в протекції. Тому вашим

вірностям нагадуємо і суворо наказуємо, щоб у ту юрисдикцію вірменської нації не втручалися, не судили належних до неї справ, не порушували декрети королів, наших попередників. А що та вірменська нація має рівність у всіх вільностях та прерогативах з вашими вірностями та є частиною міста так, що до них порівно належить щастя і нещастя, всі міські податки та тягарі, тому вважаємо слушним і те вашим вірностям наказуємо, щоб до рахунків та будь-яких внесків і податків завжди допускали присяжних депутатів з вірменської нації та ніколи без них тих рахунків не робили. Вірменська нація має при тому від ваших вірностей велике обтяження, що коли засідають у раді для ухвали податків з вашими вірностями, і на якусь значну складку (старші вірмени) не бажають дозволити, дбаючи про убогу громаду, насамперед хочуть зі своїми колегами проконсультуватися, тоді ваші вірності наказуєте ратушним слугам замикати їх на ратуші і так довго не випускати, поки вашим вірностям не мусять ту ухвалу підписати. Щоб цього надалі не було і загалом, відповідно до давнього звичаю, оголошуємо нашою волею, щоб при ухвалі кожної складки насамперед брали (її) до колег своєї нації, на яку коли б одностайно дозволили, тоді тільки пізніше можна буде виконувати. І в цьому бачимо велику несправедливість людям вірменської нації, коли при ухваленні складок та податків з нерухомості, то з польської нації 8 мужів оцінюють приватні маєтки, а з вірменської – тільки 2, тому завжди люди вірменської нації через більшість голосів (поляків) обкладені та обтяжені великою таксою, а поляки (від цього) бувають збережені. Щоб такої кривди згаданий нації не було, ми вважали такий порядок встановити, щоб ці 2 мужи вірменської нації, що засідають між вашими вірностями, які також є присяжними особами та знають засоби та маєтки своїх людей, самі їх оцінювали, а як вони з обізнаністю кожного вірменина оцінять, на такій оцінці ваші вірності повинні зупинитися, також і вони до оцінки (нерухомості) людей польської нації не будуть втручатися. Тоді хочемо, щоб ці вищеописані порядки мали непорушну силу та міць, і хочемо, щоб ваші вірності так, як належить, (їх) дотримувалися, інакше не чинячи задля нашої ласки. Дано в Яворові 28 травня, року Божого 1678, нашого панування – 4.

Ян, король. Місце малої печатки канцелярії королівства.

Миколай Шульц, секретар королівського маєстату.

1678 р., липня 20, Яворів

Ян III Собеський звільняє львівських райців-вірменів від будь-яких податків з будинків, дозволяє вступати у стрілецьке братство та зрівнює їх з іншими міщанами Львова

Ориг¹: Ossol., DP, N3044.

Коп.: МК, 211, k.528v-529v. Титульний напис: “Declaratio iurium nationis Armenicae Leopoliensis”; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.366-367.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.437, арк.2022-2024.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S. 129-131.

Переклад: Дашкевич, с. 127-128 (російський).

Регести: AGZ, X, N5629; Fastnacht, II, N1657.

oannes Tertius [Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniechoviaeque]². Significamus [praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis]¹. Cum nobis per consiliarios nostros et supplicationem nomine nobilium et spectabilium nationis Armenae consulum Leopoliensium expositum esset, magistratum eiusdem civitatis nostrae nationis Polonicae cives Armenos in consulari officio existentes, ad aequalem participationem et usum praerogativae libertatisque in exemptione nimirum a contributionibus publicis et privatis domuum, lapidearum consularium dicti magistratus pro iure et more aliarum maiorum civitatum nostrarum huic oneri non subiacentium admittere nolle. Tum etiam confraternitatem iaculatoriam Polonicam communitatem Armenicam ab immunitatibus et libertatibus per privilegia serenissimorum antecessorum nostrorum et nostrum confirmatorium dictae confraternitati concessis, nationem Armaenam quasi ad exercitium artis iaculatoriae non idoneam segregare, iustae supplicationi consulum et civium Armaenorum facile annuentes, cum regnorum munimenta sint bene ordinatae civitates, illae vero nonnisi societate individua crescant florentque, atque nil iustius esse iudicamus, quam eos concives ab aequali participatione iurium et libertatum restringi, quos in religione, defensione, contributione aliorumque prosperorum aequae et adversorum usu individuos et aequales socios esse. Proinde nos legi publicae et privilegiis antecessorum nostrorum, quae civitatem Leopoliensem cum Cracoviensi et Vilnensi civitatibus in singularibus praerogativis et immunitatibus plene coaequarunt, inhaerendo et pro vigilantia nostra regia animadvertentes, ne in hac civitate separatione libertatum animi civium in unione dividantur, saepedictos cives Armenos officia consulatus gerentes de iustitia et ex plenitudine potestatis nostrae regiae, ad libertatem et exemptionem a contributionibus quibusvis publicis et privatis de domibus, lapideis, in quibus ipsimet manent, admittendos, tum etiam communitatem eiusdem nationis Armenorum ad congregationem iaculatorum Polonicam in numero ad minimum quatuor personarum suscipiendum esse censuimus, et hisce nostris admitti et suscipi debere de certa scientia nostra declaramus. Quod ad notitiam nobilium et spectabilium magistratus nostri, quam et communitatis nationis Polonicae Leopoliensis deducendum iisdem iniungimus, quatenus in posterum consules et cives nationis Armenicae ad suprascriptas exemptiones et libertates sine vlla difficultate et iurium seorsiva usurpatione suscipiant et pro aequalibus civibus in omnibus immunitatibus vigore allegatae coaequationis generalis semper habeant pro gratia nostra et sub poena mille Hungaricalium. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Javoroviae die XX mensis Julii, anno Domini MDCLXXVIII, regni nostri IV anno. Locus sigilli maioris cancellariae regni.

Joannes rex.

Nicolaus Szulc, regiae maiestatis secretarius.

¹ Упорядник не працював з текстом оригіналу.

² Текст відновлено за публікацією Ф. Бішоффа.

Ан III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім та кожному. Що коли наші радники на прохання шляхетних і знаменитих львівських райців вірменської нації виклали нам, що магістрат того нашого міста польської нації не хоче допустити міщан-вірменів, що є в раєцькому уряді, до рівної участі та користування прерогативами та вільностями (а саме у вилученні від (сплати) державних та приватних податків (з) будинків-кам'яниць райців згаданого магістрату, які за правом та звичаєм наших великих міст такому тягарю не підлягають). Також польське стрілецьке братство вірменську громаду усуває від імунітетів та вільностей, наданих у привілеях найясніших наших попередників і нашим підтвердженням згаданому братству, (що) нібито вірменська нація до виконання стрілецького ремесла не є здатна. Ми прихилиємося до справедливого прохання вірменських райців та міщан, (адже) коли добре впорядковані міста є укріпленнями (для) королівств, а вони зростають та процвітають тільки у нерозділеному суспільстві, та вважаємо, що немає нічого несправедливішого, як тих співміщан від рівної участі у правах та привілеях обмежувати, які у релігії, обороні, (сплаті) податків та використанні іншого, що станеться щасливого і нещасливого, є невіддільними та рівними колегами. Тому ми, опираючись на публічний закон і привілеї наших попе-редників, які зрівняли місто Львів з містами Краковом та Вільнюсом в окремих прерогативах і свободах, беручи до уваги нашу королівську турботу, щоб у тому місті через поділ вільностей не ділилися душі міщан, часто згадуваних міщан-вірменів, які несуть уряд райців, справедливо і за повнотою нашої королівської влади вирішили допустити до вільності і вилучення від (сплати) будь-яких державних і приватних податків з будь-яких кам'яниць, у яких вони живуть. Також вважали, що громаду тієї вірменської нації слід прийняти у польське стрілецьке братство у кількості, щонайменше 4 осіб та оголошуємо цим нашим (декретом), що повинні допустити і прийняти з певного нашого відома. Що і доручаємо довести до відома як шляхетного і знаменитого магістрату, так і львівської громади польської нації, щоб у майбутньому райців та міщан вірменської нації до вищезгаданих вилучень та вільностей без будь-яких труднощів та присвоєння прав приймали, і за рівноправних міщан завжди мали у всіх імунітетах відповідно до наведеного загального зрівняння задля нашої ласки і під карою 1 тисячі угорських (золотих). Для довіри до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Яворові 20 липня, року Божого 1678, нашого панування 5 року. Місце великої печатки королівської канцелярії.

Ян, король.

Миколай Шульц, секретар королівського маєстату.

1686 р., лютого 13, Жовква

Ян III Собеський виносить рішення у справі між львівськими міщанами та вірменами щодо вступу вірменів до стрілецького братства, обмеження податкового свавілля міської влади, судової юрисдикції, торгових прерогатив, а також встановлює уряд суддів вірменської нації з порядком їх вибору

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.620, арк.15-40. Папір: 20,6х31,8 см. Написи: “Oblatum in officio consulari Leopoliensi sabbatho pridie dominica Reminiscere Quadragesimalis, anno Domini 1686” (XVII); “Feria quinta post dominicam Invocavit Quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo sexto ad personalem oblationem nobilium et honoratorum Gregorii Joannis Augustynowicz et Simonis Muratowicz nationis Armaenorum Leopoliensium iudicum, decretum praecinsertam ad acta castrensia capitanealia Leopoliensia per oblatam porrectum, susceptum et inductum. Stanislaus Jarecky” (XVII). На папері печатка: Gum., XXXV, N130.

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.449, арк.612-640; Ф.52, оп.2, спр.87, арк.113-132.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.136, арк.192-204; арк.466-479; оп.2, спр.87, стр.113-132; оп.2, спр.623, арк.109-123; АСП, спр.14, стр.231-250; Оссол., спр.1725, арк.111зв.-135зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.131-147.

Переклад: Дашкевич, с.131-147 (російський).

Ioannes Tertius Dei gratia rex Poloniae etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis, remissam fuisse ad nos et iudicia relationum nostrarum propriarum per iudicium assessorum nostrorum causam seu causas mutuo et reciproco partium infrascriptarum actoratu sibi ab invicem institutam seu institutas. Et quidem primum ex instantia et actoratu generosi instigatoris regni eiusque delatorum honoratorum seniorum et totius communitatis nationis Armenicae civitatis nostrae Leopoliensis nobilibus, spectabilibus, honoratis et famatis praeconsuli, consulibus, advocato, scabinis, regenti, quadraginta viris, lonheris totique communitati eiusdem civitatis Leopoliensis citatis pro eo. Quod etsi omnia decreta, praecipue vero illa, in quibus suprema antecessorum nostrorum intercedit autoritas, vim legis perpetue habeant inviolabiliterque tenenda et obseruanda sint, ac eorum convulsos seriis coerceantur poenis, citati nihilominus eiusmodi decreta, diplomata, ordinationes et rescripta nostra convellendo rigoremque eorum floccipiendo, licet optime sciverint, ubique per delatores toties quoties deductum praescripto et ordinatione eorundem decretorum, causas personarum Armenicae nationis ex quacunque occasione (exceptis quatuor articulis) et cum quibuscumque personis sibi intercedentes a iurisdictione eorum civili exemptas esse, seorsivamque iurisdictionem seu iudicium Armenicale pro eiusmodi causis disiudicandis per serenissimos antecessores nostros constitutum. Ne vero in illam involare praesumant, seriis poenis animadversum, abutendo tamen superioritate, ac excedendo in officiis suis, privataque quadam autoritate sibi arrogata, tam ipsi per se quam antecessores in officiis ipsorum, proconsules, consules, advocati et scabini Leopolienses, causas et actiones Armenicas, tam ab utrinque inter personas nationis Armenorum Leopoliensium, tum et alias cum diversae conditionis hominibus sibi intervenientes per vim ad se adtrahunt et attraxerunt, ac eosdem partim seorsivo officio proconsulari, partim iudicio consulari seu iudicio civili, non attenda Armenicae nationis mentaliter et vexatorie plerumque inculpatorum fori seu iurisdictionis suae, uti incompetentissimae expectione, interventioneque delatorum cum iuribus, privilegiis et decretis pro iurisdictione sua militantibus, iudicarunt, insontes, ut praemisum, in causis irrealissimis et mere vexatoriis, stabiliendo nonnisi suam super delatores iurisdictionem, decretis gravissimis innodarunt, poenis puniverunt, ad carceres praetorii a limine iudicii sui non recedendo detrudi fecerunt, in iisdem contra omnem Christianam pietatem nonnullos per festa solennia sacri paschalis detinuerunt, a quo suo privato ausu hucusque obstantibus tot serenissimorum praedecessorum nostrorum decretis, etiam nuperrimis literis nostris cessare non desinunt, et licet iisdem privilegiis ac decretis antecessorum nostrorum circumscriptum mereque a condita urbe nostra Leopoliense recepto stabilitum, contributiones bonum publicum spectantes per civesque et incolas Leopolienses aequali onere ferendas per ordines civitatis eiusdem sine consensu

et subscriptione delatorum laudari non posse. Citati nihilominus contra eadem decreta contributionem certam, donativa dictam, absolute sine omni scitu et consensu subscriptioneque delatorum laudarunt et constituerunt, ex eadem contributione quotam ingentem nec substantiae delatorum proportionatam nationi suae, summam septem millium florenorum Polonicalium delatores ipsis persoluerunt et reddiderunt, illi tamen in domo et lapidea delatorum ipso festo Nativitatis Christi Domini nulla reverentia eiusdem habita, draganos ad maiorem extorquendam summam mittere praesumpserunt et immiserunt. De aliis vero contributionibus, tam reipublicae, quam privatis civilibus sine consensu nationis delatorum per se laudatis summam ultra omnem proportionem et aequitatem in delatores imponunt. Et dum deputati nationis delatorum aut super quota necessariae contributionis ad conferentiam sui consulatus et nationis sese referunt aut etiam super contributionem non necessariam indebitam consensum dare laudaque eiusmodi contributionum subscribere nolunt. Nihilominus citati ad talium contributionum exolutionem eosdem per vim adigunt, prout tot frequentatis vicibus ipsis in termino advenienti denominandis per contumeliosam nonnullorum ex delatoribus in praetorio sub custodia sua civili detentionem adegerunt, nonnullos vero in eorundem contemptum, nescitur qua de causa, itidem sub custodia in praetorio detinuerunt. Et quamvis nihil aequius, quam ut contributiones, quae cum onere communi feruntur, communi omnium subsint calculo. Citati tamen, ne contributionum plerarumque in privatum usum et commodum conversarum delatoribus pateat distractio, habendo proventus nostros regales civiles et assessoriales, quorum itidem distributio sine delatorum consensu fieri non potest, munitionique civitatis, vallorum, murorum et turrium reparationi ac conservationi applicari debent, nec tamen per eosdem applicantur, immo nescitur, in quales usus convertuntur. Delatores modernos una secum civitas aequali praerogativa gaudentes bonoqne et conservationi civitatis intentos, manifeste ordinationi nostrae contraveniendo rigoremque illius vilipendendo, ad calculum de civilibus regalibusque proventibus ac aliis quibuscunque redditibus et contributionibus publicis ac privatis quotannis ante electionem magistratus expediri solitum, toties requisiti admittere nolunt, imo delatores fictitiis et elusoriis responsis suis ab auscultando eodem calculo et regiis cassis revidendis realitateque illorum excludunt et hucusque excluderant nec admittunt. Insuper in maiorem iurium delatoribus servientium convulsionem advenas Armenos orientales contra praescriptum privilegiorum poenaliaque mandata sine consensu et recommendatione delatorum ad ius civitatis et civitatem suscipiunt, mercimonia et artificia varia iisdem exercere cum summo praeiudicio patriciorum nationis Armenicae Leopoliensis permittunt, eosdem fovent, mercatores Graecos contra iura et depositarium ultra in Poloniam cum mercibus proficisci iisdemque cum praeiudicio et damno delatorum mercari permittunt. Non contenti vero iurium et privilegiorum decretorumque delatoribus servientium convulsione ad enervationem substantiae illorum descendentes, sub praetextu retentorum quarumdam contributionum irrealium a delatoribus, tam possessionatis, quam impossessionatis, etiam tenuissimae fortunae, dummodo sint nationis Armenicae, exactiones ingentes exigunt, aliis vero honestos vivendi modos praepediunt, alios incarcerari, nonnullis sine ulla causa fornices cum mercibus variis aromatibus et celaria cum vinis occludi et quasi officioso sigillo obsigillari (prout et pro illo tempore praeteritis nundinis sanctae Agnetis executi sunt) faciunt, ab aliis a propinatione liquorum pensiones non iuxta antiquas quietationes, sed pro velle suo exigere permittunt, multasque alias tam in personas et bona delatorum iniurias et aggravationes inferunt et inferre non desinunt, prout id seorsivis protestationibus (ad quas se eadem citatio referebat) specificè continetur et citatis iisdem in termino latius proponi ac deduci debuit. Ad extremum quantumvis novissime literas nostras et ordinationem in perpetuum pro meliori ordine valituram ex iusto et aequo iisdem delatoribus largiti sumus, quibus iurisdictionem

illorum tot decretis firmatam praecustodivimus, ad calculum suprafatum se ratiocinia admitti delatores ipsis mandavimus. Neve subscriptionem illorum in laudis contributionum per detentionem illorum in praetorio coactive exigere praesumant, serio inhibuimus, taxam bonorum domuum lapidearum Armenicalium nonnisi per solos eorundem deputatos expediendam statuimus, tum domos et lapideas delatorum consulum, a quibusvis contributionibus ex solis eorum residentiis, exemplo omnium magistratuum exemimus, atque ex communitate nationis Armenicae quatuor ad minimum personas ad confraternitatem iaculatorum suscipi debere sub poena mille aureorum Hungaricalium declaravimus, citati in evidentissimam earundem literarum ordinationis nostrae atque autoritatis regiae supremae, convulsionem post receptas easdem literas, stante iam lite per citatos delatoribus indebite et calumniose post curiam nostram instituta, sine ullo consensu delatorum quindecim contributiones notabilem summam efficientes laudarunt, easdem per vim exigendo, fornices cum mercimoniis delatorum consulum ut et aliorum, etsi eiusmodi contributionem ex aliis domibus suis exolverunt, ad duodecem numero cum summa eorundem fidei mercatorialis diminutione obsigillarunt nec resigillare requirentibus delatoribus (quo facto literae nostrae supratactae convulsae sunt) voluerunt, nullum praeterea e communitate Armenica ad confraternitatem iaculatorum admiserunt, exindeque literas nostras acsi convulserunt vadiumque ibidem appositum succubuerunt et in se traxerunt. Quas tam manifestas iurium, privilegiorum, decretorum et rescriptorum ac ordinationum nostrarum delatoribus servientium acsi convulsiones ac enormes iniurias ipsis illatas palliando, rescripta nostra ad sinistram informationem et male narrata imo subreptitie contra iura exportant exportareque non desinunt. Quemadmodum praemissa omnia ipsis comprobari debebant. Citati itaque erant ad videndum et audiendum illos respectu iurium, privilegiorum et decretorum, tam serenissimorum antecessorum nostrorum, per arrogatam sibi privata autoritate in causis delatorum iurisdictionem, quam literarum nostrarum convulsionis puniri, vadia per illos succubita et in illis expressa atque rigorem decretorum regalium super se extendi, circaque, tam antiqua iura, privilegia et decreta, quam et literas illas declarationis et ordinationis nostrae in omnibus punctis inviolabiliter delatores sub rigore earundem et aliis poenis nostris arbitrariis conservari ac manuteneri, proportionem et aequitatem in omnibus contributionibus in posterum inter citatos et delatores formandam¹ statui, per citatos Armaenorum advenas ad ius et civitatem sine commendatione delatorum susceptionem abrogari, rationeque anteactae susceptionis rigorem poenalium mandatorum super ipsos extendi, tum intuitu mercatorum Graecorum per depositorium transmissorum per idque depositorii convulsionis citatos puniri, et ne id in posterum facere praesumant, rigide interdicti, rescripta illorum superius nominata tolli, cassari et annihilari, damna per superius attentata delatoribus causata et per eosdem in termino liquidanda resarcire neve in posterum similia praeiudicata iniurias in personas et bona delatorum, quos ex illa citatione cum mercibus, bonis ac personis illorum sub protectionem nostram regiam accepimus, et ne sub specie aliquarum contributionum illos ad decisionem nostram causae praesentis impetere et aggravare praesumant, sub nullitate attentatorum et poenis in convulsos decretorum nostrorum sancitis inhibuimus, attentare audeant, serio animadverti, citatos in damnis et litis expensis delatoribus causatis et causandis condemnari, caetera demum pro causae exigentia iuris et termini ratione contra illos in praemissis statui et sententiari. Deinde ex actoratu et instantia eiusdem generosi instigatoris regni et eius delatorum praefatorum nobilium et spectabilium praeconsulis, consulum, advocati, scabinorum, regentis, quadraginta virorum totiusque communitatis civitatis Leopoliensis, honoratis senioribus

¹ У публікації Ф.Бішоффа: *servandam*.

Armenis Leopoliensibus reciproce citatis ideo, quod licet, tam antiquis quam recentioribus decretis et ordinationibus divorum antecessorum nostrorum regum Poloniae decusum et statutum vadiisque vallatum sit, ne inter ordines et nationes civitatis nostrae infrascriptae discordiae, dissensiones, simultates et inimicitiae unquam per quempiam innoventur et aliquae turbae, tumultus vel seditiones excitentur, imo ut omnes intra metas officii sui sese contineant, pacem et concordiam, sine qua, valla et fundamenta civitatis, veluti periculoso fulmine discinduntur, perpetuo conservent, decreta et ordinationes quoad iura, praerogativas et titulos conditionis, ordinis et nationis praefatae civitatis nostrae, praesertim in causa boni regiminis, consultationum publicarum et contributionum concludendarum, onerumque civitatis supportandorum ac iurium depositi vindicandorum, per serenissimos antecessores nostros ex seriis partium controversiis lata et ad literam perpetuis temporibus teneant et exequantur. Ipsi nihilominus immemores officiorum et iuramentorum suorum, quibus ad exhibendam reverentiam, praestandum obsequium et subeundum iudicium magistratui suo legitimo de praescripto decretorum nostrorum et ex necessitate parendi obligati sunt, ut semper antea ita et his dubiis ac formidolosis temporibus varias machinationes et conspirationes contra legitimum magistratum illorum brachium nostrum regale repraesentantem idque contra securitatem regni et cum periculo civitatis in confinio regni positae, attentare ausi sunt, nec vigorem poenarum metuentes supramemorata decreta, statuta et ordinationes serenissimorum praedecessorum nostrorum vadiis vallata convulsiones et manifestam ac notoriam contraventionem in iisdem admiserunt, dum videlicet antiquis titulis, quibus antecessores ipsorum a condita urbe semper usi fuerunt, non contenti, iam non seniores nationis suae Armaenicae, sed consules se dicunt, subscribunt et appellari iubent, in eumque finem rescriptum quoddam et privilegium ac libertationes atque exemptiones a iurisdictione, contributionibus et oneribus civilibus, iuribus, immunitatibus, diplomatibus et decretis civitatis contrarias magistratuique eorum legitimo, imo toti civitati praeiudiciosas, ex cancellaria nostra ad sinistram illius informationem impetrarunt et exportarunt, ac exinde iudicia et consultationes publicas ordinum tumultuarie impediunt, conclusionesque ordinum et earum subscriptiones de industria praepediunt ac retardant, vel etiam temere subscribere renuunt, ac onera civitatis aequaliter cum civibus sufferre recusant. Insuper executiones in bonis et personis illorum magistratui suo legitimo nullo modo permittunt facere, aliaque inventa et molimina ad exuendam reverentiam, excutiendam obedientiam atque eludendam auctoritatem magistratus illorum legitimi tollendam et evertendam et ipsi machinati sunt et alios cives exemplo et suggestionibus suis illicitisque comminationibus etiam adhibitibus, ut cum illis sentire velint, ad similes ausus et facinora adduxerunt, id unum semper agentes, ut in tanta animarum distinctione semper iactentur cives et civitas velut contrariis motibus distractissima contabescat, verius ob ambitionem illorum intestinaeque contentions, media civitas ipsa funditus intreat, faciendo praemissa in diminutionem auctoritatis regiae nostrae, convulsionem iurium, diplomatum, immunitatum, decretorum civitatis et in praeiudicium personarum in magistratu consulari existentium. Quo facto poenas legum eo nomine sancitas et iam decretis serenissimorum antecessorum nostrorum, videlicet viginti quatuor millibus florenorum Polonicalium vallatas promeruerunt, quae omnia in termino fusius ipsi deduci debuerunt. Citati itaque sunt ad videndum et audiendum ipsos in huiusmodi poenis condemnari atque pro eiusmodi ausibus et excessibus poenis legum puniri, rescripta eadem, privilegia libertatesque, exemptiones quasvis per ipsos nulliter impetratas et exportatas tolli, cassari, omniaque alia per illos attentata annihilari ac in damnis litisque expensis condemnari institutam, citationibus alias originalibus ab utraque parte extraditis praemissa fusius enarrantibus. Juxta quas citationes per partes seorsive et reciproce editas, tum quoque vigore ad citationis nostrae

ad reponendum decretum ex parte honoratorum seniorum et totius nationis Armaenicae Leopoliensis super magistratum et communitatem eiusdem civitatis ex actoratu suo in iudiciis nostris obtentum extraditae, cum partes suprascriptae, respective actorea et citata, coram iudicio assessorum nostrorum feria secunda in crastino dominicae Jubilate, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo primo comparerent et controverterent. Iudicium assessorum nostrorum, cassato eodem decreto contumaciali ex parte seniorum nationisque Armaenicae feria tertia ante festum sanctae Hedvigis electae viduae in anno millesimo sexcentesimo septuagesimo nono prolato, combinatisque earundem partium mutuis actoratibus et reatibus, attento eo, quod ab utrinque intercederent et per partes producerentur iura, privilegia, decreta ac rescripta regia. Ideo partes easdem cum toto causae effectui ad nos et iudicia relationum nostrarum propriarum remiserat terminumque in iisdem iudiciis nostris absque quavis adcitatione conservaverat. Interim ne dissolutus ordo esset civitatis et unio animorum inter concives maneret non interrupta, partes easdem circa antiquas ordinationes et consuetudines, tam quoad iurisdictionem, quam quoad contributiones usque ad finalem causae utriusque partis decisionem manutenuerat. In quo remissionis termino seniores et tota natio civium et incolarum Armenorum Leopoliensium decretum in contumaciam nobilis et spectabilis magistratus ac ordinum communitatisque Leopoliensis Javoroviae feria quarta in crastino festi sanctorum Simonis et Judae apostolorum eodem anno millesimo sexcentesimo octuagesimo primo obtinuerunt, ad quod reponendum citationem nostram idem nobilis magistratus, ordines et communitas Leopoliensis extradiderunt. Nihilominus iterum in termino ex eadem citatione nostra in iudicio assessorum nostrorum incidente non comparuerunt, in quorum contumaciam decretum secundarium itidem Javoroviae sabbatho pridie dominicae Rogationum, die scilicet sexta mensis Maii anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo quarto, prolatum fuit, ad quod similiter reponendum et cassandum atque causam seu causas suprascriptas in integrum restituendas citatio nostra ex parte nobilis et spectabilis magistratus, ordinum ac communitatis Leopoliensis iisdem senioribus et toti nationi Armenorum Leopoliensium intimata fuit. Porro in termino ex eadem citatione nostra ultimario ad reponendum decretum emanata promanante, cum partes saepedictae coram iudicio assessorum nostrorum Varsaviae sabbatho post festum Visitationis beatissimae Mariae Virginis proximo, nempe die septima mensis Julii anno proxime praeterito millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto comparerent et controverterent. Iudicium assessorum nostrorum, decreto in contumaciam magistratus et communitatis Leopoliensis Javoroviae sabbatho pridie dominicae Rogationum, scilicet die sexta mensis Maii, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo quarto ex instantia nationis Armenicae prolato reponibili adinvento et totaliter sublato ac cassato, partibus iisdem de altero decreto priori similiter contumaciali in iudiciis relationum nostrarum propriarum feria quarta in crastino festi sanctorum Simonis et Judae apostolorum in anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo primo ex parte Armaenorum obtento experiri mandaverat. Experientibus autem partibus iisdem, iudicium memoratum assessorum nostrorum partes praenominatas ad nos iudiciaque relationum nostrarum propriarum cum toto causae effectui conservando terminum absque quavis adcitatione in iisdem iudiciis nostris remiserat. Interim tamen ne in civitate hac Leopoliensi ordo esset dissolutus unioque animorum concivium et quies inconcussa maneret, partes easdem circa antiquas ordinationes et consuetudines, tam quoad iurisdictionem, quam quoad contributiones (quas omnes nationis Armenicae personae etiam ipsi seniores Armenorum Leopoliensium iurati solvere tenebantur) usque ad finalem causae utriusque partis decisionem conservaverat et manutenuerat. Quo in termino ex praetacta remissa iudicii assessorum nostrorum cadente, cum partes suprascriptae, et quidem actorea reponendi

nobiles et spectabiles proconsul, consules, advocatus, scabini, regens, quadraginta viri totaque communitas civitatis nostrae Leopoliensis per nobiles et spectabiles Mathiam Kuczankowicz iuris utriusque doctorem, Albertum Kupinski, Andream Szymonowicz medicinae doctorem, secretarios nostros, consules, et honoratum Dominicum Hepner syndicum civitatis eiusdem, adcitata vero, scilicet nobiles et honorati seniores ac tota natio Armaenorum Leopoliensium per nobiles ac honoratos Joannem Augustinowicz, Nicolaum Bernatowicz, Nicolaum Awedykowicz, Simonem Muratowicz, Dominicum Bogdanowicz, Simonem Manczukiewicz, seniores nationis Armenicae Leopoliensis, Joannem Albrachtum Muratowicz nationis eiusdem syndicum, tum famatos Nicolaum Hadzieiowicz et Jacobum Pirumowicz ex communitate Armenorum coram nobis et iudicio relationum nostrarum propriarum hic Zolkieviae feria sexta ipso die festi conversionis sancti Pauli apostoli, die scilicet vigesima quinta mensis Januarii anno currenti comparerent et controverterent, et quidem actorea reponendi decretum praetactum in contumaciam sui per nationem Armenicam in iudiciis relationum nostrarum propriarum obtentum subsistere non posse multifariis iuris rationibus verbo in iudicio nostro allegatis, contenderet, insimul quoque et actoratum suum introducendo citationem nostram supra insertam ex instantia sui editam perlegeret contentaque illius decerni supplicaret. Nos cum senatoribus et consiliariis regni lateri nostro assidentibus, post expeditas actoreae partis reponendi controversias et inductionem, continuationem causae istius ad aliam diem iuridicam reiecimus terminumque partibus praefatis ad ulterius experimentum iuridicum inter se faciendum, et quidem adcitatae modernae, scilicet nationi Armenorum, ad respondendum, et vicissim ex actoratu suo proponendum conservavimus. Quo in termino ex reiectione nostra nupera proveniente partibus praenominatis prout supra coram nobis et iudicio nostro comparentibus et rursus in experimentum iuridicum descendentibus, et quidem adcitata moderna reponendi nobilibus et honoratis senioribus ac tota natione Armaenorum Leopoliensium praemissa decreti nostri praeasserti contumacialis iustificatione citationem quoque suam relegentibus ac negotium principale inducentibus verificandoque contenta eiusdem sui actoratus ac diplomata nostra prius sub die vigesima octava mensis Maii, posterius autem sub die vigesima octava mensis Iulii in anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo ex cancellaria regni pro sua parte emanata stabiliendo, decreta varia inter magistratum Leopoliensem semper citatos et sese Armenos lata, utpote serenissimi Sigismundi in anno millesimo quingentesimo decimo Petricoviae, sabbatho ante dominicam Oculi quadragesimalem, item eiusdem Sigismundi Cracoviae feria tertia post festum sancti Lucae evangelistae proxima anno millesimo quingentesimo decimo octavo, et subsequenter Sigismundi Augusti Petricoviae feria secunda ante festum sanctae Agnetis in anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Vladislai quarti Leopoli feria quinta ante festum sanctorum Simonis et Judae apostolorum in anno millesimo sexcentesimo trigesimo quarto, ac itidem eiusdem serenissimi Vladislai quarti feria secunda in vigilia festi sancti Thomae apostoli, anno millesimo sexcentesimo trigesimo octavo, deinde eiusdem serenissimi pia memoriae Vladislai sabbatho ante festum sanctae Mariae Magdalenae in anno millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto, insuper privilegium Casimiri Magni feria sexta intra octavas festi sacri Pentecosten in anno millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, item decretum Casimiri regis anni millesimi quadringentesimi sexagesimi noni, decretum Sigismundi tertii sabbatho intra octavas festi sacratissimi Corporis Christi, anno millesimo sexcentesimo secundo, privilegium Ludovici regis de data millesimo trecentesimo octuagesimo et Elisabethae reginae millesimo trecentesimo septuagesimo nono praelegentibus, praeterea decretum commissoriale in anno millesimo sexcentesimo decimo quinto feria secunda in crastino Dominicae sanctissimae et individuae trinitatis.

Adhaec decretum serenissimi Joannis Casimiri Leopoli feria quarta post festum sancti Bartholomaei apostoli, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio, item aliud decretum eiusdem serenissimi regis in anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto lata allegantibus, particularia quoque decreta inter Armaenos et privatos consules civesque, videlicet feria sexta ipso die festi sanctorum Fabiani et Sebastiani martyrum et feria quarta ipso die festi sanctae Priscæ, tum sabbatho post octavas Epiphaniarum in anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo prolata reproducentibus. Rescripta quoque de anno millesimo sexcentesimo trigesimo die decima septima Decembris et aliud de anno millesimo sexcentesimo sexagesimo primo die vigesima secunda Januarii, tum et recentia bina rescripta, pro quorum repositione nunc agitur, utpote primum sub data vigesima octava mensis Maii, alterum die vigesima mensis Julii anno millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, Javoroviae obtenta exhibentibus; pro finali confirmationem privilegii coaequationis in comitiis regni generalibus per ordines regni toti civitati anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono impertiti per serenissimum Michaelē regem antecessorem nostrum anno millesimo sexcentesimo septuagesimo primo factam, tum constitutiones regni praesertim millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni titulo “Declaracya Przywileiu Miasta Lwowa” atque constitutionem millesimi sexcentesimi septuagesimi sexti titulo “Miasto Lwow” allegantibus, aliasque rationes de iure, iustitia et aequitate inferentibus, e contra magistratu et communitate Leopoliense sua quoque iura, privilegia et decreta varia pro civitate lata allegantibus et rationes Armenorum verbo refutantibus, rescriptorum quoque praeallegatorum pro parte nationis Armenicae emanatorum nullitatem ex rationibus verbotenus illatis obicientibus, et aliud contrarium rescriptum nostrum de data decima quarta mensis Aprilis, anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo nono emanatum reproducentibus, seque circa illud conservari petentibus. Nos cum iisdem senatoribus et consiliariis regni lateri nostro assidentibus, exceptis partium earundem coram nobis et iudicio nostro feria secunda post idem festum conversionis sancti Pauli apostoli, nempe die vigesima octava mensis Januarii, comparentium et secum iudicialiter disceptantium controversiis, super ferendam eo in negotio sententiam nostram deliberavimus partibusque iisdem terminum iterum coram iudicio nostro praesenti absque quavis adcitatione peremptorium conservavimus. In termino itaque hodierno ex praetacta deliberatione nostra conservato legitime ad praesens proveniente et hucusque continuato partibus praenominatis, et quidem actorea reponendi, nobilibus, spectabilibus, honoratis et famatis proconsule, consulibus, advocato, scabinis, regente, quadraginta viris totaque communitate civitatis nostrae Leopoliensis per nobiles et spectabiles Matiam Kuczankowicz iuris utriusque doctorem et Albertum Kupinski secretarios nostros, consules atque honoratum Dominicum Hepner syndicum civitatis eiusdem unacum nobilibus Francisco Włoszkiewicz et Mathia Kolinski, adcitata autem moderna, scilicet nobilibus et honoratis senioribus ac tola natione Armenorum Leopoliensium per nobiles et honoratos Gregorium Joannem Augustinowicz, Nicolaum Christophorum Bernatowicz, Nicolaum Awedykowicz alias Kulcha, Dominicum Bogdanowicz, seniores, et Joannem Albrachtum Muratowicz syndicum nationis Armenorum Leopoliensium suo et aliorum nomine coram nobis et iudicio nostro comparentibus et eundem terminum attentantibus. Nos cum praefatis senatoribus et consiliariis regni lateri nostro assidentibus expediendo praehabitam deliberationem nostram decretum, praetactum nostrum super magistratum et communitatem Leopoliensem ex parte et instantia nationis Armaenicae eiusdem civitatis in iudiciis relationum nostrarum propriarum Javoroviae feria quarta in crastino festi sanctorum Simonis et Judae apostolorum, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo primo prolatum, tanquam in causa publica, respectu iurium et privilegiorum utrique parti servientium obtentum

reponibile esse adinveniendum duximus, prout adinvenimus, eoque sublato et cassato, non descendendo ad cognitionem legalitatis praeallegatorum et exhibitorum rescriptorum nostrorum, partibus in ipso negotio principali iuridice experiri mandavimus. Quibus demum experientibus et ad rationes suas antierius illatas sese referentibus, nos cum saepedictis senatoribus et consiliariis nostris lateri nostro assidentibus, partium earundem controversiis et illationibus mature trutinatis iuribusque, privilegiis et decretis ab utrimque reproductis lectis et bene perpensis, considerando, quod fides Romano-Catholica, uti humanae salutis initium, et omnium bonorum fundamentum, ita regni vinculum et firmamentum, et quod regia potestas non solum ad mundi regimen, sed maxime ad ecclesiae et fidei catholicae praesidium, principibus sit collata, nec alia res animos et mores componit, quam religio, quapropter eo attento, quod cives nostri Armeni ad servandam animorum unionem et retinendum unanimem unius eiusdem religionis cultum ob evitandas omnis dissensionis et discordiarum occasiones, in fundamento regii decreti anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi quarti, non modo veram et unicam apostolicam Romanam fidem se profiteri asserant, sed etiam circa eandem morituros se velle iudicialiter declarent, imo eiusdem ultro, benevole, libere, palam ac publice publicam et solennem professionem, quandocunque libuerit, in se suscipiant, proinde tali ipsorum laudabili zelo acceptato eosdemque opportune tempore adimpleto, indulta et libertates sequentes actione moderna praetensas iisdem Armenis largimur et declaramus. Et quidem in primo puncto respectu praetensi affectati et in rescriptis nostris supraspecificatis appositi per seniores Armenorum consularis tituli. Quonium haec eadem denominatio et titulus consul in praemium meritorum et ministerii curarumque publicarum olim dabatur, solique et nonnisi magistratui cuilibet tanquam primo et praecipuo in civitatibus capiti continue de bono ordine et recto regimine consulenti cumque iactura fortunarum propriarum deliberanti de usu et praxi omnium in et extra regnum Poloniae urbium ac civitatum tribuebatur et proprie competit. Idcirco decernimus, quatenus nobiles et honorati seniores Armenorum Leopoliensium iidem omnes duodenarium numerum complectentes ab hinc non iam seniores aut consules, verum iudices Armenorum in civitate eadem degentium alias Sadowi Ormianscy nominentur, vocentur, scribantur, muniaque et officia vigore iurium, privilegiorum ac decretorum sibi ex antiquae competentium exerceant et nationi eidem praesint. Quoad vero libertatem a contributionibus personarum suarum affectatam sententiamus, ut iidem iudices Armenorum non quidem omnes in simul duodecim, verum per vices personae sex pro anno primo ad residentiam actualem more solito electae sive denominatae, a non solvendis contributionibus publicis et privatis, de domo seu lapidea, in qua unusquisque eorum ipse habitat, libertate gaudeat, alii porro sex eodem anno non residentes (ne populus in contribuendo aggravaretur) oneri huic solvendarum contributionum subiaceant. Sequenti autem anno reliqui iidem sex, qui vacabant ad residentiam, more solito vocentur, et tanquam actu residentes eadem immunitate non contribuendi toto integro anno fruuntur. Similiter in puncto segregationis et non admissionis ad fraternitatem iaculatorum eorundem iudicum Armenicalum, nos cum iisdem senatoribus et consiliariis nostris, ex quo crescentibus periculis debet quoque augeri numerus defensorum, adinvenimus, ut nobiles, spectabiles et honorati seniores eiusdem congregationis iaculatoriae ad numerum suum duodenarium, tres personas e medio nationis Armenicae eligendas acceptent, alboque dictae confraternitatis more ibidem practicato inscribant, ita ut ab hinc non duodecem, sed quindecim personae seniores artis iaculatoriae actualiter sint numerenturque. Isti porro tres ex gente Armena taliter cooptati et adscripti pari immunitate gaudeant, iuribus ac privilegiis eidem fraternitati antiquitus servientibus fruuntur ac in omnibus iisdem satisfaciant pareantue. Deinde in actoratu et citatione Armenorum respectu iurisdictionis et iudiciorum Armenis servientium per

magistratum Leopoliensem acsi turbatae, si quidem citati magistratus scilicet Leopoliensis, proposita non agnoscendo se semper iuxta praescriptum iurium ac decretorum regionum processisse et nonnisi in actionibus per decreta anteriora regia expressis atque iuxta quatuor articulos praesertim et saepius in causis criminalibus iudicasse sese iustificat. Ideo partes circa decreta serenissimorum antecessorum nostrorum superius exhibita, praecipue vero et signanter circa decretum serenissimi Vladislai quarti Leopoli feria quinta ante festum sanctorum Simonis et Judae apostolorum, anno Domini millesimo sexcentesimo trigésimo quarto, post solennes controversias eo nomine latum conservamus, utque nobilis et spectabilis magistratus consularis aut advocatus pro tempore existens vel iudicium scabinale (praeter articulos hos ratione fundorum seu bonorum immobilium, ratione homicidii, ratione furti, ratione excessus contra officium aut iudicium sive contra regimen boni ordinis, ratione gverricae invasionis domus, ratione tumultus excitati causationis et ratione vulnerum lethalium alias smiertelnych razow) sub praetextu actionum criminalium, violentiarum aut vulnerum inter quatuor articulos in decreto serenissimi olim Sigismundi Augusti Petricoviae in conventu feria secunda ante festum sanctae Agnethis anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio specificatos generice mentionatarum, criminalia late sumendo ad causas et actiones ullas super Armenos contra decreta illis et iudicio eorum servientia sese non ingerat, nec ultra tenorem decreti praesentis suam iurisdictionem extendere, arrogare usurpareque super ipsis pertentet nec audeat, nisi et non alias in causis, quae pure, mere, simpliciter, de plano et evidenter (absque ullo quaesito colore vel rationibus captatis) criminales fuerint, idque sub poena quadringentarum marcarum per decretum serenissimi Vladislai quarti Varsaviae feria secunda ipsa vigilia festi sancti Thomae apostoli, anno Domini millesimo sexcentesimo trigésimo octavo, duplicata et interposita per medium fisco et parti applicanda irremissibiliter casu contraventionis extendenda statuimus. Viceversa Armeni in casibus iisdem taliter expressis a iurisdictione magistratus aut iudicii civilis non se eximant, imo pareant seseque iustificent. Iudicium quoque Armenicale Leopoliense (praeter hos exceptos casus) omnes quascunque actiones et causas inter Armenos ab utrinque vel ex reatu Armeni intercedentes, tanquam suo foro competentes sine ulla magistratus aut iudicii civilis contradictione secundum iura et articulos suos Armenicales iudicet, definiat et decidat declaramus. Quod porro concernit quaerelam occasione non admissionis Armenorum ad excipiendum calculum et rationes de proventibus, tam ordinariis, quam extraordinariis civilibus, nos cum praefatis senatoribus, habita ratione aequitatis et iustitiae, quae omnes ad ferenda onera et solvendas contributiones obligatos a calculatione perceptorum expensarumque excludere non suadet, decernimus, quatenus ad rationes publicas et calculos proventuum in genere omnium contributionum ordinariarum et extraordinariarum annuatim vel per quartualia vigore iurium, privilegiorum decretorumque eo nomine servientium supra allegatorum fieri et expediri solitos, ad numerum decem virorum per decreta serenissimorum regum antecessorum nostrorum destinatarum etiam ex natione Armenica, unus e medio iudicum Armenicalium, per ipsosmet eligendus sive praesentandus vir idoneus prius iuramento corporali iuxta rotham per memoratos decem viros praestari solitam obstrictus admittatur et calculatoribus decem viris adiungatur, qui taliter admissus una et simul cum praefatis decem viris calculos, registra et rationes perceptorum et expositorum omnium civilium inspiciat, trutinet et subscribat, ad exactiones autem sive ad exigendas quasvis collectas aut contributiones laudatas iudices Armenorum unam vel duas ex natione Armenicali personas honestas possessionatas designare tenebuntur, qui in loco praetorii solito insimul cum exactoribus civilibus easdem exactiones contributionum diligenter et fideliter exerceat, rationem posthac redditurus, edicimus. Quoad laudandas, constituendas imponentasque per ordines civitatis, tum nationem Armenicam collectas

quascunque sive contri-butiones, in hoc puncto partes circa decreta divorum praedecessorum nostrorum prout supra reproducta, nominatim vero serenissimi Joannis Casimiri sub data Leopoli feria quarta post festum sancti Bartholomaei apostoli proxima, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio, post solennes partis utriusque eiusdem controversias promulgatum, tum et circa usum ac consuetudinem hactenus receptam conservamus, et quod deputati Armenorum non referendo se ad nationem suam contributiones laudatas concludere et illico subscribere teneantur declaramus. Porro in casibus subitaneis et repentinis partes circa decretum serenissimi olim Joannis Casimiri Leopoli feria quinta post festum sancti Bartholomaei apostoli, proxima anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio manutenemus. Quantum ad contributionem ex facultatibus civium casu necessitatis unanimi ordinum ac nationum laudo sancitam praevia taxa exigendam, nos cum toties nominalis senatoribus et consiliariis nostris ad parandam inter partes efficaciorum animorum unionem sancimus, quatenus haec eadem facultatum ac substantiae propriae civium et uniuscuiusque civis vel mercatoris taxa ab hinc per duos ex nobili et spectabili magistratu consulari, per unum ex collegio scabinali, per quatuor personas ex ordine tertio, per tres e medio iudicum Armenicalium, denique per duos ex natione Ruthenorum semper ab unoquoque ordine et natione electos seu designatos praevio corporali iuramento, de fideliter et iuste seposito amici vel inimici, amoris et odii omni respectu taxando per eosdem deputatos praestando expediatur contributioque laudata exigatur. Quod spectat susceptionem Armenorum tam indigenarum, quam extraneorum ad ius civitatis magistratui obiectam. Insistendo decreto serenissimi Joannis Casimiri Varsaviae feria tertia in crastino festi sancti Laurentii martyris anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto declaramus et inhibemus, ne nobilis ac spectabilis magistratus Leopoliensis homines extraneos alienigenas, utpote Turcos, Saracenos et Armenos externos etiam, nec illos, qui in civitatibus ac oppidis regni Poloniae commorantur vel cohabitantes, ad libertates et iura civitatis ac immunitates Armenis civibus Leopoliensibus concessas servientes ampliatasque suscipere et in album civitatis inscribere unquam praesumat, nisi sit vel fuerit a iudicibus Armenorum Leopoliensium debite recommendatus et praesentatus. In puncto Graecorum mercatorum extraneorum contra iura depositarii in ulteriorem Poloniam cum mercibus, omisso depositario Leopoliensi proficisci acsi per nobilem et spectabilem magistratum privatim permissionis, ex quo actores natio Armenica hanc obiectionem minime probant nec deducunt, ideo incompetenti hac in parte actione adinventam, citatum magistratum de plano liberamus. Intuitu autem propinationis liquorum, quasi Armenis denegatae nationem Armaenicam totam adeoque omnes Armaenos ius civitatis legitime habentes, sive sint possessionati sive non, circa decreta hac in parte lata, praesertim serenissimi Joannis Casimiri Varsaviae feria tertia in crastino festi sancti Laurentii martyris anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto, tam in puncto propinationis, quam respectu mercaturae et artificii manutenemus, cum hac expressa declaratione, quod quoties contigerit, duos aut tres haeredes in una eademque lapidea seu domo in ipsa civitate manere sortisque suas haereditarias possidere, liberum licitumque esse debeat unicuique haeredi possessori propinationem, decreto regio praeexpresso permissam exercere, ita tamen, ut non omnes omnia, sed singuli singula, unus vinum, alter cerevisiam sive crematum, tertius mulsum propinare teneatur. In quo nobiles et honorati iudices Armenorum attendentiam ex mente eiusdem decreti regii anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi quarti habeant provideantque ordinamus. Insuper in puncto collectae seu contributionis extraordinariae pro litigio aut pro processu occasione quarumcunque rerum et praetensionum cum natione Armena intercedenti laudari solitarum exindeque damnorum praetensorum, nos cum senatoribus et consiliariis nostris lateri nostro assidentibus magistratum hac in parte pro nunc ab ista obiectione absolvimus. In futurum

tamen in casu simili easdem contributiones sive collectas extraordinarias modo solito et consueto currere debere declaramus, hac praecautioe adiecta, quod si et in quantum magistratus temerarii litigii compertus fuerit esse reus, eo casu contributiones ab Armenis exactas, unacum litis expensis restituere tenebitur. Et e contra Armeni, si similiter temerarii litigii arguentur esse rei, tam contributiones per se exolutas perdere, quam et expensas litis exoluere erunt adstricti decernimus et sententiamus. Damna demum et litis expensas mutuo erogatas et praetensas, ex quo pars utraque iura sua tuebatur, abinvicem inter easdem partes compensamus praesentis decreti nostri vigore. In quorum fidem praesentibus sigillum regni est appressum. Actum Zółkiewiae in Russia, in iudiciis relationum nostrarum propriarum feria quarta pridie festi sancti Valentini presbyteri et martyris, scilicet die decima tertia mensis Februarii, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo sexto, regni nostri anno duodecimo.

Michael Radzieiowski, episcopus Varmiensis, procancellarius regni.

Relatio illustrissimi et reverendissimi in Christo patris domini Michaelis Stephani comitis in Radzieiovice et Kryłow Radzieiowski, episcopi Varmiensis et Sambiensis, procancellarii regni, terrarum Prussiae praesidis. Locus sigilli minoris cancellarie regni.

Stephanus Hankiewicz, decretorum curiae regni notarius.

Ан III, Божою ласкою король (*титулатура*). Повіdomляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім та кожному. Було віднесено до нас та суду наших власних реляцій нашим асесорським судом справу або справи, розпочату або розпочаті взаємними позовами нижче вказаними сторонами, і перш за все на вимогу і позов шляхетного королівського обвинувача та його позивачів чесних старших та всієї громади вірменської нації нашого міста Львова на шляхетних, знаменитих, чесних і славетних бурми́стра, райців, війта, лавників, регента, “40-а мужів”, лонгерів¹ та всю громаду того міста Львова, покликаних про те, хоча всі декрети, а особливо ті, в яких проявляється вища повага наших попередників, завжди мають силу та їх повинні дотримуватися непорушно та зберігати, а порушників їхніх (декретів) рядом покарань стримувати, тим не менше відповідачі порушили такі наші декрети, дипломи, постанови і розпорядження та злегковажили їхньою силою, хоча добре знали, оскільки позивачі багато разів вказували їм на те, що у відповідності з приписом та постановою тих декретів справи осіб вірменської нації у будь-яких випадках (за винятком 4 статей) з будь-якими особами, з якими ведеться суперечка, вийняті з їхньої міської юрисдикції, що найяснішими нашими попередниками була встановлена окрема юрисдикція чи вірменський суд для судження таких справ, а щоб не наважувалися у таку (юрисдикцію) втручатися, було звернено увагу на серйозні покарання. Однак, зловживаючи перевагою та виходячи (за межі) своїх урядів, присвоюючи собі якби приватну владу, як вони самі, так і їхні попередники на тих урядах, львівські бурми́стри, райці, війти та лавники, втручаючись у вірменські справи та процеси, які (ведуться) особами вірменської нації з обох сторін, так і в інших (справах), коли є люди різного стану, силою собі захопили та захоплюють. Ті (справи) частково окремо судили урядом бурми́стра, частково раецьким судом чи міським судом без огляду на те, що (люди) вірменської нації були здебільшого невинні душею й у терпінні, при вилученні (їх) від суду та юрисдикції, цілком невідповідно судили. При втручанні позивачів за своїми правами, привілеями та декретами, вони, захищаючи свою юрисдикцію, судили невинних, як вище сказано, у найнереальніших справах, підтримуючи це майже для страждань, встановили над позивачами тільки свою власну юрисдикцію, обплутали важкими декретами, карали штрафами, ув’язнювали у в’язницях ратуші, не зважаючи на межі свого суду. Проти будь-якої християнської побожності затримували декого (з вірменів) у тих (тюрмах) на свято св. Пасхи, і до цього часу залишаються при своїй приватній зухвалості, хоча це не узгоджується з багатьма декретами наших найясніших попередників, а також найновішою нашою грамотою². А тими привілеями і декретами наших попередників певно майже від заснування нашого міста встановлено, що податки, які стосуються громадського добра і які несуть рівно ж міщани та жителі Львова, без згоди та підпису позивачів станами міста не можуть бути ухвалені. Тим не менше відповідачі проти тих декретів ухвалили та встановили певний податок, названий донативою³, абсолютно без відома і згоди та підпису позивачів. За цим податком, величезним та невідповідним майну позивачів своєї нації, ці позивачі сплатили та віддали суму у 7 тисяч польських злотих. Однак, вони (райці) наважилися послати та надіслати драгунів до будинків та кам’яниць позивачів на

¹ Лонгер – член колегії міста, що займалася фінансово-економічною діяльністю.

² Очевидно, декрет від 28 травня 1678 р. (див. док. №103).

³ Донатива – податок з купців на надзвичайні потреби держави (див.: VL, III, р.194 (1620 р.), р.279 (1628 р.), р.292 (1639 р.).

свято Різдва Господа Христа, не маючи до Нього ніякої поваги, щоб вони (драгуни) стягнули ще більшу суму. А щодо інших податків, як державних, так і приватних міських, ухвалених ними без згоди нації позивачів, то наклали на позивачів суму понад будь-яку пропорцію та рівність. І коли депутати нації позивачів або відсилаються щодо суми необхідного податку до зборів свого консулату (старших) та нації, або також не дають згоду на непотрібний та неналежний податок і не хочуть підписати ухвалу на такий податок, однак відповідачі силою примушують до сплати такого податку. Відповідно так багато разів, які на найближчому терміні (суду) будуть перераховані, для поганьблення декого з позивачів приводили на ратушу під своєю міською сторожею, а деяких для їхньої зневаги, не знати з якої причини, там під охороною у ратуші затримували. І хоча немає нічого більш справедливого, як те, щоб податки, які спільним тягарем несуться, підлягають спільному підрахунку, однак відповідачі, щоб не виявилось розтягування багатьох податків позивачів, розтриньканих у приватне користування і вигоду, маючи наші королівські, приватні (міські) та допоміжні прибутки, розподілення яких не може здійснюватися без згоди позивачів, і мають прибутки використовуватися на укріплення міста, ремонт та збереження валів, мурів та башт, однак на це ними (райцями) не використовуються, а навпаки – не відомо на що розтринькуються. Теперішніх позивачів, які тішаються різними з ними прерогативами міста і зацікавлені у збереженні міста, виступаючи проти нашої постанови¹ та зневажаючи її силу, не хочуть допустити до підрахунку міських і королівських прибутків та будь-яких державних і приватних доходів та податків, що звично проводиться кожного року перед виборами магістрату, хоча просили багато (разів). Навпаки своїми фіктивними та ілюзорними відповідями від підрахунку тих рахунків та перевірки королівських кас їх виключили і до цього часу виключають і не допускають.

Крім того, для розхитування прав, які слугують позивачам, приймають у міське право і до міста східних прибульців-вірменів проти припису привілеїв та караючих мандатів, без згоди та рекомендації позивачів, дозволяють їм займатися торгівлею та різними ремеслами, сприяють їм з великими збитками для патриціїв львівської вірменської нації. Проти законів і права складу дозволяють приїжджати до Польщі грекам-купцям та торгувати їм зі збитками та втратами для позивачів.

Не задовільняючись порушенням прав, привілеїв та декретів, які слугують позивачам, доводячи до ослаблення їхнього змісту під приводом неіснуючих заборгованостей (у сплаті) деяких податків, вимагають від позивачів величезних сплат як від маєтних, так і немаєтних, які не мають жодного майна, тільки тому, що вони вірменської нації. Одним заважають жити по-чесному, інших ув'язнюють, деяким без будь-якої причини закривають склади з різними аптекарськими товарами та підвали з винами та нібито офіційною печаткою запечатують (як це зробили під час минулого ярмарку на свято Агнети²). Іншим дозволяють платити від шинкування напоями не за давніми квитачіями, але за своїм бажанням. Багато інших несправедливостей та обтяжень завдали і не перестають завдавати як особам, так і майну позивачів, як про це в окремих протестах (до яких відноситься і цей виклик) спеціально міститься і на термін позову буде ширше запропоновано і виведено.

¹ Декрет від 28 травня 1678 р. (див. док. №103).

² За католицьким календарем день св. Агнети – 21 січня.

На останок, хоча ми в останній час обдарували нашою грамотою та розпорядженням для кращого порядку, що матимуть силу назавжди, у відповідності зі справедливості та правотою тих позивачів, яких юрисдикцію ми забезпечили, закріплену багатьма декретами, ми наказали допустити тих позивачів до вищезгаданого підрахунку та обліку. Серйозно стримуємо, щоб насильно не змушували ставити їх підпис на ухвалях про податки через затримку їх на ратуші. Встановлюємо, щоб оцінка маєтків, будинків, кам'яниць вірменів проводилась тільки їхніми депутатами. Далі, будинки і кам'яниці райців-позивачів звільнили від будь-яких податків з тих їхніх помешкань за прикладом всіх магістратських (райців) та заявили, що з громади вірменської нації щонайменше 4 особи мають прийняти у стрілецьке братство під покаранням у тисячу злотих. Відповідачі, порушивши явним чином грамоту нашого розпорядження¹ та найвищу королівську повагу, після отримання цієї грамоти, коли продовжувалася почата відповідачами суперечка неналежно та брехливо, вже після (суду) нашого двору, без будь-якого дозволу позивачів ухвалили 15 податків на велику суму, вимагаючи їх силою, опечатали числом до 12 складів з товаром райців-позивачів та інших (вірменів), хоча вони сплатили цей податок з інших будинків, з великим недовір'ям до купецької чесності не хотіли зняти печатки на вимогу позивачів (таким чином порушили згадану вище нашу грамоту). Окрім цього, нікого з вірменської громади не прийняли у стрілецьке братство, тому порушили нашу грамоту, підпали і викликали на себе встанов-лений там штраф.

Приховуючи ці очевидні порушення та завдані величезні несправедливості для наших прав, привілеїв, декретів, розпоряджень та постанов, що слугують позивачам, мало того не перестають оголошувати та оголошують, що наші декрети (прийняті) через невдалу поінформованість (канцелярії) та поганий виклад, підкопуються проти права, як достоту всі вищезгадані (декрети) вони самі мають цілком схвалювати.

Таким чином, вони (райці) були викликані, щоб побачити та заслухати їх, як з приводу прав, привілеїв та декретів наших найясніших попередників, через присвоєння собі юрисдикції приватною владою у справах позивачів, так і щодо порушення наших грамот, щоб покарати їх штрафами, які спадають на них і у тих (грамотах) згадуються, та за силою королівських декретів, що стосуються їх. А щодо як давніх прав, привілеїв і декретів, так і грамоти нашого уточнення та розпорядження, позивачам у всіх пунктах непорушно відповідно до їхньої сили та інших наших покарань (вважали) зберегти та залишити; у всіх податках встановлюємо між відповідачами та позивачами у майбутньому пропорційність та рівність. Відповідачі відмінюють прийняття вірменів-прибульців до (міського) права та міста без рекомендації позивачів; з приводу попередніх прийнять, то на них поширюється міць караючих мандатів. Далі, щодо пропуску грецьких купців, що оминули склад, то через це порушення складу відповідачі мають бути покарані і щоб такого у майбутньому робити не наважувалися під суворою заборонаю; вищезгадані їхні розпорядження скасовуються, відмінюються та анулюються. Втрати, нанесені вищезгаданим позивачам і спричинені ними (відповідачами), у термін ліквідації мають компенсуватися. І щоб у майбутньому не наважувалися завдавати та обтяжувати подібними несправедливостями осіб та майно позивачів, яких з (часу) цього позову ми приймаємо під нашу королівську протекцію разом з їхніми товарами, майном та особами, і щоб (не обтяжували) їх рядом яких-небудь податків аж до нашого вирішення даної справи, стримуємо,

¹ Див. док. №104 (20 липня 1678 р.)

щоб не наважувалися зазіхати під загрозою відміни (привілеїв) та покарань, встановлених для порушників наших декретів. Серйозно звертаючи увагу, відповідачі засуджуються до (відшкодування) збитків та витрат суперечки, що зазнають або будуть зазнавати позивачі. Далі, встановлюється і приймається вирок у справах виконання права та (судового) терміну проти тих (відповідачів) щодо вище-згаданих (порушень).

Далі, позовом та на вимогу того шляхетного королівського обвинувача та вищезгаданих позивачів шляхетних і знаменитих бурмистра, райців, вйта, лавників, регента, “40-а мужів” і всієї громади міста Львова зворотно позвані чесні старші львівських вірменів таким чином, що як за давніми, так і недавніми декретами та постановами наших божественної (пам’яті) попередників, польських королів, було вирішено і встановлено та забезпечено закладами, щоб ніхто ніколи не відновлював нижчеописані незгоди, суперечки, чвари та ворожість між станами та націями нашого міста та не викликав будь-який безлад, заколот чи збурення. Навпаки, щоб всі дотримувалися меж свого уряду, вічно зберігали мир та злагоду, без яких розвалюються вали та фундаменти міста як від небезпечної блискавки; декрети та постанови щодо прав, прерогатив та правових підстав корпорації, стану і нації нашого вищезгаданого міста, особливо у справі доброго порядку, громадських зборів та встановлення податків, підтримання тягарів міста, відновлення прав складу, що були видані найяснішими нашими попередниками після ряду суперечок сторін і на письмі на вічні часи хай дотримуються та виконуються. Тим не менше, ці (вірмени), не пам’ятаючи про свої обов’язки та присяги, за якими законно повинні виявляти повагу, послух та підпорядкування своєму суду магістрату за приписами наших декретів і з необхідності коритися, щоб завжди як раніше, так і в ці сумнівні та страшні часи не наважувалися схилитися до різних махінацій та змов проти законного магістрату, який представляє нашу королівську руку, проти безпеки королівства і з небезпекою для міста, що знаходиться на кордонах королівства.

Не боячись покарань за вищезгаданими декретами, статутами і постановами найясніших наших попередників, які є забезпечені закладами, (вірмени) допустили до порушення та (виявили) явний та очевидний спротив їм. Таким чином, коли невдоволені давніми правовими підставами, якими завжди користувалися їхні попередники від заснування міста, вже не старшими своєї вірменської нації наказують оголошувати, підписувати і називати, а райцями. Для цієї мети якесь розпорядження та привілеї, вільності та звільнення від міської юрисдикції, податків і тягарів проти прав, свобод, дипломів і декретів міста, що суперечать їхньому законному магістрату та навіть для всього міста добилися та винесли з нашої канцелярії через погану поінформованість. Після цього вносять безлад у суд та громадські наради станів, з наміром призупиняють та затримують рішення станів та їхнє підписання або також легковажно відмовляються підписати і відмовляються нести тягарі міста порівно з міщанами. Крім цього, ніяк не дозволяють своєму законному магістрату зробити стягнення з їхніх маєтків та осіб, та інші вигадки та спроби вони вигадували для звільнення від влади, скинення послуху та скасування, руйнування та ухилення від влади їхнього законного магістрату. Та своїм прикладом та переконуваннями, навіть застосовуючи недозволені погрози, хотіли, щоб інші міщани їм співчували та привели їх до подібних зухвалостей та злочинів. До одного завжди вели, щоб міщани завжди перебували у душевній незгоді та місто зачахло, роздрте ударами суперечностей, точніше, щоб місто цілковито загинуло через їхнє прагнення до внутрішньої боротьби. Вищезгадане (вони) робили для применшення нашої королівської поваги, на порушення прав, дипломів, свобод, декретів міста і для шкоди особам, що входять у раду

магістрату. Цим фактично заслужили на штраф, встановлений для цього за законом та вже забезпечений у декретах наших найясніших попередників, а саме 24 тисячі польських злотих, все це у термін (суду) вони повинні доказати детальніше.

Так, їх викликали, щоб побачити і заслухати, (ми вважали) їх засудити до таких штрафів і покарати за такі зухвалості та вчинки законним штрафом, а ті будь-які розпорядження, привілеї, свободи і звільнення, випрошені та винесені ними (з канцелярії), відміняються, скасовуються і все інше, що вони намірялися, анулюється і засуджуються до (сплати) на судові збитки та витрати. Більш детально про це говориться у позовах у суд, виданих обома сторонам.

Відповідно до тих позовів, виданих окремо та взаємно, а також відповідно до нашого повторного позову для складання декрету (для ревізії), отриманого в наших судах чесними старшими всієї львівської вірменської нації у зв'язку з позовом на магістрат та громаду того міста, вказані вище сторони, відповідно позивачі та відповідачі, перед суд наших асесорів прийшли та сперечалися у понеділок на другий день після неділі "Юбіляте", року Божого 1681¹. Суд наших асесорів скасував цей контумаційний декрет, виданий для вірменських старших та громади у вівторок перед святом обраної вдови св. Ядвіги у 1679 р.² Порівнявши зустрічні позови та звинувачення обох сторін, взявши до уваги, що з обох сторін піднімають та подають королівські права, привілеї, декрети та розпорядження, (асесорський суд) передав ці сторони разом із станом справи до нас та суду наших власних реляцій та зберіг термін у цьому нашому суді без повторного позову. Між тим, щоб у цей час не розладнався порядок у місті та (була) єдність душ співміщан, (суд) залишив обидві сторони при давніх розпорядженнях та звичаях, як щодо юрисдикції, так і щодо податків, аж до кінцевого рішення справи обох сторін.

У цей час відтермінування справи старші і вся нація вірменів, міщан та мешканців Львова отримали контумаційний декрет (з боку) шляхетного і знаменитого магістрату, станів і громади Львова, (виданий) у Яворові у середу, на другий день свята св. апостолів Симона та Юди того 1681 р.³, для складання (на ревізію) якого був виданий наш позов до того шляхетного львівського магістрату, станів та громади. Однак вони вдруге не з'явилися у термін, що виходив з того нашого позову, до нашого суду асесорів. Через їхній спротив було оголошено другий декрет також у Яворові, у суботу, перед неділею "Рогатіонум", а саме 6 травня, року Божого 1684. Подібно ж було оголошено наш позов старшим та всій нації львівських вірменів для складання (на ревізію) та скасування та цілковитого відновлення вищезгаданої справи чи справ з боку шляхетного і знаменитого львівського магістрату, станів та громади. Далі, у кінцевий термін, що виходить з цього нашого позову, виданого для складання (на ревізію) декрету, частозгадувані сторони постали і сперечалися перед судом наших асесорів у Варшаві, у суботу після свята Відвідин Пречистої Діви Марії, а саме – 7 липня в минулому 1685 р. Суд наших асесорів цілком відмінив і скасував контумаційний декрет, виданий (на користь) львівського магістрату і громади у Яворові в суботу, перед неділею "Рогатіонум", а саме 6 травня 1684 р., на вимогу вірменської нації, який (декрет) прийшов для складання (на ревізію). (Суд) наказав цим же сторонам тягатися щодо другого подібного контумаційного декрету, отриманого вірменами у

¹ 28 квітня 1681 р.

² 10 жовтня 1679 р.

³ 29 жовтня 1681 р.

суді наших власних реляцій у середу, на другий день після свята св. апостолів Симона та Юди, року Божого 1681¹. А коли ці сторони закінчили тяжбу, згаданий суд наших асесорів передав ці вищезгадані сторони до нас і до суду наших власних реляцій разом із станом всієї справи, зберігаючи термін без будь-якого повторного позову до наших судів. Між тим, щоб за цей час не порушився порядок у тому нашому місті Львові і щоб залишалася непорушною єдність душ співміщан, (суд) залишив та зберіг дві сторони при давніх розпорядженнях та звичаях як щодо юрисдикції, так і щодо податків (що всі особи вірменської нації, а також присяжні старші львівських вірменів були зобов'язані сплачувати), до остаточного рішення справи обох сторін. У термін, що випадає з вищезгаданого відтермінування суду наших асесорів, вищезгадані сторони, а саме позивачі, (які вимагають) складання (декретів), шляхетні і знамениті бурмистр, райці, вїйт, лавники, регент, “40-а мужів”, вся громада нашого міста Львова в особі шляхетних і знаменитих доктора обох прав Матія Кучанковича, Альберта Купинського, доктора медицини Андрія Шимоновича, наших секретарів і райців та чесного Домініка Гепнера, синдика цього міста, і відповідачі, а саме, шляхетні та чесні старші і вся нація львівських вірменів, в особі шляхетних і чесних Йоана Августиновича, Миколая Бернатовича, Симона Муратовича, Домініка Богдановича, Симона Манчукевича, старших львівської вірменської нації, Йоана Альбрехта Муратовича, синдика цієї ж нації, далі славетних Миколая Гандзейовича і Якоба Пірумовича з вірменської громади, стали перед нами і судом наших власних реляцій і сперечалися тут, у Жовкві, у п'ятницю, а саме в день святого Навернення апостола Павла, тобто 25 січня цього року.

(Сторона) позивача, яка (вимагає) складання (декретів), запевнила, що вищезгаданий контумаційний декрет, отриманий вірменською нацією на судах наших власних реляцій, не може підтримуватися через різноманітні правові причини, викладені у нашому суді на словах. Також одночасно (позивачі), наводячи свій позов, прочитали вищезгаданий наш виклик, виданий на їхню вимогу, і просили вирішити його по суті.

Ми разом із сенаторами та радниками королівства, що засідали біля нас, розглянувши суперечки та наведення сторони позивача, яка (вимагає) складання (декретів), ми перенесли продовження цієї справи на інший судовий день та зберегли термін вищезгаданим сторонам для продовження судового процесу, що ведеться між ними, для відповіді теперішній позваній стороні, а саме вірменській нації, і натомість для пропонування (позиції) зі свого позову. У термін, що виник через наше недавнє відтермінування, згадані вище сторони стали перед нами та нашим судом і знову розпочали судові змагання. І теперішня повторно викликана вищезгадана (сторона) шляхетні і чесні старші і вся нація львівських вірменів, підтверджуючи правдивість нашого вищезгаданого контумаційного декрету, знову прочитали свій виклик та перейшли до головної справи, зміцнюючи зміст цього позову та наших дипломів, виданих для них королівською канцелярією, перший – від 28 травня і другий – від 28 липня, року Божого 1678²; різні декрети між львівським магістратом, що завжди викликався, та вірменами (у справах) між собою, а саме: найяснішого Сигізмунда 1510 р. у Пйотркові, в суботу, перед

¹ 29 жовтня 1681 р.

² Див. док. №103-104.

неділею “Окулі” Чотиридесятниці¹, далі того ж Сигізмунда в Кракові, у вівторок, після свята св. Луки євангеліста, 1518 р.², зразу ж після цього Сигізмунда Августа в Пйотркові, в понеділок перед святом св. Агнети 1563 р.³, Владислава IV у Львові, у четвер перед святом св. апостолів Симона та Юди 1634 р.⁴, а також цього ж найяснішого Владислава IV у понеділок, напередодні свята св. апостола Фоми 1638 р.⁵, після цього того найяснішого святої пам’яті Владислава у суботу, перед святом св. Марії Магдалини 1646 р.⁶, крім цього привілей Казимира Великого в п’ятницю, в час октави свята св. П’ятидесятниці 1356 р.⁷, далі декрет короля Казимира 1469 р.⁸, декрет Сигізмунда III у суботу, в час октави свята найсвятішого Тіла Христового 1602 р.⁹, привілей короля Людовика з датою 1380 і королеви Єлизавети – 1379 р.¹⁰. Крім цього посилення на комісарський декрет 1615 р. у понеділок, на другий день після неділі святої та неподільної Трійці¹¹, до того ж декрет найяснішого Яна Казимира у Львові, у середу, після свята св. апостола Бартоломея 1663 р.¹², далі другий декрет того ж найяснішого короля, наданий у 1654 р.¹³, також подали окремі декрети, видані (у справах) між вірменами та приватними райцями та міщанами, а саме: у п’ятницю, у день свята св. мучеників Фабіана і Себастьяна¹⁴ й у середу, у день свята св. Приска¹⁵, далі – у суботу, після октави Богоявлення, року Божого 1651¹⁶. Також показали розпорядження від 17 грудня 1630 р. і другий – від 22 січня 1661 р., далі два недавніх розпорядження, про відміну яких зараз йде справа, а саме: перший, датований 28 травня, другий – 20 липня 1678 р., отримані в Яворові¹⁷. На останок, покликалися на підтвердження привілею зрівняння (у правах), наданого станами королівства всьому місту року Божого 1659 р. на вальному сеймі королівства, відновленого найяснішим королем Михайлом, нашим попередником, року Божого 1671¹⁸, далі, конституції королівства, особливо 1659 (року) під назвою “Декларація привілею міста Львова”¹⁹, а також конституції 1676 (року) під назвою “Місто Львів”²⁰; вносили інші докази про (своє) право, справедливість та рівність.

¹ 2 березня 1510 р. (док. №59).

² 19 жовтня 1518 р.

³ 18 січня 1563 р. (док. №82).

⁴ 26 жовтня 1634 р.

⁵ 20 грудня 1638 р.

⁶ 21 липня 1646 р.

⁷ 17 квітня 1356 р. (див.: Привілеї, №1).

⁸ Див. док. №48.

⁹ 8 червня 1602 р.

¹⁰ Див. док. №34-35.

¹¹ 15 червня 1615 р.

¹² 29 серпня 1663 р.

¹³ Див. док. №99.

¹⁴ 20 січня 1651 р.

¹⁵ 18 січня 1651 р.

¹⁶ 14 січня 1651 р. (док. №97).

¹⁷ Див. док. №103-104.

¹⁸ Нобілітаційний привілей міста Львова 1661 р. та його підтвердження 1671 р. див.: Привілеї, №196, 199.

¹⁹ Див.: VL, IV, р.290.

²⁰ Див.: VL, V, р.180-181.

З іншого боку, львівський магістрат та громада покликалися на свої права, привілеї та різні декрети, видані для міста, і на словах спростовували докази вірменів, також виставляли, насамперед, недійсність вищенаведених декретів, виданих на користь вірменської нації, з причин, наведених на словах, та представили інше супротивне наше розпорядження, видане 24 квітня 1679 р. та просили, щоб залишити їх при ньому.

Ми разом із сенаторами і радниками королівства, що засідають біля нас, вислухавши суперечки тих сторін, які стали перед нами та нашим судом у понеділок, після свята св. апостола Павла, тобто 28 квітня, обережно сперечалися між собою, порадилися щодо винесення нашого вироку у цій справі та зберегли тим сторонам термін перед даним нашим судом без будь-якого повторного позову.

Таким чином, у сьогоднішній законно залишений термін, що тепер виходить з нашого вищезгадуваного обговорення і який до цього часу продовжується для вищезгаданих сторін; ось (сторона) позивача, яка (вимагає) складання (декретів), шляхетні, знамениті, чесні і славетні бурмистр, райці, вїйт, лавники, регент, “40-а мужів” і вся громада нашого міста Львова, в особі шляхетних і знаменитих доктора обох прав Матія Кучанковича, Альберта Купинського, наших секретарів, райців, та чесного Домініка Гепнера, синдика того ж міста, разом зі шляхетними Франциском Влошкевичем та Матієм Колинським, а теперішня (сторона) відповідача, а саме, шляхетні та чесні старші і вся громада львівських вірменів, в особі шляхетних і чесних Григорія Йоана Августиновича, Миколая Христофора Бернатовича, Миколая Аведиковича, по-іншому Кульха, Домініка Богдановича, старших, та Йоана Альбрехта Муратовича, синдика нації львівських вірменів, від себе та всіх інших стали перед нами та нашим судом і чекали на цей термін.

Ми з вищезгадуваними сенаторами і радниками королівства, які засідають біля нас, виконуючи (рішення) вищезгаданого обговорення, наш вищенаведений декрет щодо львівського магістрату та громади, виданий з боку та на вимогу вірменської нації того міста в судах наших власних реляцій, у Яворові, у середу, на другий день після свята св. апостолів Симона та Юди, року Божого 1681¹, як одержаний у державній справі, беручи до уваги права та привілеї обох сторін, вважали, що (декрет) має бути відкритий для складання (на ревізію), як і відкриваємо (для ревізії), щоб він був відмінений та скасований без вивчення законності вищенаведених та представлених наших розпоряджень, та наказали сторонам сперечатися судово у головній справі.

Тільки після суперечок та наведення своїх вище внесених доказів чи з часто згадуваними нашими сенаторами та радниками, які засідають біля нас, зріло зваживши суперечки та твердження обох сторін, прочитавши та добре дослідивши права, привілеї і декрети, наведені обома сторонами, вважаючи, що римо-католицька віра є як початок людського спасіння та підстава всякого добра, також сув'язь і підпора королівства, та що королівська влада є надана володарям не тільки для управління світом, але найбільше – для захисту католицької церкви та віри, та що ніщо інше не з'єднує душі та звичаї, крім релігії; тому взявши до уваги, що наші міщани-вірмени для збереження єдності душ та утримання одного культу тієї релігії, для уникнення будь-яких причин до розходжень та незгод, на підставі королівського декрету 1654 р., не тільки твердять, що визнають правдиву і єдину апостольську римську віру, але

¹ 29 жовтня 1681 р.

також декларують у судовому порядку, що хочуть вмерти за неї, більше того, добровільно, свobodно, явно та відкрито роблять публічне і святкове визнання, коли будь-хто захоче; тому, приймаючи таку похвальну ревність, знайшовши вчасно цей час, даруємо та оголошуємо тим вірменам наступні звільнення і свободи, що виходять із сучасної справи.

У першому пункті, щодо претензій до титулу “райці”, бажаного для вірменських старших та визначеного у наших вище перерахованих розпорядженнях. Оскільки ця сама назва і титул райці давався раніше у нагороду за заслуги та за старанну громадську службу, і тільки лиш будь-якому магістрату як першій і важнішій голові в містах, що постійно турбується про хороший порядок та належне управління, дораджує з втратою власних маєтків, ділиться з користю та практикою зі всіма містечками та містами, що є в Польському королівстві і поза ним; тому вирішуємо, щоб шляхетних та чесних старших львівських вірменів, що складаються з числа всіх тих дванадцяти, відтепер вже не називали старшими чи райцями, але називалися, кликалися та писалися суддями вірменів, які живуть у тому місті, і щоб виконували обов’язки та уряди, які належні їм здавна за силою прав, привілеїв та декретів, та очолювали цю націю.

А щодо бажаного звільнення від податків своїх осіб (суддів), постановляємо, щоб ці вірменські судді не всі одночасно дванадцять, але по чергово по шість, вибраних або назначених на перший рік до реального засідання (в судах) за прийнятим звичаєм, користувалися свободою несплати державних та приватних податків від будинку чи кам’яниці, в якій один з них власне мешкає, а інші шість (суддів), які не засідають (щоб народ не обтяжувався податками), підлягають такому тягарю сплати податків. А наступного року ті інші шість (суддів), які не засідали (у судах), покликані за прийнятим звичаєм і як за посадою тих, що засідають, будуть цілий рік користуватися звільненням від податків.

Подібно в пункті про відокремлення та недопущення у стрілецьке братство¹ тих вірменських суддів, ми з тими нашими сенаторами і радниками прийшли до думки, коли збільшується небезпека, то має зростати число захисників, щоб шляхетні, знамениті та чесні старші того стрілецького братства прийняли до свого числа дванадцяти три особи, обрані від вірменської нації, та записали їх у альбом згаданого братства за звичаєм, що там практикується, так щоб відтепер було і рахувалося не дванадцять, а п’ятнадцять осіб-старших стрілецького мистецтва. Далі, ті три (старші) з вірменського роду, прийняті і записані таким способом, мають тішитися рівними свободами, користуватися правами і привілеями, що здавна слугують тому братству, і в усьому хай їх задовольняють та слухаються.

Далі, щодо позову та виклику вірменів, які стосуються юрисдикції та вірменських судів, що ніби-то порушуються львівським магістратом. Якщо відповідач, в саме львівський магістрат, не погоджуючись з твердженнями, виправдовується, що він завжди чинив відповідно до приписів прав та королівських декретів та судив тільки (у випадку) дій, визначених попередніми королівськими декретами і відповідно до чотирьох статей, особливо і найчастіше у кримінальних справах, тому залишаємо сторони відповідно до вищевикладених декретів наших найясніших попередників, а особливо і ясно при декреті найяснішого Владислава IV, наданого у Львові, у четвер перед святом св. Симона та Юди, року Божого 1634², після прийнятих суперечок з цього приводу. І ми встановлюємо, щоб шляхетний та знаменитий раєцький магістрат чи вїйт,

¹ Стрілецьке братство було засноване грамотою Генріха від 2 травня 1574 р. (див.: Каталог, №656), хоча і раніше в місті існував звичай вправлятися у стрілянні до мішені.

² 26 жовтня 1634 р.

що на той час буде, або лавничий суд (окрім тих статей щодо ґрунтів або нерухомих маєтків, з приводу вбивства, злодійства, злочину проти уряду або суду, чи дотримання доброго порядку, з приводу насильницького нападу на будинок, з приводу виправдань у підбуренні до заколоту і з приводу смертельних поранень) з приводу кримінальних дій, насильств чи поранень, визначених серед чотирьох статей у декреті найяснішого покійного Сигізмунда Августа в Пйотркові, на сеймі, в понеділок перед святом св. Агнети, 1563 р.¹, згаданих загально, широко розуміючи кримінальні справи, не втручалися проти тих декретів у будь-які справи і дії над вірменами, які належать їх (вірменів) судові, і щоб не намагалися і не наважувалися поза зміст даного декрету свою юрисдикцію поширювати, приписувати та присвоювати щодо них (вірменів); і тільки лише у справах, які цілком, явно, виключно, просто і безсумнівно будуть кримінальними (без будь-якого надуманого приводу чи винайдених причин). І це (встановлюємо) під штрафом у 400 гривень, подвоєним і що накладався за декретом найяснішого Владислава IV у Варшаві, у понеділок напередодні свята св. апостола Фоми, року Божого 1638², який припаде наполовину скарбниці та стороні(-непорушнику), і буде збільшеним, без сумніву, у випадку спротиву. З іншого боку, вірмени у таких наведених випадках хай не вилучаються з юрисдикції магістрату або міського суду, мало того хай будуть послухними та виправдовують себе. Також оголошуємо, що львівський вірменський суд (крім цих виняткових випадків) має судити, визначати і вирішувати у всіх будь-яких судових діях та справах, що виникають з обох боків між вірменами чи з вини вірменина, як відповідних своєму судові без будь-якої протидії магістрату або міського суду відповідно до своїх вірменських статей. Далі, що відноситься до скарги у випадку недопущення вірменів до прийняття звіту і підрахунків з міських прибутків, як звичайних, так і надзвичайних. Ми зі згаданими сенаторами, маючи на думці рівноправ'я та справедливості, які не радять виключати від підрахунку доходів та витрат тих всіх, що зобов'язані нести тягарі та сплачувати податки, вирішуємо, щоб до громадських звітів і загалом підрахунків доходів, які робилися та звично здійснювалися, зі всіх податків, звичайних і надзвичайних, річних або квартальних, за силою вищезгаданих прав, привілеїв та декретів, які слугують (вірменам) з цього приводу, до числа 10 мужів, визначених декретами найясніших королів, наших попередників, також має бути допущений один з вірменської нації з числа вірменських суддів, ними обраний та презентований – достойний муж, який зобов'язаний наперед скласти присягу за звичною формою, як згадані 10 мужів, і має бути приєднаний до десяти мужів-рахівників. Таким чином, допущений (вірменин) має разом і одночасно зі згаданими 10 мужами переглядати, перевіряти і підписувати звіти, реєстри і рахунки всіх міських доходів та витрат. А для зборів або для стягнень будь-яких ухвалених данин або податків вірменські судді повинні визначити одного або двох чесних маєтних осіб з вірменської нації, який у звичайному місці ратуші разом з міськими збирачами (податків) має старанно і чесно виконувати збір податків, а потім віддавати звіт. Щодо ухвалених, встановлених та накладених станами міста будь-яких зборів або податків на вірменську націю, то у цьому пункті залишаємо сторони при декретах божественної (пам'яті) наших попередників, які вище згадувалися, а саме найяснішого Яна Казимира з датою – у Львові, у найближчу середу

¹ 18 січня 1563 р. (док. №82).

² 20 грудня 1638 р.

після свята св. апостола Бартоломея, року 1663¹, виданого після прийнятих суперечок обох сторін, також (зберігаємо) у прийнятих до цього часу користуванні (правом) і звичаї. Оголошуємо, що депутати вірменів повинні, не звертаючись до своєї нації, підтверджувати ухвалені податки та одразу підписувати (ухвали). Далі, у несподіваних та неочікуваних випадках залишаємо сторони при декреті найяснішого покійного Яна Казимира, (виданого) у Львові, у найближчий четвер, після свята св. апостола Бартоломея, року Божого 1663². Щодо стягування податку з маєтків міщан у випадку необхідності попередньої оцінки, утверджені одноставним рішенням станів та націй, ми з багаторазово згадуваними сенаторами та нашими радниками утверджуємо для встановлення більше ефективної одноставності, щоб це оцінювання маєтків та власних речей міщан і кожного міщанина або краще виконувалося та ухвалений податок стягувався відтепер – двома від шляхетного і знаменитого раєцького магістрату, одним – з колеґії лавників, чотирма особами – з третього стану, трьома – від вірменських суддів, на останок, двома – від української нації, які завжди від своїх станів та націй вибираються або назначаються, попередньо склавши тілесну присягу, що вони будуть оцінювати справедливо і чесно без огляду на друга чи неприятеля, любов або ненависть.

Що стосується прийняття до міського права вірменів, як місцевих, так і чужоземних, у чому звинувачується магістрат. На підставі декрету найяснішого Яна Казимира, (виданого) у Варшаві, у вівторок, наступного дня після свята св. мученика Лаврентія, року 1654³, оголошуємо та застерігаємо, щоб шляхетний і знаменитий львівський магістрат чужоземних прибулих людей, а саме: турків, сарацинів і також чужоземців-вірменів, за винятком тих, що перебувають чи живуть у містах та містечках Польського королівства, не наважувався приймати до свобод та міського права та прерогатив, які надані, слугують та поширюються на вірменів – львівських міщан, та записувати (їх) у список (міщан міста), якщо (хтось з них) не був або не буде належно рекомендований та презентований львівськими вірменськими суддями.

У пункті (щодо) чужоземних грецьких купців, які проти права складу проникають у глибину Польщі з товарами, оминаючи львівський склад, нібито за приватним дозволом шляхетного і знаменитого магістрату. Оскільки позивачі – вірменська нація – це звинувачення мінімально підтверджує і не доводить, тому цілком звільняємо позваний магістрат, вважаючи невідповідним цей (закид) з боку позивача.

А щодо шинкування напоями, нібито забороненого вірменській нації, зберігаємо всіх вірменів, які законно мають міське право, або є маєтні, або ні, при декретах, виданих щодо цього, особливо (при декреті) найяснішого Яна Казимира, (виданого) у Варшаві, у вівторок, наступного дня після (свята) св. мученика Лаврентія, року Божого 1654⁴, як щодо пункту про шинкування, так і щодо торгівлі та ремесел, (але) з таким висловленням уточненням, що у випадку, коли буде два або три дідичі в одній і тій же кам'яниці або будинку, що знаходяться у тому місті і володіють своїми спадковими частками, хай буде вільно та дозволено кожному дідичу-володільцю займатися шинкуванням, дозволеним у вищезгаданому королівському декреті. Однак, не так, щоб всі всіма (напоями) мали шинкувати, а кожен окремих (напоєм): один – вином, другий – пивом або горілкою, третій – медом. Розпоряджаємось, щоб відносно

¹ 29 серпня 1663 р.

² 30 серпня 1663 р.

³ 11 серпня 1654 р. (док. №99).

⁴ 11 серпня 1654 р. (док. №99).

цього шляхетні і чесні вірменські судді мали увагу і наглядали у дусі того королівського декрету року 1654.

На останок, щодо пункту про збір чи надзвичайний податок, ухвалений на суперечку чи процес з приводу будь-яких звичних справ і претензій, що виник з вірменською нацією, і звідси (з приводу) висунутих втрат. Ми разом із сенаторами і радниками, які засідають з нами, звільняємо магістрат від цього звинувачення у цій справі. Однак, оголошуємо, що у майбутньому у подібному випадку такі податки чи надзвичайні збори повинні збиратися звичним і звичайним способом, додавши таке попередження, якщо магістрат виявиться настільки винуватим у порушенні суперечки, у цьому випадку стягнуті податки з вірменів має повернути разом з судовими витратами. І навпаки вирішуємо і встановлюємо, що вірмени, якщо так само виявляться винуватими у порушенні суперечки, будуть зобов'язані і втратити сплачені ними податки, і виплатити судові витрати. А судові втрати і збитки, що (сторони) взаємно вимагають і претендують, тому що обидві сторони захищали свої права, навзаєм між тими сторонами урівноважуємо міццю даного нашого декрету. Для довіри до даної (грамоти) печатка королівства є притиснута. Дано у Жовкві на Русі, у наших власних реляційних судах, у четвер, напередодні свята св. Валентина, пресвітера і мученика, тобто 13 лютого, року Божого 1686, нашого панування року 12.

Михайло Радзейовський, вармійський єпископ, віце-канцлер королівства.

За свідченням ясновельможного у Христі пана отця Михайла Стефана пана на Радзейовицях і Крилові Радзейовського, вармійського і самбійського єпископа, віце-канцлера королівства, покровителя пруської землі.

Стефан Ганкевич, писар декретів королівського двору.

1697 р., жовтня 3, Краків

Август II підтверджує та повністю наводить текст привілею Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів

Ориг.: AGAD. – ZDP. – N6188. Пергамент: 36,5x61 + 45 см. Написи: “Confirmacyia wszystkich praw, tak od n[ajasniejszych] k[rolow] Polskich, iako u wszystkich innych praerogativis od n[ajasniejszego] k[rola] Augusta II privileiem tym stwierdzona, anno 1697 ” (XVII). Печатка відсутня.

Коп.: Оссол., спр.1728, арк.903-910.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.152-153.

ugustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhyniae, Podoliae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque, nec non Saxoniae dux et princeps electoralis. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Reproductas fuisse coram nobis literas pergameneas authenticas nomine et pro parte totius communitalis Armenorum Leopoliensium per nobiles et spectabiles Nicolaum Hadzieiowicz et Zachariam Zadykiewicz iudices Armenorum Leopoliensium, ad comitia generalia coronationis nostrae internuncios subdelegatos agentes, manu divae memoriae serenissimi regis Joannis Tercii praedecessoris nostri subscriptas sigilloque regni pensili communitalis, confirmationem generalem iurium dictae nationi Armenorum Leopoliensium servientium in se continentes, supplicatumque nobis est, ut easdem literas omniaque eorum iura, privilegia, immunitates ac consuetudines autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, quarum tenor sequitur eiusmodi.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. (див. док. №101). Після цього подано текст:

Proinde nos Augustus rex iustae et legitimae supplicationi nomine praedictae communitalis Armenorum Leopoliensium factas annuendo, nihilque magis, quam civitates earumque iura, immunitates ac libertates omnes augere et conservare cupiendo, praeinsertas litteras ac ibidem contenta omnia iura, privilegia, libertates, decreta, praerogativas, exemptiones ac immunitates a serenissimae memoriae regibus Poloniae praedecessoribus nostris et aliis personis dictis Armenis ac toti communitati Armenorum Leopoliensium legitime datas, quas hic pro specialiter et sigillatim insertis habere volumus, tam in genere, quam in specie, ac in omnibus punctis, articulis, conditionibus et clausulis approbandas, confirmandas et ratificandas esse statuimus, prout in quantum iuris publici rationes sinunt, approbamus, confirmamus et ratificamus, praesentibus literis nostris decernendo, easdem omnes libertates, iura, privilegia, decreta, literas, immunitates ac usu receptas consuetudines robur debitum perpetuae firmitatis obtinere debere, et ab omnibus, quorum id interest, observari volumus. In quorum fidem praesentes manu nostra regia subscriptas sigillo regni pensili communiri mandavimus. Datum Cracoviae in comitiis felicitis coronationis nostrae die III mensis Octobris, anno Domini MDCXCVII, regni nostri anno primo.

Augustus rex.

Confirmatio iurium et privilegiorum communitati Armenorum civitatis Leopoliensis servientium datum.

Maximilianus de Tęczyn Ossolinski, vexillifer Drohiczensis, sigilli maioris regni secretarius manu propria.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою, кому потрібно, всім та кожному. Представлено перед нами пергаментну автентичну грамоту від імені та з боку всієї громади львівських вірменів, діючи через шляхетних і знаменитих Миколая Гадзейовича та Захарія Задикевича, львівських вірменських суддів, висланих посланців на вальний сейм нашої коронації, підписану рукою божественної пам'яті найяснішого Яна III, нашого попередника, зміцнену підвішеною печаткою королівства, що містить у собі загальне підтвердження прав, які слугують згаданий нації львівських вірменів, і просили нас, щоб ми вважали за гідне ту грамоту та всі їхні права,

привілеї, імунітети та звичаї нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Цієї (грамоти) такий зміст наводиться.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. (див. док. №101). Після цього подано текст:

Тому ми, Август II, король, прихилиючись до справедливого та законного прохання від імені згаданої громади львівських вірменів, бажаючи нічого більше, тільки збільшити та зберегти міста та всі їхні права, імунітети та звичаї, внесену грамоту та всі права, привілеї, вільності, декрети, прерогативи, вилучення та імунітети, що в ній містяться, законно надані блаженної пам'яті польськими королями, нашими попередниками, та іншими особами згаданим вірменам та всій громаді львівських вірменів, які хочемо мати тут, як внесені спеціально та поодиночі, як загалом, так і зокрема, та в усіх пунктах, статтях, умовах і клаузулах встановили схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною нашою грамотою, наскільки відповідає підставам публічного права, вирішуючи, що всі вільності, права, привілеї, декрети, грамоти, імунітети та прийняті до вжитку звичаї, повинні отримати належну силу постійної міцності та хочемо від усіх, кому потрібно, щоб (їх) дотримувалися. Для довір'я до (справи) дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити підвішеною печаткою королівства. Дано у Кракові на сеймі нашої щасливої коронації 3 жовтня, року Божого 1697, нашого панування 1 року.

Август, король. Підтвердження прав та привілеїв, які слугують громаді вірменів міста Львова.

Максиміліан з Тенчина Оссолінський, дрогичинський хорунжий, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

1736 р., липня 14, Варшава

Август III підтверджує та повністю наводить текст привілею Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.819. Пергамент: 55,2x76,7 + 7,5 см. Ініціали “А”, “S”. Написи: “Pro cancellariatu illustrissimi et excellentissimi domini Joannis in Małachowice Małachowski procancellarii regni, Oropensis etc. capitanei 1736 sigillatum” (XVIII). Печатка відсутня, залишився шовковий жовто-синій шнурок.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.475, оп.1, спр.5, арк.59-61зв.

Опубл.: Bischoff, Urkunden, S.154-155.

Регест: Каталог, №1043.

ugustus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniechoviaque, necnon haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Productas esse coram nobis literas pargamineas manu serenissimi Joannis Tertii antecessoris nostri subscriptas et sigillo regni maiori pensili communitas, continentes in se generalem confirmationem iurium et privilegiorum communitati nationis Armenicae Leopoliensi a serenissimis olim regibus Poloniae praedecessoribus nostris benigne collatorum, sanas, saluas et illaesas omnisque suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis est nomine eiusdem communitatis, ut has literas confirmationis, omnesque libertates, immunitates ac praerogativas in iisdem expressas auctoritate nostra regia approbare, confirmare et innovare dignemur, quarum literarum tenor de verbo ad verbum is est, qui sequitur.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. (див. док. №101). Після цього подано текст:

Cui supplicationi nomine eiusdem communitatis Armenorum Leopoliensium tanquam iustae benigne annuentes, nos itaque Augustus Tertius praeinsertas literas ac omnia iura et libertates in iisdem contenta, a serenissimis praedecessoribus nostris collata et concessa, in omnibus punctis et clausulis confirmandas et ratificandas esse duximus, prout auctoritate nostra regia approbamus, confirmamus et ratificamus, praesentibus literis nostris decernendo, easdem vim et robur perpetuae ac inviolabilis firmitatis habere debere. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae die XIV mensis Julii, anno Domini MDCCXXXVI, regni vero nostri III anno.

Augustus rex.

Confirmatio confirmationum iurium totius communitatis nationis Armenicae Leopoliensis.

Joannes Wolski, notarius castrensis Chencinensis, sacrae maiestatis sigilli regni secretarius, subscripsit.

вгуст III, Божою ласкою (*тителатура*). Повiдомляемо даною нашою грамотою, кому потрібно, всiм та кожному. Представлено перед нами пергаментну грамоту, подписану рукою найяснiшого Яна III, нашого попередника, змiцнену великою пiдвiшеною печаткою королiвства, що мiстить у собі пiдтвердження прав та привiлеїв, ласкаво наданих найяснiшими покiйними королями Польщi, нашими попередниками, львiвськiй громадi вiрменськiй нацiї; цiлу, непорушну та непошкоджену, без будь-якiй пiдозри, i просили нас вiд iменi тiєї громади, щоб цю грамоту пiдтвердження та всi вiльностi, iмунiтети та прерогативи, що там викладенi, ми вважали за гiдне нашою королiвською повагою схвалити, пiдтвердити та вiдновити. Цiєї грамоти змiст дослiвно є таким, як наводиться.

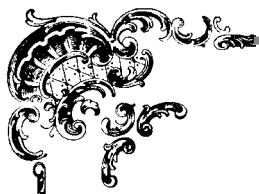
Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. (див. док. №101). Після цього подано текст:

Таким чином, ми, Август III, король, ласкаво прихилиючись до цього прохання від імені тієї громади львівських вірменів, як справедливого, внесену грамоту та всі права, привілеї, що в ній містяться, надані та наділені найяснішими нашими попередниками, в усіх пунктах та клаузулах вважали підтвердити та зміцнити, як і нашою королівською повагою схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо, вирішуючи, що дана наша грамота повинна мати силу та міць

вічної та незворотної міцності. Для довір'я до (справи) дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 14 липня, року Божого 1736, а нашого панування 3 року.

Август, король. Підтвердження підтверджених прав усієї громади львівської вірменської нації.

Йоан Вольський, хенчицький гродський писар, секретар коронної печатки священного маєстату, підписав.

ПРИВІЛІЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ

1367 р., квітня 25¹, Краків

Казимир III надає статут для євреїв, що живуть у Львові та всій руській землі, у якому регулюються відносини між християнським та єврейським населенням

Транс.: Ossol., 50, k.3-5v.

Опубл.²: Przywilej, s.718-723.

In nomine Domini amen. Humani generis actiones nisi vigeant voce testium aut testimonio litterarum, celeriter transeunt et prorsus a memoria relabuntur. Igitur nos Kazimirus Dei gracia rex Polonie necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Syradye, Lanczysce, Kuyawy, Pomeranie Russieque dominus et heres. Notificamus, tam presentibus, quam futuris, ad quorum [noticiam] presens devenerit scriptum. Quod Iudeis nostris in Lamberga et tota terra Russie constitutis eorum statuta et privilegia a nobis obtinuerunt de verbo ad verbum sicut in subsequenti continentur serie duximus declaranda.

Primum statuimus, ut pro pecunia mobili aut pro re immobili aut in causa criminali, que tangit personam aut res Iudei, nullus Cristianus contra Iudeum nisi cum Cristiano et Iudeo in testimonio admittatur.

Item si Cristianus Iudeum impedit asserens, quod ei sua pignora obligaverat et Iudeus hoc diffitetur, si vero Cristianus Iudeo simplici verbo fidem adhibere noluerit, Iudeus iurando super equivalentem sibi oblato suam intencionem probabit et transeat absolutus medio iuramento.

Item Cristianus obligaverit Iudeo pignus asserens, quod in minori peccunia obligavit, quam Iudeus confitetur, iurabit Iudeus super pignore sibi obligato et quid iurando probaverit, Cristianus ei soluere non recuset etc.

Item si Iudeus Cristiano testibus non assumptis dicat, se pignus mutuasse, et ille negaverit super hoc solus³ Cristianus iuramento se expurget.

Item si Iudeus recipere poterit nomine pignoris omnia, que ei fuerunt obligata, quocunque nomine vocentur ulla de hiis requisicione facta, exceptis vestibus, sanguilentis madefactis et sacris vestibus, quas nullatenus acceptabit.

Item si Cristianus impedit Iudeum, quod pignus, quod Iudeus habet, ei per furtum vel violenciam sit⁴ ablatum vel raptum, Iudeus iuret super illud pignus iuramento suo, in quantum ei pignus huiusmodi obligatum. Et sic expurgacione facta, Cristianus et usuram ei soluat, que acreverit.

Item si aut per casum incendii aut per furtum, res sibi obligatas ammisit et hoc approbat, et si Cristianus, qui hoc obligaverit, nihilominus impediatur, Iudeus iuramento proprio se absolvat.

Item si Iudei discordium se defacto inter moverent aut gveram iudex civitatis nullam iurisdictionem sibi vendicet⁵ in eosdem, sed nos tantummodo aut nostri [sic] capitaneus, pallatinus aut advocatus exercet; si autem reatus verget in personam, nobis tantummodo iste casus reservabitur iudicandus.

Item si Cristianus Iudeo wlnus qualecunque inflixerit, reus nobis res penam soluet, secundum quod graciā nostram poterit invenire, nostre camere deferendam⁶ et wlnurato satisfaciatur pro lesura et expensis et pro curacione wlnorum et wlnera soluat, secundum quod iudicium terrestre requirit et

iura terre exigunt.

Item si Cristianus Iudeum occidit, digno iudicio punietur collo et omnia bona eius mobilia et immobilia in nostram transeant potestatem.

Item si terminus datur Iudeis ad concordandum per iudicem, iudex dato termino ad concordandum, accipiat ab utraque parte per talentum piperis post concordiam inter partes factam.

Item si Iudeus clam interemptus, ut testimonio contestari non possit, tunc amicis suis, qui eum interimerit si potest cum in adquisicione ante quem suspectum invenire, nos autem volumus exhibere⁷.

Item si Christianus Iudeum occiderit, ita quod sanguinem de ipso non efudit, pena secundum consuetudinem in terra nostra pro nobili est consuetum; si vero pecuniis habere non poterit, idem pro commisso sicut statutum fuerit puniatur vel caput pro capite decernatur.

Item ubicumque Iudeus domum nostrum transierit, nullus ei aliquod impedimentum parabit vel molestiam vel gravamen, et si aliquas merces vel mercimonia duxerit muta aut theolonea per omnia mutarum loca, non nisi debitam mutam tollat mutaveris, quam soluerit unus Iudeus⁸ civitatis, in qua Iudeus morative⁹.

Item si Iudei iuxta suam consuetudinem aliquem ex mortuis suis aut de civitate in civitatem, aut de provincia in aliam provinciam, vel de una terra in aliam terram deduxerint, nichil ab eis per mutatorios nostros volumus extorqueri¹⁰; si autem mutatorius, quid extraxerit, volumus ut secundum consuetudinem nostram et secundum iura nostra graviter puniatur, et omnia sua nostre camere perveniant quocumque nomine nuncupentur.

Item si aliquis temere super scolam Iudeorum proiecerit, nostro capitaneo volumus, duo talenta piperis, ut persoluat.

Item si Iudeus penam iudicii inflixerit, et reus inventus fuerit, talentum piperis soluat, quod ex antiquo est institutum.

Item si Iudeus per edictum sui iudicis vocatur, primo, secundo pro utraque vice pena, que sequitur et consuetum est ab antiquo; si ad tertium edictum non venerit penam iudicio¹¹ suo soluere non recuset secundum modum ipsorum.

Item¹² Iudeum contra Iudeum omnes quatuor terminos astare, reos Iudeos absente et non comparente¹³, reus causam suam ammittat; et si per tertium edictum iudicis parere non curaverit, quilibet eorum causam non ammittit, sed tantummodo penam soluat tocens, quociens non paruerit et postea reus¹⁴ causam pena iudici, remanebit coram Iudeis et iudice.

Item si Iudeus Iudeumulneraverit, lesus debet probare vulnus probis Iudeis et Cristianis et clamare super violenciam; et si probare non poterit, reus iuramento proprio implicito innocentiam suam expurgabit.

Item iudex Iudeorum non debet sententiam sine Iudeis proferre nec proferre, sed Iudei secundum iura ipsorum, actore non comparente [sic] sine Iudeis, et sic actor causam suam non perdet.

Item Iudeus nullus Iudeorum iurabit super rodale ipsorum, nisi se extenderet debitum ad quinquaginta marcas argenti puri fusi vel ad presentiam nostram causa dewoluatur; si vero pro minoribus causis, iurabit super reticlam¹⁵ scole eorum implicite et fixe.

Item si Cristianus alicui Iudeo manum iniecerit violentam, secundum ius terrestre nostre terre [sic] puniatur.

Item si iudex Iudeorum secundum causam inter eos ortam in iudicium deducat, ubi querimonia est invitatus, Iudei¹⁶ prope scolam et dotam, vel ubi elegerunt, debent iudicare ante meridiem.

Item a Iudeo si Cristianus pignus suum abstulerit ita, quod usuras non persoluerit, easdem si infra mensem non dederit, illis usuris accrescent usure item.

Item praecipimus, Iudeos in domibus hospitari et hospicia ipsis prebere.

Item si Iudeus super possessiones autem literas magnificum¹⁷ terre pecunias mutuaverit, ad hec per suas literas et sigillis approbaverit, nos Iudeo aliorum pignorum possessiones assignabimus obligatas ei et eas¹⁸ ratione violencie defendendo.

Item si aliquis vel aliqua puerum Iudeo subtraxerit, volumus, ut fur condempnetur.

Item si Iudeus a Cristiano recepit pignus et per spacium unius anni tenuerit integri, et si pignus valor mutuatum¹⁹ pecuniam accesserit, Iudeus iudici suo pignus demonstrabit; et si bonum non fuerit in valore, postea Iudeus vendere habeat plenam potestatem.

Item si idem pignus, antequam annus transierit, iudici suo Iudeus demonstrabit et si aliquid pignus per annum et diem transierit, nullum verbum super hoc videbit²⁰.

Item volumus, ut nullus Iudeum super pignus aut solucionem pignorum in suo die feriali coartare presumat.

Item quicumque Cristianus per vim pignus suum abstulerit a Iudeo, aut per violenciam rapuerit, ut dissipator nostre camere graviter puniatur.

Item contra Iudeum non nisi in scolis aut ubi iudicatur, prope dotam per Iudeos omnes est agendum, exceptis nobis aut nostro capitaneo, qui eos possumus ad nostram presenciam evocare.

Constitutiones pape. Item iuxta constitutiones papa sancte patris districtius prohibemus, ne de cetero singuli Iudei in regno nostro constituti debeant inculpari, quod humano utantur sanguine, cum iuxta precepta legis ab omni prorsus sanguine se Iudei abstineant et contineant universis.

Item si aliquis de occisione pueri Christiani per Cristianum nostrum fuerit inculpatus et quod Iudeus convincatur et postquam convictus fuerit, tunc ipse Iudeus pena²¹ omnimode, que sequitur, punietur pro crimine commiso; si vero testes ipsum pro crimine non condemnabunt, tunc proprio iuramento innocentiam suam expurgabit et Cristianus penam incurrat.

Item statuimus, ut Iudei equos qualescunque pro pignore accipiant, sed in die manifeste, si quis equus aut equa per Cristianum apud Iudeum arrestatum, Iudeus proprio iuramento evadat, quod sibi in die clara fuit equus obligatus de scitu iudicis et vicinorum.

Item volumus prohibentes, quod nullus Iudeus querat furtum vel aliquas res furtivas vel suspectas, nisi deponat marcam auri, soluat pro furto penam soluat, secundum quod graciam invenire poterit.

Item prohibemus, ut monetarii nostri in regno nostro constituti, Iudeos cum falsis denariis vel rebus aliis, non sed cum nostro nuntio vel nostri pallatini aut absque civibus honestis detineri quovismodo presumant.

Item prohibemus, quod Iudeus aliquis, expulsus in nimia²² necessitate noctis tempore²³, super violenciam sibi per quempiam factam, si vicini Christiani audientes auxilium parare non curaverint oportunam, nec veneret²⁴, quilibet Cristianus vicinus triginta solidos capitaneo soluet.

Statuimus eciam, ut Iudei omnia libere vendant et emant panem et omnia alia necessaria pro suis peccuniis, ut Christiani, pro inhibitione²⁵ penam nobis aut nostro capitaneo vel iudici soluere tenebuntur.

Et ut omnia optineant aut robur firmitatis presens nostrum privilegium nostri sigilli appensione firmiter corroboratum cum testibus. Actum et datum Cracovie in Conductu Pasche sub anno nativitatis millesimo tricesimo²⁶ VII. Presentibus Iohanne palatino, Ianussio cancellario, Petro Sandomiriensi, Andrea Cracoviensi, palatinis, Dobeslao Wyslyczyensi, Stanislao Malogosciensi, castellanis²⁷ et aliis pluribus fidedignis.

¹ Перший видавець грамоти В.Вислоцький з огляду на помилковість датування у збереженій копії пропонував дві можливі дати видання – 16 квітня 1357 р. та 25 квітня 1367 р. (див.: *W[islocki]/W. Przywilej*

Kazimierza Wielkiego, dany Żydom miasta Lwowa // Przewodnik Naukowy i Literacki (dodatek do "Gazety Lwowskiej"). – Lwów, 1873. – Т.ІІ. – S.717-727). Інша збережена грамота Казимира III дає змогу вказати певну дату – 25 квітня 1367 р., див.: *Kaczmarczyk Z. Polska czasów Kazimierza Wielkiego*. – Kraków, 1964. – S.138.

² Редакція цього тексту ґрунтується на привілеї князя Болеслава Побожного від 16 серпня 1264 р. для євреїв Великопольщі (CDMP. – P.563-566), а також на привілеї для євреїв усіх міст Польщі короля Казимира III від 15 липня 1364 р. (PEA, с.3-7).

³ У тексті помилково: solius.

⁴ У тексті помилково: sibi.

⁵ У тексті помилково: subvendicet.

⁶ У тексті помилково: deferendum.

⁷ У PEA детальніше викладено цей пункт: Item, si Iudeus clam fuerit interceptus, ut per testimonium constare non possit, amici sui, qui eum interemit. Si post inquisitionem aliquem suspectum habere ceperint, nos dictis Iudeis contra suspectum pugilem ius volumus exhibere.

⁸ Помилково, має бути: civium.

⁹ У PEA: commoratur.

¹⁰ У тексті помилково: extorquere.

¹¹ У PEA: iudici.

¹² Пропущено: si contingat.

¹³ У тексті помилково: comparante.

¹⁴ Написано двічі: reus.

¹⁵ У PEA: ante ostium.

¹⁶ У PEA: pro queremonia est invitatus, Iudei.

¹⁷ У публікації Przywilej: magnatum.

¹⁸ У тексті помилково: eos.

¹⁹ У тексті помилково: valet mutuata.

²⁰ У PEA: respondebit.

²¹ У тексті помилково: пенам.

²² У тексті: ninima.

²³ У тексті пропущено: clamaverit (див.: CDMP. – P.566).

²⁴ У PEA: opportunum, nec venerint.

²⁵ У PEA: prohibentes vero.

²⁶ Датування помилкове, мало би бути: "trecentesimo sexagesimo" (тобто 1367 р.)

²⁷ У публікації Przywilej пропущено фрагмент: Dobeslao Wyslyczczyensi, Stanislaio Malogosciensi, castellanis.

В ім'я Господа амінь. Дії людського роду швидко минають і цілком з пам'яті випадають, якщо не ожили би (завдяки) голосу свідків чи свідченням грамот. Тому ми, Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо як сучасників, так і прийдешніх, до яких даний лист дійде, що нашим євреям, які живуть у Львові та цілій руській землі, ми вважали оголосити їхні статuti та привілеї, що від нас (вони) отримали і які слово в слово в наступному порядку містяться.

Найперше встановлюємо, що (у справі) про гроші, рухомі речі чи нерухомості або у кримінальній справі, що стосується особи або майна єврея, жоден християнин не допускається до свідчення проти єврея, тільки християнин і єврей.

Далі, якщо християнин має претензії (до) єврея, твердячи, що взяв від нього заставу і єврей це заперечує, а якщо християнин не хоче мати довір'я простому слову єврея, єврей за посередництвом присяги зобов'язується, що поверне отриманий еквівалент і хай відійде назавжди.

Далі, (якщо) християнин дав єврею заставу, твердячи, що на меншу (суму) грошей заставив, ніж визнає єврей, хай присягне щодо отриманої застави і що присягаючи підтвердить, (а) християнин хай не ухиляється від сплати йому і т.д. [квоти, яку єврей під присягою з доводом викаже]¹.

Далі, якщо єврей без прикликання свідків говорить християнинові, що дав позику під заставу і він (християнин) заперечить, від цього християнин може очиститись присягою.

Далі, якщо єврей хотів би отримати з приводу застави все, що йому дали, яким би це іменем не називалося, жодного слідства про ці (речі) не буде зроблено, окрім одягу закривавленого та літургійного (одягу), якого ніяким чином не має приймати (в заставу).

Далі, якщо християнин звинуватить єврея, що застава, яку має єврей, була викрадена чи взята силою, єврей щодо цього складе присягу, як далеко (в часі) така застава йому була закладена. І після вчинення такого очищення (євреєм), християнин проценти, що росли йому, хай сплатить.

Далі, якщо (єврей) з проводу пожежі чи через крадіжку дану йому під заставу річ втратить, і це підтвердить, але якщо християнин, який це заставив, незважаючи на це звинувачував би, єврей своєю присягою хай буде звільненим.

Далі, якщо євреї насправді між собою матимуть незгоду або суперечку, суддя міста жодної юрисдикції щодо них не має собі присвоїти, але тільки ми або наш староста, воєвода або війт матиме владу; а якщо звинувачення стосується особи, у такому випадку тільки нам залишається суддіство.

Далі, якщо християнин у будь-який спосіб завдасть єврею рану, оскаржений нам заплатить кару, яка нашій скарбниці припаде, відповідно до того, що нашу ласку може повернути, хай пораненому відшкодує за поранення і сплатить витрати на лікування ран, відповідно до того, що вимагає земський суд та жадають права землі.

Далі, якщо християнин єврея вб'є, має бути покараним гідним судом на горло, та всі рухомі та нерухомі маєтки перейдуть у наше володіння.

Далі, якщо суддя визначить термін євреям для погодження, суддя, який визначив термін для погодження, після вчинення згоди між сторонами хай отримає від обох сторін талант перцю.

Далі, якщо єврей був таємно вбитим, і достатньо свідчень немає, тоді його друзів, які його могли вбити, ми хочемо звільнити від слідства перед тим, як знайдеться підозрюваний².

Далі, якщо християнин єврея вдарить так, що кров з нього не витече, (хай сплатить) кару відповідно до звичаю у нашій землі, як прийнято (у випадку) зі шляхтичем; якщо ж грошей не буде мати, тоді за заподіяне буде покараним як присуджується у статуті або голова за голову.

Далі, куди б єврей у нашому домі³ не приходив, жоден не має ставити йому якусь перешкоду чи прикрість, або обтяження, і якщо якісь речі чи товари провозив би, збір чи мито в усіх місцях збору мит було б зібране, (але) єдино тільки належний збір (хай сплатить), який сплачує мешканець міста, у якому мешкає єврей.

Далі, якщо євреї відповідно до свого звичаю когось зі своїх померлих перевозять або з міста до міста, або з провінції в іншу провінцію, або з однієї землі в іншу землю, хочемо, щоб нічого наші митники з них не вимушували. Якщо ж митник щось примусив (сплатити), хочемо,

щоб відповідно до нашого звичаю і відповідно до наших прав був тяжко покараним, та все його (майно) припадає нашій скарбниці, яким би іменем не називалося.

Далі, якщо хтось зухвало обкидав би (камінням) єврейську школу, хочемо, щоб сплатив 2 талант перцю нашому воєводі.

Далі, якщо єврей кару, (накладену) судом, відкине (?) та виявиться винним, хай сплатить 1 талант перцю, як віддавна є встановлено.

Далі, якщо єврей, викликаний постановою судді, не стане (до суду) за першим, другим разом, за два рази (повинен) сплатити кару, що віддавна встановлена і визначена; якщо ж за третьою постановою не прийде, (повинен сплатити) кару своєму суду відповідно до їхнього припису.

Далі, (якщо станеться), що єврей проти єврея всі чотири терміни не стане, коли не буде звинуваченого єврея і (він) не з'явиться, звинувачений свою справу втрачає; і якщо за третьою постановою судді не прагнутиме з'явитися (до суду), кожен з них справу не втратить, але таким чином платитиме кару стільки, скільки не з'являтиметься (у суді), і потім винний, (заплативши) кару судді, буде залишатися у справі (відповідальним) перед євреями та суддею.

Далі, якщо єврей єврея поранить, поранений повинен підтвердити надійними євреями та християнами, оскаржити насильство; і якщо не зможе підтвердити, оскаржений, склавши свою присягу, очистить свою невинність.

Далі, суддя євреїв не повинен видавати та оголошувати вирок без євреїв, але євреї відповідно до їхніх прав (мають таке), коли позивач з'явиться (до суду) без євреїв, так позивач свою справу втратить (?).

Далі, жоден з євреїв не присягатиме на їхньому родалі⁴, тільки якщо (справа) про борг перевищуватиме 50 гривень срібла чистої проби, або буде викликаний до нашої присутності у справі; якщо у менших справах – хай присягає природно та незмінно у дверях їхньої школи⁵.

Далі, якщо християнин якогось єврея насильною рукою вдарив, хай буде покараний відповідно до нашого земського права.

Далі, якщо запрошений суддя євреїв відповідно до виниклої справи між ними, де є скарга, (справу) до суду відправить, євреї коло школи чи місця, де виберуть, повинні судити перед полуднем.

Далі, якщо християнин забере (силою) у єврея свою заставу так, що відсотків не сплатить, якщо їх впродовж місяця не дасть, такі відсотки додадуться до подальших відсотків.

Далі, забороняємо євреям у будинках замешкувати і помешкання їм надавати.

Далі, якщо єврей під земельні нерухомості за грамотою вельможного (пана) гроші позичить, і це (пан) своєю грамотою та печаткою підтвердить, ми визначимо, присудимо єврею інші застави (замість) заставлених нерухомостей, захищаючи його (пана) та їхні (нерухомості) з приводу насильства.

Далі, якщо хтось, він чи вона, виведе у єврея дітей, хочемо, щоб був засуджений як злодій.

Далі, якщо єврей візьме у християнина заставу і триматиме її впродовж одного року і якщо вартість застави досягне (вартості) позичених грошей, єврей своєму судді покаже заставу і якщо майно не буде (великої) вартості, пізніше єврей матиме можливість продати (заставу).

Далі, якщо таку заставу єврей своєму судді показав би, до того як рік мине (з часу застави), і якщо якійсь заставі рік та день минув би, жодного слова (претензії) щодо цього не прийматиметься.

Далі хочемо, щоб жодного єврея щодо застави чи сплати застави у його святкові дні не наважувалися б примушувати.

Далі, якщо якийсь християнин силою забрав би свою заставу від єврея або насильно пограбував, хай буде покараний тяжко як руйнівник нашої скарбниці.

Далі, проти єврея можна виступити судовно тільки у школі або недалеко (місця), де всіх євреїв судиться, за винятком нас або нашого старости, що (євреїв) можемо до нашої присутності викликати.

Розпорядження папи⁶. Далі відповідно до розпоряджень (в ім'я) святого Отця найсуворіше забороняємо, щоб надалі ніхто не звинувачував жодного єврея (той), хто в нашому королівстві живе, що (євреї) споживає людську кров, адже відповідно до наказу права всі євреї повинні утриматися й обмежити себе від споживання будь-якої крові.

Далі, якщо якийсь євреї буде звинуваченим у вбивстві дитини-християнина (з боку) нашого християнина і що єврею доведуть (це), і після того як буде переконаний, тоді той євреї буде покараний тільки на кару, яка належить за вчинений злочин; якщо ж свідки за злочин не засудять, тоді власною присягою свою невинність очистити, і християнин кару прийме.

Далі, встановлюємо, щоб євреї приймали під заставу будь-які коні, але відкрито в день; якщо якогось коня чи кобилу християнином у єврея буде арештовано, євреї власною присягою хай доведе, що йому кінь був заставлений у ясний день з відома судді та сусідів.

Далі, хочемо заборонити, щоб жоден з євреїв не приховував крадіж чи якісь крадені або підозрілі речі, якщо не викладе гривню золота, сплатить за крадене кару; відповідно до чого може нашу ласку відняти.

Далі, забороняємо, щоб карбувальники монет, що живуть у нашому королівстві, не наважувалися якимось чином затримувати євреїв з фальшивими денаріями або іншими речами без нашого послання або нашого воєводи, чи без чесних міщан.

Далі, забороняємо, коли якийсь євреї, примушений важкою потребою у нічний час (кликав на допомогу) при насильстві, що чинилося йому з чийогось боку, якщо сусіди-християни, чуючи (його), не прагнули би надати допомогу і не прийшли, кожен сусід-християнин сплатить старості 30 солідів.

Також встановлюємо, що євреї можуть все вільно продавати і купувати, хліб та все інше необхідне за свої гроші, як християни, а ті, хто перешкоджатиме, повинні сплатити кару нам або нашому старості чи судді.

І щоб все отримало силу (вічної) міцності, даний наш привілей нашою печаткою зміцнюємо разом зі свідками. Діялося і дано у Кракові на вербну неділю, у рік народження (Господа) 13[...]⁷, у присутності (*список свідків*).

¹ У квадратних дужках фрагмент тексту, який відсутній у копії привілею 1367 р., але міститься у підставовому для цього документа привілеї князя Болеслава Побожного від 16 серпня 1264 р. для євреїв Великопольщі, див.: CDMP. – P.563-566.

² У РЕА цей пункт таким чином викладений: Якщо євреї таємно буде вбитим, а вбивці не можна би довести вини свідченням когось, якщо після провадження слідства євреї схоплять когось підозрілого, ми візьмемо євреїв в оборону проти гаданого вбивці єврея, а посередником оскарженого буде право.

³ Тобто, у Польській державі.

⁴ Родад – сувій Тори, на якому присягали євреї.

⁵ Школа – термін, що вживався на означення синагоги.

⁶ У 1247 р. папа Іннокентій IV видав у Ліоні буллу, в якій суворо засудив безглузді обвинувачення проти євреїв, особливо щодо споживання християнської крові.

⁷ У тексті копії не подано докладної дати.

1387 р., вересня 30, Львів

Владислав II підтверджує статут Казимира III від 25 квітня 1367 р. для євреїв Львова та Львівської землі, в якому регулюються відносини між християнським та єврейським населенням

Коп.: Ossol., 50, k.2v-5v.

Опубл.: Przywilej, s.718-723.

in nomine Domini amen. Wladislaus Dei gracia rex Polonie, Lithwanieque princeps supremus et heres etc. Ad perpetuam rei memoriam. Revera clemencia salvatis humani generis imbecillitateque, decursu temporis et oblivionis errore plurimis obnubilantes, industriosissimum ad hoc indidit ingenium, ut actus suos et signanter perpetuam conservantes, consuevit literarum apicibus et fidedignorum testimonio perhennare, sane Iudeorum nostrorum Lamburgensium, fidelium camere nostre servorum, oblata maiestati nostre peticio continebat, quatenus literam nostram serenissimi principis domini Kazimiri dive memorie olim regis Polonie, ipsius sigillo maiori pendenti signatam, de nostre celsitudinis benignitate consueta innovare, ratificare, approbare et confirmare dignaremur. Cuius quidem tenor per omnia sequitur in hec verba etc.

Далі наводиться статут Казимира III від 25 квітня 1367 р. (див. док. №108). Потім подано текст:

Nos itaque memoratorum Iudeorum iustis petitionibus acclinati, suprascriptam literam in omnibus suis punctis, clausulis, articulis et sentenciis innovamus, approbamus, ratificamus et tenore presencium confirmamus, decernentes ipsam in eisdem suis punctis, clausulis, articulis et sentenciis robur obtinere perpetue firmitatis. In [...] Actum Lamburgie in crastino sancti Michaelis archangeli, anno Domini 1387, presentibus Iohanne Sandomiriensi, Spitkone Cracoviensi, Sandivogio Kalysiensi et Cristino Sandecensi vicecancellario, aule nostre.

Вім'я Господа амінь. Владислав, Божою ласкою (*титулатура*). Для вічної пам'яті справи. З бігом часу та помилками забуття багато що покривається таємницею, тому дійсно є сприятливою милість спасенного людського роду, діяльний розум якого, перемагаючи безсилля, свої дії і особливо ті, що заслуговують на увічнення, зазвичай увіковічнює підтвердними грамотами та гідними довір'я свідченнями. Розумно внесене нашому маєстату прохання наших львівських євреїв, вірних слуг нашої скарбниці, містило, щоб грамоту найяснішого володаря пана Казимира, божественної пам'яті, покійного короля Польщі, скріплену його великою підвішеною печаткою, щоб ми вважали за гідне з нашої звичної милості (королівської) високостві відновити, зміцнити, схвалити і підтвердити. Цієї (грамоти) зміст цілком у таких словах і т.д.

Далі наводиться статут Казимира III від 25 квітня 1367 р. (див. док. №108). Потім подано текст:

Таким чином, ми схилиючись до справедливих прохань згаданих євреїв, вищезгадану грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях і рішеннях відповідно схвалюємо, зміцнюємо і змістом даної (грамоти) підтверджуємо, вирішуючи, щоб вона отримала силу вічної міцності в усіх своїх пунктах, клаузулах, статтях і рішеннях. [...]¹. Діялося у Львові на другий день (свята) св. Михаїла архангела, року Божого 1387, у присутності (*список свідків*).

¹ Пропуск у копії.

1489 р., квітня 16, Краків

Казимир IV підтверджує грамоту свого сина Яна Ольбрахта від 7 березня 1488 р. у справі львівських міщан та євреїв про права останніх щодо торгівлі та краєння сукна

Коп¹.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.141-142.

Опубл.: AGZ, VII, s. 171 (s.163-164 – документ 1488 р.)

Kazimirus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussieque dominus et heres etc. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quomodo dum famosi consules Leopolienses nostri fideles dilecti coram constituti, exhibitis originalibus nobis literis decreti per illustrissimum principem dominum Iohannem Albertum, eadem gracia natum nostrum carissimum, inter ipsos consules ac incolas omnes Leopolienses ex una et Iudeos similiter Leopolienses partibus ex altera de speciali commissione nostra facti, in eis ipsis literis descripti, suppliciter habuerunt nos rogatos, ut eas litteras nati nostri auctoritate regia ratificare, confirmare et roborare dignaremur, quarum sequitur tenor in hac verba.

In nomine Domini amen. Iohannes Albertus Dei gracia serenissimi principis et domini, domini Kazimiri eadem gracia regis Polonie etc. natus. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quemadmodum ex commisione, propter eam causam specialiter nobis facta a serenissimo domino nostro et genitore carissimo, vocatis ad nos consulibus Leopoliensibus et Iudeis ingenis eiusdem civitatis, ut cum iuribus suis coram nobis se presentarent pro finali decisione controversie inter ipsos agitate super cesura et negociacione panni ad ulnas auditisque prius patris utriusque allegacionibus, deinde ecciam inspectis et examinis litteris et privilegiis eorum, cum consules per privilegium incorporacionis illius civitatis et districtus in regnum et regni civitates ostenderent, quod ipsi debent esse et frui eodem iure, quo sunt et fruuntur alie civitates in regno capitales, que Iudeis incolis earum minime permittent talem panni ad ulnas negociacionem et cesuram, Iudei vero nichil aliud afferent, quam privilegium continens ius, quo admitti sunt in regnum et quo agitare et iudicari debent sine aliqua mencione et concessione facinte ad eorum propositum in tali causa et controversia et tantum modo per consuetudinem, quam consules non admittebant esse servatam, vellent infringere ius scriptum et privilegia, quibus universum ius regni continetur, auctoritate nobis concessa in ea re, ut supra, determinavimus et decrevimus, quantum pertinet ad vendicionem panni ulnatim, quod Iudei, qui in Leopoli morantur, non debent esse et frui alio iure vel licencia, quam sint et fruuntur illi Iudei, qui Cracovie, aut Poznanie, aut Sandomirie commorantur, cum presertim consules ipsimet litteras patentes licet in papiro scriptas, demonstrarent serenissimi domini nostri et genitoris nostri carissimi eadem esse mentem et voluntatem in ea controversia et pannicidie sint ubique privilegiate et ad fiscum regium pertineant. Actum in castro Belzensi, presentibus reverendo in Christo patre et domine Mathia episcopo Cameneczensi et nominato ad Chelmensem ecclessiam ac magnifico Venceslao de Nyeborow castellano Belzensi et generosis Petro Balyczky magistro coquine curie nostro et Derslao de Huhnow aliisque pluribus fidedignis, sexta feria proxima ante dominicam Oculi, anno Domini millesimo quadringentesimo octoagesimo octavo. In quorum fidem signetum nostrum est subappensum.

Quadrumquidem civium supplici rogatu permoti considerantes decretum nati eiusdem nostri e nostro mandato emanasse, eas ipsas litteras velud officiose obtentas, decrevimus de speciali gracia nostra roborandas et ratificandas roboramusque et ratificamus ac easdem robor munimus eviterni habere decernimus in perpetuum tenore presencium mediante. Harum quibus sigillum nostrum presentibus est subappensum litterarum. Datum Cracovie feria quinta post dominicam Ramispalmarum proxima, anno Domini millesimo quadringentesimo octoagesimo nono.

Relacio venerabilis Creslai de Curozwanki regni Polonie cancellarii.

Creslaus cancellarius subscripsit.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. зберігався у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.90. Пергамент 33х54 см.

Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що тоді, як славетні львівські райці, наші вірні милі, введені перед нами, показали оригінальну грамоту декрету найсвятішого володаря пана Яна Ольбрахта, в ласці нашого найдорожчого сина, вчинену зі спеціального нашого доручення, у цій грамоті описаного; (у справі) між тими райцями і всіма жителями Львова, з одного боку, і євреями так само зі Львова, з іншого боку, уклінно просили нас, щоб

ту грамоту нашого сина королівською повагою ми вважали за гідне зміцнити, підтвердити і посилити. Цієї (грамоти) зміст наводиться у таких словах.

В ім'я Господа амінь. Ян Ольбрахт, Божою ласкою син найяснішого володаря і пана (двічі) Казимира, також (Божою) ласкою короля Польщі і т.д. Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Достеменно за дорученням, спеціально нам даним у цій справі найяснішим нашим паном та найдорожчим батьком, закликали до нас львівських райців та місцевих євреїв того міста, щоб представили свої права перед нами для остаточного рішення у суперечці між ними, що здійснюлася щодо краєння та продажу сукна на лікті. І попередньо вислухавши твердження обох сторін, потім також дослідивши і вивчивши їхні грамоти та привілеї, коли райці через привілей інкорпорації того міста і повіту в королівство та міста королівства¹, що показали, вони повинні мати і користуватися тим правом, що мають і користуються інші головні міста в королівстві, за яким єврейським жителям тих (міст) мінімально дозволяється такий продаж і краєння сукна на лікті. А євреї нічого не подали, тільки привілей, що містить право, за яким вони є допущені в королівство² і за яким повинні жити і судитися без будь-якого пригадування і дозволу, вчиненого за їхнім (райців) наміром у такій справі та суперечці, і (діють) виключно за звичаєм, що їм слугує і якого райці не дозволяли, прагнучи зламати (їхні) писане право та привілеї, які містять загальне право королівства. Наданою нам владою у справі, як вище визначили і постановили, що належить до продажу тканини на лікті, то євреї, які у Львові живуть, не повинні користуватися іншим правом чи вільністю, ніж (те,) яке мають і (яким) користуються інші євреї, які живуть у Кракові, Познані або Сандомирі; особливо коли райці, особисто подаючи грамоту, написану на папері, продемонстрували найяснішому нашому панові та найдорожчому нашому батькові, що є рішення і воля у цій суперечці, і суконні крами повселюдно є привілейовані та до королівської скарбниці належать. Діялося у Белзькому замку, у присутності (*список свідків*), у найближчу п'ятницю перед неділею "Окулі", року Божого 1488. Для довір'я до даної (грамоти) наш сигнет³ є підвішений.

Оскільки, взявши до уваги покірне прохання міщан, декрет того нашого сина, виданий за нашим наказом, ту грамоту як офіційно отриману, постановили з нашої спеціальної ласки посилити і зміцнити та посилюємо і зміцнюємо; забезпечуємо, щоб вона мала вічну силу, вирішуємо назавжди за посередництвом даної (грамоти). До даної грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Кракові у найближчий четвер після вербної неділі, року Божого 1489.

Свідчення вельможного Креслава з Курозванків, канцлера Польського королівства.
Креслав, канцлер, підписав.

¹ Привілей інкорпорації міста Львова від 30 вересня 1388 р. та його підтвердження від 29 вересня 1389 р. див.: Привілеї, №13.

² Очевидно, мова йде про статут Болеслава Побожного від 13 серпня 1264 р., див. примітку до док. №108.

³ Сигнет – очевидно, перстенева печатка.

1493 р., лютого 9, Пйотрків

Ян Ольбрахт, вирішуючи суперечку між міською радою Львова та євреями, встановлює останнім певні обмеження в торгівлі сукном та волами

Коп.: МК, 15, к.14. Титульний напис: "Litera civibus Leopoliensibus super modum negociacionis Iudeorum in ibidem".

Опубл.: РЕА, III, с.31-32.

Регести: MRPS, II, №98; Bersohn, s.222.

ohannes Albertus etc. Significamus etc. Quomodo pendente dudum controversia inter famosos proconsulem et consules ex una, et Iudeos ex altera partibus Leopolienses super mercatura libera Iudeorum per cives ipsos prohiberi. Nos pro hac vice negociis reipublice occupati, intendere non valentes diffinicionem controversie eorundem, decrevimus ipsam causam ad felicem nostrum in Leopolim adventum prorogare et differre, prorogamusque et differimus per presentes. Interim tamen licebit Iudeis predictis mille boves quolibet anno pro pannis comparare, pro quibus emendis in fora annualia libere ibunt ubique presertim, ubi cives ipsi mercatum inerint, cuius causa pannos in foro et in staminibus vel summis secum ducent, pro quibus integris non tamen incisis comparabunt, emptos tandem et comparatos non alibi neque aliter, quam quingentos in Iaroslawa et reliquos quingentos Premislie vendere debebunt semel in anno, preter hoc vero nullas alias mercancias exercere presumant hinc usque ad felicem nostrum in Leopolim adventum, ubi inter eos eius cause diffinicionem faciemus. Quod quidem decretum nostrum et cause ipsius prorogacionem vobis omnibus et singulis palatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, burgrabiis ceterisque dignitariis et officialibus nostris et presertim Leopoli et Premislie constitutis presentibus requirentes sincere et fidelibus nostris dilectis, mandamus omnino habere volentes. Quatenus predictas partes utrasque circa presens decretum nostrum conservetis, alteramque earum partem nostrum decretum observantes, a parte secus facientes presentique decreto nostro renitente tuemini et defendatis, ac ad observacionem eiusdem decreti nostri auctoritate nostra compellatis et compelli faciatis, pro gracia nostra aliter non facturi. Datum in convencione generali Pyotrковиensi feria sexta infra octavas Purificacionis beatissime virginis Marie, anno 1493.

н Ольбрахт і т.д. Повіdomляємо і т.д. Що недавно виникла суперечка між славетними бурмістром і райцями, з одного боку, та львівськими євреями, з другого боку, відносно вільної торгівлі євреїв, яку ті міщани забороняють. Ми, цим разом зайняті державними справами, не маючи змоги займатися вирішенням їхніх суперечок, вирішили цю справу продовжити і відкласти до нашого щасливого прибуття у Львів.

Однак тим часом, дозволено згаданим євреям міняти кожного року на сукно тисячу волів, по які вільно їм іти купувати на щорічні ярмарки всюди, особливо там, де ведуть торгівлю ті міщани, яких справа зі собою привезти сукно на ярмарок у поставах чи сукупно; які (постави) цілі, однак не покраяні поміняють на куплених там (волів), і поміняних ніде інше тільки, як 500 у

Ярославі та інші 500 у Перемишлі повинні купити раз у році, а окрім цього, не наважуйтеся виконувати жодну іншу торгівлю аж до нашого щасливого прибуття у Львів, де між інших (справ) видамо рішення у цій справі. Цей же наш декрет та продовження цієї справи ви всі та кожен, воєводи, каштеляни, старости, орендарі, бурграбії та інші наші достойники та урядовці, і особливо, встановлені у Львові та Перемишлі, щирі та вірні нам милі, даною (грамотою) вимагаючи, наказуємо, бажаючи мати у всьому (порядок), щоб згадані обидві сторони зберігали при даному нашому декреті; оберігаючи одну з тих сторін, піклуйтеся і захищайте від сторони, що неправильно чинить, противлячись даному нашому декрету, і змушуйте нашою владою дотримуватися того нашого декрету, і робіть, щоб (інші) змушували; задля нашої ласки іншого хай не чиниться. Дано на вальному сеймі у Пйотркові у п'ятницю, в октаву Благовіщення Пречистої Діви Марії, року 1493.

1497 р., липня 13, Львів

Ян Ольбрахт, вирішуючи суперечку між міською радою Львова та євреями, встановлює останнім певні обмеження в торгівлі сукном та волами

Транс.: МК, 17, к.331.

hannes Albertus etc. Significamus etc. Quomodo pendente dudum controversia inter famosos proconsulem et consules ex una, et Iudeos ex altera partibus Leopolienses super mercatura libera Iudeorum per cives ipsos prohiberi solita. Nos pro hac vice negociis reipublice occupati, intendere non valentes diffinicionem controversie eorundem, decrevimus ipsam causam ad felicem nostrum in Leopolim reditum prorogare et differre, prorogamusque et differimus per presentes. Interim tamen licebit Iudeis predictis mille boves quolibet anno pro pannis comparare, pro quibus emendis in fora annualia libere ibunt ubique presertim, ubi cives ipsi mercatum inerint, cuius causa pannos in foro et in staminibus vel summis secum ducent, pro quibus integris non tamen incisis comparabunt, emptos tandem et comparatos non alibi neque aliter, quam quingentos in Iaroslaw et reliquos quingentos Premislie vendere debebunt semel in anno, preter hoc vero nullas alias mercancias exercere presumant hinc usque ad felicem nostrum in Leopolim reditum, ubi inter eos eius cause diffinicionem faciemus. Quod quidem decretum nostrum et cause ipsius prorogacionem vobis omnibus et singulis palatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, burgrabiis ceterisque dignitariis et officialibus nostris et presertim Leopoli et Premislie constitutis presentibus requirentes sincere et fidelibus nostris dilectis, mandamus omnino habere volentes. Quatenus predictas partes utrasque circa presens decretum nostrum conservetis, alteramque earum partem nostrum decretum observantes, a parte secus facientes presentique decreto nostro renitente tuemini et defendatis, ac ad

observacionem eiusdem decreti nostri auctoritate nostra compellatis et compelli faciatis sub mercium omnium perdicione, aliter non facturi pro gracia nostra. Datum Leopoli feria secunda post festum sancti Viti, anno Domini millesimo quadragintesimo nonagesimo septimo, regni vero nostri quinto Relacio venerabilis Vincensii de Przeramb vicecancellarii.

Ян Ольбрахт і т.д. Повіdomляємо і т.д. Що недавно виникла суперечка між славетними бурмистром і райцями, з одного боку, та львівськими євреями, з другого боку, відносно вільної торгівлі євреїв, яку ті міщани, звичайно, забороняють. Ми, цим разом зайняті державними справами, не маючи змоги займатися рішенням їхніх суперечок, вирішили цю справу продовжити і відкласти до нашого щасливого повернення у Львів. Однак тим часом, дозволено згаданим євреям міняти кожного року на сукно тисячу волів, по які вільно їм іти купувати на щорічні ярмарки всюди, особливо там, де ведуть торгівлю ті міщани, яких справа зі собою привезти сукно на ярмарок у поставах чи сукупно; які (постави) цілі, однак не покрані поміняють на куплених там (волів), і поміняних ніде інше тільки, як 500 у Ярославі та інші 500 у Перемишлі повинні купити раз у році, а окрім цього, не наважуйтеся виконувати жодну іншу торгівлю аж до нашого щасливого повернення у Львів, де між інших (справ) видамо рішення у цій справі. Цей же наш декрет та продовження цієї справи ви всі та кожен, воєводи, каштеляни, старости, орендарі, бурґрабії та інші наші достойники та урядовці, і особливо, встановлені у Львові та Перемишлі, щирі та вірні нам милі, даною (грамотою) вимагаючи, наказуємо, бажаючи мати у всьому (порядок), щоб згадані обидві сторони зберігали при даному нашому декреті; оберігаючи одну з тих сторін, піклуйтеся і захищайте від сторони, що неправильно чинить, противлячись даному нашому декрету, і змушуйте нашою владою дотримуватися того нашого декрету, і робіть, щоб (інші) змушували; задля нашої ласки іншого хай не чиниться під (загрозою) втрати всіх товарів. Дано у Львові у понеділок, після свята св. Віта, року Божого 1497.

Свідчення велебного Вінцента з Пшерамб, віце-канцлера.

1497 р., грудня 8, Львів

Ян Ольбрахт виносить рішення в справі між міською радою Львова, з одного боку, та українцями і євреями з Підзамча, з іншого боку, у якому міститься заборона останнім торгувати на шкоду міста

Коп.: МК, 16, k.141. Титульний напис: "Decretum inter Iudeos et Ruthenos in suburbio civitatis Leopoliensis et consules totumque communitatem Leopoliensem".

ohannes Albertus Dei gracia rex Polonie etc. Significamus tenore etc. Quia vidimus privilegia et libertates consulum et tocius communitatis Leopoliensis, quas coram nobis exhibuerunt humiliter querulantes, quomodo Iudei et Ruteni in suburbio civitatis eiusdem Leopoliensis sub castro consistentes ipsos in negociacione et mercaturis ipsorum impediret in eorum et civitatis eiusdem destructionem. Tandem nos revisis privilegiis et libertatibus civitatis predictae de unanimi consiliariorum nostrorum consilio et voluntate decrevimus consules ac totam communitatem predictam civitatis Leopoliensis circa eorum privilegia et libertates¹ conservandos esse et conservari debere. Ruthenos vero et Iudeos suprascriptos suburbanos nullomodo admittimus esse et admitti debere ad exercendas negociaciones et mercaturas supradictas, que essent in preiudicium civitatis predictae, hoc tamen proviso, si alii suburbanii iurisdiccioni civilis subiecti, mercaturam prefatam non exercebunt, nisi de contrario haberent privilegia talia per antecessores nostros concessa, que privilegiis civilibus deberent vel possent merito derogare, alias in contrarium facientes, ipso facto, penas in privilegiis civium eorundem Leopoliensium expressas incurrunt etc. Datum Leopoli feria sexta festi Concepcionis beatissime Virginis Marie, anno quo supra [1497]².

Relacio venerabilis Vincencii de Przeramb, regni Polonie vicecancelarii.

¹ Залишено місце для написання слова.

² Датування подано за попереднім документом МК.

Ан Ольбрахт, Божою ласкою король Польщі і т.д. Повідомляємо і т.д. Оскільки ми бачили привілеї та вільності райців та всієї громади Львова, котрі (вони) нам показали¹, уклінно скаржачись, що євреї та українці, які знаходяться на передмісті того міста Львова, під замком, заважають їм у їхній торгівлі та купецтві для зруйнування їх та того міста. Отож ми, оглянувши привілеї та вільності згаданого міста, за одностайною порадою та волею наших радників, вирішили, що райців та всю громаду згаданого міста Львова необхідно зберігати і слід зберегти відповідно до їхніх привілеїв та вільностей; а вищезгаданих передміщан-українців та євреїв жодним чином не допускати і не слід допускати до виконання вищезгаданих торгівлі та купецтва, що було б на збитки згаданого міста. Однак передбачивши, що інші передміщани, піддані міської юрисдикції, згадане купецтво не виконують, а навпаки не мають таких привілеїв, наданих нашими попередниками, які міські привілеї повинні чи можуть заслужено відкидати; тим самим, що накладалися би кари, викладені в привілеях тих львівських міщан; не чинячи інше на спротив і т.д. Дано у Львові у п'ятницю, на свято Непорочного зачаття Пречистої Діви Марії, року, що вище [1497].

За свідченням вельможного Вінцента з Пшерамб, віце-канцлера Польського королівства.

¹ Див. примітку до док. №54.

1502 р., березня 31, Краків

Олександр підтверджує грамоту Яна Ольбрахта від 13 липня 1497 р., за якою вирішується суперечка між міською радою Львова та євреями і встановлюється останнім певні обмеження в торгівлі сукном та волами

Коп.: МК, 17, к.331. Титульний напис: “Confirmacio Leopoliensibus de mercatura Iudeorum illibera”.

 lexander etc. Significamus tenore presencium etc. Quomodo famosi consules et cives nostri Leopolienses coram nobis constituti exhibuerunt litaras olim fraterne maiestatis decretum, in quadam causa inter eosdem cives ab una et Iudeos Leopolienses partibus ab altera agitata, factum continentes, quas petiterunt per se nos approbari, confirmari et ratificari, quarum tenor de verbo ad verbum sequitur.

Далі наводиться грамота Яна Ольбрахта від 13 липня 1497 р. (див. док. №112). Потім подано текст:

Nos itaque Alexander rex prefatus petitionibus eorumdem consulum et civium Leopoliensium annuentes, preinsertas decreti litaras in omnibus eorum punctis, condicionibus et articulis approbamus, ratificamus et confirmamus, decernentes eas robur perpetue firmitatis per presentes et quemadmodum olim fraternam maiestatis decisionem controversie inter partes in literis prefatis contentum, in sue illuc reditu priusquam suis de medio sublatum, obtulerat facturam. Ita nos eam ipsam diffinitionem controversie prenarrate in nostro primo felici in Leopolim adventu dante duo (?) perficiemus et ad effectum debitum deducemus, omnibus et singulis subditis nostris cuiuscunque status et condicionis existentibus districte mandantes, quatinus interim huius decretum preinsertum (?) in toto plene et sufficienter conservent et quantum ex eis observare mandent inconcusse et illibate. Datum Cracovie feria quinta post festum Pasche, anno quo supra [1502].

Relacio domini Creslai.

 лександр і т.д. Повідомляємо змістом даної (грамоти) і т.д. Що славетні наші львівські райці та міщани, ставши перед нами, показали грамоту покійного маєстату брата, в якій міститься вчинений декрет у проведеній справі між тими міщанами, з одного боку, та львівськими євреями, з іншого боку, яку від себе просили, щоб ми схвалили, підтвердили та зміцнили. Цієї (грамоти) зміст дослівно наводиться.

Далі наводиться грамота Яна Ольбрахта від 13 липня 1497 р. (див. док. №112). Потім подано текст:

Таким чином, ми, Олександр, згаданий король, схиляючись до прохання тих львівських райців та міщан, внесену грамоту декрету в усіх її пунктах, умовах і статтях схвалюємо, зміцнюємо і підтверджуємо, вирішуючи, щоб вона отримала силу вічної міцності через дану (грамоту) і достеменно через вирішення покійним маєстатом брата суперечки між сторонами, що міститься у згаданій грамоті, яке (вирішення) було прийняте у його туди приїзд, перш ніж він відійшов зі світу. Таким чином, ми це вирішення суперечки, про яке (нам) розповідали,

у наше перше щасливе прибуття до Львова¹ знову (?) виконаємо і до належного результату доведемо, суворо вимагаючи в усіх і кожного наших підданих будь-якого стану і походження, щоб між тим цей внесений декрет у всьому цілком і достеменно зберігали і наказували, щоб їх (євреїв) наскільки (можливо) зберігали непорушно і недоторканно. Дано у Кракові у четвер, після свята Пасхи, року, що вище [1502].

Свідчення пана Креслава.

¹ Король Олександр не прибув до Львова взагалі, див.: Jaworski F. Królowie polscy we Lwowie. – Lwów, 1912. – S.27.

1503 р., листопада 12, Люблін

Олександр наказує своїм урядникам, щоб львівським євреям не чинили перешкод у торгівлі, ярмарках та торгах

Транс.: МК, 21, к.341.

Опубл.: PEA, III, с.70-71; Bersohn, s.24.

Регест: MRPS, III, №959.

lexander Dei gratia rex Polonie etc. Universis et singulis cuiuscunque status et conditionis existentibus subditis nostris fidelibus dilectis gratiam regiam, fideles nostri dilecti, intelleximus ex Iudeis nostris Leopoliensibus, quod impediuntur a quibuscunque subditis nostris in negociacione sua recipiunturque ab eis sine iure res ab eum, que in annualibus foris emuntur, idque faciunt absque omni iustitiae ordine, unde nos volentes eosdem Iudeos sic conservare, prout olim predecessores nostri eos conservare consueverunt, mandamus quemadmodum olim maiestas fraterna regia mandaverat vobis omnibus et singulis maiestatibus, dignitariis et officialibus quocunque nuncupatis et quacunque auctoritate presidentibus, quod dictis Iudeis nostris Leopoliensibus libere permittatis exercere negociaciones eorum in annualibus et liberis foris. Quod si aliquis in damnum eorum aliquid facere attentaverit, dabimus operam quod intelliget se contra voluntatem nostrarum fecisse pro gratia nostra aliter non facturi. Datum in Lublyn die dominico post festum beati Martini, anno Domini 1503, regni vero nostri anno secundo.

Ad mandatum domini regis.

лександр, Божою ласкою король Польщі і т.д. Усім і кожному підданам будь-якого стану і походження, нашим вірним милим, королівська ласка. Вірні нам милі, ми дізналися від наших львівських євреїв, що є перешкоди від будь-яких наших підданих у їхній (євреїв) торгівлі, забираються від них безправно їхні речі, які вони купують

на щорічних торгах, і це чинять без усякого справедливого порядку, тому ми, бажаючи тих євреїв так оберігати, як покійні наші попередники звикли оберігати, наказуємо достеменно, (як) наказував покійний маєстат брата, вам усім і кожному маєстатичні достойники і урядовці, якби вони не називалися і яку владу не мали, щоб дозволяли згаданим нашим львівським євреям вільно виконувати їхню торгівлю на річних та вільних торгах. Якщо ж хтось мав би намір їм якусь шкоду вчинити, докладемо праці, щоб дізнатися, хто вчинив проти нашої волі; задля нашої ласки іншого хай не чиниться. Дано у Любліні у недільний день після свята блаженного Мартина, року Божого 1503, а нашого панування 2 року.

За наказом пана короля.

1506 р., лютого 14, Люблін

Олександр з огляду на важке становище львівських євреїв на чотири роки зменшує податок з них з 200 до 100 польських злотих

Коп.: МК, 21, к.340v-341. Титульний напис: “Ordinacio cum Iudeis Leopoliensibus”.

Опубл.: РЕА, III, с.69-70.

Регести: MRPS, III, №2599; Bersohn, s.23.

Alexander Dei gracia etc. Significamus etc. Quia attenta extrema destructione et condicione pauperi Iudeorum nostrorum Leopoliensium, quibus nobis pro censu¹ annuo ducentos florenos dissolvunt, talem cum eis gratiam ordinationemque fecimus, quod si infra quatuor annos immediate futuros a festo beati Martini proxime venture inchoandos, contribucienem seu exactionem civilem cuiuscunque taxe, pro subsidio publico super civitate et oppida [sic] et alios Iudeos regni nostri imponemus. Ipsi Iudei Leopolienses duntaxat centum florenos pro exactione nobis, successoribus nostris daturi erunt. Pro tanto universis exactoribus ad colligendum civiles presertim Iudaicas exactiones futuras deputandis, qui presentibus fuerint requisiti, mandamus quatinus prefatos Iudeos Leopolienses iuxta presentem ordinationem conservantes ab ipsis Iudeis pro qualibet vice per centum florenos recipiatis usque ad decursum eorundem quatuor annorum. Harum quibus sigillum etc. Datum in convencione generali Lublinensi sabbato festi beati Valentini, anno Domini 1506.

Aлександр, Божою ласкою і т.д. Повідомляємо і т.д. Що, взявши до уваги надзвичайне зруйнування та бідні умови наших львівських євреїв, які сплачують нам річний чинш у 200 злотих, вчинимо для них таку ласку, розпоряджаючись, що міський порядок чи збір будь-якої величини¹, що ми накладемо для публічної підтримки щодо міста і фортеці та (накладемо) на інших євреїв нашого королівства, ці львівські євреї лише

100 злотих за (цей) податок нам, нашим спадкоємцям даватимуть впродовж 4 майбутніх років, безпосередньо почавши від приходу найближчого свята блаженного Мартина². Для того всім збирачам, визначеним для стягнення у майбутньому міських, особливо єврейських, податків, які будуть (на місці) теперішніх, вимагаючи, наказуємо, щоб згаданих львівських євреїв відповідно до даного розпорядження зберігали, від тих євреїв отримували за кожний раз по 100 злотих, аж до закінчення тих 4-ох років. Для (засвідчення) печатка і т.д. Дано на вальному сеймі у Любліні, у суботу на свято св. Валентина, року Божого 1506.

¹ М. Балабан вважає цей податок стацією (див.: *Balaban M. Żydzi...* – S.335).

² 11 листопада.

1506 р., лютого 14, Люблін

Олександр підтверджує привілей від 12 листопада 1503 р., наказуючи, щоб львівським євреям не чинили перешкод у торгівлі, ярмарках та торгах

Коп.: МК, 21, к.341. Титульний напис: “Iudeorum Leopoliensium”.

Опубл.: РЕА, III, с.70-71; Bersohn, s.24.

Регест: MRPS, III, №2600.

Alexander Dei gratia rex Polonie, [magnus dux Lithvaniae, Russiae Prusiaequae dominus et heres]¹. Significamus [tenore praesentium universis, quibus expedit, praesentibus et futuris]². Quoniam Iudei Leopolienses coram nobis personaliter constituti exhibuerunt literas infrascriptas a nobis superiori tempore sub signeto nostro obtentas, petentes illas transsumi et sub nostro sigillo maiori transscribi ac confirmari, quarum tenor est talis.

*Далі наводиться текст грамоти Олександра від 12 листопада 1503 р. (див. док. №115).
Потім подано текст:*

Quorum petitionibus annuentes preinsertas literas duximus transsumendas et transscribendas ac confirmandas, transsumimus transscribimus et confirmamus per presentes decernentes eas obtinere robor debite firmitatis. In cuius rei [testimonium sigillum nostrum est appensum presentibus]². Datum in conventionione generali Lublinensi, sabbato ipso die sancti Valentini, anno Domini 1506.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за РЕА.

² Немає у копії МК, опубліковано за РЕА.

Олександр, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо [змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно, сучасникам та прийдешнім]¹. Оскільки львівські євреї, ставши перед нами особисто, показали нижчевикладену грамоту, отриману від нас давнішого часу під нашим сигнетом, просячи її трансумувати і під нашою великою печаткою переписати та підтвердити, якої (грамоти) зміст є таким.

Далі наводиться текст грамоти Олександра від 12 листопада 1503 р. (див. док. №115).

Потім подано текст:

Прихиляючись до їхнього прохання, внесену грамоту ми вважали трансумувати, переписати і підтвердити; трансумуємо, переписуємо і підтверджуємо даною (грамотою) вирішуючи, щоб вона отримала силу належної міцності. Для засвідчення цієї справи і т.д. Дано на вальному сеймі у Любліні, у суботу в день св. Валентина, року Божого 1506.

¹ Фрагмент у квадратних дужках перекладений за РЕА.

1506 р., лютого 15, Люблін

Олександр надає львівським євреям звільнення від сухопутних, водних та мостових податків та мит, як це було зроблено роком раніше для львівських міщан

Коп.: МК, 21, к.344.

Опубл.: РЕА, III, с.71-72.

Регест: MRPS, III, №2611.

Alexander Dei gracia rex Polonie, [magnus dux Lithvanie, Russie Prussieque, dominus et heres]¹. Universis et singulis, pallatinis, castellanis, capitaneis, tenutariis, burgrabiis, ter-rigenis, theloneatoribus, civitatum et oppidorum consulibus ceterisque subditis nostris cuiuscunque status et condicionis existentibus ubique in regno nostro constitutis, presentibus requirentibus sincere et fidelibus nostris dilectis gratiam regiam. Magnifici, generosi, nobilis et circumspecti sincere et fideles nostri dilecti, quoniam in convencionem generali anno proxime pre-terito in Radom celebrata universos et singulos cives et incolas civilis nostre Leopoliensis propter ipsius civitatis in confiniis hostilibus consistentes fortificacionem, quam pro salute conservacioneque reipublice regni nostri faciunt et prosequuntur a solucione theloneorum navigiorum, aggeralium et pontalium nostrorum regalium, quam a rebus et mercibus ipsorum nobis successoribusque nostris erant impensuri ad intercessionem prelatorum et baronum regni nostri consiliariorum nobiscum tunc²

existencium, perpetuo libertavimus et eximimus, prout id per literas nostras prefate civitati datas universitati vestre innotuimus, verum cum Iudei Leopolienses cum Cristianis et aliorum rituum personis illuc commorantibus equaliter civilia ferunt onera sumptusque pares ad reformationem civilem tribuunt et impendunt, merito eadem libertate cum coincolis sunt potituri. Itaque ut libertas per nos concessa ad executionem quo ad Iudeos ipsos ponatur effectualem, vobis mandamus quatenus a modo et deinceps futuris temporibus perpetuis Iudeos Leopolienses prefatos in predicta libertate a solvendis theloneis aggeralibus, navigiis et pontalibus per nos concessa plene conserventur theloneaque navigia, aggeralia et pontalia a curribus, bobus, mercibus et rebus eorum quibuscunque cuiuscunque generis speciey vel materiey existentibus non recipiatis neque exigatis sic, ut istud civibus et aliis civitatem incolentibus facere consuevistis³. Datum in conventionione generali Lublinensi die dominico in crastino sancti Valentini, anno Domini 1506.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за РЕА.

² Написано збоку рядка замість закресленого: hinc.

³ Фрагмент “sic, ut istud civibus et aliis civitatem incolentibus facere consuevistis” дописано іншою рукою збоку, поряд з текстом замість трьох ретельно викреслених рядків.

Александр, Божою ласкою (*титулатура*). Усім і кожному, воєводам, каштелянам, старостам, орендарям, бурграбіям, зем'янам, митникам, райцям міст і містечок та іншим нашим підданим будь-якого стану і походження, де б не були встановлені в нашому королівстві, даною (грамотою) вимагаючи, щиро і вірно нам милі, королівська ласка. Вельможні, уроджені, шляхетні та обачні, щиро і вірно нам милі. Оскільки на минулому вальному сеймі, що відбувся найближчого року в Радомі, всі і кожен міщани та жителі нашого міста Львова, внаслідок того, що, перебуваючи на ворожих кордонах, споруджують фортифікацію для кориснішої охорони держави нашого королівства і їм подарована сплата наших королівських мит: перевізних, гребельних і мостових¹, котрі від їхніх речей і товарів нам і нашим спадкоємцям виплачували б, за наполяганням прелатів і баронів, радників нашого королівства, що з нами перебували, назавжди звільнили та вилучили, як і повідомили нашою грамотою, даною згаданому вашому всьому місту, але коли львівські євреї разом з християнами та особами інших обрядів, що там живуть, несуть однаково міські тягарі та рівні витрати на міську перебудову видають та сплачують, тому тією заслуженою вільністю мають володіти разом з (іншими) мешканцями. Таким чином, щоб вільність надана нами, до ефективного виконання щодо тих євреїв накладалася, наказуємо вам, щоб від тепер і далі в майбутні часи, завжди згаданих львівських євреїв у тій вільності від сплати мит – гребельних, перевізних і мостових, наданих нами, цілком зберігали, і мита перевізні, гребельні і мостові, від будь-яких возів, волів, їхніх товарів і речей будь-якого роду, виду та породи не утримуйте і не стягайте так, як звикли чинити з тими міщанами та іншими, що живуть у місті (Львові). Дано на вальному сеймі у Любліні, в неділю на другий день св. Валентина, року Божого 1506.

¹ Грамоту про звільнення від 19 травня 1505 р. див.: Привілеї, №66.

1507 р., лютого 25, Краків

Сигізмунд I підтверджує всі права та привілеї львівських євреїв у повному обсязі, що надали їм його попередники

Коп.: МК, 22, к.96v. Титульний напис: “Conservacio Iudeorum Leopoliensium certa ipsorum iura et libertates”.

Опубл.: РЕА, III, с.79-80.

Регести: MRPS, IV/2, №8336; Bersohn, s.25.

Sigismundus Dei gratia rex Polonie, [magnus dux Lithvanie, Russie, Prussieque, dominus et heres. Significamus tenore presencium, quibus expedit]¹, universis et singulis, palatinis, castellanis, capitaneis, burgrabiis, exactoribus, terrigenis nobilibus civitatumque et oppidorum, tam nostrorum regalium, quam quorumcunque subditorum regni proconsulibus consulibusque ac theloneatoribus ceterisque dignitariis et officialibus per et infra regnum nostrum ubilibet consistentibus, presentibus requirentes, gratiam nostram regiam. Magnifici, generosi, nobiles, famosi et providi sincere et fideles nostri dilecti, cognitum vobis et cuilibet vestrum seorsum esse volumus. Quia Iudeos Leopolienses nostros dampna passos circa iura ac libertates ipsos per germanos et predecessores nostros reges gracie concessas conservavimus et presentibus conservamus et pro tanto vobis et cuilibet vestrum seorsum comittimus et mandamus strictius precipientes, quatenus eosdem Iudeos Leopolienses iuxta iura et libertates easdem prout in earum punctis, condicionibus, clausulis et articulis consistentibus, conservent ac quilibet vestrum usque ad aliam informacionem nostram conservet sub obtentu gracie nostre. Datum Cracovie in convencionem generali feria quinta proxima ante dominicam Reminiscere, anno Domini millesimo quingentesimo septimo, regni nostri primo.

Relacio reverendissimi in Christo patris domini Mathie episcopi Premysliensis et regni Polonie vicecancellarii.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за РЕА.

Sигізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). [Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно]¹, воєводам, каштелянам, старостам, бурграбіям, шляхетним зем'янам, бурмистрам і райцям міст і містечок, як наших коро-лівських, так і будь-яких наших підданих королівства, митникам та іншим достойникам та урядовцям, де б не були поставлені в нашому королівстві, знаходячи даною (грамотою), наша королівська ласка. Вельможні, уроджені, шляхетні, славетні і обачні, щиро і вірно нам милі, хочемо, щоб усі та кожен з вас окремо ознайомилися, що наших львівських євреїв, які зазнають шкоди, ми зберегли при їхніх правах і привілеях, ласкаво наданих нашими братами і попередниками, і даною (грамотою) зберігаємо і про таке вам і кожному з вас окремо

доручаємо та суворо наказуємо, розпоряджаючись, щоб тих львівських євреїв відповідно до їхніх прав і привілеїв, як і в цих вміщених там пунктах, умовах, клаузулах і статтях зберігали і кожен з вас нехай збереже аж до надходження іншої нашої інформації, задля отримання нашої ласки. Дано у Кракові на вальному сеймі у найближчий четвер перед неділею “Ремінісцере”, року Божого 1507, нашого панування – 1. Свідчення превелебного у Христі пана отця Матія, перемиського єпископа і віце-канцлера Польського королівства.

¹ Фрагмент у квадратних дужках перекладений за РЕА.

1510 р., серпня 16, Краків

Сигізмунд I встановлює податок з львівських євреїв у 200 польських злотих та надає право стягувати податок двом львівським євреям Саломону і Бароху

Коп.: МК, 24, k.323. Титульний напис: “Moderacio census annui Iudeis Leopoliensibus”.

Опубл.: РЕА, III, с.93-94.

Регест: Bersohn, s.224.

[Sigismundus etc.] Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis, quia inopie et calamitose conditioni Iudeorum nostrorum Leopoliensium compacientes, considerantesque, quod terre ille unde victum et commodum habere et acquirere consueverant, penitus sunt desolate. Cum eisdem gratiam in solucione censu per eosdem nobis quotannis dari solito et debito facere decrevimus, ad beneplacitum tamen voluntatis nostre duntaxat, ita videlicet, quod ipsi Iudei ducentos florenos pecuniarum, florenum quemlibet triginta grossos computando ratione eiusmodi census nobis singulis pro quolibet festo sancti Michaelis dare et solvere debebunt et tenebuntur. Quos quidem ducentos florenos Salomon et Baroch Iudei de ibidem et nullus alter exactor ab eisdem exigent et percipient, nobisque in manus nostras afferent. Quibus quidem Salomon et Baroch Iudeis ceteros Iudeos Leopolienses censum eiusmodi solvere negligentes et non curantes, penis nostris regalibus puniendi omnimodam damus et concedimus facultatem, pro tanto vobis omnibus et singulis exactoribus nostris nunc et in futurum existentibus mandamus, quatenus eosdem Iudeos pro eiusmodi censu inquietare et turbare non presumatis, nec aliquis vestrum usque, ut prefertur, ad arbitrium nostrum inquietare seu turbare presumat. Neque eciam ad exigendum aliquas exactiones ex eisdem Iudeis sub gravi indignatione nostra. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum Cracovie feria sexta in crastino Assumptionis gloriosissime virginis Marie, anno Domini millesimo quingentesimo decimo, regni nostri quarto.

[Сигізмунд і т.д.]¹. Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що співчуваючи скруті та нещастю становища наших львівських євреїв, взявши до уваги, що ті землі, з яких вони звикли мати й отримувати прожиток та користь, цілком є спустошені, ми постановили вчинити їм полегшення у сплаті чиншу, що вони звично і належно нам щорічно давали, однак тільки до прихильності нашої волі, а саме так, що ті євреї повинні та зобов'язані дати і сплатити грошей 200 злотих, нараховуючи 30 грошів у кожному злотому, з причини (сплати) одноразового чиншу на кожне свято Михайла². Саломон та Барох, євреї звідти ж (зі Львова), ті 200 злотих з них (євреїв) нехай стягують, утримують і передають нам у наші руки і ніякий інший збирач (податків). Тим євреям, Соломону і Бароху, даємо і надаємо повну можливість карати нашими королівськими карами інших львівських євреїв, що відмовляються і не дбають про сплату такого чиншу. Про таке всім і кожному з наших збирачів податків, що є тепер і в майбутньому, наказуємо, щоб тих євреїв не примушували вимагати і турбувати про такий чинш і ніхто з вас не примушував вимагати і турбувати аж до, як згадувалося, нашої волі, і не (примушуйте) до стягнення будь-яких податків з тих євреїв під важким нашим незадоволенням. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Кракові у п'ятницю на другий день (свята) Успіння Пречистої Діви Марії, року Божого 1510, нашого панування – 4.

¹ Фрагмент у квадратних дужках перекладений за РЕА.

² 29 вересня.

1511 р., травня 15, Сандомир

Сигізмунд I звільняє львівських євреїв, які зазнали втрат, від сплати королівських податків на шість років

Регест: МК, 25, к.52. Титульний напис: “Libertas Iudeis Leopoliensibus sex annorum” (MRPS, IV/1, №1178).

Опубл.: РЕА, III, с.99.

Data est libertas Iudeis Leopoliensibus a solutione exactionibus regiis ad decursum sex annorum dampna passis. Litere in forma cancellarie solita. Datum Sandomirie feria quinta die octava Stanislai in Maio, anno Domini 1511.

Є дана вільність львівським євреям, що зазнали шкоди, від сплати королівських податків впродовж 6 років. Грамота у звичній формі канцелярії. Дано у Сандомирі у четвер, у день октави (св.) Станіслава у травні, року Божого 1511.

1515 р., жовтня 5, Краків

Сигізмунд I виносить рішення щодо торговельних прерогатив львівських євреїв у їх суперечці з міщанами м. Львова, за яким львівські євреї мали користуватися тими самими прерогативами в торгівлі, як й інші євреї в королівстві

Коп.: МК, 29, к.121. Титульний напис: “Decretum Iudeorum Leopoliensium”.

Опубл.: РЕА, III, с.110-111; *Balaban M. Żydzi...* (Materiały). – N3 (витяг).

Регест: MRPS, IV/2, №10646; Bersohn, s.236.

igismundus Dei gracia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie Prussieque etc. dominus et heres. Significamus tenore presencium universis. Quia cum inter famatos consules civitatis nostre Leopoliensis ex una et Iudeos eiusdem civitatis incolas ex altera partibus controversia esset antiqua de mercatura exercenda. Cives enim de Iudeis querebantur, quod tantas negociaciones exercerent, ut negociatores Leopolienses nullam facultatem exercende negociacionis sua mercature propter eosdem Iudeos habere possent et utraque supra dictarum parcium predecessorum nostrorum regnum Polonie literas et concessionones coram nobis exhiberent. Nos cum consiliariis nostris nobiscum hie presentibus eiusmodi controversia diligenter examinata et literis parcium diligenter perlectis, ita decrevimus et harum serie literarum de cetero observandum decernimus, ut idem Iudei civitatem Leopoliensem incolentes omne genus negociacionis et mercature ubique regno nostro libere exercere possint more aliorum mercatorum, hiis duntaxat duabus rebus limitatis. Quod pannos cedere et brachio seu ulna metiri nunquam alias poterint nisi in nundinis, ad quas venerint negociandi gracia ad quodcunque oppidum vel civitatem. Quodque boum emendorum ad numerum duorum duntaxat milium singulis annis habebunt facultatem, que pellere et vendere ubicunque velint, poterint, salva novorum theloneorum solucione, eius tamen mercature exercende modo supra scripto facultas penes eos erit ad beneplacitum voluntatis nostre. [Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum Cracovie feria sexta festi sancti Venceslai, anno Domini 1515, regni nono.

Relacio reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Premisliensis ac regni Polonie vice-cancellarii]¹.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за РЕА.

игізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім. Що між славетними райцями нашого міста Львова, з одного боку, і євреями, жителями того міста, з іншого боку, була давня суперечка щодо ведення торгівлі. Бо міщани скаржилися на євреїв, які таку торгівлю ведуть, що ті євреї не можуть мати як львівські купці такої можливості ведення торговельних справ і показати перед нами грамоти і надання наших попередників, королів Польщі, видані вищезгаданим

сторонам. Ми з нашими радниками, що тут біля нас є присутні, ту суперечку уважно вивчили та, прочитавши уважно грамоти сторін, так постановили і даним змістом грамоти постановляємо щодо дотримання інших (речей). Щоб так само євреї, що живуть у місті Львові, могли вільно виконувати будь-якого роду торгівлю та купецтво будь-де в нашому королівстві за звичаєм інших купців, однак обмежуючись тільки двома товарами. Що можуть сукно краяти і міряти на лікті ніде інше, тільки на ярмарках, на які прибуватимуть торгувати до будь-яких містечок та міст. І матимуть можливість купуватимуть воли у кількості 2 тисячі в один рік, яких (волів) можуть переганяти і продавати звідки схочуть, зберігаючи сплату нових мит¹. Однак можливість ведення тієї торгівлі вищеописаним способом буде в їхніх руках до прихильності нашої волі. [Для засвідчення грамоти, наша печатка є підвішена]. Дано у Кракові у п'ятницю, на свято св. Венцеслава, року [Божого 1515, панування (нашого) – 9].

[Свідчення велебного у Христі пана отця Петра, перемиського єпископа та віце-канцлера Польського королівства]².

¹ Див. примітку до док. №73.

² Фрагмент у квадратних дужках перекладений за РЕА.

1519 р., липня 12, Краків

Сигізмунд I виносить рішення щодо торговельних прерогатив львівських передміських євреїв, за яким дозволяє їм купувати 500 волів при сплаті щороку 30 злотих до королівської скарбниці.

Коп.: МК, 34, k.139v. Титульний напис: “Iudeorum ex suburbio Leopoliensi”.

igismundus Dei gratia rex Polonie etc. Significamus etc. Quia sicut admisimus et concessimus Iudeis civitatem nostram Leopoliensem inhabitantibus duobus milibus boum mercari et forisare. Ita illis Iudeis, qui in anteurbio Leopoliensi commorantur permittimus et ex certa scientia specialique gratia regiis nostris consentimus presentibus quingentibus bobus mercari hinc ad beneplacitum quorumcunque subditorum nostrorum contradictione non obstante ratione cuius rei dicti Iudei in suburbio Leopoliensi agentes, debent nobis pro quolibet festo sancti Martini singulis annis incipiendo ab anno Domini millesimo quingentesimo decimonono nunc currenti triginta florenos in moneta per mediam sexagenam vel viginti florenos Hungaricales boni auro et iusti ponderis soluere, sed ab aliis solucionibus et contribucionibus, quas cum Iudeis in civitate Leopoliensi manentibus soluere consueverant penitus sint liberi et absoluti prout eos ab-

soluimus et liberamus tenore presentium mediante ad nostra voluntatis beneplacitum. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio literarum. Datum Cracovie feria sexta proxima, post festum sancti Laurentii, anno Domini millesimo quingentesimo decimonono, regni vero nostri XIII.

Relacio magnifici Cristofori de Schydlowyecz palatini et capitanei Cracoviensis ac regni Polonie cancelarii¹.

¹ Текст закреслено вертикальною лінією, а під титульним написом виведено: “Cassate”.

игізмунд, Божою ласкою король Польщі і т.д. Повідомляємо і т.д. Що оскільки ми допустили і дозволили євреям, які живуть у нашому місті Львові, 2 тисячі волів купувати й набувати, так і тим євреям, що знаходяться на львівському передмісті, дозволяємо з певного нашого королівського відома та спеціальної ласки, погоджуємося даною (грамотою), що вони куплять 500 волів, з цього часу до прихильності (нашої волі), незважаючи на протидію будь-яких підданих. З цього приводу згодом євреї з львівського передмістя повинні нам сплачувати на кожне свято Мартина¹ в один рік, почавши від теперішнього року Божого 1519, 30 злотих у монеті по половині копи або 20 угорських золотих доброго золота і справедливої ваги, але від інших сплат і податків, які (євреї-передміщани) з євреями, що живуть у місті Львові, звикли платити, цілком звільнені та вивільнені, як їх вивільняємо та звільняємо за посередництвом змісту даної (грамоти) до прихильності волі. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Кракові у найближчу п'ятницю, після свята св. Лаврентія, року Божого 1519, а нашого панування – 13.

Свідчення вельможного Христофора з Шидловець, краківського воєводи і старости та канцлера Польського королівства.

¹ 11 листопада.

1519 р., липня 12, Краків

Сигізмунд I зрівнює львівських передміських євреїв у правах та вільностях з міськими євреями, однак зберігаючи повинності, належні до львівського замку.

Коп.: МК, 34, k.139v-140. Титульний напис: “Eorundem Iudeorum ex suburbio Leopoliensi”.

igismundus Dei gratia rex Polonie etc. Significamus tenore etc. Quia considerantes, quod Iudei in anteurbio Leopoliensi commorantes bona et utilia servitia ad castrum nostrum Leopoliensem impendent fluriosque in quibus molendina nostra sub ipsa arce eiusdem Leopoliensi sitta, sunt, purgant et purgare consueverunt. Et nichilominus hiis iuribus et prerogativis, quibus alii Iudei in regno nostro et presertim in civitate nostra Leopoliensi preediti sunt, non gaudent. Nos igitur commoditati dictorum Iudeorum de speciali gracia nostra consulere volentes, ipsos Iudeos in anteurbio Leopoliensi commorantes, presentes et futuros omnibus libertatibus, iuribus, prerogativis et consuetudinibus approbatis etiam de non soluendum theloneis annuendum, uniensum et incorporandum duximus, unimusque annuimus et incorporamus, statuantes et tenore presentem decernentes in futurum observantesque dicti Iudei in anteurbio Leopoliensi commorantes, presentes et futuri omnibus et singulis libertatibus, iuribus et prerogativis ac libertate et consuetudine mercandi gaudent, quibus dicti Iudei inter muros civitatis Leopoliensis gaudent et gaudere consueverunt, salvis tamen iuribus et consuetudinibus nostris et servitutibus consuetis castri nostro Leopoliensi. Harum quibus sigillum nostrum est subappensum testimonio literarum. Datum Cracovie feria sexta proxima, post festum sancti Laurentii, anno Domini millesimo quingentesimo decimonono, regni vero nostri XIII.

Relacio eiusdem, ut supra [magnifici Cristofori de Schydlowyecz palatini et capitanei Cracoviensis ac regni Polonie cancelarii]¹.

¹ Текст відновлений за попереднім записом у МК.

игізмунд, Божою ласкою король Польщі і т.д. Повіdomляємо змістом і т.д. Взявши до уваги, що євреї, які живуть у львівському передмісті, виконують добру і корисну службу для нашого львівського замку, чистять і звикли чистити річки, на яких наші млини під тим львівським замком знаходяться. І тим не менше, не тішаються тими правами і prerogativami, як інші євреї у нашому королівстві та особливо у нашому місті Львові. Отже, ми, бажаючи зарадити зручності згаданих євреїв з нашої спеціальної ласки, тих євреїв, що живуть на львівському передмісті, теперішніх і прийдешніх, всі вільності, права, prerogative і схвалені звичаї, також (привілей) щодо несплати мит вважали схвалити, об'єднати та інкорпоровати, об'єднуємо схвалюємо та інкорпоруємо, встановлюючи та вирішуючи змістом даної (грамоти), щоб дотримувались у майбутньому: хай згадані євреї, які живуть на львівському передмісті, теперішні та прийдешні, нехай тішаються всіма і кожними вільностями, правами, prerogativami і вільністю та звичаєм торгівлі, якими тішаються і звикли тішитися згадані євреї між мурами міста Львова, однак зберігаючи наші права та звичаї, і звичні послуги нашому львівському замку. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Кракові у найближчу п'ятницю після свята св. Лаврентія, року Божого 1519, а нашого панування – 13¹.

Свідчення того, як вище [вельможного Христофора з Шидловець, краківського воєводи і старости та канцлера Польського королівства]².

¹ Цей документ був швидко скасований, як вказує напис "cassate" та зміст наступного документа.

² Фрагмент у квадратних дужках перекладений за попереднім документом з тією ж датою.

1519 р., листопада 9, Краків

Сигізмунд I виносить рішення щодо торговельних прерогатив львівських євреїв у їхній суперечці з передміськими євреями

Коп.: МК, 34, k.173v-174. Титульний напис: “Iudeorum Leopoliensibus decretum”.

igismundus Dei gratia rex Polonie etc. Significamus etc. Quia venientes ad nos Iudei in civitate Leopoliensi agentes de Iudeis sub arce eiusdem civitatis commorantibus questi sunt, deducentes, quod in preiudicium eorum a nobis literas obtinuissent, quarum vigore admisimus eiusdem Iudeis in suburbio Leopoliensi agentibus quingentis bobus annuatim¹ mercari ratione cuius rei triginta florenos in moneta per mediam sexagenam vel viginti in auro nobis pro quolibet festo sancti Martini nobis soluturi erant, a data illarum ipsarum literarum illis sicut pre fertur datarum ad beneplacitum voluntatis nostre, et propterea dicebant se dicti Iudei intra muros civitatis Leopoliensis agentibus, quod nullo pacto possent contributionem debitam nobis compinare et dare ex ipsa ratione, quoad predicti Iudei in suburbio Leopoliensi agentes se ab eis alienaverunt. Respondentes vero Iudei in anteurbio civitatis predictae Leopoliensis, ita replicaverunt, quod ea de eam huiusmodi literas obtinere adiuncti sunt et censum prescriptum ad soluendum se submiserunt, quia Iudei Leopolienses in civitate degentes noluerunt eis admittere summa duorum millium boum mercari et forisare. Nos audientes eorum prepositionibus et responsis ex consensu utriusque partis Iudeorum predictorum ita decernimus et decrevimus presentibus, quod deinceps Iudei sub arce Leopoliensi commorantes sint uniti, coniuncti et incorporati iuribus, prerogativis, privilegiis, concessionibus et libertatibus Iudeorum in civitate predicta Leopoliensi commorantium esse debent. Eisdemque, tam in mercanciis, quam aliis rebus, quo ad utilitatem et libertatem eorum utuntur, fruuntur et gaudebunt, non secus ac si intra muros civitatis Leopoliensis commorarentur, ratione cuius rei ad solutionem tributorum et censuum nostrorum, quos et que Iudei Leopolienses nobis soluerunt et soluere consueverunt debent esse obligati et astricti.

Preterea quemadmodum predictis Iudeis Leopoliensibus aliis literis nostris permisimus, ut ad numerum duorum millium boum singulis annis pro unacum (?) emendorum et expellendorum, salvis tamen theloneis nostris novis facultatem dedimus. Ita maiore gratia illos prosequi volentes admittimus et concedimus eisdem Iudeos Leopolienses in genere, tam in civitate, quam extra civitatem agentibus, quod ultra superscriptum numerum duorum millium boum quingentos boves singulis annis ad beneplacitum nostrum emant et eis forisentur ac ubi videlicet expellent, dumtaxat priorem concessionem nostram salvis tamen, ut premissum est novis theloneis nostris². Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Datum Cracovie feria quarta proxima, ante festum sancti Martini, anno Domini millesimo quingentesimo decimonono, regni vero nostri decimo tercio.

Relacio magnifici Cristophori de Schydlowycz palatini et capitanei Cracoviensis ac regni Polonie cancelarii.

¹ Слово “annuatim” дописано над рядком.

² Текст, виділений абзацом, був написаним писарем після датовальної частини документа і вставлений у потрібне місце за допомогою вказівної позначки.

Гігзмунд, Божою ласкою король Польщі і т.д. Повідомляємо і т.д. Що прийшовши до нас, наші євреї, що у місті Львові перебувають, скаржились на євреїв, які живуть під замком того міста, доводячи, що вони (євреї з передмістя) отримали від нас грамоту¹ на їхню (євреїв з міста) шкоду, за якою ми дозволяли тим євреям, що перебувають на львівському передмісті, купувати щорічно 500 волів, з цієї причини мали нам сплачувати 20 злотих у монеті по півкопи чи 20 золотих на кожне свято св. Мартина² від дати тієї самої грамоти, наданої їм, як виявляється, до прихильності нашої волі. І внаслідок цього, – говорили згадані євреї, що перебувають у межах мурів міста Львова, що не можуть виконати жодної домовленості, скласти і дати нам належний податок з тієї причини, що згадані євреї, які перебувають на львівському передмісті, від них (цю можливість) забирають. А у відповідь євреї з передмістя згаданого міста Львова відмовляли так, що були змушені отримати таку грамоту і піддалися до сплати описаного чиншу, тому що євреї, які у Львові живуть, не хотіли допустити їх до купівлі та набуття загальної кількості 2 тисяч волів. Ми, вислухавши твердження та відповіді обох сторін згаданих євреїв, так вирішили і вирішуємо даною (грамотою), що надалі євреї, які живуть під львівським замком, повинні бути з'єднані, об'єднані та інкорпоровані у правах, прерогативах, привілеях, наданнях і вільностях євреїв, які живуть у згаданому місті Львові. І вони як у торгівлі, так інших речах, як би (була) їхня користь і вільність, хай користуються, вживають та тішаються, не інакше якби в межах мурів Львова перебували. З приводу цієї справи зобов'язані та примушені до сплати наших зборів і чиншів, які наші львівські євреї сплачують і звикли сплачувати. Крім того, достеменно дозволили іншою нашою грамотою, надали можливість, до кількості 2 тисяч волів щороку одночасно (?) купувати та переганяти, однак зберігаючи наші нові мита. Таким чином, бажаючи обдарувати їх більшою ласкою, дозволяємо і надаємо тим львівським євреям загалом, перебуваючим як у місті, так і поза містом, понад вищеописану кількість 2 тисячі волів хай купують та набувають і, де можна бачити, переганяють 500 волів кожного року, до нашої прихильності, однак тільки зберігаючи наше попереднє надання, як є згадано, про наші нові мита. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Кракові в най-ближчу середу перед святом св. Мартина, року Божого 1519, а нашого панування 13 року.

Свідчення вельможного Христофора з Шидловець, краківського воєводи та каштеляна та канцлера нашого королівства.

¹ Див. док. №124.

² 11 листопада.

1521 р., грудня 20, Пйотрків

Сигізмунд І виносить рішення у суперечці між львівськими міщанами та міськими євреями, за яким обмежується торгівля євреїв тільки до купівлі та перепродажу волів, сукна, шкір та воску.

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.325. Пергамент: 31,6х60,6 + 11 см. Написи: “Registratae” (XVI), “Ordinatio cum Iudeis pro mercatura, 1521” (XVI), “Sigismundi 1-mi. Quibus rebus mercaturi debeant Iudaei civitatentes” (XVII). Печатка відсутня.

Коп.: МК, 35, к.466-469; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.142-144; спр.615, арк.125-129; спр.680, арк.283-287; Czart., 2014, s.108-110; Czart., 2029, s.124-128.

Опубл.: Privilegia civitatis Leopoliensis (стародрук XVI ст. без пагінації); *Balaban M. Żydzi...* (Materialy). – N4 (витяг, з датою – 28 грудня 1521 р.).

Регести: MRPS, IV/2, N13055; Bersohn, N32; Каталог, №373.

igismundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis. Quia cum iam pridem questi essent nobis cives nostri Leopolienses de Iudeis illic commorantibus, quod ipsi quaslibet negotiationes liberius, quam par et equum esset, multifarie in eadem civitate Leopoliensi exercentes, et etiam per alias civitates, oppida et villas vicinas discurrendo eorum lucra et commoditates praepererent cum magna iactura et detrimento ipsorum affirmantium, se magis propter, tam effrenatam negociandi Iudeorum licentiam, quam ob aliquam aliam causam in publicis et suis privatis facultatibus plurimum iam decrevisse magisque in dies decrescere designaveramus nonnullos commissarios nostros ad cognoscendum de huiusmodi querella et causa, qui conspectis iuribus et munimentis predictorum Iudeorum et facultate omnigenis rebus, mercibus et modis negotiationem, libere exercendi per nos eis concessam, nullum praescriptum et moderationem in illa facientes, eadem causam ad nostram cognitionem remiserunt, quam nos ad praesentem generalem conventum dilatam et suspensam, tandem in eo ipso conventu unacum nostris consiliariis mature examinantes, auditis partium propositionibus et responsis, iuribusque et munimentis illarum revisis, licet concesserimus praedictam facultatem mercandi et negociandi libere et passim ubique quibuscunque modis rebus et mercibus Iudeis ipsis civitatem Leopoliensem incolentibus, ad nostra voluntatis beneplacitum, tamen habentes benignam et maiorem rationem, sicuti decens est communium civium et mercatorum eiusdem civitatis Leopoliensis in finibus regni nostri situate, pro cuius reparatione, munitione et consevatione ipsi multa onera sustineat, eorumque commoditatibus prospicere volentes, quo facilius et eadem onera sustineat ac victum sibi querant, memoratam facultatem Iudeis concessam limitandam ac viribus suis debilitandam seu diminuendam esse censuimus prout limitamus ac ad tale temperamentum et ordinationem eam ipsam facultatem reducendam esse duximus reducimusque statuimus et ordinavimus. Quod Iudei nullas merces in domibus suis vendere debent iuxta consuetudinem antiquam, pannos vero cuiuslibet materiei, quos tamen neque ulnatim incidendo, nec etiam integre vendere debent in civitate ipsa Leopoliensi, sed duntaxat in nundinis aliarum civitatum et oppidorum tales pannos integre et brachiis seu ulnis incidendo vendere pro parata pecunia aut pro bobus vel pro pellibus duntaxat bovinis, vaccinis, vitulinis et mutoninis crudis et pro cera possint, nullis vero aliis rebus commercia facere libere poterint, nullas insuper alias merces

et res preter predictas emere et vendere debent. Item Iudei non debent per vicos et plateas neque in suburbiis civitatis Leopoliensis neque aliarum civitatum, oppidorum et villarum etiam diebus forensibus septimanalibus discurrere, quascunque res, ceras pelles omnis generis coemendo, sed contenti esse debent et expectare tempora nundinarum coemendo boves ad numerum duorum millium illis aliis literis nostris prefinitum, nec non pelles et ceram duntaxat pro panno aut parata pecunia. Pannum vero integris staminibus infra Leopolienses nundinas vendere possunt, more aliorum hospitem mercatorum iuxta ordinationem illic diu factam et observatam. Item possunt, tam tempore nundinarum, quam preter nundinas quibuslibet diebus, pelles, ceram et boves vendere, sed nihil istorum, neque preter nundinas emere. Item mulieres et coniuges Iudeorum non debent ostiatim cum sportulis in civitate vagari, palam aut clandestine, telas, piper, crocum et alia cuiuslibet generis aromata, uncias auri filati, sericum et pannos sericeos et communes et quevis alia ad vendendum portate sub pena amissionis rerum talium. Quam quidem ordinationem nostram super omnibus et singulis premissis per nos factam etiam extendi volumus ad Iudeos in suburbiis eiusdem civitatis Leopoliensis degentes, et alios quoscunque externos Iudeos tollentes et revocantes prout tollimus et revocamus libertatem ipsis Iudeis in suburbiis Leopoliensibus degentibus ad negociationes per eos exercendas per nos illis concessam, quam viribus subsistere nolumus eos denique Iudeos suburbanos aliis Iudeis in civitate Leopoliensi commorantibus, in premissis coequamus presentibus ad nostra voluntatis beneplacitum valituris. Quocirca tibi magnifico Stanislao de Chodecz regni nostri marschalco et Leopoliensi capitaneo, et cuicunque alteri capitaneo Leopoliensi pro tempore existenti ac omnibus aliis et singulis aliorum locorum in terris Russie capitaneis et eorum vicecapitaneis ac proconsulibus et consulibus civitatum et oppidorum earundem terrarum districte committimus et mandamus, ut huiusmodi ordinationem nostram firmiter manuteneatis, Iudeosque ipsos ac eorum coniuges et mulieres sive in emptione, sive venditione rerum et mercium illis non concessarum, eandem ordinationem nostram transgredientes et ei contravenientes per receptionem et arestacionem earundem rerum puniatis, retinendo ac conservando illas ad informationem nostram, pro gratia nostra non aliter facturi. Actum et datum in conventionem generali Piotrkoviensi feria sexta proxima in vigilia sancti Thomae apostoli, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, regni nostri quintodecimo.

Relatio reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Posnaniensis¹ et regni Polonie vicecancellarii.

Petrus episcopus et vicecancellarius subscripsit.

¹ У стародруці “Privilegia civitatis Leopoliensis” стоїть: Petri de Thomice episcopi Cracoviensis.

Гігзмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що зовсім недавно скаржилися нам наші львівські міщани на євреїв, які там живуть, що вони будь-яку різноманітну торгівлю вільніше, ніж є належно та відповідно, в тому місті Львові виконують, і також роз'їжджаючи по сусідніх містах, містечках і селах, їхній прибуток та користь перехоплюють з великою втратою та збитками для тих, що твердять (львівських міщан). Більше того, внаслідок

як непогамовної сваволі у торгівлі, так і з якоїсь іншої причини, євреї у своїх публічних та приватних можливостях, про які ми вже постановили, все більше щоденно зростають. Ми визначили деяких наших комісарів для вияснення у такій скарзі та справі, які (комісари) побачили права та підтвердження згаданих євреїв та надану їм нами можливість вільного виконання торгівлі будь-якого виду речами, товарами й у (різні) способи, не вчинивши при цьому жодного припису та обмеження, відіслали цю справу до нашого розпізнання, яку ми на даний вальний сейм відклали та пересунули. Нарешті, на цьому сеймі разом із нашими радниками глибоко вивчивши, вислухавши твердження та відповіді сторін, переглянувши їхні права та підтвердження; хоча ми надали згадану можливість до прихильності нашої волі вільно купувати та торгувати всюди, будь-де будь-якими способами, речами та товарами євреям, які живуть у тому місті Львові, однак, маючи прихильну та більшу причину, як відповідну, (таку) що спільноти міщан та купців того міста Львова знаходяться на кордонах нашого королівства, тому вони несуть великі тягарі на ремонт, укріплення та збереження (міста). Ми, бажаючи обдарувати їх зручностями, щоб легше несли ті тягарі та шукали собі прожиток, згадану можливість, надану євреям, вважали, що її слід обмежити та що вона ослаблює чи зменшує (сили) тих мужів(-міщан), як і обмежуємо, та вважали привести до такої норми та порядку ту можливість (торгівлі) та приводимо, встановлюємо та вирішуємо, що євреї не повинні продавати жодних товарів у своїх будинках відповідно до давнього звичаю, а сукно будь-якої тканини не повинні продавати і не краючи на лікті, і не цілими (поставами), у тому місті Львові, але тільки на ярмарках інших міст та містечок хай продають таке сукно цілими (поставами) та краючи на лікті, за готівку або за волі, чи за невичинені шкіри, тільки волячі, коров'ячі, телячі та баранячі, та за віск, але ні за якісь інші будь-які товари вільно можуть виконувати. Понад це, жодних інших товарів та речей, окрім згаданих, не повинні купувати та продавати. Потім євреї не повинні по закутках та вулицях, на передмістях Львова, а також в інших містах, містечках та селах, і теж у тижневі ярмаркові дні роз'їжджати, продаючи всякі, будь-якого роду речі, віск, шкіри, але повинні задовольнятися та чекати на час ярмарків, купуючи волів у кількості до 2 тисяч, що визначено їм у іншій нашій грамоті, а також (купляти) шкіри та віск тільки за сукно або готівку. А сукно можуть продавати цілими поставами на львівських ярмарках за звичаєм інших чужоземних купців, відповідно до розпорядження, що там вчинене та (його) дотримуються. Далі, можуть як у час ярмарків, так і в будь-які позаярмаркові дні, продавати шкіри, віск та волів, але нічого з того не (можуть) купувати ні на ярмарках, ні (в час) поза ними. Далі, жінки та дружини євреїв не повинні переходити від дверей до дверей у місті з кошиком, явно чи таємно, носити на продаж полотно, перець, шафран та інші будь-якого роду ароматичні речі, золоткане прядиво, шовкову тканину та звичайне сукно та будь-які інші речі під карою втрати таких речей. Це наше розпорядження, вчинене нами щодо всього та кожного згаданого, також хочемо поширити і на євреїв, які перебувають на передмістях того міста Львова, та інших будь-яких чужоземних євреїв, усуваючи та відкликаючи, як і усуваємо та відкликаємо від вільності заняття торгівлею, наданої їм нами; якою (вільністю) не бажаємо мужам(-міщанам) зашкодити, одне слово, тих євреїв-передміщан, інших євреїв, які живуть у місті Львові, у згаданому зрівнюємо даною (грамотою), що триватиме до прихильності нашої волі. Тому, тобі, вельможний Станіславе з Ходеч, маршалку нашого королівства та львівський старосто, та будь-який інший львівський старосто, що у майбутньому буде, як і всі інші та кожен староста в інших містах руських земель та їхні підстарости і бурмистри та райці міст та містечок тих земель, суворо доручаємо та наказуємо, щоб таке наше розпорядження міцно

підтримували, тих євреїв та їхніх дружин та жінок чи при купівлі, або продажу їм недозволених речей і товарів, порушників і противників того нашого роз-порядження карайте через забирання та арешт тих речей, затримуючи та зберігаючи їх до (отримання) нашої інформації; задля нашої ласки іншого хай не чиниться. Діялося і дано на вальному сеймі в Пйотркові у найближчу п'ятницю, напередодні (свята) св. Томи апостола, року Божого 1521, нашого панування – 15.

Петро, єпископ та віце-канцлер, підписав.

Свідчення велебного у Христі пана отця Петра, познанського єпископа¹ та віце-канцлера нашого королівства.

¹ У стародруці “Privilegia civitatis Leopoliensis”: Петра з Томичів, краківського єпископа.

1527 р., квітня 2, Краків

Сигізмунд І виносить рішення у суперечці між львівськими міщанами та міськими євреями, за яким підтверджується розпорядження щодо товарів, дозволених для торгівлі євреям з тією зміною, що їм дозволяється на 500 волів більше переганяти на продаж

Коп.: МК, 40, k.577-580. Титульний напис: “Decretum inter consules et Iudaeos Leopolienses ratione negotiationis omnis generis mercium”; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.144-145; спр.615, арк.129-132; спр.680, арк.287-291; Czart. 2014, s.111-112; Czart., 2029, s.129-131.

Опубл.: Privilegia civitatis Leopoliensis (стародрук XVI ст. без пагінації); РЕА, III, с.183-185.

Регест: Bersohn, N29.

igismundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis. Quia cum ad nostram venientes presentiam Iudei nostri Leopolienses, civitatem incolentes, coram nobis exposuissent, quod non possent congruam sustentacionem habere ex negotiatione quatuor duntaxat rebus videlicet cera, pellibus, panno et bobus iuxta ordinationem et moderationem nostram in conventu Pyotrkoviensi, factam illis permissa, ad nostrum arbitrium

seu beneplacitum, supplicassentque nobis humiliter predicti Iudei in civitate degentes, ut eandem ordinationem et moderationem ipsis relaxare¹ et ad pristinam eorum facultatem omnigenis rebus et mercibus negociandi illos restituere de benignitate nostra regia dignaremur. Ex altera vero parte, nuntii consulum et civium Leopoliensium allegassent, esse minus consentaneum Iudeos ipsos, civibus, qui omnia onera civilia soli ferrent, in ea facultate libera negociandi equari debere, supplicantes enixe, ut predictam ordinationem et moderationem, ad beneplacitum factam, tametsi civibus gravis et incommoda videretur, perpetuo firmare dignaremur. Nos animo revolvantes², quod ex crebris aliquarum rerum et ordinationum mutacionibus, multe difficultates et incommoditates evenire soleant, Iudeos ipsos civitatem Leopoliensem incolentes in predicta ordinatione et moderatione Pyotrkoviensi, ad beneplacitum eis facta relinquendos et conservandos duximus, ac presentibus literis relinquimus et conservamus, et pro commodiori eorum relevatione, illis ultra duo millia boum, in ea ipsa ordinatione expressa, quingentos boves quotannis ad nundinas terrarum Russie pellere ad vendendum permisimus et permittimus harum serie literarum. Quia vero questi sunt de eisdem Iudeis cives Leopolienses, quod ipsi in incisione et venditione pannorum ulnatim eis prohibita, prefate ordinationi Pyotrkoviensi sepius occulte contravenirent in preiudicium et detrimentum ipsorum civium ex pannicidiis suis nobis censum annum pendentium, prospicere volentes, ut ipsis Iudeis contra hanc suspicionem per cives de illis, innoxis, ut dicunt, conceptam, aliqua honesta testificatio accederet, qui nullos prorsus pannos post dictam ordinationem, se incidere et ulnatim Leopoli vendere asserebant, verum pannos inceptos, aliquando ex nundinis illuc se reducere, ac illos ad alias nundinas conservare fatebantur³. Ita ex sententia consiliariorum nostrorum statuimus et ordinavimus, statuimusque et ordinamus tenore presentium mediante, quod quocienscunque supradicti Iudei moderni et pro tempore existentes, civitatem Leopoliensem inhabitantes, ad illam ex quibuscunque nundinis redierint, possint libere eiusdem civitatis consules, adhibito ad se aliquo officiali seu revisore castri illius Leopoliensis, quem capitaneus vel eius vicegerens nunquam eis denegare debet, pannos omnes et singulos per Iudeos reductos revidere, et eos pannos qui incidi inchoarentur conscribi facere et conscribere, absque ulla contradictione et renitencia ipsorum Iudeorum, quibus non erit integrum⁴ pannos aliquos incidento ut premissum est, seu ulnatim illic Leopoli vendere, sub eorum ammissione, ita quod medietas eorundem pannorum incisorum seu inceptorum cederet pro fisco nostro regio, altera vero medietas pro civitatis illius reparatione converti debeat, quod, si Iudei, alia solercia usi pro venditis clam per eos pannis in nundinis inceptis, et per officiales predictos conscriptis, alios eiusdem coloris et generis pannos inceptos supposuerint, vel quoscunque alios integros inchoaverint, et propter hoc de illis, cives ipsi novam suspicionem habuerint, illam iuramento suo purgare debebunt et tenebuntur. [Harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est appensum. Datum Cracovie feria tertia proxima post dominicam Letare, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo, regni nostri anno vigesimo primo.

Petrus episcopus et vicecancellarius subscripsit.

Relatio reverendissimi in Christo patris domini Petri de Thomicze episcopi Cracoviensis et regni Polonie vicecancellarii⁵.

¹ У стародруці "Privilegia civitatis Leopoliensis" стоїть: relevare.

² У стародруці "Privilegia civitatis Leopoliensis" стоїть: considerantes.

³ У публікації PEA: tenebantur (?).

⁴ У стародруці "Privilegia civitatis Leopoliensis" стоїть: liberum.

⁵ У тексті МК та публікації документа в РЕА відсутня датаційна частина та реляційна клаузула, фрагмент відновлено за стародруком “Privilegia civitatis Leopoliensis”.

Нагізмунд і т.д. Повідомляємо і т.д. Що до нашої присутності прийшли наші львівські євреї, що живуть у місті, перед нами пояснили, що не можуть мати відповідної підтримки з торгівлі тільки чотирма речами, а саме воском, шкірами, сукном та волами, дозволеної їм відповідно до нашого розпорядження та обмеження, прийнятого на сеймі в Пйотркові¹ до нашої волі чи прихильності, і просили нас уклінно згадані євреї, що перебувають у місті, щоб це розпорядження та обмеження ми вважали за гідне з нашої королівської ласки ослабити та відновити їхню попередню можливість торгувати всякого роду речами та товарами². З іншої ж сторони посланці львівських райців та міщан говорили, що не дуже виглядає природним, коли б ті євреї були зрівняні у тій можливості вільної торгівлі з міщанами, котрі одні несуть всі міські тягарі, ревно просячи, щоб ми вважали за гідне навічно зміцнити згадане розпорядження та обмеження, вчинене до (нашої) прихильності, яке все ж бачиться міщанам обтяжливим та незручним. Ми, вважаючи, що через часті зміни будь-яких речей та розпоряджень звичайно виникає багато труднощів та незручностей, тому вважали тих євреїв, які живуть у місті Львові, зберегти та залишити при згаданому розпорядженні та обмеженні, вчиненому їм у Пйотркові до (нашої) прихильності, та даною грамотою залишаємо та зберігаємо. Та для їхньої зручнішого полегшення дозволили та дозволяємо цим змістом грамоти переганяти на продаж понад 2 тисячі волів, згаданих у тому розпорядженні, ще 500 волів щорічно на ярмарки в руських землях. А ще скаржилися на тих євреїв львівські міщани, що вони через крайання та продаж сукна на лікті, що їм заборонено, згадане пйотрківське розпорядження часто таємно порушують на шкоди та збитки тим міщанам, які сплачують зі своїх суконних крамів нам щорічний чинш. Бажаємо поопікуватися, щоб ті євреї проти цієї підозри, викладеної міщанами щодо них, невинних, (самі євреї) говорять, будь-яке правдиве підтвердження виявилось би, стверджуючи, що вони взагалі жодного сукна після того розпорядження не краля і не продавали на лікті у Львові, але погоджуючись, що розпочате сукно якимсь чином туди (до Львова) привозили та зберігали його до інших ярмарків. Таким чином, за рішенням наших радників встановили та постановили, встановлюємо та постановляємо за посередництвом змісту даної (грамоти), що скільки б разів вищезгадані євреї, теперішні і що в майбутньому будуть, які мешкають у Львові, поверталися до того (міста) з будь-яких ярмарків, райці того міста вільно можуть, закликавши до себе будь-якого урядовця або ревізора того львівського замку, у (наданні) якого староста чи його заступник не повинен відмовити, все та кожне сукно, привезене євреями, переглянути та виписати та записати те сукно, яке почали краяти, без будь-якого спротиву та протидії тих євреїв. Їм (євреям) не буде вільно продавати будь-яке крайне сукно або на лікті, як є згадано, тут, у Львові, під (загрозою) втрати, що половина того крайного чи розпочатого сукна припаде нашій королівській скарбниці, а інша половина повинна використовуватися на ремонт того міста. Якщо ж євреї іншу хитрість використають для таємного продажу ними сукна, розпочатого на ярмарках та описаного згаданими урядниками, інше сукно того кольору та роду підмінять або будь-яке інше ціле (сукно) розпочнуть, та внаслідок цього ті міщани матимуть нову підозру, тоді (євреї) своєю присягою повинні та зобов'язані очиститися (від закидів). Діялося та дано у Кракові на вальному сеймі у найближчу середу після неділі “Летаре”, року Божого 1527, а нашого панування 21 року.

Свідчення велебного у Христі пана отця Петра з Томичів, краківського єпископа та віцеканцлера Польського королівства.

¹ Декрет від 20 грудня 1521 р., див. док. №126.

² Декрет від 5 жовтня 1515 р., див. док. №122.

1527 р., квітня 3, Краків

Сигізмунд I виносить рішення у суперечці між львівськими міщанами та передміськими євреями, зберігаючи за останніми право торгувати тільки протягом двох років

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.131, спр.349. Пергамент: 39x75 + 14 см. Написи: “Registratae” (XVI), “Quod Iudei antebani post lapsum duorum annorum perpetuo mercari non debent, 1527” (XVI-XVII), “Sigismundi Primi decretum contra Iudeos suburbanos” (XVI-XVII). Печатка відсутня.

Коп.: МК, 40, к.582-585; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.145-146; спр.615, арк.133-136; спр.646, арк.103-106зв.; спр.680, арк.291-295; Czart., 2014, s.113-115; Czart., 2029, s.132-135.

Опубл.: Privilegia civitatis Leopoliensis (стародрук XVI ст. без пагінації); РЕА, III, с.174-177.

Регести: MRPS, IV/2, №15164; Bersohn, N30; Каталог, №404.

igismundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae etc. dominus et heres. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis. Quia cum consules et cives nostri Leopolienses Iudeos in suburbio Leopoliensi habitantes ad nostram presenciam, et hunc conventum regni generalem per literas nostras citacionis evocassent, et questi essent de illis, quod ipsi quaslibet negociationes omnigenis mercibus exercerent, ipsorumque civium lucra et commoditates preriperent, cum magna iactura et detrimento illorum, et contra privilegia et iura ipsi civitati Leopoliensi et eius incolis per predecessores nostros graciose concessa, quibus sufficienter cautum esset et promissum¹, quod ipsi Iudei in suburbiis eiusdem civitatis Leopoliensis manentes, ita ut alii suburbani cuiuscunque ritus, non debeant nec possint aliquas negociaciones exercere, que tantum modo essent permissae civibus in civitate degentibus, si quidem ipsi soli omnia onera civilia ferrent atque obirent, petentes se in eisdem privilegiis et iuribus antiquis conservari, ex altera vero parte predicti Iudei suburbani novum privilegium per nos illis concessum coram nobis exhibuissent, quo illis indultum, admissum et concessum est, ut possint libere absque cuiusvis impedimento mercari et negociari absque ullo prescripto et moderatione ita, ut Iudei in civitate ipsa Leopoliensi mercari et negociari solent, supplicantes eciam nobis enixe, ut in ea facultate libere negociandi eos relinquere de benignitate nostra regia dignaremur.

Nos conspectis iuribus earundem partium ac considerantes privilegium civium Leopoliensium esse longe vetustius, quam Iudeorum suburbanorum, quibus id dederamus, de ipso privilegio per nostros predecessores civibus concessio ignorantes, eique in nullo prorsus in ipso privilegio nostro pro eisdem Iudeis suburbanis emanato derogatum esse, perpendentes simul ac habentes maiorem, uti par et decus est, rationem civium communium et mercatorum predictae civitatis nostre Leopoliensis, pro cuius reparatione, munitione et conservatione ipsi multa onera sustinent, eorumque commoditatibus prospicere volentes, quo facilius eadem onera sustineant et victum sibi querant, conservandos esse duximus et conservavimus, ac harum serie literarum conservamus de consilio et assensu consiliariorum nostrorum utriusque status, in hoc conventu generali congregatorum, ipsos cives Leopolienses, in eorum literis et privilegio per predecessores nostros, ut prefertur ipsis concessio, quod disponit et prohibet, ne Iudei ac Armeni, et alii homines suburbanii cuiuscunque ritus aliquas negociationes exercent incolis duntaxat civitatis permissas, privilegiumque, quod dicti Iudei suburbanii a nobis posterius super eorum libera negociatione impetrarunt, pro surrepticiis et tacite, in dampnum et preiudicium ipsorum civium Leopoliensium obtento, reputavimus et reputamus, illudque robore et omnibus viribus suis debilitandum, immo cassandum, extinguendum et abolendum censuimus, debilitavimusque, cassavimus, extinximus et abolevimus, ac debilitamus, cassamus, extinguimus et abolemus, eisdemque Iudeis suburbanis Leopoliensibus facultatem negociandi interdicimus, ita ut aliis hominibus cuiuslibet ritus, in suburbiis illic manentibus est interdicta et prohibita. Quia vero hii ipsi Iudei in suburbiis Leopoliensibus commorantes, freti memorato eorum privilegio cassato, contra iura et consuetudines, assiduo hactenus usu approbatas, ipsorum civium Leopoliensium per eos obtento, credentes id in suo firmo robore perpetuo mansurum, plurima edificia magno impendio illic Leopoli in suburbiis fecerunt, multa etiam debita pro rebus et mercibus illis creditis, et per ipsos nondum venditis contraxerunt, sed et debita sua ab eorum debitoribus hactenus non extraxerunt, nobis humiliter propterea supplicarunt, ut benignam horum rationem habentes, illis adhuc ad aliquot annos, pristinam eorum negociandi facultatem prorogare, ex speciali gratia nostra regia dignaremur, volentes nos in premissis, eisdem Iudeis suburbanis predictis gratia nostra subvenire, eosque relevare, ipsis ad intercessionem quorundam consiliariorum nostrorum talem gratiam concessimus et permisimus, quod ab hinc ad duos annos integros possint adhuc libere negociari modo infrascripto, primo videlicet anno a data presentium literarum computando omnigenis mercibus nullas excipiendo. Secundo vero anno extunc proxime et immediate sequenti quatuor duntaxat rebus in literis moderationis nostre, in conventu Pyotrковиensi anno millesimo quingentesimo vigesimo primo, aliis Iudeis in civitate Leopoliensi manentibus facte descriptis, expiratis vero hiis duobus annis, nunquam deinceps, nec eisdem quatuor rebus, neque ullis aliis mercibus negociationes exercere poterint nec debebunt, hoc decreto nostro mediante. Harum quibus sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Actum et datum Cracovie in conventu generali feria quarta proxima post dominicam Letare, anno Domini 1527, regni nostri anno XXI.

Petrus episcopus et vicecancellarius subscripsit.

Relatio reverendissimi in Christo patris domini Petri episcopi Cracoviensis et regni Polonie vicecancellarii.

¹ У стародруці “Privilegia civitatis Leopoliensis” стоїть: provisum.

игізмунд і т.д. Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що наші львівські райці та міщани викликали до нашої присутності та суду на вальний сейм королівства через нашу грамоту позову євреїв, які живуть на львівському передмісті, та скаржилися на них, що вони виконують будь-яку торгівлю всякого роду товарами та перехоплюють їхній, міщан, прибуток та користь з великою їх втратою та збитком і проти привілеїв та прав, наданих ласкаво тому нашому місту Львову та його жителям нашими попередниками, за якими достатньо було забезпечено та передбачено, щоб ті євреї, які живуть на передмістях того міста Львова, так, як й інші передміщани будь-якого обряду не повинні і не можуть виконувати будь-яку торгівлю¹, яка є дозволена тільки міщанам, що перебувають у місті, оскільки вони одні несуть та виконують всі міські тягарі, просячи, щоб ми ті давні привілеї та права зберегли. А з іншої сторони згадані євреї-передміщани показали перед нами новий привілей, нами їм наданий, за яким їм надано, допущено та дозволено, що можуть вільно, без будь-якої перешкоди купувати та торгувати без жодного припису та обмеження так, як євреї у тому місті Львові звикли купувати та торгувати², також уклінно просячи, щоб їх у тій можливості вільної торгівлі ми вважали за гідне залишити з нашої королівської прихильності. Ми, переглянувши права тих сторін та зауваживши, що привілей львівських міщан є значно давнішим, ніж (привілей) євреїв-передміщан, який ми дали, не знаючи про цей привілей, наданий міщанам нашими попередниками, а він відмінює цілком все, що є надано у тому нашому привілеї для тих євреїв-передміщан; одночасно враховуючи та маючи більшу причину, як належну та відповідну, що спільноти міщан та купців згаданого нашого міста Львова несуть великі тягарі для його ремонту, зміцнення та збереження, бажаючи подбати про його зручності, щоб легше вони несли податки та шукали собі прожиток, вважали їх зберегти та зберегли і цим змістом грамоти зберігаємо за порадою та згодою наших радників обох станів, що зібралися на цьому вальному сеймі, тих львівських міщан при їхній грамоті та привілеї, наданому, як вищезгадано, нашими попередниками, який встановлює та забороняє, щоб євреї та вірмени й інші люди-передміщани будь-якого обряду виконували будь-яку торгівлю, дозволена тільки жителям міста. Та привілей, що згадані євреї-передміщани від нас пізніше випросили щодо їхньої вільної торгівлі, розуміли та розуміємо, як отриманий хитрістю та тасмно на збитки та втрати тих львівських міщан, і ми вважали його своєю міццю та всіма силами ослабити, мало того скасувати, припинити та знешкодити, ми ослабили, скасували, припинили та ослаблюємо, скасовуємо, припиняємо та знешкоджуємо; можливість торгівлі тим львівським євреям-передміщанам не дозволяємо так, як є недозволена та заборонена іншим людям будь-якого обряду, що живуть там, на передмістях. А тому що ті євреї, які живуть на львівських передмістях, покладаючись на їхній згаданий скасований привілей, отриманий ними проти прав та звичаїв, якими повсякчас користувалися ті львівські міщани, вірячи, що він залишатиметься у своїй міцній силі завжди, звели чисельні будівлі там, у Львові, з великими накладками, також стягнули чисельні борги за довірені їм речі і товари та ними ще не продані, але й свої борги з їхніх боржників досі не стягнули; внаслідок цього уклінно просили, маючи прихильну причину, щоб ми вважали за гідне з спеціальної королівської ласки продовжити їм попередню можливість торгувати відтепер до кількох років. Ми, бажаючи у попередньому тих згаданих євреїв-передміщан нашою ласкою підтримати та їх утішити, надали та дозволили їм на прохання деяких наших радників (на) таку ласку, що відтепер до повних двох років ще можуть вільно торгувати вищеописаним способом, а саме в перший рік, рахуючи від дати даної грамоти, всіма видами товарів, не виключаючи жодного, а на другий рік, що тоді найближче

та негайно наступить, – тільки 4 речами, описаними у грамоті нашого обмеження, виданій на пйотрківському сеймі 1521 року для євреїв, котрі живуть у місті Львові. А після закінчення тих двох років не повинні та не можуть надалі ніколи займатися торгівлею ні тими 4 речами, ні будь-яким іншими товарами за посередництвом цього нашого декрету. Для (засвідчення) наша печатка є підвішена. Діялося і дано на вальному сеймі в Кракові у найближчу середу після неділі “Летаре”, року Божого 1527, нашого панування 21 року.

Петро, єпископ та віце-канцлер, підписав.

Свідчення превелебного у Христі пана отця Петра, краківського єпископа та віце-канцлера Польського королівства.

¹ Декрет від 8 грудня 1497 р., див. док. №113.

² Грамота від 9 листопада 1519 р., див. док. №125.

1527 р., липня 29, Краків

Сигізмунд І у зв'язку з великою пожежею звільняє євреїв міста Львова від усяких чиншів і податків на 5 років

Коп.: МК, 43, к.108-109. Титульний напис: “Libertas Iudeis Leopoliensibus ad quinquennium concessa”.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.13, арк.340-341.

Регести: AGZ, X, N391; MRPS, IV/2, N15349 (з датою: у вересні 1527 р.)

igismundus [Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussie, Mazovie etc. dominus et heres]¹. Significamus tenore presencium, quibus expedit, universis. Quia nos habentes rationem damnozem, que acceperunt Iudei nostri civitatem nostram Leopoliensem incolentes, ex conflagratione eiusdem civitatis Leopoliensis, in qua illis eque ac aliis civibus et subditis nostris eorum domus pariter et bona omnia ac merces conflagrarentur.

Volentesque illos pro nostra in miseros et cruennis oppressos subditos nostras, solita clementia, ope et patrocinio nostro sublevare, quo in rebus facultatibusque suis rursus accipiant incrementam, dedimus et concessimus damusque et concedimus eis omnibus libertatem nostram ab omnibus et singulis contributionibus, solucionibus, censibus nostris, tam ordinariis, quam extraordinariis institutis et postea ex quacunque causa instituendis, ac etiam ab eo contributione, quam in omnibus Iudeos regni nostri hoc anno imposuimus ad quinque annorum decursum quarumvis vero donaverimus et assignaverimus nonnullis aulicis et antiquis servitoribus nostris censum nostrum annum, quem nobis iidem Iudei

quottannis soluere solent, contemplacione tamem damnorum predictorum per eos acceptorum ipsas donaciones eiusdem census annui ad tempus quinquennii sublevamus et ab eius solucionis ipsos Iudeos nostros civitatem Leopoliensem incolentes et iam libertamus sic, quod durante ipsa quinquennali libertate nostra illius solucionem prefatis aulicis et servitotoribus nostris facere minime teneantur. Quocirca tibi exactori Iudeorum moderno et pro tempore esistenti, vobisque aulicis nostris et aliis quibuscunque census nostros in predictis Iudeis civitatis nostre Leopoliensis ex donatione nostra habentibus, precipimus et mandamus, ut eosdem Iudeos in hac libertate nostra ad quinquennium, ut prefertur eis concessa conservetis eamque illis non inffringatis, infringique non faciatis pro gratia nostra. Harum quibus sigillum nostrum est impressum [testimonio literarum. Datum Cracovie feria secunda proxima post festum sancte Anne, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo, regni vero nostri anno vigesimo primo.

Sigismundus rex subscripsit]².

¹ Немає у копії МК, опубліковано за текстом обляти.

² Немає у копії МК, опубліковано за текстом обляти.

Сигізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що ми, маючи на увазі збитки, які отримали наші євреї, котрі живуть у нашому місті Львові, через пожежу того міста Львова, у якій їм рівно з іншими міщанами та нашими підданими їхні будинки, все майно та товари погоріли. Бажаючи їх, нужденних, жакливо вражених наших підданих, за нашою звичною добротою підтримати допомогою та нашим захистом, щоб у своїх речах та можливостях знову отримали зростання, дали та надали, даємо та надаємо їм всім нашу вільність від (сплати) всіх та кожного наших податків, сплат, чиншів, як звичайних, так і надзвичайних, встановлених чи які потім з будь-якої причини будуть встановлені, а також від того податку, який наклали на всіх євреїв нашого королівства у цей рік, протягом п'яти будь-яких років, а подарували та передали деяким нашим придворним та давнім нашим слугам наш річний чинш, який нам ті євреї щороку звикли платити, однак з урахуванням втрат згаданих (євреїв), що вони зазнали, ці донації того річного чиншу на час п'ять років полегшуємо та від цієї сплати тих наших євреїв, що живуть у місті Львові, також звільняємо так, щоб, зміцнюючи це наше п'ятирічне звільнення, цю сплату взагалі не повинні робити згаданим нашим придворним та слугам. Тому тобі, збирачу податків у євреїв, що є тепер і буде в майбутньому, та вам, наші придворні та будь-кому іншому, хто має наш чинш із нашої донації у згаданих євреїв нашого міста Львова, даємо припис та наказуємо, щоб тих євреїв у цій нашій вільності на п'ять років, як їм вище надано, ви зберегли та її їм не порушували та робили, щоб (інші) не порушували задля нашої ласки. Для засвідчення грамоти наша печатка є притиснута. [Дано у Кракові у найближчий понеділок після свята св. Анни, року Божого 1527, нашого панування 21 року.

Сигізмунд, король, підписав]¹.

¹ Перекладено за текстом обляти.

1543 р., червня 4, Краків

Сигізмунд I повідомляє збирачам податків, що надав львівським євреям такі ж пільги щодо сплати мит, користування пасовищами як і львівським міщанам

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.20, арк.501.

Регест: AGZ, X, N668.

Sigismundus Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussie, Mazovie etc. dominus et heres. Universis et singulis, cuiuscunque status et condicionis extiterint, subditis nostri, precipue vero teloneatoribus ac teloneorum notariis et custodibus sincere et fidelibus dilectis gratiam nostram regiam syncere et fideles dilecti. Notum et testatum vobis facimus, quia nos Iudei Leopolienses eandem immunitatem et libertatem a teloneorum solucione dedimus, qua cives ceteri Leopolienses gaudent in omnibusque locis, in quibus cives Christiani Leopolienses a pendendo teloneo liberi sunt, liberos illos quoque esse volumus pascorum usum eundem, quem cives habent illis ubique admissimus. Itaque vobis omnibus, quibus vel teloneorum vel pascuorum procuracio aut demandata aut propria etc. mandamus, ut predictos Iudeos eadem libertate et immunitate a teloneorum solucione frui et in eodem pascuorum usu, in quo cives Leopolienses sunt, esse promittatis, nec pro gratia nostra aliut facere audebitis. Datum Cracovie quarta Iunii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo tercio, regni nostri XXXVII.

Samuel episcopus Plocensis et vicecancellarius subscripsit.

Relacio reverendi in Christo patris domini Samuelis episcopi Plocensi et vicecancellarii.

Sигізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Всім та кожному, будь-якого стану та походження нашим підданам, а головно, митникам, писарям та охоронцям митниць, щиро та вірно милим, наша королівська ласка, щиро та вірно милі. Робимо відомим та оголошуємо всім, що ми дали львівським євреям такий імунітет та вільність від сплати мит, якою тішаються інші львівські міщани у всіх місцях, у яких львівські міщани-християни є звільнені від сплати мита; також хочемо, щоб було вільно їм користуватися пасовищами так, як роблять міщани, хай їх допускають всюди. Таким чином, вам усім, кому є доручено догляд над митами та є власним (обов'язок) і т.д., наказуємо, щоб згаданих євреїв ви залишали при користуванні тією вільністю та імунітетом зі сплати мит та у вжитку пасовищами, якими львівські міщани користуються; і задля нашої ласки іншого не наважуйтеся чинити. Дано у Кракові 4 червня, року Божого 1543, нашого панування 37 року.

Самуель, плоцький єпископ та віце-канцлер, підписав.

Свідчення велебного у Христі пана отця Самуеля, плоцького єпископа та віце-канцлера.

1543 р., червня 6, Краків

Сигізмунд I повідомляє львівського старосту Миколая Одновського про збереження за львівськими євреями привілеїв та давнього звичаю щодо заколювання великої і дрібної худоби та продажу м'яса

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.20, арк.501.

Регест: AGZ, X, N669.

igismundus Dei gratia rex Polonie, magnus dux Lithuanie, Russie, Prussie, Masovie etc. dominus et heres. Generoso Nicolao Odnowsky de Felsthin castellano Premisliensi et capitaneo Leopoliensi, fideli dilecto, gratiam nostram regiam. Generose fidelis dilecte. Questi sunt nobis Iudei nostri Leopolienses prohiberi et denegari sibi a civibus nostris Leopolienses mactacionem boum et aliorum pecorum minorum ac vendicionem carniū quibuslibet, quam boum ac minorum pecorum mactacionem, carniūque vendicionem, asserant ipsi Iudei, semper antehac liberam sibi fuisse ex privilegio suo consuetudineque veteri, in qua nisi conservarentur nequaquam subsistere et neque sustentacula vitae neque proventus ordinarios nostros parare commode possent. Quare mandamus fidelitati tue, ut si ita est, quod Iudei ipsi Leopolienses fuerunt antehac vigore privilegii sui et ex more consuetudineque veteri in usu libero mactandorum boum aliorumque pecorum minorum ac eciam in usu carniū sine prescriptione dierum aliqua vendendorum prohibitionem civium nostrorum Leopoliensium abroget fierique illam decetero autoritate officii sui capitanealis, immo nostra non permittat, quin iniungat et precipiat eis, ut quemadmodum ipsi gaudere volunt privilegiis et consuetudinis suis ab eisque divelli nollent, ita aliorum quoque privilegia et consuetudines non enervent neque abrogatas eas velint, pro officio suo graciaque nostra fidelitas tua factura. Datum Cracoviae die sexta Iunii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo tercio, regni vero nostri trigesimo septimo anno.

Samuel episcopus Plocensis et vicecancellarius subscripsit.

Ad mandatum sacre regiae maiestatis proprium.

игізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Уроджений Миколаю Одновський з Фульштина, перемиський каштеляне та львівський старосто, вірно милий, наша королівська ласка. Уроджений, вірний, милий. Скаржилися нам наші львівські євреї, що їм забороняють та відмовляють наші львівські міщани у забої волів та іншої дрібної худоби, і в продажі м'яса будь-кому. Як твердять ці євреї, цей забій волів і дрібної худоби, та продаж м'яса перед цим завжди були дозволені внаслідок (дії) їхнього привілею та давнього звичаю¹, за яким, якщо не будуть збережені, то не зможуть жодним чином підтримувати ні підстави (свого) життя, і не зможуть зручно збирати наші звичайні податки. Тому наказуємо твоїй вірності: ніби так є, що за силою свого привілею та за звичаєм, і давньою традицією ті львівські євреї до цього були у вільному користуванні забою

волів та іншої дрібної худоби та користувалися продажем м'яса без будь-якого встановлення днів; (тому) скасуй заборону наших львівських міщан та вчини щодо іншого за владою свого старостинського уряду, мало того, не відмовляйся від нашої (влади) та навіть порядкуй та наказуй їм, щоб достоту вони могли тішитися привілеями та своїми звичаями, та від яких (євреї) не бажають відмовитися, також не хочемо ослаблювати привілеї та звичаї інших (підданих), ні щоб їх відміняли; іншого хай не чинить твоя вірність задля твого обов'язку та нашої ласки. Дано у Кракові 6 червня, року Божого 1543, а нашого панування 37 року.

Самуель, плоцький єпископ та віце-канцлер, підписав.

За власним наказом священного королівського маєстату.

¹ Привілею про дозвіл займатися різництвом та продажем м'яса нами не виявлено. Очевидно, цією діяльністю євреї займалися на підставі звичаю, пор. з 8 статтею грамоти від 2 листопада 1569 р. (док. №135).

1543 р., (без місяця) 3, Краків

Сигізмунд I звільняє львівських євреїв від сплати мит від товарів на дорозі зі Львова до Любліна, як раніше були звільнені львівські міщани

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.334, арк.509-511.

Регест: AGZ, X, №687.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Sigismundus Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithwaniae, necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Syradie, Lancicie, Kuiawie, Russie, Prussie, Mazowie, Culmensis, Elbingensis Pomeranieque etc. dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quia ad intercessionem quorundam consiliariorum nostrorum Iudaeis Leopoliensibus eandem libertatem et immunitatem a solvendo theloneis in itinere Lublinensi et in aliis locis pendi solitis damus, quam civibus Leopoliensibus paulo ante dedimus eximimusque eos a theloneorum Krosznosthaviensium, Belzensium aliorumque a quibus cives Leopolienses exempti sunt, exactione tunc cum ex Leopoli in Lublin vel ubivis ad alia loca cumquocumque mercium genere iter faciunt. Quocirca vobis theloneatoribus et novis (?) camerarum omni, quae in itinere Lublinensi et alibi ubicumque sunt sittum praesentibus et post futuris per presentes mandamus, ut praedictos Iudeos Leopolienses immunitates et [...]¹ predictorum theloneorum esse permittant ac illos per omnia eadem libertate [...]¹ faciant, qua cives Leopolienses a nobis denuo solvendo theloneis istic [...]¹ et pacificos absque quibusvis

detentionibus per cameras suas ire et [...]¹ quibuscumque nominibus censenti mercibus sinant, quandoquidem volumus, ut [...]¹ solvendo theloneis Leopoliensibus datum ubique per omnia Iudaeis etiam suscipiat (?) [...]¹. Harum quibus sigillum nostrum est appensum. Datum Cracoviae feria tertia, die m[...]¹ Domini millesimo quingentesimo quadragésimo tertio, regni vero nostri anni [...]¹ptimus¹. Praesentibus reverendissimo et reverendis in Christo patribus dominis Petro de Gamratis [...]¹ Gneznensi episcopoque Cracoviensi, legato nato et primate, Nicolao Dzierzgo[...]¹ Wladyslawiensi, Stanislae Branicki Poznaniensi, Samuele Maczieiowski [...]¹ et regni nostri vicecancellario, Stanislae Tharlo Praemysliensi, episcopis, necnon magnificis, venerabilibusque et generosis Petro Kmitha comite in Visznica pallatino et capitaneo Cracoviensi et magni nostri supremo marschalco ac Scepusiensi, Praemysliensi et Colensi capitaneo, Ioanne de Thenczyn Sandomiriensi curieque nostre marschalco ac Lublinensi Lelowiensique capitaneo, Ioanne de Koszczeliec Lanciensi ac Bidgostiensi, Naklensi, Thucholiensi capitaneo, Ioanne Koszczelieczeni Iuniwladyslawiensi Brzestensique capitaneo, palatinis, Nicolao de Volia Sandomiriensi et serenissime coniugis nostre curie magistro ac Sanocensi, Lomzensi Visnensi, Lanczkorunensi capitaneo, Petro Opaliensi Gneznensi et serenissimi filii nostri charissimi curie magistro, Kostensique et Olsthenensi capitaneo, Szpithkone de Tharnow Voiniciensi et regni nostri thesaurario Radiensique, Krzepicensi et Brzeznicensi capitaneo, Paulo de Volia Radomiensi et regni nostri cancellario capitaneoque Gostinensi, Severino Boner de Balicze Bieczensi zupario, burgrabio, magnoque procuratore Cracoviensi et Oszwiazimensi, Zatoriensi et Bieczensi capitaneo, Erasmo de Krethkow Brzestensi, castellanis, Iacobo Uchanski decano Plocensi et canonico Cracoviensi, referendarioque curie nostre, Andrea Czarnkowski scholastico Cracoviensi et canonico Gneznensi, Stanislae Ozio utriusque iuris doctore, cantore Warmiensi et canonico Cracoviensi, Stanislae Przeborowski et Georgio Podlodowski, canonicis Cracoviensibus et secretariis nostris, Martino Wolski cubiculi nostri, praefecto et curie nostre thesaurario [...]¹ et Blonensi capitaneo, Ioanne Tharlo incisore nostro, Pilznensique capitaneo [...]¹ pincerna curie nostre, Hieronimo Sthaszkowski magistro coquinae nostrae, [...]¹ Kotficz stabuli nostri praefecto caeterisque officialibus et aulicis nostris testibus [...]¹ praemisso existentibus et fidelibus dilectis. Datum per manus praefati reverendi in Christo [...]¹ domini Samuelis episcopi Plocensis et regni nostri vicecancellarii.

Sigismundus [rex subscripsit].

¹ Через пошкодження тексту втрачено одне-два слова.

В ім'я Господа амінь. Для вічної пам'яті справи. Ми, Сигізмунд, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім, кому потрібно. Що за посередництвом деяких наших радників ми даємо львівським євреям таку вільність та імунітет від сплати мит на Люблінському шляху та в інших місцях, звичних до сплати (мита), як незадовго до цього дали львівським міщанам, і вилучаємо їх (євреїв) від стягнення красноставських, белзьких та інших мит, від яких звільнені львівські міщани тоді, коли роблять шлях зі Львова до Любліна чи будь-де до інших місць з будь-яким видом товарів. Тому вам, митникам і всім охоронцям (?) митних камер, які знаходяться на Люблінському шляху

та будь-де в іншому місці, що є тепер і в майбутньому будуть, даною (грамотою) вимагаємо, щоб імунітети згаданих львівських євреїв [про несплату]¹ згаданих мит дотримувалися та їх у всьому при вільності [...] вчинить, як львівські міщани від нас знову таке ось [звільнення] від сплати мит [...], і хочемо ви, їм спокійним без будь-яких затримань дозволяли їхати через свої камери [...] і без] переписування товарів будь-яких назв, щоб [...] вільність] несплати будь-де мит, дана львівським (міщанам), також у всьому щодо євреїв допускалася (?) [...]. Для (засвідчення грамоти) наша печатка є підвішена. Дано у Кракові у вівторок [...] року] Божого 1543, а нашого панування – року [...], у присутності (*список свідків*). Дано через руки згаданого велебного у Христі [пана] отця Самуеля, плоцького єпископа та віце-канцлера нашого королівства.

Сигізмунд, [король, підписав].

¹ Тут і далі квадратні дужки вказують на фізичну втрату тексту, у деяких випадках подано орієнтовний відновлений переклад втрачених фрагментів.

1553 р., квітня 10, Краків

Сигізмунд Август дозволяє львівським євреям скласти присягу відповідно до своєї віри у справах меншого значення та в справі відповідальності за речі, що були вкрадені

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.342, арк.1242-1244.

Регест: AGZ, X, N966.

Опубл.: Pazdro, s.161-163.

igismundus Augustus Dei gratia rex Pollonie, magnus dux Litwanie, Russie, Prussie, Masowie, Samogitie etc. dominus et heres. Significamus presentibus literis nostris, quibus expedit, universis et singulis, tam presentis, quam futuris, harum noticiam habituris. Quod tametsi statuto serenissimi Boleslai ducis predecessoris nostri constituuntur, quod nullus Iudeus iuret super rodale ipsorum, nisi sit pro magnis causis, que se extendunt usque ad quinquaginta marcarum argenti vel sit ad presenti nostri citationis¹, sed quoniam hoc ipsum statutum vel in usu vel ad exequucionem aliquam deductum fuisse constat, impossibile enim

videtur, ut quisquam hominum super rodale seu tripede uno pede stans iuramentum aliqua ratione prestare possit, proinde nos per benigntate et clementia nostra regia, quam non modo Christianis, sed et infidelibus exhibere consuevimus, quod neminem ad quidvis impossibile aut intollerabile obligatum et astrictum reddere vel cogere soliti sumus statutum hoc in meliorem partem interpretantes ex certa scientia et gracia nostra regia² tum supplicationibus quorundam consiliariorum nostrorum pro communitate Iudeorum civitatem nostram Leopoliensem commorantes, nobis factis annuentes, decernimus et statuimus decrevimusque et statuimus per presentes, quod si quando cuipiam Iudeorum Leopoliensium contingerit, causas magnas cum quacumque persona status et condicionis cuiuscunque pro suma huiusmodi, que se ad quinquagentiam vel ultra marcas argenti extenderet, habere, non aliud iusiurandum prestare tenebitur et obligatus erit, quam iuxta antiquam et vestatam³ consuetudinem ac prescriptum privilegiorum et iurium ipsorum ad decem preceptum legis mosaicae. Porro in minoribus causis ad ostium sinagoge sue de veteri more iurabunt et quamquam in statuto Piotrcoviensi serenissimi parentis nostri cautum sit, quod si Iudei pro re furtiva ad se delata⁴ evictorem statuere non possent aut nollent, in iudicio ad hoc ipsi⁵ ut culpa participes et facti conscii pena furce puniantur. Quia quidem constitutione quoniam ipsi Iudei Leopolienses se preter leguum gravati⁶ conquerentur, cum nemo vel fur vel quinque alius, que nomine illius res furtivas Iudeo vendit aut oppignorat, reperitur aut eiusmodi res pro furtevis se vendere aut oppignorare fateatur, quia iam constatissime negat. Atque adeo cum Iudeus furti non sit conscius periculum vite aut damnum aliquod ea de re, ut subire debeat. Itaque hoc ipsum statutum itidem in benigniorem partem interpretantes decernimus et statuimus, quod si unquam occiderit, ut Iudeus quispiam Leopoliensis pro re quacumque furtiva ad se delata evictorem statuere non posset, si res illi secundum veterem consuetudinem per Iudeum in librum Iudeorum inscripta non fuerit, Iudeus is tenebitur et astrictus erit res illas huic, cuius fuerint, citra quamvis pecunie solutionem integre restituere. Quod si vero huiusmodi res Iudeus in librum inscripserit, extunc probato eo, quod in librum Iudeorum iuxta statutum serenissimi parentis nostri inscripte sunt, tenebitur is, cuius res fuerint, Iudeo pecunias illas, in quibus res oppignorate vel vendite sunt, restituere resque suas accipere, a pena vero furce et quavis alia Iudeus prorsus liber et immunis erit. Harum quibus sigillum nostrum appensum est testimoniis litterarum. Datum Cracoviae in conventionione generali feria secunda post dominicam Conductum Pasche, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio, regni vero nostri anno vigesimo quarto. Presentibus reverendissimo et reverendis in Christo patribus dominis Nicolao Dziergowsky archiepiscopo Gneznensi, legato nato et primate, Andrea Zebrzidowsky Cracowiensi, Andrea Czarnkowsky electo Poznaniensi, Iacobo Uchansky Chelmensi, ecclesiarum episcopis, necnon magnificis, generosis et venerabilibus Petro Kmitha in Wisnicz comite Kracowiensi, regni nostri supremo marschalco et Cracowiensi, Scepusiensi, Praemisliensi Colensique, Nicolao Odnowsky de Fulstin Sendomiriensi et Leopoliensi, Martino Zborowsky Calisiensi ac Sedlowiensi Odlanowiensique, Ioanne de Mieliecz Podoliensi, Grodecensi Chmielnicensique, Nicolao de Sieniawa Belzensi, exercituum regni nostri campestri ac Haliciensi Colomiensique, palatinis et capitaneis, Georgio Konarsky Calisiensi, Stanislaw Maczieiowsky Voiniczensi, curie nostre marschalci, Lubomliensi, Zawichostensique, Spithkone Iordan de Zakliczyn Sandeczensi, regni nostri tezaurario, Valentino Dembiensky Bieczensi, burgrabio Cracoviensi, Ioanne Bonar de Balicze Chelmensi, magno procuratore Cracoviensi Rapstinensique, Ioanne Komorowsky Polaniczensi, Nicolao Liutomirsky Czechowiensi, Floriano Zebrzydowsky Oswieczemensi, Ioanne Liutomirsky Brzeziniensi, curie nostro tezaurario, burgrabio Cracowiensi, Lenczecziensi, castellanis, Ioanne de Ociesino regni nostri cancellario, succamerario burgrabioque Cracowiensi ac Sandeczensi ac Olstiniensi, capitaneis, Ioanne Przerembsky regni nostri vicecancellario,

Gneznensi, Krakowiensi et sancti Floriani in Cleparz preposito, Georgio Podlodowsky Cracowiensi, Petro Arciechowsky preposito Stobniczensi et Warschawiensi, canonicis causarumque Podlasensium, Ioanne Sierakowsky, curie nostre referendariis, Petro Miskowsky, Andrea Przeczlawsky, Martino Cromero, canonicis Cracowiensi, secretariis nostris ac aliis quamplurimis fidedignis dignitariis, officialibus aulicisque nostris, sincere et fidellibus nobis dilectibus. Datum per manus magnifici Ioannis de Ocziezino regni Poloniae cancellarii, succamerarii burgrabiique Cracowiensis et Sandeczensis ac Olstinensis capitanei, sincere nobis dilecti.

¹ У Pazdro: personam nostram citatus.

² У Pazdro: ob gratiam nostram regiam.

³ У Pazdro: usitatam.

⁴ У Pazdro: restituta.

⁵ У Pazdro додано: citati.

⁶ У Pazdro: aequum gravatos.

Сигізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно, як сучасникам, так і прийдешнім, хто це читатиме. Що хоча за статутом найяснішого князя Болеслава¹, нашого попередника, є встановлено, щоб жоден єврей не присягав на їхньому родалі, тільки у великих справах, (сума) яких досягне аж до 50 гривень срібла або буде позов до нашої присутності, але оскільки цей статут чи в користуванні чи при будь-якому виконанні видавався постійним, отожд здається неможливим, щоб будь-яка людина на родалі чи триніжнику², приклонивши одну ногу, могла скласти присягу з будь-якої причини. Тому ми з нашої королівської прихильності і доброти, яку звикли виявляти не лише до християн, але й до невірних, оскільки ми не звикли нікого силувати чи підпорядковувати, щоб неможливо та не толерантно зобов'язувати та примушувати, пояснюючи цей статут у кращий бік, з певного нашого відома та королівської ласки, потім схиляючись до прохань деяких наших радників, поданих до нас для громади євреїв, які мешкають у нашому місті Львові, вирішили та встановили можливим, вирішуємо і встановлюємо даною (грамотою), якщо б комусь із львівських євреїв трапилося мати великі справи з будь-якою особою будь-якого стану і походження на таку суму, яка досягне до 50 чи більше гривень срібла, (він) повинен і зобов'язаний присягати не інакше, як відповідно до давнього та старого звичаю і припису їхніх привілеїв та прав на десяти скрижалях Мойсеевого закону. Далі, у менших справах, хай присягають на дверях синагоги за давнім звичаєм, і хоч у пйотрківському статуті найяснішого нашого батька³ є передбачено, що коли євреї не можуть або не хочуть ставати (до суду) про крадені речі, передані їм продавцем, (позвані) для цього до суду, вони будуть покарані карою краденого як учасники злочину та свідомі (свого) вчинку; оскільки ті львівські євреї скаржилися, тому що тією конституцією є обтяжені понад закони, коли ніхто – чи злодій, або будь-хто інший, який від імені того (злодія) продасть або заставить євреєві крадені речі, не знаходиться, або такий (злодій) зізнається, що (не знав), що крадені речі продавав і заставляв, тому що (інше) одразу постійно заперечуватиме. І навіть, коли єврей не був би свідомий про крадіжку, він повинен був би наражатися на небезпеку життя або якусь втрату у цій справі. Таким чином, цей статут також пояснюючи у прихильний бік, вирішуємо та встановлюємо, якщо колись трапиться, що якийсь львівський єврей не зможе стати (до суду) про будь-яку річ, передану йому продавцем,

якщо та річ не буде вписана євреєм відповідно до давнього звичаю до єврейської книги, той єврей буде змушений повернути цю річ тому, чия (вона) буде, крім цього з повною, якою б не була, сплатою грошей. А якщо таку річ єврей записав би у книгу, тоді, перевіrivши це, що у єврейську книгу є записано, відповідно до статуту найяснішого нашого батька, зобов'язаний той, чия річ, повернути єврею ті гроші, за які річ була заставлена чи продана, та отримати свою річ; а єврей цілком буде звільнений від кари краденого і будь-якої іншої. Для засвідчення грамоти наша печатка є підвішена. Дано у Кракові на вальному сеймі у понеділок після Томиної неділі, року Божого 1553, а нашого панування – 24 року у присутності (*список свідків*). Дано через руки вельможного Йоана з Оцешина, канцлера Польського королівства, краківського підкоморія, бурграбія та сандецького і ольштинського старости, щиро нам милого.

¹ Див. примітку до док. №108.

² Триніжник – тут, очевидно, єврейський релігійний символ – менора (семисвічник).

³ Див.: VL, I, p.258-259 (статут 1538 р.)

1568 р., жовтня 1, Варшава

Сигізмунд Август видає привілей львівським євреям з передмістя взамін втраченого привілею Сигізмунда I під час пожежі, за яким закріплює нерухомість євреїв на передмісті, визначає їхню підсудність воєводі

Коп.: МК, 101, k.160. Титульний напис: "Privilegium Iudeorum Leopoliensium".

Опубл.: РЕА, III, с.245-247.

Регест: MRPS, V/1, №3694.

igismundus Augustus [Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque etc. dominus et heres. Notum esse volumus ad quos pertinet universis]¹ etc. Quod cum relatum nobis esset per certos consiliarios nostros superioribus annis infausto incendio ignis, quo suburbium civitatis nostre Leopoliensis concrematum fuit, Iudeis suburbium illiud inhabitantibus, combustas esse literas privilegii divi parentis nostri super libertates eorum illis concessas supplicatumque nobis esset, ut in locum earum, alias literas nostras privilegii, eis ex clementia et gratia nostra regia dare et conferre dignaremur. Cui supplicationi benigne annuentes eisdem Iudeis suburbii Leopoliensis presentibus et pro tempore existentibus, has libertates et prerogativas ex certa scientia et gratia nostra damus et conferimus harum serie literarum principio domos et fundos bonorum immobilium, quos ipsi Iudei antiquitus vigore emptionum et

resignationum suarum obtinent eiusmodi domos et bona immobilia iure hereditario cum successoribus suis perpetuis temporibus possidebunt, neque ulli subditorum nostrorum cuiuscunque dignitatis, officii, status et conditionis fuerint, Iudeos suburbii Leopoliensis presentes et pro tempore existentes ex domibus, fundis et possessionibus illorum liberum erit quovis pretextu aut colore redimere et si que litere consensus aut commissionis nostre super redemptionem contra Iudeos suburbii illius, tam coniunctim, quam divisim quomodocunque et quandocunque emanaverint, vel per quempiam cuiuscunque status et conditionis fuerint, impetrare fuerint, eas nullius momenti fore nec eiusmodi prerogative Iudeis commemoratis a nobis date quicquam derogare posse volumus et per presentes declaramus. Inscriptiones autem venditionum et resignationum perpetuarum domorum, fundorum et possessionum Iudeorum suburbii Leopoliensis coram alio iure sive quavis alia iurisdictione fateri et inscribi non debent duntaxat coram actis Iudeorum palatini Russie cuius iurisdictioni Iudei de iure communi Iudei palatinatus Russie subsunt. Census vero et alios proventus, ac onera, tam castrensia, quam civilia Leopoliensia Iudei suburbii eiusdem, secundum veterem et usitatam consuetudinem pendere et solvere asstricti erunt. Denique Iudei suburbii Leopoliensis presentes et pro tempore existentes omnibus iuribus et libertatibus, quibus antiquitus utifuebantur et gaudebant, in quorum usu et possessione hactenus existunt eisdem quoque in posterum gaudebunt et utifruentur. Quod ad universorum et singulorum cuiuscunque dignitatis, officii, status et conditionis fuerint et presertim generosi Petri Barzii de Blozew castellani Premisliensis et capitanei Leopoliensis eiusque vicecapitanei et locum tenentis sive surrogati ac famatorum proconsulis et consulum civitatis nostre Leopoliensis presentium et pro tempore existentium, noticiam deducentes, mandamus, ut prænominatos Iudeos suburbii Leopoliensis, eorumque heredes et successores in superius recensitis libertatibus et prerogativis inviolabiliter conservent et manuteneant, ab omnibusque conservari et manuteneri curent, pro gratia nostra et debito officii sui secus non facturi. [In cuius rei fidem sigillum nostrum appendi mandavimus] l. Datum Varssavie feria sexta post festum Michaelis, proxima anno [Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo, regni vero nostri XXXIX anno]¹, ut supra.

Relatio eiusdem, ut supra.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за текстом РЕА.

Сигізмунд Август, [Божою ласкою (*титулатура*). Хотемо повідомити всім, кому належить]¹. Коли розповіли нам через певних наших радників, що в попередні роки внаслідок нещасливої вогняної пожежі², у якій згоріло передмістя нашого міста Львова, у євреїв, що те передмістя заселяють, була знищена грамота привілею божественної (пам'яті) нашого батька щодо надання їм вільностей, і просили нас, щоб замість неї ми вважали за гідне іншу нашу грамоту привілею дати і надати їм з нашої королівської доброти і ласки. До цього прохання ласкаво прихилиючись, тим євреям з львівського передмістя, сучасним і що в майбутньому будуть, такі вільності і прерогативи з нашого повного відома і ласки даємо і надаємо змістом цієї грамоти. Перш за все, будинки і землі нерухомих маєтків, які ті євреї віддавна тримають за силою своїх купівель та відступлень, хай володіють тими будинками та нерухомим майном на дідичному праві зі своїми спадкоємцями вічними часами, і ніяким нашим підданим будь-якої гідності, уряду, стану і походження не

буде вільно викупляти у євреїв львівського передмістя, сучасних і що в майбутньому будуть, їхні будинки, землі та посілости з будь-якої причини і приводу, і якщо якась грамота нашої згоди або доручення щодо викупу проти євреїв того передмістя, як у спілці (кількох), так і окремо, з'явилася б якимсь чином і всякий раз або була випрошена кимось будь-якого стану і походження, хочемо і цією (грамотою) оголошуємо, що у жодному разі не може скасувати таку прерогативу, надану нами згаданим євреям. А записи вічних продажів та відступлень будинків, земель та посіlostей євреїв львівського передмістя повинні визнаватися і записуватися не перед яким іншим правом чи іншою юрисдикцією, тільки перед єврейськими актами руського воєводи, під юрисдикцією якого за загальним правом євреї Руського воєводства перебувають. А чинш та інші прибутки та тягарі як гродські, так і львівські міські, євреї того передмістя зобов'язані платити і сплачувати відповідно до давнього та дотримуваного звичаю. Нарешті, євреї львівського передмістя, сучасні і що в майбутньому будуть, усіма правами і вільностями, якими віддавна користувалися і тішилися та до цього часу мали у вжитку, також ними у майбутньому хай тішаться і користуються. Що до всіх та кожного будь-якої гідності, уряду, стану і походження доводимо, і особливо уродженому Петрові Бажію із Блозева, перемиському каштеляну та львівському старості, його підстарості та заступникові чи суррогатору, і славетним бурмистру та райцям нашого міста Львова, сучасним і що в майбутньому будуть, наказуємо, щоб згаданих євреїв львівського передмістя, їхніх спадкоємців та наступників, у вищеперерахованих вільностях та прерогативах непорушно зберігали і (їх) дотримувалися, турбуйтеся, щоб інші зберігали і дотримувалися; задля нашої ласки та обов'язку свого уряду іншого хай не чиниться. Для довір'я до справи [наказали нашу печатку підвісити]. Дано у Варшаві у найближчу п'ятницю після свята (св.) Михайла, року [Божого 1568, а нашого панування 39 року].

Свідчення того, як вище [вельможного Валентина Дембенського, канцлера Польського королівства]³.

¹ Переклад у квадратних дужках зроблений за текстом РЕА.

² Пожежа, очевидно, сталася у 1565 р., хоча Д.Зубрицький говорить тільки про пожежу середмістя, див.: Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1844. – S.187-188.

³ Переклад у квадратних дужках зроблений за текстом РЕА.

1569 р., лютого 2, Люблін

Сигізмунд Август затверджує статті, що стосуються правових та економічних стосунків львівських євреїв

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.41, арк.527-528; спр.357, арк.251 (частково).

Опубл.: Schorr, s.81; Pazdro, s.163-164; Bersohn, N200.

Регест: AGZ, X, N1439.

igismundus Augustus Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque dominus et haeres. Significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis, praesentibus et futuris, harum notitiam habituris, exhibitas esse nobis nomine et ex parte Iudeorum omnium et singulorum, intra et extra muros civitatis nostrae Leopoliensis incolarum, articulos quosdam infrascriptos idiomate polonico ad bonum ordinem et regimen eorundem Iudeorum incolarum in civitate nostra Leopoliensi commorantium pertinentes, per palatinos vel vicepalatinos eorundem iudicesque subdelegatos exequentes perpetuis temporibus. Supplicatumque fuisse humiliter, ut eosdem articulos infrascriptos et omnia in eis contenta, autoritate nostra regia approbare, ratificare et confirmare dignemur. Quarum quidem articulorum tenor de verbo ad verbum polonico idiomate sequitur et est talis. Pierwszy articul. Aby woiewoda nie inszego, iedno czlowieka stanu szlacheckiego, osiadlego, na swoje mieiszcze ku sądeniu i odprawowaniu spraw Zydowskich wystawieł i postanowieł. Wtóry, zeby więgi albo acta Zydowskie w ich bozniczy albo w szkole w skrzyni zamknione w schowaniu lieżały, a nie gdzie indzie. Trzeci, iesliby sendzia acty przy sobie maiąncz nieiaki zapissy w acta chciał wwieszcz przes wiadomosci starszych Zydow, tedy za nikczemne bydz maią. Czwarty, pissarza niema sendzia bes wiadomosci starszych Zydow przyącz do pisania akt Zydowskich. Piąty, starszych Zydow niema nikt inszy wybieracz, iedno pospolstwo Zydowskie, ktore wybrawszy miedzy sobą stawicz ie maią przed woiewodę swego, ktore te wybrane poczwierdzicz ma. Szosty, winy niema woiewoda wieczej z nich wyciągacz iedno trzy grzywny, a sędzia funt piepszu wedlie statutu koronnego, ktore winy nie maią bydz wyciągane, iedno zasadziwszy pierwey prawo z starszemi Zydami. Siodmy, szkoła ich niema bydz zapieczętowana albo arestowana, iedno o rzeczy własną krolowi iego mosczy przynależące. Osmy, rzeznictwo ma im bydz wolne, tak chrescianom, iako tesz innym ludziom, przedawac wedlie obyczaiow inszych Zydow, iako Krakowskich, Poznanskich y Lubelskich. Dziewiąty, starsi Zydy maią tez tę moc miec karac inne występnne Zydy kliatwą wedlie ich zakonu, czego im nikt bronicz niema. Dziesiąty, woiewoda niema im dawac doctora nad ich wolią, iedno ktorego oni sami miedzy sobą wybiorą. Iedynasty, sędzia ich niema zadnego decretu wydac, iedno z starszymi wespołek Zydami. Ostatni, maią tez bydz porządnie pozwani, naprzod ad legitimum et competentem iudicem, iako do woiewody albo sędziego iego, a potym do sądu krolia iego mosczy. A tak ktoryby nieporządnie był pozwan, nie będzie się winien sprawowac zadnemu, iako ten ktory iest z prawa swego własnego wyzwany. Quorum supplicationi nos benigne annuentes eosdem suprascriptos articulos omnique in eis contenta in omnibus eorum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandos, ratificandos et confirmandos duximus, quos et vigore praesentium approbamus, ratificamus et confirmamus temporibus perpetuis. In quorum omnium fidem manu nostra praesentes subscripsimus et sigillum nostrum appendi mandavimus. Datum Lublini in conventione regni generali die in festo Purificationis Mariae, mense vero Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, regni vero nostri quadagesimo.

Sigismundus Augustus rex.

Сигізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно, як сучасникам, так і прийдешнім, хто це читатиме. Подали нам від імені та з боку всіх та кожного євреїв, що живуть у межах і поза мурами нашого міста Львова, певні статті, нижченаписані польською мовою, що стосуються доброго порядку та управління тих євреїв-жителів, що перебувають у нашому місті Львові, які (статті) виконувалися вічними часами воєводами чи підвоєводами, їхніми суддями і відпоручниками. І просили нас уклінно, щоб ті нижченаписані статті і все, що в них міститься, нашою королівською повагою ми вважали за гідне схвалити, зміцнити та підтвердити. Тих статей зміст дослівно польською мовою наводиться і є таким. Стаття перша, щоб воєвода виставив і постановив людину не іншого, тільки шляхетського стану, осілого, на своє місце для судження та вирішення єврейських справ. Друга (стаття), щоб єврейські книги або акти в їхній божниці або у школі, в скрині, лежали замкненими на зберіганні, а не деінде. Третя (стаття), якщо суддя, маючи при собі деякі записи, хотів би в акти внести без відома старших євреїв, тоді (вони) за нікудишні мають бути. Четверта (стаття), суддя не має прийняти писаря без відома старших євреїв до писання єврейських актів. П'ята (стаття), старших євреїв ніхто інший не має права вибирати, тільки єврейська громада, яка вибравши їх поміж себе, повинна ставити їх перед своїм воєводою, котрий має тих обраних підтвердити. Шоста (стаття), воєвода не має більше кари з них стягувати, тільки три гривні, а суддя – фунт перцю, відповідно до статуту королівства; ті кари не мають стягуватися, тільки спочатку вчинивши правосуддя з єврейськими старшинами. Сьома (стаття), їхню школу не повинні запечатувати або арештовувати, тільки за справи, належні особисто до його милості короля. Восьма (стаття), різництво – їм (різникам) має бути вільно продавати як християнам, так і також іншим людям, за звичаєм інших євреїв – краківських, познанських, люблінських. Дев'ята (стаття), старші євреї мають також владу карати інших євреїв-злочинців клятвою відповідно до їхнього закону, того їм ніхто не має забороняти. Десята (стаття), воєвода не має їм давати доктора¹ без їхньої волі, тільки якщо вони самі між собою виберуть. Одинадцята (стаття), їхній суддя не має жодного декрету видавати, тільки спільно зі старшими євреями. Остання (стаття), також мають бути відповідно позвані насамперед до законного і належного судді, як до воєводи або його судді, а потім до суду його милості короля. А коли невідповідно був би позваним (євреї), не повинен з ніким судитися, як такий, що зі свого власного права позваний.

Прихилияючись милостиво до такого прохання, ми ті вищенаписані статті та все, що в них міститься, в усіх пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити, зміцнити і підтвердити, які (статті) силою даної (грамоти) схвалюємо зміцнюємо і підтверджуємо на вічні часи. Для довір'я до цього всього дану (грамоту) нашою рукою підписуємо і наказуємо підвісити нашу печатку. Дано у Любліні на вальному сеймі королівства в день свята Благовіщення (Пречистої Діви) Марії, у лютому, року Божого 1569, а нашого панування –40.

Сигізмунд Август, король.

¹ Доктор (у даному тексті) – керівник львівської єврейської громади.

1571 р., квітня 10, Варшава

Сигізмунд Август на прохання львівських євреїв надає їм такі привілеї: у випадку скоєння кримінальних справ вони мають відповідати перед властивим їм королівським судом; руський воєвода має судити їх тільки у Львові; після смерті єврея, який має кредиторів, спочатку повинні виділити з майна посаг його жінки; львівські євреї звільняються від обов'язку супроводити злочинців на місце страти

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.334, арк.721-723.

Опубл.: Schorr, s.84; Pazdro, s.166-167.

Регест: AGZ, X, №1164.

Zygmunt August z łaski Bożej czoł Polski, wielkie xziazę Lithewskie, Ruske, Pruske, Mazowieczke, Zmodzke etc. pan i dziedzic. Oznajmujęm them listem naszym, komu tho wiedzieć należy, niniejszym i na pothem będącym, iż my łaskawie się przychylając prozbom niektórych panów rad naszych, które do nas były uczynione za Żydy miasta naszego Lwowa, o nich niżej opisanymi prerogatywami opatrzyć i obwarować umysłiliśmy, iakoż też opatruiemy i obwarowywamy niniejszym listem naszym. Naprzód aczkolwiek in criminalibus causis, ubi de vita agitur, prawem pospolithym umoczniono iesth, iż każdy urząd thakich obwinionych sądzić i z niemi według prawa postępować ma. Thedy my przed się na żądanie tych Żydów wszytkiego pospolstwa Lwowskiego dajemy ym the wolność, iż oni in casu talium gdzieby kogo z niech miano na jakim uczynku zasthawszy poimać i do sądziego ych competentens sive forum competent aut incompetent prziwieść, że nie mają być sążeni od żadnego sądziego w thakich rzeczach, ani więzieniem chowani długo, alie thakowego każdego sążdia y wszeliaki urząd powinien będzie odesłać na sąd nasz czołewski, nie używając nad niemi w thei mierze iurisdicciei żadnej, a tho ma być za rękojemstwem ieszliby się zdał then obwiniony być iako nie barzo osiadły albo niepewny.

Druga, iż aczkolwiek ad forum et iudicium competent bywają przyciągani przed woiewode swego w ziemi Ruskiej, alie tho bywa z chętnością y z utrathą ych niemalą, że na pozwanie urzędowe albo woiewody Ruskiego muszą czasem iechać za dworem iego w insze dzierzawy, gdzie bywa pan woiewoda na then czas, a oni y za prawy swemi zdawna then zwyc[ai mają, iż sąd] ych Żedowski w mieście Lwowskim przy buznicy ych by[...] i tam każdemu z niech sprawiedliwość bywa czyniona. Te[dy też i]! teraz ych od thakich trudności wymuić, dajemy ym [te prerogaty] weł ych sądów swych według zwykłego obyczaju mają [...] a pilni być w mieście Lwowskim, tam kedy też da[wno iuz]! mieszkają y na mieście thomże, tho iesth przy buznicy [od kto]regoł tho sądu woiewodzkiego, albo namieszthnika iego ma być każdemu Żydowi według prawa pospolithego do nasz [w każdej]! sprawie wolnie appellatia dopuszczona. A thak woiewoda Ruski terazniejszy i na pothem będący niema ych iuz [...] wyzywać przed osobę swą, kedy indziej ieszliby [ktory]! nie był we Lwowie, czo ieszliby przed się czynić kedy chciał i onych nad praerogathiwe ych przed osobę swą kedy indziej z miasta Lwowskiego wyciągał albo wyzywał, thedy Żydom Lwowskim wolno będzie niesłuchać w them rozkazania iego, o czo żadną winą nie mają być karani.

A iż się też tho częstho thrafia, że niektórzy z niech umierają zasthawiając niemalio ludziom

winni, ktorzi za szie credithorowie dostawiaią długow swych na maiętnosci zmarlego, nie maiącz zadnego respectu na zenske wiano, ktore na theyze maiętnosci malzonkam od menzow bywa naznac-zono, a według prawa pospolitwego w przod wszystkich inych długow, ktore by komu kiedy umarli byl winien odprawowane. Thedy my tho chcącz miecz aby szie y onym w them zadne bezprawie niedzialo, onym obwarowywamy, yz gdyby szie przithraffialo, zeby ktorzy z Zydwow Lwowskich umarl zostawszy winien niemalo długow, ktorych by pothem credithorowie na maiętnosci zmar-lego dochodzicz chcieli, thedy zawzdy wprzod wiano zostaley zenie z thei maiętnosci ma być odprawiono, według stharego ych zydowskiego zwyczaiu w Krakowie y w Poznaniu zachowalego. A pothem kazdy swego szukacz moze.

Nad tho uskarzali szie nam cziz Zidowie Lwowsczy, ze wielke chiezkoscie y thrudnosci w them czirpia, yz gdy złodzieia albo iakiego inszego zloczyncza przez ych ulicze z miastha na straczenie wywodzą, ze powinni go wyprowadzac z drugimi az na miescze tho gdzie swoje zaplathe bierze. Gdyz przez inne przyczyny chiezko ym barzo bywa thedy thez osobliwie przez the iedne, ze tho szie w zadnym mieszcze corony i państhw naszych nie zachowuie, aby the powinnośc wyprowadzania zloczyniecZydwowie na sobie nieszcz mieli, proszili nas, aby my ich thez od thego wolnymi uczynili. My thedy baczącz [na to, ze wyprowadzenie bez] pomocy Zydwow przez mieszczany albo czechi [...] iako i w ynszych mieszczach moze bycz odprawo[wane]¹. Thedy onych z thego wymuiemy, thak yz iuz od thego [...]cze¹ odprawowana, thedy onych z thego wymuiemy [tak iz]¹ od thego czasu przerzeczeni Zydwowie Lwowsczy [wolni byc]¹ maią od thakowego powinowaczthwa tho iesth, ze nie będą nigdy wyprowadzac, do thego ych [nikt nie bę]dzie i mogl przimuszacz.

Czo wszythko tho opisano [aby Lwowskim]¹ Zydom mocnie we wszytkim bylo zachowano. [...] wam wszem y kazdemu zosobna, ktorym tho nalie[zy wiedziec rozkazuie]my¹, abyście przer-zeczone Zydy Lwowske podług prawa y przywilieiu naszego ym z laski naszej danego we wszytkich articulach, clausulach i punctach wiecznymi czaszy za[...]wali¹, a inaczei thego pod winą czterech thyszienței złotych skarbowi naszemu przepadnieniem i pod laską naszą, a powinnością swą, abyście czynić nie smieli. Na czego lepszą wiare i swiadecstwo rękasmy szie własną na then liszth podpisali i pieczecz nasze coronną do niegosmy przywiesić kazali. Dan w Warszawie dziesiąthego dnia xziezycza Kwiethnia, roku Pańskiego thysziącznego pięczsethnego sziedmdziesiąthego pier-wszego, a croliwania naszego cztherdziesthogo wthorego.

Sigismundus Augustus rex subscripsit.

¹ Через пошкодження тексту втрачено одне-два слова.

Сигізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно знати, як сучасникам, так і прийдешнім. Що ми, прихилиючись милостиво до прохань деяких наших радників, які були нам подані для євреїв нашого міста Львова, вважали їх нижчеописаними прерогативами забезпечити і гарантувати, як і забезпечуємо та гарантуємо даною нашою грамотою. Найперше, хоч у кримінальних справах, де про життя йдеться, загальним правом є встановлено, що кожен уряд такі звинувачення повинен судити і чинити з ними (злочинцями) відповідно до права. Тоді ми на бажання тих євреїв усієї львівської громади даємо їм вільність, щоб вони у такому випадку, коли б когось з них на якомусь вчинку, заставши, спіймали та до їхнього відповідного

судді або відповідного чи невідповідного суду привели, не мають судитися жодним суддею в таких справах, ні бути довго в ув'язненні, але такого кожного (єврея) суддя і будь-який уряд повинен відіслати до нашого королівського суду, не вживаючи над ними при цьому жодної юрисдикції; і все це має бути при порученні, якщо б видався цей звинувачений як не дуже осілим або непевним.

Друга (стаття), хоча (євреї) притягуються до відповідного уряду та суду своїм воєводою у руській землі, але також буває з немалим тягарем та втратою для них, що на урядовий позов або (позов) руського воєводи вони повинні часом їхати за його двором в інші краї, де буває в той час воєвода. А вони (руські воєводи) за своїми правами здавна мають [звичай, що їх суд]¹ єврейський у місті Львові при їхній божниці [...] і там кожному з них вчиняється справедливість. Тоді і тепер від таких труднощів звільняємо, даємо їм [таку прерогативу], їхні суди відповідно до звичаю мають [...], а невідкладні бути у місті Львові, там, де, давно вже живуть і на тому місці, тобто при їх божниці; від того-то суду, воєводського або його намісника, має бути допущена кожному євреєві вільна апеляція до нас у кожній справі відповідно до загального права. А так руський воєвода, сучасний і що в майбутньому буде, не має їх вже [...] позивати перед своєю особою деінде, як схоче, та понад прерогативу витягав би або позивав перед своєю особою деінде з міста Львова, тоді львівським євреям має бути вільно не слухати при тому його наказу, за що жодною карою не мають каратися.

А як також часто трапляється, що деякі з них помирають, немало заборгувавши людям; ті кредитори повертають свої борги на маєностях померлого, не маючи ніякої поваги до посагу дружини, який (посаг) чоловіки назначають дружинам на тій же маєності, а за загальним правом визнається перед усіма іншими боргами, які померлий був винний будь-кому. Тому ми, бажаючи, щоб й іншим у тому жодної несправедливості не чинилося, даною (грамотою) забезпечуємо, що коли б сталося, як якийсь із львівських євреїв би вмер, залишивши немало боргів, які би потім кредитори хотіли повернути на маєностях померлого, тоді завжди насамперед має бути визначений з тієї маєності посаг овдовілої дружини відповідно до їхнього старого єврейського звичаю, якого дотримуються в Кракові та Познані; а потім, кожен може свого шукати.

Понад це, скаржилися нам ті львівські євреї, що великі обтяження та труднощі терплять тоді, коли злодія або якогось іншого злочинця через їхні вулиці виводять з міста на страту, то (вони) повинні його часто випроваджувати з іншими на те місце, де (злочинець) отримує свою "зарплату". Через інші причини дуже тяжко їм буває, тоді також, особливо, через те одне, що у жодному іншому місті королівства та інших країв не дотримуються, щоб євреї на собі несли цю повинність випровадження злочинців; просили нас, щоб ми також їх звільнили від того. Тоді ми, бачучи, [що випровадження злочинців без] допомоги євреїв міщанами або слугами [...], як в інших містах може відбуватися, тоді їх з того виймаємо, так що вже від того [...] відбувається, тоді їх з того виймаємо, [так що] від того часу згадані львівські євреї мають бути [вільними] від такої повинності, тобто, що ніколи не будуть випроваджувати, до того їх [ніхто не буде] примушувати.

Те все, що описано, [щоб було львівським] євреям міцно в усьому збережено. [...] вам, усім та кожному зокрема, кому би то належало знати, наказуємо, щоб згадані львівські євреї відповідно до права та нашого привілею, даного їм із нашої ласки, зберігали в усіх статтях, клаузулах та пунктах на вічні часи, а інакше, щоб не наважувалися чинити під карою сплати 4 тисяч злотих нашої скарбниці і задля нашої ласки та свого обов'язку. Для кращого довір'я

та засвідчення ту грамоту підписали власною рукою та наказали нашу королівську печатку до неї підвісити. Дано у Варшаві 10 квітня, року Божого 1571, а нашого панування— 42.

Сигізмунд Август, король, підписав.

¹ Тут і далі квадратні дужки вказують на фізичну втрату тексту, у деяких випадках поданий орієнтовний відновлений переклад втрачених фрагментів

1571 р., травня 20, Варшава

Сигізмунд Август підтверджує та роз'яснює привілей, наданий його батьком про звільнення львівських євреїв від сплати мит на будь-яких дорогах, а не тільки в напрямі до Любліна

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.46, арк.449-451.

Регест: AGZ, X, №1632.

Zygmunth Augusth z laski Bozey krol Polski, wielkie xiąże Lithewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieczkie, Zmodzkie etc. pan i dziedzic. Oznaimuiemy wszem wobec y kozdemu zosobna, komu thego wiedziecz potrzeba, ysz okazali przed nami Zydowie Lwowscy przywilej ym nadany od oicza naszego slawney pamięci, thoiesth wolnoszcz od placenia czel thak na drodze Lubelski, iako i po ynnych mieischach, tak iako i mieszcianie Lwowsczi maią, y wykazali sież przy thim, ysz ych nie wszendzie zachowywaią wedłuk thego przywileiu ym nadanego, daiącz the prziczine, ze tham nieiasnie dołożonno, aby mieli bydz thysz okrom goszczinczu Lubelskiego wolni od placzenia thich czel, a thak my zachowywaiącz im tho nadanie oicza naszego we wszithkim przy moczi szwey tho, czo sież zda bydz nieiasnie dołożono, thim sposobem declaruiemy y obiasniamy. Yz czy przerzeczeni Zydowie Lwowscy od placzenia myth, thak na goszczinczu Lubelskim y iako i na ynnych wszeliakich mieischach, thoiesth na Pokucziu i w Przemyskiej ziemi, na Wolyniu y wszendzie indzie, gdzie sież kolwiek obrocza s towarami i kupcami szwymi, bądź na iarmarku, bądź przed iarmurku [sic], wolni bydz maią we wszithkim, iako mieszcianie naszi Lwowsczi. A bowiemy chcemy, aby thasz wolnoszcz mieszcian Lwowskich, którą maią na tho bądź zdawna od przedkow naszych albo thesz thych czasow niedawnych przed nasz nadaną we wszithkim thesz sluzyla Zydom Lwowskim, ściągala sież na nich, iako na mieszciany Lwowskie, czo wszem wobec poddanym naszym, a zwlaszcza czelnikom y mythnikom naszym, roskazuiemy chcąc to koniecznie miecz, abyscie przerzeczone Zydi Lwowskie przy wysze omienionych wolnoszczach y przywileiach ych od nasz ym nadanych y przy they terazniejszey deklaracji y obiasnieniu naszym zachowali,

zadnych mith, ani czel od nich, ani towarow ych na przerzeczonych mieiszczach nie wyciagali, ale thi wolnosczi, kthore miasto nasze Lwowskie ma, abyście ym uzywacz y ony szież weszelicz dopuszczili pod łaską naszą y thyszącem czerwonych zlothich winy, kthorą themu s kogo by thakowe czło wziętho było przesządzami, abyście inaczei nie czynili. A na większą the wiare i swiadcztwo list then ręką szwe własną podpiszali i pieczecz nasze do niegosmy prziwieszcz chceszmy kazali. Dan w Warszawie dwudziestego dnia miesziacza Maia, roku Panskiego thyszącznego pieczsethnego siedmdziesiątthego pierwszego, a panowania naszego roku cztheredziestego.

 игізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно знати. Що показали перед нами львівські євреї привілей, наданий їм славної пам'яті нашим батьком, а саме вільність від сплати мит як на люблінській дорозі, так і в інших місцях, таку (вільність), як мають львівські міщани¹; і висловилися при тому, що їх не всюди зберігають відповідно до того наданого їм привілею, вказуючи на ту причину, що там незрозуміло викладено, щоб були звільнені від сплати тих мит, крім люблінського гостинця. Тому ми, зберігаючи їм те надання нашого батька в усьому у своїй силі, те, що видається незрозуміло викладеним, таким чином уточнюємо та пояснюємо. Що ті згадані львівські євреї мають бути звільнені в усьому, як наші львівські міщани, від сплати мит як на люблінському гостинці, так і в інших будь-яких місцях, тобто на Покутті та у Перемиській землі, на Волині та всюди, куди б не їхали зі своїми товарами та купцями, чи на ярмарок, або перед ярмарком. І так хочемо, щоб та вільність львівських міщан, яку (вони) мають на те чи віддавна від наших попередників, або також недавно, надану нами, хай у всьому слугує львівським євреям, стосується їх, як і львівських міщан. Що всім нашим підданим, а особливо нашим митникам наказуємо, бажаючи це безумовно мати, щоб згаданих львівських євреїв при вищезгаданих їхніх вільностях та привілеях, наданих їм нами, та при цьому даному нашому уточненні та поясненні зберегли, жодних мит від них, ані від їхніх товарів у згаданих місцях не стягували, але тією вільністю, яку має наше місто Львів, щоб допускали їм користуватися та тішитися задля нашої ласки і таки у тисячу червоних золотих, яку присуджуємо тому, з кого би таке мито було взято, щоб інакше не чинили. А для більшої довіри та засвідчення ту грамоту підписали своєю власною рукою та наказали до неї підвісити нашу печатку. Дано у Варшаві 20 травня, року Божого 1571, а нашого панування 42 року.

¹ Грамоту про звільнення від 6 червня 1543 р. див. док. №130.

1571 р., травня 24, Варшава

Сигізмунд Август видає наказ львівському старості або його заступникові, щоб львівський митник та його писарі докладно дотримувалися торговельних прав та привілеїв львівських євреїв, щоб шляхтянка Софія Гінкова безправно не підвищувала чинші у своїх будинках для мешканців-євреїв

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.334, арк.719-720.

Регест: AGZ, X, №1634.

ygmunth Augusth z laski Bozei crol Polski, wielkie xziąze Lithewskie, Ruske, Pruske, Mazowiec-
Zskie, Zmodzke etc. pan y dziedzic. Urodzonemu Mikolaiowi Herborthowi z Fulsthina staroszczie naszemu Lwowskiemu wienie nam milemu laske naszą crolewską, a w nie-
bytnosci iego podstaroszcziemu Lwowskiemu. Urodzony wiernie nam miły. Skarżą
sie przed nami obciążliwie Żydowie naszy, yz wielke krziwdy y gwalthy czierpią od
mythnika thamesniego Lwowskiego y pisarzow iego w wyciąganiu nieszlusznym czel
y myth przeciwko przywilieiom i wolnosciam ych, przez oicza naszego świętei pamienchi onym
nadanych teraz przez nas obiasnionych i declarowanych. Thudziesz thez, yz ym wielkie thrudnosci
zadawa urodzona Zophia Hinkowa podwyszaiąc na nich więtszy czynsz z pewnych iei domow na
przedmieszcziu Lwowskim lieżących, przeciwko dawnemu obyczaiowi i posthanowieniu zapisem
Lwowskim grodzkim umocnionemu. Thak thez, yz nad obyczai i prawo uczisnieni bywaią i wielke
krziwdy y gwalthy czierpią od sprawiecz albo porucznikow pana woiewody Ruskiego. Thak oni, iako
y doctor ych naiwyszy, ktorego od iurisditei woiewody i sprawiecz iego osobnym listhem naszym
wyswobodzili y wolnym uczynili, thak iako listhy wszythke namienione o them szerzei swyadczą y
obmawiaią, a thak my chcząc z powinności naszej crolewskiej the tho Zydy w them ucziesnieni
rathowacz roskazuujemy w[aszei] s[umiennosci], chcąc tho koniecznie miecz, abyscie imieniem
naszym the przerzeczone osoby napomieneli, aby sie od thakiech gwalthow y krziwd them Zydom
czynienia pohamowali, czego iesliby uczynicz zaniedbali, thedy w[aszei] s[umiennosci] z urzendu
[...] mieszcza starostha onych od przerzeczonych krziwd y [...]nym¹, a szluszny obyczaiem broń,
thak iakoby czy [...]¹ mythniki albo ich piszarze przeciwko przywilieiom swo[...]¹ w thei mierze z
miasthem rowni y od pana woiewodziny[...]¹ przeciwko prawu i ych wolnosciam. Thakze thez od
[...]neyl Zophiei Hinkowej przeciwko zapisowi w grodzkich [...]¹ uczynionemu albo zeznanemu
utrapieni i uczisnieni nie byli [...]¹ domy, o ktore sie skarżą, ze ym przez nie są odięthi przeciwko
[...]¹ zapisowi y posthanowieniu, aby ym przywroczone byly [...]¹ w[aszei] s[umiennosci] powin-
ności urzendu swego dla laski naszej przy[...]¹ thego iakobysmy daliei od przerzeczonych Zidow
themu [...]liesthowani nie byli. Dan z Warszawy XXIII dnia Maya [...]¹ Pańskiego MDLXXI,
croliowania naszego XLII.

Sigismundus Augustus [...]¹.

¹ Через пошкодження тексту втрачено одне-два слова.

Сигізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Уродженому Миколаю Гербуртові з Фульштина, нашому львівському старості, вірно нам милому, наша королівська ласка, а у його відсутності львівському підстарості. Уроджений, вірно нам милий. Тяжко скаржилися перед нами наші євреї, що великі кривди та насилля терплять від місцевого львівського митника та його писарів при стягненні неслухняних мит проти їхніх привілеїв та вільностей, наданих їм святої пам'яті нашим батьком, тепер нами пояснених та уточнених. При цьому також (дізналися), що великі труднощі завдає уроджена Софія Гінкова, підвищуючи їм чинш з певних її будинків, що лежать на львівському передмісті, проти давнього звичаю та постанови, зміцненої львівським гродським записом. Також (скаржилися), що понад звичай та право бувають обтяжені та великі кривди і насилля терплять від виконавців або уповноважених пана руського воєводи. Так, вони як і їхній найвищий доктор, якого ми звільнили та зробили вільним особливою нашою грамотою від юрисдикції воєводи та його виконавців¹, так як всі згадані грамоти ширше про це свідчать та обговорюють, тому ми, бажаючи з нашого королівського обов'язку допомогти у тому тим обтяженим євреям, наказуємо вашій вірності, бажаючи це мати неодмінно, щоб нашим іменем тих згаданих осіб попередили, щоб (вони) утрималися від заподіяння тим євреям таких насильств та кривд. Якщо б таке вчинити занедбали, тоді вашій вірності з уряду [...] ² місця старости, їх від згаданих кривд [...], а слухним звичаєм оберігай, так як би ті [...] митники або їхні писарі проти привілеїв [...] у тому з містом рівні, та від пана воєводи [...] проти права та їхніх вільностей. Також від [...] Софії Гінкової проти записові, зробленому або визнаному в гродських [актах], не були обтяжені та утиснені, [...] будинки, про які скаржаться, що у них нею є забрані проти [...] записові та постанові, щоб були їм повернуті [...] вашій вірності, задля обов'язку свого уряду та нашої ласки [...], щоб ми надалі від згаданих євреїв тому [...] не були. Дано у Варшаві 24 травня, [року] Божого 1571, нашого панування – 42.

¹ Грамотою у тому ж 1571 р. Сигізмунд Август звільнив єврея Соломона зі Львова від сплати податків та від юрисдикції будь-яких судів, а також дозволив відкрити йому у Львові школу для молоді, див.: Bersohn, s.87-88.

² Тут і далі квадратні дужки вказують на фізичну втрату тексту, у деяких випадках поданий орієнтовний відновлений переклад втрачених фрагментів.

1571 р., червня 15, Варшава

Сигізмунд Август дозволяє львівським євреям будувати дерев'яні будинки після недавньої пожежі міста, забороняючи бурмистру та райцям перешкоджати їм у цьому

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.334, арк.621-622.

Регест: AGZ, X, №1638.

igismundus Augustus Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithwaniae, Russie, Prussie, Masovie Samogitieque etc. dominus et haeres. Famatis proconsuli et consulibus civitatis nostrae Leopoliensis fidelibus nobis dilectis graciam nostram regiam. Famati fideles nobis dilecti. Skarzili szie tham przed nami obcziażliwie Zydowie nasshy Lwowwszy, zesczie szie im zapowiedzieli drzewem budowacz w mieszczie naszim Lwowskim po thim ogniu, kthorim pan Bog tich niedawnych czasow tho miastho nawiedzil, przimuszaiacz ich do thego, zebi albo domy szwe murowali, albo gdziebi themu doszicz uczynicz niemogli, aby inem moznieyszim pracze szwe poprzedali, a precz szie z miastha wynieszli. Czo iesli thak iesth thedibi tho z niemalem ich ucziskiem y szkoda było. Przetho my nie chcacz utrapionym wieczei utrapienia ku thei szkodzi, kthora theraz niamala przez then ogien popadli przidawacz, rozumieiacz tho bycz yey nieszluszną, aby czy liudzie, kthorzi liedwie drzewiane domy przemoga mieli [...]nia domow szwich przimuszani, rozkazuiemy wam chcacz tho miecz koniecznie [...]czonichl Zydow Lwowskich do murowania domow ich nie przimuszali, ani przy[...]¹ na kazdego z nich dobra wolia puszczili, gdiz szie y murowacz kazdi sz nich [...] domyszli, gdzieby themu sprosthacz y doszicz uczynicz mogli. A ieszlibi themu [...]waczl nie mogli, abisczie szie im iako moga budowacz dopuszczili, inaczei pod las[...]¹ powinnoszczia szwa abyście nieczynili, strzezacz, aby thakie skargi nigdi od[...]¹ nie przichodzily. Datum Varschoviae die XV mensis Iunii, anno Domini MDLXX [...] vero nostri anno XLII.

Valentinus Dembienski regni Poloniae cancellarius subscripsit.

Ad mandatum sacre [...]¹.

¹ Через пошкодження тексту втрачено одне-два слова.

игізмунд Август, Божою ласкою (*титулатура*). Славетні бурмистр та райці нашого міста Львова, вірно нам милі, наша королівська ласка. Славетні, вірно нам милі. Тяжко скаржилися перед нами наші львівські євреї, що заборонили їм будувати деревом у нашому місті Львові після того вогню, яким пан Бог навідав місто тими недавніми часами¹, примушуючи їх до того, щоб мурували свої будинки або коли цього не змогли виконати, аби продали іншим багатшим свої ґрунти, та геть винеслися з міста. Якщо так є, тоді це було б (вчинено) з немалим утиском та шкодою для них. Тому ми, не бажаючи додавати скривдженям більшого клопоту до тієї немалої шкоди, яку отримали через вогонь, вважаючи, що неслухно є, щоб ті люди, які ледве могли мати дерев'яні будинки, [до мурування]² своїх будинків примушувалися; наказуємо, бажаючи це неодмінно мати, [...] львівських євреїв не змушували до мурування їхніх будинків, ані [...] кожного з них на добру волю пустили, коли ж мурувати кожен з них [...] догадається, коли б з тим могли справитися та виконати. А якщо б з тим [...] не могли, щоб їм якомога (більше) будувати допускали, щоб інакше [...] задія свого обов'язку не чинили, маючи на увазі, щоб такі скарги ніколи [до нас] не приходили. Дано у Варшаві 15 червня, року Божого 157[1], а нашого [панування] – 42.

Валентин Дембенський, канцлер Польського королівства, підписав.

За наказом священного [...].

¹ Про пожежу 1571 р. у Львові див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa*. – Lwów, 1844. – S.194.

² Тут і далі квадратні дужки вказують на фізичну втрату тексту, у деяких випадках поданий орієнтовний відновлений переклад втрачених фрагментів.

1589 р., квітня 13, Варшава

Сигізмунд III наказує львівським владам дотримуватися збереженого за львівськими євреями права вільної торгівлі у Львові і діяти в рамках законів та конституцій

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.138, арк.31-32. Папір з двох аркушів: 31,8х20,8 см. Напис: “Mandatum sacrae regiae maiestatis, quo praecipitur et Iudaeis Leopoliensibus libera mercatura admittantur. Anno 1589” (XVI-XVII). Печатка: Gum., XXI, N78.

Опубл.: *Balaban M. Żydzi...* (Materiały). – N24.

igismundus Tertius Dei gracia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae et Samogitiae Livoniaeque etc. nec non regni Sueciae proximus haeres et futurus rex. Famatis proconsuli, consulibus, advocato et scabinis civitatis nostrae Leopoliensis, fidelibus nobis dilectis, gratiam nostram regiam. Famati fideles nobis dilecti. Conservavimus Iudaeos Leopolienses speciali privilegio nostro in usu antiquo consuetae mercaturae more aliorum mercatorum Leopoliensium. Proinde mandamus fidelitatibus vestris, ut eosdem Iudaeos iuxta praescriptum eiusmodi privilegii nostri in omnibus eorum conditionibus, clausulis et articulis, in quorum usu fuerunt, conservent conservarique ab illis, quorum interest, curent, nec eos amplius in ipso usu mercaturae impediunt in locoque ponderario et in portis civitatis ipsos Iudaeos mercesque illorum ne detineant. Si vero ab ipsis quacunque re gravatos se existimaverint in eo cum ipsis iuxta praescriptum legum et statutorum regni nostri ac consuetudinem observatam sine praeiudicio aliorum in foro ipsorum competenti, videlicet coram magnifico Nicolao Herburth palatino Russiae vel eius iudice sive locum tenenti praesenti et pro tempore existenti agant et procedant. Pro gratia nostra debitoque suo facturae. Datum Warschoviae in conventu regni nostri generali die XIII mensis Aprilis, anno Domini MDLXXXIX, regni vero nostri secundo.

Sigismundus rex.

Petrus Cieklinski.

Сигізмунд III, Божою ласкою (*титулатура*). Славетні бурмистр, райці, війт та лавники нашого міста Львова, вірно нам милі, наша королівська ласка. Славетні, вірно нам милі. Ми зберегли спеціальним нашим привілеєм¹ львівських євреїв у давньому проведенні звичайної торгівлі за звичаєм інших львівських купців, тому наказуємо вашим вірностям, щоб ви зберігали тих євреїв за приписом того нашого привілею у всіх тих умовах, клаузулах та статтях, якими вони користувалися, та зберігайте від інших, кому потрібно (знати); дбайте, щоб їм більше не перешкоджати у тому проведенні їхньої торгівлі та не затримувати євреїв та їхні товари у місці зважування та у брамах міста. А якщо ж вважатимете від них обтяженими у будь-якій справі, дійте та вчиняйте з ними відповідно до припису законів та статутів нашого королівства і дотримуваного звичаю, без порушення їхнього відповідного суду, а саме (суду) перед вельможним Миколаєм Гербуртом, руським

воєводиою, або його суддею, або заступником, сучасним і що у майбутньому буде. Задля нашої ласки та обов'язку свого уряду (іншого) не чинить. Дано у Варшаві на вальному сеймі нашого королівства 13 травня, року Божого 1589, а нашого панування 2 року.

Сигізмунд, король.

Петро Цеклінський, (писар).

¹ Згаданий привілей, наданий львівським євреям не зберігся, але його зміст можна з'ясувати з цього мандату короля, виданого львівським міським урядовцям.

1591 р., липня 9, Краків

Сигізмунд III виносить вирок у справі між громадою львівських євреїв та громадою міщан Львова про торговельні та економічні права євреїв

Ориг.: AGAD¹. – ZDP. – N6185. Пергамент 70,5х40,8 + 10,7 см. Написи: “Decretum Sigismundi 3 contra Iudeos Leopolienses, tam civitatenses, quam suburbanos et civitatem occasione mercaturae, anno 1591” (XVI-XVII), “Decretum serenissimi regis Sigismundi Tercii contra Iudeos, anno 1591” (XVII). Печатка на шовковому жовто-червоно-голубому шнурку у металевій коробці: Gum., XXI, N78.

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.614, арк.146-149; спр.615, арк.137-142; спр.680, арк.302-308; Czart., 2014, s.120-123; Czart., 2029, s.141-145.

Опубл.: Privilegia civitatis Leopoliensis (стародрук без пагінації); *Balaban M. Żydzi...* (Materiały). – N3 (витяг, з датою – 6 липня 1591 р.)

igismundus Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc., necnon regni Sueciae proximus haeres et futurus rex. Significamus praesentibus literis, quorum interest, universis et singulis. Quod posteaquam citati fuissent ad nos et iudicium nostrum literis citationis nostrae, famati proconsul, consules, advocatus et scabini totaque communitas civitatis nostrae Leopoliensis de personis ac bonis illorum omnibus ad instantiam infidelium seniorum ac totius communitatis Iudaeorum Leopoliensium, tam in ipsa civitate, quam in suburbiis degentium, propterea quod contra iura et privilegia eisdem actoribus a praedecessoribus nostris regibus Poloniae super exercenda omnis generis mercatura concessa, eandem mercaturam eisdem actoribus admittere nolunt, in eaque exercenda eosdem praepediunt, quemadmodum citatio praefata de praemissis latius testatur. In termino itaque hodiernae iudicii relationumstrarum propriarum ex eadem citatione et receptione causae ad nos per assessores iudicii nostri facta incidente et hucusque continuato. Partes praefatae actorea per infideles Nephtalim, Moscho, Abraham Iudaeos civiles et Lewkonem suburbanum Leopoliensem, atque honoratum Ioannem Grad proloquutorem suum, citata vero per spectabiles Simonem Alexandrinum, Casparum Gulinski consules et nobilem Stanislaum Krasniczki² syndicum, nec non

per famatum Ioannem Sokół civem Leopoliensem coram nobis comparaverunt. Actoreaque ex sua citatione contra citatam proposuit, citati vero eidem propositioni exceptionem peremptoriam rei iudicatae opposcentes produxerunt in primis decretum serenissimi olim Sigismundi regis avi et antecessoris nostri in conventionione regni generali Petrikoviensi feria sexta in vigilia sancti Thomae apostoli proxima, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo ex controversia partium inter cives et Iudaeos Leopolienses, tam in civitate, quam in suburbiis manentes latum, quo idem rex omnem Iudaeorum in civitate degentium mercaturam ad certum modum et normam ibidem latius descriptam restrinxit et in vim ordinationis limitavit, suburbanorum vero Iudaeis certum modum mercandi ad certum tempus atque ad beneplacitum suum statuit et praescripsit. Produxerunt et aliud eiusdem regis decretum iidem in comitiis inter eosdem cives et Iudaeos suburbanos ex controversia partium Cracoviae in conventu regni generali feria quarta post dominicam Laetare proxima, anno millesimo quingentesimo vigesimo septimo latum, quo idem rex iisdem Iudaeis suburbanis omni mercatura interdixit, prius illud decretum et beneplacitum suum declaravit, atque privilegia eorundem Iudaeorum, quae tunc forte impetraverant abrogavit. Deducebant insuper citati statutis et constitutionibus regni, non esse integrum Iudaeis omnis generis mercaturam exercere, sed id fieri debere iuxta pacta, quae Iudaei cum civitatibus primariis habent, sibi itaque loco pactorum esse decreta praedicta inter cives et Iudaeos per ipsum principem facta, petebantque se circa eadem decreta in quorum usu hucusque civitas fuerat et quem usum si opus esset (superfluum tamen probationem non subeundo) omni genere probationum parati sunt confirmare. In contrarium actores decreta illa abusu sublata esse asserebant producebantque privilegium suum illis per serenissimum olim Cazimirum regem datum, quo Iudaeis omnis generis mercatura concessa et permissa est. Deinde produxerunt decretum serenissimi regis Sigismundi praefati inter se et cives Leopolienses in anno millesimo quingentesimo quindecimo, ad beneplacitum eiusdem regis latum et per eundem regem in anno millesimo quingentesimo quadragésimo renovatum, nec non subsequentium regum et nostram [sic] quoque confirmationes. Insuper et literas certorum senatorum et nobilitatis Russiae, quibus iidem senatores pro Iudaeis apud nos intercedebant, recens scriptas. Itaque concludebant illa decreta non tantum abusu sublata, sed etiam posterioribus literis et diplomatibus declarata esse. De statutis et constitutionibus dicebant statuto anni millesimi quingentesimi trigesimi octavi, relictam esse facultatem regi faciendo ordinationis de mercatura Iudaica, eam itaque factam esse postea anno millesimo quingentesimo quadragésimo, cuius ordinationis vigore Iudaeos in usu totius et integrae mercature fuisse, id ipsumque se probare velle omni itidem probationum genere, ad constitutiones de pactis servandis dicebant id referri ad illas civitates cum quibus pacta habent Iudaei, sed civitas Leopoliensis nulla habet, igitur omnem mercaturam sibi deberi. Petebant itaque se ad probationem possessionis mercaturae, praefatae admitti et circa quoque sua privilegia conservari. Nos vero cum consiliariis lateri nostro assidentibus audita ea partium controversia, privilegiisque hinc inde productis revisis, debiteque intellectis potissimum vero consideratis decretis serenissimi regis Sigismundi avi nostri, quae nos pro sacrosanctis servare decet, quibus decretis idem serenissimus rex Iudaeos ad certa genera mercimoniorum restrinxit, eamque suam ordinationem perpetuam fore declaravit, ideo quod attinet Iudaeos in ipsa Leopoliensi civitate degentes eosdem citatos in toto iuxta eadem decreta ordinationemque in ipsis expressam conservandos esse duximus, quemadmodum iam exnunc conservamus. Decernentes debere ac teneri utramque partem, tam videlicet Iudaeos civiles, quam ipsos cives sese in toto iuxta eadem decreta conservare, puta ut Iudaei ultra res in eisdem decretis expressas in nullam aliam mercaturam sese intrudant neque ultra easdem res supra expressas, mercaturam civium Christianorum impedian. Cives quoque liberam mercaturam eisdem mercimoniorum generibus, quae in decretis expressa sunt, Iudaeis non prohibeant.

Porro quod Iudaeos suburbanos attinet, quandoquidem iis per decretum serenissimi regis praefati omnis mercatura interdicta est. Ideo nos quoque eidem decreto inhaerendo, decrevimus decernimusque debere ac teneri eosdem Iudaeos suburbanos sese ab omni prorsus mercatura abstinere, neque sese in ullum mercandi genus, quo libera Christianorum negotiatio quovis modo impediretur intrudere sub amissione mercimoniorum iuxta eadem decreta serenissimi avi et antecessoris nostri atque ita cives Leopolienses citatos a causa et omni actorum Iudaeorum impetitione absolvimus liberosque perpetuo pronunciamus praesentis decreti nostri vigore. In cuius rei fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum Cracoviae feria tertia ante festum sanctae Margarethae virginis proxima, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo primo, regni vero nostri anno sexto³.

Ioannes Tarnowski regni Poloniae vicecancellarius.

Relatio reverendi Ioannis Tarnowski Cracoviensis, Wladislaviensis, Lancitiensis etc. praepositi, regni Poloniae vicecancellarii.

P. Sczerbicz.

¹ Оригінал ще у 60-х рр. XIX ст. зберігався у львівському архіві, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.1342 (Інвентар І.Вагилевича), арк.184.

² У копії ЦДІАУЛ та публікації стародруку “Privilegia civitatis Leopoliensis” пропущено такий фрагмент: “consules et nobilem Stanislaum Krasniczki”.

³ В оригіналі помилково: primo.

 игізмунд III, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно. Що після того, як були позвані до нас та нашого суду нашою грамотою позову славетні бурмистр, райці, війт, лавники та вся громада нашого міста Львова, (відповідаючи) за всі їхні особи та маєтки, на вимогу невірних старших та всієї громади львівських євреїв, що перебувають як у тому місті, так і на передмістях, внаслідок того, що проти прав та привілеїв тих позивачів, наданих щодо виконання будь-якого роду торгівлі нашими попередниками, польськими королями, не хочуть допустити позивачам тієї торгівлі, перешкоджають їм у її виконанні, достоту як у згаданому позові щодо цього ширше засвідчено. Таким чином, у сьогоднішній термін суду наших власних реляцій¹, що випадає з того позову та прийняття справи нами через асесорів нашого суду та який (термін) до цього часу продовжується, згадані сторони, позивач – через своїх невірних Нефталіма, Мошо, Абрагама, міських євреїв, та Левка, львівського передміщанина, і чесного Йоана Града, свого уповноваженого; а (сторона) відповідача через знаменитих Симона Александріна, Каспара Гулінського, райців, та шляхетного Станіслава Красницького, синдика, а також через славетного Йоана Сокола, львівського міщанина, з'явилися перед нами. І (сторона) позивача зі свого позову виступила проти (сторони) відповідача, а відповідачі, опонуючи тому виступу руйнуючим запереченням судової справи, насамперед показали декрет найяснішого покійного Сигізмунда, короля, нашого діда та попередника, отриманого на вальному сеймі королівства в Пйотркові, у найближчу п'ятницю, напередодні (свята) св. Томи апостола, року Божого 1521², у суперечці

сторін між львівськими міщанами та євреями, що живуть у місті, так і на передмістях, за яким (декретом) той король усю торгівлю євреям, які перебувають у місті, обмежив до певної міри та норми, описаної ширше там (у декреті), та в силу постанови лімітував, а євреям-передміщанам певним чином встановив та визначив торгівлю до визначеного часу та до своєї волі. (Міщани) показали й інший декрет того короля, виданий на сеймі у суперечці сторін між тими міщанами та євреями-передміщанами, у Кракові, на вальному сеймі королівства, у найближчу середу після неділі “Летаре”, року Божого 1527³, за яким (декретом) той король заборонив тим євреям усю торгівлю, яку оголосив до (своєї) волі, а також (показали) привілеї тих євреїв, які тоді вони випадково випросили. Нарешті, відповідачі приводили статuti та конституції королівства, за якими євреям цілком не можна виконувати будь-якого роду торгівлю, але вона повинна виконуватися відповідно до пактів, які євреї мають з головними містами⁴. Таким чином, замість пактів є згадані декрети, видані тим володарем між міщанами та євреями, та просили (міщани) нас підтвердити ті декрети, якими до того часу місто користувалося, і це користування, якщо буде потреба, вони готові будь-яким чином підтвердити (однак, не наводячи зайвого доказу). Навпаки, позивачі твердили, що ті декрети через зловживання були скасовані, та показали свій привілей, наданий їм найяснішим покійним Казимиром, королем, за яким євреям була надана та дозволена торгівля будь-якого роду. Потім, показали декрет найяснішого згаданого короля Сигізмунда, виданого (у справі) між ними та львівськими міщанами у 1515 році до волі того короля та відновленого тим же королем у 1540 році⁵, а також підтвердження наступних королів та навіть наше (підтвердження). Далі, (показали) і грамоти, недавно написані, певних сенаторів та шляхти Русі, у яких сенатори просили у нас за євреїв. Таким чином, завершили (євреї), що ті декрети не тільки через зловживання були скасовані, але навіть наступними грамотами та дипломами уточнені. Про статuti та конституції говорили, що за статutom 1538 року королем є залишена можливість вчинення угоди про єврейську торгівлю, і так було вчинено пізніше – 1540 року, за якою угодою євреї цілком та повністю виконували торгівлю⁶, і це говорили, бажаючи підтвердити будь-якого роду доказом про дотримання пактів за конституціями. Це стосується до тих міст, з якими євреї мають пакти, але місто Львів не має жодних, отже вся торгівля йому (місту) належить. Таким чином, просили допустити підтвердження користування згаданою торгівлею та зберегти відповідно до їхніх привілеїв. Ми ж разом з радниками, що при нас засідають, вислухавши суперечку тих сторін, оглянувши подані з того і другого боку привілеї та належно зрозумівши, а найбільше взявши до уваги декрети найяснішого короля Сигізмунда, нашого діда, що нам слід оберігати, як непорушні; цими декретами той найясніший король обмежив євреям (торгівлю) до певного роду товарів та тією своєю вічною постановою на майбутнє уточнив так, що стосується євреїв, які перебувають у тому місті Львові, тих позваних (міщан) у цілому відповідно до тих декретів та постанови, викладеної в них, вважали зберегти, як відтепер вже зберігаємо; вирішуючи, що повинні та зобов’язані обидві сторони як міські євреї, так і ті міщани, між собою залишатися у цілому відповідно до того декрету, наприклад, щоб євреї понад речі, згадані у тих декретах, не втручалися у жодну іншу торгівлю та понад ті речі, вище викладені, щоб міщани не забороняли вільної торгівлі тими видами товарів, які викладені у декретах. Далі, що стосується євреїв-передміщан, оскільки їм заборонено всю торгівлю за декретом згаданого найяснішого короля, тому ми також, прив’язуючись до того декрету, вирішили та вирішуємо, що слід та необхідно усунути тих євреїв-передміщан від будь-якої торгівлі та щоб вони не втручалися у жодного роду торгівлю, щоб не перешкождали вільній торгівлі християн будь-яким чином, під (загрозою) втрати товарів відповідно до того

декрету найяснішого нашого попередника та батька. Так що львівських міщан-відповідачів звільняємо та оголошуємо назавжди вільними силою даного нашого декрету від справи та будь-якого закиду позивачів-євреїв. Для довір'я та засвідчення до даної (грамоти) наша печатка є підвішена. Дано в Кракові у найближчий вівторок, перед святом св. Маргарити діви, року Божого 1591, а нашого панування 6 року.

Йоан Тарновський, віце-канцлер Польського королівства.

Свідчення велебного Йоана Тарновського, краківського, влоцлавського, ланцютського і т.д. намісника, віце-канцлера Польського королівства.

Павло Щербич, (писар).

¹ Див. примітку до док. №6.

² Див. док. №126.

³ Див. док. №128.

⁴ Райці покликалися, насамперед, на статут королівства від 1538 р. (див.: VL, I, p.258-259), за яким євреям заборонялося займатися торгівлею в містах; всі інші статuti наступних сеймів покликалися та підтверджували цю ухвалу, див.: VL, II, p.51-52 (1563 р.), див.: VL, II, p.68 (1567р.). Але євреї могли укладати з містом певні угоди або пакти, в яких обумовлювалися права євреїв у торговельній діяльності; перші пакти львівських євреїв з райцями Львова було укладено 20 січня 1581 р. (див.: *Balaban M. Żydzi...* – S.408-410).

⁵ Див. док. №122 (1515 р.). Підтвердження 1540 р. розшукати не вдалося.

⁶ Статут 1538 р. див.: VL, I, p.258-259. Далі мова йде конкретні пакти, підписані євреями з міщанами у 1540 р. Але перші пакти у Львові євреї підписали 1581 р., вони базувалися на подібному документі люблінських міщан та євреїв від 1555 р. (*Szczygieł R. Uгода Żydów lubelskich z gminą miejską w sprawie udziału w życiu gospodarczym miasta z 1555 roku // Żydzi wśród chrześcijan w dobie szlacheckiej Rzeczypospolitej / Pod. red. W. Kowalskiego i J. Muszyńskiej. – Kielce, 1996. – S.50*).

1624 р., липня 10, Варшава

Сигізмунд III підтверджує грамоту райців міста Львова від 31 квітня 1624 р., в якій дається дозвіл єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги

Обляти: МК, 169, k.462-463. Титульний напис: “Confirmatio ordinationis ratione domorum extra muros civitatis Leopoliensis per Iudeos aedificandorum descriptae”; ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.522, арк.3190-3192; спр.357, арк.255-258.

Опубл.: *Balaban M. Żydzi...* (Materiały). – N72.

Регести: Bersohn, N223; Morgensztern (1964), N22.

igismundus Tertius [Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, necnon Svecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex]¹ etc. Significamus [praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis]¹ etc. Oblatas et reproductas nobis esse literas papireas, manu spectabilis Wolphangi Szolz Wolffowicz proconsulis Leopoliensis subscriptas sigilloque maiori civatatis eiusdem Leopoliensis communitas, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, continentes in se certam consulum Leopoliensium ordinationem ratione domorum tum et scholae per infideles Iudaeos extra muros civitatis aedificandae, supplicatumque nobis, tam ex parte magistratus Leopoliensis, quam etiam infidelium Iudaeorum, ut easdem literas autoritate nostra regia approbare et confirmare dignemur, quarum quidem literarum tenor sequitur estque talis.

Iz z wyniosłego budynku szkoły Żydowskiej, na okoliczne y przyległe osady z bliskiego zastawienia domow ku bramie y murom miasta Lwowa, niebezpieczeństwo wielkie z ognia roku przeszłego², na przedmiesciu Lwowskim Krakowskie rzeczonym pochodziło panoowie rayce Lwowscy wyprawili rewizyą, mandaty y pozwy z cancellaryei iego krolewkiey mosci, na niewierne Żydy we Lwowie na pomienionym przedmiesciu mieszkające, aby szkoły więcej nie budowali, a domy daley od wałów mieiskich odemknione y zniesione były, ktorey woley iego krolewskiey mosci Żydowie dosyc czyniąc, na takowym szrodku przestali y stanęli z miastem. Naprzod domy na bramie y miastu wysadzone y wydane przez zniesc y usunąć mają prostą linią ciągnąc do rzeki ponizey młyňa Zimnowodzkiego, na prog fortki, ktora bywała z drogi do szkoły starey, asz na szczyt wysadzony kościół Wszystkich Świętych. Wtora szkoła ma bydz z mieysca swego ruszona y odemkniona w nizine w posrodek dworu Poznanskiego, ktorey budynek murem bydz ma, nie mięsseyszym iednak, iedno coby sciany sklepienie skromne ze trzy gatunki puszczone, strychem włoskim ztrzymac mogli. Szerokosc tez nie więcej nad łokci czterydziesci, dłuzy na trzydziesci y osm bedzie brała, wzwyż zasie od ziemie do szredniogo naywyszego sklepienia rachuiąc wywidzie łokci dwadziescia, aby wierzch dachu rowno z inszemi domami okolicznymi zostawał y był. Trzecia, na mieyscie domow zniesionych pozwola się im plac kupic tak wielki, iaki się im berze w sąsiedztwie y miedzię dla przeniesienia poznoszonych domow, a to wszystko ma bydz za consensum iego krolewskiey mosci pana naszego miłosciwego. Co sobie obedwie stronie mają y obiecuią strzymac pod zakładem dwoch tysięcy talerow celnych. Na co dla tym lepszey y pewnieyszey wiary pieczęć miasta Lwowa przycisniona iest. Datum na ratuszu Lwowskim die ultima Aprilis, anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo quarto.

Wolffangus Szolz Wolffowicz pro tempore proconsul Leopoliensis manu propria.

Cui supplicationi nos benigne annuentes, easdem literas in omnibus punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas et confirmandas esse duximus, approbamusque et confirmamus praesentibus literis, volentes easdem robur debitae firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem [praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus]². Datum Varsaviae die X mensis Iulii, anno Domini MDCXXIV, regnorum [nostrorum Poloniae XXXVII, Sveciae vero XXX anno]³, ut supra.

Sigismundus rex.

Iakobus Zadzik secretarius maior.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за текстом *M. Balabana*.

² У публікації *M. Balabana* "zesziego".

³ Немає у копії МК, опубліковано за текстом *M. Balabana*.

Сигізмунд III [Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно]¹. Була внесена та представлена нам паперова грамота, підписана рукою знаменитого Вольфганга Шольц Вольфовича, львівського бурмистра, скріплена великою печаткою того міста Львова, ціла, непорушна та непошкоджена, позбавлена будь-якої підозри, що містить у собі певну постанову львівських райців щодо будинків і також школи, що будується невірними євреями поза мурами міста, та просили нас як з боку львівського магістрату, так і (з боку) невірних євреїв, щоб ту грамоту ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Якої грамоти зміст наводиться та є таким.

Оскільки з високого будинку єврейської школи на сусідні та прилеглі оселі походила велика небезпека через вогонь минулого року на львівському передмісті, званому Краківським², через близьке розміщення будинків до брами та мурів міста Львова; пани львівські райці влаштували ревізію, мандати та позови з канцелярії його королівської милості на невірних євреїв, які живуть у Львові, на згаданому передмісті, щоб більше школи не будували, а будинки були відсунуті далі від міських валів та знесені. Таку волю його королівської милості задовольняючи, євреї на такій угоді з містом зупинилися та стали. Найперше, мають геть знести та усунути будинки, спрямовані та висунуті до брами та міста, тягнути (будинки) простою лінією до ріки, нижче Зимноводського млина, до порогу фіртки, яка вела з дороги до старої школи, аж до висунутого торця костелу Всіх святих³. Друге, школа має бути зі свого місця перенесена та відсунута в низину Познанського двору; будинок якої (школи), однак має бути не більшим, тільки щоб стіни могли триматися італійським дахом скромне склепіння, пущене трьома видами. Також ширина не буде більше 40 ліктів, довжина – 38, а у висоту, рахуючи від землі до середнього найвищого склепіння, винесе 20 ліктів, щоб верх даху залишався та був рівним з іншими сусідніми будинками. Третє, замість знесених будинків їм (євреям) дозволяється купити ґрунт так великий, як відбирається їм у сусідстві та між (будинками) для перенесення знесених будинків. А це все має відбутися за дозволом його королівської милості, нашого милостивого пана. Що собі обидві сторони мають та обіцяють дотримуватися під зарукою 2 тисяч відбірних талерів. Для тим кращої та повнішої довіри печатка міста є притиснута. Дано на львівській ратуші в останній день квітня, року Божого 1624.

Вольфганг Шольц Вольфович, у той час львівський бурмистр, рукою власною.

Ми, милостиво прихилившись до цього прохання, ту грамоту в усіх пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити та підтвердити, схвалюємо та підтверджуємо даною грамотою, бажаючи, щоб вона отримала силу належної міцності. Для довір'я до справи [дану грамоту, підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства]. Дано у Варшаві 10 липня, року Божого 1624, нашого панування [у Польщі – 37, у Швеції – 30]⁴.

Сигізмунд, король.

Якоб Задзік, старший секретар.

¹ Переклад у квадратних дужках зроблений за текстом *M. Balabana*.

² Про пожежу на передмісті 1623 р. див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa*. – Lwów, 1844. – S.259.

³ Костел Всіх святих ордену бенедиктинок знаходився поряд з костелами Марії Сніжної та Івана Хрестителя на старостинській юридиці; заснований у 1596 р., будував його на свої кошти львівський католицький архієпископ Соліковський, костел посвячений 1627 р.; після пізнішої перебудови у візантійському стилі зберігся до нашого часу.

⁴ Переклад у квадратних дужках зроблений за текстом *M. Balabana*.

1633 р., березня 17, Краків

Владислав IV виносить рішення у справі між євреями-боржниками та християнами-кредиторами, за яким заборонялося останнім до рішення суду конфісковувати майно у євреїв

Транс.: МК, 201, к.52v-53v.

Опубл.: Jewish privileges, p.182-183.

Mladislaus Quartus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae etc. necnon Suecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex, electus magnus dux Moschowiae. Significamus etc. Quod cum saepius quererentur Iudaei civitatis nostrae Leopoliensis, tam in ipsa civitate, quam in suburbio ipso Krakowskie dicto habitantes, nonnullos fieri, tam spiritualis, quam secularis ordinis Christianos homines subditos nostros, quam certa debita apud praedictos Iudaeos habere, in casu solutionis neglectae, domus et possessiones illorum solent occupare et propter consuetudinem antiquitus observatam inhabitare. Quo facto incolas Iudaeorum in platea eorundem absque etiam legitimis causis verberibus et iniuriis crebrius afficiunt. Quo fit, ut nunquam tuti et securi praedicti Iudaei esse possint. Itaque supplicatum nobis est per certos consiliarios regni nostri, ut indemnitati et securitati illorum hac in parte benigne et clementer prospicere dignaremur, cuiquidem supplicationi nos eo clementius annuentes esse putavimus, quo magis vellemus subditos regni nostri cuiuscunque sint status aut conditionis, in pace et tranquillitate aomuni semper manere. Qua propter hanc praerogativam et immunitatem ex gratia et munificentia nostra regia illis dandam, concendam et conferendam esse duximus et conferimus aut si aliquo tempore et quacunque ratione contingent Iudaeos eosdem Leopolienses, tam in ipsa civitate, quam in suburbio praefato habitantes, apud homines Christianos cuiuscunque sint status aut conditionis, debita seu inscriptionis super chyrographa vel quavis alia ratione contraxisse, ut praesenti pecunia debita non possent persolvere, extunc creditores illorum non prius nisi iure victis debitoribus et hoc iudicie et officiose fieri debet, domus et possessiones ipsorum occupare possent. Nichilominus tamen ipsi Christiani creditores, domus et possessiones praedictorum Iudaeorum modo supranominato occupatas et possessas nulla ratione inhabitabunt atque nemini alteri nisi Iudaeis sive Iudaeo aliqui quemvis contractum in possessionem lacare tenebuntur vel si nemo Iudaeorum sit, qui modo praenominato illas conducere sponte vellit, extunc communitas ipsa Iudaeorum domus huiusmodi conducere erit adstricta pro tanta peccuniarum summa, quam iuste posse provenire ex illa Christianorum domo, Christiani nominis homines et ex Iudaeis duo invenerint et decreverint tam diu, quoad de debitores solutionem et plenariam satisfactionem Christiani, qui domum locaverunt habeant. Quamobrem magnifico et generoso palatini Russiae et capitaneo Leopoliensi eorumque loca tenentibus, praesentibus et pro tempore existentibus, praesentem ordinationem et immunitatem nostram praedictis Iudaeis per nos gratiose concessam denuntiamus, mandantes, ut eadem in omnibus punctis, clausulis, conditionibus firmiter et inviolabiliter observent et manuteneant, observari et manuteneri ab aliis, quorum intererit, omnino curent, nec aliter pro gratia nostra faciant. Inquorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni nostri muniri iussimus. Datum Cracoviae in

comitiis felicitis coronationis nostrae die XVII mensis Martii, anno Domini MDCXXXIII, regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae primo anno.

Vladislaus rex. Locus sigilli.

Andreas Kowalinski.

Владислав IV, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) і т.д. Що часто скаржилися євреї нашого міста Львова, які живуть як у тому місті, так і на передмісті, званому Краківським, коли стається так, що деякі християни, люди як духовного, так і світського стану, наші піддані, які мають певні борги згаданих євреїв, у випадку відмови сплатити, звичайно займають їх (євреїв) будинки та володіння та живуть (там) без дотримання давнього звичаю. Тому фактично єврейські мешканці часто на їхній вулиці натрапляють на кривди та несправедливості також без законних причин, коли стається, що згадані євреї не можуть бути ніколи захищеними та безпечними. Таким чином, просили нас певні радники нашого королівства, щоб ми вважали за гідне цим шляхом прихильно та милостиво поопікуватися про їхню непорушність (права) та безпеку. До такого прохання ми, милостиво прихилиючись, вважали, що бажаючи якомога більше підданих нашого королівства будь-якого стану та походження завжди залишати в спільному мирі та спокою, внаслідок цього таку прерогативу та імунітет з нашої королівської ласки та доброчесності вважали дати, надати і внести, як даною нашою грамотою даємо, надаємо і вносимо; тобто, якщо в якийсь час чи з якоїсь причини трапиться, що з тих львівських євреїв, які живуть як у тому місті, так і на згаданому передмісті, християни будь-якого стану чи походження стягуватимуть борги чи записи за власноручною розпискою чи з будь-якої іншої причини, а у (той) час (євреї) належних грошей не могли б сплатити, тоді їхні кредитори не раніше як за правом (стануть) переможцями боржників, і це має статися у судовому порядку та законно, (тоді) можуть зайняти їхні маєтки та володіння. Однак, тим не менше, ті кредитори-християни з жодної причини хай не заселяють будинків та володінь згаданих євреїв, зайнятих та захоплених вищеназваним способом, а також нікому іншому, тільки євреям чи будь-якому єврею будуть зобов'язані віддати у володіння через оренду чи зобов'язання, або якийсь інший контракт; або якщо нікого з євреїв не буде, який (євреї) не схотів би добровільно названим способом ці (будинки) орендувати, тоді та громада євреїв такий будинок буде зобов'язана орендувати за таку суму грошей, яка може справедливо випасти з того будинку. Двоє (?) людей від імені християн та від євреїв будуть визначені та вирішуватимуть так довго, доки християни, які здають в оренду будинки, не матимуть з боржників сплати та повного задоволення (претензій). Ось чому, вельможний та уроджений руський воєвода та львівський старосто, їхні заступники, теперішні і що у майбутньому будуть, дану нашу постанову та імунітет, ласкаво нами наданий згаданим євреям, оголошуємо, наказуючи, щоб її (постанову) в усіх пунктах, клаузулах, умовах міцно та непорушно зберігали та дотримувалися, загалом пильнували, щоб інші, кому потрібно, зберігали та дотримувалися; іншого не чинить задля нашої ласки. Для довір'я дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою нашого королівства. Дано у Кракові на сеймі нашої щасливої коронації, 17 березня, року Божого 1633, наших панувань у Польщі та Швеції 1 року.

Владислав, король. Місце печатки.

Андрій Ковалінський (писар).

1633 р., березня 17, Краків

Владислав IV підтверджує львівським євреям, як у середмісті, так і на передмісті, права та привілеї, надані їм його попередниками

Обляга: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.357, арк.252-253.

Регест: AGZ, X, N3694.

Vladislaus IV Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaeqque, necnon Svecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex, electus magnus dux Moschoviae. Significamus praesentibus literis nostris, universis et singulis, quorum interest, quod tametsi solenni iureiurando, dum regno inauguraremur promissimus generatimque literis nostris omnes omnium libertates, iura, privilegia, immunitates ac praerogativas, tam publice, quam privatim, tam ecclesiasticus, quam secularibus personis et cuiuscunque alterius conditionis et vocationis hominibus per serenissimos praedecessores nostros concessas, hic Cracoviae confirmaverimus, tamen ut in specie id ipsum facere non recusamus. Quo fit, ut cum seniores Iudeorum civitatis nostrae Leopoliensis, tam in ipsa civitate, quam in suburbio Krakowskie dicto habitantium, ad nos venissent suosque et reliquorum secum degentium ac aliorum etiam ad eorum communitatem et societatem pertinentium Iudeorum nominibus, a nobis petissent, ut eorum privilegia, iura, decreta, libertates, immunitates literasque, tam publicas omnium, quam privatas nonnullorum, pactaque et compositiones, per modum concordiae cum certis civitatibus in regno nostro facta et inita ac per serenissimos antecessores nostros, necnon palatinos Russiae ipsis concessis et quibus tempore praedecessorum nostrorum gaudebant et fruebantur literis nostris specialibus approbaremus, ratificaremus et confirmaremus, non gravatim eorum petitioni assentiremur. Itaque secuti praedecessorum nostrorum Poloniae regum exemplum, omnia iura, privilegia, decreta, liberum usum sinagogarum locorumque pro sepeliendis corporibus alias okopisk, libertates, praerogativas, immunitates per serenissimos Poloniae reges, qui ante nos fuerunt perque palatinos Russiae praedictis Iudaeis Leopoliensibus, tam in ipsa civitate, quam in suburbio praefato habitantibus ac, qui his coniuncti sunt societate concessas, pacta etiam necnon consuetudines, quibus tam in mercaturis et negotiationibus, quam etiam aliis in rebus tempore serenissimorum praedecessorum nostrorum usi sunt et quidcunque iis ab antecessoribus nostris legitime concessa sunt, quae omnia hic pro expressis ac specificatis haberi volumus, tam in genere, quam in specie neque generalitate per speciem et contra specialitate per generalitatem derogantes, in omnibus punctis, clausulis, articulis, positionis et conditionibus approbandum, ratificandum et confirmandum esse duximus, approbamusque, confirmamus ratificamusque his literis nostris perpetuo et in aevum. Decernentes omnia iura, privilegia, literas, decreta, libertates, immunitates ipsis Iudeis Leopoliensibus, tam in ipsa civitate, quam in suburbio praefato habitantibus, et qui his societate coniuncti sunt, concessas, pactaque et compositiones cum civitatibus et oppidis initae, consuetudines quoque, quibus usi sunt, firmas ac inviolabiles temporibus perpetuis esse debere, non secus ac si sigillatum et specificis his nostris literis inscriptum sint. Deinde in mercibus extra regnum evehendis, vectigalibus eorum nomine solvendis non deteriore semper rationem, quam reliquorum in regno nostro merciatorum esse

debere, quos etiam tueri et defendere non minus, quam alias subditos nostros promittimus nostraque protectione tutos et securos ab omnibus praestabimus, nec ad aliam iurisdictionem, quam nostram aut palatinos illius terrae pro tempore existentes aut illorum officiorum pertinere, legibusque non aliis, quam in statutis et consuetudinibus vetustis cautum est, in quibus hactenus usi sunt subesse volumus. In quorum omnium fidem ac evidentius testimonium hasce literas nostras manu subscriptas, sigillo regni muniri iussimus. Datum Cracoviae in comitiis felicis coronationis nostrae, die decima septima mensis Martii, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, regnorum nostrorum Poloniae et Sveciae anno primo.

Vladislaus rex.

Andreas Kowalinski.

ладислав IV, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно. Хоча ми, коли проходили інавгурацію на королівство, священно присягаючи, обіцяли та загалом підтвердили тут, у Кракові, нашою грамотою для всіх усі вільності, права, привілеї, імунітети та прерогативи, надані як приватно, так і публічно, як церковними, так і світськими особами і людьми будь-якого іншого походження і покликання через (підтвердження) найясніших наших попередників, однак і окремо робити (підтвердження) не відмовляємося. Коли сталося, що старші євреїв нашого міста Львова, що мешкають як у тому місті, так і на передмісті, званому Краківським, прийшли до нас і від свого імені та від тих, що залишилися та інших, належних до їхньої єврейської громади і суспільства, просили нас, щоб їхні привілеї, права, декрети, вільності, імунітети, грамоти як усі публічні, так і приватні декого з них, пакти й угоди, вчинені та започатковані шляхом згоди з певними містами в нашому королівстві, та (грамоти), надані їм найяснішими нашими попередниками, а також руськими воєводами і якими в час наших попередників тишилися та користувалися, нашою спеціальною грамотою схвалили, зміцнили та підтвердили, не вважаючи обтяжливим таке прохання. Таким чином, за прикладом наших попередників, польських королів, усі права, привілеї, декрети, вільне користування синагогами та місцями для захоронення тіл, по-іншому – окописьками, вільності, прерогативи, імунітети, надані найяснішими польськими королями, що були перед нами, руськими воєводами згаданим львівським євреям, які живуть як у тому місті, так і на згаданому передмісті, і які тут є з'єднані в спільноту; також пакти, звичаї, якими користувалися як у торгівлі та купецтві, так й інших речах, у час наших найясніших попередників і будь-що, законно надане їм нашими попередниками, що все хочемо мати тут за викладене і визначене як загалом, так і зокрема, не відкидаючи загальне спеціальним і навпаки спеціальне – загальним, у всіх пунктах, клаузулах, статтях, позиціях та умовах вважали схвалити, зміцнити і підтвердити, схвалюємо, підтверджуємо і зміцнюємо цією нашою грамотою постійно і навіки. Вирішуючи, що всі права, привілеї, грамоти, декрети, вільності, імунітети, надані тим львівським євреям, які мешкають у тому місті, так і на згаданому передмісті, та які тут з'єднані в спільноту, пакти й угоди, започатковані з містами та містечками, також звичаї, якими користуються, міцні та непорушні на вічні часи, не інакше, немов поодинці та окремо, у цю нашу грамоту повинні були бути вписані. Нарешті,

при перевезенні товарів з-поза королівства сплата податків від їхнього імені завжди повинна бути не гіршим рахунком, як для інших купців у нашому королівстві; також обіцяємо оберігати та захищати їх не менше, ніж інших наших підданих та гарантуємо нашу протекцію мирним і безпечним (євреям) від усіх (претензій). Хочемо, щоб належали не до іншої юрисдикції, тільки нашої або воєвод тієї землі, що в той час будуть або їхніх урядників, щоб підпорядковувалися не іншим законам тільки як у статутах і давніх звичаях є застережено, якими до цього часу користувалися. Для довір'я і безсумнівного засвідчення до цього всього цю грамоту, підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на сеймі нашої щасливої коронації 17 березня, року Божого 1633, нашого панування у Польщі та Швеції 1 року.

Владислав, король.

Андрій Ковалінський (писар).

1634 р., жовтня 25, Львів

Владислав IV дозволяє львівським євреям продавати петлиці, гудзики, стрічки власного виробництва, при цьому забороняє торгувати привезеним аналогічним крамом

Коп.: МК, 181, к.38. Титульний напис: "Zachowanie Zydow Lwowskich przy wolnym robieniu petlic, guzikow etc."

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.357, арк.251-252.

Опубл.: Balaban M. Żydzi... (Materiały). – N92.

Регести: AGZ, X, N3843; Bersohn, N231; Morgensztern (1966), N68.

ładysław Czwarty z Bozey łaski krol Polski, [wielkie xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflanskie y Szwedzki, Gotthski, Wandalski dziedziczny krol, obrany wielki car Moskiewski]¹. Oznaymuiemy wszem wobiec y kazdemu zosobna, komu to wiedziec nalezy. Iz my za przyczyną do nas wniesioną za niewiernemi Żydami przy mieszczie naszym Lwowie mieszkaiącemi, onych z miłosciwey łaski naszej dla łączniejszego pozywienia przy wolnosci robienia y przedawania petlic, guzikow, sznurkow y tasmy zachowac umyslilismy, iakoz zachowuiemy y wedle dawnego zwyczaiu, ktorego dotąd w uzywaniu byli y tą wyzey mianowaną robotę iedwabną w domiech swych y w rynku przedawac im pozwalamy, takim iednak sposobem, aby pod praetextem roboty swoiey zkąd inąd na przedaz sznurkow, petlic, guzikow y tasmy nie przywozili, ani nabywali, ale własną robotę swoię domową przedawali². Co do wiadomosci kazdego, komu to będzie należało wiedzieć przywodząc, a mianowicie urzędом, tak

zamkowemu, iako y mieyskiemu Lwowskiemu, rozkazuiemy, abyście pomienionych Żydow przy tey wolności wyzey opisaney zachowali y żadney im w tey mierze trudności ani przeszkody w robocie y w przedawaniu nie czynili y innym czynić nie dopuszczali, inaczej nie czyniąc dla łaski naszej. Dano we Lwowie dnia XXV miesiąca Pazdziernika, roku Panskiego MDCXXXIV, panowania naszego [Polskiego II, Szwedzkiego III roku]³.

Vladislaus rex. [Locus sigilli]².

Petrus Gęmbicki secretarius maior.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за текстом *M. Balabana*.

² Немає у обляті ЦДІАУЛ та публікації *M. Balabana* такого фрагмента: “ale własną robotę swoją domową przedawali”.

³ Немає у копії МК, опубліковано за облятою ЦДІАУЛ.

Владислав IV, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно знати. Що ми на прохання, подане до нас за невірними євреями, які живуть у нашому місті Львові, їх з милостивої нашої ласки для легшого прожиття вважали зберегти при вільності виготовлення та продажу петлиць, гудзиків, шнурків та стрічок, як і зберігаємо відповідно до давнього звичаю, яким до тепер користувалися, та дозволяємо вищезгадану шовкову роботу продавати у своїх будинках та на ринку, однак таким способом, щоб під приводом своєї роботи нізвідки інакше не привозили на продаж шнурків, петлиць, гудзиків та стрічок, ані не купляли, але продавали власну домашню роботу. Що доводимо до відома кожного, кому це потрібно знати, а саме урядам як замковому, так і львівському міському, наказуємо, щоб згаданих євреїв при тій вищеописаній вільності зберігали та їм жодних труднощів та перешкод у роботі та продажу не чинили та інших чинити не допускали; не чинячи інакше задля нашої ласки. Дано у Львові 25 жовтня року, Божого 1634, нашого панування польського [– 2, шведського – 3 року].

Владислав, король.

Петро Гембіцький, старший секретар [королівства]¹.

¹ Переклад у квадратних дужках зроблений за текстом *M. Balabana*.

1635 р., березня 15, Варшава

Владислав IV підтверджує грамоту Сигізмунда III від 10 липня 1624 р., яка містить підтвердження дозволу райців міста Львова єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.522, арк.3190-3192; спр.357, арк.255-258 (без датовальної клаузули).

ladislaus IV Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, necnon Svecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis. Productas fuisse coram nobis literas papireas manu serenissimi olim Sigismundi Tertii parentis nostri desideratissimi subscriptas sigilloque regni cancellariae maioris communitas, continentes in se confirmationem certarum literarum, tam pro parte consulum Leopoliensium, quam etiam infidelium Iudeorum ibidem commorantium vigore ordinationis domorum et scholae eorundem Iudeorum, prout eadem literae infrascriptae latius in se continentur, quarum eas est de verbo ad verbum sequitur series.

Далі наводиться грамота Сигізмунда III від 10 липня 1624 р. (див. док. №142). Потім подано текст:

Acz pomienioni Zydzi Lwowscy przy tey ze szkole wyzey opisaney budynek drewniany, ktory dla białogłow swoich na tym ze mieyscu iest postanowiony, osobno chcą znieśc y rozebrać, a inny na to mieysce zmurowac z pomiernym sklepom y na to pozwalamy, tak iednak, aby nic gruntu nie zaymowali, tylko iak był drzewniany budynek zasiągl.

Supplicatumque nobis esse, ut easdem literas auctoritate nostra regia approbare dignaremur, cui supplicationi nos benigne annuentes, hasce literas praeinsertas in omnibus earum punctis approbandas duximus, uti quidem approbamus, confirmamus et in quantum iuris est ususque earum habere in omnibus clausulis et conditionibus ratificamus, decernentes easdem robor perpetuae firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo [...] regni communiri iussimus. Datum Varsaviae, die XV mensis Martii, anno Domini MDCXXXV, regnorum nostrorum Polonorum et Svecorum anno III.

Vladislaus rex.

Petrus Gębicki secretarius regiae maiestatis manu propria.

¹ Через пошкодження тексту втрачено одне-два слова.

ладислав IV, Божою ласкою (*титлатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно. Представили перед нами паперову грамоту, підписану рукою найяснішого покійного Сигізмунда III, нашого найдорожчого батька, зміцнену печаткою великої канцелярії королівства, яка містить у собі підтвердження певної грамоти як з боку львівських райців, так і невірних євреїв, що там мешкають, щодо порядку будинків та школи тих євреїв, як у тій нижченаписаній грамоті ширше міститься, якої зміст дослівно наводиться.

Далі наводиться грамота Сигізмунда III від 10 липня 1624 р. (див. док. №142). Потім подано текст:

А згадані львівські євреї при тій же школі вищеописаний дерев'яний будинок, який для їхніх жінок на тому ж місці є поставлений, хочуть окремо знести і розібрати та інший на тому місці вимурувати помірним чином, і на це дозволяємо, однак так, щоб ґрунту не займали (більше), тільки як дерев'яний будинок сягав.

Просили нас, щоб ту грамоту нашою королівською повагою ми вважали за гідне схвалити, до якого прохання ми ласкаво прихилияючись, цю вищезгадану грамоту в усіх її пунктах вважали схвалити, як і схвалюємо, підтверджуємо і наскільки є (відповідна) праву та має вжиток у всіх клаузулах і умовах зміцнюємо, вирішуючи, що вона має отримати силу вічної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 15 березня, року Божого 1635, нашого панування у Польщі і Швеції 3 року.

Владислав, король.

Петро Гембійський, секретар королівського маєстату, власною рукою.

1649 р., лютого 6, Краків

Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 17 березня 1633 р., яка містить підтвердження прав та привілеїв львівських євреїв

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.357, арк.252-255.

Регест: AGZ, X, N4277.

Noannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaequae, necnon Svecorum, Gottorum Vandallorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas pargameneas infrascriptas manu propria serenissimi divae memoriae Vladislai IV regis Poloniae fratris nostri desideratissimi subscriptas sigilloque regni cancellariae majoris communitas, confirmationem jurium et privilegiorum aliarumque libertatum per praedictam regiam majestatem Judaeis salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes supplicatumque nobis est, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, earum vero literarum sequentur tenor estque talis.

*Далі наводиться текст грамоти Владислава IV від 17 березня 1633 р. (див. док. №144).
Потім подано текст:*

Nos itaque praenominatus Casimirus rex supplicationi praedictae, uti justae benigne annuentes, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quidem in quantum juri communi non repugnant ususque earum habetur approbamus, confirmamus et ratificamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem vim et robur debitaе firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu

nostra subscriptas sigillo regni communiri jussimus. Datum Cracoviae die VI mensis Februarii, anno Domini MDCXLIX, regnorum nostrorum Poloniae et Sveciae anno primo.

Joannes Casimirus rex. Locus sigilli pensilis.

Remigianus de Piaseczno regens cancellariae regni manu propria.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно. Представили нам нижченаписану пергаментну грамоту, підписану власною рукою найяснішого, блаженної пам'яті Владислава IV, короля Польщі, нашого найдорожчого брата, скріплену великою печаткою канцелярії королівства, з підтвердженням прав і привілеїв та інших вільностей, (наданих) євреям згаданим королівським маєстатом; цілу і непорушну, позбавлену будь-якої підозри і просили нас, щоб її ми вважали за гідне схвалити і підтвердити, а зміст тієї грамоти наводиться і є таким.

Далі наводиться текст грамоти Владислава IV від 17 березня 1633 р. (див. док. №144).

Потім подано текст:

Таким чином, ми, вищеназваний король (Ян) Казимир, ласкаво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях і умовах вважали схвалити, підтвердити і зміцнити, наскільки не суперечить загальному праву та має вжиток, схвалили, підтвердили і зміцнили даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона має отримати силу і міць належної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали зміцнити печаткою королівства. Дано в Кракові 6 лютого, року Божого 1649, наших панувань у Польщі і Швеції 1 року.

Ян Казимир, король. Місце підвішеної печатки.

Ремігіан з Пясечно, регент канцелярії королівства, рукою власною.

1649 р., лютого 10, Краків

Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 15 березня 1635 р., яка містить підтвердження дозволу райців міста Львова єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.522, арк.3190-3192.

Ioannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaequae, necnon Svecorum, Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas nobis esse literas pargameneas infrascriptas manu serenissimi divinae memoriae Vladislai IV regis Poloniae fratris nostri desideratissimi subscriptas sigilloque regni pensili cancellariae minoris communitas, confirmationem certam literarum Judaeis Leopoliensibus super usum liberum scholae seu sinagogae cum facultate erigendi murus in loco aedificiorum ligneorum per serenissimos praedecessores concessem in se continentes, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes supplicatumque nobis, ut easdem autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, earum vero literarum sequitur tenor estque talis.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 15 березня 1635 р. (див. док. №146). Потім подано текст:

Nos itaque Joannes Casimirus rex supplicationi eidem benigne annuentes, easdem literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas, ratificandas et confirmandas esse duximus, uti quidem approbamus, ratificamus et confirmamus hisce literis nostris et in quantum juris est ususque earum habentur, decernentes easdem robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae, die VV [sic] mensis Februarii, anno Domini MDCXLIX, regnorum nostrorum Polonorum et Svecorum anno primo.

Joannes Casimirus rex.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно. Представили нам нижченаписану пергаментну грамоту, підписану власною рукою найяснішого блаженної пам'яті Владислава IV, короля Польщі, нашого найдорожчого брата, скріплену малою печаткою канцелярії королівства, львівським євреям надану найяснішими попередниками щодо вільного користування школою чи синагогою з можливістю будувати в камені замість дерев'яних будівель; цілу, непорушну та недоторкану, позбавлену будь-якої підозри, і просили нас, щоб її ми вважали за гідне схвалити і підтвердити, а зміст тієї грамоти наводиться і є таким.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 15 березня 1635 р. (див. док. №146). Потім подано текст:

Таким чином, ми, вищеназваний король Ян Казимир, ласкаво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях і умовах вважали схвалити, підтвердити і зміцнити, наскільки не суперечить загальному праву та має вжиток, схвалили, підтвердили і зміцнили даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона має отримати силу і міць належної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали зміцнити печаткою королівства. Дано в Кракові 10 лютого, року Божого 1649, наших панувань у Польщі і Швеції 1 року.

Ян Казимир, король.

1658 р., серпня 8, Варшава

Ян Казимир підтверджує грамоту львівського старости Яна Мнішка від 1 березня 1658 р., яка містить право безперешкодного шинкування для передміських євреїв

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.522, арк.3180-3181.

Транс.: МК, КК27, к.218-219.

Опубл.: AGZ, I, s.154-155; Jewish privileges, p.172-173.

Jan Kazimierz z Bozey łaski krol Polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym pizaniem naszym etc. Iz nam pokazano list urodzonego pana Jana Mniszka generalnego Lwowskiego y Glinianskiego starosty naszego ręką podpisany y jego pieczęcią zapieczętowany, po polsku pisany, zamykający w sobie pozwolenie na sycenie y szynkowanie miodow y gorzałek Zydow na przedmieysciu Krakowskim pod zamkiem Nizkim Lwowskim mieszkającym, według dawnego ich prawa, y suplikowali nam oraz pomienieni niewierni Zydzi Lwowscy, abysmy im powagą naszą chcieli podwierzdzic y approbowac list pomieniony, ktory od słowa do słowa tak się ma w sobie.

Jan z Wielkich Kączyc Mniszek generalny Lwowski y Glinianski starosta. Wszem wobezy kazdemu zosobna, komu wiedziec nalezy, mianowicie urzędow moim grodzkim y burgrabskim Lwowskim, takze y mieyskiemu do wiadomosci podaie. Iz za antecessorow moich przed tym zawsze Zydzi tylko przedmieyscy Lwowscy pod jurisdikcją moją zostaiący, w spokojnym y wolnym, tak syceniu miodow, kurzenia gorzałek, iako y szynkowania ich na przedmieysciu Krakowskim przed zamkiem Nizkim Lwowskim zastawali, tak i teraz powagą moją staroscinską miec chce y ninieyszym przychilaiąc się w tym do dawniejszych praw ich y wolnosci stwierdzam pisaniem, aby pomienieni Zydzi przedmieyscy Lwowscy bez wszelkiej prepedicii wolnie sycili miody, kurzyli gorzałki y szynki odprawiali. Na co dla lepszey pewnosci przy pieczęci moiey ręką podpisuię własną. Działo się w zamku Nizkim Lwowskim dnia pierszego miesiaca Marca, roku Panskiego tysiąc szescset piędziesiątego osmego.

Jan Mniszek [pułkownik wojsk koronnych]¹ z Wielkich Kączyc starosta Lwowski generalny.

W czym my nic prawu przeciwnego nie widząc, a skłaniaiąc się do pomienioney supliki tychze niewiernych Zydow list ten we wszytych jego punktach y klausulach potwierdzamy y miec chcemy, aby zupełnie y całe we wszytkim zachowane były. Na co dla lepszey wiary przy podpisie ręki naszej pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia XIII, miesiaca Sierpnia, roku Panskiego MDCLVIII, panowania naszego Polskiego X, Swedzkiego XI roku.

Jan Kazimierz krol. Locus sigilli.

Jan Ignatcy Bakowski podkomorzy Chełmski, sekretarz jego krolewskiej mosci.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за публікацією тексту Jewish privileges.

Ан Казимир, Божою ласкою король Польщі і т.д. Повідомляємо даною нашою грамотою і т.д. Що показано нам грамоту уродженого пана Яна Мнішека, львівського та глинянського старости, підписану (його) рукою та скріплену його печаткою, написану польською мовою, що містить у собі дозвіл, щоб ситити та шинкувати мед та горілку євреям, які мешкають на Краківському передмісті, під львівським Низьким замком, відповідно до їхнього права; та просили нас згадані невірні львівські євреї, щоб ми вважали нашою повагою їм згадану грамоту підтвердити та схвалити, яка дослівно таке в собі містить.

Ян з Великих Кончиць Мнішек, генеральний львівський та глинянський староста. Всім та кожному зокрема, кому потрібно знати, до відома подаємо, особливо моїм львівському городському та бургграфському урядам, а також міському (уряду). Що за моїх попередників перед тим завжди тільки львівські євреї-передміщани, які перебувають під моєю юрисдикцією, залишалися у спокійному та вільному як ситенні меду, палінні горілки, так і її шинкуванні на Краківському передмісті, перед львівським Низьким замком; так і тепер хочу мати своєю старостинською повагою та прихиляючись у тому до їхніх давніх прав та вільностей, даною грамотою стверджую, щоб згадані львівські євреї-передміщани без будь-якої перешкоди вільно ситили мед, палили горілку та провадили шинки. Для кращої певності при моїй печатці власною рукою підписую. Діялося в львівському Низькому замку 1 березня, року Божого 1658.

Ян Мнішек, [полковник королівських військ]¹, львівський генеральний староста.

Ми, не побачивши нічого суперечного праву та схилиючись до згаданого прохання тих невірних євреїв, ту грамоту в усіх її пунктах та клаузулах підтверджуємо та хочемо мати, щоб цілком та повністю в усьому була збережена. Для кращого довір'я при підписі нашої руки наказали притиснути печатку королівства. Дано у Варшаві 13 серпня, року Божого 1658, нашого панування у Польщі – 10, у Швеції 11 року.

Ян Казимир, король. Місце печатки.

Ян Ігнатій Баковський, холмський підкоморій, секретар його королівського маєстату.

¹ Переклад у квадратних дужках зроблений за текстом Jewish privileges.

1658 р., серпня 29, Варшава

Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 17 березня 1633 р. у справі між євреями-боржниками та християнами-кредиторами, у якій заборонялося останнім до рішення суду конфісковувати майно у євреїв

Коп.: МК, 201, k.52v-53v. Титульний напис: “Confirmatio ordinationis inter debitores Judaeos Leopolienses et creditores Christianos homines”; МК, 33, k.39v-40.

Опубл.: Jewish privileges, p.181-183.

Joannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae etc. Significamus etc. Productas fuisse coram nobis literas pergamenas latino idiomate scriptas, manu serenissimi Vladislai Quarti regis Poloniae, fratris nostri desideratissimi obsignatas, continentes in se constitutum inter debitores Judaeos quosvis Leopolienses et creditores homines quosvis Christianos, sanas, salvas, illaesas omnique suspicionis nota carentes. Quarum tenor de verbo ad verbum sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 17 березня 1633 р. (див. док. №144). Потім подано текст:

Supplicatumque nobis per certos consiliarios nostros, quatenus easdem literas auctoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Nos itaque Joannes Casimirus praenominatus rex, supplicationi praedictae uti iustae benigne annuentes literas praeinsertas in omnibus earum ounctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas et confirmandas esse duximus, uti quidem approbamus, confirmamus et roboramus, decernentes easdem vim et robur debitae firmitatis obtinere, in quantum iuris est usus earum ratio habetur. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigilli regni communiri iussimus. Datum Varsaviae XXIX mensis Augusti, anno Domini MDCLVIII, regnorum nostrorum [Poloniae X, Suetiae vero XI anno]¹ etc.

Joannes Casimirus rex. Locus sigilli regni cancellariae maioris.

Andreas Miaskowski, regens cancellariae regni.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за публікацією тексту Jewish privileges.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Повіdomляємо змістом даної і т.д. Представлено перед нами пергаментну грамоту, написану латинською мовою, підписану рукою найяснішого Владислава IV, короля Польщі, нашого найдорожчого брата, скріплену великою печаткою канцелярії королівства, що містить у собі постанову між якимись львівськими боржниками-євреями та якимись кредиторами-християнами, цілу непорушну, непошкоджену, позбавлену будь-якої підозри, зміст якої дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Владислава IV від 17 березня 1633 р. (див. док. №144). Потім подано текст:

І просили нас через певних наших радників, щоб ту грамоту ми вважали за гідне нашої королівською повагою схвалити та підтвердити. Таким чином, ми, Ян Казимир, вже названий король, ласкаво прихилиючись до згаданого прохання як до справедливого, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити та підтвердити, як і схвалюємо та підтверджуємо і зміцнюємо, вирішуючи, що вона має отримати силу і міць належної міцності, наскільки відповідає праву та має сенс її користування. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 29 серпня, року Божого 1658, наших панувань [у Польщі та Швеції 11 року].

Ян Казимир, король. Місце великої печатки канцелярії королівства.

Андрій М'яковський, регент канцелярії королівства.

1661 р., лютого 17, Кельци

Ян Казимир видає універсал, щоб вільно було євреям займатися перекладом з чужоземних мов та перепродажем старих речей

Регест: МК, sig.3, k.193v; sig.6, k.18v (Morgensztern (1968), N37).

Univerſał, aby wolno było Zydom Lwowskim według dawnego zwyczaiu tłumaczeniem ięzykow y tandetami bawic się. Dan w Kielcach dnia 17 Lutego. Expedit dominus Wysocki, subscripsit dominus notarius Volhyniae. Gratis.

Універсал, щоб було вільно львівським євреям відповідно до давнього звичаю займатися перекладом (з чужоземних) мов та перепродажем старих речей. Дано в Кельцах 17 лютого 1661 року. Забезпечив пан Висоцький, підписав пан волинський писар. Безоплатно.

1661 р., березня 1, Варшава

Ян Казимир видає універсал, щоб львівські євреї тільки за себе платили поголовний податок

Регест: МК, sig.3, k.206 (Morgensztern (1968), N148).

Univerſał, aby Zydzi Lwowsy na siebie tylko, a nie za inszych pogłowne placili. Dan w Warszawie dnia 1 Marca roku 1661. Expedit dominus Wysocki. Gratis.

Універсал, щоб львівські євреї за себе, а не за інших, платили поголовне. Дано у Варшаві 1 березня 1661 року. Забезпечив пан Висоцький. Безоплатно.

1665 р., січня 20, Варшава

Ян Казимир доручає чотирьом урядовцям, що мешкають у Руському воєводстві, допомогти руському воєводі та міському урядові у припиненні погромів і виступів у Львові проти євреїв та захистити їх від судових переслідувань кредиторів та боржників відповідно до коронних статутів та конституцій

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.415, арк.284-287.

Регести: AGZ, X, N4960; Morgensztern (1968), N123.

Jan Kazimierz z Bozey łaski krol Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smolenskie, Czarniechowskie, a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny krol. Wielmożnemu [sic] urodzonym Mikołaiowi Bieganowskiemu kasztelanowi Kamienieckiemu, Moscickiemu, Janowskiemu, Janowi Sobieskiemu chorążemu koronnemu, Stryckiemu, Jaworowskiemu, starostom naszym, Piotrowi Ozdze podkomorzemu Lwowskiemu, Olbrychtowi Krosnowskiemu chorążemu Warszawskiemu uprzeymie y wiernie nam miłym, łaskę naszą krolewską. Wielmożny urodzonym, uprzeymie y wiernie nam mili. Ponieważ nie mogliśmy dla rozerwania seymu obierani (?) per legem publicam takiey swawoli y tumultow, iakie się po wielu mieystach, ale osobliwie we Lwowie przez studentow y Żydzi swawolnych, do nich się wiazących, w przeszłym roku działy, kiedy tak wielu Żydow pobito, poraniono y porabowano etiam cum periculo całego miasta zkąd y teraz wieksze ieszcze po rozerwanym seymie tymże Żydom immunitet periculum, kiedy ta swawola impune poszła, tedy zabiegając takowey swawoli y tumultow a naradziwszy się z wiernymi panami radami naszymi, kazaliśmy wydac uniwiersały do urzędow ziemskich, grodzkich y mieyskich, aby nie tylko takowe tumultus arceant, ale zeby authores ich et complices imali y do grodow pro executione odsyłali. A ze w przeszłych tumultach magistratus nie mógł cohibere zawziętosci nie tylko licentisorum, ale y swego pospolstwa. Urodzony tez starosta Lwowski remotius mieszka y securitatem niewiernym Żydom Lwowskim, która im ex senatus consulto cavetur prestare ob absentiam nie może, tedy [...]¹ zdałosie nam ex consilio senatus medium zlecic to uprzeymie y wiernosciom waszym, iako tym, którzy nie tylko in vicinio Lwowa mieszkacie, ale y w całym wojewodztwie Ruskim amplas possessiones mając, snadnie takowe tumulty y swawolą arcere możecie, abyscie spólnie z wielmożnym wojewodą Ruskim, do którego iurisdictioni y sądow Żydzki Ruscy należą, stosując się do uniwiersału naszego, do grodow y urzędow mieyskich wojewodztwa Ruskiego wydanego, chcieli wziąć po zasłone swoje przereczonych niewiernych Żydow Lwowskich y całego wojewodztwa Ruskiego omnimodam securitatem onym obmyślając, y od wszelakich oppressyi y tumultow ich broniąc y takich wszystkich, którzyby kolwiek tumultus excitare chcieli y do nich się wiazali, imac kazali y do grodow oddawali, a do nas pro ulteriore informatione posyłali. Więc ze w przeszłych tumultach tak wiele sreber, futer y innych zastaw rożnych osob y ludzi in auro, argento, vestibus, clenodeis, a nawet y pieniedzy Żydom Lwowskim pobrano y funditus ich zrabowano, iako to ex inquisitione na commissiyy ad hunc solum actum od nas wydaney constitit, a ta commissia ieszcze ad effectum nie przyszła, tedy y to uprzeymosci y wiernosci wasze iniungimus, abyscie ich ab impetione wszelakich creditorow y dłużnikow zaszczycali y opprime per extorsionem zastaw pomienionych y długow wszelakich nie dali, poki wspomniona commissia inquisitionis w

sadach naszych decidowana nie bedzie. Co uprzemosci y wiernosci wasze uczynicie, stosuiąc się ad mentem nostram y panow rad naszych, tudziesz do statutow y constitutiei koronnych de securitate publica napisanych, a oraz do slusznosci samey. Dan w Warszawie dnia XX miesiaca Stycznia, roku Panskiego MDCLXV, panowania krolestw naszych Polskiego y Szwiedzkiego XVII roku.

Jan Kazimierz krol. Locus sigilli maioris cancellariae regni.

¹ Одне слово не відчитане.

Ян Казимир, Божою ласкою (*титулатура*). Вельможному (так), уродженням Миколаю Бегановському, кам'янецькому каштелянові, мостиському, янівському (старості), Янові Собеському, коронному хорунжому, стрийському, яворівському старості, Пйотрові Озгі, львівському підкоморію, Ольбрихту Кросновському, варшавському хорунжому, люб'язно та вірно нам милі, наша королівська ласка. Вельможні, уроджені, люб'язно та вірно нам милі. Оскільки ми не могли через розірвання сейму¹ карати (?) через публічний закон такої сваволі та заворушення, які діялися у минулому році у багатьох місцях, але особливо у Львові², через студентів та свавільних євреїв, що до них в'язалися, коли багато євреїв було побито, поранено та пограбовано; також з великою небезпекою для цілого міста, звідки і тепер (виникає) ще більша небезпека тим же євреям після розірвання сейму, коли та сваволя безкарно минула. Тоді, запобігаючи такій сваволі та заворушенням та порадившись з нашими вірними радниками, ми наказали видати універсал до земських, гродських та міських урядів, щоб не лише перешкоджали таким заворушенням, а щоб їх призвідців та винуватців схоплювали та до гродів (відавали) для судового переслідування. А що у минулих заворушеннях магістрат не міг стримати завзятість не тільки свавільників, але й власної громади, також уроджений львівський староста віддалено живе та безпеку невірним львівським євреям через (свою) відсутність не може надати, яка (безпека) їм передбачається за ухвалою сенату. Тоді [...] ³ здалося нам за посередництвом ухвали сенату люб'язно це доручити вашим вірностям, як таким, що не тільки живете у сусідстві зі Львовом, але і щедро маєте володіння у цілому Руському воєводстві, (отже) охочіше можете стримувати такі заворушення та сваволу, щоб спільно з вельможним руським воєводою, до юрисдикції якого належать руські євреї, покликаючись на наш універсал, виданий до гродів та урядів Руського воєводства, хочемо, щоб ви взяли під захист згаданих невірних львівських євреїв та (євреїв) цілого Руського воєводства, міркуючи про повну безпеку для них та оберігаючи їх від будь-яких репресій та заворушень, та всіх таких, які б хотіли підняти заворушення та до них тягнулися б, ви наказуйте схоплювати та відавати до гродів, а до нас посилати для подальшої інформації. А що в минулих заворушеннях так багато срібла, хутра та інших застав різних людей та навіть у грошах забрано львівським євреям та вцент їх пограбовано, як це встановлено з розслідування на комісії, номінованій нами тільки для цього випадку, а та комісія ще не завершила роботу, тоді і це люб'язним та вірним вашим вірностям доручаємо, щоб захищали від будь-яких кредиторів та боржників та не дали пригнобити через вимушення згаданих застав та будь-яких боргів, поки згадана комісія не проведе розслідування у наших судах. Що ваші люб'язності та вірності вчинить, підпорядковуючись нашій та наших радників розважності, також статутам та конституціям

королівства, написаним про публічну безпеку та самій слушності. Дано у Варшаві 20 січня, року Божого 1665, нашого панування у Польщі та Швеції 17 року.

Ян Казимир, король. Місце великої печатки канцелярії королівства.

¹ Мова йде про зірвання роботи сейму через право вето ("liberum veto"), яким міг скористатися кожен шляхтич-посол на сеймі.

² У 1664 р. сталися найбільші заворушення, пограбування й вбивства євреїв у Львові; їхній опис див.: *Zubrzycki D. Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1844. – S.406-411.*

³ Одне слово не відчитане.

1669 р., листопада 23, Краків

Михайло наказує бурмистру, вйтові, райцям, лавникам та всьому уряду міста Львова, щоб дозволяли євреям складувати товари у їхніх кам'яницях та пивницях

Коп.: МК, 209, k.231.

ichał z Bozey łaski krol Polski etc. Szlachetnym, sławetnym burmistrzowi, woytowi, raycom, ławnikom y całemu urzędowi miasta naszego Lwowa, wiernie nam miłym łaskę naszą krolewską. Szlachetni y sławietni wiernie nam mili. Supplicowali nam niewierni starsi Zydow Lwowskich tak w miescie, jako y za murami mieszkaiących uskarzaiąci się, iakobyscie wiernosci wasze onym w kamienicach swoich depositionem towarow negare tymi czasami mieli, ktorego to składu y schowania w sklepach wiernosci waszych praevia satisfacione zdawna zazywali. Jako nie uznawamy praeiudicium, ani szkody wiernosciom waszym, ztąd ex quo Zydzi securiorem substantiy swych depositionem onych ze w mieszkaniach wiernosci waszych szukaia, tak w ninieyszym pisaniem naszym tym łacniey wiernosci waszych ex officiis requirimus, abyscie onym tegosz złożenia nie bronili. Przy słusznosci szczerey ze ta requisitia nasza efficiet u wiernosci waszych namienioną commoditatem et securitatem mieszkancow pomienionym nic nie wątpię wiernosciom waszym łaskę naszą ofiaruiemy. Dan w Krakowie dnia XXII miesiaca Listopada, roku Panskiego MDCLXIX, panowania naszego pierwszego roku.

Michał krol. Mieysce pieczęci wielkiey koronney.

Bogusław Lesczynski regent koronny.

Михайло, Божою ласкою король Польщі і т.д. Шляхетним, славетним бурмистрові, війтові, райцям, лавникам та всьому уряду нашого міста Львова, вірно нам милі, наша королівська ласка. Шляхетні та славетні, вірно нам милі. Просили нас невірні старші львівських євреїв, які живуть як у місті, так і за мурами (міста), скаржачись, нібито ваші вірності у ті часи відмовляли їм у складуванні товарів у своїх кам'яницях, цим складуванням та зберіганням у складських приміщеннях ваших вірностей (вони) здавна перед тим користувалися. Оскільки ми не визнаємо, ніби є несправедливість та кривда вашим вірностям у тому, що євреї шукають безпечного складування для свого майна у ваших вірностей, тому даною грамотою, тим більше, вимагаємо від урядів ваших вірностей, щоб їм того складування не забороняли. При щирій слушності, що та наша згадана вимога виконається вашими вірностями, не сумніваючись про зручність та безпеку згаданих мешканців, складаємо нашу ласку вашим вірностям. Дано у Кракові 22 листопада, року Божого 1669, нашого панування 1 року.

Михайло, король. Місце великої печатки королівства.

Богуслав Лещинський, регент (канцелярії) королівства.

1670 р., листопада 9, Краків

Михайло підтверджує п'ять грамот львівських старост та польського короля Яна Казимира, що містять певні права та їх підтвердження для передміських євреїв Львова

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.522, арк.3178-3184.

Транс.: МК, КК27, к.216-221.

Опубл.: AGZ, I, s.152-156; Jewish privileges, p.170-175.

Регест: Morgensztern (1969), N67 (неправильно вказано рік – 1669).

Мichael Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Vołhyniae, Kiioviae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Exhibitas coram nobis esse literas authenticas quindenae papiraeas infrascriptas, Judaeis Leopoliensibus extra moenia in suburbio civitatis nostrae Leopoliensis habitantibus servientes, a generosis, tam vita functo, quam moderno generalibus capitaneis nostris castrensibus Leopoliensibus, iisdem Judaeis in vim conservationis eorundem circa posse-

sionem fundorum iurisdictioni castrensi capitaneali subiectorum, unacum omnibus domibus et aliis aedificiis per Iudaeos exstructis seu coemptis, tum etiam circa libertatem cocturae melis distillationem seu braxationem cremati in domibus et casis Iudaicis propinationisque eorundem liquorum et alias libertates, utilitatesque, in quarum usu antiquitus iidem Iudaeis existunt, datas, quarum quidem literarum et unarum ex eis per serenissimum antecessorem nostrum immediatum Joannem Casimirum Poloniae regem approbatarum. Tenor est talis. 1-mo.

Actum in castro inferiori Leopoliensi sabbatho post festum sancti Mathaei Apostoli proximo, anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo.

Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia personaliter veniens perfidus Zelig synagogus juratus Iudaeorum de suburbio Leopoliensi dicto Krakowskie, degentium nomine eorum Iudaeorum, tam seniorum, quam totius communitatis Iudaicae Leopoliensis, obtulit officio praesentes literas infrascriptas per magnificum Stanislaum Bonifacium Mniszek de Magna Konczyce loci praesentis capitaneum praefatis Iudaeis Leopoliensibus ratione infrascriptas datas manu propria ejusdem magnifici capitanei Leopoliensis subscriptas et sigillo comunitas, petens easdem literas per modum oblatas ad acta officii praesentis suscipi et ingrossari, quibus literis officium praesens castrense capitaneale Leopoliense, visis, sanis, salvis, authenticis, nullaque in parte suspectis easdem ad acta officii seu ad affectationem praedicti sinagogi Iudaei Leopoliensis iuridicam per modum oblatas suscepit et ingrossari mandavit. Quarum literarum tenor sequitur estque talis.

Stanisław Bonifacy Mniszek z Wielkich Konczyc Lwowski etc. starosta. Wszem wobeż, komu o tym wiedzieć należy wiadomo czynię. Iz Żydowie Lwowscy z przedmieścia Krakowskiego byli przed sąd mój starostowski przypozwani, którzy dostatecznie prawa y zapisy na grunty y domy swoje na przedmieściu pod jurisdikcją Lwowską zamkową leżące pokazali mi według praw y zapisów swoich gruntownymi possessorami y dziedzicami, których to Żydów in genere wszystkich na przedmieściu będących, przy ich domach y grątach [sic], przy prawach ich mnie dostatecznie pokazanych, wiecznie zachowuję y to im waruję, że więcej o to insi, tak odemnie samego, iako y urzędu mego, nie będą turbowani, y takowych gruntów y domów mają w pokoju Żydzi bez żadnych turbacji zazywać. Do tego wolno iest y będzie Żydom na przedmieściu Krakowskim domy y grunty od chrześcian pod jurisdikcją zamkową będące (ponieważ pokazali mi od króla jego mości prawo y przywilej, którego zawsze byli y są po dziś dzień in usu) kupować, tak y chrześcianom wolną iest y będzie viceversa u Żydów takowych gruntów y domów dostawać y Żydom przedawać, to tylko warując, iż powinności z gruntów takowych do zamku Lwowskiego przychodzące, aby Żydzi równo z drugimi oddawali, ku temu urzędowi swemu rozkażuję, aby w kancelaryi zapisy Żydom na grunty y domy takowe kupujące¹ lub summy pieniężne bez żadnych alternacyi y trudnienia przymowali y ekstrakty onym wydawali. A dla lepszej wiary y pewności to pismo moje Żydom przedmiejskim Lwowskim z podpisem ręki swej własnej dać y pieczęć swą własną przycisnąć rozkazałem. Dan przy zamku Lwowskim dnia 18 Lipca, roku Paskiego 1618².

Stanisław Mniszek starosta Lwowski.

Post quarum literarum ad acta officii praesentis ingrossationem exemplar originale eidem Iudaeo Zelig sinagogi Iudaeorum Leopoliensium offerenti, per officium praesens castrense capitaneale Leopoliense est in instanti restitutum.

Martinus Borkowski. Locus sigilli. Correxerit Sikorski.

Secundae literae confirmatoriae serenissimi antecessoris nostri immediati tenoris huius.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 8 серпня 1658 р. (див. док. №149). Потім подано текст:

Tertiarum vero literarum capitanealium tenor eiusmodi.

Jan z Wielkich Kączyc Mniszek etc. Wszem wobez y kazdemu zosobna etc. Wiadomo czynie tym uniwersałem moim, iz ia pro autoritate mea chcąc wiedziec nie tylko wielkich, ale y najmniejszych sprawach w starostwie moim Lwowskim będących, więc y w grontach [sic], tak na osiadłych, iako y pustoleżących na ten czas, a do iurisdiciei moiey zamkowej należących, przeydrzawszy się y zrewidowawszy one grunta, a poniewaz wziowszy pewne dokumenta, iz pod czas ruinowania po dwakroc Żydow Lwowskich nie tylko w prawach ich, ktore mieli nadane, ale y substancyach y zdrowiach swoich szwankowac musieli. Za czym ia z urzędu mego staroscinskiego nie tylko zebym im miał uymowac prawa, ale y owszem potwierdzic umysliłem, wszystkie ich gronta [sic], budynki od antecessorow moich zdawna, ktore do tych czas zazywali, tym konsensem moim wiecnemi czasy konfirmuję, excipuiąc sobie przy rewizyi, u kogoby się znalazło, zeby sobie grunty zamkowe do swoich, kto przyłączył y przywłaszczył, y ktoby teraz wazyl się kupic grunta od Chrzescian bez wyraznego³ konsensu mego, chcąc miec po urzędzie moim, aby nikt przeszkodą im nie był w niczym. Na co dla lepszey wiary y pewnosci przy pieczęci moiey ręką się podpisuię. W zamku Dolnym Lwowskim, die 29 Mai, roku Panskiego 1666.

Jan Mniszek z Wielkich Kączyc starosta Lwowski generalny. Locus sigilli.

Quartarum literarum itidem capitanealium ista series.

Jan z Wielkich Kączyc Mniszek etc. Wszem wobez y kazdemu zosobna etc. Iz stosuiąc się do dawnego konsensu antecessorow moich i do samego prawa pospolitego, ktore Żydom w koronie mieszkaiącym, wszelakich handlow y pozytkow dozwała, potwierdzam prawa dawnego Żydom na iurisdikcij moiey zostaiących, około robienia gorzałek, piw y miodu, wolno im będzie swoich ze Żydow do pracy y poslugi tey zazywac, zlecając to urzędowi burgrabskiemu moiemu, aby przy tym universale moim zadney przeszkody nie mieli. Co dla lepszey wiary y pewnosci przy pieczęci moiey ręką się swą podpisuię. W zamku Dolnym Lwowskim, die 29 Mai, roku Panskiego 1666.

Jan Mniszek z Wielkich Kączyc starosta Lwowski generalny. Locus sigilli.

Quintarum ad extremum literarum capitanealium anno curenti datarum tenor sequitur.

Jan z Wielkich Kączyc Mniszek etc. Wiadomo czynie teraz y na potym, komu wiedziec nalezy, mianowicie urzędom moim grodzkiemu, burgrabskiemu, takze y mieyskiemu Lwowskiemu. Iz iako za antecessorow moich z dawnych czasow Żydzi przedmieyscia Krakowskiego Lwowscy pod iurizdicie [sic] moią zamkową mieszkaiący, w spokojnym y wolnym, tak sycenia miodow, kurzenia gorzałek y szynkowania ich zawsze zostawali prawie, tak y teraz powago [sic] moią staroscinską miec chcą przychilaiąc się do dawnych praw y wolnosci ich, ninieyszym stwierdzam pisaniem moim, aby Żydzi przedmieyscia Krakowskiego w kotłach y domach swoich własnych bez wszelkich prepedicii sicyli miody, kurzyli gorzałki y szynki tych ze likworow wolne odprawowali. A urzędy moie zwysz mianowane nie mają im bydz przeszkodą [sic] y turbacją do takich szynkow. Za tym kąsenssem [sic] moim y owzem w niebytnosci moiey, ile by się iaki kontrawentor wyrazney woli tey znalazł, ma byc sądem burgrabskim sądzony y penowany. Co dla lepszey pewnosci y wagi ręką własną przy pieczęci moiey podpisuię. Datum w zamku Nizkim Lwowskim, die⁴ Februarii, anno Domini 1670.

Jan z Wielkich Kączyc Mniszek starosta Lwowski generalny etc.

Supplicatumque nobis nomine eorundem Judeorum suburbanorum Leopoliensium, ut praeinsertas literas autoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur. Cui supplicationi nos benigne annuentes easdem literas descriptas, in omnibus punctis, clausulis (in quantum juris et ususque earum habetur), hisce nostris approbamus, ratificamus et roboramus, decernentes easdem vim debitaе firmitatis habere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni minori iussimus. Datum Warsaviae, die IX mensis Novembris, anno Domini MDCLXX, regni nostri secundo.

Michał krol.

Stanislaus Buczewski⁵ generalis regens cancellariae regni manu propria.

¹ У тексті публікації Jewish privileges стоїть: skupujące.

² Грамоту Станіслава Мнішка опубліковано окремо, див.: *Balaban M. Żydzi...* (Materiały). – N67.

³ У тексті публікації Jewish privileges стоїть: wyrazonego.

⁴ День не вказаний.

⁵ У тексті публікації Jewish privileges стоїть: Bużenski.

Михайло, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо змістом даної (грамоти) всім та кожному, кому потрібно знати. Показали перед нами п'ять нижченаписаних паперових грамот, що слугують львівським євреям, які живуть поза мурами, на передмісті нашого міста Львова, видані уродженими як померлими, так і сучасним, нашими генеральними львівськими гродськими старостами тим євреям для збереження їх при володінні землями, підпорядкованими гродській, старостинській юрисдикції, разом зі всіма будинками та іншими будівлями, побудованими чи купленими євреями, а також щодо вільності ситити мед, палити або варити горілку в будинках та халупах євреїв та щодо шинкування такими напоями, та щодо інших вільностей, користей, які віддавна ті євреї мають; з тих грамот, однією з них є схвалена (грамота) найяснішого Яна Казимира, нашого безпосереднього попередника, короля Польщі. Зміст є таким. Перша (грамота).

Діялося на Низькому замку у Львові у найближчу суботу, після свята св. Матія апостола, року Божого 1620¹.

До уряду та даних львівських гродських, старостинських актів особисто прийшов невірний Зелік, школьник² синагоги євреїв, які перебувають на львівському передмісті, званому Краківським, від імені тих євреїв як старших, так і всієї єврейської львівської громади, приніс до даного уряду нижченаписану грамоту, надану згаданим львівським євреям вельможним Станіславом Боніфатієм Мнішком з Великих Кончиць, що є на місці сучасного старости, з приводу нижченаписаного, підписану власною рукою того вельможного львівського старости та скріплену печаткою. Просив (євреї) ту грамоту шляхом обляти прийняти та внести до актів даного уряду. Ту грамоту, оглянуту, цілу, непошкоджену, автентичну, у жодній частині не підозрілу, на вимогу згаданого школьника єврейської синагоги даний львівський гродський, стростинський уряд наказав шляхом обляти прийняти та внести до актів уряду. Зміст тієї грамоти наводиться та є таким.

Станіслав Боніфатій Мнішек з Великих Кончиць і т.д. староста. Всім та кожному, кому про це потрібно знати, повідомляємо, що львівські євреї з Краківського передмістя були позвані на мій старостинський суд; ті (євреї) показали мені права та записи на свої ґрунти та будинки, що лежать на передмісті під львівською замковою юрисдикцією. А відповідно до своїх прав та записів є підставовими власниками та дідичами; тих євреїв загалом усіх, що є на передмісті, при їхніх будинках та ґрунтах, при їхніх правах, показаних мені достатньо, назавжди зберігаю і те їм гарантую, що більше про це інші, як від мене самого, так і від мого уряду, не будуть

турбувати, і такими ґрунтами та будинками євреї мають користуватися спокійно, без жодних турбувань. Крім того, хай буде вільно євреям на Краківському передмісті купувати будинки та ґрунти від християн, що є під замковою юрисдикцією, оскільки показали мені від його милості короля привілей, яким користувалися колись і по цей день (користуються). Навпаки, і християнам є та буде вільно здобувати у євреїв такі ґрунти і будинки та продавати євреям, тільки таке забезпечуючи, щоб повинності, які приходять з таких ґрунтів до львівського замку, євреї рівно з іншими виконували. Тому своєму урядові наказую, щоб у канцелярії приймали записи євреям на такі ґрунти та будинки чи грошові суми та видавали витяги з них. А для кращого довір'я та певності ту мою грамоту львівським передміським євреям з підписом власної руки даю та свою власну печатку наказав притиснути. Дано при львівському замку 18 липня, року Божого 1618.

Станіслав Мнішек, львівський староста.

Після внесення цієї грамоти до актів даного уряду оригінальний екземпляр, поданий тим євреєм Зеліком, школьником львівських євреїв, був повернутий на прохання даним львівським гродським старостинським урядом.

Мартин Борковський. Місце печатки. Правив Сікорський.

Зміст другої грамоти підтвердження найяснішого безпосереднього нашого попередника такий.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 8 серпня 1658 р. (див. док. №149). Потім подано текст:

А зміст третьої старостинської грамоти такий.

Ян з Великих Кончиць Мнішек і т.д. Всім загалом та кожному зокрема і т.д. Пові-домляємо тим моїм універсалом, що я, для моєї влади бажаючи знати не тільки про великі, але й про найменші справи, що є у моєму львівському старостві, отже і про ґрунти як осаджені, так і порожньолежачі на той час; придивившись та переглянувши ті ґрунти, взявши для того певні документи, що під час дворазового руйнування³ львівські євреї мусіли потерпіти не тільки у своїх правах, але й у своїх надбаннях та здоров'ї, тому я з мого старостинського уряду мав би не так зменшувати права, а й загалом вважав би підтвердити всі їхні ґрунти, будинки, якими користувалися віддавна від моїх попередників, тією моєю згодою на вічні часи підтверджую. Але забезпечую собі при ревізії – у кого би знайшлося, що приєднав та присвоїв собі замкові ґрунти до своїх (ґрунтів), і хто би тепер насмілився купити ґрунти від християн без моєї висловленої згоди; бажаючи мати після мого уряду, щоб ніхто не був їм перешкодою ні в чому. Для кращого довір'я та певності при моїй печатці своєю рукою підписався. У Низькому замку 29 травня, року Божого 1666.

Ян Мнішек з Великих Кончиць, генеральний львівський староста. Місце печатки.

Зміст четвертої грамоти того ж старости такий.

Ян з Великих Кончиць Мнішек і т.д. Всім загалом та кожному зокрема і т.д. Що покликаючись на давню згоду моїх попередників та на саме загальне право, яке дозволяє будь-яку торгівлю та користі євреям, які живуть у королівстві, підтверджую давні права євреям, які перебувають на моїй юрисдикції, щодо виготовлення горілки, пива та меду; хай буде їм вільно використовувати своїх же євреїв для праці та прислуги. Доручаю це моєму бургграфському урядові, щоб при цьому моєму універсалі (євреї) жодної перешкоди не мали. Для кращого довір'я та певності при моїй печатці своєю рукою підписую. У львівському Низькому замку 29 травня, року Божого 1666.

Ян Мнішек з Великих Кончиць, генеральний львівський староста. Місце печатки. Зміст останньої п'ятої старостинської грамоти, датованої теперішнім роком, наводиться.

Ян з Великих Кончиць Мнішек і т.д. Повідомляю тепер і потім, кому потрібно знати, особливо моїм гродському, бургграфському урядам, також і львівському міському, що як за моїх попередників з давніх часів львівські євреї Краківського передмістя, які живуть під моєю замковою юрисдикцією, майже завжди залишалися у спокійному та вільному ситинні меду, палінні та шинкуванні горілки, так і тепер моєю старостинською владою хочемо мати, прихилиючись до їхніх давніх прав та вільностей, даною моєю грамотою стверджую, що євреї Краківського передмістя у своїх власних котлах та будинках без будь-яких перешкод ситили мед, палили горілку та вільно проводили шинкування тими ж напоями. А мої вищезгадані уряди не мають бути перешкодою та перепорою для такого шинкування. За такою моєю згодою та, навпаки, при моїй відсутності, скільки б разів не знаходився порушник тієї виразної волі, має судитися та бути покараним бургграфським судом. Для кращої певності та ваги власною рукою при моїй печатці підписую. Дано в львівському Низькому замку, дня [...] лютого, року Божого 1670.

Ян з Великих Кончиць Мнішек, генеральний львівський староста, і т.д.

Просили нас від імені тих львівських євреїв-передміщан, щоб внесену грамоту ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Ми, милостиво прихилиючись до того прохання, ті описані грамоти у всіх пунктах, клаузулах (наскільки відповідають праву та мають вжиток) тією нашою (грамотою) схвалили, зміцнили та посилили, вирішуючи, що вони повинні отримати силу належної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити малою печаткою королівства. Дано у Варшаві 9 листопада, року Божого 1670, нашого панування – 2.

Михайло, король.

Станіслав Бучевський, генеральний регент канцелярії королівства, рукою власною.

¹ 26 вересня 1620 р.

² Школьник – урядник, слуга єврейської громади, на якого покладалося виконання ухвал та постанов громади (див.: *Balaban M. Żydzi...* – S.234-236).

³ Мова йде про заворушення 1664 р. (див. примітку до док. №153).

1671 р., вересня 26, Львів

Михайло роз'яснює привілей від 20 грудня 1670 р., наданий львівським євреям з дозволом їм займатися торгівлею в середмісті та на передмісті, купувати будинки, ділянки в місті та з іншими прерогативами і вільностями

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.1, спр.139, арк.1-2.

ichał etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem wszem wobecz y kazdemu zosobna. Iz my wiedząc dobrze, iako im wieksze są fortuny poddanych, tym pleszcie [sic] y pewnieysze w kazdey potrzebie panstwa y rzecyzopolite zwykly miec subsidia, y dla tego niasnieyszym antecessorom naszym krolom Polskim między innemi staraniami ich około dobra pospolitego częstymi y to nieposlednie było, obywatelom korony tey y panstw do niey należących, roznym rozne prawa y wolnosci specialiter udzielać, ktorzyby pod ich protekcyą swoich do pozywienią y nabycia fortun sposobow securiores zostawali. Do ktorych my tak swiętobliwym przykładem idąc, w blisko przeszłym roku w wigilia s. Tomasza apostoła¹ w sprawie niewiernych Zydom Lwowskich z miastem naszym Lwowem z okazyey pewnych tumultow przeciw tymze Zydom od swawolnych ludzi wszczętych y szkod poczynionych na sądach naszych relacyinyh dekret feruiąc między innemi punktami y ten konnotować kazalismy, aby tymze Zydom Lwowem w nagrodę szkod wielkich y praw, ktore pod czas pomienionego tumultu portacili, wolno było takowych praw y wolnosci zazywać, iakich Zydzi w innych miastach y miasteczkach koronnych zazywaią. Lecz Zydzi Lwowscy obawiając się, zeby co in contrarium pomienionego dekretu naszego nie wyszło z cancellaryey koronney, supplikowali nam pokornie przez pany rady nasze na ten czas przy boku naszym zostaiące, abyśmy w to powagę nasze krolewską raczyli włożyć, iakoby wcale y spokojnie, iako przy całym dekrete, tak osobliwie przy wzwyż rzezonym co do prawa y wolnosci uzywania puncie zostawać mogli, przetożmy nie widząc nic słusniejszego, tylko zeby dekreta nasze krolewskie do skuteczney przychodziły exekucyey. Nad to uwazaiąc, iako ci Zydzi ob deperdationem sui przez swawolne ludzie do wielkiej nędzy y ubostwa przyszli tak dalece, ze długow zaciągnionych y zastaw postradanych, wypłacać y nagradzać sposobu nie maią, umyslilizmy punkt pomieniony dekretu naszego deklarować. Jakosz tym listem de certo expresssoque scitu nostro deklaruiemy, pozwalaiąc tymze Zydom Lwowem powagą naszą krolewską wolnego wszystkich praw y wolnosci tych, ktore w innych miastach y miasteczkach Zidzi od nas y od niasnieyszych antecessorow naszych maią uzywania. Jako to przywozić y wolno przedawać wszelakie towary, tak w murowanym miescie Lwowie, iako y po przedmiesciach, takze studnie przy nich y jatki miec. Na ostatek gruntow, placow y budynkow nabywać y innymi wszelkiemi prerogatywami y wolnosciami cieszyć się czasy wiecznemi. Co do wiadomosci wszech wobecz, a osobliwie urzędu grodzkiego y magistratu miasta naszego Lwowskiego donosząc, mieć chcemy y rozkazuiemy, aby wszystkich niewiernych Zydom obywatelow Lwowskich, przy pomienionym tak rocznim dekrete naszym, y przy tey wyrazney deklaracyey naszego przywileiu w cale y nienaruszenie zachowali, y aby zachowani byli, starali sie pilno dla łaski naszej y z powinności urzedow swoich, nie oglądaiąc sie na zadne listy, protekcyę y deklaracyę y reskrypty nasze, iezli ktore iuz y ktoreby potym przeciwko dekretowi naszemu y ninieyszemu przywileiowi naszemu wyszły. Na co dla lepszey wiary ręką naszą podpisawszy pieczęć koronną przycisnąć rozkazalizmy. Datum Leopoli die 26 7-bris mensis, roku Panskiego 1671, panowania krolestwa naszego trzeciego roku.

¹ 20 грудня 1670 р.

ихайло і т.д. Повідомляємо даною грамотою всім загалом та кожному зокрема. Що ми добре знаючи – чим більші є успіхи підданих, тим зручнішу та повнішу допомогу звикли мати в кожній потребі держави та республіки, і тому у наших найясніших попередників, польських королів, між іншими їхніми частими заходами для суспільного блага не останнім було, щоб спеціально надавати різні права та вільності різним мешканцям того королівства та країв, що до нього належать; які (мешканці) залишалися би під їхньою протекцією для прожиття та набуття успіхів безпечними способами. Ми, йдучи за благочестивим прикладом таких (королів), у найближчому минулому році, напередодні свята св. Томи апостола¹, виносячи на наших реляційних судах декрет у справі невірних львівських євреїв з нашим містом Львовом з приводу певних заворушень, вчинених проти тих євреїв свавільними людьми, та завданих шкод, між іншими пунктами наказали відзначити і такий, щоб тим львівським євреям для повернення великих шкод та прав, які втратили під час згаданих заворушень, було вільно користуватися такими правами і вільностями, якими євреї користуються в інших містах та містечках королівства. Але львівські євреї побоюються, щоб їм чогось на супротив згаданого нашого декрету не вийшло з канцелярії королівства, просили нас покірно через наших радників, що при нашому боці на той час залишалися, щоб ми нашу королівську повагу вважали прикласти, щоб вони могли залишатися цілком та спокійно як при користуванні цілого декрету, так і при вищезгаданому пункті щодо права та вільності. Отож, ми, не бачачи більш слушного тільки, щоб наші королівські декрети дієво виконувалися, понад те зважаючи, що ті євреї через своє знищення свавільними людьми² прийшли до великих злиднів та убогості так далеко, що не мають способу виплатити та нагородити затягнутих боргів та втрачених застав, ми вважали згаданий пункт нашого декрету уточнити, як і тією грамотою уточнюємо, дозволяючи тим львівським євреям нашої королівською повагою вільно користуватися тими будь-якими правами та вільностями, які мають євреї в інших містах та містечках від наших найясніших попередників. Тобто привозити та вільно продавати будь-які товари як у мурованому місті Львові, так і на передмістях, також мати при них криниці та ятки, нарешті, (можуть) набувати ґрунти, ділянки та будинки і тішитися іншими будь-якими прерогативами та вільностями на вічні часи. Що доводимо до відома всіх загалом, а особливо гродського уряду та магістрату нашого міста Львова, хочемо мати та наказуємо, щоб усіх невірних євреїв, львівських мешканців, зберігали цілком та непорушно при згаданому річній давнині декреті та при такому висловленому уточненні нашого привілею, і ви старалися ревно, щоб вони були збережені, задля нашої ласки і з обов'язку своїх урядів, не оглядаючись на жодні наші грамоти, протекції, уточнення та розпорядження, якщо б потім вийшли проти нашого декрету та даного нашого привілею. Для кращого довір'я, підписавши нашою рукою, наказали притиснути печатку королівства. Дано у Львові 26 вересня, року Божого 1671, нашого королівського панування 3 року.

¹ Декрет від 20 грудня 1670 р.

² Мова йде про заворушення 1664 р. (див. примітку до док. №153).

1671 р., жовтня 30, Львів

Михайло видає грамоту про взяття львівських євреїв під свій захист від насилля людей будь-якого стану

Перест: МК, sig.12, k.116 (Morgensztern (1969), N228).

Protectia Zydom Lwowskim od gwałtu y mocy wszelkiey konditiei ludzi. Dan we Lwowie dnia 30 Octobra 1671. Expedit personaliter Judaei iussu illustrissimae extraditum.

Протекція львівським євреям від насильства та наруги людей будь-якого походження. Дано у Львові 30 жовтня 1671 (року). Забезпечено особисто витяг для єврея за наказом ясновельможного (канцлера) (?).

1672 р., липня 15, Варшава

Михайло зберігає львівських євреїв при універсалі, виданому раніше на користь подільських євреїв

Перест: МК, sig.12, k.15v (Morgensztern (1969), N28).

Zachowanie Zydom Lwowskich przy universale Zydom Podolskim służącym. Datum Varszaviae die 15 Julii, anno 1672. Expedit dominus notarius Volhyniae. Gratis.

Збереження львівських євреїв при універсалі, який слугує подільським євреям¹. Дано у Варшаві 15 липня 1672 року. Забезпечив пан волинський писар. Безоплатно.

¹ Універсал короля Михайла, направлений у той час подільським євреям, не знайдено.

1672 р., листопада 5, обоз під Любліном

Михайло після недавньої турецької облоги Львова наказує міській владі не забороняти передміським євреям переселятися в середмістя, винаймати житло, займатися торгівлею, не порушуючи при цьому прав міста

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.427, арк.1895-1896.

Регест: AGZ, X, N5372.

ichał z Bozey łaski krol Polski, wielkie xiazie Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Kiiowskie, Podolskie, Smolenskie y Czerniechowskie. Wszem wobec y kazdemu zosobna, komu o tym wiedziec nalezy, mianowicie iednak magistratowi y rayczom, takze y wszytkiemu pospolstwu miasta naszego Lwowa, oznaymujemy ninieyszym listem naszym. Jako zyczymy, aby wszyscy poddani nasi za szczęśliwego panowania naszego w iako naywiększych opływali dostatkach, tak kiedy iniuria temporum do znacznych ruin y spustoszenia przychodzą, zadnych, aby do pierwszego przysc mogli szczęścia y fortun, nie opuszczamy salvowania ich sposobom. Gdy tedy pokornie supplikowali nam niewierni Zydzi na przedmiesciu Lwowskiem mieszkaiący, abysmy ich pod protectią naszą krolewską wsiawszy, poniewasz cale budynki ich wszystkie na przedmiesciu będąc częścią na fortificatią tegosz miasta naszego Lwowa są rozebrane, częścią, aby przeszkodą do obrony miasta nie były, ogniem zniesione, w przerzeczonym miescie naszym Lwowie, poty poki się na swoich nie pobuduią mieyscach, wolnego mieszkania im pozwolili. My słuszną nad niemi maiąc commiseratią y supplice ich dosyc czyniąc, w pomienionym miescie naszym Lwowie wolnego im mieszkania pozwalamy. Co do wiadomości wiernosci waszych donosząc, po nich miec chcemy, abyscie przerzeczonych Zydow na przedmiesciu Lwowskiem mieszkaiących, bez zadney przeszkody do miasta przyjmowali, domow y kamienic naymowac pozwalali, ani tak wszelakiemi rzeczami handlowania, iako y roznech liquorow przedawania y szynkowanie sine praeiudicio iednak miasta, im nie zabroniali, ale cale y zupełnie przy tey protectyi naszej onych zachowali, dla łaski naszej y urzędow swoich powinności. Na co dla lepszey wagi ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąc roskazalismy. Dan w obozie pod Lublinem, dnia V miesiācia Listopada, roku Panskiego MDCLXXII, panowania naszego roku IV.

Михайло, Божою ласкою (*титулатура*). (Повідомляємо) всім загалом та кожному зокрема, кому про це потрібно знати, однак особливо магистрату та райцям, а також всій громаді нашого міста Львова, повідомляємо даною нашою грамотою. Що ми бажаємо, щоб усі наші піддані за нашого щасливого панування в якомога більших достатках жили, тому коли в часи несправедливостей приходять (піддані) до значних руїн та спустошення, не полишаємо жодного способу для їхнього порятунку, щоб могли повернутися до попереднього щастя та успіху. Коли ж покiрно просили нас невірні євреї, які мешкають на львівському передмісті, щоб взяти їх під нашу королівську протекцію, оскільки їхні цілі будинки, що є на передмісті, є частково розібрані на укріплення того нашого міста Львова, частково знесені вогнем, щоб не були перешкодою для оборони міста, доти,

поки не побудуються на своїх місцях, ми дозволили б їм вільне мешкання у згаданому місті Львові. Ми, маючи до них слушне співчуття та задовольняючи їхнє прохання, дозволяємо їм вільне мешкання у згаданому нашому місті. Що доводячи до відома ваших вірностей, хочемо мати, щоб згаданих євреїв, які мешкають на львівському передмісті, без жодної перешкоди приймали до міста, дозволяли винаймати будинки та кам'яниці, також не забороняючи торгівлі будь-якими речами, як і продажу різних напоїв та шинкування, однак без збитків для міста; але цілком та повністю зберігали при тій нашій протекції задля нашої ласки та обов'язку своїх урядів. Для кращої ваги, підписавши нашою рукою, наказали притиснути печатку королівства. Дано в обозі під Любліном 5 листопада, року Божого 1672, нашого панування 4 року.

1676 р., березня 15, Краків

Ян III Собеський підтверджує привілеї, вільності, прерогативи, звичаї, декрети та інші документи видані для єврейських громад середмістя та Краківського передмістя і наказує урядовцям дотримуватися цих прав та привілеїв

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.432, арк.2287-2288 (без початку).

Регест: AGZ, X, N5490.

[...] ¹ exemplum, omnia iura, privilegia, decreta, liberum usum synagogarum locorumque pro sepelendis corporibus, kircholmy (?) alias okopisk, libertates, praerogativas, immunitates per serenissimos Poloniae reges, qui ante nos fuerant, perque palatinos Russiae praedictis Judeis Leopoliensibus, tam in ipsa civitate, quam in suburbio Krakowskie dicto habitantibus, ac qui his coniuncti sunt societate concessas, pacta etiam cum civitatibus et oppidis per ipsos facta et inita, necnon consuetudines, quibus tam in mercaturis et negotiationibus, quam etiam aliis in rebus tempore serenissimorum praedecessorum nostrorum usi sunt et quaecunque iis ab antecessoribus nostris legitime concessa sunt, quae omnia hic pro expressis ac specificatis haberi volumus, tam in genere, quam in specie, neque generalitati per speciem et contra specialitati per generalitatem derogantes, in omnibus punctis, clausulis, articulis, positionibus et conditionibus approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout approbamus, confirmamus et ratificamus his literis nostris perpetuo et in aevum. Decernentes omnia iura, privilegia, decreta ipsis Judaeis Leopoliensibus, tam in ipsa civitate, quam in suburbio suprafato habitantibus, qui his societate coniuncti sunt, concessa, pactaque et compositiones cum civitatibus et oppidis initae, consuetudines, quibus usi sunt, firmas et inviolabiles temporibus perpetuis esse debere, non secus acsi sigillatim et specifice his literis nostris inscriptae sint, deinde in mercibus extra regnum evehendi, vectigalibusque locorum nomine soluere non deteriore semper rationem, quam reliquorum in regno nostro mercatorum esse debere, quos etiam tueri et defendere non minus, quam

alios subditos nostros promittimus, nostraque protectione tutos et securos ab omnibus praestabimus, nec ad aliam iurisdictionem, quam nostram aut palatinos illius terrae pro tempore existentes aut illorum officium pertinere legibusque non aliis, quam in statutis et consuetudinibus vetustis cautum est, quibus hactenus usi sunt, subesse volumus. Insuper cum iidem Iudaei per eosdem consiliarios nostros nobis exposuissent, illos nonnulla privilegia particulares illorum libertates et concessiones comprehendentia hisce turbulentis temporibus per insolentes et licentiosos homines oblata esse petissentque circa usum eorundem privilegiorum a nobis conservati². Proinde et huic petitioni benigne annuentes, tali illorum infortunis autoritate nostra regia subveniendo privilegia, amissa, quod attinet proventibus circa liberum mercaturae cum suis exercitium, ut in aliis civitatibus regni nostri maioribus, sic in ipsa civitate Leopoliensi (iuxta tamen pacta cum civibus eiusdem inita et hucusque temporibus sine interruptione ac impedimento servata) eosdem Iudaeos universos Leopolienses conservamus, conservarique ab officiis et magistratibus nostris, castrensi et civili Leopoliensi volumus. In cuius rei fidem praesentibus manu nostra subscriptis sigillum regni est appensum. Datum Cracoviae in conventu generali felicitis coronationis nostrae, die XV mensis Martii, anno Domini MDCLXXVI, regni nostri anno secundo.

Hieronimus Pinocci regiae maiestatis secretarius.

¹ Текст без початку.

² Закреслено – tuari.

[...] ¹приклад, всі права, привілеї, декрети, вільне користування синагогами, місцями для захоронення тіл “кірхольмами” ², по-іншому “окописьками”, вільності, прерогативи, імунітети, надані найяснішими польськими королями, які перед тим були, і руськими воеводами згаданим львівським євреям, які мешкають як у самому місті, так і на передмісті, званому Краківським, і які тут є з’єднані в спільноту; також пакти, звичаї, якими користувалися як у торгівлі та купецтві, так й інших речах, у час наших найясніших попередників і будь-що, законно надане їм нашими попередниками, що все хочемо мати тут за викладене і визначене як загалом, так і зокрема, не відкидаючи загальне спеціальним і навпаки спеціальне – загальним, у всіх пунктах, клаузулах, статтях, позиціях та умовах вважали схвалити, зміцнити і підтвердити, схвалюємо, підтверджуємо і зміцнюємо цією нашою грамотою постійно і навіки. Вирішуючи, що всі права, привілеї, грамоти, декрети, вільності, імунітети, надані тим львівським євреям, які мешкають у тому місті, так і на згаданому передмісті, та які тут з’єднані в спільноту, пакти й угоди, започатковані з містами та містечками, також звичаї, якими користуються, міцні та непорушні на вічні часи повинні бути, не інакше немов поодинокі та окремо у цю нашу грамоту були б вписані. Нарешті, при перевезенні товарів з-поза королівства сплата податків від їхнього імені завжди повинна бути не гіршим рахунком, як для інших купців у нашому королівстві; також обіцяємо оберігати та захищати їх не менше, ніж інших наших підданих та гарантуємо нашу протекцію мирним і безпечним (євреям) від усіх (претензій). Хочемо, щоб належали не до іншої юрисдикції, тільки нашої або воевод тієї землі, що в той час будуть або їхніх урядників, щоб підпорядковувалися не іншим законам, тільки як у статутах і давніх звичаях є застережено, якими до цього часу користувалися. До того ж ті євреї через тих наших радників пояснили,

що деякі привілеї, які містили їхні окремі вільності та надання, у ті неспокійні часи були забрані³ зухвалими та свавільними людьми, і просили нас зберегти при користуванні їхніми привілеями. Зважаючи на це та прихилиючись милостиво до того прохання, підтримуючи нашою королівською повагою, такі їх нещасливо втрачені привілеї, що стосуються прибутків щодо вільної торгівлі разом з їхніми заняттями як в інших великих містах нашого королівства, так і в тому місті Львові (однак відповідно до пактів, підписаних з його міщанами та які (пакти) діють до цього часу без перерви та перешкоди), тих всіх львівських євреїв зберегли та хочемо від наших урядів та адміністрацій – гродської та львівської міської. Для довір'я до справи до даної (грамоти), підписаної нашою рукою, печатка королівства є підвішена. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 15 березня, року Божого 1676, а нашого панування 2 року.

Ієронім Піноччі, секретар королівського маєстату.

¹ Початок тексту фізично втрачений.

² Пор. "kirchhof" (нім. мова) – цвинтар.

³ Очевидно, в час заворушення 1664 р. (див. примітку до док. №153).

1676 р., квітня 20, Краків

Ян III Собеський підтверджує грамоту Михайла від 9 листопада 1670 р., яка містить підтвердження прав та привілеїв, наданих передміській єврейській громаді львівськими старостами

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.522, арк.3177-3185.

Транс.: МК, КК27, к.215-222; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.6466, арк.14-22зв.

Опубл.: AGZ, I, s.152-157; Jewish privileges, p.170-176.

Noannes III Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Reproductas nobis esse literas seu privilegia Judaeis Leopoliensibus extra moenia in suburbio civitatis nostrae Leopoliensis habitantibus servientia, manu serenissimi antecessoris nostri Michaelis subscripta et sigillo regni cancellariae minoris communita, sana, salva et illaesa omni suspitionis nota, prout ex eis apparebat carentia, quarum quidem literarum tenor de verbo ad verbum sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Михайла від 9 листопада 1670 р. (див. док. №155). Потім подано текст:

Jan z Wielkich Kącycz Mniszek Lwowski generalny, Glinianski starosta. Wobez y kozdemu zosobna, komu by o tym wiedziec nalezalo, oznaymuie. Iz stosuiąc się do konsensu antecessorow moich, osobliwie do przywileiow nayasnieyszych krolow Zygmunta Pierszego y innych krolow ich mosciow, przywileie dane Zydom Lwowskim przedmieyskim na gront [sic] nazwany Poznanski, na ktorym groncie szkoła, buznica Zydowska murowana y domow kilka takze murowanych y drzewnianych, wolnosc¹ wszelką, handle rozne wolne bez wszelakich podatkow zamkowych, y grabarek, y strazy y inne ciężary zwyczajne y niezwyčajne, iako te domy na tym groncie Poznanskim y owszem pogotowiu szkoła, buznica Zydowska mają bydz wolni, do naymnieyszy rzeczy nie mają bydz pociągani. Teraz tedy tym kāsensem [sic] moim takowe prawa pomienionym Zydom Lwowskim przedmieyscia Krakowskiego zdawna od krolow ich mosciow y antecessorow moich nadane y approbowane, confirmowane y ja approbuie y konfirmuie, azeby im piwa, miody, gorzałki robic, one do miasta murowanego y po przedmiesciach do przedawania wozic wolno było wszelko władze y wolnosc daie ninieyszym scriptem, waruiąc tego, aby y successorowie moi nie wazyli sie na tych wzwysz pomienionych domach y owszem szkoły y buznice Zydowskiey naymnieyszy rzeczy rekwiruwac. Na co daie to pisanie moje z podpisem ręki mey własney przy zwykley pieczęci. Działo się we Lwowie, dnia XXIII, miesiāca Decembra, anno Domini 1675.

Jan Mniszek.

Supplicatumque nobis est praedictorum Judaeorum suburbanorum Leopoliensium nomine, ut easdem literas auctoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, nos itaque Joannes III praefatae supplicationi benigne annuentes, praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas et confirmandas esse duximus, uti quidem approbamus et confirmamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri mandavimus. Datum Cracoviae in comitiis generalibus felicis coronationis nostrae, die XX mensis Aprilis, anno Domini MDCLXXVI, regni vero nostri secundo anno.

Joannes rex.

Confirmatio privilegiorum Judaeis suburbanis Leopoliensibus.

Hieronimus Pinocci regiae maiestatis secretarius manu propria. Locus sigilli pensilis maioris cancellariae regni.

¹ У тексті публікації Jewish privileges стоїть помилково: ludność.

Н III, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому потрібно. Показали нам грамоту чи привілей, що слугує львівським євреям, які живуть поза мурами, на передмісті нашого міста Львова, підписаний рукою найяснішого нашого попередника Михайла та скріплений малою печаткою канцелярії королівства, цілий, непорушний та непошкоджений, позбавлений будь-якої підозри, як було виявлено. Тієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Михайла від 9 листопада 1670 р. (див. док. №155). Потім подано текст:

Ян з Великих Кончиць Мнішек, генеральний львівський та глинянський староста, Всім та кожному зокрема, кому про це потрібно знати, повідомляю. Що, покликаючись на згоду моїх попередників, особливо на привілеї найясніших королів Сигізмунда I та інших їх милостей

королів – привілеї, дані львівським передміським євреям на ґрунт, названий Познанським. На цьому ґрунті є школа, мурована єврейська божниця і також кілька мурованих та дерев'яних будинків, будь-яка вільність, різні торгівлі без будь-яких замкових податків: грабарок і сторожі та інших звичайних та незвичайних тягарів, як ті будинки на Познанському ґрунті та загалом після викінчення школа, єврейська божниця мають бути вільними і не мають притягатися до найменшої речі. Тепер тією моєю згодою такі права згаданих львівських євреїв з Краківського передмістя, здавна надані їхніми милостями королями та моїми попередниками, та схвалені і підтверджені, я схвалюю та підтверджую, щоб їм вільно було виготовляти пиво, мед, горілку, їх возити для продажу до мурованого міста та на передмістях всіляко даю владу та вільність даною грамотою, забезпечуючи те, щоб і мої спадкоємці не сміли у тих вищезгаданих будинках та загалом школі та єврейській божниці забрати найменшої речі. Для чого даю цю мою грамоту з підписом моєї власної руки при звичайній печатці. Діялося у Львові 23 грудня, року Божого 1675.

Ян Мнішек.

І просили нас від імені згаданих львівських євреїв-передміщан, щоб ту грамоту ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Таким чином, ми, Ян III, милостиво прихиляючись до згаданого прохання, внесену грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити і підтвердити, як і схвалюємо та підтверджуємо даною нашою грамотою, вирішуючи, що вона має отримати силу та міць вічної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 20 квітня, року Божого 1676, а нашого панування 2 року.

Ян, король.

Підтвердження привілеїв львівських євреїв-передміщан.

Ієронім Піноччі, секретар королівського маєстату, власною рукою. Місце великої підвішеної печатки канцелярії королівства.

1676 р., квітня 20, Краків

Ян III Собеський підтверджує грамоту Яна Казимира від 10 лютого 1649 р., яка містить підтвердження дозволу райців міста Львова, виданого єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги

Joannes Tertius Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Livoniae, Podlachiae, Podoliae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Reproductas nobis esse literas pargameneas confirmationis jurium Judaeis Leopoliensibus servientes, manu serenissimi antecessoris nostri Joannis Casimiri subscriptas sigilloque pensili cancellariae minoris regni communitas, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, prout ex iis apparebat, quarum quidem literarum tenor de verbo ad verbum sequitur estque talis.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 10 лютого 1649 р. (див. док. №148). Потім подано текст:

Supplicatumque est nobis, praedictorum Judaeorum nomine, ut easdem literas seu privilegium auctoritate nostra regia approbare et confirmare dignaremur, nos itaque Joannes Tertius praedictae supplicationi benigne annuentes, easdem literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis et conditionibus approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quidem approbamus, confirmamus et ratificamus praesentibus literis nostris roburque perpetuae firmitatis, in quantum de jure est, obtinere debere declaramus. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo regni communiri jussimus. Datum Cracoviae, die XX mensis¹, anno Domini MDCLXXVI, regni vero nostri secundo anno.

Joannes rex.

Confirmatio quorundam jurium Judaeis Leopoliensibus servientium.

Hieronimus Pinocci regiae maiestatis secretarius.

¹ Подано без зазначення місяця, очевидно, це квітень, за аналогією з попереднім документом (док. № 161).

Ян III, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому потрібно. Показали нам пергаментну грамоту підтвердження прав, що слугують львівським євреям, підписану рукою найяснішого нашого попередника Яна Казимира та скріплену малою підвішеною печаткою канцелярії королівства; як було виявлено, цілу, непорушну та непошкоджену, позбавлену будь-якої підозри. Тієї грамоти зміст дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна Казимира від 10 лютого 1649 р. (див. док. №148). Потім подано текст:

І просили нас від імені згаданих євреїв-передміщан, щоб ту грамоту чи привілей ми вважали за гідне нашою королівською повагою схвалити та підтвердити. Таким чином, ми, Ян III, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, ту грамоту в усіх її пунктах, клаузулах, статтях та умовах вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо даною нашою грамотою; оголошуємо, що вона має отримати силу та міць вічної міцності, наскільки відповідає праву. Для довір'я дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 20 [квітня], року Божого 1676, а нашого панування 2 року.

Ян, король.

Підтвердження деяких прав, які слугують львівським євреям.

Ієронім Піноччі, секретар королівського маєстату, власною рукою.

1694 р., червня 26, Львів

Ян III Собеський підтверджує дві грамоти руських воєвод Станіслава Яблоновського та Марка Матчинського, що містять права та привілеї, надані львівським євреям

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.478, арк.543-556; спр.518, арк.777-782; спр.544, арк.2605-2614.

Nan Trzeci z Bozey łaski krol Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflandzki, Smolenski, Siewierski y Czerniechowski. Oznaymujemu ninieyszym listem naszym wszem wobec y komu to wiedziec należy. Produkowane są przed nami przywileje od wielmożnych wojewodow Ruskich Zydom Lwowskim dane, jeden jasniewielmożnego Stanisława Jana Jabłonowskiego na ten czas wojewody y generała ziem Ruskich, hetmana wielkiego koronnego sub data w Lwowie die decima quarta Julii millesimo sexcentesimo nonagesimo primo anno. Drugi wielmożnego Marka Matczynskiego terazniejszego wojewody y generała ziem Ruskich, Belskiego, Rubiszowskiego, Grojeckiego y Braclawskiego starosty naszego de data w Lwowie die vigesima prima Martii millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo, rękoma y pieczęciami własnemi ztwierdzone, zdrowe, całe y nienaruszone y żadney niepodlegające suspicij, supplicowano nam abysmy ie powagą naszą krolewską approbowac y confirmowac raczyli, ktorych rzecz słowo w słowo taka iest.

Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski wojewoda y generał ziem Ruskich, hetman wielki koronny. Wiadomo czynie, komu o tym wiedziec należy. Iz stosując się do statutu y praw, takze zwyczajow jurysdikcyi mojej wojewodzey y antecessorow moich, miec chce inviolabiliter, aby Zydzi Lwowscy, tak mieyscy, jako y przedmieyscy, od pana sędziego spraw moich wojewodzych teraz y na potym będącego, niegdzie indziej tylko w izbie sądowej przy synagodzie y szkole ich sądzone byli exceptis causis rei judicatae peremptoriam executionem indigentibus, więc zeby y sądy suo cursu et ordine odprawowały się za słuszną rzecz uznałem, aby tez sądy dwa razy w tydzień, a nie więcej, to iest jeden dzień Zydom mieyskich, a drugi przedmiejskich sądzie expediantur, sprawy iednak potoczne goscinne, ktore pilney potrzebowac będą expedytij ad requisitionem actoris judicari et sententiari w domu u siebie pozwalam panu sędziemu, co pilnie zaliciwszy y postanowiwszy tę wyraźną wolę y postanowienie moje ręką własną podpisuje pieczęć przycisnąć kazałem. Działo się we Lwowie dnia czternastego Julii millesimo sexcentesimo nonagesimo primo¹.

Stanislaus Jabłonowski, wojewoda ziem Ruskich, hetman wielki koronny. Locus sigilli.

Marek na Warężu y Michrowie Matczynski wojewoda y generał ziem Ruskich, Belski, Rubieszowski, Grojecki, Braclawski etc. starosta. Wszem wobec y kazdemu zosobna, komu o tym wiedziec należy, a osobliwie jego mosci panu podwojewodzemu Lwowskiemu, namiestnikowi memu, teraz y na potym będącemu do wiadomosci donoszę. Iz stosując się do dawnych praw y zwyczajow antecessorow moich, tym skryptem one confirmuje y approbuiać tez prawa, takowy miec chce porządek, a naprzod, aby pensia urzędowi wojewodzemu należąca w dobrym y słusznym zostawała porządku, zeby kupcy ztąd żadney nie odnosili aggrawatij. Puszczam one w administratią synagodze Lwowskiej ea cum praecustoditione seu verius praecautione, aby nad instruktarz moy nie wazyli się więcej ultra ordinationem mego ustanowienia y szeląga iednego brac, więc przytaczając takową

moją od kupcow pensią y do niey od miasteczek mnie należące et in genere wszystkie prowenta, które od synagogi do skarbu mego wchodzie y należyc powinny, tak w tey mierze postanowiam, ażeby synagoga, tak mieyska, jako y przedmieyska, z rabinami Lwowskiemi corok do tegoz skarbu mego po złotych cztery tysiące polskich currentis monetae ratami czterma kazdego roku wypłacali. Jako to pierwszą ratę złotych tysiąc na święto świętego Jana Chrzciciela, druga takż, jako wyzey złotych tysiąc na święto świętego Michała, trzecią zas similem, ut supra na Boze Narodzenie, a czwartą y ostatnią podobnymże sposobem takze tysiąc złotych na święto świętego Grzegorza. Jego mosci panu zas podwojewodzemu memu takowymiz, jako wyzey ratami wszystkiego złotych tysiąc taz synagoga wyliczyć powinna, tą kondycią, iz po odebraniu wyz spisanych summ vel ratt, ani ja sam, ani jego mosc pan podwojewodzy zadney pretenzji stacyi ryb, korzeni y innego kolwiek wikt, tudziesz słudzy moi nie będą, tak przy mnie, jako y bezemnie upominac się zowszem, zadnego na jego mosci pana podwojewodzego, ani sług unkosztow łozyc. Jako to tedy obwarowawszy ciz obudwoch zborow starsi elekcję swoją na starszenstwa podług czasu, zwyczaju y punktow swoich bez wszelkiey przeszkody, tak mojej, jako y jego mosci pana podwojewodzego, obierac zgodnie sine quacunque prepedictione mają podług ich praw y zwyczajow, ktorzy obrani starsi Zydow, tak tuteyszych mieyskich Lwowskich y przedmieyskich, jako obcych całego wojewodztwa Ruskiego obywatelow według starych y dawnych zwyczajow praw y porzątkow swoich sądzic wiernie y sprawiedliwie będą powinni. Panowie zas jego mosc pan podwojewodzy y sędzia mają wykonac według prawa pospolitego y precipuae secundum statuta regni, ut pote Herburti juramentum, które znajduje się in iisdem statutis titulo De Judaeis, ato sub nullitate decretorum przez nich in defectu prestandi juramenti ferowanych, tego dokładając expresse, iz sędzia teraz y na potym zostający, ze dwoch kandydatow, ktorych Zydz starsi mieyscy y przedmieyscy podadzą ieden do approbatij i konfirmatij, który się im podoba ma bydz obrany według zas praw y porzątkow dawnych teyze synagogi, jak jego mosc pan podwojewodzy, jako y sędzia zadnego urzędu grodzkiego, ani ziemskiego sądowego miec nie powinien, ato dla tego, zeby przez dwoistą tego urzędu władze jurisdycia wojewoctwa convulsionem prawa nie cierpiała, nadto sędzia moy nie powinien spraw Zydowskich w swojej rezydencij sądzic, tylko na uprzywilejowanym mieyscu przy szkole², z którym starsi Zydz zasiadac powinni na sądach y według swego rozumu w sprawach y sądach wota wydawac, ato stosując się do starożytnego zwyczaju y prawa teyze synagogi. A in quantum by przydało się tak od jego mosci pana podwojewodzego, jako y sędziego parti gravatae od dekretu obciążliwego do mnie appellowac, takowe we wszystkich sprawach apelacij nie mogą bydz denegowane y owszem omni servata autoritate mea reverenter dopuszczac. Przy tym, aby pozwany od kazdey sprawy przez podszkolnika Zydow Lwowskich pozwy stronie obwinioney oddawane były, miec chcę, ktorych ażeby relatie względem od niesienia y oddania pozwow w protocolle zapisywane były sub nullitate processus waruje to. Sądy zas takowe Zydowskie nie powinien pan sędzia tylko dwa razy w tydzień sądzic, to iest w poniedziałek Zydow mieyskich, a we czwartek przedmieyskich, jako się namieniło przy szkołach ich exceptis causis hospitum, któreby potrzebowwały sine mora prętkiey expeditij te wolno sądzic będzie jednak, jako się rzekło przy szkole kazdego dnia oprócz święta ich, protokuly wszystkie, tak dawne, jako y teraznieysze, tudziesz księgi albo akta sądow wojewodzych w skrzytce [sic] sądowej w izbie przy szkole w zamknięciu zostawac powinny, od ktorey skrzynki klucz u pana sędziego ma bydz. Zapisy zas ktoby przed aktami zeznawał, a na nich się w protokulle wojewodzim nie podpisał, zadnego nie mają miec walore y wagi deklaruje owszem nullitatis vitio subiacere takie aktus powinny. A ze znajduje się luzny Zydz, ktorzy nie mając się do niczego, udają się na szarpanine, to iest na usługi szeląznego, czopowego y arendy wybieranie, a ci nadto, co im należy wybierają, więc zabiegając temu, aby krzywdy ludziom nie czynili, zeby się zaden z takowych

Zydow nie wazył sluzyc bez wiadomosci starszych, ato dla tego, zeby starsi Zydowscy obojey synagogi, tak mieyskiej, jako przedmieyskiej, uwazali ten, ktory się do tych, jako się rzekło usług bierze, iest cnotliwy y nie podeyrzany, zeby go³ mogli recomendowac ludziom, zeby onych nie zawiedzie, szarpac nie będzie y przystoinie usługi swoje odprawowac ma, ato pod surowym karaniem, ktore się starszym Zydow obojey synagogi w moc daje, aby takowych, ktorzy się niecnotami y złemi rzeczami parali, surowo karali, ato bez zadnego respektu do tego. Kiedy się trafi, ze Zyd z Zydem będzie miał jakową sprawę, tedy do takowych spraw, ani jego mosc pan podwojewodzy, ani sędzia moy nie ma się interesowac, tylko przed starszemi, jako należy ieden z drugim rozprawic się ma. Nadto inquisitia w sprawie kazdey, bez ktorey się obeysc nie mogło, nie ma bydz nikomu broniono similiter, jako⁴ się wyzey nadminiło, swoją doskonałą y dostateczną podług starych y dawnych praw y przywilejow wagą swoją y pewnością należytą miało, powagą moją confirmuje y w niczym nienaruszając takich praw zdawna synagodze obojey należytych, one approbuję, którą tak przez mnie, jako jego mosc pan podwojewodzego, sędziego y dworzanow moich, aby w niczym nie wiolowane były y tak teraz, jako y na potym to miec chcę. Działo się we Lwowie die vigesima prima mensis Martii, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo.

Marek Matczynski wojewoda y generał ziem Ruskich. Locus sigilli⁵.

My tedy Jan krol do przerzeczoney Zydow Lwowskich suppliki, jako słuszney łaskawie skłoniwszy się, przerzeczone dwa przywileja we wszystkich punktach, klausulach, artykułach, kondyciach ninieyszym listem naszym approbujemy, confirmujemy y ratificujemy. Decernentes literas has vim et robur perpetuae firmitatis obtinere debere, a dla tym lepszey wiary własną się podpisujemy ręką y pieczęć koronną przycisnąc roskazalismy. Działo się we Lwowie dnia XXVI miesiąca Czerwca, roku Panskiego MDCXCIV, panowania naszego XXI roku.

Jan krol. Locus sigilli maioris cancellariae regni in funiculo sericeo pensilis.

Franciszek Michał Denhoff Staroguruowski starosta y pieczęci wielkiey koronney sekretarz manu propria.

¹ Оpubліковано: Pazdro, s.175-176.

² У трансумпі 1697 р. додано: w izdebce mieyscu.

³ У трансумпі 1697 р. додано: bezpiecznie.

⁴ У трансумпі 1697 р. додано: wyzey sub nullitate iudicati, toz się ma rozumiec, iz zadna sprawa bez słusznego delatora albo aktora y od niego do ney plinipitencyi, zadnego waloru miec niema, zeby zas do wszytko iako.

⁵ Оpubліковано: Pazdro, s.176-179.

Н III, Божою ласкою (*титулатура*). Повiдомляемо даною нашою грамотою всiм загалом та кому це потрiбно знати. Подано нам привiлеї, наданi вельможними руськими воеводами львiвським євреям, один (привiлей) ясновельможного Станiслава Яна Яблоновського, на той час воеводи та генерала руських земель, великого коронного гетьмана, пiд датою у Львовi, 14 липня 1691 року; другий (привiлей) вельможного Марка Матчинського, теперiшнього воеводи та генерала руських земель, нашого белзького, грубешiвського, городоцького та брацлавського старости, з датою у Львовi, 21 березня 1692 року, ствердженi власними руками та печатками; не зiпсутi, цiлi та непорушнi, позбавленi будь-якої пiдозри; просили нас, щоб ми їх нашою королiвською повагою вважали схвалити та пiдтвердити. Цих (грамот) змiст дослiвно такий.

Станіслав Ян на Яблуніві Яблоновський, воєвода та генерал руських земель, великий коронний гетьман. Повідомляю, кому про це потрібно знати, що покликаючись на статuti та права, також звичаї моєї воєводської юрисдикції та моїх попередників, хочу мати непорушно, щоб львівські євреї як міські, так і передміські, судилися паном суддею моїх воєводських справ, що є тепер та буде потім, ніде інше, тільки у судовій кімнаті при їхній синагозі та школі, за винятком справ, які вимагають остаточного розгляду судового процесу; і щоби суди відбувалися своїм ходом та порядком, я визнав за слушну річ, аби теж судді проводили суди два рази на тиждень, а не більше, тобто, один день у міських євреїв, а другий (день) – у передміських євреїв, однак поточні справи купців-гостей, які потребуватимуть невідкладного вирішення на вимогу позивачів, дозволяю, щоб пан суддя у себе вдома судив та виносив вирoki. Що невідкладно доручивши та постановивши, ту виразну волю та мою постанову моєю власною рукою підписую (і) наказую печатку притиснути. Діялося у Львові 14 липня 1691 (року).

Станіслав Яблоновський, воєвода руських земель, великий коронний гетьман. Місце печатки.

Марек на Варенжу і Михрові Матчинський, воєвода і генерал руських земель, белзький, грубешівський, городоцький, брацлавський і т.д. староста. Всім загалом і кожному зокрема, кому про це потрібно знати, а особливо його милості панові львівському підвоєводі, моему наміснику, що є тепер і буде потім, доводжу до відома. Що покликаючись на давні права та звичаї моїх попередників, їх тією грамотою підтверджую, і також схвалюючи права, хочу мати такий порядок, а насамперед, щоб платня, належна воєводському урядові, залишалася у доброму та слушному порядку, щоб купці звідси не понесли жодного обтяження, пускаю її (платню) в адміністрування львівській синагозі з таким застереженням чи, точніше, заувагою, щоб понад мою інструкцію не сміли понад постанову мого рішення (так) взяти і одного шеляга. Отже, приносячи таку належну мені платню від купців та до неї від містечок, та загалом усі прибутки, які від синагоги повинні приходити та належати до моєї скарбниці, так у тому плані постановляю, щоб синагога як міська, так і передміська, виплачували кожного року з львівськими рабинами до тієї скарбниці по 4 тисячі польських злотих обігової монети чотирма ратами. Як-от, перша рата – 1 тисяча злотих на свято св. Івана Хрестителя¹, також друга, як вище, 1 тисяча злотих – на свято св. Михайла², а третя така сама, як вище, – на Різдво, а четверта та остання, подібним чином, та ж 1 тисяча злотих – на свято св. Григорія³. А його милості пану моему підвоєводі такими ж ратами, як вище, всього 1 тисячу злотих та синагога повинна відлічити з тією умовою, що після отримання вищеописаних сум чи рат, ані я сам, ані його милість пан підвоєвода, також мої слуги жодних претензій щодо стацій, риб, коріння (прянощів) та будь-якого іншого прохарчування не будуть взагалі висловлювати, (євреї) жодних коштів (не будуть) витратити на його милість пана підвоєводу та його слуг. Тоді ж, забезпечуючи вибори обох зборів старших (євреїв) на старшинство, відповідно до часу, звичаю та пунктів, без будь-якої перешкоди як моєї, так і його милості пана підвоєводи, мають обирати згідно, без будь-якої перешкоди, відповідно до їхніх прав та звичаїв; ті обрані старші євреїв повинні будуть вірно та справедливо судити за старими та давніми звичаями своїх прав та порядків як місцевих, львівських міських та передміських, так і чужих мешканців (євреїв) цілого Руського воєводства. А пани – його милість пан підвоєвода та (пан) суддя – мають виконати за загальним правом, і насамперед, за статутами королівства, а саме, присягу Гербурта, яка згадується в тих статутах під титулом “Про євреїв”⁴, а це – під визнанням недійсними виданих ними декретів при відсутності складання присяги. Додаючи навмисне те, що суддя, що є тепер і буде потім, який їм сподобається, має бути обраним відповідно до давніх прав

та порядків тієї синагоги з двох кандидатів, яких старші міські та передміські євреї подадуть до схвалення та затвердження. Його милість пан підвоєвода, так і суддя не повинні займати жодного гродського, ані земського судового уряду, а це тому, щоб через подвійну владу того уряду порушення права юрисдикція воєводства не терпіла. Понад це, мій суддя не повинен судити єврейських справ у своїй резиденції, тільки в упривілейованому місці, при школі, з яким (суддею) повинні засідати старші євреї та голосувати відповідно до свого розуміння в справах та судах, а це – покликаючись на стародавній звичай та права тієї ж синагоги. А оскільки би виявилися обтяжені від декрету як милостивого пана підвоєводи, так і судді, апелюючи до мене, такі апеляції у всіх справах не можуть відкидатися, і навпаки, всі (апеляції), підлеглі моїй владі, (мають) допускатися з повагою. При цьому хочемо мати, щоб при позовах у кожній справі стороні відповідача передавалися позови через підшкольника львівських євреїв⁵, (і) щоб записувалися реляції (підшкольників) щодо несення та передачі позовів у протокол, забезпечуючи це під визнанням недійсним (судового) процесу. А такі єврейські суди пан суддя не повинен (частіше), тільки два рази в тиждень судити, тобто, в понеділок – міських євреїв, а у четвер – підміських, як це згадувалося при їхніх школах, за винятком справ купців-гостей, які би потребували без затримки швидкого рішення, то (буде) вільно судити, однак, як говорилося, при школі кожного дня, окрім їхніх свят. Усі протоколи як давні, так і теперішні, також книги або акти воєводських судів мають залишатися зачиненими в судовій скриньці, у кімнаті при школі, ключ від цієї скриньки має бути у пана судді. А записи, які би перед актами (будь-хто) зізнавав, а на них у протоколі воєвода не підписався, оголошую, що не повинні мати жодної сили та ваги, навпаки, повинні такі акти підлягати скасуванню через (цей) недолік. А що знаходяться вільні євреї, котрі, не маючи ніякого (заняття), вдаються до шарпанини, тобто, до послуг стягнення шелязного, чопового (податків)⁶ та оренди, а вони стягують понад те, що їм належить. Отже, запобігаючи тому, аби (євреї) не чинили людям кривди, щоб жоден з таких євреїв не наважувався служити без відома старших, а це тому, щоб старші євреї обох синагог як міської, так і передміської, зважали, чи той, хто береться до послуг, як говорилося, є чесним та не підозрілим, щоб його могли рекомендувати людям, що їх не обдурить, не буде шарпати та буде пристойно справлятися зі своїми обов'язками, а це під суворим покаранням, яке даю у владу старших євреїв обох синагог, щоб таких, які би відзначилися нечесними та злими справами, суворо карали, а це без жодної поваги до того (єврея). Коли станеться, що євреї з євреєм буде мати якусь справу, тоді до таких справ ані його милість пан підвоєвода, ані мій суддя, не має втручатися, тільки (вони) один з одним мають судитися перед старшими, як належить. Понад те, розслідування нікому не має заборонятися у кожній справі, без якого не можна обійтися, так само, як вище (згадувалося), [під визнанням недійсним суду; так (це) має розумітися, що жодна справа без слушного делятора або позивача та уповноваження від нього до тієї (справи) не повинна мати жодної сили. А щоб все, як вище]⁷ згадувалося, мало свою досконалу та достатню вагу, та належну певність відповідно до старих, давніх прав та привілеїв, підтверджую мою повагою, та ні в чому не порушуючи такі права, що здавна обом синагогам належать, їх схвалюю, які (права) хочемо тепер і потім, щоб ні в чому не порушувалися як мною, так і його милостивим паном підвоєводою, суддею та моїми дворянами. Діялося у Львові 21 березня 1692 року.

Марек Матчинський, воєвода та генерал руських земель. Місце печатки.

Тоді, ми, Ян, король, ласкаво прихилиючись до прохання згаданих львівських євреїв, як справедливого, згадані два привілеї в усіх пунктах, клаузулах, статтях, умовах даною нашою

грамотою схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо, вирішуючи, що ця грамота повинна отримати силу та міць вічної міцності. А для кращого довір'я підписуємо власною рукою та наказуємо притиснути печатку королівства. Діялося у Львові 26 червня, року Божого 1694, нашого панування 21 року.

Ян, король. Місце великої печатки канцелярії короля, підвішеної на шовковому шнурку.

Францішек Міхал Денгоф Старогуровський, староста та секретар великої печатки королівства, рукою власною.

¹ 24 червня.

² 29 вересня.

³ 12 травня.

⁴ Мається на увазі видання правником-практиком Яном Гербуртом (бл. 1524-1577 рр.) зібрання статутів королівства “Statuta regni Poloniae in ordinum alphabeti digesta” (1563) та “Statuta i przywileje koronne z łacińskiego na polskie przełożone, nowym porządkiem zebrane i spisane” (1570), які перевидавалися кілька разів у наступні два століття та користувалися великою популярністю в судах через свою зручність, хоча й не отримали сеймового схвалення.

⁵ Підшкольник – помічник школьника (див. примітку до док. №155).

⁶ Шелязний та чоповий податки збиралися від виготовлення алкогольних напоїв.

⁷ Текст доданий з трансумпту 1697 р.

1697 р., листопада 11, Краків

Август II підтверджує грамоту Яна III Собеського від 26 червня 1694 р., що містить права та привілеї, надані старостами львівським євреям

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.478, арк.543-556.

ugustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Kijoviae, Vołhyniae, Podoliae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque, necnon principatus Saxoniae haereditarius dux et elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Ad gubernationem et clavium inclyti regni divina dignatione adque concerdbus amplissimorum huius reipublicae

statutum et ordinum sufficienti vocibus et votis et si more serenissimorum praedecessorum nostrorum et laudabili reipublicae institutum non prius diadema receperimus antequam nos jurisjurandi religione de servatis per divos antecessores nostros Poloniae reges universum sigillatimvae gratiose concessis juribus, privilegiis, immunitatibus quascunque personas cuiuscunque status, conditionis, vocationis, professionis et differentie homines concernentes, obstrinxissemus eique in ipso solenni coronationis actu nostro confirmaverimus, ad intercessionem tamen per certos consiliarios nostros et humilimam supplicationem infidelium Judeorum seniorum Leopoliensium nomine et ex parte omnium generaliter seu totius senagoge apud nos factam praefatorum Judeorum commoditati prospiciendo cum producta essent coram nobis privilegia libertatesque per palatinos Russiae emanata et elargita Judeis civitatis nostre Leopoliensis adque communitati integre servientie et per divuum Joannem Tertium praedecessorem nostrum Leopoli de actu die XXVI mensis Junii, anno Domini MDCXCIV seorsivo privilegio pargameneo idiomate Polonico confirmata et approbata et manu atque sigillo pensili firmatum, sanum, salvum et illesum, omnique nota suspicionis carentem, quorum quidem privilegiorum superius per palatinos Russiae in suo originali expressorum contenta latius expressa sunt, que tunc hic pro expressis habere volumus posterioris vero, ut pote Joannis Tertii divi predecessoris nostri tenor de verbo ad verbum sequitur, est talis.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 26 червня 1694 р. (див. док. №163). Потім подано текст:

Nos itaque Augustus rex predictae supplicationi, uti iustae, benigne annuentes preinsertas, tam de tenore scriptas, quam eorum puncta in omnibus clausulis, conditionibus et ligamentis approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quidem approbamus, confirmamus et ratificamus auctoritate nostra regia. Decernentes omnia haec praemissa, in quantum juri communi non repugnant et usus earum habentur, vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere. In cujus rei fidem presens manu nostra subscriptus, sigilli regni nostro communiri mandavimus. Datum Cracoviae in comitiis regni generalibus felicis coronationis nostrae, die IX mensis Octobris, anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo septimo, regni primo anno.

Augustus rex. Locus sigilli majoris cancellariae regni pensilis in teca laminea.

Maximilianus de Tenczyn Ossolinski vexilifer Drohiciensis sigilli majoris regni secretarius manu propria.

вгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому потрібно. До управління та керма славетного королівства (будучи обраним) за Божою ласкою, а також поданими голосами та бажанням найзначніших (мужів) зі станів та прошарків тієї держави, і як за звичаєм наших найясніших попередників та за ухваленим устроєм держави перш, ніж прийняли корону, урочисто присягаючи, ми зобов'язалися дотримуватися всіх та кожного (зокрема) ласкаво наданих нашими божественними попередниками, польськими королями, прав, привілеїв, імунітетів, що належать будь-яким особам, людям будь-якого стану, походження, покликання, фаху та вирізнення, і на урочистій коронації підтвердили тим нашим актом. Однак, за посередництва певних наших радників та поданого нам уклінного прохання від імені та з боку невірних львівських старших та всіх загалом євреїв чи всієї синагоги, турбуючись

про зручність згаданих євреїв, коли представили перед нами привілеї та вільності, видані та надані руськими воєводами, які слугують євреям нашого міста Львова та всій громаді, та підтверджені й схвалені божественним Яном III, нашим попередником, у Львові, 26 червня, року Божого 1694, окремим пергаментним привілеєм польською мовою; скріплений (привілеї) рукою та підвішеною печаткою, цілий, непорушний та непошкоджений, позбавлений будь-якої підозри. Цих привілеїв, викладених руськими воєводами, зміст є ширше висловленим у своїх оригіналах, які (привілеї) хочемо мати тут за висловлені, а зміст пізнішої (грамоти), а саме, Яна III, божественної (пам'яті) нашого попередника, дослівно наводиться та є таким.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 26 червня 1694 р. (див. док. №163). Потім подано текст:

Таким чином, ми, Август, король, милостиво прихилиючись до згаданого прохання, як справедливого, внесену грамоту як зі змістом, так і з її пунктами в усіх клаузулах, умовах і зв'язках вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо нашою королівською повагою, вирішуючи, що все згадане, наскільки не суперечить загальному праву та має вжиток, повинно отримати силу та міць вічної та непорушної міцності. Для довір'я до справи дану (грамоту), підписану нашою рукою, наказали скріпити нашою печаткою королівства. Дано у Кракові на вальному сеймі нашої щасливої коронації 9 жовтня, року 1697, (нашого) панування 1 року.

Август, король. Місце великої печатки канцелярії королівства у бляшаній коробці.

Максиміліан з Тенчин Оссолінський, дрогичинський хорунжий, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

1698 р., липня 11, Варшава

Август II підтверджує привілеї, вільності, прерогативи, листи, звичаї, декрети та інші документи єврейських громад середмістя та Краківського передмістя

Обляти: ЦДІАУЛ. – Ф.9, оп.1, спр.461, арк.47-50; спр.432, арк.2289-2290 (без кінця); спр.516, арк.3386-3391 (дата – 2 липня 1698 р.)

Транс.: МК, КК27, к.223-226; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.6466, арк.14-22зв.

Опубл.: AGZ, I, s.157-160; Jewish privileges, p.176-179.

Augustus Secundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaque, necnon haereditarius dux Saxoniae et princeps elector. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Licet si circa auspiciatissimam inaugurationem nostram regiam sollemni iuramento et diplomate publico omnium regni nostri ordinum singulorum, etiam potestati nostrae regiae subiectorum populorum et nationum publica et privata iura, privilegia a quibuscunque maioribus et praedecessoribus nostris gratiose concessa servaturos nos et rata, firmaque habituros esse sponderimus, ad instantiam Judaeorum Leopoliensium per syndicum generalem eorum Lazarum Izaakowicz, ad pedes nostros procumbentem et nomine omnium eorum supplicentem, ut circa antecessorum nostrorum illis data privilegia, in his, ut servantur, decreta lata conservare dignemur atque immunitates eorum approbatas de clementia nostra dignemur confirmari et manuteneri. Illius supplicationi nomine omnium Judaeorum Leopoliensium in civitate intra moenia, quam extra moenia manentium et suas possessiones unacum reclinatoriis habentium, in suburbiis eidem civitati annexis, eisdem Judaeis Leopoliensibus, tam intra moenia, quam extra manentibus, uti iuste supplicationi annuentes, more antecessorum nostrorum, in confirmandis privilegiis et immunitatibus non denegavimus, imo confirmavimus et contenta desideriorum eorum specificè aliqua in hac confirmatione exprimere demandavimus, videlicet, in sinagogae in ipsa civitate intra moenia binae, extra in suburbio tertia, unacum loco sepulturae in suburbio circa viam vel via publice transcendentem Belgiensis¹ Dwor usu nominatam atque habitationes in circumferentia eiusdem loci, scilicet, custodum loci saepulturae, in quorum habitationibus, ne audeant stationes suas milites vel cuiuscunque status et conditionis homines facere vel quocunque modo molestare, prout antecessores nostri sub rigore iurium contra tales in statutis sancitorum confirmarunt et nos praesentibus confirmata iuxta antiquam normam, usum et consuetudinem eorum confirmamus et manuteneere defensione declaramus, circa hoc, ut sepultura seu exportatio mortuorum Judaeorum in civitate per locum vulgo Framuga moribus antiquis in omnibus, prout in usu erant, in sepulturis non denegetur, esse pro gratia nostra regia volumus. Impediatores autem eius dispositionis vel violatores² et quocunque modo molestares, turbatores ad iudicium castrense Leopoliense citare demandamus et ibi forum assignamus, usque³ ad definitivam sententiam, unacum executione eius. Quo ad personas Judaeorum, tam possessionatorum, scilicet, possessiones in civitate intra, quam extra moenia, tam in conducto, quam locato, unacum familia sua Judaica sibi associata in omnibus mercibus, universi et varii generis operibus mercimonia sua exercere possunt, ut pote in panno, materia, pellibus sobolinis et vulpinis allisque per illos ad vendendum inductis, vel ad emendum contractis iuxta morem, tam intra moenia, quam extra, tam in suburbiis, quam civitate licita venditio in fornicibus circa forum in usus suos et aliorum conventio, sine ullius praepeditione sub poena contra tales, tam in legibus, quam in decretis antecessorum nostrorum appositis, atque specificè in decretis antecessoris nostri serenissimi Michaelis Varsaviae in vigilia festi sancti Thomae apostoli, anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo in his et aliis ibidem expressis articulis et contentis in se latius obloquentibus latis, confirmamus et ab omnibus cuiuscunque conditionis hominibus observari volumus. Ad haec ut in liquoribus, scilicet in venditione cremati, mulsi, cerevisiae et coctione eorundem liquorum in suis propriis possessionibus, quam et conductitiis intra moenia civitatis, quam extra in suburbiis, nullum impedimentum et angarisationem habeant, sed more antiquo et usu consuetudineque continent et ducant mercimonia sua in commerciis, conservatos et privilegiatos, prout antecessorum nostrorum privilegiis ita et nostra confirmatione inviolatos esse volumus sub rigore poenarum contra angarisantes et sese his opposcentes. Quoad laniones et macella eorum, tam extra civitatem existentia, tum mac-

talionem pecorum et venditionem atque emptionem eorum necnon distractionem atque in vendendis in civitate intra moenia, quam extra carnibus per partes et frustra sectis vel in toto carnibus ubique locorum huius civitatis iuxta morem intra vel extra moenia, tam in plateis publice, quam in omnibus privatim licita venditio et eorum distractio, alias in omnibus punctis et observationibus, prout in usu erant et conservata sunt ab antecessoribus nostris approbamus, ratificamus et confirmamus et ob defectum specificatorum propter surreptionem per licentiosos homines, stante regnatione antecessorum nostrorum iurium et privilegiorum eorum expressa est in decreta, ut moribus Judaeorum, privilegiis et immunitatibus aliarum civitatum, ubi Judaei resident praecipuisque et optimis privilegiis gaudent et ipsi gaudere debent, declaramus et nos hoc idem hac confirmatione nostra in omnibus approbando et confirmando, declaramus et confirmamus. Quoad constitutiones ad magistratum Leopoliensem spectantes alias lunarskie ratione liquorum, mercium alias stukowe mandamus, ut magistratus praefatae civitatis parem cum civibus et non maiorem a Judaeis exigat contributionem. Pro confirmatione praesentium omnium in hoc privilegio contentorum manum nostram apponimus et sigillum regni nostri privilegiis talibus usitatum appendi iussimus. Datum Varsaviae mense Junio die undecima, anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo octavo, regni vero nostri anno primo.

Augustus rex. Locus sigilli maioris cancellariae regni in ocluso pesillo expressis.

Maximilianus⁴ de Tenczyn Ossolinski vexillifer Drohicensis, sigilli maioris regni secretarius manu propria.

¹ У тексті публікації Jewish privileges стоїть: Belyensis.

² У тексті публікації Jewish privileges стоїть помилково: visitatores.

³ У тексті публікації Jewish privileges стоїть помилково: jusque.

⁴ У тексті обляти ЦДІАУЛ стоїть помилково: Michael.

Мвгуст II, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому потрібно. Коли при нашій щасливій королівській інавгурації урочистою присягою та публічним дипломом ми присягнули, що всіх та кожного станів нашого королівства, також підлеглих нашій королівській владі народів та націй збережуться та будуть міцними та дієвими публічні та приватні права, привілеї, ласкаво надані будь-якими володарями та нашими попередниками; (однак) на вимогу львівських євреїв через їхнього генерального синдика Лазаря Ісааковича, що припав до наших ніг та який просив від їх всіх імені, щоб відповідно до наданих їм нашими попередниками привілеїв, у тому, що їм слугує, виданих декретів ми вважали за гідне зберегти, а також їхні схвалені імунітети ми вважали з нашої добросердечності підтвердити та підтримати. (Зважаючи) на таке прохання від імені всіх львівських євреїв, які живуть у місті, в межах мурів, так і поза межами мурів, що мають свої володіння разом з маєтками, які прилягають поверненню у передмістях, прилеглих до того міста; прихилившись до прохання (євреїв), як справедливого, за звичаєм наших попередників ми не відмовили у підтвердженні привілеїв та імунітетів, мало того, підтвердили та наказали уточнити весь зміст їхніх побажань окремо у цьому підтвердженні. А саме, щоб користувалися

двома синагогами у тому місті, в межах мурів, третьою – поза (мурами), на передмісті, разом з кладовищем на передмісті, поряд зі шляхом чи прохідною публічною дорогою, названою “Бельгійським двором”, а також помешканнями у прилеглий території до того місця, а саме, в яких мешканнях (живуть) охоронці кладовища, щоб не наважувалися військові чи люди будь-якого стану та походження пригноблювати стаціями чи будь-яким чином, як наші попередники підтвердили під суворістю прав, визначених у статутах проти таких (порушників) і ми даною (грамотою), відповідно до їхньої давньої норми, користування та звичаю підтверджуємо та уточнюємо, щоб підтримати захистом відповідно так, щоб похорони або перенесення мертвих євреїв у місті через місце, зване по-простому “фрамуга”¹, за давніми звичаями в усьому, що було у користуванні, хочемо задля нашої королівської ласки, щоб у похоронах не було відмовлено. А порушників того розпорядження чи осквернителів та будь-якого роду кривдників, підбурювачів наказуємо приводити до львівського гродського суду і там назначимо судові розслідування аж до остаточного вироку разом з його виконанням. Стосовно осіб мастих євреїв, а саме, які мають володіння в мурах міста, так і поза мурами, як в оренді, так і винайняті, разом з доданою собі єврейською прислугою можуть виконувати свою торгівлю всіма товарами, будь-якого та різного виду операціями, як-от, зі сукном, матерією, соболиними та лисячими хутрами й іншими (речами), привезеними ними для продажу або призначеними для купівлі, відповідно до звичаю; як у межах мурів, так і поза (межами), як у передмістях, так і в місті є дозволений продаж у вікнах біля торгу для свого користування та в угоді з іншими (купцями) без будь-якої перешкоди, під карами проти тих (порушників), проставленими як у законах, так і в декретах наших попередників, і особливо, в декреті найяснішого нашого попередника Михайла, у Варшаві, напередодні свята св. Томи апостола, року Божого 1670², що у ньому та статтях, і змісті ширше про це міститься; підтверджуємо і хочемо, щоб дотримувалися всі люди будь-якого походження. Для цього як у напоях, а саме при продажу горілки, меду та пива, і палінні тих напоїв у своїх власних (будинках), якими володіють, так і винайнятих, як в межах мурів міста, так і поза (мурами), на передмістях, хай не мають жодної перешкоди та обтяження, але за давнім звичаєм, користуванням та традицією хай продовжують та ведуть свою торгівлю при купецьких стосунках; хочемо, щоб були збережені (у правах) та упривілейовані, щоб були непорушні як у привілеях наших попередників, так і у нашому підтвердженні, під суворістю кар проти обтяжувачів та опонентів цього (привілею). Щодо їхніх різників та м’ясних яток поза містом, потім (щодо) забою худоби та продажу, а також купівлі та перепродажу, та при продажу м’яса в місті, в межах мурів, так і поза (мурами), частинами та порізаного на шматки або цілого м’яса, у будь-яких місцях того міста відповідно до звичаю, всередині і поза містом, як публічно на вулицях, так і приватно в усіх (місцях), є дозволений продаж та перепродаж, по-іншому, в усіх пунктах та постановах, якими користувалися і яких дотримувалися від (часів) наших попередників, схвалюємо, зміцнюємо та підтверджуємо; та при відсутності окремих їхніх прав та привілеїв внаслідок викрадення свавільними людьми, опираючись на панування наших попередників, коли в декретах було викладено, щоб вони за звичаями євреїв інших міст, де мешкають євреї (і) тішаться головними та найкращими привілеями та імунітетами, і ті (львівські) євреї повинні тішитися, ми уточнюємо, і цим нашим підтвердженням у всьому схвалюючи та підтверджуючи, уточнюємо та схвалюємо. Щодо постанов, належних львівському магістрату, по-іншому “люнарьські”³, з приводу напоїв, товарів, по-іншому штукowego (податку), наказуємо, щоб магістрат згаданого міста стягував податок рівний з міщан і не більший з євреїв. Для підтвердження всього даного у цьому привілеї нашу руку прикладаємо і наказали

підвісити печатку нашого королівства, вживану у таких випадках для привілеїв. Дано у Варшаві 11 липня, року Божого 1698, а нашого панування 1 року.

Август, король. Місце великої печатки канцелярії королівства, підвішеної у закритій (коробці).

Максиміліан з Тенчина Оссолінський, дрогичинський хорунжий, секретар великої печатки королівства, рукою власною.

¹ Фрамуга – арка, склепіння.

² 20 грудня 1670 р.; див. роз'яснення цього декрету від 26 вересня 1671 р. (док. №156).

³ Перекручене від “лонгерій” – міських фінансово-економічних комісій.

1718 р., листопада 12, Варшава

Август II видає універсал, щоб євреї, які мешкають на шляхетських юридиках Львова, не уникали сплати податків

Регест: МК, sig.16, s.224 (Horn, Regesty, T.I, N365).

Univerſał aby Żydzi we Lwowie mieszkaiący na jurisdikcyach szlacheckich zadnemі protekcyami od podatkow y składek publicznych nie wyłamywalisię. Sub datum, ut supra [12.XI.1718]. Subscipsit idem secretarius, expedivit magnificus palatinus Russiae [Stanisław Jabłonowski].

Універсал, щоб євреї, які мешкають у Львові на шляхетських юридиках, не вивільнялися жодними протекціями від публічних податків та зборів. Під датою, як вище [12 листопада 1718 року]. Підписав той секретар, забезпечив вельможний руський воєвода [Станіслав Яблоновський].

1735 р., листопада 26, Варшава

Август III видає наказ до руського воєводи, щоб євреї Руського воєводства щодо складання податків належали до львівської єврейської громади

Перест: МК, sig.25, k.12.

List do wielmoznego wojewody Ruskiego za tymyz Zydami, aby Zydzi w wojewodztwie Ruskim znajdujący się względem kompertowania podatkov y innych powinności należeli do kahału Lwowskiego.

Грамота до вельможного руського воєводи про тих (львівських) євреїв, щоб євреї, які знаходяться в Руському воєводстві, щодо складання податків та інших повинностей належали до львівського кагалу. [Дано 26 листопада 1735 року]¹.

¹ Датування встановлено за попереднім документом з книги сигілат МК.

1735 р., листопада 26, Варшава

Август III підтверджує права єврейської громади міста Львова

Перест: МК, sig.25, k.12.

Confirmatio iurium synagogae Leopoliensis [die XXVI mensis Novembris anno 1735].

Підтвердження прав львівської синагоги¹. [Дано 26 листопада 1735 року]².

¹ Мається на увазі підтвердження прав єврейської громади м. Львова.

² Датування встановлено за попереднім документом з книги сигілат МК.

1765 р., червня 12, Варшава

Станіслав Август підтверджує грамоту Яна III Собеського від 20 квітня 1676 р. та грамоту Августа від 11 липня 1698 р.

Коп.: МК, КК27, к.215-226. Титульний напис: “Confirmatio privilegiorum Judaeis Leopoliensibus, tam intra, quam extra moenia civitatis eiusdem Leopoliensis manentibus servantium”; ЦДІАУЛ. – Ф.52, оп.2, спр.6466, арк.14-22зв.

Опубл.: AGZ, I, s.152-160; Jewish privileges, p.170-180.

tanislaus [Augustus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis]¹ etc. Exhibitas esse nobis literas privilegiorum infrascriptas synagogis Judaeorum Leopoliensium, tam intra, quam extra moenia dictae civitatis nostrae Leopoliensis manentium servientes, a serenissimis praedecessoribus nostris Joanne III, Augusto II regibus Poloniae benigniter concessas, manibusque eorundem praedecessorum nostrorum subscriptas et sigillis maioris cancellariae regni communitas, authenticas, sanas, salvas et illaesas omnique suspicionis nota carentes, supplicatumque nobis esse nomine et pro parte earundem synagogarum Judaeorum Leopoliensium quatenus praementionatas literas privilegiorum autoritate nostra regia approbare, confirmare et ratificare dignaremur. Quarum quidem literarum primitivarum originalium tenor sequitur eiusmodi.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 20 квітня 1676 р. (див. док. №161).

Потім подано текст:

Secundum vero literarum tenor sequitur eiusmodi.

Actum in castro inferiori Leopoliensi feria secunda ipso die festi sancti Francisci confessoris, anno Domini 1723. Ad officium actaque praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia veniens personaliter infidelis Leyzer Lewkowicz utrarumque synagogarum Leopoliensium syndicus petiit et requisivit ab officio praesenti extradi sibi ex actis suis privilegium certum sacrae regiae maiestatis in rem recensitarum synagogarum Leopoliensium serviens, sub actu feriae sextae ante festum sanctae Mariae Magdalенаe, anno 1698 ad acta eadem porrectum, verum quoniam hocce privilegium in actis non invenitur tantum modo in protocollo videnda eius idcirco iterato obtulit eidem officio et ad actandum porrexit hoc idem privilegium pargameneum sacrae regiae maiestatis manu eiusdem propria et magnifici Maximiliani² de Tenczyn Ossolinski vexilliferi Drohiciensis sigilli maioris regni secretarii subscriptum, deperdito sigillo appenso maioris cancellariae regni tenoris talis.

Далі наводиться грамота Августа II від 11 липня 1698 р. (див. док. №165). Потім подано текст:

Post cuius privilegii ingrossationem originale idem infidelis offerens rursus ad se recepit et de recepto sibi que restituto officium praesens quitavit.

Locus sigilli castrensia capitaneatus Leopoliensis.

Ex actis castrensibus capitanealibus Leopoliensibus extraditum.

Correxit Idziellewicz manu propria.

Lectum cum actis per Uruski.

Cui supplicationi, uti iustae benigne annuentes, preinsertas literas privilegiorum approbandas, confirmandas et ratificandas esse duximus, prout quidem praesentibus literis nostris in omnibus earum punctis, clausulis et articulis (in quantum legibus regni non repugnant et usus earum habetur) approbamus, confirmamus et ratificamus. Circaque easdem praefatas synagogas Judaeorum Leopoliensium, tam intra, quam extra moenia eiusdem civitatis manentium conservamus, illasque vim et robur perpetuae et inviolabilis firmitatis obtinere debere decernimus. In quorum fidem presentes manu nostra [subscriptus sigillo regni communiri iussimus. Datum Varsaviae die 12 mensis Junii, anno Domini MDCCLXV, regni vero nostri primo anno.

Stanislaus Augustus rex. Locus sigilli in pixide appensi. Confirmatio privilegiorum Judaeis Leopoliensibus, tam intra, quam extra moenia civitatis Leopoliensis manentibus servientium.

Antonius Sikorski sacrae regiae maiestatis et sigilli regni secretarius manu propria.

Reproductum sub actu lustrationis generalis anno Domini 1765]³.

¹ Немає у копії МК, опубліковано за публікаціями AGZ та Jewish privileges.

² У копії МК стоїть помилково: Alexandri.

³ Немає у копії МК, опубліковано за копією ЦДІАУЛ.

таніслав [Август, Божою ласкою (*титулатура*). Повідомляємо даною нашою грамотою всім та кожному, кому потрібно]¹. Подано нам грамоту з нижченаписаними привілеями, які слугують синагогам львівських євреїв, котрі живуть як у межах мурів, так і поза мурами нашого міста Львова, надані милостиво найяснішими нашими попередниками Яном III та Августом II, польськими королями, підписані руками тих наших попередників, скріплені великими печатками канцелярії королівства, автентичні, цілі, непорушні та непошкоджені, позбавлені будь-якої підозри; просили нас від імені та з боку тих львівських єврейських синагог, щоб згадані грамоти з привілеями нашою королівською повагою ми вважали схвалити, підтвердити та зміцнити. Найпершої з тих оригінальних грамот наводиться такий зміст.

Далі наводиться грамота Яна III Собеського від 20 квітня 1676 р. (див. док. №161). Потім подано текст:

А другої грамоти наводиться такий зміст.

Діялося у Низькому замку, у Львові, в понеділок, в самий день свята св. Франциска сповідника, року Божого 1723².

До уряду та даних львівських гродських, старостинських актів особисто прийшов невірний Лейзер Левкович, синдик обох львівських синагог, просив та вимагав від даного уряду витягнути йому з актів певний привілей священного королівського маєстату, що слугує перерахованим львівським синагогам, поданий до тих актів у п'ятницю, перед святом св. Марії Магдалини, року 1698³. Але оскільки цього привілею у актах не було виявлено, таким чином, побачивши його у протоколі, з цієї причини знову вніс (євреї) до того уряду та подав до внесення в акти той самий пергаментний привілей священного королівського маєстату, підписаний його рукою та (рукою) вельможного Максиміліана з Тенчин Оссолінського, дрогичинського

хорунжого, секретаря великої печатки королівства, зі загубленою підвішеною великою печаткою королівства. Такий зміст (привілею).

Далі наводиться грамота Августа II від 11 липня 1698 р. (див. док. №165). Потім подано текст:

Після внесення привілею той запропонований оригінал невірний (єврей) назад отримав, і з отримання та повернення звітував даний уряд.

Місце львівської гродської, старостинської печатки.

Витяг з львівських гродських, старостинських актів.

Правив Ідзелєвич, рукою власною.

Звірив з актами Уруський.

До якого прохання, як справедливого, милостиво прихилиючись, згадані грамоти привілеїв вважали схвалити, підтвердити та зміцнити, як і даною нашою грамотою в усіх пунктах, клаузулах та статтях (наскільки не суперечать законам королівства та мають вжиток) схвалюємо, підтверджуємо та зміцнюємо, і при тих згаданих синагогах львівських євреїв, які живуть як у межах, так і поза мурами того міста, зберігаємо, вирішуючи, що вона повинна отримати силу та міць вічної та непорушної міцності. Для довір'я дану (грамоту), [підписану нашою рукою, наказуємо скріпити печаткою королівства. Дано у Варшаві 12 червня, року Божого 1765, а нашого панування 1 року.

Станіслав Август, король. Місце печатки у підвішеній коробці.

Підтвердження привілеїв, які слугують львівським євреям, котрі живуть як у межах мурів, так і поза (мурами) міста Львова.

Антон Сікорський, секретар священного королівського маєстату та печатки королівства, рукою власною.

Відтворено за актом генеральної люстрації, року Божого 1765]⁴.

¹ Переклад у квадратних дужках зроблений за публікаціями AGZ та Jewish privileges.

² 4 жовтня 1723 р.

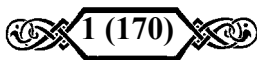
³ 18 липня 1698 р.

⁴ Переклад у квадратних дужках зроблений за копією ЦДІАУЛ.

ДОДАТКИ

1586 р., січня 1¹, Львів

Антиохійський патріарх Йоаким благословляє заснування у містах і містечках духовних братств, дозволяє львівським міщанам заснувати братство при церкві Успіння Пречистої Богородиці у Львові та визначає права та обов'язки цього братства

Ориг²: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.71. Пергамент: 61,9х66,7 + 7,5 см. Написи: “Патриарха Антиохійського Іоакима” (XVI); “Фундуш братства ут антиохійського патриарха Іоакима αφλς” (XVII); “Privilegium Ioachimi patriarchae Antiochiae pro confraternitate hac, in qua regulae praescribuntur, anno 1586, et exemptio a iurisdictione episcopali” (XVIII). Пергамент розірваний на дві частини. Три печатки: 1) на шовковому червоно-жовто-синьому шнурку з червоно-синьою китицею відтиснена в червоному воскові печатка у дерев'яній коробці (без вічка) (діам. 3,6 см.) печатка патріарха Йоакима з зображенням погруддя апостола Петра і написом ΡΕΤΡ. Легенда: † ΙΩΑΚΙΜ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΑΝΤΙΩΧΗΑΕ; 2) на шовковому червоному шнурку відтиснена в червоному воскові у дерев'яній коробці (без вічка) кругла (діам. 3,8 см.) печатка митрополита Михайла Рогози з зображенням Богородиці з розпростертими руками та Ісуса на фоні Богоматері. Легенда: **Волею Божию Михана Рagoza архиепископ митрополита киевскии и галицкии и всеа.** 3) на шовковому червоно-синьому шнурку з червоно-синьою китицею відтиснена в червоному воскові у дерев'яній коробці (без вічка) печатка (діам. 6,1 см.) єпископа Гедеона Балабана з зображенням погруддя Богородиці та Ісусом на руках. Легенда затерта.

Коп.: ЛІМ, №135 (Альбом), с.23-39; с.250-256; ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.71, арк.4зв.-8зв.; арк.21-25зв.; Ф.129, оп.1, спр.423 (копія для міщан Новокосянтинова від 1609 р.)

Опубл.: Памятники, III, с.1-11; Временник, 1869, с.113-120; Акты, с.101-108; MCS, p.113-119; Diplomata, p.3-15.

Перекл.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.71, арк.16-18 (латинська мова); ЛІМ, №135 (Альбом), с.24-38, 48; Diplomata, p.3-15 (грецька мова); ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.71, арк.9-15, арк.26-28, арк.29-31зв.; ЛІМ, №135 (Альбом), с.40-47 (польська мова).

Регести: Свенцицкий, с.94; Каталог, №703.

Іоакимом Божією милостію патриарх Великіа Антиохіа и Кілікіа Іверіа, Сіріа и по всемі востокѹ с[о]лнца. Благоволеніємъ Бога отца и благодатию Г[оспод]а нашего І[сус]а Х[рист]а и дѣйствомъ Св[є]того Дѹха, Хр[и]стовѣмъ повелѣніемъ и апостолѣскимъ проповѣданіемъ и светыхъ в[о]гоносныхъ штецѹ ѹзаконеніемъ по Христовѹ повелѣнію ел[ан]гелиа и апостолѣскому ѹченію предаста Христовѣ церкви всѧ повелѣннаѧ в законѣ хранити христоменитымъ правовѣрнымъ людемъ, да достоинно званию и непорочно житіє поживше, благаго гласа ут Х[рист]а Б[о]га слышати на страшномъ сѹдѣ сподобятъсѧ. Смирение наше ут благодати и дара и шласти всесветого и живоначального Дѹха данънаѧ ут Спаса Христа светымъ его ѹченикомъ и апостоломъ. Сего ради мы смиренни по дѹхѹ светыня благодатию Божию Иоакимъ патриархъ Антиохійскии, по Христовѹ повелѣнію и Дѹха Свєтого строенію послѣдѹюще по апостолѣскимъ и светыхъ штецѹ преданіемъ повелѣвающе, посѣщающе Христовѹ соборнѹю и апостолѣскую вселенѣскую церкѹю православна греческого и в землю рѹсѹю достигъшѹ ми во господарство в[о]гохранимого и христолюбиваго Стефана короля полѣского и великаго княжєтє литовѣского, рѹского, прѹского и прочаѧ. И пришедши ми во градъ Ілавовъ во епископнію галицѹю, лвовѣскую и Каменѣца Подолѣского за епископѣства Гедишна Болобана в лѣто ут созданиаа мирѹ

ЗЧД³, а по рож[Д]ествѣ Господа нашего Исуса Христа АФПС⁴ м[ѣста]ца генуариа в перьвыи день. В то время пришли приид насъ и предъ наше право дѹховное мещане львовскіе вси посполе ктитори храма Успения Пречистыа Божиа Матере въ градѣ Львовѣ, хотіаши братѣство устроити соединившися любовию дѹховною закона Б[о]жиа, заведемъ послѣдующе благоугодно во Б[о]гѹ Троици единому и Пречистен Христовѣ Б[о]гоматери в честь и хвалѹ и его светлымъ угодиникомъ. Того ради мы смиренни по дарѹ светого Дѹха повелениемъ Г[оспод]а а нашего І[суса] Христа, съвѣтомъ Б[о]годѹховеныхъ светыхъ писании пастырѣскимъ строениемъ повелѣваемъ и благославляемъ ихъ на сие братѣство дѹховное ѹтверждающе ихъ евангелѣски жити по апостолѣскимъ и светыхъ штецъ правиломъ и ѹчениемъ. И тымъ нашимъ листомъ въ воспоминание предаемъ христіаномъ православнымъ гражаномъ мѣста сего во вѣчныа роды. И повсюдѹ правовѣрнымъ церѣквамъ в земли сии составляюще любовь во вѣрѣ по законѹ христовы церѣкве и апостолѣскому ѹчению и светыхъ штецъ преданию творити сѹдѹ истененъ и милостиню в потребу братіямъ недостаточествѹющимъ и ѹблажати благихъ а непокарающихъся истиннѣ законѣне вбличати и казнити, непокаантѣже пребывающихъ шт церкве шталѹчати, іакоже естѣ писано во законѣ: вбличениемъ вбличиши ближнего своего и неprimеши ш томъ грѣха. Самъ же Х[ристо]с во ева[н]г[е]лин рече аще согрѣшитѣ к тебѣ братѣ твои, иди вбличи его межн собою и тѣмъ единѣмъ. Аще тебе послѹшаетѣ, приверѣль еси брата твоего, аще ли тебе непослѹшаетѣ, помни съ собою еще единого или два, іако во ѹстехи двою свидителю или трехъ станетѣ всакъ глаголь⁵. Аще же преслѹшаетѣ тѣхъ, рци церѣкви, еже естѣ соборѹ людемъ церѣковному братѣствѹ, вы во есте, рече, церѣкви Б[о]га жива. Аще ли церѣковъ преслѹшаетѣ, да бѹдетѣ ти іако язычникъ и мытаръ сирече іакъ поганинъ и іаконогрѣшникъ, невѣрѹа ибо сынѹ Б[о]жию не ѹзритѣ живота, но гнѣвъ Божии пребываетѣ на немъ. Апостолъ же Павелъ повелѣваетѣ такового штдати сатанѣ⁶: измѣте злаго штѣ васѣ самѣхъ, іако члонѣка гнилого шталѹчитесь іако всакого брата безчиннѹ ходаща, егда шталѹчитесь іако горѣшее, тогда лѹчѣшемѹ совокупитѣсь іако небо любѣве ради заповѣди Божиихъ. Сего ради и самъ Х[ристо]с вбещаста рекъ: Азъ и штецъ мои приидемо и шентелъ в нихъ сотворимо⁷. А ш милостини церѣковнѣ іакоже во светыхъ апостолѣ правилѣ пѣатдесѣтъ девѣтомъ: церѣковное богатѣство нищихъ богатство⁸, возраста дѣла сиротѣ и старости и немощи въ недѹгъ вopaдѣвшихъ, и нищихъ кормление и чади мнози страннѣнымъ прилежанне, сиротамъ и ѹбогимъ промышленне, вдовамъ посове, девицамъ потребы, вбидимъ заступление, во напастехъ поможение, ѹ пожарѣ и в потопѣ плѣнѣнымъ искупление, во гладѣ прекормление, ѹ хѹдобе ѹмирающимъ покровъ на гробы и погрѣбаниа, а церѣквамъ монастыремъ пѹстымъ подѣятіе, живымъ приѣѣжище и ѹтѣшенне а мерѣтвымъ памяте. Того ради на потребу церѣковнѹю людие имѣние свое давали. Сие в[о] гоугодное законѣное братѣство вышѣшен писаное и нижеи реченныа швычаа повинѣни такъ дерѣжати: Шшедѣшнѣа на день ѹреченѣнын в домъ выбранн любовию и тихостию дрѹгъ дрѹга честню волѣша себе твораще, промышленнѣе добраа предъ богомъ и человекѣми. Аще бо кто ш своихъ непромышляетѣ, вѣры штверѣгѣса и невѣрнаго горши естѣ. А маюте сѣ сходити за вбсыланемъ знамене братского в чѣтыри недѣли или іакъ потреба и часѣ прилѹчитѣсь. И повиненъ кожѣдын брат в чѣтыри недѣли полъ гроша дати до скринѣки братское. А хто бы хотѣлъ вступити в сие братѣство или мещани или шляхтичъ или предмещанинъ или посполитыхъ людеи вшелакого станѹ, іакъ тѹтешѣнин, такъ сторонѣнин, мает дати вступного грошен шесть. А которын бы брат мешканѣе мелъ далекое шт сего братѣства, тогды в рокъ по шести грошен мает давати до скринѣки братское. А братіа спольне кожного рокѹ маюте выбирати з межн себе старѣшихъ чѣтыри браты порѹчаючи имъ все старѣшинѣство церковного братѣства. Шкринѣка братѣскаа мает быти ѹ старѣшого брата,

а ключъ в молодшого. Личеу мають чинити старшини братіа перед всѣми в рокъ втдаючи ұряды свои. А естли кто хочеть старѣи быти, да бѹдетъ всѣмъ слѹга по Христову ева[н]г[е]лію. А кого бы братіа выбрали на старѣишинство а онъ бы ся зворонялъ без причины слѹшное, виненъ дати три безмѣны воскѹ. А братіа старшини мають пыльне перестерегати повинности своен, проклят во всякъ творян дѣла Г[оспод]ня с невержениемъ⁹. Казнь всѣмъ посполитаа на звонници сидѣти. А естли бы брат брата словом в братствѣ наганьивнѣ, маеть быти каранъ сѣданами, а вины камень воскѹ маеть дати, и брата перепросити не втходачи и все братство перепросити. Слова непотребныи корчемныи хто бы мовилъ в братствѣ, вины фѹнтъ воскѹ, всяко слово гнило да неисходитъ изъ ѹстъ ваших¹⁰. И пребывааи в сѹсловниих и глѹмленниих д[ѹ]шею и тѣломъ блѹдникъ естъ. Сходачиса до сего братства в справах ѹпорожнившиса, книги законныи почитати и другъ другѹ с послѹшаниемъ вѣщати. Которыи бы брат вѣдалъ брата выстѹпного, не имае его танти, але мае вповѣсти его в братствѣ, жебы былъ каранъ, а кто бы танлъ злости, маеть быти при винномъ каранъ, такъ братіа знандѹтъ. А естли бы з межи старшихъ братовъ яковымъ кольвекъ вбычаемъ знашолъсѹ выстѹпным, за што молодъшихъ карѹтъ, мае быти старшини двоако и троако каранъ, большего во томълении достоннѣ чести ради. А котрыи бы брат былъ каранъ сѣдѣнем или виною, маеть по каръности заразъ перепросити того кому былъ провинилъ, да не заидеть солънце во гнѣвъ вашемъ¹¹. А кто бы не втдалъ вины братское порѹкѹ не втходачи, мае поставити два браты до другое схожки. А сѹдитиса мае радячиса восполь так старшихъ такъ молодъшихъ, и такъ молодшии всѣ позволяютъ, такъ старъшини мают сказовати. Которыи бы брат яковую справѹ мелъ, а не ѹмелъ бы свое речн справити, вольно емѹ взяти двоѹ братовъ на пораду и на помочъ. Вшелакаа справа братская не мае быти выношена дален вт порога дому братского а на кого бы досведъчено двема, мае быти каранъ сидѣнам и безъмѣномъ воскѹ. А кто бы гордѣлъ церковнымъ братскимъ сѹдомъ, такъ преслѹшникъ церкви сѹдитсѹ, а естансѹ того не каеть до четвертое недѣли, то такъ поганецъ и явногрѣшникъ вт церкви втлѹчитсѹ по Христову ева[н]г[е]лію и свещеникъ мае его в церкви перед всѣми вбличити вт церкви втлѹчити. А кто бы посполитовалъ с тыми втлѹчеными посполѹ с ними вѹсѹдитсѹ. Всякого брата безчинно ходяща втрицаетсѹ, да посрамитсѹ и неако врага имѣите его, но наказѹюще такоже брата. И аще нѣкин брат именѹетъ бѹдетъ блѹдникъ или лихонимецъ, или идолослѹжителъ, или пианица, или драпежникъ, с таковыми ниже ясти. Всяка неѹгодная мнѣ истревѣте вт себе рече Господь¹². А естли з допѹщения Б[о]жия бѹдет на брата яковыи ѹпадокъ или немочъ, а не мѣлъ бы достаткѹ, мають емѹ братіа помагати братскими пѣназми и в немочи призирати. А котрому бы братѹ помагали в напастех, в вѣдах, в недостаткахъ пожинаючи емѹ пѣназми, не мают вт нѹхъ лихвити, а позычати мают не на заховане смотрячи ани тым, которые хотѹтъ быти богатъшини, але котории болюшии недостатъки терѣпѹтъ з допѹщения Божего. А которыи бы брат христьянскии престаивилъсѹ с того свѣта, мают его вси братіа впровадити ко гробѹ, к той церкви, которон былъ парафѣи или мѣстѣ, и свѣча братская мае быти в церкѹви, и тежъ свѣчи братскии мають быти кѹ втпроваженью тѣла мертвого до гробѹ. А кгда бѹдетъ братство знаменнемъ вбсылано в четыре недѣли или такъ потреба прилѹчитъсѹ или на погребѣ, не схочеть ли принити которыи за тѹдностями своимии пыльными, маетьсѹ вповѣсти передъ старшимъ братомъ. А естли бы досвѣдъченъ, ижъ не былъ затѹдненъ, мае быти каранъ фѹнтномъ воскѹ. К тому тежъ кождыи брат маеть ѹписати в помянникъ имя втца своего и матере и всѣхъ сродникъ своихъ престаившисѹ. А свещеникъ сеа церкви ѹспения Пречистыа Матере Божия маеть читати помянникъ братскии по ѹтрени и по вечерни во днии паматныи и в великии постъ по

ўставу церковному. А на кождыи рокъ маєт быти двѣ литургии за все братѣство, заздоровѣнаа и паматѣнаа и ўбогихъ по силѣ надѣлѣти.

Сего ради мы Иѡакимъ Божию милостию патріархъ Великия Антіохіи посланныи ѡ соборѣ патріарховѣ, моцѣ Б[о]жиею повелѣваемъ хранити сїа преданїа нераззорне вѣчѣне и даемъ моцѣ сему братѣству церковному ѡвеличати противныа законѣ христовѣ и вѣское беззачинїе ѡт церкви ѡтлѣчати. А если которого брата ѡтлѣчатъ ѡт церкви през священника своего, того протопопѣ и еп[ис]к[оп]ѣ неблагословѣати маютъ до того часу, ажъ сїа братѣству покоритъ. А если бы гдѣ при мѣстѣ сѣмъ, при которои церкви видѣли или слышали въ инѣшомъ которомъ братѣствѣ не по законѣ живущихъ или мирскихъ, или духовныхъ протопопѣ или попа, или дїакона или ѡт причетникъ, маютъ ихъ ўпомянати словомъ или писаниемъ ѡбѣсылати. Аще же ѡбращѣтсѣа противѣлющїеа истинѣ, еже в законѣ, ѡгласити ихъ маютъ епископѣ. Аще же и епископъ спротивитсѣа законѣ истинѣ и не по правиломъ светыхъ апостолъ и светыхъ ѡтецъ строѣще церковь, разѣвращающе праведныхъ в неправдѣ, подѣкрѣплающе рѣки беззаконникомъ, таковому епископѣ спротивитсѣа вѣсѣмъ, ѣко врагѣ истинѣны. А если бы ѡскарженъ былъ епископѣ которои з братства, не повиненъ самъ єдинъ справѣтсѣа, ажъ с нимъ братѣство станетъ, и вѣсполъ при епископѣ братѣа вынандовати маютъ вины ѡскарженїа и сѣдитсѣа по правиломъ светыхъ ѡтецъ. А еслибы тежъ и в другихъ мѣстѣхъ знали и слышали поповъ безчинниковъ или мирскихъ людеи и тыхъ повинни христїа[н]ски ўпомянати писаниемъ, и ѡтвѣтѣ ѡт нихъ жадати, аще ли ѡбращѣтсѣа противни и несмирѣющїеа епископѣ ихъ ѡповѣдати. И теж если бы гдѣ в которомъ колѣвекѣ мѣстѣ было братѣство, а не справовалибысѣа водлѣ права сего церковного братѣского, которое мы перѣшее въ Львовѣ старѣишинѣство законѣне подаемъ. И да неспротивѣлютсѣа єму никтоже, ниже ѡтпирѣетъ давными братствы несоверѣшено ѡтъ неконихъ епископъ ўставлеными. Повелѣваемъ же да сему братѣству лвовѣскому вси повсюдо повинѣтсѣа. И тежъ кождое мѣсто маючи в сѣбѣ сїе законѣное братѣство повинни вѣдати в мѣстѣ своемъ и по ѡколничныхъ мѣстѣхъ и селѣхъ, ѣкѣ поповъ, ѣкѣ мирскихъ людеи житїе и вѣское беззаконїе в нихъ выдачи, не таити, но епископѣ своему ѡповѣдати. А если бы попъ видѣнъ бывѣ в корчмѣ в пїанѣствѣ пребываючи маетъ быти ѡсвѣдченъ двѣма чловеки христїанскими и епископѣ ѡповѣсти. А если бы былъ которои попъ чаровникъ или ворожитъ книжныи, или ворожкѣ и волшебницѣ, або чаровницѣ при церькви держалъ, или в мѣстѣ или в селѣ или бы самъ до ворожокъ ходилъ, или кого посылалъ или лихѣу давалъ, или дѣвцѣ хѣатанѣи шлюбѣ давалъ или двоженецъ или блѣдникъ, на такового маютъ быти свѣдѣки два или три и ѡповѣдати єго епископѣ да приметъ сѣдъ по правиломъ светыхъ ѡтецъ. А если бы в которомъ мѣстѣ или в селѣ бѣдетъ чаровница, или ворожка съ сѣды дїаволѣскаа или волѣшееница, которыхъ досвѣдѣчїи ѡповѣсти братѣству и епископѣ, да истребитсѣа ѡт церькве. И тыхъ, которые дїаволомъ прелѣстїишесѣа до чаровницъ и до ворожокъ ходѣтъ и пїаницъ и лихѣарѣвъ ѡтлѣчѣтсѣа; не точїю ѡ, ниже сїа творѣтъ, но и которои волю дѣютъ творѣщимъ, достонїи смерти сѣтъ. Вѣстѣи, ѣко неправедници ц[а]р[ст]вїа Б[о]жїа ненаслѣдѣтъ¹³, да ѡтсѣпїтъ ѡт неправды вѣакъ именѣтанъ и мѣа Господнѣ¹⁴. Понеже самъ Господъ нашъ Исѣсъ Христосъ на страшномъ сѣдѣ предъ всѣми речетъ: ѡтїдѣте ѡт мене вси дѣлающи беззаконїе ѣко николиже знахъ вас¹⁵. Повелѣваемъ вѣакому станѣ людемъ христїанскимъ сѣдѣчїи до священника или в братѣствѣ: почитѣте свѣтѣа книги вѣтѣхаго и нового закона по светыхъ ѡтецъ преданїю, или сошѣдшесѣа любовїю не в пїанѣствении домѣ до которог[о] брата не въ пїанѣство, но во славѣ Божию глаголюще сѣбѣ во пѣсалѣмѣхъ и пѣнїихъ и пѣснѣхъ духовныхъ воспѣвающе и поюще во серѣцѣхъ

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.72, арк.1. Папір: 31,8x20,9 см. Написи: “Intercessia y blogoslawie[n]stwo oysa patriarchi Antiocheyskiego bractwu Lwowskiemu na erigowanie shkoly, drukarnie y murowanie cerkwie, anno 1586, die 15 Ianuarii” (XVI); “Ioachimi patriarchae privilegium pro typographia, scholaque, anno 1586, die 15 Ianuarii” (XVII). Печатка відсутня, на папері залишилися фрагменти зеленого воску.

Другий ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.72, арк.2. Папір: 31,8x20,9 см. Написи: “**Па м[н]л[о]стнию Ивакима**” (XVI); “Literae comendativae patriarchae Antiochene Ioachimi ad populum pro elaemozina in edificationem ecclesiae de confraternitatis” (XVII). Печатка відсутня, на папері залишилися фрагменти зеленого воску.

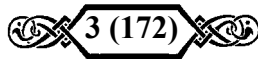
Опубл.: АЗР, III, с.301-302; Юбилейное издание, №LXXXIV; MCS, p.119-120; Памятники, III, с.11-12; Першодрукар, с.82-83.

вакимъ Б[о]жиею м[н]л[о]стнию патрнархъ Великиа Антиохиа и Киликиа, Иверниа,
 Вирниа и по всемѹ востоку с[о]ланца. Превсвещеннымъ и в Бозе велебнымъ
 аръхипископомъ и епископомъ, честным архимандритом, игуменом,
 протопопомъ, священникомъ и всемѹ причѣтѹ церковномѹ, ясне велможным
 ихъ м[н]л[о]стиямъ князятю, паномъ воеводам и каштеланомъ, старостам,
 зацне урожоным паном подстаростимъ и всакому вриадѹ належачомѹ, такъже
 всемѹ станѹ рыцарскому, славетнымъ паномъ вонтомъ, буръмистромъ, радцамъ и
 всѣмъ повсюдѹ православнымъ христіаномъ. **В**знаимѹемъ симъ нашимъ листомъ,
 ижъ ве Львовѣ в мѣсте христіанъскаа церковъ хочетъ строениемъ поновлатиса, то
 естъ наукою писма светого и хотятъ с помощью Б[о]жею панове мещане лвовские школу
 закладати для наученѣа дѣтемъ христіанъскимъ вшеакого станѹ, которые бы мѣли
 учитиса писма светого грецъкого и словенъского, да не бѹдетъ родъ ихъ христіанъскіи
 аки безсловесенъ ненаученіа ради. **И** тежъ купили друкарню писма словенского и греческого,
 кѹ тонже школе потребнѹю, в полътори тисачи золотыхъ заставленѹю, и тежъ церъковъ
 хотятъ мѹровати новѹю и домъ на школу, и домъ на друкарню, и домъ на шѣпиталъ,
 просто все поновлаючи законъное строение. Протожъ тѹю справѹ до вѣдомости вашихъ
 м[н]л[о]стенъ всѣмъ доносимъ, вдаючиса с покоръною прозьбою до ласки вашеѹ м[н]л[о]с
 тен, благочестивыхъ и христолюбивыхъ православныхъ христіанъ, простачи ѡ вспоможене
 богоугоднохъ сихъ дѣлъ для розъмноженіа хвалы Бога, во Троици единого, и ко вашей
 посполитон потребѣ вамъ и дѣтемъ вашим, понеже ненаученіа ради ѹмалѣсте всѣхъ
 благъ. Небреженіа ради закона Божиа забылъ еси закона Бога твоего, забѹдѹ тебе и
 азъ – рече Господъ²: Испытанте, рече, писаніа, да поживете богоугодно ѡ Христвѣ Исѹсе,
 Г[оспо]де нашемъ. Благословеніе б[о]жие и благодатъ светого Дѹха бѹди со всеми вами и
 благословеніе Ивакима патрнархъа Великиа Антътиохиа, аминь. Писанъ ве Львовѣ м[е]ста
 ц[а] ген[вар]а I, року Бож[е]го αφπζ.

Ἰωακείμος ἐλέφ θεοῦ πατριάρχης τῆς μεγάλης Ἀντιωχίας καὶ πάσης Ἀνατολῆς.

¹ Датування подано за старим стилем, за новим стилем – 25 січня 1586 р.

² Пор.: Осія 4, 6.

1587 р., грудня 2¹, Константинополь

Константинопольський патріарх Ієремія підтверджує Львівське Успенське братство, нещодавно встановлене антіохійським патріархом Йоакимом

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, спр.90. Пергамент 65,3х51,4 см. Текст з трьох боків обрамлений різнокольоровим рослинним орнаментом; у лівому куті вписаний в арку хрест, зверху над яким напис **ІНЦІ**, по боках **ІГ ХГ** та **НИ КА**. Написи: “**Г[вятѣи]ш[а]го патріархѣ Ієремѣя констанѣтинопольского потверження на школу и дръкарню**” (XVI) “Datum anno 1588, die 1 Decembris, Constantinopoli, 1588” (XVIII); “Privilegium confraternitatem providendarum, necessitatum, viduarum, orphanorum, pauperum, infirmorum et advenarum in ecclesia Leopolitana ritus Graeci sub titulo Assumptionis in caelum beatissimae Mariae virginis fundatam confirmans” (XVIII). На шовковому синьо-червоному шнурку залишки дерев’яної коробки, в якій знаходилася печатка.

Факсим.: MCS, Дод. №2.

Коп.: ЛІМ. – №135 (Альбом), с.49-51-53.

Опубл.: Diplomata, p.35-38.

Переклади: ЦДІАУЛ. – Ф.129, спр.90, арк.2-2зв.; ЛІМ. – №135 (Альбом), с.50-52-54; Памятники, III, с.14-16; Временник, 1869, с.122-124; Акты, с.110-112; Diplomata, p.35-38 (церковнослов’янська мова); ЦДІАУЛ. - Ф.129, спр.90, арк.4-5; Diplomata, p.93-95 (польська мова).

Регести: MCS, p.151; Каталог №708.

† Ἰερεμίας ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμένικος πατριάρχης.

† Τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ εὐαγγελίοις λέγοντος, ἐὰν ἄγ απάτε με τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε, καὶ ἄλιν, γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν οἰκτίρμων ἐστὶ, καὶ ἔτι αὐθις, ἐν τούτῳ γνώσοναι πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἴστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις ἴδιον πάντως καὶ ἔπγον τῆς τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶ ν ἐστὶ παραφυλακῆς καὶ τηρήσεως, καὶ τῆς θεουργου αὐτοῦ ἀγάπης, τό τε προνοεῖσθαι καὶ φροντίζειν τοὺς εὐποροῦντας τῶν εὐσεβῶν τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς χρείας τῶν ὑποδεεσέρων καὶ πενομένων ὁμοπίστων ἀδελφῶν, καὶ πάντα πράττειν ὁλοψύχως καὶ ἀπαραιτήτως, ὅ σα καὶ μᾶλλον εἰς ψυχικὴν ὠφέλειαν συντελεῖ, καὶ ψυχὴν οἶδε τρέφειν καὶ τέλειον ἀπεργάζεσθαι τὸν ἄνθρωπον τοῦ γὰρ ἄνθρωπον διττοῦ ὄντος, ἐκ ψυχῆς δηλονότι καὶ σώματος, καλὴ μὲν καὶ χριστομίμητος πέφυκε καὶ τῶν σωμάτων ἡ θεραπεία τῶν ἐνδεῶς ἐχόντων καὶ ἀποροῦντων τῶν χρειδῶν, τοῦ κυρίου καὶ περὶ τούτου λέγοντος, ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με, γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με, ξένος ἦμην, καὶ συνηγ ἄγετέ με, ἀσθενὴς ἡ ἐν φυλακῇ, καὶ ἐπεσκέψασθέ με, καλλίων δὲ τούτων θεῖος λόγος, ᾧ μό νῳ τρέφονται ψυχαὶ καὶ ποτίζονται κατὰ τὸν πολὺν ἐν θεολογίᾳ τὸν μέγαν Γρηγόριον. τοῦτ ο γὰρ εἰδὼς καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Παῦλος Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε, σὺ δε μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπισιώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. εἰ τοίνυν τὰ ἱερὰ γρ ἄμματα σοφίσαι δόνανται καὶ σώσαι τὸν ἄνθρωπον, ταῦτα δὲ οὐκ ἀναγνώσεται τις χωρὶς τ ῆς παιδιόθεν σπουδῆς, τοῦτο δὲ πάλιν οὐκ ἂν τελεσθεῖ μὴ χωρηγούντων τῶν φιλοχρίστων πλουσίων, μηδὲ τελούντων, ἐξ ὧν παρὰ θεοῦ ἔλαβον, διδασκάλοις καὶ πενομένοις, τῶν μαθη

τῶν, ὁ δὴ καὶ Χρέος ἐστὶν ἀπαραίτητον καὶ ὀφειλόμενον, τοῦ κυρίου καὶ περὶ τούτον εἶπον
τος, παντὶ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ καὶ ἀπαιτηθήσεται. ἐπειδὴ καὶ οἱ κατὰ τὴν θεοφύλακτου πο
λιτείαν Λεόβι εὐσεβέστατοι ἄρχοντες καὶ κτίτορες τοῦ ἐκεῖ σεβασμιωτάτου ναοῦ, τῆς πανυ
περάγνου δεσποίνης ἡμῶν καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ θεοτόκου τῆς κοιμήσεως λίαν κα
λῶς τε καὶ θεαρέστως τὰ περὶ πάντων τούτων οἰκονομήσαντες, νεύσει θεοῦ τοῦ ἐν τριάδι π
ροσκυνουμένου, ἠθέλησαν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τὴν ἣν ἔχουσι πρὸς κύριον ἀγάπην ἐκφανί
σαι καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἔρωτα, κἀντεῦθεν ἐπενόησαν ἀδελφίτητα ἡτο
ι συντέλειαν καὶ θεόφιλον δόσιν εἰς ψυχικὴν ὁμοῦ τε καὶ σωματικὴν ὠφέλειαν καὶ περίθα
λψιν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ πτωχῶν, ἀσθενῶν τε ὡσαύτως καὶ τῶν ἀπὸ ξένης, καὶ ἔτι μάλ
ιστα εἰς σύστασιν καὶ ἀπαρασάλευτον διαμονὴν διδασκαλείον ἐπωφελοῦς, καὶ τῶν ἐν αὐτ
ῷ διδασκάλων τε καὶ διδασκομένων, εἰς αὕξησιν σοφίας καὶ παιδείας καὶ δόξαν θεοῦ, ἃ π
άντα σωματικῶς εὐπεθεῖς ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἀντιοχείας κύρ Ἰωακὴμ διὰ γραφῆς αὐ
τοῦ εβεβαίωσεν, ἐζήτησαν δὲ οἱ ῥηφέντες φιλόχριστοι ἄρχοντες καὶ παρ' ἡμῶν βεβαιωθῆναι
τὰ ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ ὡς κεῖνται, ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αἵτησιν αὐτῶν ἀποδεξαμένη ὡς εὖ
λογου καὶ φίλῃν θεῷ, πρῶτον μὲν αὐτοῖς ἐπέυχεται δοθῆναι παρὰ θεοῦ χάριν, εἰρήνην καὶ
ἔλεος, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν, ὡς οἰκονόμοις καὶ δούλοις ἀγαθοῖς καὶ πιστοῖς τοῦ
κυρίου. εἰθ' οὕτω γράφουσα ἀποφαίνεται καὶ διορίζεται ἐν ἀγίῳ πνεύματι, εἶναι καὶ διαμέ
νειν ἀπαρασάλευτον καὶ ἀδιάσειστον εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα τὴν ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ ἐ
μφερομένην οἰκονομίαν καὶ θεοφιλὴ ἀδελφότητα καὶ οἰκονομίαν τηρηθησομένων καὶ πάντω
ν μὲν τῶν ἄλλων βεβαίων καὶ ἀμεταποιήτων, μάλιστα δὲ τοῦ διδασκαλείου καὶ τοῦ τύπου,
ὡς ψυχωφελῶν καὶ σωτηριωδῶν. καὶ γὰρ ὅστις ἂν τῶν ἀπάντων φανείη καταλύων αὐτά, ὡς
ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καὶ φθονερὸς καὶ μισόκαλος ἔστω ἀφορισμένος ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ζωοπο
ιοῦ καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τριάδος, τοῦ ἐνδὸς τῇ φύσει θεοῦ ἡμῶν, καὶ κατηραμένος,
καὶ ἀσυνχώρητος, καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον, καὶ ἔχοι τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ
ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλεια
ν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν σεγιλλωδὲς γράμμα. κατὰ ,ζζς^{ον}, μενὶ δεκεμβρίῳ Β^α, ἰνδικτιῶνος α.
† Ἱερεμίας ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκοῦμεν
ικὸς πατριάρχης.

Μιχαῖλο ἀρχιεπισκοπῇ μιτροπολιτῇ κиевскии и галицкии и всея Р҃сси р҃гкаю власнаю.

Μελентин Χρεβтович епископ володимерскии и берестенскии архимандритъ киевскии
печерскии власною р҃дкою.

Кирил Терлецкии Божю милостію смиренныи епископ л҃вцкии и вострогскии власною
р҃дкою.

Λεωντίν Πολιцикин епископъ т҃гровскыи и пинскыи, архимандритъ л҃вщинскыи р҃гка
власнаѣ.

Девонисин Збир҃нскии епископъ холмскии и белскии власнаѣ р҃гка.

(Τογочасний переклад²)

[и]лостію Божією Іеремѣѣ архієп[и]ск[о]пѣ Константинополѣ града новаго Рима
и вселенскіи патріарх.

Господу нашему Іс[у]с[у] Хри[ст]у въ св[ѣ]щенномѣ его е[в]ан[г]еліи гл[а]голющъ,
аще любите мѧ, заповѣди моя соблюдіте. И пакы вѣдѣти вѣо щедры, тако вѣ[ѣ]
ць вашъ невесныи щедрѣ естъ³. И еще пакы, въ сем разг҃мѣють вси, тако мои

ученицы есте, аще любов имате во другъ другѣ. Своиственно всяко дѣло б[о]жественныхъ его заповѣди есть съхраненіа и соблюденіа и бл[а]годѣтелныа его любве, тожъ проразумѣвати и пещиса бл[а]гоумѣющи бл[а]гоче[с]тивыхъ попеченіа и потребы под ѹтверженныхъ же и похвалныхъ едино вѣрныхъ братіи и вса дѣлати все д[у]шно и безпорочно, елико и наипаче въ дүшевні ползү совершаетъ и д[у]шү тажъ питати и совершенна содѣлати ч[е]л[овѣ]ка. Двосүщна бо ч[е]л[овѣ]ка ѡт д[у]ша гавлаа и тѣла, нарицати ѹбо и хр[и]стостонменита ѡбыче и телесъ исцѣленіа, во потребу имүщихъ и недоумѣющихъ потребъ пүтин, Г[о]с[по]да ѡ семъ г[ла]голаща, възалкахъ и дасте ми части, вожадахъ и напоисте мя, нагъ и одѣасте мя, странен быхъ и воведосте мя, немощен и во темницы и посетисте мя⁴. Добрыхъ же конецъ и б[о]жественнѣиша слово имѣже единѣмъ питаютсѧ д[у]ши и напаютсѧ по мнозѣ во б[о]гословіи великого Григоріа⁵. Сіе ѹбо вѣда и самъ блаженный Павелъ ко Тимофѣю пиша г[ла]голетъ, ты же пребываи в нихъ же научилсѧ еси и ѹвѣриша вѣдин ѡт кого научилсѧ еси и тако из млада св[ѣ]щеннаа писаніа үмѣши, могуща тѧ үмудрити во спасеніе вѣрою о Христѣ Ісусѣ. И сіа ѹбо св[ѣ]щеннаа писаніа үмудрити могутъ и спасти человека. Сіаже неразүмѣсте кто кромѣ ѡтнюдъ наказателнаго тцаніа, паки ниже сіе совершаетъ неподобующихъ хр[и]столюбивыхъ богатествъ, ниже совершающихъ ихъ же ѡт Б[о]га приаши, үчителемъ и похвалнымъ ѡт учениковъ. Тожъ потребно есть неповинно и должно Г[о]сп[од]у да о семъ рекүща. Всякомү емүже дастсѧ много, много и возыщется⁶. Понеже и б[о]гохранимаго гражданства Авова бл[а]гочестивіи панове и ктитори тамошняго честнаго храма все пресв[ѣ]тыа владычицы наша Б[о]городици и присно дѣвы М[ар]іа Ṳспеніа еѧ, зѣло добрѣже и б[о]гоүгодно ѡ всѣхъ сихъ үстраняюще маніемъ Б[о]га во Троицы покланяемаго восхотѣша ради дѣлъ своихъ любовъ юже имѣють ко Г[о]сп[од]у гавити и ко исполненію заповѣди его желающе і исправити прехвалнаго братства или совершеніа и дати б[о]голюбезнымъ во д[у]шевні же вкупѣ и телеснүю ползү, ѡ промышленію вдовъ и сиротъ и ѹбогихъ, немощныхъ же, тажъ и ѡ странно прилежанію и наипаче же составиша шпиталь и неподвижнү обітель үчилища в ползү и въ семъ үчителенъ же и үчащихсѧ, во возраст премүдрости наказаніа и славы Б[о]жіа. Въсѧ сіа телеснѣ обрѣтъ св[ѣ]тѣиши патріархъ Антиохинскіи кірь Іоакимъ⁷ и писаніемъ его извѣстихсѧ, молиша же үтверждающесѧ хр[и]столюбивіи панове и ѡт нас үтвердитсѧ въ писанію семъ, тако же ѹбо и смиреніе наше молбү ихъ приемши, тако бл[а]гословенү и любезнү Б[о]гү. Первѣе ѹбо силмъ молимсѧ датисѧ ѡт Б[о]га бл[а]годат, міръ и м[и]л[ос]ть, по семъ въ невесныхъ ц[ар]ствовати, тако стронтелемъ и рабомъ бл[а]гымъ и вѣрнымъ Г[о]сп[од]ѣви. Се тако списавши гавлаеть и повелѣваетсѧ въ св[ѣ]тѣмъ д[у]сѣ быти и пребывати неподвижно и нераздрүшно и во прочихъ въ вса вѣкы, таже во писаніи семъ принесеннѣмъ строеніа и б[о]голюбезнаго братства и единомыслиа, съблюдаемыхъ и всѣхъ ѹбо иныхъ извѣстныхъ и не сотворенныхъ. Наипаче үчилища и дүкарни, тако д[у]ше полезныхъ и спасеныхъ пүти. И аще ли ѹбо ѡт сихъ всѣхъ гавитсѧ расѣтлѣваа снѧ, тако врагъ Б[о]жій и үбница и ненавистникъ добрү, да бүдетъ ѡтлүченъ ѡт св[ѣ]тыа и живоначалныа и единосүщныа и неразделимыа Троица единая во естествѣ Б[о]га нашего и проклатъ и непрощен и самъ по см[е]рти да имѣетъ клятвү трехсотъ и ѡсемъ на десѧти б[о]гоносныхъ ѡт[е]цъ, иже во Никен⁸ и прочихъ. Б[о]гъ же во семъ үтверженіе да бүдетъ и извѣстіе писаніа сего үтверженіе. Писанъ в лѣто ѡт създаніа мирү ЗЧС, м[ѣ]ста҃ца декемвръіа А.

Іереміа м[и]л[ос]тию Б[о]жиею архиепископъ Константинополя новаго Рима и вселенскіи патріархъ.

¹ Датування подано за старим стилем, за новим стилем – 12 грудня 1587 р.

² Друкується за тогочасною копією, див.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, спр.90, арк.2-2зв.

³ Пор.: Лука 6, 36.

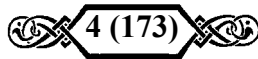
⁴ Матей 25, 42-43.

⁵ Григорій Богослов Назіанзин (бл. 330 – бл. 390 рр.) – один з Отців церкви, видатний представник патристики, автор теологічних творів з обґрунтуванням християнського догмату про Трійцю та спрямованих проти ересі аріанства.

⁶ Лука 12, 48.

⁷ З цього фрагмента можна зробити висновок про давніше існування школи та шпиталю братства (див.: Ісасвич Я. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI-XVIII ст. – К., 1966. – С.34, 129).

⁸ Мається на увазі Перший Вселенський собор, що проходив у Нікеї в 325 р.

1589 р., листопад (без дня), (Кам'янець-Подільський)

Константинопольський патріарх Ієремія на прохання львівських братчиків подає в дев'яти статтях положення, за якими має регулюватися діяльність Львівського Успенського братства

Коп.: ЛІМ, №135 (Альбом), с.58-60-62-64.

Опубл.: Diplomata, p.62-67.

Переклади: ЛІМ, №135 (Альбом), с.57-59-61-63; ЦДІАУЛ. – Ф.129, спр.121, арк.1-2зв.; Памятники, III, с.16-19; Временник, 1869, с.124-127; Акты, с.112-115; Diplomata, p.62-67 (церковнослов'янська мова); ЦДІАУЛ. – Ф.129, спр.121, арк.3-4зв.; арк.5-6зв.; Diplomata, p.98-102 (польська мова).

Регест: MCS, p.207.

Ἰερεμίας ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐπειδὴ ἡ μετριότης ἡμῶν πρότερον ἐπεβαίωσεν τὴν ἐν Λεοβία ἀδελφότητα τῆς κοιμῆσεως τῆς θεοτόκου διὰ σιγιλίοδους ἀάτης γράμματος, πῶς δεῖ διάγειν τὰ τῆς ἀδελφότητος, νῦν δὲ παραγενόμενοι σωματικῶς καὶ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Λεχίας οὐκ ἀπήλθομεν εἰς Λεοβίαν διὰ τὴν νόσον τὴν εὕρισκομένην ἐν αὐτῇ παρεγένοντο πρὸς αὐτὴν τινες ἐκ τῆς εἰρημένης ἀδελφότητος, παρακαλέσαντες αὐτὴν διασαφηνίσαι καὶ πλέον φανερώς δοῦναι αὐτοῖς πάντα, ὅσα δεῖ τὴν ἀδελφότητα ἔχειν, καὶ μὴ ἀμυδρῶς, ὥς πρότερον, ἡ αὖν μετριότης ἡμῶν ἰδοῦσα τὴν αἵτησιν εὖλογον ἐξέδοτο αὐτοῖς τὸν παρόντα τύπον εἰς κεφάλαια ῥητά, ἅπερ εἰσὶ ταῦτα.

α-ον μὲν ἀποφαίνειται καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται πνεύματι ἡ μετριότης ἡμῶν εἶναι καὶ διαμένειν τὴν ἐν Λεοβία ἀδελφότητα τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀνενόχλητον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, παρὰ μηδενὸς τῶν κατὰ καιροὺς εὕρισκομένων ἐπισκόπων τε καὶ ἀρχόντων, ἢ καὶ ἱερέων καὶ λαϊκῶν, ἐν ἐπιτιμίῳ ἀσυγγνώστῳ καὶ ἀφορισμῷ ἁλύτῳ καὶ αἰωνίῳ. φησὶ γὰρ ὁ κύριος, ὅς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μόλος ὀνικὸς ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. καὶ πάλιν, ὅπου γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, πολλῶ μᾶλλον, ὅπου εἰσὶ τριάκοντα καὶ ἑξήκοντα ἢ καὶ πλείονες.

β-ον, μη εἶναι ἕτερον διδασκαλεῖον κοινὸν ἐντὸς τοῦ Λεοβίου, ἐκτὸς ἐνὸς καὶ μόνου διδασκαλείου τῆς ἀδελφότητος τῆς κοιμήσεως τῆς θεοτόκου, καὶ ἐν ἐκείνῳ καὶ μόνῳ διδασκεσθαι τοὺς παῖδας τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα σλοβαϊκῶς τε καὶ ἑλληνικῶς παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς εὐρίσκομένων ἐναρέτων καὶ εὐλαβῶν διδασκάλων. εἰ δέ τις καταμόνας ἔχει διδασκαλὸν εἰς τὸ διδάσκειν μόνον τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας, ἐχέτω, οὐ μὴν καὶ ἐν ἄλλοις. Ὅμοίως δὲ καὶ ἕκαστος τῶν ἱερέων μανθανέτω ἕνα ἢ δύο παῖδας εἰς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, εἰ βούλεται, καὶ μὴ πλείους εἰς καταφρόνησιν καὶ ἐμπόδιον τοῦ κοινοῦ φροντιστηρίου.

γ-ον, ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς κοιμήσεως τῆς θεοτόκου χαλκοτυπεῖν ἀκωλύτως τὰς ἱεράς καὶ ἐκκλησιαστικὰς βιβλούς ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πολλῆς σκέψεως οὐ μόνον πνευματικὰς, ψαλτήρια, ἀποστόλους, μηναῖα τε καὶ τριῶδια, εὐχολόγια, συναξάρια, εὐαγγέλια, μεταφραστὰς, πανηγυρικά, χρονικά, καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῶν θεολόγων τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ διδασκαλείου χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα, τοῦτέστι, γραμματικά, ποιητικά, ῥητορικά καὶ φιλοσοφικά.

δ-ον, ἵνα παρέχῃ καὶ μερικὴν βοήθειαν τοὺς ἐνδεεῖς παῖδας βουλομένους σπουδάζειν τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ μὴ εὐποροῦντας. ὁμοίως καὶ πάντας τοὺς φιλοχρίστους καὶ φιλοπτόχους Χριστιανούς βοηθεῖν. αὐτοῖς, ἐξ ὧν ὁ θεὸς αὐτοὺς ἐδωρήσατο, διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀγάπην καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις.

ε-ον, ἵνα καὶ τὸν ἱερέα, ὃν ἂν ἐκλέξωσι οἱ ἀδελφοὶ ἱερουργεῖν ἐν τῷ θείῳ ναῷ τῆς κοιμήσεως τῆς θεοτόκου, τοῦτου καὶ ὁ νῦν θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Λεοβίου καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κατὰ καροὺς ἐπίσκοποι παρέχουν αὐτοῖς, χωρὶς τινος προφάσεως ἢ ἀντιλογίας.

ς-ον, ἵνα, ὅταν ὁ ἱερεὺς τῆς κοιμήσεως οὐ πολετεύηται ἐν σωφροσύνῃ καὶ ἀρετῇ, ὥς χρὴ τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ σχολάζει ἐν ἀκαταστασίᾳ καὶ μέθῃ, ἀμελεῖ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησίας, ἔχωσιν ἄδειαν ἐξῶσαι αὐτὸν τῆς ἐφημερίας, καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ εἰσάξει, ὃν ἂν ἐκλέξωσι, ὥς εἶπται μετὰ συγγνώμης καὶ τοῦ κατὰ τόπου ἀρχιερέως.

ζ-ον, ἵνα, ὅταν τις τῶν ἀδελφῶν οὐ πολιτεύηται κατὰ τὴν κοινὴν τάξιν καὶ ὁμόνοιαν τῆς ἀδελφότητος, ἀλλ' ἐναντία φρονῶν κατ' αὐτὸν καὶ προξενῶν σκάνδαλα καθ' ἑκάστην μετὰ τῶν ἀδελφῶν οὐ παύηται, ὅταν χωρισῶσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐκ τῆς κοινῆς ἀδελφότητος πρὸς σωφρονισμόν, τότε καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τόπου ἐκδιωκέτω τὸν τοιοῦτον ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἀπειθὴ καὶ παρήκοον τῆς ἀδελφότητος, ἕως οὗ παιδευθῇ.

η-ον, ἵνα, ὅταν τις ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς κοιμήσεως τῆς θεοτόκου εἴτε ἄρχων εἴτε πτωχὸς ἀποθάνῃ, ὀφείλουσιν ἀπαραιτήτως οἱ ἀδελφοὶ σχολάζειν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ ἀπερχεσθαι εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ ἀδελφοῦ, προοδοποιεῖν αὐτὸν μετὰ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων ἕως τοῦ τάφου. ὅστις δὲ καταφρονήσῃ τοῦ ἀδελφὸν ἐκεῖνον καὶ μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ, πληρεῖν τὴν ἀδελφότητα ἀπαραιτήτως γρῶσια κ'.

θ-ον, ἵνα ὅταν τις ἐκ τῆς ἀδελφότητος συκοφαντηθῇ ἀδίκως, καὶ ἐν ἀσθενείᾳ περιπεσὼν καὶ μὴ εὐπορὸς, ὀφείλουσιν οἱ ἀδελφοὶ βοηθεῖν καὶ παρέχειν αὐτοῦ πάντα τὰ χρειώδη καὶ ἀναγκαῖα ἐκ τῆς κοινῆς συδοσίας. ἔτι δὲ καὶ ὅταν στείλωσι τὸ σημεῖον τῆς ἀδελφότητος πρὸς τινὰ τῶν ἀδελφῶν ἐλθεῖν, χρειὰς κατεπειγούσης τῆς ἀδελφότητος, ἐὰν ἀμελήσῃ καὶ μὴ ἔλθῃ εἰς τέσσαρας ἑβδομάδας, πληροῦν εἰς τὸ τῆς ἀδελφότητος γροσσοκομεῖον γρῶσια τέσσαρα. ἔτι ὅστις ὢν ἐντὸς τῆς πόλεως ἢ ὢν ἐκτος εἰσελεθεῖν βούλεται εἰς τὴν ἀδελφότητα, κἂν τε εὐγενὴς κἂν τε μὴ, ὀφείλει παρέχειν εἰς τὸ γροσσοκομεῖον γρῶσια 5. ὁμοίως καὶ ὁ ἔχων τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν μακρόθεν τῆς ἀδελφότητος καὶ μὴ δυνάμενος ἔρχεσθαι εἰς τὰς συνάξεις διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μήκος, πληροῦν καὶ αὐτὸς ἐξ γρῶσια. ἔτι οἱ ἀδελφοὶ ὀφεί

λουσι κατ' ἔτος ἐκλέγειν ἐκ τῆς ἀδελφότητος ἄνδρας τέσσαρας σώφρονας καὶ ἐναρέτους καὶ πιστοὺς εἰς τὸ ἐφορᾶν πάντα τὰ τῆς ἀδελφότητος τὰ χρειώδη τε καὶ συμφέροντα αὐτῇ. τὸ δὲ τῆς ἀδελφότητος γρῶσσοκομεῖον κρατεῖται ὁ κρείττων ὢν ἀδελφός. τὸ δὲ ἀνοικτάριον αὐτοῦ ἔστω ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἐλαχίστου. εἴτα μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔτους παρέχως ἰ παρρησίᾳ ἔμπροσθεν πάσης ἀδελφότητος λογαριασμὸν καθαρὸν τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου. πρὸς τούτοις προστέλλομεν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι μὴ ζητεῖν πλείονα τούτων, μηδὲ διακρίνειν τοὺς ἱερεῖς τε καὶ διακόνους καὶ τὰς λοιπὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ἐπεὶ ταῦτα πάντα μόνῳ τῷ κατὰ καιροὺς γνησίῳ ἐπισκόπῳ Λεοβίον, Γαλίτζης τε καὶ Καμενίτζης δέδοται ἰ παρὰ τε τῶν θείων νόμων καὶ ἱερῶν κανόνων, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ. Ὅστις δὲ τῶν ἀπάντων βουληθῇ παραλεῦσαι ταῦτα, ὡς κακοποιὸς καὶ φίλος τοῦ μισοκάλου διαβόλου καὶ ἐχθρὸς τοῦ Χριστοῦ ἔστω ἀφωρισμένος παρὰ πατρός, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος καὶ μετὰ θανάτου ἄλυστος, σὺν τούτοις δὲ ἐχέτω καὶ τὰς ἀράς τῶν τῇ θεοφύλῳ πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἰ τῶν λοιπῶν ἁγίων. ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ βεβαίωσιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ ἐπεδόθη τῇ ἀδελφότητι τῆς κοιμήσεως ὑπεραγίας θεοτόκου ἐν ἔτει Ἱζη ἰνδικτιῶνος γ. ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ.

Ἱερεμίας ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Кирил Терлецкiй Божiею мiлостiю смиренныи епископъ лѣцкiй и вострогскiй власною рѣкою.

Гѣдewнѣ Болoванѣ Б[о]жiею м[и]л[о]стiю смиренныи епископъ галицкiй, лвовѣскiй и Каменца подолскаго власною рѣкою.

(Тогочасний переклад¹)

еремiа м[и]лoстiю Б[о]жiею архиепископъ Кωνσταντiнoπoλiα нoвaгo Рима и вселенскiй патриархъ.

Понеже смирение н[а]ше первѣе yтвepдилисмы привилiемъ нашимъ во Лвовѣ Успенiа Пречистыа Богородица братство² по привилiйномъ его писанiю како подобаеъ жити братѣствy. Нынѣ же телесне вyдyчи намъ в королевствѣ полскомъ, не моглисмы прибыти до Лвова для морового повѣтрiа въ немъ вyдyчнoгo. И пришли до насъ нѣкiе отъ предреченнаго братѣства и моляще насъ изъяснити всiа имъ. Како подобаеъ братѣствy имѣти и не противно ничимъ же, такоже и первое и yбо смирение наше видѣвши моление ихъ вл[а]гослoвeнo, даемъ имъ настоящаго образа на главы реченное, таже сyтъ сiа:

Первое yбо завѣщаваеъся во с[в]iа[т]омъ Д[у]хѣ смирение наше быти братѣствy во Лвовѣ Успенiа Пресв[ѣ]т[а]тыа вл[а]д[и]м[и]р[и]чица нашеа Б[о]гoрoди]ца и присно Д[ѣ]вы Марiа неразрyшно и неподвижно во всiа вѣки и ниже отъ единого епископа по временехъ вбрѣтаемаго, епископовъ же и князеи и пановъ или св[ѣ]щ[е]нникoвъ или мирскихъ во запрещенiи непрощеномъ и втлyчeнiемъ неразрѣшнымъ во вѣкы. Рече во Г[о]спoдѣ: ниже аще кто соблазнитъ единого отъ малыхъ сихъ лyчше вы емy да oбѣситъ каменъ жерновъ на выю его и потопитъся во пyчинѣ морстей³. И пакы, и деже сyтъ собрани два или три во имя мое, тy есмъ посредаѣ ихъ. Колико вiащше и деже сyтъ тридесатъ или 3, или вiащше.

Второе же, не быти дрyгoмy yчилицy вшeмy в мѣстѣ Лвовѣ, кромѣ самого единого yчилица братского Успенiа Пречистыа Богородица и во ономъ толко самомъ yчити дѣтeи вл[а]гочестивыхъ и православныхъ христiанъ в[о]ж[е]ствeннаго и св[ѣ]щ[е]ннаго писаниа, словенскаго же и еллинскаго по времени вбрѣтаемыхъ двeрoдѣтелныхъ и вл[а]гочестивыхъ

даскалов. Аще же бѹдетъ мѣти кто даскала толко своихъ дѣтей бѹдетъ ему волно учити, но не иныхъ, такъ же и всакии ѿ священниковъ даучить единого или двухъ дѣтти для послугы, но не более ко уничижению и прешкодѣ ѿбщи школѣ.

Третье, мають волность братство Успенія Богородица друковати не возбранно св[а]щенныя книги ц[е]рковныя прилежно и з великимъ ѿпатренемъ, не токмо часословцы⁴, псалтыры⁵, апостолы⁶, миней⁷ и тревди⁸, тревники⁹, сина҃гары¹⁰, евангеліе, метафрасты¹¹, торжники¹², хроники си рѣчь, лѣтописцы, и прочаа книги б[о]гослововъ ц[е]ркви нашея Христовы, но училищу потребныи и нужныи си рѣчь, грамматикѹ, пѣитикѹ, реторикѹ и философію.

Четвертое, да подають частыя помощь въ потребу дѣтемъ хотѣющимъ учитиса св[а]щеннаго писанія нищимъ. Такъ же подобаетъ и всѣмъ христіанамъ и нищелюбивымъ христіаномъ помогати имъ ѿ своего іаже имъ б[о]гъ дарова любве ради Христовы во всѣхъ ц[е]рквахъ.

е-е св[а]щенника егоже изберець братство св[а]щеннодѣйствовати во божественней ц[е]ркви Успенія Богородица, сего нынѣшнии б[о]голюбезныи епископъ лвовскій и по немъ бѹдущіи епископи маеть имъ б[а]гословити кромѣ всакои вымовки и противности.

з-е, егдажъ онъ попъ Успенія Богородица не бѹдетъ жити в цѣломудрїи и добродѣтели іакожъ подобаетъ св[а]щенникомъ, но упражнятися во безчинїи и пїанствѣ, не радя ѿ послѣдованню ц[е]рковномъ, мають волю изверечи его ѿ чреды его и иного в мѣсто его увести, егожъ изверитъ братіа іакожъ речеса и з волею мѣста того архiereя.

з-е, аще кто ѿ братїи не бѹдетъ жити во единомыслию и з братѣствомъ, но противно мысла чинити соблазнѹ междѹ братїею и непрестанеть, таковаго да ѿтлѣчатъ его братїа ѿ общаго братѣства ко цѣломудрїю, тогда и епископъ изженеть таковаго и з церкви іако преслѹшника и непокориваго братствѹ дондеже да накажетсѧ.

и-е, да егда кто ѿ братїи Успенія Богородица, аще богатъ, аще и нищъ ѿмреть, должни сѹтъ не ѿтреченно братїа ѱразднѣвшисѧ ѿ дѣлъ своихъ ити на погребѣ брата провожати его со свѣщамъ и фїліамомъ даже до гроба. Аще же кто уничижитъ брата оного и не пондетъ на погребенїе его, маеть платити братствѹ К грошенъ неѿтреченно.

ѡ-е, да егда кто ѿ братїи оклеветанъ бѹдетъ неправедне или въ немощъ вопадын и не бѹдетъ мѣти чимъ живити, должни сѹтъ братїа запомагати и давати ему всѧкѹ потребѣ нужнаѧ ѿ общаго собранїа. Ёще же егда бѹдетъ посылаемо знаменїе братѣское къ нѣкимъ ѿ братїи егда потреба прилѹчитсѧ братствѹ и аще вознерадитъ и не приндетъ в чотыри недѣли, маеть заплатити до скриньки братѣскон чотыри грош[ен]. Ёще аще же кто мещанинъ или предмещанинъ хощетъ встѹпити в сїе братѣство, аще же ѿ благородныхъ или ѿ простыхъ долженъ дати до скриньки грош[ен] шесть. Такъ же кто бы мѣлъ домъ свонъ далече ѿ сего братѣства и не могъ бы приходити до собранїа далекости ради пѹти, маеть дати в рокъ грош[ен] шесть. Ёще же братїа должни сѹтъ в каждыи рокъ выбирати ѿ братѣства мѹжен чотыри цѣломудрыхъ добродѣтелныхъ вѣрныхъ на ѱсмотренїе всего братѣства іаже потребнаѧ и полезнаѧ имъ. Скрынкѹ же братскѹю маеть держати старшїи ѿ братїи, а ключъ маеть быти в рѹкахъ молодѣшого. Такъ же по исполненїи лѣта мають чинити личевѹ гавѣ предъ всѣмъ братѣствомъ достаточнѹ о приходѣ и расходѣ. К сѧмъ же повелеваемъ сему братствѹ не искати вѣщахъ сихъ, ниже сѹдити поповъ и дїаконовъ и прочїихъ дѹхвныхъ дѣйствъ. Ѡ сихъ всѣхъ самому по времени обрѣтаемому истинному епископу лвовскому, галицкому же и каменецкому даетсѧ ѿ божественныхъ законовъ и св[а]щенныхъ

канонов, а не иноумѹ. Аще же кто ѡт сихъ всѣхъ восхоцети порушити сѣе, тако злотворецъ и другъ ненавистника добру дѣвола и врагъ Христѹ, да бѹдетъ ѡтлѹченъ ѡт О[т]ца, С[ы]на, С[в]ѣта[т]а[го] Д[ѣ]ла и по смерти не разрѣшен, со симъ да имѣет и клятвы тие в[о]гносныхъ ѡтець иже въ Никен и прочіихъ свѣ[т]а[т]ыхъ. Сего ради и о семъ изъясненіе и потверженіе быстъ настоящее писане нашего смиренія привиліи и дастся братъствѹ Успенія Пр[есвѣ]та[го] Б[о]городица. Въ лѣто зчи, индикта г, мѣсѣца ноемврія.

Іеремія м[и]л[о]стїю Б[о]жією архієпископъ Кѡнстантінополя новаго Рима и вселенскии патріархъ.

Кирил Терлецкїи Б[о]жією милостїю смиреннии єпископъ луцкїи и ѡстрозскии, власною рѣкою.

Гѣдеѡнъ Болованъ Б[о]жією м[и]л[о]стїю смиреннии єп[иско]пъ галицкїи, лвовъскии и Каменца подолскаго, власною рѣкою.

¹ Друкується за тогочасною копією, див.: ЛІМ, №135 (Альбом), с.92-94-96.

² Див. док. №3 (172).

³ Матей 26, 5-6.

⁴ Часослов – церковно-богослужбова книга, що містить незмінні молитослов'я щоденних церковних служб: утрени, полунощниці, часів, іобразительних, вечірньої та повечер'я; книга отримала назву від викладу молитов 1-го, 3-го, 6-го та 9-го часу; призначалася для читців та співаків.

⁵ Псалтир – книга Псалмів царя Давида, одна з книг Старозавітного канону; богослужбова книга.

⁶ Апостол – богослужбова книга, до складу якої увійшли послання та Діяння Апостолів, поділені на зачала та глави, призначені для читання на богослужінні.

⁷ Мінеї – назва кількох богослужбових книг. Мінеї місячні – 12 книг, що містять служби чи послідування із змінними молитвами для нерухомих днів річного кола. Мінея загальна містить загальні молитослов'я для всіх святих одного лику: апостола, святителя, мученику і т.д., а також богослужіння, спільні для окремих груп свят – Празники Господні, Богородичні, Хресту. Мінея святкова (празнична, Анфологій, Трофологій, Мінея цвітна) – вибрані з місячних мінеї послідування на празники Господні, Богородичні й святих, особливо вшановуваних у церкві.

⁸ Тріодь – назва двох богослужбових книг, що містять служби чи послідування зі змінними молитослов'ями та піснеспівами для рухомих днів річного богослужбового кола. Тріодь постна містить служби та послідування для богослужіння тих рухомих днів річного кола, які складають дні приготування до Великого Поста і сам Великий Піст. Тріодь цвітна охоплює служби і послідування для днів, які починаються днем Пасхи та завершаються Неділею Всіх святих.

⁹ Требник – богослужбова книга, що містить молитви, які відносяться до будь-якої треби (священодіяння на прохання одного або кількох віруючих), та викладення порядку здійснення треб.

¹⁰ Синаксар – у давні часи – книга, що містила вибрані фрагменти з християнської літератури для читання на позацерковних зібраннях християн; згодом під синаксаром розумілися фрагменти, що додавалися до Тріодей та Міней.

¹¹ Метафраст (з грецької: μεταφράζειν – переказую) – життя святих з додатком повчальних та похвальних слів на празники Господні, Богородичні та деяких святих, вибрані з творів Отців та Вчителів церкви; назва походить від імені Симеона Метафраста, секретаря візантійських імператорів Льва Філософа та Костянтина VII, який за дорученням останнього зібрав всі давні житія та розмістив по місяцях та днях. У XVI-XVIII ст. ця праця була одним з головних джерел агіографічних досліджень та публікацій, в т.ч. і для відомих “Четьїв-Мінеїв” св.Димитрія (Туптала).

¹² Очевидно, мався на увазі Торжественник – збірник похвальних слів, повчань, проповідей та житій найбільш вшановуваних святих, що призначався для читання під час богослужіння.

5 (174)

1590 р. січня 7¹, Новгородок

Київський митрополит Михайло Рогоза підтверджує встановлене константинопольським патріархом Ієремією Львівське Успенське братство разом зі школою та друкарнею, а також дозволяє братству взяти опіку над монастирем св. Онуфрія

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.127, арк.1-2зв. Папір з двох аркушів: 31,8x20,2 см. Написи: “Позволене и утверженѣ братствѣ утѣ мѣта митрополита киевскаго **Михаила**” (XVI); “Anno 1590 die 7 Januarii” (XVII). Печатка відсутня, на папері залишилися фрагменти зеленого воску.

Опубл.: MCS, р.216-218.

Милостью Божю и пречистыа его богоматере мы **Михаило** з воли Божое архиепископѣ митрополит киевскии, галицкии и всеа Русѣ по благодати Светого Духа данънен нам и благословением светѣишого господина вселенского патриарха Костѣнтинополя Нового Рима кир **Иеремѣа** зверхнего господара и пастыра нашего, ижѣ его милость в тыхъ недавныхъ часехъ прибывши до богоспасаемого града Львова² всякое дѣло благо и спасително кѣ спасению душамъ православного хрестіанства рачил застановити то естѣ братство ѱфунѣдованое его милость тамъ благословил и школу при церкви соборнои Успения Пречистое светое допѣстилъ мѣти и друкарню заложити также и всякое дѣло благочестиво и душеполезно его милость тамъ рачил застановити и листомъ своимъ пастырскимъ на вси потомные часы тамошнему братствѣ церковному тое его милость рачил ѱмоцнити³. **В** чомѣ всемѣ смиренна наше певнѣю вѣдомостъ взявши на вси тые светобливые речи утѣ его милости светѣишого патриарха в богоспасаемомъ граде Львове застановлены и благословены нхъ милость еже **в** Христѣ братство церковное мѣста лвовского благословениемъ Божиимъ благословляемъ, да бѣде нхъ мѣти доволно тое дѣло благо и спасително по благословенію Божию кѣ фале его светон добре стронти, братствомъ церковнымъ пристонне редити, а школу для науки детнеи писма греческого и словенского при церкви соборнои лвовскон заложити и друкарню мѣти и всякое дѣло церковное добре стронти, а иныхъ школъ по розныхъ в тамошнемѣ мѣсте лвовскомъ и на передмѣстѣю никомѣ не маѣ допѣцно бѣти, кроме школы вдное головное при церкви соборнои лвовскон. **В**соболивѣ тежѣ благословляемъ нхъ милость братство лвовское монастыр светого **Внофреа** ѱфунѣдованыи утѣ благовѣрныхъ хитигорен того светого храму на предмѣстѣю мѣста лвовского имъ ѱ моцы своен мѣти, которыи монастыр естѣ здавна под благословениемъ архиепископовѣ митрополитовѣ киевскихъ, галицкихъ и всеа Русѣ. Тотъ монастыр маѣтѣ нхъ милость братство лвовское в доизренѣю своен мѣти и всякое благочестие в немъ добре стронти, а игѣменомъ в томъ монастыры маѣтѣ нхъ милость мѣти священного инока ереѣ **Василиа**, которыи за благословениемъ нашимъ бѣдѣчи в томъ монастыри игѣменомъ маѣ и повиненъ бѣде в часть належныхъ слѣжбѣ Божью слѣжити и богомоле за господара его милости и нхъ милости пановъ радъ за насъ и всѣхъ православныхъ хрестіанъ, а не мѣти и за пановъ хитигорен тое светое шѣтели вставичне выполнатѣ и вси справы дѣховныѣ по пригожѣ утѣправовати, а исповѣдникомъ то естѣ дѣховнымъ

штцом тамошнему братству маєт быт так іако его боголюбивому иноческому еренству бѹде належат. До которого того светого манастира епископъ лвовскии, галицкии штец Гедишнъ Болобан никоторого дѣла не має мѣт для того, ижъ шнъ и сам ест намѣсником архиепископъи митрополи киевское и галицкое и всеа Р҃си. Што и памет людская слѹшне то признати може, ижъ там во Лвове, в Галичѹ и в Каменцѹ Подолском шт митрополита киевского владыка дворныи мешкаючи, sprawy дѹховныи за благословением архиепископа митрополита киевского, галицкого и всеа Р҃си вставишне штправовал, а в манастирех тамошних іакъ в монастыри ѹньевъском так и в інших монастырех и в церквах божественных порадекѹ церковного и всих справ дѹховных за благословением митрополити тотже епископъ дворныи вставишне догледал, по томужъ и смирение наше в таком порадекѹ вси sprawy дѹховныи в тамошнем краю мѣти хочем в честь и въ фалѹ Господѹ Богѹ в Тронцы единому, которого лицѹ сподоби насъ іавитися не постыдно в день сѹда страшного. А то, штоколле братству лвовскому его милость светѣишии патриархъ листом своим благословеным змоцнил, мы в том всем нх м[и]л[о]сть братство лвовское через сесь листъ нашъ благословением Божиим благословяем. Мають нх м[и]л[о]сть то все дарением дѹха светого за благословением Божиим пристонне штправовати, наѹкѹ дѣткам ѹ школе при церкви соборнои лвовской розмножати, а порадокъ церковныи добре стронти и в нем наставником то естѣ ереевъ добре искѹсных во всякон ѹчетивости мѣти и друкарню стронти и каждое дѣло благо и спасително по пригожѹ штправовати в честь и въ фалѹ м[и]л[о]стивому Богѹ а кѹ доброму и всему пожитечному церквамъ божественным и всему законѹ нашому православному хрестіанъскому. И на то дали есмо нх милости братствѹ лвовскому сесь нашъ листъ з нашою печатю. Писан в Новагородкѹ, лѣта Бож[ого] наро[жен]іа тисеча петсот деветдесатого, м[і]с[і]аца генвара семого дня.

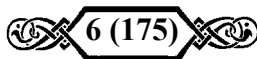
Волею Божю М[и]х[а]ило Рогоза архієпископ митрополит кивскии, галицкии и всеа Р҃си.

Смиренныи волею Божю М[и]х[а]ило митрополит кивскии, галицкии, всеа Р҃си рѹкою власнагоѹ.

¹ Датування подано за старим стилем, за новим стилем – 17 січня 1589 р.

² Патріарх Ієремія під час перебування в українських землях у 1589 р. не зміг побувати у Львові через спалах морвиці.

³ Див. док. №4 (173).

1591 р., січня 23¹, Львів

Київський митрополит Михайло Рогоза дозволяє Львівському Успенському братству закласти чоловічий та жіночий шпиталі на ґрунті монастиря св. Онуфрія

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.154. Пергамент: 32,9х29,4 + 3,7 см. Написи: “Feria tertia in vigilia festi Nativitatis Christi Domini, videlicet die 24 mensis Decembris, anno eiusdem 1771 privilegium praesens ad acta terrestria Leopoliensia per oblatam porrectum, susceptum et ingrossatum est” (XVIII); “Листъ бл[а]г[ославе]ніи шт архієпископа М[и]х[а]ила братствѹ Лвовскому на бѹдинок с. Унофриа” (XVII); “Metropolitae Kijoviensis et Haliciensis Michaelis anno 1591 pro emenda domo pro ecclesia sancti Onupchrii” (XVIII); “Anno 1591,

die 23 Januarii, Leopoli” (XVIII). На шовковому зеленому шнурку печатка митрополита Михайла Рогози з зображенням Богородиці з розпростертими руками та Ісуса на фоні Богоматері. Легенда: ВОЛЕЮ БОЖИЮ МИХАИЛ РАГОЗА АРХИЕПИСКОП МИТРОПОЛИТА КИЕВСКИЙ И ГАЛИЦКИЙ И ВСЕА.

Коп.: ЛІМ, №135 (Альбом), с.139-140.

Облята: ЦДІАУЛ. – Ф.10, оп.1, спр.129, арк.429-431.

Опубл.: Памятники, III, с.30-32; Акты, с.138-141; MCS, р.269-271.

Регести: AGZ, X, N2512; Свенцицкий, с.99; Каталог, №721.

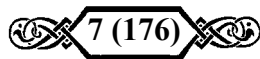
Михаилъ м[и]л[о]стїю Б[о]жією архіеп[и]скопъ митрополит киевскїи, галицъкїи и въсєа Росїа. Бѹдѹчим нам сєи часъ в митрополи нашої галицкои въ граде Львовє посєщающе хрїстовѹ церковъ и порядков дѹховныхъ нашихъ церковныхъ и монастырскихъ доглядѹючи, пришли к нам церковное вратство храма Ѹспєнїа Прєсвятѹга Богородица мещанє лвовскїе, жадаючи нас, авьсмы бытностью своєю посетили монастыр нѹхъ лвовскїи прономини нашое всегда бѹдѹчи зовємыи Ѹтавропигион с[вє]того пр[є]п[о]добнаго ѡтца нашего Анѹфрїа и порядкѹ доглядѣли. То пак мы з повинности нашое пастырское ѹчинили, вшедши тѹт литоргию б[о]ж[є]ственнѹю за короля его м[и]л[о]ст[и] и панов радъ его к[оролевско] м[и]лост[и] также и за ктиторы вбитєли тоєа слѹжили єсмо. Зачим показали нам привилѣїа старожитные ѡт давныхъ и тепєрешнихъ королей нѹхъ м[и]л[о]стен также и ѡт всєленскаго патрїарха кпр Ієремен так ѡт вѣкѹ мещанє лвовскїе сѹт того мѣсца фѹндаторы, ктиторы, справцы и сторитєли, и до нынѣ сѹт. І показали нам кгрѹнты и материни немало наготовленон на шпитал мѹжескїи и женскїи, на странноприемницѹ и болницѹ и весь кгрѹнтъ монастыря того мѹром вєвєсти хотѣа. При том же монастырю и дрѹгое мѣсцє на женскїи и девическїи монастыр показали нам, зачим ѡповѣдили волю своєю, иж в тѹхъ лѣтєхъ с помочю Б[о]жїею хочємъ тоє дѣло зачатое кончити, на що просили насъ на таковыи дѣла вл[а]г[о] словєнїа и позволенїа ѡт нас жадали і дали нам справѹ ѡ захованю того монастыря фѹндаторства и владарства нѹхъ ктиторского ѡт вєков под звєрхностъю прономини нашое бѹдѹчого, иж тон монастыр справѹючи дла великон нищєты ѹбоства и недостаткѹ его, допѹстили мирѹаном нѣким домковъ старѹхъ монастырскихъ, в которыхъ за ровным чиншєм жили дла поправки монастыря того старого бѹдованїа поправляти. А щєбы теж на поправѹ незгодилоє, тоє зновѹ до часѹ повѹдовати под такими кондициами, иж част нѣкѹю того нѹхъ привѹдованю з доброй воли своєи звѹдовавши мѣсцѹ с[вѣ]тлѹмѹ томѹ монастырю томѹ даровати вєщєалиє. А єсли бы теж коли которын з нѹхъ похотєлъ индєн гдє понти жити или бы дла такихъ потреб монастырскихъ ктиторы, то єст пановє мещанє лвовскїи казали имъ з тѹхъ то домков вѹходити и вєтѹповати, тогды не кто инєє ани теж комѹ инѹмѹ повинни бѹдѹт заводити того нѹхъ привѹдованїа, толко фѹндаторы мещанє лвовскїе маѹт и повинни бѹдѹт им вєдлѹг шацѹнкѹ пристонного нѹхъ бѹдованє ѡтплатити вратскими или монастыря того с приходу єго грошми, а они взиавши своє прєч ѹстѹпити повинни сѹт, авь власност вєсѹакаа монастырю цѣло была захована въ вєсєм. При чєм станѹвши перед нами вєличнє Марко кѹшнєр, Лєско пекар, Гарасим пекар, чиншовики монастырскїе так теж Карпа старын ѡт много лѣт при церкви тон живѹчи, доброволнє вси ѡбєполнє на тоє постановєнє своє признавши позволили и просили нас, авьсмы им листом нашимъ тоє постановєнє нѹхъ ствєрдили іакож ствєржаємъ.

Мы теж увидевши, иж братство церковное Успения П[ресвя]тыя Б[огороди]ца мещане лвовские тако б[уду]чи верные помножители с[вя]тымъ божим церквам ведлуг ихъ ктиторства звыкlostми стародавнымъ правъ и обычаев а надто болше нынѣ подвигнувшии монастыр ихъ деизныи ведлуг законныхъ порядков чином монастырским ко житию иноческому ц[ер]кви и жития иноком старцом и инокиням, старицам же и д[е]в[и]цам странным препочинене, шпиталѣ мужескии и женскии, слугам церковным и посполите братским убогим престарѣлым, широтѣлым, вдовам и всяким сиротам пристанище и покон для хвалы Божей а с повинности своею ктиторское на том грѣшнѣ коштом великим начали б[удовати], на што ѡт нас благословения жадают, що мы узнаваем таковыи то речи их быти похвалы и благословения достойныи. А тых то людей на грѣшнѣ монастырском живущихъ свецким правом, звычаним, житием и шеходами ихъ прилегалыхъ а правом монастырским церковным и житиям и уставом чернечим шкодливыхъ с тыхъ теды дошков монастырскихъ слѣшне и згодливѣ веде выдатуку приб[удоване] ихъ запластавши, им ѡтп[устити] ихъ приказуем. А тые дома ведлугъ выше реченного слова людям дѣховным и слугам церковным, иноком и инокиням, странником же и убогим вдовам и сиротам съ прегородами слѣшне по чину поб[удовати], дабы там в том монастырю всякие за ведомостю и волею мещан (ктиторов) лвовскихъ братства Успения Богородица живущие, такъ дѣховныи, пакъ всякие слуги ц[ер]ковныи тѣт живущии и странники ч[е]стно и б[о] гоугодно житие свое провожаючи мещане мѣли, молачис за г[оспо]д[а]р[я] к[ороля] е[го] м[илость] и пановъ радъ его и всего христолюбивого его воинства и за нас пастыря своего и за ктиторы храма сего. На сиа и сицеваа дѣла братство звыше реченное вл[а] г[осло]вениемъ Божиим вл[а]г[ослов]ляем и ѡтвержаем держати, справовати владати тыми и таковыми всѣми церковными речми во вечныи роды и непресѣкомыи да вл[а]г[осло]в[а]тъ Божия и вл[а]г[осло]вение н[а]ш[е]го смиренна б[удетъ] съ вами въ вѣки, аминь. Писанъ въ б[о]госп[а]саемомъ граде Лвоѣ, року ѡт воплощения Х[ри]стова тисача пятсотъ девятъдесатъ первого, м[ѣ]сяца генваря двадесат третьего дня.

Михаило митрополит киевский и галицкий рѣка власнага.

Григорин протопотарне митрополит киевские рѣкою власною.

¹ Датування подано за старим стилем, за новим стилем – 2 лютого 1591 р.

1592 р., (листопад¹), Константинополь

Константинопольський патріарх Ієремія надає церкві Успіння Пречистої Богородиці у Львові, що знаходиться під опікою братства, право патріаршої Ставропігії

Ориг.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.210. Папір: 42x54,7 см. Напис: “Privilegium confraternitati Abdormitatis beatissimae Mariae” (XVIII). Папір на згинах частково пошкоджений. Печатка: паперова, тиснена, кругла (діам. 3,3 см.), із зображенням погруддя Божої Матері з дитям Ісусом на руках; без легенди.

Коп.: ЛІМ, №135 (Альбом), с.91-93-95.

Опубл.: MCS, p.393-394; Diplomata, p.87-90.

Переклади: ЛІМ, №135 (Альбом), с.92-94-96; Памятники, III, с.36-38; Временник, 1869, с.131-133; Акты, с.119-121; Diplomata, p.87-90 (церковнослов'янська мова); ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.210, арк.2; MCS, p.395-396 (латинська мова); ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.210, арк.3-3зв.; Diplomata, p.107-108 (польська мова).

† Ἱερεμίας ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἴκου μενικὸς πατριάρχης.

† Τπειδὴ οἱ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Λεοβίου, Γαλίτζης, καὶ Καμενιτζῆς τῆς μητροπόλεως Κιέβου καὶ πάσης Ῥωσίας γενόμενοι ἀδελφοί, ἧ τοι φροντισταὶ καὶ ἐπιμεληταὶ τῆς ὑπὲρ τῶν πενήτων διδομένης ἐλεημοσύνης παρὰ τῶν ἐκεῖ φιλοχρίστον, καὶ τοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ γενομένου τύπου, καὶ τῶν ἄλλων θεοφιλῶς αὐτοῖς ἐπινοηθέντων, οἷς καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν συμβράττουσα καὶ συναιρουμένη διὰ γραμμάτων αὐτῆς πατριαρχικῶν πρὸ χρόνων τινῶν συνήνεσε, καὶ ἀνετον καὶ ἀνεμπόδιστον τὴν περὶ τὸ καλὸν αὐτῶν προθυμίαν εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα φυλάττεσθαι ἀπεφάνετο, οὗτοι καὶ πάλιν κατὰ τὸν ἴμοιον καὶ κατα θεὸν ζῆλον ἡθέλησαν ἐκ βάθρων ἀνεγείραι ναὸν ἐπὶ σταυροπηγίῳ πατριαρχικῷ ἡμετέρῳ, ἐπ' ὀνόματι τιμώμενον τῆς πανενδόξου κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς πρᾶμκαρίστου, φιλοτιμίῳ καὶ φιλοχρίστῳ δαπάνῃ τῶν εὐσεβῶν πλησίον κείμενον τοῦ καμπαναρίου, ὁ σκοπῶ θεαρέστῳ ὁ εὐσεβέστατος ἀνήγειρε κύριος Κωνσταντῖνος τοῦπικλὴν Κονιортός, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν καὶ ἠξίωσαν, ἵνα καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἤδη ἀνεγειρομένῳ θείῳ ναῷ ἡ συνήθης σταυροπηγιακὴ δι' ἱερολογίας καὶ εὐχῶν ἀκολουθίας προβῇ παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου τοῦ ψάλλοντος ἐν τῷ πανσέπῳ ναῷ τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ὁνουφρίου, τῷ σταυροπηγίῳ, διὰ προτροπῆς ἡμετέρας καὶ πατριαρχικῆς ἀδείας τε καὶ προστάξεως ὀφείλοντος κατασκευάσαι θείους σταυροὺς ὡς δι' ἡμῶν, καὶ πῆξαι αὐτοὺς ἐντὸς τε τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ τούτου τῆς κοιμήσεως, καὶ κύκλῳ ἔξωθεν εἰς τὰ τέσσαρα τοῦ ναοῦ μέρη, εἰς μόνιμον καὶ ἀνεξάλειπτον τοῦ πράγματος δῆλωσιν καὶ φανέρωσιν. ἐπειδὴ ἐζήτησαν ταῦτο, ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αἰτησιν καὶ ἀξίωσιν αὐτῶν ἀποδεξαμένη, αὐλογον οὖσαν καὶ φιλην θεῷ, ἄτε ἐπ' ἀδείας ἔχουσα σταυροπήγια πέμπειν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὴν μητροπόλεσι καὶ ἐπισκοπαῖς, κατὰ τοὺς θείους καὶ φιλευσεβεῖς νόμους, γνώμῃ κοινῇ τῶν τε περὶ αὐτὴν καθευρεθέντων ἱερωτάτων καὶ λογιωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν τῆς ἡμῶν μετριότητος, καὶ τῶν θεοφιλεστῶν ἀρχιεπισκόπων, διὰ τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος ἀποφαίνεται καὶ διορίζεται, ἵνα ὁ οὕτως ἀνεγειρόμενος καὶ προβαίνων θεὸς ναὸς τῆς παναγίας θεοτόκου τῆς κοιμήσεως, ἐπὶ σταυροπηγίῳ δηλονότι πατριαρχικῷ ἡμετέρῳ, ὁ ἐν τῇ ῥηθείς ἐπαρχία τῆς ἐπισκοπῆς κείμενος Λεοβίου, ὑπάρχς καὶ ὀνομάζεται πατριαρχικὸν σταυροπήγιον, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πατριαρχικὰ σταυροπήγια τὰ ἀπανταχοῦ γενόμενα, καὶ διαμένη ἐλευθέρως καὶ ἀκαταπάτητος ἐκ παντὸς προσώπου μητροπολιτικοῦ καὶ ἐπισκοπικοῦ, μίαν ἐλευθέρως γινώσκων καὶ κεκτημένος κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ παρ' αὐτῆς πᾶσαν οἰκονομίαν καὶ κρίσιν, κυβέρνησιν τε καὶ κυπιότητα προσδοκῶν καὶ λαμβάνων, ὀφείλοντος καὶ τοῦ κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῷ ψάλλοντος ἱερέως τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ μνημονεύειν ὀνόματος, ἐν πάσαις ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς τελεταῖς, κατὰ τὰ ἡμέτερα ταῦτα πατριαρχικὰ προνόμια τε καὶ δίκαια. καὶ γὰρ ὅστις ἂν τῶν ἀπάντων ἀρχιερεὺς ὢν ἡ ἱερεὺς, καταφρονῶν τῶν ἡμετέρων πατριαρχικῶν προνομίων νῦν τε καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον ἐθέλῃς ἢ ἐμποδίσαι καὶ ἐναντιωθῆναι, ἐπηρεάζων καὶ καταδυναστεύων τῶν αὐτοῦ θείου ναοῦ το

ὁ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου τῆς κοιμήσεως καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἱερέως, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀφιερωθέντα καὶ ἀπο νῦν ἀφιερωθησόμενα πράγματα ὁμοῦ καὶ κτήματα ἱεροσύλως ἀφαρπάζων, καὶ εἰς ἰδίᾳς θελήσεις χρώμενος αὐτοῖς βία καὶ τυράννιδι παρὰ γράμην καὶ θέλησιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀδελφῶν καὶ ἐπιτηρητῶν καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἱερέως, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνο ν ἄργια ἀσυγγνώστῳ ὑκοπεσεῖται, ὁποῖς ἂν ἄρα καὶ εἴη, ἀλλὰ καὶ ἀφωρισμένος ἔσται ἀπ ὁ θεοῦ καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυρος μετα θάνατον ὡς ἱερόσυλος, καὶ διὰ τοῦτο τῇ καθαιρ ἔσει ὑπόδικος. ἐπὶ γὰρ τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ διηνεκὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο τὸ παρὸν συνοδικὸν ἔγγραφον καὶ ἐπεδόθη τοῖς εἰρημένους ἀδελφοῖς, τοῖς τε νῦν οὖσι καὶ τοῖς ἔσομ ἔνοις μετέπειτα, καὶ δι' αὐτῶν τῷ πατριαρχικῷ σταυρωπηγίῳ τούτῳ τῷ ἡμετέρῳ τῆς κοιμή σεως καὶ μεταστάσεως τῆς παναγίας θεουμήτορος κειμένῳ ἐν τῷ ῥηθέντι καμπαναρίῳ. ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ζρα.

† Ἱερεμίας ἔλεψ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμεν ικὸς πατριάρχης.

(Тогочасний переклад²)

Иремеа м[н]л[ос]тїю Б[о]жїею архїеп[ис]к[о]пъ Кωνстантінаграда новаго Рима и вселенскїи патрїархъ.

Понеже иже в еп[иско]пїи лвовскон, галицкон и каменецкон митрополїи киевскоа всеа Росни бывшїи братїа иже сїтъ тщателїа и прилежници еже в ницихъ даемыа м[н]л[о]стынїа втъ тамо хр[и]столюбивыхъ и во общїю ползѹ сѹщаго мѣсца и иныхъ боголюбезнѣ имъ помыслившихъ иже и смиренїе наше споспѣшествова и сопохвали и не запинательное еже в добромъ ихъ изволеннїи и ѹсердїи. Въ прочаа всеа вѣкы соваюдати сїа извѣщаетсїа. Сии и пакн по подобномѹ и по Божїен ревности восхотѣша изъ кгрїнтѹ воздвигнѹти храмъ Ставропикїи патрїаршескон нашеи въ имя ч[е]стное преславнаго Ὑспенїа Пресвѣа]тыа Б[о]городи]ца и присно Д[ѣ]вы Марїа всеблаженнои любовчестнымъ и христолюбивымъ иждевенїемъ или наладомъ вл[а]гочестивыхъ, влизъ лежащии звонници юже вбразомъ в[о]г[о]дн[ы]мъ вл[а]гочестивын воздвиже п[а]нѣ Кωνстантинъ нареченный Корниактъ³ и того ради молиша исподобнїасїа тако да сїмъ же вбразомъ и въ воздвиженномъ божественномъ храмѣ вбичнаа Ставропикгнїискаа или Ставропикгнїскою службою и м[о]л[и]твами послѣдованїе происходитъ втъ вл[а]говѣрнаго въ іереехъ Господина [...] ⁴ втъправѹемого въ всечестн[ы]мъ храмѣ преподобного и в[о]гоносного Втца нашего Внѹфрїа Ставропикгнїа повеленїемъ нашимъ и патрїаршескою властою и ѹмоленїемъ должни сѹще ѹстроити и божественныа кр[е]сты ради насъ и водрѹзити їа внѹтръ стѣны храма сего Ὑспенїа и вквалъ знадворїа на четырехъ храма частехъ въ превывателное и неиспытателное вещи явленїе. Понеже ѹвѡ молиша сїе смиренїе наше прозвѹ и достоянїе ихъ прнемѹщи вл[а]гословное сѹщи и в[о]г[о]любное їаже подъ властїю имѹщи Ставропикгнїа посылати въ еже подъ нею митрополиамъ и епископиамъ по Божїихъ и любо вл[а]гочестивыхъ законехъ разѹм[о]мъ вбщїмъ иже в нен вбрѣтающїхъ сїа превсвѣщенныхъ и словеснѣишихъ митрополитвѡв и пречестныхъ иже в д[ѹ]хѹ св[ѣ]тл[ы]мъ возлюбленныхъ братни, иво слѹжителей нашегѡ смиреннїа и в[о]голюбезнѣишихъ архїепис[ко]пвѡв и епис[ко]пвѡв сїмъ настоящимъ патрїаршїимъ соборнымъ лнст[ы]мъ извѣщаетсїа и ѹзаконяетсїа тако да сен воздвїзаемыи и происходныи божественныи храмъ Пресвѣа]тыа Б[о]городи]ца Ὑспенїа въ Ставропикїю то естъ нашѹ

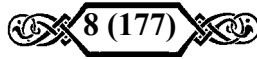
патриаршескю ниже впредреченнои епархїи еп[и]с[ко]пства лежащаго лвовскаго ест и именуетсѧ патриаршескимъ Ставропигнемъ такъ и прочаѧ патриаршескаѧ Ставропигниѧ таже повсюду тако бываемаѧ и да пребываетъ свободныи и не попираемыи ѡтъ всакоуѡ лица митрополитскоу и епископъскоу едину свободнѣ знаючи и имѣючи главѹ егѡ. Наше смиренїе и ѡтъ неѧ всакого устроения и суду управленїѧ же и влады чаючи и принимющи должнѹ сущѹ и ниже по временехъ въ немъ поющаго іереѧ нашего смиренїѧ патриаршеского поминати имени въ всѣхъ б[о]жественныхъ и св[ѣ]щенныхъ служенїихъ симъ нашимъ патриаршескимъ правомъ и оправданїемъ. Ибо ниже кто аще ѡтъ всѣхъ архїерен сын или св[ѣ]щенникъ, пренебрегати нашихъ патриаршескихъ правъ нинѣ и въ по сихъ лѣтѣхъ восхоцетъ запынати и сопротивитисѧ навѣтѹтай и усилъствѹтай сему божественному храму нашему патриаршескому Ставропигниѹ Успенїѧ, и ниже въ немъ св[ѣ]щенника, ниже въ немъ ѡсв[ѣ]щеннаѧ и ѡтъ нинѣ ѡсв[ѣ]щаемъ вещи в купѣ и стяжанїѧ святокрадственно же восхищаѧи и въ своѧ хотенїѧ требѹтай ихъ нѹждею и мучительствомъ надъ вѣдомост или безъ вѣдомости и дозволенїѧ ниже в немъ братїи и хранителей и ниже в немъ іереѧ, сицевый не токмо празньству непрощенному подпадаетъ, который же колвекъ гдѣ и бѹдетъ но и ѡтлѹченъ бѹдетъ ѡтъ Б[о]га и непрощенъ и неразрѣшенъ по смерти тако святокрадца и сихъ ради изверженїю достоинъ. Бѹдиже и ѡ всемъ извѣстное ѡбъясненїѧ и во извѣстное утверженїе бысть сїѧ настоящее сїнѡдское писанїе и дано ест реченнымъ братїѧмъ нинѣ сущимъ и по семъ бѹдущимъ и сихъ ради патриаршескому Ставропигниѹ сему нашему Успениѧ и представленїѧ Пре[свѣ]тѹтыѧ моего лежащему близъ предреченнои звонницы. В лѣто ѡтъ сотворенїѧ мїру 7384. Іеремїѧ м[и]л[о]стїю Б[о]жїею архїепис[ко]пъ Кѡнстантинополѧ нѡваго Рима и вселенскии патриархъ.

¹ У публікаціях грамоти існує різнобій у датуванні: одні видавці (Diplomata, p.87; Памятники, III, с.36) подавали як дату виставлення документа 1593 р., інші — листопад 1592 р. (MCS, p.393). У цій публікації датування подається згідно з останнім виданням, у якому також надруковані одночасові грамоти патріарха Іеремії, датовані листопадом 1592 р. (див.: MCS, p.397-398, 399-401).

² Друкується за тогочасною копією, див.: ЛІМ, №135 (Альбом), с.57-59-61-63.

³ Костянтин Корняк (бл. 1520 — 1603 рр.) — львівський купець, митник Руського воєводства; походив з грецької родини з о. Крит; після перебування у Константинополі та Молдавському князівстві у 60-х рр. XVI ст. поступово перебирається до Львова; отримав нобілітацію від польського короля Сигізмунда Августа у 1571 р.; меценат львівської архітектури (будинок Корняка на площі Ринок, вежа Корняка при Успенській церкві та ін.); член Ставропігійського братства з другої половини 80-х рр. XVI ст.; похований в Успенській церкві, якій записав разом з братством 4 тис. польських злотих.

⁴ Залишено місце для вписання імені.

1709 р., квітня 5, Рим

Папа Климент XI звільнює Львівське Ставропігійське братство та Онуфрієвський монастир від влади львівського єпископа та підпорядковує їх Апостольському престолу та Конгрегації з поширення віри

Коп.: ЦДІАУЛ. – Ф.129, оп.1, спр.780, арк.1-2зв. Напис: “Breve hoc Apostolicum in suo authentico originali oblatum est ad acta officii consularis Leopoliensis feria tertia post festum sancti Michaelis archangeli proxima, anno Domini 1709. Item ad acta consistorii Leopoliensis Latina, anno Domini 1726 die Veneris, prima mensis Martii. Item ad acta consistorii Leopoliensis Armena, anno Domini 1737 die Lunae, 23 mensis Septembris. Et habetur in actis authenticis commissionis Apostolicae in eadem confraternitate Staupigiana anno Domini 1732 peractae” (XVIII); арк.4-5зв.; арк.6-7зв. (друкована відбитка); арк.8-9зв. (теж); арк.10-11зв.

Опубл.: Петрушевич, Дополнения, с.84-86; Зубрицкий, с.117-119; Копыстьянский, №23.

lemens Papa XI. Ad perpetuam rei memoriam. Pastoralis officii cura, meritis licet imparibus nobis ex alto commissa postulat, ut ea, quae piorum locorum quorumlibet, praesertim confraternitatum ac domorum regularium tranquillo statui felique progressui conducunt, libenter concedamus, prout in Domino conspicimus salubriter expedire. Itaque dilectos filios officiales et confratres confraternitatis Staupigianae nuncupatae Ruthenorum, cum sacrae Romanae ecclesiae unitorum in civitate Leopoliensi, sub titulo seu invocatione Assumptionis Beatae Mariae Virginis canonice, (ut asseritur), erectae, nec non monachos monasterii Sancti Honuphrii Eremitae nationis eorundem Ruthenorum, prope et extra maenia ejusdem civitatis siti, et ad dictam confraternitatem spectantis, ut Apostolico praesidio suffulti a quibusvis perturbationibus et gravaminibus releventur, et in sua vocatione utilius perseverent, specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis, a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium dumtaxat consequendarum, harum serie absolventes, et absolutas fore censentes; supplicationibus eorum nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, confraternitatem praefatam illiusque officiales et confratres, ac monachos (aliasque personas) praefati monasterii, eorumque res et bona quaecumque nunc et pro tempore existentia ab omni et quacumque jurisdictione, correctione, visitatione, superioritate et potestate moderni et pro tempore exisientis episcopi Leopoliensis Rutheni illiusque officialium et ministrorum quorumcumque, Apostolica auctoritate tenore praesentium, tam universim, quam singillatim perpetuo eximimus et liberamus, illosque et illa sub Beati Petri ac nostra et Sedis Apostolicae et congregationis venerabilium fratrum nostrorum sacrae Romanae ecclesiae cardinalium negotiis propagandae fidei praepositae protectione suscipimus, nobisque et pro tempore existenti Romano Pontifici et congregationi praefatae etiam perpetuo subicimus, ita ut modernus et pro tempore existens episcopus praefatus ejusque, officiales et ministri, ullam quovis praetextu et ex quacumque causa in confraternitatem, monasterium et monachos hujusmodi, eorumque res et bona, iurisdictionem, correctionem, potestatem et superioritatem habere et exercere minime possint. Decernentes praesentes literas semper et perpetuo validas, firmas et efficaces existere et fore, nec non confraternitati, monachis, et aliis praefatis, in omnibus et per omnia plenissime suffragari, sicque per quoscumque iudices ordinarios, etiam causarum palatii Apostolici auditores, sublata eis et eorum cuilibet quavis

aliter iudicandi et interpretandi facultate et auctoritate iudicari et definiri debere ac irritum et inane, si secus super his a quoquam, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca venerabili pariter fratri Nicolao archiepiscopo Thebarum, nostro et Apostolicae Sedis in regno Poloniae nuntio per praesentes committimus et mandamus, quatenus ipse per se, vel alium, seu alios, ubi et quando opus fuerit, et quoties pro parte interesse in praemissis habentium, vel alicuius eorum desuper fuerit requisitus, easdem praesentes literas et in eis contenta quaecumque solemniter publicans, illisque in praemissis efficacis defensionis praesidio assistens, faciat auctoritate nostra illos omnes et singulos earundem praesentium et in eis contentorum quorumcumque commodo et effectu pacifice frui et gaudere, non permittens illos desuper a quoquam, quavis auctoritate quomodolibet indebite molestari, perturbari vel inquietari; contradictores quoslibet et rebelles per sententias, censuras et poenas ecclesiasticas, aliaque oportuna juris et facti remedia appellatione postposita compescendo, legitimisque super his habendis, servatis processibus, censuras et poenas ipsas etiam iteratis vicibus aggravando, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis. Non obstantibus felicis recordationis Bonifacii P. P. VIII praedecessoris nostri de una, ac concilii generalis de duabus dictis, aliisque Apostolicis, ac in universalibus, provincialibusque et synodalibus conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, necnon quibusvis statutis et consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, privilegiis quoque, indultis et literis Apostolicis in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis eorum tenores praesentibus pro plene et sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris ad praemissorum effectum, hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, caeterisque contrariis quibuscunque. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die V Aprilis MDCCIX, pontificatus nostri anno nono.

Cardinalis Oliverius.

Praesens copia fuit per me infrascriptum collationata cum suo originali, cum quo de verbo ad verbum concordare inveni. In cuius rei fidem praesentes subscripsi et sigillo illustrissimi ac reverendissimi domini Nicolai Spinula archiepiscopi Thebarum et nuntii Apostolici in regno Poloniae communivi de eiusdem mandate. Opaviae in Silesia die vigesima Augusti, Anno Domini 1709.

Adalbertus Skwarczyski publicus sancta auctoritate Apostolica notarius et nuntiaturae Apostolicae in regno Poloniae cancellarius manu propria.

лемент XI, папа¹. Для вічної пам'яті справи. Турбота пасторського уряду як над гідними, так і над невідповідними, доручена нам з неба, вимагає, щоб тих, хто збирається в будь-яких побожних місцях, особливо в братствах та монаших будинках, які встановлюють спокій та підступають до щастя, ми охоче обдарували, покладаючись на Господа, щоб щасливо послужити (їм). Таким чином, милі сини, урядовці та брати українського братства, заснованого, як твердять, канонічно, званого Ставропігійським, з'єднані зі святою римською церквою, в місті Львові під титулом чи інвокацією Успіння Пречистої Діви

Марії, а також монахи монастиря св. Онуфрія пустельника, тієї української нації, що близько і поза мурами того міста знаходиться і належить до згаданого братства, щоб апостольською допомогою були підтримані, заспокоєні від будь-яких турбувань та обтяжень і непохитніше тривали у своєму покликанні; бажаючи обдарувати (їх) спеціальними прихильностями та ласками та (звільнити) їхніх окремих осіб від будь-яких відлучень, суспенсій та інтердиктів, інших церковних вироків, клятв та покарань, виданих за правом чи людиною з якогось приводу чи причини, якщо вони виявляться будь-яким чином заплутаними, виконання яких має впливати тільки з даної (грамоти), змістом якої звільняючи (їх) та вирішуючи, що (в майбутньому) будуть звільнені. Прихилившись до їхніх прохань, уклінно поданих щодо цього на наше ім'я, згадане братство, його урядовців та братів, і монахів згаданого монастиря, їхні будь-які речі та маєтки, що є тепер і в майбутньому будуть, від усякої і будь-якої юрисдикції, виправлення, візитації², намісництва та влади сучасного і що в майбутньому буде львівського українського єпископа, його будь-яких урядників та слуг, апостольською владою змістом даної (грамоти) як загалом, так і поодинці, назавжди виймаємо та звільнюємо та їх приймаємо під захист святого Петра та нашого апостольського престолу та конгрегації наших велебних братів, кардиналів святої римської церкви, що керує справами пропаганди віри³; за нас і що в майбутньому буде римського понтифіка, також за згадану конгрегацію назавжди обіцяємо так: щоб сучасний і що в майбутньому буде згаданий єпископ, його урядовці та слуги під будь-яким приводом і з будь-якої причини в братстві, монастирі і над монахами, їхніми речами та маєтками майже не можуть мати та виконувати юрисдикцію, виправлення, владу та намісництво. Вирішуємо, щоб дана грамота існувала і була завжди і навічно дійсна, міцна, дієва, а також, щоб братство монахів та інших згаданих (осіб) у всьому та в усіх (справах) цілковито підтримала. Так і будь-яким звичайним суддям, також аудиторам у справах апостольської курії⁴ припиняємо їхню та кожного з них будь-яку можливість судити і вирішувати, і повинен (їхній вирок) бути недійсним та даремним, якщо трапиться, що хтось щодо цього інакше намагатиметься (чинити). Тому, так само вельможному братові Миколаю, архієпископу Тебару, нунцію нашому та апостольського престолу в Польському королівстві, даною (грамотою) доручаємо і наказуємо, щоб сам чи через іншого або інших, де і скільки буде потреба і скільки разів матиме необхідність (їхня) сторона у згаданих (справах), або хтось з них буде щодо цього вимагати, цю згадану грамоту і що в ній міститься, урочисто опублікувавши, допомагаючи їм у згаданих (справах) під охороною дієвого захисту; хай нашою владою вчиниться (так), щоб (вони) мирно користувалися та тішилися усім та кожним з тієї даної (грамоти) та будь-чим, що в ній міститься, зі зручністю та дієвістю, не дозволяючи їх неналежно обтяжувати, турбувати чи бентежити щодо цього будь-ким, будь-якою владою, будь-яким чином; будь-яких порушників та непокірних втихомирюючи церковними вирокami, клятвами⁵ і покараннями та іншими придатними способами права та дії при відкладанні апеляції; при законних та охоронних процесах, що вони мають, також тими клятвами та подвійними покараннями обтяжуй, при цьому закликаючи до цього, якщо буде потреба, світську руку. Не суперечачи ухвалям щасливої пам'яті Боніфація VIII папи⁶, нашого попередника, з одного боку, та загальній нараді, з другого боку та іншим виданим загальним та спеціальним рішенням та розпорядженням на апостольських, всезагальних, провінційних і синодальних нарадах, також при апостольській присязі, підтвердженні чи при будь-якому зміцненні по-іншому посиленні, при будь-яких привілеях, апостольських звільненнях та грамотах, будь-яким чином виданих, підтверджених і відновлених у протидію згаданих (грамоті). Це все і кожне зі змісту даної (грамоти), як повно і достатньо висловлене, і

маючи як внесене дослівно, по-іншому буде у своїй силі зберігатися для згаданого наслідку. З цієї причини спеціально і явно відмінюємо будь-які інші супротивні (грамоти). Дано в Римі у (храмі) св. Петра, під Рибачьким перстеном, 5 квітня 1709 (року), нашого понтифікату 9 року.

Кардинал Олів'єрі.

Дана копія була мною, нижчепідписаним, скопійована з оригіналу, з яким дослівно була звірена. Для довір'я до справи дану (грамоту) я підписав і скріпив печаткою ясновельможного і велебного пана Миколая Спінулі, архієпископа Тебару та апостольського нунція в Польському королівстві, за його наказом. Опави в Сілезії 20 серпня, року Божого 1709.

Адальберт Скварчинський, публічний нотаріус святої апостольської влади та канцлер апостольської нунціатури в Польському королівстві, рукою власною.

¹ Клемент XI, римський папа (1700-1721 рр.)

² Візитація – огляд духовними особами, що мають церковну владу, діяльності доручених їхній владі церковних структур (деканатів, єпархій, митрополій тощо).

³ Конгрегація у справах пропаганди віри була створена у 1622 р. папою Григорієм XV з месійною метою; складалася з колегії кардиналів.

⁴ Авдитор – назва, якою користувалися у римській курії на означення судді.

⁵ Клятва – відлучення від церкви через злочини проти віри. Клятва могла бути простою та урочистою, в останньому випадку вона отримувала назву “анафема”.

⁶ Боніфачій VIII, римський папа (1294-1303 рр.)

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- АЗР – Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею. – СПб., 1848. – Т. III.
- Акты – Акты, относящиеся к истории Южно-западной Руси / Изд. А.Петрушевич. – Львов, 1868.
- АСП – Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. 77 (А.С.Петрушевич), оп. 2.
- АЮЗР – Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при киевском, подольском и волынском генерал-губернаторе. – К., 1904. – Ч. I, т. 10-12.
- Временник, 1869 – Временник Института Ставропигийского с месяцословом на год простой 1869. – Львов, [1868].
- Дашкевич – Украинско-армянские связи в XVII веке (Сборник документов) / Изд. Я.Р.Дашкевич. – К., 1969.
- Дідуш. – Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. 45 (Дідушицьких), оп. 1.
- Дополнения – Дополнения к материалам, относящимся к истории Львовского Ставропигиона в XVIII в. / Изд. А.Копыстьянский // Юбилейный сборник в память 350-летия Львовского Ставропигиона. – Львов, 1937. – Ч. II / Временник. Научно-литературные записки Львовского Ставропигиона на 1936 и 1937 годы.
- Зубрицкий – *Зубрицкий Д.* Летопись Львовского Ставропигийского братства. – Львов, 1926.
- Каталог – Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233-1799 / Упор. О.А.Купчинський, Е.Й.Ружицький. – К., 1972.
- Копыстьянский – *Копыстьянский А.* Юбилейный сборник в память 350-летия Львовского Ставропигиона. – Львов, 1936. – Ч. I (Материалы, относящиеся к истории Львовского Ставропигиона в 1700-1767 гг. / Изд. А.Копыстьянский).
- Крыловский – *Крыловский А.* Львовское Ставропигиальное братство. Опыт церковно-исторического исследования. – Киев, 1904. – Приложение.
- ЛІМ – Львівський історичний музей. – Відділ фондів (рукописи).
- Оссол. – Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. 5 (Оссолінських).
- Памятники – Памятники, изданные Киевскою комиссиею для разбора древних актов. – Киев, 1898. – Т. III (Издание второе с дополнениями).
- Першодрукар – Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI – перша половина XVII ст.): Збірник документів. – К., 1975.
- Петрушевич, Дополнения – *Петрушевич А.С.* Дополнения к сводной галицко-русской летописи с 1700 по 1772 г. – Львов, 1896.
- Петрушевич – *Петрушевич А.С.* О начале книгопечатия на Руси вообще, а в городе Львове

- в особенности // Временник Института Ставропигийского с месяцословом на год высокосный 1884. – Львов, 1883. Окрема відбитка: *Петрушевич А.С.* Иван Федоров – русский первопечатник. Историко-библиографическое рассуждение. – Львов, 1883.
- РЕА – Русско-еврейский архив. Документы и материалы для истории евреев в России. – СПб., 1903. – Т.III: Документы к истории польских и литовских евреев (1364-1569).
- Свенцицкий – *Свенцицкий И.С.* Опись музея Ставропигийского института во Львове. – Львов, 1908.
- Соціальна боротьба – Соціальна боротьба в місті Львові в XVI-XVIII ст. Збірник документів / Під ред. Я.П.Кіся. – Львів, 1961.
- ЦДІАУЛ – Центральний державний історичний архів України, м. Львів.
- Юбилейное издание – Юбилейное издание в память 300-летнего основания Львовского Ставропигийского братства. – Львов, 1886. – Т.1.
- AGAD. – ZDP – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. – Zbiór dokumentów pergaminowych.
- AGZ – Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1872. – T.III; 1875. – T.V; 1876. – T.VI; 1878. – T.VII; 1883. – T.IX; 1884. – T.X.
- Balzer – *Balzer O.* Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie // Studya nad historią prawa polskiego. – Lwów, 1909. – T. IV. – Z. 1.
- Balaban M. Żydzi... – *Balaban M.* Żydzi lwowscy na przełomie XVI-XVII wieku. – Lwów, 1906.
- Barącz – *Barącz S.* Rys dziejów ormiańskich. – Tarnopol, 1869.
- Bersohn – *Bersohn M.* Dyplomatariusz dotyczący Żydów w dawnej Polsce, na źródłach archiwalnych osnuty (1388-1782). – Warszawa, 1910.
- Bibl. PAN w Krakowie – Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.
- Bischoff, ARAL – *Bischoff F.* Das alte Recht der Armenier in Lemberg. – Wien, 1862.
- Bischoff, Urkunden – *Bischoff F.* Urkunden zur Geschichte der Armenier in Lemberg. – Wien, 1864.
- CDMP – Codex diplomaticus Maioris Poloniae. – Poznaniae, 1877. – Vol.I.
- CIP – Codex Iuris Polonici annos 1506-1522 continens. Typis mandavit adnotationibus O.Balzer. – Cracovie, 1906. – Vol.3. – Pars1.
- Czart. – Biblioteka Czartoryskich w Krakowie. – Rękopisy.
- Diplomata – Diplomata statutoria a patriarchis orientalibus Confraternitati Staupigianae Leopoliensi a 1586-1591 data. – Leopoli, 1895. – Vol.2.
- Fastnacht – Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich / Opr. A. Fastnacht. – Wrocław, 1969. – Cz.II.
- Gum. – *Gumowski M.* Pieczęcie królów polskich. – Kraków, 1910-1920.
- Horn. Regesty – *Horn M.* Regesty dokumentów i excerpty z Metryki Koronnej do historii Żydów w Polsce. 1697-1795. – Wrocław, etc., 1984. – T.I: Czasy Saskie (1697-1763).
- Jewish privileges – Jewish privileges in the Polish Commonwealth: Charters of Rights Granted to Jewish Communities in Poland-Lithuania in the Sixteenth to Eighteenth centuries / Ed. Jacob Goldberg. – Jerusalem, 1985.
- Katalog – Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie. – Cz.II: Dokumenty z lat 1506-1828 / Opr. J. Tomaszewicz. – Kraków, 1991.

- Lewicki, Kohnowa* – *Lewicki M., Kohnowa R.* La version turque-kipeczak du Code lois des Arméniens polonais d'après le ms. N1916 de la Bibliothèque Ossolineum // *Rocznik Orientalistyczny*. – Warszawa, 1957. – T.XXI. – S.154-253.
- MCS – Monumenta Confraternitatis Staupigianae Leopoliensis, sumptibus Instituti Staupigiani edidit dr. Wladimirus Milkowicz. – Leopoli, 1895. – Vol.1.
- MK – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. – Metryka Koronna.
- MK, KK. – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. – Metryka Koronna, księgi kanclerskie.
- MK, sig. – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. – Metryka Koronna, księgi sigillat.
- Morgensztern* – *Morgensztern J.* Regesty z Metryki Koronnej do historii Żydów w Polsce (1574-1586) // *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*. – Warszawa, 1963. – N47-48. – S.113-129; (1588-1632) 1964. – N51. – S.59-78; (1633-1660) 1966. – N58. – S.107-150; (1660-1668) 1968. – N67. – S.67-108; (1669-1696) 1969. – N69. – S.71-108.
- MRPS – Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviae asservantur. – Varsovie, 1905-1999. – Pars I-VI.
- Ossol.* – Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. – Rękopisy.
- Pazdro* – *Pazdro Z.* Organizacja i praktyka żydowskich sądów podwojewódzińskich w okresie 1740-1772 r. (Na podstawie lwowskich materiałów archiwalnych). – Lwów, 1903.
- Privilegia – Privilegia et decreta civitatis Leopoliensis cum Iudaeis. [Leopoli, після 1591]. – 15 p. / Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVI / Opr. M.Bohonos. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965.
- Przywilej – *W[isłocki] W.* Przywilej Kazimierza Wielkiego, dany Żydom miasta Lwowa // *Przewodnik Naukowy i Literacki* (dodatek do "Gazety Lwowskiej"). – Lwów, 1873. – T.II. – S.717-727.
- Schorr* – *Schorr M.* Organizacja Żydów w Polsce. – Lwów, 1899.
- Supplementum – Supplementum ad historica Russiae monumenta ex archivis ac bibliothecis extraneis deprompta et a Collegio archeographico edita. – Petropolis, 1848.
- VL – Volumina Legum / Ed. J.Ohryzko. – Peterburg, 1859. – Vol.IV; 1860. – Vol.V; 1860. – Vol.VI.
- Widmann*, Archiwum – *Widmann K.* Archiwum miasta Lwowa // *Przegląd Archeologiczny*. – Lwów, 1882. – Z.1.
- Widmann*, Przegl. – *Widmann K.* Katalog chronologiczny oryginalnych dyplomów i dokumentów, znajdujących w Archiwum miasta Lwowa (Wiadomość o Archiwum miasta Lwowa) // *Przegląd Archeologiczny*. – Lwów, 1883. – Z.2-3.
- Wójcicki* – *Wójcicki K.W.* Biblioteka starożytna pisarzy polskich. – Warszawa, 1843. – T.1.
- Zubrzycki* – *Zubrzycki D.* Historyczne badania o drukarniach rusko-słowiańskich w Galicyi. – Lwów, 1836.

МЕТРОЛОГІЧНО-НУМІЗМАТИЧНО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

І. Метрологічні терміни

Безмін – міра ваги; дорівнював 8-10 фунтам.

Бочка – міра об'єму сипких та рідких тіл від 36 до 122 горнців; дорівнювала половині куфи.

Горнець – міра об'єму сипких тіл та рідин місткістю близько 4 л.

Куфа – міра об'єму рідких тіл, головним чином напоїв; бочка місткістю бл. 40 відер (від 400 до 800 л.)

Кварта – міра для рідких тіл бл. 1 л.

Лікоть (львівський) – міра довжини; дорівнював 73,2 см.

Постав – сувій тканини, довжина різних тканин у поставі різнилася від 20 до 80 ліктів.

Талант (талент) – див. Фунт.

Фунт (львівський) – міра ваги; дорівнював 405,2 г.

Штука – див. Постав.

ІІ. Нумізматичні терміни

Гривня польська (марка) – вагово-грошова та лічильно-грошова одиниця, що використовувалася в польських землях (у Польщі термін “гривня” з'явився у XIV ст., замінюючи термін “марка”). У 1070 р. вагово-грошова одиниця “гривня” важила бл. 210 г., що відповідало вазі 240 денаріїв.

Гріш польський – срібна польська монета, вперше відкарбована бл. 1367 р.; одна з основних у монетному обізі України XIV-XVIII ст.

Денарій – срібна монета, яку карбували у Польщі, починаючи з X ст. Протягом століть вартість денарія змінювалася, початкова вага монети бл. 1,5 гр. наприкінці XIII ст. знизилась до 0,15 г.

Злотий – грошово-лічильна одиниця, що дорівнювала 30 грошам.

Золотий угорський – або флорен, золота монета, яку карбували у XIII ст у Флоренції, пізніше у багатьох європейських країнах, зокрема з 1325 р. – в Угорщині; у Польщі флорени стали карбувати після 1320 р.

Копа – грошово-лічильна одиниця, що дорівнювала 60 грошам.

Солід – у античні часи золота римська монета; золота монета франкських королів; у Європі з XVI ст. назва солід закріпилася за срібною та білонною монетою.

Талер – велика срібна монета, найменування якої походить від другої частини назви чеського міста Йоахімсталя, де вона була вперше випущена. У Речі Посполитій талер почав карбуватися з 1580 р. вагою бл. 28,5 г. (24, 3 г. чистого срібла).

Шеляг – назва білонних та мідних монет типу шилінга на польських, українських та білоруських землях. Польські та литовські шеляги з'явилися в результаті реформи Стефана Баторія 1579 р. Їх якість з постійним псуванням монети погіршувалася. З 1659 р. розпочалася масова емісія мідних шелягів масою 1,3 г. Величезні масштаби карбування шелягів спричинили до наростання інфляції в Речі Посполитій.

III. *Хронологічні терміни (у католицькій традиції)*

- “**Екзавді**” неділя – четверта неділя після Пасхи.
 “**Інвокавіт**” неділя – перша неділя Великого посту.
 “**Летаре квадрагесімале**” неділя – четверта неділя Великого посту.
 “**Милосердя**” неділя – друга неділя після Пасхи.
 “**Окулі**” неділя – третя неділя Великого посту.
 “**Ремінісцере**” неділя – друга неділя Великого посту.
 “**Рогатіонум**” неділя – п’ята неділя після Пасхи.
 “**Юбіляте**” неділя – друга неділя після Пасхи.
 “**Юдіка**” неділя – п’ята неділя Великого посту.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

арк. – аркуш
 див. – дивись
 док. – документ
 зв. – зворот
 кн. – князь
 м. – місто
 оп. – опис
 опубл. – опубліковано
 коп. – копії
 р. – рік
 св. – святий, свята
 спр. – справа
 см – сантиметр
 ст. – століття
 с. – сторінка
 ориг. – оригінал
 транс. – трансумпт
 ф. – фонд
 cz. – część
 etc. – et caetera
 p. – pagina
 s. – strona
 S. – Seite
 t. – tom
 v. – versus
 vol. – volumen
 z. – zeszyt

ПРЕДМЕТНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПОКАЖЧИК

авдитори 523-524

акти городські 96, 116-117

апеляції 98, 173, 183, 220, 234-235, 247, 284,
436, 487, 523

аптекарі 97, 330

арешт на вирок 109-111

баніція 98, 111

бджоли, купівля 233

безмін, міра 502

бідність 232

божниці див. синагоги

борги (боржники) 167, 220-221, 230-231, 237,
245-246, 386, 419, 436, 450-451, 464-465,
474

бочка, міра 330, 347

братство (Ставропігон) 57-59, 62, 64-65, 67-
68, 70-73, 76, 78, 80-82, 85-87, 89-91, 97-98,
100-101, 104, 116-119, 500-504, 506, 508-
509, 511-512, 514-515-517, 519-523

броварники 97

будинки 44, 50, 56, 134, 167, 232, 258, 264, 288,
300, 307, 309-310, 322, 330, 338, 340, 342,
352, 364, 366, 386, 413, 421, 430-431, 439-
441, 449, 451, 455-456, 466-467, 470-471,
474, 476-477, 481

бурмистри 41, 44, 49-50, 55, 84, 91, 93, 96, 109,
110, 114, 142, 145, 147, 150-151, 169, 172-
173, 182-183, 185, 187-189, 219, 255, 259,
277, 283-288, 294, 297-298, 300, 306, 309,
314, 319, 321, 337-338, 347, 349, 364, 367,
369, 371, 392, 394, 402, 413, 431, 440-442,
445, 449, 466, 467, 505

вага 244

вальні сейми див. сейми

вбивства див. кримінальні вчинки

вбивство, ненавмисне 238, 242; також див.:
кримінальні вчинки

вибори міських урядовців 50, 106, 110, 112,
114-115

виклики див. позови судові

викрадення людей 226

винниця 23 7

вино 44, 56, 234, 264, 307, 327, 330, 342, 347,
365; також див.: мальвазія, мускателя

витрати (втрата) судові 96, 98, 223-224, 227-
228, 231, 233, 368, 375, 385

виховання дітей 235, 238-239

відлучення церковне (клятва) 433, 503, 523-
524

відповідачі 96-98, 109-110, 249, 300, 306, 309,
338, 340, 364-365, 369, 371-372, 445

відступлення нерухомих маєтків (будинків)
240-241, 258, 284-288, 322; також див.:
будинки

візитації 523-524

війти 49-50, 55, 83-84, 91, 93, 110, 114, 122,
128, 131, 133, 139, 141-142, 145-147, 149,
157-158, 172-175, 177, 182-185, 219, 221,
241, 248-249, 268, 271, 284, 288, 298, 306,
309, 318, 373, 385, 442, 445, 466-467, 505

вікна див. суконниці

вільні мистецтва (вільні науки) 44, 56, 58;
також див.: школи

вірмени (вірменська нація, громада) 84, 122-379, 114, 419

віск 284, 411, 413, 416, 502

віце-канцлери 41, 56, 132, 139, 142, 145, 150, 160, 178, 188, 249, 251, 253, 259, 268, 272, 276, 301, 307, 310, 375, 394-395, 403, 406, 414, 417, 420, 422, 424, 426, 427

владики див. єпископи

воєводи 41-42, 57, 131, 155, 385, 394, 401-402, 433, 436, 442-443, 465, 485-487

возні 97-98, 109, 111, 300, 306

воли див. худоба

вчителі (даскали) 98, 511, 513

герби 69, 102, 298

горілка 342, 461, 470-472, 481

горнець, міра 330

греки, купці 365-366

гривня 177-178, 387, 428, 433

гріш польський 41, 56, 177-178, 183, 188, 260-261, 404, 429, 501, 512

гудзики 454-455

даскали див. вчителі

декрети 41, 44, 56, 58, 90, 96-98, 104, 106, 108-111, 114-116, 122-123, 131, 138-139, 151, 175, 254, 303, 306-307, 309-310, 315, 317-319, 339, 349-350, 352, 364-365, 377, 390-391, 393-394, 396-397, 417, 420, 433, 445-447, 453, 474, 477-478, 486-487, 490, 492-494

декрети контумаційні 96, 98, 109, 111, 368-369

денарії 387

дерева плодоносні, право 231-232, 234

дзвінниця 502, 519-520

донатива, податок 364

дороги 424-426, 437-438, 449, 493

драгуни 364-365

друкарня (друкарська майстерня; типографія) 57-58, 62, 66, 72-74, 80-81, 98, 100-101,

104-105, 504, 508, 512, 514

євреї (єврейська нація, громада) 159-160, 172, 221, 285, 310, 329-330, 340, 381-498

єпископи (владики) 49, 85-87, 95, 110, 122, 134, 286, 291, 500, 503-505, 507, 511-512, 514-515, 519-520, 523

єпископія 500

заворушення див. погроми

загородники 128

заклад 147, 149, 182, 342, 352, 367; також див.: кари

залізо 97

заповіти 129, 131-132, 183, 221

заповіти церковні 243-244

застава 231, 238, 245, 385-387, 465, 474

збереження, депозит 229-230

збирачі податків 325, 373, 399, 404

збіжжя 224, 237, 242

збори див. податки

звільнення від податків 155-156, 262-263, 400-401, 420-421, 437-438

зем'яни див. шляхта

злочідство 229, 236, 241; також див.: кримінальні вчинки

злотий польський 56, 177-178, 347, 364, 366, 368, 398-399, 403-404, 406-407, 410, 436, 486, 520

злочини (злочинці; порушники) 98, 111, 283, 287-288, 387, 433-436, 524; також див.: кримінальні вчинки

злочин зґвалтування 236

злочин моральний 185

злочин проти судді та духовної особи 234

злочини (злочинці) див. кримінальні вчинки

злочини дітей 222-223

злочини проти короля 222, 224-225

знайдення речей 236

золотарі 97

золотий угорський (червоний) 50, 56, 91, 93, 97, 101, 105, 247, 283, 342, 352, 407, 410,

- 438
ієреї див. священники
італійці 329
- канцлер апостольської нунціатури 524
канцлери 41-42, 44, 98, 111, 115, 128, 138-139, 142, 145, 147, 157, 165, 169, 173, 183, 265, 274, 289, 291, 294, 342, 391, 407-408, 410, 429, 431, 441, 475
капітули 114-116, 155-156
карбувальники монет 387
карні справи див. кримінальні вчинки
католицька нація див. поляки
кварта, міра 342
кладовища (окописька) 478, 493
клятва див. відлучення
кметі див. селяни
книги церковні 503, 512-513
козаки див. українці
колегія "40-а мужів" 84, 97, 110, 115, 364, 367, 369, 371
колятори див. ктитори
комісари (комісії) 39, 41, 106, 110, 224, 413, 465, 494
Конгрегація з поширення віри 521, 523-524
коні 228-229, 232-233, 242, 387
конституції королівства (статути королівства) 56, 90, 110-111, 114, 155, 325, 347, 348, 370, 428, 442, 446-447, 464, 466, 486, 488
консулат див. райці
контрибуції див. податки
конфіскації 52, 58, 60, 65-66, 70-71, 73, 75-76, 78-79, 82, 84, 86, 89, 101, 104-105, 318-319, 344, 346-347, 376-377, 451, 454, 479, 481-482, 489-490
копа 41, 162-165, 177-178, 407
- кораблі 240
корови див. худоба
король вірменський 220
костели 114-115, 126, 128, 155-156, 161-162, 318-319, 331-332, 449
кравці 97, 307
крадіжки див. кримінальні вчинки
крамниці 98, 101, 327, 330, 340; також див.: ятки; суконниці
кредитори 230, 231, 237, 245, 434-436, 450-451, 461-462, 464-465
кримінальні вчинки (карні справи; злочини; вбивства; злодійства; поранення) 128, 149, 173, 226, 235-236, 242, 244, 247, 258, 284, 286-287, 372-373, 384-388, 426, 428-429, 434-436
ктитори (колятори; провізори; фундатори) 58, 100, 115, 501, 508, 514, 516-517
купці 56, 84, 97, 226, 233, 239, 244, 246, 315, 323, 329-330, 348, 364-365, 374, 405-406, 413, 419, 438, 442, 454, 478, 486-487, 493, 520; також див.: право про купців
- лавники 49-50, 55, 83-84, 91, 93, 97, 109-110, 114-115, 149, 172-173, 182-183, 185, 258, 283-284, 286-287, 294, 297-298, 300, 303, 306-307, 309, 318, 338-339, 364, 369, 371, 442, 445-466, 467
латиняни див. поляки
лікарі 243
лікоть, міра 44, 49-50, 56, 104, 145, 307, 327, 330, 391, 406, 413, 416, 449
лікування 385
лонгери 364
лонгерія 494
- магістрат 83-84, 90-91, 93-94, 96-97, 104, 106, 109-111, 114, 115, 255, 314, 342, 347, 349, 352, 367-368, 371-375, 449, 465, 474, 476, 493; також див.: райці
мальвазія (мальмазія), вино 50, 56, 151-152,

264, 307
 мед 50, 56, 104, 233, 307, 314, 330, 461, 470-472, 481
 мита 164-167, 169, 244, 259-262, 323-325, 385, 400-401, 406, 408, 410, 422, 424-425, 437-438
 митники 165, 167, 261-262, 323, 325, 386, 401, 425, 439-440, 520
 міри 244; також див. назви окремих мір
 міщани римської віри див. поляки
 млини 233-234, 237, 448-449
 монастирі 57, 68, 86, 89, 101-102, 104-105, 117-118, 240, 289-291, 501, 514-515, 521, 523
 моровиця (морове повітря) 511, 515
 мулярі 97
 мускателя, вино 50

найманий робітник 243
 невільники (слуги; челядь) 134-136, 225-228, 237-238, 241-242
 новоженець див. право шлюбне
 нотаріус 524

обвинувач див. оскаржувач
 облоги міста 90-91, 329-330, 338, 476
 образа батьків 226-227
 окописька див. кладовища
 оренда 234, 246, 451, 487, 493
 осадження на “суворому корені” 240
 оскаржувач (обвинувач) 96, 109, 367
 осквернення могил 238
 охоронний лист 67-68, 475
 оцінювання майна 350, 366, 374

“пакта конвента” 56
 пакти з євреями 340, 446, 479
 пастухи 243
 пекарі 97
 передмістя 40-41, 68, 100-101, 126, 128, 152, 155-156, 159-161, 232, 272, 274, 284-285, 287, 289-291, 317, 320-322, 330, 395, 407-

408, 410, 413, 419, 429-431, 440, 445-446, 449, 451-453, 461, 470-472, 474, 476-478, 480-481, 490, 492-493
 передміщани 40, 49, 52-53, 93, 160-162, 317-319, 322, 395, 407, 413, 419, 445-447, 461, 472, 481-482
 перекладання з чужих мов 463
 перець 413
 петлиці 454-455
 печі гончарні 97
 пиво 44, 50, 56, 104, 314, 330, 342, 471, 481
 писарі королівської канцелярії див. секретарі королівські
 підвоєвода 433, 486-487
 підрахунок 365, 373
 підскарбій 325
 підтвердження прав 42, 51-54, 59-60, 62-66, 69-76, 78-82, 85-87, 89-91, 100-101, 104-105, 117-119, 124-125, 136-140, 143-145, 149, 155-157, 164, 166-167, 172, 241, 249-252, 254, 265, 267-268, 271-272, 274, 291, 294-295, 297, 301-303, 315-320, 322, 325-327, 330-332, 339, 343-344, 346, 352, 370, 375-379, 388-389, 391, 396, 399-400, 402-403, 413, 431, 416, 446-447, 452-453, 455-459, 461-462, 467, 471, 477-482, 488-490, 492-498, 506, 523
 підшкольники 487-488
 пірники 97
 погани (язичники) 135, 226, 228, 236, 501-502
 погроми (заворушення) 464-465, 474, 479
 податки (контрибуції, збори) 49, 56, 84, 91, 93, 97, 130-131, 142, 145, 147, 150, 155-157, 164-165, 185, 220, 263, 276, 285, 300, 310, 313-315, 322, 339, 347-348, 350, 352, 364-369, 372-375, 398-400, 403-404, 407, 410, 419-423, 440, 454, 463, 478, 481, 487-488, 493-495; також див. назви окремих податків
 податок поголовний 463

- поділ майна 241, 287
 пожежі 185, 229, 231, 263, 285, 320-322, 385, 420-421, 429-431, 440-441, 449, 501
 позивачі 96-98, 109, 249, 300, 306, 309, 338, 364-367, 371, 445, 487
 позика 230, 385
 позови судові (виклики) 96, 109, 221, 248, 283, 300, 337, 364, 368, 371-372, 386, 419, 428, 487
 полотно 413
 поляки (міщани римської віри; латиняни; католицька нація) 40, 44-45, 49-51, 53, 56, 59, 63, 69, 75, 78, 84, 93-94, 97, 110, 114-115, 164, 173, 235, 254-255, 263-264, 298, 300-301, 306, 309-310, 349-350, 352
 попи див. священники
 поранення див. кримінальні вчинки
 посланці (посли) 49, 294, 297, 303, 306, 309, 316, 318, 376, 387, 416, 466
 посли див. посланці
 посли земські 48-49, 51
 постав, міра 307, 342, 392, 394, 413
 поховання 41, 502, 512
 права римо-католицької церкви 57, 59, 62, 114-115
 правила святих апостолів 501
 право "городів і полів" 229, 232
 право вірменське 121-123, 126, 128-131, 142, 147, 152, 173, 182-183, 187-188, 219-249, 258-259, 271-272, 276, 285-289, 313, 330; також див.: суд вірменський
 право воєнне 238, 245
 право голосу 83-84
 право купців 239, 244
 право магдебурзьке (право німецьке) 40-41, 44, 130-131, 142, 147, 150, 152, 172-173, 182-183, 187-188, 220, 236, 258, 284, 286-287, 301, 312; також див.: суд міський
 право межі 235, 239
 право монастирське 240
 право німецьке див. право магдебурзьке
 право патронату 41-42, 86, 89, 104
 право про сироти 246
 право ремісників 139, 244-245
 право руське 126, 128
 право складу 162, 300, 340, 365, 367, 374
 право торгове 245-246
 право шлюбне 221-222, 237
 православні див. українці
 пребенда 128
 презента 41-42, 114
 прелати 225, 294, 297, 318, 401
 примушення 243
 присяга 41, 49-50, 56, 58, 114, 147, 149-150, 220-221, 229-231, 239, 248-249, 258, 267-268, 285-288, 294, 297, 300, 303, 310, 316, 318, 340, 346, 367, 373-374, 385-387, 416, 426, 428, 486, 489, 492
 провізори див. ктитори
 прядиво 413
 прянощі 486
 п'янство 223, 503
 рабини 486
 райці (раєцька колегія, уряд; консулат; міська рада) 39, 41-42, 44, 49-50, 54-55, 83-84, 91, 93, 96-97, 109-110, 112, 114-115, 126, 142, 145-147, 149-151, 159-161, 169, 172-173, 175, 182-185, 188-189, 219, 255, 258, 264, 284-288, 294, 297-298, 300, 303, 306-307, 309, 313, 319, 338-339, 347-350, 352, 365, 367, 370, 372, 390-392, 394-396, 401-402, 405, 413, 416, 419, 431, 440-442, 445, 447, 449, 455-456, 458, 466-467, 476, 481, 505; також див.: магістрат
 регенти громади 84, 96, 367
 регенти королівської канцелярії див. секретарі королівські
 ремесла 44, 50, 97, 274, 303, 312, 300, 338, 341, 374
 ремісники 84, 160, 239, 244-245, 274; також див. назви окремих ремісничих фахів

ремісничі братства див. цехи

риба 486

римарі 97

різники 97, 174-179, 249-251, 254, 264, 433, 493
“рукавичне”, податок 41

сарацини 172, 342, 374

свідчення 221-235, 254-255, 258, 384

священники (попи, ієреї) 41, 49, 56, 86, 98, 101, 104, 122, 224-225, 234, 502-503, 505, 511-512, 517, 520

сейми королівства (вальні сейми) 44, 48-52, 58-60, 65-66, 70-71, 73, 75-76, 78-79, 86, 89, 94, 101, 142, 145, 165, 169, 172-173, 175, 177, 188, 249, 251, 253, 259, 267-268, 274, 284-285, 287, 289, 291, 294, 297, 313, 319, 325, 344, 346, 370, 376, 393, 399-401, 403, 413-414, 417, 419-420, 429, 433, 443, 445-446, 479, 481-482, 490

секретарі королівські (писарі королівської канцелярії; регенти королівської канцелярії; секретарі великої королівської печатки; писарі декретів королівського двору) 54, 59-60, 62, 64-66, 68, 70-71, 73, 75-76, 78-79, 81, 83-84, 91, 94, 101, 105, 111, 115, 119, 134, 136, 301, 303, 307, 310, 313, 315, 318, 322, 325-327, 330-332, 342, 344, 350, 352, 375, 377, 379, 443, 447, 449, 451, 454, 455, 457, 458, 461-462, 467, 472, 479, 481-482, 488, 490, 494, 498

села 105, 156, 220, 222, 240, 243-244, 412-413

селяни (кметі) 222, 224, 240

сенат 93, 110, 465

сенатори 49, 56, 224, 302, 316, 369, 371-375, 446

сигнети 391, 400

синагоги (школи єврейські, божниці) 386-388, 433, 436, 440, 447-449, 455-456, 458-459, 478, 481, 486-487, 489, 493, 495-498

синдики 110-111, 338, 369, 371, 445, 492, 497

скарб 223

скарбниця воєводська 486

скарбниця королівства 50, 62, 91, 93, 101, 105, 162, 183, 188, 222-223, 261, 286, 342, 373, 385-387, 389, 391, 406, 416, 436

скарбниця костельна 114

скасування 50, 111, 174, 177, 338, 367-368

склади 365-366, 466-467

слуги вірменів 285-286, 288-289

слуги див. невільники

слуги міські (ціпаки) 283-285, 288, 350

слуги церковні 101, 517

солід 387

спадщина див. успадкування

спів церковний 41

спустошення 340, 476

срібло 465

Ставропігійон див. братство

старости 41-42, 50, 91, 110, 122-123, 150, 155-156, 175, 254, 294, 297, 385, 394, 401-402, 413, 431, 440, 465, 470-472, 480-481

статут братства 500-504

статут вірменський 220-249

статут єврейський 384-389, 391

статути королівства див. конституції королівства

стація, податок 486, 493

сторож 481

стрілецьке братство 350-352, 372

стрічки 454-455

стягнення податків 131, 142, 160, 162, 244, 314, 399, 404, 425, 487

суд асесорський 98, 108-109, 111, 114, 306, 309, 337-338, 340, 364, 368-369

суд бургграфський 472

суд вального сейму 419

суд вищого німецького права 173-174

суд вірменський 146, 149, 173, 183, 220, 235-236, 240-241, 247-248, 254, 271, 277, 284, 286, 288, 298, 322, 338, 364, 372-373; також

див.: право вірменське

суд воєводський 436

суд гродський 319, 493
суд єврейський 436
суд земський 385-386
суд королівський 56, 98, 128; також див.: суд асесорський; суд реляційний
суд лавничий (міський) 41, 160, 174, 277, 322, 364, 367, 373; також див.: право магдебурзьке
суд расецький 364
суд реляційний 56, 109, 111, 116, 300, 306, 364, 371, 375, 445, 474
суд старостинський 470
судді вірменської нації, титул 352, 372-376
судді єврейські 385-386, 433, 436, 443, 486-487
сукно (тканини) 44, 97, 104, 298, 306-307, 327, 338, 341, 391-394, 396, 406, 411, 413, 416
суконниці (вікна) 300-301, 306, 330, 341, 493

талант, міра 386
талер 449
татари 329
типографія див. друкарня
тканини див. сукно
товари 50, 104, 145, 244, 284-285, 288, 306, 339, 365, 401, 413, 414, 420-421, 424-426, 454, 466-467, 474; також див. назви окремих товарів
товари ароматичні 97
торгівля 98-101, 125-126, 150, 159-160, 162, 176, 178-179, 251, 263-264, 284, 298, 303, 303-306, 327, 329-330, 339-340, 374, 385, 392-398, 405-413, 416-417, 419-420, 442-443, 445-447, 472, 476-477, 479, 493
турки 314, 342

угода мирова 41
українці (українська нація; православні) 39-119, 156, 159-162, 172, 235, 254-255, 263-264, 285, 287, 310, 329, 340, 374, 394-395, 501, 505, 511, 514, 515, 523
укріплення (фортифікації) 156, 401, 419, 476

унія церковна 85-86, 93, 97, 324-325, 341, 371-372
уповноважені 96-97, 109-110, 258, 445, 487
урядовці 49, 90, 98, 101, 117, 121, 122, 152, 155, 160, 162, 255, 271, 272, 317, 319, 330, 393, 394, 398, 402, 416, 443, 464, 477, 522, 523
успадкування (спадщина) 222, 226, 227, 236, 246-247, 287
училища див. школи

фортифікації див. укріплення
фундатори див. ктитори
фунт, міра 56, 244, 433, 502

хліб 387
худоба (воли, корови) 227-228, 230-233, 242, 284, 392-394, 396, 401, 406-407, 410-411, 413-414, 416, 423-424, 493
хутра 465, 493

церкви 41, 56, 58-59, 62, 65, 68, 71, 78, 82, 86, 89, 100-101, 104, 117-119, 122, 243-244, 500-505, 508, 511-512, 514, 516-517, 519-520, 523
цехи (ремісничі братства) 44, 50, 56, 97, 104, 174, 178, 300, 307, 342
ціпаки див. слуги міські

челядь див. невільники
чинші 133, 164, 166, 175, 177-178, 183, 246, 286, 322, 404, 410, 416, 420-421, 431, 439-440, 516; також див.: податки
чопове, податок 487-488

шафран 413
шевці 307
шеляги 486
шелязне, податок 347, 487
шинкарі 322
шинки 322, 461

шинкування 49-50, 54, 56, 104, 145, 151, 300-301, 307, 330, 337-342, 365, 374-375, 460-461, 470, 472, 477
шкіри 411, 413, 416
школи єврейські див. синагоги
школи (училища) 50, 57-58, 81, 98, 101, 104, 310, 504-506, 508-509, 511-512, 514-515
школьники синагоги 470-471, 488
шляхта 41, 101, 314, 385, 401-402, 425-426, 433, 446, 466, 493, 501
шовк (шовкові тканини) 97, 301, 413
шпиталі 68, 114-115, 239, 310, 504-505, 508-509, 515-517
штрафи див. кари судові
штукове, податок 314

юридики 494
юрисдикція 49, 104, 110, 115, 128, 136, 140, 142, 149, 158, 160, 162, 169, 179, 183, 188, 222, 234, 247, 248, 256, 268, 271, 274, 276-277, 283, 284, 286-288, 291, 301, 310, 312-313, 319, 322, 332, 349, 350, 352, 364, 366-369, 372-373, 385, 395, 431, 436, 440, 454, 461, 465, 470-472, 478, 486-487, 523

язичники див. погани
ярмарки 54, 56, 166, 262, 365, 284, 392, 394, 397, 399, 406, 413, 416, 438
ятки 132-134, 138-139, 174-175, 179, 183, 249, 253-254, 265, 474, 493; також див.:
крамниці; суконниці

ПОКАЖЧИК ІМЕН ТА МІСЦЕВОСТЕЙ

Абрагам (Abraham), єврей 443, 445

Абрагам В. (Abraham W.), вч. 122

Август II (Augustus II, Awgust II; Augustus Secundus), король 78-87, 89, 91-94, 96, 98-104, 106-108, 110, 116-119, 375-377, 488-492, 494, 496, 498

Август III (Augustus III, Awgust III), король 102, 104-106, 108, 112, 114, 116-118, 377-379, 495

Августинович Григорій Йоан (Augustynowicz Gregorius Joannes), старший вірменської нації 353, 360, 371

Августинович Йоан (Awedykowicz Nicolaus), старший вірменської нації 345-346, 358, 369

Аведикович Миколай (Awedykowicz Nicolaus), по-іншому Кульха, старший вірменської нації 371

Александрін Симон (Alexandrinus Simon), райця 443, 445

Альберт (Albertus), канцлер, краківський єпископ 127-128

Альберт бакалавр (Albertus baccalaurus), райця 278, 284

Альберт з Гай (Albertus de Gay), добжинський підкоморій 164

Альберт зі Зихліна (Albertus de Zichlin), канцлер 146-147, 151-152

Амброзій з Пампова (Ambrosius de Pampow), сєрадзький воєвода 168, 171

Андрій (Andreas), влоцлавський єпископ 266

Андрій (Andreas), гнезненський архієпископ та примас 163, 168, 171

Андрій (Andreas), краківський єпископ 383

Андрій (Andreas), львівський коад'ютор 154

Андрій (Andreas), познанський єпископ 141, 144

Ансєрин Станіслав (Anserinum Stanislaus), райця 304, 306, 308-309

Анчевський Мартин Никанор (Anczewski Martinus Nicanor), райця 333, 338

Арцєховський Петро (Arciechowsky Petrus), стобницький і варшавський намісник 428

Бабич Хома (Babicz Choma), міщанин 45, 48

Бажій Петро (Barzi Petrus), перемиський каштелян, львівський староста 430-431

Баковський Ян Ігнатій (Bakowski Jan Ignatys), холмський підкоморій, королівський секретар 460-461

Балабан Гедєон (Болобан Гедіон), львівський єпископ 500, 511, 513-514

Балабан М. (Bałaban M.), вч. 399, 405, 411, 442-443, 447-449, 454-455, 470, 472

Балицький Петро (Balyczky Petrus), королівський кухар 390

Бальцер О. (Balzer O.), вч. 142, 145, 147, 157-158, 174, 179, 189

Баронч С. (Barącz S.), вч. 157, 189

Барох (Baroch), єврей 403-404

Бєгановський Миколай (Bieganowski Mikołaj), кам'янецький каштелян 464-465

Бєлз (Belz), м. 147-148, 150, 390-391, 424-425

Бєнько з Бандлево, познанський хорунжий 135

Бєрєстя (Brest), м. 57-58

Бєрнатович (Bernatowicz S.I.), писар 98, 102

Бєрнатович Миколай Христофор (Bernatowicz Nicolaus Christophorus), старший вірменської нації 358, 360, 369, 371

Бєрнатович Торос (Bernatowicz Toros), старший вірменської нації 304, 306, 308-309

Бєрнатович Христофор Авєдик (Бєрнатович Христофор Авєдик), старший вірменської нації 328-329, 333, 338

Бєрнатович Христофор Йоан (Bernatowicz Chris-

- topherus Ioannes), старший вірменської нації 328-329, 333, 338
- Бернатович Якуб (Bernatowicz Jacobus), суддя вірменської нації 112, 114
- Берсон М. (Bersohn M.), вч. 392, 397-399, 402-403, 405, 411, 414, 417, 432, 440, 447, 454
- Бішофф Ф. (Bischoff F.), вч. 121-126, 129-133, 136, 138, 140-141, 143-144, 150, 162, 164, 167-169, 172, 182, 184, 186-187, 189, 211, 251-252, 254, 256, 265, 267, 269, 275, 277, 292-293, 295, 298, 302, 304, 308, 311-313, 315, 321-323, 326-327, 332, 343, 345, 351, 353, 355, 375, 377
- Бнінський Матій (Mathias de Bnyn), познанський єпископ 154
- Богданович Домінік (Bogdanowicz Dominicus), старший вірменської нації 358, 360, 369, 371
- Боїм Дзюрдзі Миколай (Boim Dziurdzi Nicolaus), міщанин 333, 338
- Болеслав Побожний, кн. 384, 387
- Болобан Гедион див. Балабан Гедеон
- Бонар Йоан (Bonar Ioannes), освенцімський каштелян 267
- Бонер Йоан (Bonner Ioannes), холмський каштелян, великий краківський прокуратор, рапштинський та в Оцечах староста 41, 427
- Бонер Северин (Boner Severinus), краківський бурграбій, бецький жупник, освецимський, заторський та бецький староста 425
- Боніфаций VIII (Bonifacius P. P. VIII), римський папа 522-524
- Бонковський (Bąkowski), шл. 117, 118
- Борковський Йоан (Borkowski Ioannes), ленчицький намісник 296
- Борковський Мартин (Borkowski Martinus), шл. 468, 471
- Боруковський Йоан (Borukowski Ioannes), віце-канцлер, ленчицький намісник 53-56, 299-301
- Борута Леонард (Borutha Leonardus), писар королівської канцелярії 300-301
- Браницький Станіслав (Braniczki Stanislaus), познанський єпископ 425
- Буда (Buda), м. 132-135
- Буженський Ієронім (Buzenski Iheronimus), королівський підскарбій, краківський жупник 293, 296
- Буженський Станіслав (Buzenski Stanislaus), генеральний регент королівської канцелярії 345-346
- Бучацький Якоб (Iacobus de Buczac), подільський воєвода 154
- Бучевський Станіслав (Buczewski Stanislaus), генеральний регент королівської канцелярії 470, 472
- Буяльський Андрій (Buialski Andreas), королівський секретар 61-62, 265, 321-322
- Вагилевич І., вч. 159, 161, 168, 181, 184, 252, 312, 390, 445
- Варгавський Рафал (Wargawski Raphael), краківський намісник, писар королівської скарбниці 273
- Вартанович Якоб (Wartanowicz Jacobus), вірменин 333, 338
- Вартерисович Йоан (Warterysowicz Joannes), старший вірменської нації 333, 338
- Варшава (Varsavia, Warszawa), м. 45, 47, 51, 57-62, 83-87, 89, 91-94, 96, 98, 102, 104-106, 108, 111-113, 115-119, 303, 305, 307, 309-315, 320-325, 327, 329-330, 332, 337, 342, 357, 361-363, 374, 377-379, 429-431, 434-435, 437-443, 447-449, 455-457, 460-466, 470, 472, 475, 490-498
- Василій, ігумен 514
- Великопольща 384, 387
- Вемер Йоан (Wemer Joannes), лавник 112, 114
- Веніно-старший Франциск (Wenino Franciscus), райця 112, 114
- Венцеслав з Неборова (Venceslaus de Nyeborow), белзький каштелян 390
- Вєжбіцький Вікторін (Wierzbiczki Victorinus), луцький єпископ 47
- Вислоцький В. (Wisłocki W.), вч. 384
- Висоцький (Wysocki), шл. 463
- Вишневецькі, кн. 69
- Вишневський Франциск (Wisniewski Franciscus), райця 112, 114

- Вишпольський (Wyszpolski), львівський земський писар 107, 110
- Відманн К. (Widmann K.), вч. 121, 125
- Вільнюс (Vilna), м. 274-276, 351-352
- Вільчек Бернард (Wylczek Bernardinus), львівський елект-єпископ 163, 171
- Вільчек Йоан (Wilczek Joannes), бурмистр 112, 114
- Вінцент з Пшерамб див. Пшерембський Вінцент
- Вішньовецький Андрій (Wiszniewiczski Andreas), волинський каштелян 48
- Владислав II (Wladislaus II), король 124-128, 131-132, 136-137, 143, 145, 152-153, 155, 157, 251, 253, 272-274, 330-331, 334-335, 339-340, 388-389
- Владислав III (Wladislaus III), король 129-139, 249-251
- Владислав IV (Wladislaus IV; Vladislaus Quartus; Vladysław Czwarty; Wladislaus IV), король 59-62, 65-66, 72-73, 80-81, 102-104, 107, 110, 315-327, 333-334, 338-339, 359, 361, 370, 372-373, 450-459, 453-456, 461-462
- Влоцлавок (Vladislavia), м. 53-54
- Влошкевич Франциск (Wloszkiewicz Franciscus), шл. 360, 371
- Вода Петро з Щекоцина (Woda Petrus de Szczekoczin), віце-канцлер 132
- Волинь (Volhunia; Wolyń) 46, 49-50, 437-438
- Волович Евстахій (Wolowicz Eustachius), троцький каштелян, литовський віце-канцлер, брестський, кобринський староста 48
- Волощина (Valachia) 163-164, 305-307
- Вольський Йоан (Wolski Joannes), хенчицький гродський писар, королівський секретар 378-379
- Вольський Мартин (Wolski Martinus), королівський постільничий, підскарбій королівського двору 425
- Вольський Миколай (Nicolaus de Volia), сандомирський каштелян, маршалок двору королеви, сяноцький, ломженський, вишенський староста 425
- Вольський Павло (Paulus de Volia), канцлер, радомський каштелян, гостинінський староста 425
- Вольський Сигізмунд (Wolski Sigismundus), черський каштелян, варшавський староста 48, 293
- Гадзейович Миколай (Hadzieiowicz Nicolaus), старший вірменської нації 358, 369, 376
- Ганкевич Стефан (Hankiewicz Stephanus), писар декретів королівського двору 363, 375
- Гарасим, пекар 516
- Гек К. (Hech K.), вч. 338
- Генріх (Henricus), король 51-52, 54-55, 107, 110, 291-292, 294, 372
- Гепнер Домінік (Hepner Dominicus), синдик 358, 360, 369, 371
- Гербурт Валентин (Herborth Valentinus), перемиський єпископ 47
- Гербурт Йоан (Herbort Joannes), сяноцький каштелян, перемиський староста 48, 293, 296
- Гербурт Миколай (Herborth Nicolaus; Herborth Mikolaj), львівський староста 47, 50, 292, 294, 439-440, 442
- Гербурт Станіслав (Herborth Stanislaus), львівський каштелян, дрогобицький, самбірський староста 48, 293, 296
- Гербурт Ян (Herburt), правник 484, 486, 488
- Гинча з Рогова (Huncza de Rogow), сандомирський каштелян 137, 139, 141, 144
- Гінкова Софія (Hinkowa Sophia), шл. 439-440
- Гозій Станіслав (Hossius Stanislaus; Ozio Stanislaus), краківський канонік, вармійський кантор 267, 425
- Горн М. (Horn M.), вч. 494
- Городок (Grodek), м. 124-125
- Гребіонка Семен (Hrebionka Simon), міщанин 95-96
- Григорій, протонотарій київської митрополії 504, 517
- Григорій XV, папа 524
- Григорій Богослов Назіанзин, св. 506, 508-509

- Гардзина Йоан з Любранч (Ioannes de Lubrancz), познанський воєвода 219, 250, 252
- Гардзина Миколай, калішський воєвода 164, 168
- Гданськ, м. 338
- Гембіцький Йоан (Gębicki Ioannes), королівський секретар 324-325
- Гембіцький Петро (Gębicki Petrus), королівський секретар 455-457
- Гляч Йодок (Głacz Iodocus), міщанин 309-310
- Гольчевський Андрій (Srepiski Andreas de Golczewo), равський воєвода, площський староста 273
- Горецький Станіслав (Goreczky Stanislaus), калішський намісник, площський кустод 168, 181
- Горка Андрій (Andreas comitus a Gorka), познанський каштелян, генеральний староста Великопольщі 267
- Горка Лука (Luca de Gorca), познанський воєвода, каштелян, генеральний староста Великопольщі, буський староста 47, 135, 141, 144, 219, 250, 252
- Горський Петро (Gorsky Petrus), накленьський каштелян 164
- Гослицький Лаврентій (Gosliczki Laurentius), краківський і сandomirський канонік 296
- Гостомський Ансельм (Gostomski Anzelmus), площський каштелян, равський староста 48
- Габ'я Миколай (Grabia Nicolaus), віце-канцлер, холмський каштелян, любомльський староста 267-268, 270, 272
- Град Йоан (Grad Ioannes), шл. 443, 445
- Гражимовський Бартоломей (Grazimowski Bartholomeus), королівський секретар 296
- Гродно (Grodna), м. 98, 100-101
- Грот Флоріан (Groth Florianus), королівський писар 312-313
- Гулінський Каспар (Gulinski Casparus), райця 443, 445
- Гумовський І. (Gumowski I.) 303, 308
- Дамбенський Валентин, краківський бурграбій 267, 270, 273
- Дашкевич Я.Р., вч. 304, 308, 325, 332, 351, 353
- Дем'янович Андрій (Andreas Demianowicz), старший братства 92
- Дембенський Валентин (Dembieniski Valentinus), бецький каштелян, краківський бурграбій, вартський староста, канцлер 48, 290-291, 293-294, 296, 427, 431, 441
- Дембенський Еразм, краківський декан, сandomirський кантор 293, 296
- Дембовський Андрій (Dembowski Andreas), серадзький каштелян, ленчицький староста 296
- Дерсімович Миколай (Dersimonowicz Nicolaus), старший вірменської нації 345-346
- Дерслав з Гугнова (Derslaus de Huhnów), шл. 390
- Дерслав з Ритвян (Derslaus de Rytwani), сandomirський воєвода 137, 139
- Дершняк Йоан (Derszniak Ioannes), львівський підкоморій 273
- Дзежговський Йоан (Dzierzgowski Ioannes), мазовецький воєвода, варшавський староста 267
- Дзежговський Миколай (Dzierzgowski Nicolaus), влоцлавський єпископ, гнєзненський архієпископ, примас 266, 425, 427
- Дзядуський Йоан (Dziaduski Ioannes), перемиський єпископ 266
- Дзялинський Йоан (Ioannes a Dzialin), хелмінський воєвода, братяньський староста 48
- Дзялинський Павло (Dzialinski Paulus), добжинський каштелян 296
- Димитрій (Demetrius; див. також Федір Дмитрович), кн. 334, 338
- Димитрій (Туптало), св. 513
- Діосгевер (Dyosgeur), м. 122-123
- Добеслав (Dobeslaus), вислицький каштелян 383-384
- Домбровський Андрій (Dambrowski Andreas), райця 304, 306
- Донин (Donyn), апостольський протонотарій, краківський декан, краківський та крушвицький канонік 127-128
- Древицький Адам (Adam de Drzewycza), радомський каштелян 219, 250, 252
- Древицький Матій (Mathias; Mathias de Drze-

- wicza; Maciey), віце-канцлер, перемиський єпископ, влоцлавський єпископ 127, 181, 219, 250, 252, 402, 168, 171, 177-178
- Дробницький Йоан (Drobnicki Joannes), возний 95, 97
- Дроєвський Йоан (Droiowski Ioannes; Drogiewski Ioannes), холмський єпископ 266, 270
- Дунін Вольський Петро (Dunin Volski Petrus), канцлер 296
- Евстахій зі Спрови (Eustachius de Sprowa), радомський каштелян 141, 144
- Еразм (Erasmus), площський єпископ 168, 171, 181
- Єлизавета (Elizabeth, Elisabetha), королева 121-122, 124-125, 334, 339, 359, 370
- Желіборський Афанасій, львівський єпископ 86
- Жеромський Петро (Zeromski Petrus), шл. 60
- Жидачів, м. 161
- Жовква (Zółkiewia), м. 347-348, 352, 358, 363, 369, 375
- Журовський Станіслав (Zurowski Stanislaus), королівський секретар 337, 342
- Заборовський Йоан (Zaborowski Ioannes), сandomirський намісник 293, 296
- Задзік Яків (Zadzik Iakobus), старший писар, краківський єпископ 338, 448-449
- Задікевич Захарій (Zadykiewicz Zacharias), старший вірменської нації 376
- Задікевич Христофор (Zadykiewicz Christophorus), старший вірменської нації 333, 338
- Залеський Йоан (Zaleski Ioannes), райця 278, 284
- Залеський Матій (Załęski Mathias), райця 333, 338
- Залуський Андрій Станіслав Костка (Zaluski Andreas Stanislaus), канцлер 108, 111
- Замойський Йоан (Zamoiski Ioannes), віце-канцлер, белзький, кнішинський, замехський староста 296-297
- Заремба Йоан (Zaremba Iohannes), серадзький каштелян 141, 144, 181
- Захаріясеви́ч Т. (Zachariasiewicz), вч. 122
- Збаразький Кшиштоф, кн. 338
- Збируйський Діонізі́й, холмський та белзький єпископ 507
- Зборовський Андрій (Andreas de Zborow), надворний маршалок, радомський староста 296
- Зборовський Мартин (Sborowski Martinus), познанський воєвода, калішський каштелян, шидловецький, одаляновський староста 267, 273, 427
- Зборовський Петро (Petrus a Zborow), краківський воєвода, генеральний краківський староста, сandomirський воєвода, стобницький, кам'янецький староста 47-48, 293, 296
- Зебжидовський Андрій (Zebrzydowski Andreas), краківський єпископ 273, 427
- Зебжидовський Каспар (Zebrzydowski Casparus), калішський воєвода, ленчицький воєвода 48, 293, 296
- Зебжидовський Флоріан (Zebrzydowsky Florianus), освенцимський каштелян 427
- Зелік (Zelik), школьник синагоги 468, 470-471
- Зенткевич Миколай (Ziętkewicz Nicolaus), райця 112, 114
- Зигмунтович Зигмунт (Zygmuntowicz Zygmunt), полковник 75
- Зигмунтович Петро (Zygmuntowicz Petrus), міщанин 304, 306, 308-309
- Зиморович Йозеф Бартоломей (Zimorouicz Bartholomaeus), війт 333, 338
- Злоторович (Zlotorowicz) 98
- Зубрицький Д. (Zubrzycki D.), вч. 57, 188, 322, 431, 441, 449, 466, 521
- Іванис (Iwanis), вірменський війт 129
- Івон з Обихова (Iwon de Obychow), сренський каштелян 127
- Ігнат (Ignatus), міщанин 39-40
- Ідзелевич (Idziellewicz), шл. 497-498
- Ієремія (Ієремия; Eremia, Jeremia; Ἰερεμίας), константинопольський патріарх 57-58, 77, 506-508, 511, 513-520

Ілля (Helias), міщанин 39-40
 Ільмановський Христофор (Ilmanowski Christophorus), королівський писар 302-303
 Ільмінський Блазій (Ilminski Blasius), шл. 107, 109

Іннокентій IV, папа 388

Іоаким див. Йоаким

Ісаакович Лазар (Izaakowicz Lazarus), синдик єврейської громади 491-492

Ісаєвич Я., вч. 504, 509

Іхоловський Андрій (Ichołowski Andreas), королівський секретар 93-94

Йоаким (Ioachimus), антиохійський патріарх 57-58

Йоаким (Іоаким; Йоаким; Ioachim; Ἰωακείμος), антиохійський патріарх 500, 503-508

Йоан (Ioannes), гнєзненський архієпископ та примас 181, 219, 250, 252

Йоан (Ioannes), львівський архієпископ 127-128

Йоан (Ioannes), познанський єпископ 163, 168, 171, 219, 250, 252

Йоан (Ioannes; Ioannes de Conari), краківський єпископ 163, 171, 181

Йоан (Iohann), староста Руської землі 123

Йоан (Iohannes), воєвода 383

Йоан (Iohannes), канцлер, влоцлавський єпископ 137-139, 141-142, 144-145

Йоан (Iohannes), сандомирський каштелян 388

Йоан з Жешова (Iohannes de Rzeschow), шл. 127

Йоан з Ласка див. Ласький Йоан

Йоан з Оцешина див. Оцеський Йоан

Йоан з Ритвян (Iohannes de Rythwany), коронний маршалок, сандомирський староста 137, 139, 141, 144

Йоан зі Спрови (Iohannes), гнєзненський єпископ та примас 141, 144

Йоан із Чижова (Ioannes de Czyzow; помилк. Ioannes de Czhof), краківський каштелян і староста 153, 155, 157, 317, 319

Йордан Йоан (Iordan Ioannes), бецький, війницький каштелян 164, 181

Йордан Миколай (Nicolaus Iordan), війницький каштелян 219, 250, 252

Йордан Спитко (Iordan Spitko), сондецький каштелян, королівський підскарбій 273, 427

Кадзідловський Альберт (Kadzidłowski Albertus), королівський секретар 329-330

Казановський Станіслав (Stanislaus de Cazanow), люблінський підкоморій 164

Казимир (Casimiria), м. 176

Казимир III (Казимир Великий; Casimirus Magnus, Kazimirus), король 121-123, 170-173, 311-312, 317, 319, 334-335, 339-341, 359, 370, 381, 384, 388-389

Казимир IV (Cazimirus, Kazimirus), король 136-141, 143-147, 149-152, 155, 157-158, 167, 169, 251, 272-274, 334, 339, 359, 370, 389-390, 444, 446

Камблан Миколай (Kamblan Nicolaus), кшивінський каштелян 164

Капрус Габріель (Karpus Gabriel), старший вірменської нації 304, 306, 308-309

Карнковський Йоан (Carnkowsky Ioannes), краківський канонік, скарбмерський намісник 172, 181, 219, 250, 252

Карнковський Станіслав (Carnkowski Stanislaus), влоцлавський єпископ 47, 293

Карпа старий 516

Качмарчик З. (Kaczmarczyk Z.), вч. 384

Кельци, м. 463

Кешневський Лаврентій (Kierzniewski Laurentius), возний 107-109, 111

Київ (Kiovia), м. 46, 50

Кіркорович Стефан (Kirkorowicz Stephanus), вірменин 333, 338

Кішка Миколай (Kiszka Nicolaus), підляшський воєвода, дрогичинський та белзький староста 48, 296

Клемент XI (Clemens XI), папа 521-522, 524

Кміта Добеслав (Kmytha Dobeslaus), війницький каштелян 137, 139, 141, 144

Кміта Петро (Cmitha Petrus), краківський воєвода, коронний маршалок, перемиський староста 181, 267, 425, 427

- Ковалінський Андрій (Kowalinski Andreas), писар 451, 453-454
- Козловський Клеменс (Kozlowski Clemens), королівський секретар 119
- Колинський Матій (Kolinski Mathias), шл. 360, 371
- Колуцький Павло (Kołucki Paulus), королівський секретар 318-319
- Коморовський Йоан (Komorowsky Ioannes), полянецький каштелян 427
- Конарський Адам (Konarski Adamus), познанський єпископ 47, 293
- Конарський Георгій (Konarsky Georgius), калішський каштелян 427
- Константинополь м. 506, 517-518, 520-521
- Копистянський А. (Копыстьянский А), вч. 61, 64-65, 67, 70, 72-73, 77, 80, 92-93, 98, 100, 102, 118, 521
- Корицінський Стефан (Korycinski Stephanus), канцлер 337, 342
- Корнякт Костянтин, грек 518-520
- Косаковський Павло, королівський секретар 293, 296
- Костевич Дам'ян (Kostewicz Damian), міщанин 95, 96
- Костка Йоан (Kostka Ioannes), сандомирський воєвода, гданський каштелян, прусський підскарбій, пуцький староста 48, 293, 296
- Костянтин VII, імператор 513
- Костянтин князь з Острога див. Острозький Костянтин
- Косцеляцький Андрій (Andreae de Koscielec), калішський воєвода 273
- Косцеляцький Йоан (Iohannes de Cosczyelec; Koszcieliecki Ioannes), іновроцлавський воєвода 141, 144, 425
- Косцеляцький Йоан (Iohannes de Koszcieliec), ленчицький воєвода, видгощський, накленьський, тухольський староста 425
- Косцеляцький Лука (Koszcieliecki Luca), перемиський єпископ 296
- Косцеляцький Миколай (Nicolaus de Cosczyelec), брестський воєвода 141, 144, 164
- Косцеляцький Януш (Janussius de Koscielec), сєрадзький воєвода, генеральний староста Великопольщі 273
- Котвич (Августин) (Kotficz), королівський конюший 425
- Котвич Йоан (Cothwicz Ioannes), всховський староста 135
- Коцій Георгій (Kocy Georgius), старший української нації 107, 109
- Краків (Crasovia), м. 39-40, 42, 51-52, 59-60, 63-66, 69-82, 130-132, 140, 157, 165-166, 174-6, 178-179, 181, 183-185, 187-188, 253-257, 259, 261-262, 264, 268, 270-271, 278-279, 284-285, 291, 293-297, 301-303, 315-319, 325-327, 338, 343-346, 352, 375-377, 381, 383, 387, 389-391, 396-397, 402-410, 414-415, 417-418, 420-427, 432-433, 435-436, 443-447, 450-454, 457-459, 466-469, 477-482, 488-490
- Красінський Франциск (Crassinski Franciscus), віце-канцлер, краківський єпископ 48, 293, 296
- Красницький Станіслав (Krasniczki Stanislaus), синдик 444-445
- Красностав (Krosznosthav), м. 424-425
- Креслав з Курозванків див. Курозвенцький Креслав
- Кретковський Андрій (Andreas de Crethkow), брестський каштелян 141, 144
- Кретковський Еразм (Erasmus de Krethkow), брестський каштелян, пиздренський староста 267, 425
- Кретковський Миколай (Nicolaus de Crethkow), іновроцлавський воєвода 164
- Кристин (Cristinus), сондецький каштелян, віце-канцлер 388
- Кровицький Йоан (Crowicki Ioahannes), львівський декан та канонік 152, 155
- Кромер Мартин (Cromer Martinus), королівський секретар, краківський канонік 428
- Кросновський Ольбрихт (Krosnowski Olbrycht), варшавський хорунжий 464-465
- Кротовський Йоан (Krothowski Ioannes), іновроцлавський воєвода 48, 293
- Крыловский А., вч. 67, 86

Купинський Альберт (Kupinski Albertus), райця, королівський секретар 358, 360, 369, 371
 Купинський-старший Петро (Kupiński Petrus), райця 112, 114
 Курцович Михайло (Kurczowicz Michael; Kurczewicz Michael), королівський секретар 314-315, 327
 Курозвенцький Добеслав (Dobeslaus de Curozwanku), люблінський воєвода 154
 Курозвенцький Креслав (Creslaus de Curozwanku), канцлер 154-155, 157, 390-391, 396-397
 Курозвенцький Миколай (Nicolaus de Curozwanku), люблінський воєвода 164
 Курозвенцький Петро (Petrus de Curozwanku), коронний підскарбій, краківський староста 154
 Курозвенцький Станіслав (Stanislaus de Curozwanku), віце-канцлер, краківський канонік 149-150
 Кучанкович Матій (Kuczankowicz Mathias), райця, королівський секретар 358, 360, 369, 371
 Кушевич Самуїл Казимир (Kuszewicz Samuel Casimirus), міський писар 333, 338
 Кшицький Андрій (Czyczky Andreas), познанський, площький й середський схоластик 181, 219, 250, 252

Лаврентій з Едернонда (Laurentius de Ederponda), угорський воєвода 135
 Лавський Станіслав (Lawski Stanislaus), мазовецький воєвода 48, 293
 Ласький Йоан (Йоана з Ласка; Ioannes de Lassko), гнзненський коад'ютор, канцлер 164-165, 168-169, 171-173
 Ласький Станіслав (Stanislaus a Lasko), серадзький воєвода, ленчицький староста 267, 270
 Ласький Ярослав (Iaroslaus de Lasko), серадзький воєвода 219, 250, 252
 Лев Філософ, імператор 513
 Левко (Lewko), єврей 443, 445

Левкович Лейзер (Lewkowicz Leyzer), синдик єврейської громади 496-497
 Лесько, пекар 516
 Лещинський Андрій (Lessczynski Andreas), канцлер, хелмінський єпископ 327
 Лещинський Богуслав (Lesczynski Boguslaw), регент королівської канцелярії 466-467
 Лещинський Рафал (Liesczynski Raphael), брестський воєвода, радзейовський староста 267
 Литва (велике князівство Литовське, magnus ducatus Lithvaniae) 46, 50, 99, 103, 108, 125-126, 163-164, 166
 Ліганза Йоан (Liganza Ioannes), шл. 135
 Лігенза Миколай (Ligeza Nicolaus), завихойський каштелян, бецький староста 296
 Ліон, м. 388
 Ліскович Христофор Івашко (Liskowicz Christophorus Iwaszko), старший вірменської нації 328-329
 Лозінський В. (Łoziński W.), вч. 136
 Лука (Luca), вармійський єпископ 163, 168, 171
 Лукашович Григорій (Łukaszowicz Gregorius Derl), вірменин 323
 Люблін (Lublin), м. 261-262, 289-291, 397-401, 424-425, 431-433, 437-438, 476-477
 Любранський Георгій (Georgius de Ludbrancz), віце-канцлер 154
 Любранський Миколай (Nicolaus de Lubrancz), калішський воєвода 171
 Людовик (Ludovicus), король 123-125, 162, 334, 339, 359, 370
 Лютко Йоан з Бжезе (Luthko Iohannes), віце-канцлер, гнзненський архидиякон 137-139, 141-142, 144-145
 Лютомирський Йоан (Liutomierski Ioannes), краківський, ленчицький староста, коронний підскарбій, равський каштелян 270, 273, 427
 Лютомирський Миколай (Liutomirsky Nicolaus), чеховський каштелян 427
 Лянцкоронський Миколай (Lanczkorunski Nicolaus), сандомирський та львівський митник 166-167

Лянцкоронський Христофор (Lanczkorunski Christopherus), малогойський каштелян 296

Лясковський Михайло (Lasko[w]ski Michael), старший української нації 107, 109

Лясковський Стефан (Laskowski Stephanus), старший української нації 92-93, 95-96, 117

Лятальський Йоан (Latalsky Ioannes), гнєзненський, краківський і ленчицький намісник 168, 172, 219, 250, 252

Лятальський Януш (Latalsky Ianussius), познанський воєвода, гнєзненський каштелян 164, 267

Львів (Leopolis; Lwow; Илвов), м. 39 і далі

Львів: Бельгійський двір (Belgiensis Dwor) 491, 493

Львів: Білогощське болото (Bialochoszczkie Bloto) 103, 105

Львів: будинки Зайдлічовські 308, 310

Львів: Високий (львівський) замок (castrum superium) 154, 407-410, 415-416

Львів: Зимноводський млин (młyn Zimnowodzki) 448-449

Львів: кам'яниця Врончинська 308, 310

Львів: катедра, митрополичий костел (ecclesia metropolitana) 112, 114

Львів: костел Всіх святих 448-449

Львів: костел Івана Хрестителя 449

Львів: костел Марії Сніжної 449

Львів: Краківське передмістя (przedmiescie Krakowskie, suburbium Cracoviense) 67-68, 99-101, 289-290, 448-453, 460-461, 468-472, 477, 480-481

Львів: монастир св. Анни 291

Львів: монастир св. Онуфрія (ecclesia s. Onuphrii, s. Honuphrii Eremitae) 57, 67-68, 85-87, 89, 99, 101-105, 116-118, 514-516, 518-519, 521, 523

Львів: Низький замок (castrum minorum; castrum inferiorum; zamek Nizki) 117, 154, 156, 460-461, 468-472, 496-497

Львів: Підзамче (sub castrum) 394-395

Львів: пл. Ринок (circulus) 39, 41, 98, 100-101, 309-310, 335-336, 340, 342, 454-455, 520

Львів: Познанський двір (Познанський ґрунт) 448-449, 480-481

Львів: ратуша (praetorium, ratusz) 108, 110, 170-173, 180, 182, 184-185, 283, 288, 349-350, 353-355, 362, 364-366, 373, 448-449

Львів: Руська вулиця 40-41

Львів: святойоанівський деканат 127-128, 152-156, 160-162, 272-274, 317-319, 330-332

Львів: Успенська церква 55-59, 61-62, 64-65, 67-68, 71, 77-78, 82, 85-87, 89, 99-104, 116-119, 500-502, 506-509, 512, 514, 516-521, 523

Макар (Makar), міщанин 39-40, 42

Малаховський Йоан (Malachowski Joannes), канцлер 113, 115, 377

Манчукевич Симон (Manczukiewicz Simon), старший вірменської нації 359, 369

Марко, кушнір 516

Мартин з Богурії (Martinus de Boguria), завихойський каштелян 164

Матій (Mathias), кам'янецький єпископ, холмський номінат 390

Матій (Mathias), холмський єпископ 154

Матій з Гостина (Mathias de Gostyn), єремський каштелян 164

Матій, перемиський єпископ див. Древицький Матій

Матчинський Марек (Maczynski Marek), руський воєвода, белзький, грубешівський, брацлавський староста 483, 485-487

Мацейовський Самуель (Macziewski Samuel; Samuel), віце-канцлер, площський єпископ, канцлер, краківський єпископ 266, 270, 422-426

Мацейовський Станіслав (Macziewski Stanislaus), війницький каштелян, надворний маршалок, любомльський, завихойський староста 427

Мединський Казимир (Medynski Casimirus), регент міської табулі 102

Мелецький Йоан (Ioannes de Mielec), подільський воєвода, коронний маршалок, городоцький, хмельницький староста 267, 273, 427

- Мелецький Миколай (Nicolaus de Mielecz), подільський воєвода 293
- Мелєцький Себастьян (Sebastianus de Mieliecz), краківський воєвода, брестський староста 47, 293
- Миколай з Дамбровиці (Nicolaus de Dambrowicza), сандомирський воєвода 219, 250, 252
- Миколай з Дамбровиці (Nicolaus de Dambrowicza), вислицький каштелян, сандомирський староста 48
- Миколай з Кам'янця (Nicolaus de Camyeniiecz), краківський воєвода та староста 168, 171
- Миколай з Кутно (Nicolaus de Cuthno), гостинінський каштелян 164
- Миколай з Нишиці (Nicolaus de Nisczicze), плоцький воєвода 219, 250, 252
- Миколай з Радзикови (Nicolaus de Radzikowy), добжинський каштелян 164
- Михаїл див. Рогоза Михайло
- Михайло (Michael, Michael Koributh; Michał), король 69-77, 107, 110, 343-346, 359, 370, 375, 466-467, 470, 472-476, 479-480, 491, 493
- Михайло з Глоховце (Michael de Glochowcze), львівський декан 154, 156
- Михайло з Лясотників (Michael de Lyassothki), краківський підкоморій 135
- Михалевич Миколай (Michalewicz Nicolaus), міщанин 117
- Мишковський Миколай (Miskowski Nicolaus), королівський крайчий, межиріцький староста 270
- Мишковський Петро (Miskowski Petrus), краківський канонік, схоластик, плоцький єпископ 47, 273, 293, 428
- Мишковський Петро (Petrus de Myskow), ленчицький воєвода 164
- Мігельович Симон (Mihielowicz Simon), лавник 317-318
- Місьовський Матій (Misiowski Mathaeus), краківський бурґрабій 296
- Млоцький Казимир (Młocki Casimirus), вишогродський стольник, секретар 104-105
- Мнішек Станіслав Боніфатій з Великих Кончиць (Mniszek Stanislaus Bonifacius), львівський староста 318-319, 468, 470-471
- Мнішек Ян з Великих Кончиць (Mniszek Jan), генеральний львівський староста 460-461, 469, 471-472, 480-481
- Молдавія (Молдавське князівство; Moldavia) 166, 520
- Моргенштерн Я. (Morgensztern J.), вч. 447, 454, 463-464, 467, 475
- Московія (Moskovia) 163-164
- Мостицій з Стенчова (Mosticyus), познанський каштелян 127
- Мошо (Moscho), єврей 443, 445
- Муратович Йоан (Muratowicz Joannes), війт 317-318
- Муратович Йоан Альбрехт (Muratowicz Joannes Albracht), синдик вірменської нації 358, 360, 369, 371
- Муратович Симон (Muratowicz Simon), старший вірменської нації 353, 358, 369
- М'яковський Андрій (Miaskowski Andreas), регент королівської канцелярії 462
- Нагородзький Михайло (Nagrodzki Michael), референдар, королівський писар 108, 111
- Нагородзький Михайло (Nagrodzki Michael), шл. 95-96
- Нефталім (Nephtalim), єврей 443, 445
- Неполомичі (Nepolomicze), м. 263-264
- Нескоравський (Nieskorawski), шл. 117-118
- Нідецький Андрій Патрицій (Nideczki Andreas Patricius), віленський архидиякон, варшавський канонік 296
- Нікея, м. 508-509, 511-512
- Новицький Ігнатій Людовик (Nowicki Ignatius Ludovicus), префект МК, писар 113, 115
- Новгородок, м. 514-515
- Новокосянтинів, м. 500
- Носковський Андрій (Noskowski Andreas), плоцький єпископ 266, 273
- Нуцинський Станіслав (Nuszczynski Stanislaus), війт 112, 114
- Одновський Миколай (Odnowski Nicolaus),

- сандомирський воєвода, львівський староста 423, 427
- Одровонж Андрій (Odrowansch Andreas), генеральний руський староста, львівський воєвода 130-131, 137, 139, 141, 144, 153, 155, 160
- Одровонж Петро зі Спрови (Odrowas Petrus), руський воєвода 130-131, 317, 319
- Ожаровський Сильвестр (Ozarouusky Silvestrus), підкоморій двору, завихойський староста 219, 250, 252
- Озга Пйотр (Ozga Piotr), львівський підкоморій 464-465
- Олександр (Alexander), король 162-164, 167, 169, 334-335, 339-340, 396-401
- Олів'єрі (Oliverius), кардинал 522, 524
- Олькуський Франциск (Olkuski Franciscus), міський писар 333, 338
- Опави (Opavia), м. 522, 524
- Опалінський Андрій (Opalinski Andreas), сремський каштелян, надворний маршалок 48, 293
- Опалінський Петро, гнєзненський каштелян 425
- Опоровський Андрій (Andreas de Oporow), крушвицький каштелян 164
- Опоровський Йоан (Iohannes de Oporow), влоцлавський воєвода 154
- Опоровський Петро (Petrus de Oporow), ленчицький воєвода 141, 144
- Осовський Станіслав (Ossowski Stanislaus), референдарій 296
- Оссолінський Гієронім (Ossolinski Hieronimus), сандомирський каштелян 48, 293
- Оссолінський Максиміліан з Тенчина (Ossolinski Maximilianus de Tęczyn), дрогичинський хорунжий, королівський секретар 79-83, 376-377, 489-490, 492, 494, 496-498
- Оссолінський Миколай (Nicolaus de Ossolin), войницький каштелян 135
- Острозький Костянтин (Constantinus dux ab Ostrog; Bassilius Constantinowicz dux Ostrosiae), кн., київський воєвода 57-58, 293
- Остророг Йоан (Iohannes de Ostrorogk), познанський каштелян 154
- Остророг Станіслав (Stanislaus de Ostrorog), калішський воєвода 141, 144
- Отто з Ходеча (Otto de Chodecz), руський воєвода 39, 41, 168, 181, 219, 250, 252
- Оцеський Йоан (Ioannes de Ocziessino), канцлер, генеральний краківський, освенцимський, заторський, сондецький, ольштинський староста 267, 270, 273-274, 283, 289, 331, 427-429
- Падневський Филип (Padniewski Philippus), віце-канцлер, краківський єпископ 47, 273, 275-276
- Паздро З. (Pazdro Z.), вч. 426, 428, 432, 434, 485
- Перемиська земля (Przemyska ziemia) 437-438
- Перемишль (Premisla), м. 161, 392-394
- Петро (Petrus), влоцлавський єпископ 154
- Петро (Petrus), сандомирський воєвода 383
- Петро з Гай, калішський каштелян 141, 144
- Петро з Гамрата (Petrus de Gamrat), гнєзненський архієпископ, краківський єпископ, примас 425
- Петро з Дамбровиці (Petrus de Dambrowicza), генеральний руський воєвода, казимирський та радомський староста 267
- Петро з Курова (Petrus de Curow), люблінський каштелян 137, 139
- Петро з Опалениці (Petrus de Oppalenycza), лондський каштелян 164
- Петро зі Служева (Petrus de Sluzewo), калішський воєвода 267
- Петро, краківський та познанський єпископ див. Томіцький Петро
- Петро, перемиський єпископ див. Томіцький Петро
- Петро, познанський єпископ див. Томіцький Петро
- Петрушевич А., вч. 57, 521
- Підляшшя (Podlachia) 46, 49-50
- Пілецький Йоан (Iohannes de Pylcza), руський воєвода 154
- Пілецький Станіслав (Stanislaus de Pylcza), сяноцький староста 181
- Піноччі Гієронім (Піноччі Ієронім; Pinoccius

- Hieronymus), королівський секретар 69-73, 77-78, 343-344, 478-482
- Пірумович Якоб (Pirumowicz Jacobus), вірменин 358, 369
- Пйотрків (Piotrkovia; Pyotrcowia), м. 42-44, 140-145, 157-158, 167-169, 171, 173, 177, 189, 219, 249-253, 265-266, 268, 272-274, 277-279, 283-285, 289, 361, 369-370, 373, 392-393, 411-412, 414-416, 418, 420, 427, 444-445
- Подльодовський Георгій (Podlodowski Georgius), краківський канонік, королівський секретар 425, 428
- Подльодовський Йоан (Podlodowsky Ioannes), сандомирський схоластик та канонік 168
- Познань (Poznania) 390-391, 432-433, 435-436, 480
- Покуття (Pokucie) 437-438
- Полчицький Леонтій, туровський єпископ 507
- Потоцький Йоахим (Potocki Joachimus), львівський староста 107, 110
- Потулицький Станіслав (Stanislaus de Potulicze), межиріцький каштелян 164
- Прандота з Тчани (Prandota de Trczana), равський воєвода 164, 168
- Пряшів (Apriasz), м. 121-122
- Пшеборовський Станіслав (Przeborowski Stanislaus), краківський канонік, королівський секретар 425
- Пшерембський Вінцент з Пшерамб (Vincencius), віце-канцлер, влоцлавський єпископ 159-160, 163, 168, 171, 394-395
- Пшерембський Йоан (Ioannes de Przeramb; Przerampski Ioannes), сєрадзький каштелян 164, 171, 219, 250, 252
- Пшерембський Йоан (Przerampski Ioannes), віце-канцлер, холмський елект-єпископ, краківський намісник 267, 270, 273, 427
- Пшерембський Станіслав (Stanislaus de Przeramp), сєрадзький каштелян 267
- Пшецлавський Андрій (Przeczlawsky Andreas), краківський канонік 428
- Рагоза Михайл див. Рогоза Михайло
- Радзейовський Михайло Стефан (Radzieio-
wski Michael Stephanus), віце-канцлер,
вармійський і самбійський єпископ 363, 375
- Радзивіл Миколай (Radziwil Nicolaus), кн. на
Дубниках та Біржах, віленський воєвода,
литовський канцлер, лідський, мозирський
та борисовський староста 47, 293
- Радзивіл Миколай Христофор (Radzivil Nicolaus
Christophorus), кн. на Олиці та Несвіжі,
надворний литовський маршалок 48, 293
- Радом (Radom), м. 152, 154, 157, 400-401
- Раковський Адальберт (Rakowski Adalbertus),
королівський секретар 117-118
- Ракоці Георгій, трансильванський князь 91, 338
- Рафал з Ярослав (Raphael de Iaroslaw),
львівський староста, сандомирський
каштелян, коронний маршалок 148-150,
154, 156, 317, 319
- Рей Йоан (Rey Iohannes), намісник костелу св.
Михайла на краківському замку 133-136
- Ремігіан з Пясечно (Remigianus de Piaseczno),
королівський секретар 63-66, 458
- Рибчинський Себастьян (Rybczynski Sebastia-
nus), шл. 95-97
- Рим (Roma), м. 521-522, 524
- Рогоза Михайло (Рагоза Михаил; Михаил),
київський митрополит 500, 504, 507, 514-
516
- Рожицький Йоан див. Ружицький Йоан
- Ропчичі (Ropczyce), м. 261-262, 265
- Ружицький Йоан (Рожицький Йоан; Roszycki
Joannes; Ruzycski Joannes), королівський
секретар 68, 331-332
- Русь (Руська земля, руські землі; Russia) 46, 49,
88, 90, 103, 105, 121-126, 148, 150, 338, 381,
384, 415-416, 434, 436, 444, 446, 500
- Руське воєводство 430-431, 464-465, 484, 486,
495, 520
- Саломон (Salomon), єврей 403-404
- Самбір, м. 161
- Сандівогій (Sandivogius), калішський каштелян
388
- Сандівогій (Sandivogius), сєрадзький воєвода
141, 144

- Сандомир (Sandomiria), м. 129, 136-139, 162-163, 165, 261-262, 390-391, 404, 424-425
- Сапега Ігнатій (Sapieha Ignatius), литовський скарбник 107, 110
- Сапіга Павло (Sapieha Paulus), київський каштелян, любецький староста 48
- Сарновський Адам (Adam Sarnowski), варшавський, ловицький канонік, королівський секретар 74-76, 78
- Свенцицький І., вч. 500, 516
- Семянович Петро (Siemianowicz Petrus), старший української нації 92-93, 117
- Сенковський Альберт (Sękowski Albertus), королівський секретар 58-59
- Сенявський Ієронім, кам'янецький каштелян, галицький староста 293
- Сенявський Миколай (Nicolaus de Sieniawa), белзький воєвода, коронний польний гетьман, галицький та коломийський староста 427
- Серебкович Миколай (Serebkowicz Nicolaus; Serepkowicz Nicolaus), старший вірменської нації 304, 306, 308-309
- Сецигньовський Діонізій (Szeszigniewski Dionisius), кам'янецький єпископ 293
- Сенненський Йоан (Ioannes a Szienno), тарновський каштелян 48
- Сенненський Йоан (Ioannes de Gologori; Szienienski Ioannes), галицький каштелян 48, 267
- Сераковський Йоан (Sierakowski Ioannes), лондський каштелян, королівський референдарій, ленчицький воєвода, пшедецький староста 48, 273, 296, 428
- Сераковський Станіслав (Sierakowski Stanislaus), королівський секретар 60
- Сигізмунд (Sigismundus), львівський канонік та пребендар 127-128
- Сигізмунд Август (Sigismundus Augustus; Zygmunt Augustus), король 45, 48, 51-56, 59-60, 63, 75, 79, 102-104, 107, 110, 189, 265-270, 272-277, 283, 289-290, 311-312, 317, 330-331, 334, 339-340, 359, 361, 370, 373, 426, 428-435, 437-441, 520
- Сигізмунд I (Sigismundus I; Zygmunt), король 39-40, 42, 44, 55-56, 165-170, 172, 174-180, 182, 184-187, 189, 219, 249-256, 258-265, 268, 272, 334-335, 339-340, 358, 369-370, 402-412, 414, 416-417, 419-425, 444-446, 480
- Сигізмунд III (Sigismundus III; Zygmunt), король 57, 64-65, 70-71, 81-82, 102-105, 141, 144, 151, 182, 258, 301-304, 306-309, 311-315, 317, 319, 333-336, 338-342, 358-359, 370, 442-443, 445, 447-449, 455-456
- Симеон Метафраст, секретар візантійських імператорів 513
- Симпат Йоан (Ioannes), вірменський король з роду Багратидів 189-190, 220
- Сікорський (Sikorski), шл. 468, 471
- Сікорський Антон (Sikorski Antonius), королівський секретар 497-498
- Сілезія (Slesia) 163-164, 522, 524
- Скварчинський Адальберт (Skwarczycski Adalbertus), нотаріус, канцлер нунціатури 522, 524
- Скумин Федор (Skumin Teodor), новгородський воєвода 57-58
- Сломінський Йоан Непомуцен (Słominski Joannes Nepomocen), шл. 107, 109
- Сломовський Станіслав (Slomowski Stanislaus), львівський архієпископ 293
- Служевський Йоан (Ioannes a Sluzewo), брестський воєвода, конинський, межиріцький староста 48, 293
- Слупецький Йоан (Slupeczky Ioannes), сяноцький каштелян 164
- Слупецький Станіслав (Slupeczki Stanislaus), люблінський каштелян 48
- Смешек Адам (Smieszek Adamus), лавник 304, 306, 308-309
- Снятин (Sniatin), м. 278, 284
- Собеський Ян, коронний хорунжий, стрийський, яворівський староста див. Ян III Собеський
- Сокол Йоан (Sokoł Ioannes), міщанин 444-445
- Соліковський Йоан Димитрій, львівський архієпископ 449
- Соломон, єврей 440
- Сольський Йоан (Solski Joannes), райця 112, 114

Соха Матій (Socha Matias), лавник 278, 284
 Спитко (Spitko), краківський каштелян 388
 Спитко з Ярослава (Spithko de Iaroslav),
 краківський воєвода і каштелян 154, 163-
 164, 168, 171, 181
 Спитко з Ярослава (Spithko de Iaroslav),
 львівський староста 153, 156
 Спінуля Миколай (Nicolaus archiepiscopus
 Thebarum; Spinula Nicolaus), архієпископ
 Тебару, нунцій 522-524
 Спонер Йоан (Sponer Ioannes), писар 278, 284
 Стажеховський Альберт (Starzechowski Al-
 bertus), белзький каштелян, перемиський
 каштелян, дрогобицький староста 267, 273
 Станіслав (Stanislaus), малогойський каштелян
 383-384
 Станіслав Август (Stanislaus Augustus), король
 118-119, 496-498
 Станіслав з Курозванків див. Курозвенцький
 Станіслав
 Станіслав з Млодзейовичів (Stanislaus de
 Mlodzyeowicze), радомський каштелян 164
 Станіслав з Пескової Скали (Stanislaus de Pyes-
 skowaskala), надворний підкоморій 164
 Станіслав з Ходеча (Stanislaus de Chodecz),
 маршалок королівства, львівський староста
 39, 41, 168, 171, 181, 412-413
 Станіслав зі Спрови (Stanislaus de Sprowa),
 жарновський каштелян 181
 Старогуровський Денгоф Францішек Міхал
 (Starogurowski Denhoff Franciszek Michał),
 староста, королівський секретар 485, 488
 Старозжебський Альберт (Starozrzebski Alber-
 tus), холмський єпископ 47, 293, 296
 Сташковський Ієронім (Sthaszkowski Hieroni-
 mus), королівський кухар 425
 Стефан (Stephanus), король 53-55, 107, 110,
 115, 295-298, 300, 303-306, 317, 333, 335,
 338-341, 500
 Стецкевич Симон (Steczkievicz Simon),
 старший вірменської нації 333, 338
 Стецькович Тома (Steczkwicz Thoma), вірменин
 277-278, 280-282, 283-284, 286, 288
 Стрий, м. 161

Сшенський Станіслав (Stanislaus de Szrensko),
 виженський каштелян 164
 Тарло Йоан (Tarlo Ioannes), королівський
 крайчий, радомський каштелян 48, 425
 Тарло Миколай (Tarlo Nicolaus), люблінський
 воєвода, пілзненський староста 296
 Тарло Станіслав (Tharlo Stanislaus), пере-
 миський єпископ 425
 Тарновський Йоан (Ioannes comitus a Tar-
 now), краківський каштелян, коронний
 гетьман, сandomirський, стрийський та
 любачівський староста 267, 270, 273
 Тарновський Йоан (Ioannes de Tarnow),
 сandomirський воєвода 164
 Тарновський Йоан (Ioannes de Tharnow),
 руський воєвода 164
 Тарновський Йоан (Tarnowski Ioannes), віце-
 канцлер 445, 447
 Тарновський Йоан Христофор (Ioannes Chris-
 tophorus in Tarnow comitus), войницький
 каштелян, сandomirський староста 273
 Тарновський Спитко (Spithko de Tharnow),
 шл. 127
 Тарновський Спитко (Spitko de Tarnow),
 войницький каштелян, коронний підскарбій
 267, 270, 425
 Тарновський Станіслав (Stanislaus comitus a
 Tarnow), чеховський каштелян 293
 Тарновський Станіслав (Stanislaus de Tar-
 now), завихойський каштелян, коронний
 підскарбій 273
 Татарія (татарські краї, Tartarica partes) 125-
 126, 143
 Тенчицький Андрій (Andreas comitus in Thenc-
 zin), белзький каштелян та воєвода 48, 296
 Тенчицький Андрій (Andreas de Thenczyn),
 люблінський воєвода, войницький каште-
 лян, рогатинський та снятинський староста
 154, 181, 219, 250, 252, 267
 Тенчицький Йоан (Ioannes comitus a Thenc-
 zin; Ioannes de Thenczyn), сandomirський
 воєвода, надворний маршалок 267, 425

Тенчицький Йоан (Ioannes in Thenczin), войницький каштелян, люблінський староста 48, 293, 296

Теот (Teotus; можл. Торос I або Торос II), вірменський король 189-190, 220

Терлецький Кирил, луцький єпископ 507, 511, 513

Тилицький Петро (Tyliczki Petrus), хелмінський єпископ, віце-канцлер 305, 307, 309-310

Тинович Васько (Thynowicz Wasko), міщанин 45, 48

Тисаровський Ієремія, львівський єпископ 86

Тихнович Івашко (Tichnowicz Ivaschko), вірменин 185-188

Тишко, вірменин 131

Томашівський С., вч. 338

Томіцький Йоан (Ioannes de Thomice), гнєзненський каштелян 293

Томіцький Миколай (Thomyczki Nicolaus), королівський конюший, косцяньський староста 219, 250, 252

Томіцький Петро (Petrus; Petrus de Thomice), перемиський, краківський та познанський єпископ, віце-канцлер 39, 41, 43-44, 168, 181, 187-188, 219, 249-253, 257, 259, 264-265, 405-406, 412, 414-415, 417-418, 420

Торосович Івашко (Torossowicz Iwasko), старший вірменської нації 304, 306, 308-309

Туреччина (Turcia) 163-164, 166, 305-307, 338

Тшебуховський Миколай (Trzebuchowski Nicolaus), гнєзненський каштелян, королівський підкоморій, бурграбій краківського замку 273

Тшцінський Венцеслав Францішек (Trzcinski Venceslaus Franciscus), равський чашник, королівський секретар 84, 89, 91

Угорщина (Hungaria) 163-164

Уейський Томас (Vieyski Thomas), королівський секретар 326-327

Унівський монастир 515

Уруский (Uruski), шл. 497-498

Устрицький Базиль (Ustrzycki Basilius), перемиський стольник 107, 110

Уханський Якоб (Uchanski Iacobus), плоцький декан, краківський канонік, королівський референдарій, влоцлавський єпископ, гнєзненський архієпископ і примас 47, 267, 270, 273, 293, 425, 427

Фабіан, вармійський єпископ 219, 250, 252

Фастнахт А. (Fastnacht), вч. 351

Федір Дмитрович (див. також Димитрій), кн. 325

Филипович Йоан (Filipowicz Joannes), регент громади 112, 114

Фірлей Йоан (Fierley Ioannes), краківський воєвода, люблінський воєвода, великий коронний маршалок, ратненський і рога-тинський староста 48, 293

Фірлей Миколай (Firley Nicolaus), люблінський староста і воєвода 164, 168, 171

Франциск з Ожек (Franciscus de Orzek), львівський декан, намісник костелу св. Флоріана у Кракові 153, 155

Фредерик (Fredericus), краківський елект-єпископ 154

Хмельницький Богдан, гетьман 91, 338

Хомицький Йоан (Chomicki Joannes), синдик 333, 338

Хотин (Choczim), м. 278, 284, 315

Хоткевич Йоан (Chotkiewicz Ioannes), пан на Шклові та Бихові, генеральний староста Жмуді, великий литовський маршалок, ковенський, плотецький та тельшовський староста 48, 293

Хребтович Мелентій, володимирський єпископ 507

Христин (Cristinus), вірменський війт 140, 142

Христопорський Йоан (Chrystoporski Ioannes), велюньський каштелян 296

Христофор з Шидловець див. Шидловецький Христофор

Хроберський Станіслав, коронний хорунжий, підचाший та крайчий 219, 250, 252

Цеклінський Петро (Cieklinski Petrus), королівський писар 442-443

- Цешковський Йоан (Cieszkowski Joannes),
стенчинський стольник 107, 110
- Ціхоцький Андрій Франциск (Cichocki Andreas
Franciscus), секретар 100-101
- Чарнковський Андрій (Czarnkowski Andreas),
краківський схоластик, гнєзненський
канонік 425, 427
- Чарнковський Йоан (Iohannes de Czarnkow),
гнєзненський каштелян 141, 144
- Чарнковський Петро (Petrus a Czarnkow),
познанський каштелян, бабімойський
староста 293
- Чема Ахацій (Czema Achacius), поморський
воєвода 48
- Чема Фабіан (Czema Fabianus), мальборкський
воєвода, старогардський староста 293
- Чижовський Сигізмунд (Czizowski Sigismun-
dus), белзький каштелян 296
- Чиковський Миколай (Czykowsky Nicolaus),
поланецький каштелян 181
- Шамотульський Петро (Petrus de Schamothuli),
познанський каштелян 135, 141, 144
- Шафранець Петро (Saffraniecz Petro),
вислицький каштелян 164
- Шафранець Станіслав (Szafraniecz Stanislaus),
бецький каштелян, лильовський староста
293, 296
- Шекан (Szekan), воєвода 153, 156
- Шембек Йоан (Szembek Joannes), канцлер 96, 98
- Шептицький Гієронім, салдецький єпископ
107, 110-111
- Шидловецький Миколай (Nicolaus de Schid-
lowiecz), коронний підскарбій, радомський,
сандомирський каштелян 171, 181, 219,
250, 252
- Шидловецький Станіслав (Stanislaus de Schyd-
lowiecz), радомський каштелян 154
- Шидловецький Христофор (Christophorus de
Schydlowiecz), краківський підкоморій,
сєрадзький староста, краківський воєвода і
староста, канцлер 39-42, 168, 171, 181, 183,
219, 250, 252, 261-262, 407-410
- Шидловецький Якоб (Iacobus de Schydlowiecz;
Iacobus de Sydlowiecz), сандомирський
каштелян, коронний підскарбій 164, 168
- Шимонович Андрій (Szymonowicz Andreas),
райця, доктор медицини 358, 369
- Шольц-Вольфович Вольфганг (Scholcz Wolfo-
wicz Wolfgangus), райця 304, 306, 308-309,
448-449
- Шор М. (Schorr M.), вч. 432, 434
- Шульц Миколай (Szulz Nicolaus), королівський
секретар 349-352
- Шумлянський Йосип (Szumlanski Iozeph),
львівський єпископ 85-87, 89, 94, 107, 110
- Щербич Павло (Szerbicz P.), королівський
секретар 305, 307, 309-310, 445, 447
- Щигел Р. (Szczygieł R.), вч. 447
- Яблоновський Станіслав Ян (Jablonowski
Stanislaus Jan), воєвода руських земель 483,
485-486, 494
- Яворів (Javorovia), м. 348-352, 357, 359-
360, 368, 370, 371
- Язловецький Георгій (Iaslowieczki Georgius),
руський воєвода, польний гетьман, любачівський,
червоногородський староста 293
- Якоб з Дамбно (Iacobus de Dambno), коронний
підскарбій 137, 139, 141, 141
- Якоб з Секлуків (Iacobus de Syekluky), вой-
ницький каштелян 164, 168
- Якубовський Йоан Валентин (Iacubowski Io-
annes Valentinus), королівський секретар 293
- Ян III Собеський (Joannes III, Joannes Tertius) 73-
82, 102, 104, 107, 110, 118-119, 344-353, 364,
375-378, 464-465, 477, 479-483, 485, 488-490,
496-497
- Ян Казимир (Jan Kazimierz; Joannes Casimirus),
король 63-72, 74, 102, 107, 110, 308, 325-333,
337, 343-344, 359, 362-363, 370, 374, 457-
471, 481-482
- Ян Ольбрахт (Iohannes Albertus), король 157-
161, 389-396
- Януш (Ianussius), барон 121-122
- Януш (Ianussius), канцлер 383

Яранд Йоан (Iarand Ioannes), ленчицький
воєвода, калішський каштелян 164, 168,
219, 250, 252

Ярецький Станіслав (Jarecky Stanislaus), писар
353

Ярослав (Iaroslaw), м. 392-394

Яроський Станіслав (Iarosski Stanislaus),
надворний маршалок 168

Ярунд Миколай (Iarund Nicolaus), ленчицький
воєвода 267

Abraham W. див. Абрагам В.

Abraham див. Абрагам

Adam de Drzewyca див. Древицький Адам

Albertus baccalaurus див. Альберт бакалавр

Albertus de Gay див. Альберт з Гай

Albertus de Zichlin див. Альберт зі Зихліна

Albertus див. Альберт, канцлер, краківський
єпископ

Alexander див. Олександр

Alexandrinus Simon див. Александрін Симон

Ambrosius de Pampow див. Амброзій з Пампова

Anczewski Martinus Nicanor див. Анчевський
Мартин Никанор

Andreas comitus a Gorka див. Горка Андрій

Andreas comitus in Thenczin див. Тенчицький
Андрій, белзький каштелян

Andreas de Crethkow див. Кретковський Андрій

Andreas de Koscielec dив. Косцелєцький
Андрій

Andreas de Opporow див. Опоровський Андрій

Andreas de Thenczun див. Тенчицький Андрій,
люблінський воєвода

Andreas de Zborow див. Зборовський Андрій

Andreas див. Андрій, влоцлавський єпископ

Andreas див. Андрій, гнєзненський архієпископ

Andreas див. Андрій, краківський єпископ

Andreas див. Андрій, львівський коад'ютор

Andreas див. Андрій, познанський єпископ

Anserinum Stanislaus див. Ансерин Станіслав

Apriasz див. Пряшів

Arciechowsky Petrus див. Арцеховський Петро

Augustinowicz Joannes див. Августинович Йоан

Augustus II див. Август II

Augustus III див. Август III

Augustus Secundus див. Август II

Augustynowicz Gregorius Joannes див.

Августинович Григорій Йоан

Awedykowicz Nicolaus див. Аведикович
Миколай

Awgust II див. Август II

Babicz Choma див. Бабич Хома

Bakowski Jan Ignatcy див. Баковський Ян Ігнатій

Bakowski див. Бонковський

Balaban M. див. Балабан М.

Balyczky Petrus див. Балицький Петро

Balzer див. Бальцер О.

Baracz S. див. Баронч С.

Baroch див. Барох

Barzi Petrus див. Бажій Петро

Bassilius Constantinowicz dux Ostrosiae див.
Острозький Костянтин

Belz див. Белз

Benko de Bandlewo див. Бенько з Бандлево

Bernatowicz Christopherus Ioannes див.
Бернатович Христофор Йоан

Bernatowicz C.I. див. Бернатович, писар

Bernatowicz Christophorus Avedik див.
Бернатович Христофор Аведик

Bernatowicz Jacobus див. Бернатович Якуб

Bernatowicz Nicolaus Christophorus див.
Бернатович Миколай

Bernatowicz Nicolaus див. Бернатович Миколай

Bernatowicz Toros див. Бернатович Торос

Bersohn M. див. Берсон М.

Bieganowski Mikołaj див. Бегановський Миколай

Bischoff див. Бішофф Ф.

Bogdanowicz Dominicus див. Богданович
Домінік

Boim Dziurdi Nicolaus див. Боїм Дзюрді
Миколай

Bonar Ioannes див. Бонар Йоан

Boner Severinus див. Бонер Северин

Bonifacius P. P. VIII див. Боніфацій VIII

Bonner Ioannes див. Бонер Йоан

Borkowski Ioannes див. Борковський Йоан

Borkowski Martinus див. Борковський Мартин

Firley Nicolaus див. Фірлей Миколай
 Franciscus de Orzek див. Франциск з Ожек
 Fredericus див. Фредерик, краківський елект-
 епископ

Gardzyna Nicolaus див. Гардзина Миколай
 Gębicki Ioannes див. Гембіцький Йоан
 Gębicki Petrus див. Гембіцький Петро
 Georgius de Ludbrancz див. Любранський
 Георгій

Glacz Iodocus див. Гляч Йодок
 Goreczky Stanislaus див. Горецький Станіслав
 Gorsky Petrus див. Горський Петро
 Gosliczki Laurentius див. Госліцький Лаврентій
 Gostomski Anzelmus див. Гостомський Анзельм
 Grabia Nicolaus див. Граб'я Миколай
 Grad Ioannes див. Град Йоан
 Grazimowski Bartholomeus див. Гражимовський
 Бартоломей
 Grodek див. Городок
 Grodna див. Гродно
 Groth Florianus див. Грот Флоріан
 Gulinski Casparus див. Гулінський Каспар
 Gumowski I. див. Гумовський І.

Hadzieiowicz Nicolaus див. Гадзейович Миколай
 Hankiewicz Stephanus див. Ганкевич Стефан
 Hech K. див. Гек К.
 Helias див. Ілля
 Henricus див. Генріх, король
 Herpner Dominicus див. Гепнер Домінік
 Herbort Ioannes див. Гербурт Йоан
 Herborth Mikolaj див. Гербурт Миколай
 Herborth Nicolaus див. Гербурт Миколай
 Herborth Stanislaus див. Гербурт Станіслав
 Herborth Valentinus див. Гербурт Валентин
 Herburt див. Гербурт Ян, правник
 Herburth Nicolaus див. Гербурт Миколай
 Hinkowa Sophia див. Гінкова Софія
 Horn M. див. Горн М.
 Hossius Stanislaus див. Гозій Станіслав
 Hrebionka Simon див. Гребіонка Семен
 Hungaria див. Угорщина
 Huncza de Rogow див. Гинча з Рогова

Iacobus de Buczacz див. Бучацький Якоб
 Iacobus de Dambno див. Якоб з Дамбно
 Iacobus de Schydlowyecz див. Шидловецький
 Якоб

Iacobus de Sydlowycz див. Шидловецький Якоб
 Iacobus de Syekluky див. Якоб з Сєклуків
 Iacubowski Ioannes Valentinus див. Якубовський
 Йоан Валентин

Ianussius de Koszcielec див. Косцелєцький
 Януш

Ianussius див. Януш

Ianussius див. Януш, канцлер

Iarand Ioannes див. Яранд Йоан

Iaroslaus de Lasko див. Ласький Ярослав

Iaroslav див. Ярослав

Iarossi Stanislaus див. Ярославський Станіслав

Iarund Nicolaus див. Ярунд Миколай

Iaslowiecki Georgius див. Язловецький Георгій

Icholowski Andreas див. Іхоловський Андрій

Idziellewicz див. Ідзєлевич

Ignatus див. Ігнат

Iheronimus de Sieniawa Сенявський Миколай

Ilmanowski Christophorus див. Ільмановський
 Христофор

Ilminski Blasius див. Ільмінський Блазій

Ioachim див. Йоаким

Ioachimus див. Йоаким

Ioannes a Dzialin див. Дзялинський Йоан

Ioannes a Sluzewo див. Служевський Йоан

Ioannes a Szienno див. Сенненський Йоан,
 тарновський каштелян

Ioannes Christophorus in Tarnow comitus див.
 Тарновський Йоан Христофор

Ioannes comitus a Tarnow див. Тарновський Йоан

Ioannes comitus a Thenczin див. Тенчицький
 Йоан, сандомирський воєвода

Ioannes de Conagi див. Йоан, краківський
 єпископ

Ioannes de Czchof див. Йоан із Чижова

Ioannes de Czyzow див. Йоан із Чижова

Ioannes de Gologori Сенненський Йоан, галиць-
 кий каштелян

Ioannes de Koszczeliec див. Косцелєцький
 Йоан, ленчицький воєвода

Ioannes de Lassko див. Ласький Йоан, канцлер
 Ioannes de Lubrancz див. Гардзина Йоан з Любранч
 Ioannes de Mielec див. Мелєцький Йоан
 Ioannes de Mieliecz див. Мелєцький Йоан
 Ioannes de Ocziessino див. Оцеський Йоан
 Ioannes de Przeramb див. Пшерембський Йоан, серадзький каштелян
 Ioannes de Tarnow див. Тарновський Йоан, сандомирський воєвода
 Ioannes de Tharnow див. Тарновський Йоан, руський воєвода
 Ioannes de Thępczyn див. Тенчицький Йоан, сандомирський воєвода
 Ioannes de Thomicze див. Томіцький Йоан
 Ioannes in Thenczin див. Тенчицький Йоан, войницький каштелян
 Ioannes див. Йоан, гнєзненський архієпископ
 Ioannes див. Йоан, краківський єпископ
 Ioannes див. Йоан, львівський архієпископ
 Ioannes див. Йоан, познанський єпископ
 Ioannes див. Симпат Йоан
 Iohannes Albertus див. Ян Ольбрахт
 Iohannes de Cosczyelec див. Косцєлєцький Йоан
 Iohannes de Czarnkow див. Чарнковський Йоан
 Iohannes de Oporow див. Опоровський Йоан
 Iohannes de Ostrorogk див. Остророг Йоан
 Iohannes de Pylcza див. Пілєцький Йоан
 Iohannes de Rythwany див. Йоан з Ритвян
 Iohannes de Rzeschow див. Йоан з Жешова
 Iohannes див. Йоан зі Спрови, гнєзненський єпископ та примас
 Iohannes див. Йоан, воєвода
 Iohannes див. Йоан, канцлер, влоцлавський єпископ
 Iohannes див. Йоан, сандомирський каштелян
 Iohannes див. Йоан, староста Руської землі
 Iordan Ioannes див. Йордан Йоан
 Iordan Spitko див. Йордан Спитко
 Iwanis див. Іванис
 Iwon de Obychow див. Івон з Обихова
 Izaakowicz Lazarus див. Ісаакович Лазар
 Jabłonowski Stanislaus Jan див. Яблоновський Станіслав Ян

Jan Kazimierz див. Ян Казимир
 Jan Trzeci див. Ян III
 Jarecky Stanislaus див. Ярецький Станіслав
 Javorovia див. Яворів
 Jeremia див. Ієремія
 Joannes Casimirus див. Joannes Casimirus
 Joannes III див. Ян III Собєський
 Joannes Tertius див. Ян III Собєський

 Kaczmarczyk Z. див. Качмарчик З.
 Kadzidlowski Albertus див. Кадзідловський Альберт
 Kamblan Nicolaus див. Камблан Миколай
 Kaprus Gabriel див. Капрус Габрієль
 Kazimirus див. Казимир III
 Kazimirus див. Казимир IV
 Kierznewski Laurentius див. Лаврентій Кєшнєвський
 Kiovia див. Київ
 Kirkorowicz Stephanus див. Кіркорович Стефан
 Kiska Nicolaus див. Кішка Миколай
 Kiszka Nicolaus див. Кішка Миколай
 Kmitha Petro див. Кміта Петро
 Kmytha Dobeslaus див. Кміта Добеслав
 Kocy Georgius див. Коцій Георгій
 Kolinski Mathias див. Колинський Матій
 Kołucki Paulus див. Колуцький Павло
 Komorowsky Ioannes див. Коморовський Йоан
 Konarski Adamus див. Конарський Адам
 Konarsky Georgius див. Конарський Георгій
 Korycinski Stephanus див. Корицінський Стефан
 Koszcieleccki Luca див. Косцєлєцький Лука
 Kossakowski Paulus див. Косаковський Павло
 Kostewicz Damian див. Костевич Дам'ян
 Kostka Ioannes див. Костка Йоан
 Koszcielieczcki Ioannes див. Косцєлєцький Йоан, іновроцлавський воєвода
 Kotficz див. Котвич (Августин)
 Kotkiewicz Ioannes див. Хоткевич Йоан
 Kowalinski Andreas див. Ковалінський Андрій
 Kozłowski Clemens див. Козловський Клеменс
 Krasniczki Stanislaus див. Красницький Станіслав
 Krosnowski Olbrycht див. Кросновський

Krosznosthav див. Красностав
 Krothowski Ioannes див. Кротовський Йоан
 Kuczankowicz Mathias див. Кучанкович Матій
 Kupczowicz Michael (Kupczewicz) див. Купцович Михайло
 Kupinski Albertus див. Купинський Альберт
 Kupiński Petrus див. Купінський-старший Петро
 Kuszewicz Samuel Casimirus див. Кушевич Самуїл Казимир

Lanczkorunski Christopherus див. Лянцкоронський Христофор
 Lanczkorunski Nicolaus див. Лянцкоронський Миколай
 Lasko[w]ski Michael див. Лясковський Михайло
 Laskowski Stephanus див. Лясковський Стефан
 Latalsky Ianussius див. Лятальський Януш
 Latalsky Ioannes див. Лятальський Йоан
 Laurentius de Edernonda див. Лаврентій з Едернонда
 Lawski Stanislaus див. Лавський Станіслав
 Lesczynski Bogusław див. Лещинський Богуслав
 Lessczynski Andreas див. Лещинський Андрій
 Lewko див. Левко
 Lewkowicz Leyzer див. Левкович Лейзер
 Liesczynski Raphael див. Лещинський Рафал
 Liganza Ioannes див. Ліганза Йоан
 Ligeza Nicolaus див. Лігенза Миколай
 Liskowicz Christophorus Iwaszko див. Ліскович Христофор Івашко
 Lithuaniae magnus ducatus див. Литва
 Liutomiński Ioannes див. Лютомирський Йоан
 Liutomirsky Nicolaus див. Лютомирський Миколай
 Łoziński W. див. Лозінський В.
 Lublin див. Люблін
 Luca de Gorca див. Горка Лука
 Luca див. Лука, вармійський єпископ
 Ludovicus див. Людовик
 Łukaszowicz Gregorius Derł див. Лукашович Григорій
 Luthko Iohannes див. Лютко Йоан

Maciey див. Древицький Матій
 Maczieiowski Samuel див. Мацейовський Самуель
 Maczieiowsky Stanislaus див. Мацейовський Станіслав
 Makar див. Макар
 Małachowski Joannes див. Малаховський Йоан
 Manczukiewicz Simon див. Манчукевич Симон
 Martinus de Boguria див. Мартин з Богурії
 Matczynski Marek див. Матчинський Марек
 Mathias de Bnyn див. Бнінський Матій
 Mathias de Drzewicza див. Древицький Матій
 Mathias de Gostyn див. Матій з Гостина
 Mathias див. Древицький Матій
 Mathias див. Матій, кам'янецький єпископ,
 Mathias див. Матій, холмський єпископ
 Medynski Casimirus див. Мединський Казимир
 Miaskowski Andreas див. М'ясковський Андрій
 Michael (Michael Koributh) див. Михайло, король
 Michael de Glochowcze див. Михайло з Глоховце
 Michael de Lyassothki див. Михайло з Лясотників
 Michał див. Михайло, король
 Michalewicz Nicolaus див. Михалевич Миколай
 Mihielowicz Simon див. Мігельович Симон
 Misiowski Mathaeus див. Місьовський Матій
 Miskowski Nicolaus див. Мишковський Миколай
 Miskowski Petrus див. Мишковський Петро, краківський схоластик
 Młocki Casimirus див.. Млоцький Казимир
 Mniszek Jan див. Мнішек Ян
 Mniszek Stanislaus Bonifacius див. Мнішек Станіслав Боніфатій
 Moldavia див. Молдавія
 Morgensztern J. див. Моргенштерн Я.
 Moscho див. Мошо
 Moskovia див. Московія
 Mosticyus de Stenschow див. Мостицій з Стенчова
 Muratowicz Joannes Albracht див. Муратович Йоан Альбрехт
 Muratowicz Joannes див. Муратович Йоан
 Muratowicz Simon див. Муратович Симон

Nagrodzki Michael див. Нагородзький Михайло,
референдар

Nagrodzki Michael див. Нагородзький Михайло,
шл.

Nephtalim див. Нефталім

Nicolaus archiepiscopus Thebarum див. Спінуля
Миколай

Nicolaus de Camyeniiecz див. Миколай з
Кам'янця

Nicolaus de Cosczyelec див. Косцелєцький
Миколай

Nicolaus de Crethkow див. Кретковський
Миколай

Nicolaus de Curozwanky див. Курозвенцький
Миколай

Nicolaus de Cuthno див. Миколай з Кутно

Nicolaus de Dambrowicza див. Миколай з
Дамбровиці

Nicolaus de Lubrancz див. Любранський
Миколай

Nicolaus de Mielecz див. Мелецький Миколай

Nicolaus de Nisczicze див. Миколай з Нищиці

Nicolaus de Ossolin див. Оссолінський Миколай

Nicolaus de Radzikowy див. Миколай з Радзи-
кови

Nicolaus de Schidlowiecz див. Шидловецький
Миколай

Nicolaus de Sieniawa див. Сенявський Миколай

Nicolaus de Volia див. Вольський Миколай

Nicolaus Iordan див. Йордан Миколай

Nideczki Andreas Patricius див. Нідецький
Андрій Патрицій

Nieskorawski див. Нескоравський

Noskowski Andreas див. Носковський Андрій

Nowicki Ignatius Ludovicus див. Новицький
Ігнатій Людовик

Nuszczynski Stanislaus див. Нущинський
Станіслав

Nyepolomicze див. Нєполомичі

Odnowski Nicolaus див. Одновський Миколай

Odrowansch Andreas див. Одровонж Андрій

Odrowas Petrus див. Одровонж Петро

Oliverius див. Олів'єрі

Olkuski Franciscus див. Олькуський Франциск

Opalienski Petro див. Опалінський Петро

Opalinski Andreas див. Опалінський Андрій

Opavia див. Опави

Ossolinski Hieronimus див. Оссолінський
Гієронім

Ossolinski Maximilianus de Tęczyn див. Оссо-
лінський Максиміліан з Тенчина

Ossowski Stanislaus див. Осовський Станіслав

Otto de Chodecz див. Отто з Ходеча

Ozarouusky Silvestrus див. Ожаровський
Сильвестр

Ozga Piotr див. Озга Пйотр

Ozio Stanislaus див. Гозій Станіслав

Padniewski Philippus див. Падневський Филип

Paulus de Volia див. Вольський Павло

Pazdro Z. див. Паздро З.

Petrus a Czarnekow див. Чарнковський Петро

Petrus a Zborow див. Зборовський Петро

Petrus de Curow див. Петро з Курова

Petrus de Curozwanky див. Курозвенцький Петро

Petrus de Dambrowicza див. Петро з Дамбровиці

Petrus de Gamrat див. Петро з Гамрата

Petrus de Gay див. Петро з Гай

Petrus de Myskow див. Мишковський Петро,
ленчицький воєвода

Petrus de Oporow див. Опоровський Петро

Petrus de Oppalenyca див. Петро з Опалениці

Petrus de Schamothuli див. Шамотульський
Петро

Petrus de Sluzewo див. Петро зі Служева

Petrus de Thomice див. Томіцький Петро

Petrus див. Петро, влоцлавський єпископ

Petrus див. Петро, сандомирський воєвода

Petrus див. Томіцький Петро

Pinoccius Hieronymus див. Піноччі Гієронім

Piotrkovia див. Пйотрків

Pirumowicz Jacobus див. Пірумович Якоб

Podlachia див. Підляшшя

Podlodowski Georgius див. Подльодовський
Георгій

Podlodowsky Ioannes див. Подльодовський Йоан

Pokucie див. Покуття

Potocki Joachimus див. Потоцький Йоахим
 Poznania див. Познань
 Prandota de Treczana див. Прандота з Тчани
 Premisla див. Перемишль
 Przeborowski Stanislaus див. Пшеборовський
 Станіслав
 Przeczlawsky Andreas див. Пшецлавський
 Андрій
 Przemyska ziemia див. Перемиська земля
 Przerampski Ioannes див. Пшерембський Йоан,
 віце-канцлер
 Przerampski Ioannes див. Пшерембський Йоан,
 сєрадзький каштелян
 Pyotrcowia див. Пйотрків

Radom див. Радом
 Radzieiowski Michael Stephanus див. Радзейов-
 ський Михайло Стефан
 Radzivil Nicolaus Christophorus див. Радзивіл
 Миколай Христофор
 Radziwil Nicolaus dux in Dubniki et Bierze див.
 Радзивіл Миколай
 Rakowski Adalbertus див. Раковський Адальберт
 Raphael de Iaroslav див. Рафал з Ярослава
 Remigianus de Piaseczno див. Реміг'ян з Пясечно
 Rey Iohannes див. Рей Йоан
 Roma див. Рим
 Ropczyce див. Ропчичі
 Roszycki Ioannes див. Рожицький Йоан
 Russia див. Русь
 Ruzycki Ioannes див. Ружицький Йоан
 Rybczynski Sebastianus див. Рибчинський Се-
 баст'ян

Saffranyecz Petro див. Шафранець Петро
 Salomon див. Саломон
 Samuel див. Мацейовський Самуель
 Sandivogius див. Сандівогій, калішський
 каштелян
 Sandivogius див. Сандівогій, сєрадзький воєвода
 Sandomiria див. Сандомир
 Sapieha Ignatius див. Сапега Ігнатій
 Sapieha Paulus див. Сапіга Павло
 Sarnowski Adamus див. Сарновський Адам

Sborowski Martinus див. Зборовський Мартин
 Scholcz Wolffowicz Wolfgangus див. Шольц-
 Вольфович Вольфганг
 Schorr M. див. Шор М.
 Szczerbicz P. див. Щербич Павло
 Sebastianus de Mieliecz див. Мелецький
 Себаст'ян
 Sekowski Albertus див. Сенковський Альберт
 Semianowicz Petrus див. Семянович Петро
 Serebkowicz Nicolaus (Serepkowicz) див.
 Сєребкович Миколай
 Sierakowski Ioannes див. Сєраковський Йоан
 Sierakowski Stanislaus див. Сєраковський
 Станіслав
 Sigismundus August див. Сигізмунд Август
 Sigismundus I див. Сигізмунд I
 Sigismundus III див. Сигізмунд III
 Sikorski Antonius див. Сікорський Антон
 Sikorski див. Сікорський, шл.
 Skumin Teodor див. Скумин Федор
 Skwarczycki Adalbertus див. Скварчинський
 Адальберт
 Slesia див. Сілезія
 Slominski Ioannes Nepomocen див. Сломінський
 Йоан Непомуцен
 Slomowski Stanislaus див. Сломовський Ста-
 ніслав
 Slupeczki Stanislaus див. Слупецький Станіслав
 Slupeczky Ioannes див. Слупецький Йоан
 Smieszek Adamus див. Смешек Адам
 Sniatin див. Снятин
 Socha Matias див. Соха Матій
 Sokoł Ioannes див. Сокол Йоан
 Solski Ioannes див. Сольський Йоан
 Spinula Nicolaus див. Спінуля Миколай
 Spithko de Iaroslav див. Спитко з Ярослава,
 краківський воєвода
 Spithko de Iaroslav див. Спитко з Ярослава,
 львівський староста
 Spithko de Tharnow див. Тарновський Спитко,
 шл.
 Spitko de Tarnow див. Тарновський Спитко,
 війницький каштелян
 Spitko див. Спитко, краківський каштелян

Sponer Ioannes див. Спонер Йоан
 Srepiski Andreas de Golczewo див. Гольчевський Андрій
 Stanislaus a Lasko див. Ласький Станіслав
 Stanislaus Augustus див. Станіслав Август, король
 Stanislaus comitus a Tarnow див. Тарновський Станіслав
 Stanislaus de Cazanow див. Казановський Станіслав
 Stanislaus de Chodecz див. Станіслав з Ходеча
 Stanislaus de Curozwanku див. Курозвенцький Станіслав
 Stanislaus de Mlodzyeowicze див. Станіслав з Млодзейовичів
 Stanislaus de Ostrorog див. Остророг Станіслав
 Stanislaus de Potulicze див. Потулицький Станіслав
 Stanislaus de Przeramp див. Пшерембський Станіслав
 Stanislaus de Pyesskowaskala див. Станіслав з Пескової Скали
 Stanislaus de Pylcza див. Пілецький Станіслав
 Stanislaus de Schydlowiecz див. Шидловецький Станіслав
 Stanislaus de Sprowa див. Станіслав зі Спрови
 Stanislaus de Szrensko див. Сшенський Станіслав
 Stanislaus de Tarnow див. Тарновський Станіслав
 Stanislaus див. Станіслав, малогойський каштелян
 Starogurowski Denhoff Franciszek Michał див. Старогуровський Денгоф Францішек Міхал
 Starozrzebski Albertus див. Старозжебський Альберт
 Starzechowski Albertus див. Стажеховський Альберт
 Steczkiewicz Simon див. Стецкевич Симон
 Steczkiewicz Thoma див. Стецькович Тома
 Stephanus Batoreus див. Стефан, король
 Stephanus див. Стефан, король
 Sthaszkowski Hieronimus див. Сташковський Ієронім
 Szafraniecz Stanislaus див. Шафранець Станіслав
 Szczygieł R. див. Щигел Р.

Szekan див. Шекан
 Szembek Joannes див. Шембек Йоан
 Szeptycki Hieronimus див. Шептицький Гієронім
 Szeszigniewski Dionisius див. Седигньовський Діонізій
 Szienski Ioannes див. Сєнненський Йоан, галицький каштелян
 Szulz Nicolaus див. Шульц Миколай
 Szumlanski Iozeph див. Шумлянський Йосип
 Szymonowicz Andreas див. Шимонович Андрій
 Tarlo Ioannes див. Тарло Йоан
 Tarlo Nicolaus див. Тарло Миколай
 Tarnowski Ioannes див. Тарновський Йоан
 Tartarica partes див. Татарія
 Teotus див. Теот, вірменський король
 Tharlo Stanislaus див. Тарло Станіслав
 Thomyczki Nicolaus див. Томіцький Миколай
 Thynowicz Wasko див. Тинович Васько
 Tichnowicz Ivaschko див. Тихнович Івашко
 Torossowicz Iwasko див. Торосович Івашко
 Trzeinski Venceslaus Franciscus див. Тшцінський Венцеслав Францішек
 Trzeinski Waclaw Franciszek див. Тшцінський Венцеслав Францішек
 Trzebuchowski Nicolaus див. Тшебуховський Миколай
 Turcia див. Туреччина
 Tyliczki Petrus див. Тилицький Петро
 Uchanski Iacobus див. Уханський Якоб
 Uruski див. Уруський
 Ustrzycki Basilius див. Устрицький Базиль
 Valachia див. Волощина
 Varsavia див. Варшава
 Venceslaus de Nyeborow див. Венцеслав з Неборова
 Vieyski Thomas див. Уейський Томас
 Vilna див. Вільнюс
 Vincencius див. Пшерембський Вінцент, влоцлавський єпископ
 Vladislaus Quartus див. Владислав IV
 Vladislavia див. Влоцлавок

Vladysław Czwarty див. Владислав IV
Volhinia див. Волинь

Wargawski Raphael див. Варгавський Рафал
Warszawa див. Варшава
Wartanowicz Jacobus див. Вартанович Якоб
Warterysowicz Joannes див. Вартерисович Йоан
Wemer Joannes див. Вемер Йоан
Wenino Franciscus див. Веніно-старший Франциск
Widmann див. Відманн К.
Wierzbiczki Victorinus див. Вежбіцький Вікторін
Wilczek Joannes див. Вільчек Йоан
Wisłocki W. див. Вислоцький В.
Wisniewski Franciscus див. Вишневецький Франциск
Wiszniewiczki Andreas див. Вішньовецький Андрій
Włoszkiewicz Franciscus див. Влошкевич Франциск
Woda Petrus de Szczecoczin див. Вода Петро з Щекоцина
Wolowicz Eustachius див. Волович Евстахій
Wolski Joannes див. Вольський Йоан
Wolski Martinus див. Вольський Мартин
Wolski Sigismundus див. Вольський Сигізмунд
Wolyn див. Волинь
Wylczek Bernardinus див. Вільчек Бернард
Wysocki див. Висоцький
Wyszpolski див. Вишпольський

Zaborowski Ioannes див. Заборовський Йоан
Zachariasiewicz див. Захаріясеви́ч Т.

Zadikiewicz Christophorus див. Задикевич Христофор
Zadykiewicz Zacharias див. Задикевич Захарій
Zadzik Iakobus див. Задзік Якоб
Zaleski Ioannes див. Залеський Йоан
Załęski Mathias див. Залеський Матій
Załuski Andreas див. Залуський Андрій
Zamoiski Ioannes див. Замойський Йоан
Zaremba Iohannes див. Заремба Йоан
Zebrzydowski Andreas див. Зебжидовський Андрій
Zebrzydowski Casparus див. Зебжидовський Каспар
Zebrzydowsky Florianus див. Зебжидовський Флоріан
Zelik див. Зелік
Zeromski Petrus див. Жеромський Петро
Ziętkewicz Nicolaus див. Зенткевич Миколай
Zimorouicz Bartholomaeus див. Зиморович Бартоломеї
Zlotorowicz див. Злоторович
Zółkiewia див. Жовква
Zubrzycki D. див. Зубрицький Д.
Zurowski Stanislaus див. Журовський Станіслав
Zygmunt див. Сигізмунд I
Zygmunt див. Сигізмунд III
Zygmunth Augusth див. Сигізмунд Август
Zygmuntowicz Petrus див. Зигмунтович Петро
Zygmuntowicz Zygmunt див. Зигмунтович Зигмунт

Ἰερεμίας див. Ієремія
Ἰωακείμος ὁδδ. ἡδδὼδδ

ЗМІСТ

<i>Мирон Капраль. Привілеї національних громад міста Львова XIV-XVIII ст. (Історико-джерелознавчий огляд)</i>	5
ПРИВІЛЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ	38
№1. 1521, червня 28, Краків. Сигізмунд I визначає комісарів для вислуховування скарг української громади Львова про обтяження їх з боку райців міста та ухвалює статті угоди між громадою українців та райцями міста Львова.....	39
№2. 1525 р., лютого 17, Пйотрків. Сигізмунд I вирішує суперечку між українською громадою Львова та райцями міста Львова, забороняючи українцям користуватися певними правами	42
№3. 1572 р., травня 20, Варшава. Сигізмунд Август зрівнює українську громаду Львова в політичних та економічних правах з католицькою громадою міста	45
№4. 1574 р., квітня 15, Краків. Генріх підтверджує привілей українській громаді Львова Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння у правах з католицьким населенням міста.....	51
№5. 1577 р., березня 26, Влоцлавок. Стефан підтверджує привілей української громади Львова Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння у правах з католицьким населенням міста	53
№6. 1578 р., червня 21, Львів. Стефан виносить рішення у справі між українською громадою та райцями міста Львова щодо торговельних прерогатив та шинкування напоями, дозволяючи українцям торгувати тільки під час ярмарків	54
№7. 1592 р., жовтня 15, Варшава. Сигізмунд III на прохання київського воєводи князя Костянтина Острозького та новогрудського воєводи Федора Скумина підтверджує всі права та привілеї Львівського Ставропігійського братства, дозволяє ввести школу та друкарню з умовою, що надані права не будуть суперечити правам міста та римо-католицької церкви	57
№8. 1633 р., березня 5, Краків. Владислав IV підтверджує привілей української громади Львова Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння у правах з католиками.....	59
№9. 1639 р., листопада 20, Варшава. Владислав IV підтверджує грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р., не наводячи її, в якій міститься дозвіл Львівському Ставропігійському братству видавати книги кириличним друком.....	60
№10. 1649 р., січня 29, Краків. Ян Казимир підтверджує грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. з наданням українській громаді Львова рівноправного становища з католицьким населенням міста	63
№11. 1649 р., січня 29, Краків. Ян Казимир підтверджує грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням всіх прав та привілеїв Львівського Ставропігійського братства	64
№12. 1649 р., лютого 6, Краків. Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропігійському братству права видавати книги кириличним друком	65
№13. 1653 р., липня 3, Львів. Ян Казимир бере під свій захист українське населення Львова та	

Львівське Ставропігійське братство, всі їхні права, привілеї та маєтки	67
№14. 1669 р., жовтня 10, Краків. Михайло підтверджує грамоту Яна Казимира від 29 січня 1649 р., яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння української громади Львова з католицьким населенням	69
№15. 1669 р., жовтня 10, Краків. Михайло підтверджує грамоту Яна Казимира від 29 січня 1649 р., яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням прав та привілеїв Ставропігійського братства.....	70
№16. 1669 р., жовтня 10, Краків. Михайло підтверджує грамоту Яна Казимира від 6 лютого 1649 р., яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропігійському братству права видавати книги кириличним друком	72
№17. 1676 р., лютого 27, Краків. Ян Собеський підтверджує грамоту Михайла від 20 жовтня 1669 р., яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропігійському братству права видавати книги кириличним друком	73
№18. 1676 р., лютого 28, Краків. Ян Собеський підтверджує грамоту Михайла від 10 жовтня 1669 р., яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння української громади Львова з католицьким населенням.....	75
№19. 1676 р., березня 5, Краків. Ян Собеський підтверджує грамоту Михайла від 10 жовтня 1669 р., яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням всіх прав та привілеїв Львівського Ставропігійського братства	76
№20. 1697 р., жовтня 6, Краків. Август II підтверджує грамоту Яна Собеського від 28 лютого 1676 р., яка містить грамоту Сигізмунда Августа від 20 травня 1572 р. про зрівняння української громади Львова у правах з католицьким населенням	78
№21. 1697 р., жовтня 6, Краків. Август II підтверджує грамоту Яна Собеського від 27 лютого 1676 р., яка містить грамоту Владислава IV від 20 листопада 1639 р. з підтвердженням Львівському Ставропігійському братству права видавати книги кириличним друком	80
№22. 1697 р., жовтня 6, Краків. Август II підтверджує грамоту Яна Собеського від 5 березня 1676 р., яка містить грамоту Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. з підтвердженням прав Львівського Ставропігійського братства на заснування школи та друкарні	81
№23. 1699 р., червня 25, Варшава. Август II доручає райцям, лавникам, війту та всьому магістр-рату міста Львова зберігати українську громаду у рівних правах з іншими громадами, дозволяючи голосувати їх представникам у міських справах відповідно до давніх звичаїв	83
№24. 1700 р., червня 18, Варшава. Август II підтверджує Львівському Ставропігійському братству права і привілеї та забороняє львівському єпископові Йосипу Шумлянському змушувати братство до унії.....	85
№25. 1700 р., червня 26, Варшава. Август II підтверджує усі права та привілеї Успенського Ставропігійського братства та наказує львівському єпископові Йосипу Шумлянському не порушувати їх під загрозою грошової кари	87
№26. 1713 р., березня 25, Варшава. Август II на прохання старших української громади Львова звільняє українське населення міста від сплат несправедливо накладених на нього податків та контрибуцій.....	91
№27. 1713 р., вересня 16, Варшава. Август II виносить рішення у справі між українською громадою та магістратом міста Львова про зрівняння українців у політичних та економічних правах з католицьким населенням міста	94

№28. 1730 р., жовтня 20, Гродно. Август II підтверджує права та привілеї Львівського Ставропігійського братства на виключне друкування церковних книг, вибір священників та вчителів до школи, а також дає дозвіл українському населенню Львова купувати крамниці й торгувати на площі Ринок	98
№29. 1735 р., листопада 26, Варшава. Август III підтверджує права та привілеї Львівського Ставропігійського братства, української громади Львова та монастиря св.Онуфрія	102
№30. 1745 р., січня 30, Варшава. Август III виносить вирок у справі між українською громадою та магістратом міста Львова, дозволяючи українському населенню Львова обирати до всіх урядів міста своїх обранців, а також визначає комісію для виконання цього декрету	106
№31. 1753 р., червня 5, Варшава. Август III вирішує суперечку між райцями міста та українською громадою Львова про право останніх бути обраними до міських урядів	112
№32. 1754 р., грудня 13, Варшава. Август III підтверджує всі права та привілеї Успенського Ставропігійського братства та української громади Львова на основі обляти привілею Августа II від 26 червня 1700 р. в львівські гродські акти.....	116
№33. 1766 р., грудня 26, Варшава. Станіслав Август підтверджує дві грамоти Яна Собеського від 5 березня 1676 р. та Августа II від 6 жовтня 1697 р. з підтвердженням прав та привілеїв Львівського Ставропігійського братства.....	118
 ПРИВІЛЕЇ ВІРМЕНСЬКОЇ ГРОМАДИ	120
№34. 1379 р., серпня 23, Пряшів. Єлизавета, королева Угорщини та Польщі, наказує урядовцям у Руській землі, щоб поважали права та звичаї львівських вірменів, яких вони дотримуються здавна.....	121
№35. 1380 р., березня 31, Діюсгевер. Людовик, король Угорщини та Польщі, наказує урядовцям у Руській землі, щоб поважали права та звичаї львівських вірменів, яких вони дотримуються здавна.....	122
№36. 1387 р., жовтня 19, Городок. Владислав II підтверджує дві грамоти, видані на користь львівських вірменів угорською та польською королевою Єлизаветою від 23 серпня 1379 р. та угорським і польським королем Людовиком від 31 березня 1380 р.	124
№37. 1402 р., жовтня 3, Львів. Владислав II надає львівським вірменам право торгувати у будь-якій частині його королівства.....	125
№38. 1415 р., квітня 3, Львів. Владислав II надає вірменам та іншим мешканцям, що належать до костелу св. Йоана на передмісті Львова, ті ж вільності, які мають львівські міщани, звільняє їх від руського і підпорядковує вірменському праву.....	126
№39. 1434 р., лютого 17, Сандомир. Владислав II наказує війту вірменського права у Львові Іванису, щоб поважав права, звичаї, а також заповіти львівських вірменів	129
№40. 1440 р., лютого 29, Краків. Владислав III наказує, щоб львівські вірмени, які користуються німецьким правом, сплачували королівські податки та оплати	130
№41. 1440 р., березня 2, Краків. Владислав III підтверджує грамоту Владислава II від 17 лютого 1434 р., в якій міститься наказ війту вірменського права у Львові Іванису, щоб поважав права, звичаї, а також заповіти львівських вірменів	131
№42. 1444 р., липня 17, Буда. Владислав III підтверджує право львівських вірменів користуватись у місті для власних потреб двома м'ясними ятками	132

№43. 1444 р., липня 17, Буда. Владислав III заборонив забирати насильно у львівських вірменів християн-невільників та входити без дозволу в будинки їхніх старших та вірменського єпископа.....	134
№44. 1461 р., травня 26, Сандомир. Казимир IV підтверджує три грамоти: Владислава II від 19 жовтня 1387 р. з підтвердженням усіх прав вірменської громади Львова та Владислава III від 29 лютого та 2 березня 1440 р., що стосуються дотримання прав та звичаїв вірменської юрисдикції 136	
№45. 1461 р., травня 27, Сандомир. Казимир IV підтверджує грамоту Владислава III від 17 липня 1444 р., в якій йдеться підтвердження права львівських вірменів користуватись у місті для власних потреб двома м'ясними ятками	138
№46. 1462 р., листопада 23, Пйотрків. Казимир IV підтверджує всі права та привілеї львівських вірменів та виймає їх з-під юрисдикції будь-яких королівських урядників	140
№47. 1462 р., листопада 23, Пйотрків. Казимир IV підтверджує грамоту Владислава II від 3 жовтня 1402 р., за якою вірмени отримали право торгувати у всій державі на час закриття дороги до татарських країв.....	143
№48. 1469 р., квітня 10, Львів. Казимир IV видає декрет в справі між львівськими вірменами та бурмистром і райцями, встановлюючи, що у судових справах між вірменами має засідати міський вїйт разом з вірменськими старшими, а всі вірмени у Львові без огляду на різне право є зобов'язані спільно сплачувати податки	145
№49. 1476 р., жовтня 25, Белз. Казимир IV видає декрет в справі між львівськими вірменами та бурмистром й райцями про судочинство вірменів, уточнюючи попередній декрет від 10 квітня 1469 р. про головування міського вїйта, порядок судових засідань, присягу та накладає заклад 600 гривень при порушенні декрету	147
№50. 1486 р., жовтня 24, Львів. Казимир IV підтверджує свою грамоту від 25 жовтня 1476 р., не наводячи її, в справі між львівськими вірменами та бурмистром й райцями щодо торгівлі привізним вином	150
№51. 1491 р., вересня 2, Радом. Казимира IV підтверджує привілеї Владислава II від 3 квітня 1415 р. про надання вірменській громаді в святойоаннівському деканаті на львівському передмісті вірменського права, а також підтверджує та повністю наводить деякі інші привілеї королівських урядовців	152
№52. 1492 р., жовтня 1, Краків. Казимир IV підтверджує всі грамоти своїх попередників, надані львівським вірменам щодо їхніх прав та привілеїв	157
№53. 1493 р., лютого 8, Пйотрків. Ян Ольбрахт вирішує суперечку між львівськими міщанами та вірменами і виносить рішення щодо компетенції міського вїйта відносно вірменів..	157
№54. 1497 р., грудня 8, Львів. Ян Ольбрахт виносить рішення в справі між львівськими райцями та вірменами, євреями й українцями з передмістя Львова, у якому міститься заборона представникам цих народів торгувати на передмісті на шкоду міста	159
№55. 1497 р., грудня 8, Львів. Ян Ольбрахт виносить рішення в справі між львівськими райцями та деканом Йоаном Кровицьким, за яким вірменам й українцям з святойванівського деканату на львівському передмісті забороняється торгувати на шкоду міста.....	160
№56. 1505 р., травня 6, Сандомир. Олександр звільняє львівських вірменів від сплати мит у всьому королівстві на вічні часи з умовою, що на свято Пасхи вони мають сплатити в королівську скарбницю вже не 12, а 30 коп грошей польської лічби й монети.....	162

- №57. 1507 р., травня 17, Краків. Сигізмунд I відкладає рішення щодо звільнення від мит львівських вірменів до часу свого прибуття у Львів, а до цього – митники мають знімати з них половину мита.. 165
- №58. 1509 р., квітня 12, Пйотрків. Сигізмунд I підтверджує три грамоти: Казимира IV від 26 травня та 27 травня 1461 р. і Олександра від 6 травня 1505 р., які містять правові та економічні надання львівській вірменській громаді..... 167
- №59. 1510 р., березня 2, Пйотрків. Сигізмунд I виносить рішення у суперечці між бурмистром, райцями Львова та львівськими вірменами щодо компетенції міської та вірменської юрисдикції 169
- №60. 1510 р., березня 2, Краків. Сигізмунд I виносить рішення в справі між львівськими вірменами та цехом різників, за яким вірмени мають право на дві м'ясні ятки..... 174
- №61. 1510 р., жовтня 14, Краків. Сигізмунд I виносить рішення, за яким львівські різники-вірмени мають право на вільний торг подібно як різники у Кракові та Казимирі 176
- №62. 1511 р., лютого 15, Пйотрків. Сигізмунд I після скасування вірменського війтівства зменшує сплату чиншу львівськими вірменами до 18 злотих 177
- №63. 1512 р., грудня 7, Краків. Сигізмунд I затверджує угоду між львівськими вірменами та цехом різників щодо правил торгівлі м'ясом вірменськими різниками у суботні та інші дні 178
- №64. 1518 р., березня 20, Краків. Сигізмунд I підтверджує свою грамоту від 2 березня 1510 р. у справі юрисдикції львівських вірменів та ширше описує їхні права..... 179
- №65. 1518 р., травня 26, Краків. Сигізмунд I наказує львівським райцям, щоб міський війт справи вірменів судив на ратуші разом з вірменськими старшими..... 184
- №66. 1518 р., жовтня 21, Краків. Сигізмунд I виносить рішення у справі між львівськими вірменами і райцями міста, які за моральний злочин покарали на смерть вірменина Івашка Тихновича, накладаючи грошові кари на райців 185
- №67. 1519 р., березня 5, Пйотрків. Сигізмунд I повідомляє, що внаслідок непорозуміння, яке виникло між бурмистром, райцями та громадою Львова – з одного боку, та вірменами – з другого боку, з приводу прав останніх, що написані вірменською мовою, він наказав вірменам перекласти зміст їхніх прав, виданих царями Йоаном та Теотом, на латинську мову та підтвердив з деякими змінами всі 124 статті цього кодексу 189
- №68. 1519 р., березня 5, Пйотрків. Сигізмунд I підтверджує грамоту Владислава III від 17 липня 1444 р., в якій йдеться підтвердження права львівських вірменів користуватись у місті для власних потреб двома м'ясними ятками 249
- №69. 1519 р., березня 6, Пйотрків. Сигізмунд I підтверджує грамоту Казимира IV від 23 листопада 1462 р. з підтвердженням грамоти Владислава II від 3 жовтня 1402 р., за якою вірмени отримали право торгувати у всій державі на час закриття дороги до татарських країв..... 251
- №70. 1521 р., червня 28, Краків. Сигізмунд I знову підтверджує рішення, за яким львівські вірмени можуть продавати м'ясо тільки у двох ятках 253
- №71. 1521 р., серпня 3, Краків. Сигізмунд I наказує приймати у вірменських судах свідчення як католиків, так і українців..... 254
- №72. 1523 р., квітня 11, Краків. Сигізмунд I вирішує суперечку між львівськими вірменами та міщанами Львова в справах, що стосуються юрисдикції..... 256
- №73. 1524 р., жовтня 20, Львів. Сигізмунд I наказує всім митникам королівства, щоб не стягували нове мито з львівських вірменів згідно з давніми правами, наданими їм попередньо..... 259

- №74. 1524 р., жовтня 20, Львів. Сигізмунд I наказує митникам кількох великих міст, щоб не стягували нове мито з львівських вірменів, оскільки вони кожного року звично сплачують в королівську скарбницю певну суму грошей щодо давнього мита 261
- №75. 1527 р., липня 6, Неполомичі. Сигізмунд I, надаючи привілей про звільнення всіх львівських міщан від сплати податків на 20 років, дозволяє львівським вірменам торгувати з двох вікон будь-яким видом м'яса з будь-якими покупцями 263
- №76. 1530 р., березня 31, Краків. Сигізмунд I дозволяє львівським вірменам привозити для свого споживання 10 бочок вина мальмазії та 10 бочок іншого вина 264
- №77. 1547 р., серпня (без дня), Люблін. Сигізмунд I забороняє львівським вірменам продавати м'ясо будь-кому з двох м'ясних яток, крім людям свого обряду 265
- №78. 1548 р., грудня 13, Пйотрків. Сигізмунд Август підтверджує львівським вірменам всі права, привілеї та вільності, надані попередніми королями, та інші як світські, так і духовні, а також публічні й приватні документи 265
- №79. 1549 р., червня 13, Краків. Сигізмунд Август звільняє львівських вірменів від юрисдикції всіх воєвод, каштелянів, старост, земських та гродських суддів і підсудків, а також всіх інших сановників та комісарів королівства і підпорядковує їх юрисдикції міського війта та вірменських старших 268
- №80. 1559 р., січня 17, Пйотрків. Сигізмунд Август підтверджує привілей Казимира IV від 2 вересня 1491 р., в якому міститься привілей Владислава II від 3 квітня 1415 р. про надання вірменській громаді в святойоаннівському деканаті на львівському передмісті вірменського права та деякі інші привілеї королівських урядовців 272
- №81. 1561 р., травня 23, Вільнюс. Сигізмунд Август виносить рішення, згідно з яким кожен львівський вірменин зобов'язаний підлягати вірменській юрисдикції і нести відповідні тягарі нарівні з усіма вірменами 274
- №82. 1563 р., січня 18, Пйотрків. Сигізмунд Август розглянув скарги львівських вірменів на бурмистра й райців Львова, які втручаються в їхню юрисдикцію і допускаються різних несправедливих вчинків, та прийняв рішення щодо компетенції міського та вірменського суду відносно нерухомого майна вірменів, карних справ та інших спірних питань юрисдикції.. 277
- №83. 1569 р., січня 22, Люблін. Сигізмунд Август підтверджує право розпоряджатися, управляти та опікуватися майном вірменського монастиря, який знаходиться на Краківському передмісті, старшим та всій громаді вірменів Львова 289
- №84. 1574 р., березня 12, Краків. Генріх підтверджує всі привілеї, вільності, звільнення, звичаї та інші документи, надані львівським вірменам попередніми королями 291
- №85. 1576 р., травня 21, Краків. Стефан підтверджує всі привілеї, вільності, звільнення, звичаї та інші документи, надані львівським вірменам попередніми королями 295
- №86. 1578 р., липня 21, Львів. Стефан у зв'язку з суперечкою між старшими, цілою громадою львівських вірменів та бурмистром, райцями, війтом, лавниками, цілою громадою Львова виносить рішення, за яким львівські вірмени повинні користуватися тими ж законами й вільностями, що й інші міщани, як у справі торгівлі сукном та різними напоями, так і у виконанні різних ремесел, причому за ними зберігаються всі вірменські закони й суди 298
- №87. 1588 р., січня 30, Краків. Сигізмунд III підтверджує і зберігає в силі всі привілеї, декрети, вільності, звільнення та звичаї львівських вірменів, надані їм попередніми королями.. 301

- №88. 1600 р., квітня 17, Варшава. Сигізмунд III вирішує суперечку між райцями, лавниками, громадою міста Львова та львівськими вірменами в справі підтвердження декрету польського короля Стефана на користь останніх, але одночасно уточнює окремі статті цього привілею, які стосуються торговельних та ремісничих прав вірменів 303
- №89. 1600 р., квітня 17, Варшава. Сигізмунд III вирішує суперечку між райцями, лавниками, громадою міста Львова та львівськими вірменами в справі кількості будинків у Львові, дозволеної для проживання та володіння вірменами у середмісті 307
- №90. 1616 р., травня 28, Варшава. Сигізмунд III зберігає за вірменами надані їм його попередниками права, за якими вони мають коритися владі вірменських старших 311
- №91. 1622 р., січня 7, Варшава. Сигізмунд III забороняє райцям Львова стягувати з львівських вірменів нововстановлений податок від переміщення товарів, оскільки привілеїв на такий податок був прийнятий без їхнього відома та згоди 313
- №92. 1633 р., березня 10, Краків. Владислав IV підтверджує вірменській громаді Львова усі права, привілеї, вільності, декрети та інші документи, надані попередніми королями 315
- №93. 1633 р., березня 26, Краків. Владислав IV підтверджує привілеї, вільності, прерогативи, листи, звичаї, декрети та інші документи вірменів-передміщан з святойоанівського деканату на Львівському передмісті та наказує урядовцям зберігати ці права та привілеї 317
- №94. 1640 р., січня 20, Варшава. Владислав IV підтверджує ухвалу львівських райців від 4 березня 1574 р., за якою львівським вірменам після пожежі в середмісті Львова дозволяється купувати городи на львівських передмістях при визначених умовах 320
- №95. 1642 р., вересня 5, Варшава. Владислав IV звільняє вірменських купців, що мешкають в межах міських стін Львова, від оплати мит за товари, які вони ввозять чи вивозять з королівства, однак з умовою, щоб митники і спеціально призначений писар вели реєстр цих товарів для майбутнього вирішення справи на сеймі королівства 323
- №96. 1649 р., лютого 15, Краків. Ян Казимир підтверджує та повністю наводить текст привілею Владислава IV від 10 березня 1633 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів 325
- №97. 1651 р., січня 14, Варшава. Ян Казимир на прохання старших вірменської громади Львова дозволив львівським вірменам торгувати нарівні з іншими міщанами: продавати сукно сувоями або на лікті, відкривати крамниці, варити різні напої, шинкувати привізним вином, а також продавати напої вроздріб без будь-яких перешкод 327
- №98. 1653 р., серпня 19, Львів. Ян Казимир підтверджує та повністю наводить привілеї Сигізмунда Августа від 17 січня 1559 р., в якому міститься привілеї Владислава II від 3 квітня 1415 р. про надання вірменській громаді в святойоанівському деканаті на львівському передмісті вірменського права та деякі інші привілеї королівських урядовців 330
- №99. 1654 р., серпня 11, Варшава. Ян Казимир видає рішення в справі між львівськими вірменами та міщанами, за яким зберігає за вірменами надані його попередниками права та привілеї, а також розширює їх 332
- №100. 1669 р., листопада 5, Краків. Михайло підтверджує та повністю наводить текст привілею Яна Казимира від 15 лютого 1649 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів ... 343
- №101. 1676 р., квітня 18, Краків. Ян III Собеський підтверджує та повністю наводить текст привілею Михайла від 5 листопада 1669 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів 344
- №102. 1676 р., листопада 22, Жовква. Ян III Собеський забороняє львівському магістрату стягувати з львівських вірменів шелязний податок від ввезених до Львова вин, а стягнутий повернути 347

№103. 1678 р., травня 28, Яворів. Ян III Собеський наказує міській раді не накладати на львівських вірменів незвичних і несправедливих податків та дозволяти представникам вірменів контролювати накладання податків у міських органах влади.....	348
№104. 1678 р., липня 20, Яворів. Ян III Собеський звільняє львівських райців-вірменів від будь-яких податків з будинків, дозволяє вступати у стрілецьке братство та зрівнює їх з іншими міщанами Львова	350
№105. 1686 р., лютого 13, Жовква. Ян III Собеський виносить рішення у справі між львівськими міщанами та вірменами щодо вступу вірменів до стрілецького братства, обмеження податкового свавілля міської влади, судової юрисдикції, торгових прерогатив, а також встановлює уряд суддів вірменської нації з порядком їх вибору	352
№106. 1697 р., жовтня 3, Краків. Август II підтверджує та повністю наводить текст привілею Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів ...	375
№107. 1736 р., липня 14, Варшава. Август III підтверджує та повністю наводить текст привілею Яна III Собеського від 18 квітня 1676 р. про підтвердження всіх прав та привілеїв львівських вірменів ...	377
 ПРИВІЛЕЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ	380
№108. 1367 р., квітня 251, Краків. Казимир III надає статут для євреїв, що живуть у Львові та всій руській землі, у якому регулюються відносини між християнським та єврейським населенням ...	381
№109. 1387 р., вересня 30, Львів. Владислав II підтверджує статут Казимира III від 25 квітня 1367 р. для євреїв Львова та Львівської землі, в якому регулюються відносини між християнським та єврейським населенням	388
№110. 1489 р., квітня 16, Краків. Казимир IV підтверджує грамоту свого сина Яна Ольбрахта від 7 березня 1488 р. у справі львівських міщан та євреїв про права останніх щодо торгівлі та краєння сукна.....	389
№111. 1493 р., лютого 9, Пйотрків. Ян Ольбрахт, вирішуючи суперечку між міською радою Львова та євреями, встановлює останнім певні обмеження в торгівлі сукном та волами	392
№112. 1497 р., липня 13, Львів. Ян Ольбрахт, вирішуючи суперечку між міською радою Львова та євреями, встановлює останнім певні обмеження в торгівлі сукном та волами	393
№113. 1497 р., грудня 8, Львів. Ян Ольбрахт виносить рішення в справі між міською радою Львова, з одного боку, та українцями і євреями з Підзамча, з іншого боку, у якому міститься заборона останнім торгувати на шкоду міста.....	394
№114. 1502 р., березня 31, Краків. Олександр підтверджує грамоту Яна Ольбрахта від 13 липня 1497 р., за якою вирішується суперечка між міською радою Львова та євреями і встановлюється останнім певні обмеження в торгівлі сукном та волами	396
№115. 1503 р., листопада 12, Люблін. Олександр наказує своїм урядникам, щоб львівським євреям не чинили перешкод у торгівлі, ярмарках та торгах	397
№116. 1506 р., лютого 14, Люблін. Олександр з огляду на важке становище львівських євреїв на чотири роки зменшує податок з них з 200 до 100 польських злотих.....	398
№117. 1506 р., лютого 14, Люблін. Олександр підтверджує привілей від 12 листопада 1503 р., наказуючи, щоб львівським євреям не чинили перешкод у торгівлі, ярмарках та торгах.....	399
№118. 1506 р., лютого 15, Люблін. Олександр надає львівським євреям звільнення від сухопутних, водних та мостових податків та мит, як це було зроблено роком раніше для львівських міщан.....	400

№119. 1507 р., лютого 25, Краків. Сигізмунд I підтверджує всі права та привілеї львівських євреїв у повному обсязі, що надали їм його попередники.....	402
№120. 1510 р., серпня 16, Краків. Сигізмунд I встановлює податок з львівських євреїв у 200 польських злотих та надає право стягувати податок двом львівським євреям Саломону і Бароху	403
№121. 1511 р., травня 15, Сандомир. Сигізмунд I звільняє львівських євреїв, які зазнали втрат, від сплати королівських податків на шість років.....	404
№122. 1515 р., жовтня 5, Краків. Сигізмунд I виносить рішення щодо торговельних прерогатив львівських євреїв у їх суперечці з міщанами м. Львова, за яким львівські євреї мали користуватися тими самими прерогативами в торгівлі, як й інші євреї в королівстві	405
№123. 1519 р., липня 12, Краків. Сигізмунд I виносить рішення щодо торговельних прерогатив львівських передміських євреїв, за яким дозволяє їм купувати 500 волів при сплаті щороку 30 злотих до королівської скарбниці	406
№124. 1519 р., липня 12, Краків. Сигізмунд I зрівнює львівських передміських євреїв у правах та вільностях з міськими євреями, однак зберігаючи повинності, належні до львівського замку ..	407
№125. 1519 р., листопада 9, Краків. Сигізмунд I виносить рішення щодо торговельних прерогатив львівських євреїв у їхній суперечці з передміськими євреями	409
№126. 1521 р., грудня 20, Пйотрків. Сигізмунд I виносить рішення у суперечці між львівськими міщанами та міськими євреями, за яким обмежується торгівля євреїв тільки до купівлі та перепродажу волів, сукна, шкір та воску	411
№127. 1527 р., квітня 2, Краків. Сигізмунд I виносить рішення у суперечці між львівськими міщанами та міськими євреями, за яким підтверджується розпорядження щодо товарів, дозволених для торгівлі євреям з тією зміною, що їм дозволяється на 500 волів більше переганяти на продаж.....	414
№128. 1527 р., квітня 3, Краків. Сигізмунд I виносить рішення у суперечці між львівськими міщанами та передміськими євреями, зберігаючи за останніми право торгувати тільки протягом двох років.....	417
№129. 1527 р., липня 29, Краків. Сигізмунд I у зв'язку з великою пожежею звільняє євреїв міста Львова від усяких чиншів і податків на 5 років.....	420
№130. 1543 р., червня 4, Краків. Сигізмунд I повідомляє збирачам податків, що надав львівським євреям такі ж пільги щодо сплати мит, користування пасовищами як і львівським міщанам	422
№131. 1543 р., червня 6, Краків. Сигізмунд I повідомляє львівського старосту Миколая Одновського про збереження за львівськими євреями привілеїв та давнього звичаю щодо заколювання великої і дрібної худоби та продажу м'яса.....	423
№132. 1543 р., (без місяця) 3, Краків. Сигізмунд I звільняє львівських євреїв від сплати мит від товарів на дорозі зі Львова до Любліна, як раніше були звільнені львівські міщани.....	424
№133. 1553 р., квітня 10, Краків. Сигізмунд Август дозволяє львівським євреям складати присягу відповідно до своєї віри у справах меншого значення та в справі відповідальності за речі, що були вкрадені.....	426
№134. 1568 р., жовтня 1, Варшава. Сигізмунд Август видає привілей львівським євреям з передмістя взамін втраченого привілею Сигізмунда I під час пожежі, за яким закріплює нерухомість євреїв на передмісті, визначає їхню підсудність воєводі	429
№135. 1569 р., лютого 2, Люблін. Сигізмунд Август затверджує статті, що стосуються правових та економічних стосунків львівських євреїв.....	431

- №136. 1571 р., квітня 10, Варшава. Сигізмунд Август на прохання львівських євреїв надає їм такі прерогативи: у випадку скоєння кримінальних справ вони мають відповідати перед властивим їм королівським судом; руський воєвода має судити їх тільки у Львові; після смерті єврея, який має кредиторів, спочатку повинні виділити з майна посаг його жінки; львівські євреї звільняються від обов'язку супроводити злочинців на місце страти..... 434
- №137. 1571 р., травня 20, Варшава. Сигізмунд Август підтверджує та роз'яснює привілей, наданий його батьком про звільнення львівських євреїв від сплати мит на будь-яких дорогах, а не тільки в напрямі до Любліна 437
- №138. 1571 р., травня 24, Варшава. Сигізмунд Август видає наказ львівському старості або його заступникові, щоб львівський митник та його писарі докладно дотримувалися торговельних прав та привілеїв львівських євреїв, щоб шляхтянка Софія Гінкова безправно не підвищувала чинші у своїх будинках для мешканців-євреїв..... 439
- №139. 1571 р., червня 15, Варшава. Сигізмунд Август дозволяє львівським євреям будувати дерев'яні будинки після недавньої пожежі міста, забороняючи бурмистру та райцям перешкоджати їм у цьому..... 440
- №140. 1589 р., квітня 13, Варшава. Сигізмунд III наказує львівським владам дотримуватися збереженого за львівськими євреями права вільної торгівлі у Львові і діяти в рамках законів та конституцій..... 442
- №141. 1591 р., липня 9, Краків. Сигізмунд III виносить вирок у справі між громадою львівських євреїв та громадою міщан Львова про торговельні та економічні права євреїв 443
- №142. 1624 р., липня 10, Варшава. Сигізмунд III підтверджує грамоту райців міста Львова від 31 квітня 1624 р., в якій дається дозвіл єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги 447
- №143. 1633 р., березня 17, Краків. Владислав IV виносить рішення у справі між євреями-боржниками та християнами-кредиторами, за яким заборонялося останнім до рішення суду конфісковувати майно у євреїв 450
- №144. 1633 р., березня 17, Краків. Владислав IV підтверджує львівським євреям, як у середмісті, так і на передмісті, права та привілеї, надані їм його попередниками 452
- №145. 1634 р., жовтня 25, Львів. Владислав IV дозволяє львівським євреям продавати петлиці, гудзики, стрічки власного виробництва, при цьому забороняє торгувати привезеним аналогічним крамом..... 454
- №146. 1635 р., березня 15, Варшава. Владислав IV підтверджує грамоту Сигізмунда III від 10 липня 1624 р., яка містить підтвердження дозволу райців міста Львова єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги..... 455
- №147. 1649 р., лютого 6, Краків. Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 17 березня 1633 р., яка містить підтвердження прав та привілеїв львівських євреїв 457
- №148. 1649 р., лютого 10, Краків. Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 15 березня 1635 р., яка містить підтвердження дозволу райців міста Львова єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги..... 458
- №149. 1658 р., серпня 8, Варшава. Ян Казимир підтверджує грамоту львівського старости Яна Мнішка від 1 березня 1658 р., яка містить право безперешкодного шинкування для передміських євреїв. 460
- №150. 1658 р., серпня 29, Варшава. Ян Казимир підтверджує грамоту Владислава IV від 17 березня 1633 р. у справі між євреями-боржниками та християнами-кредиторами, у якій заборонялося останнім до рішення суду конфісковувати майно у євреїв 461

№152. 1661 р., березня 1, Варшава. Ян Казимир видає універсал, щоб львівські євреї тільки за себе платили поголовний податок	463
№151. 1661 р., лютого 17, Кельци. Ян Казимир видає універсал, щоб вільно було євреям займатися перекладом з чужоземних мов та перепродажем старих речей	463
№153. 1665 р., січня 20, Варшава. Ян Казимир доручає чотирьом урядовцям, що мешкають у Руському воєводстві, допомогти руському воєводі та міському урядові у припиненні погромів і виступів у Львові проти євреїв та захистити їх від судових переслідувань кредиторів та боржників відповідно до коронних статутів та конституцій	464
№154. 1669 р., листопада 23, Краків. Михайло наказує бурмистру, війтові, райцям, лавникам та всьому уряду міста Львова, щоб дозволяли євреям складувати товари у їхніх кам'яницях та пивницях	466
№155. 1670 р., листопада 9, Краків. Михайло підтверджує п'ять грамот львівських старост та польського короля Яна Казимира, що містять певні права та їх підтвердження для передміських євреїв Львова	467
№156. 1671 р., вересня 26, Львів. Михайло роз'яснює привілей від 20 грудня 1670 р., наданий львівським євреям з дозволом їм займатися торгівлею в середмісті та на передмісті, купувати будинки, ділянки в місті та з іншими прерогативами і вільностями	472
№157. 1671 р., жовтня 30, Львів. Михайло видає грамоту про взяття львівських євреїв під свій захист від насилля людей будь-якого стану	475
№158. 1672 р., липня 15, Варшава. Михайло зберігає львівських євреїв при універсалі, виданому раніше на користь подільських євреїв	475
№159. 1672 р., листопада 5, обоз під Любліном. Михайло після недавньої турецької облоги Львова наказує міській владі не забороняти передміським євреям переселятися в середмістя, винаймати житло, займатися торгівлею, не порушуючи при цьому прав міста	476
№160. 1676 р., березня 15, Краків. Ян III Собеський підтверджує привілеї, вільності, прерогативи, звичаї, декрети та інші документи видані для єврейських громад середмістя та Краківського передмістя і наказує урядовцям дотримуватися цих прав та привілеїв	477
№161. 1676 р., квітня 20, Краків. Ян III Собеський підтверджує грамоту Михайла від 9 листопада 1670 р., яка містить підтвердження прав та привілеїв, наданих передміській єврейській громаді львівськими старостами	479
№162. 1676 р., квітня 20, Краків. Ян III Собеський підтверджує грамоту Яна Казимира від 10 лютого 1649 р., яка містить підтвердження дозволу райців міста Львова, виданого єврейській передміській громаді на перенесення та побудову синагоги	481
№163. 1694 р., червня 26, Львів. Ян III Собеський підтверджує дві грамоти львівських воєвод Станіслава Яблоновського та Марка Матчинського, що містять права та привілеї, надані львівським євреям	483
№164. 1697 р., листопада 11, Краків. Август II підтверджує грамоту Яна III Собеського від 26 червня 1694 р., що містить права та привілеї, надані старостами львівським євреям	488
№165. 1698 р., липня 11, Варшава. Август II підтверджує привілеї, вільності, прерогативи, листи, звичаї, декрети та інші документи єврейських громад середмістя та Краківського передмістя	490
№166. 1718 р., листопада 12, Варшава. Август II видає універсал, щоб євреї, які мешкають на шляхетських юридиках Львова, не уникали сплати податків	494

№168. 1735 р., листопада 26, Варшава. Август III підтверджує права євреїв міста Львова	495
№167. 1735 р., листопада 26, Варшава. Август III видає наказ до руського воєводи, щоб євреї Руського воєводства щодо складання податків належали до львівської єврейської громади	495
№169. 1765 р., червня 12, Варшава. Станіслав Август підтверджує грамоту Яна III Собеського від 20 квітня 1676 р. та грамоту Августа від 11 липня 1698 р.....	496
ДОДАТКИ.....	499
№170. 1586 р., січня 11, Львів. Антіохійський патріарх Йоаким благословляє заснування у містах і містечках духовних братств, дозволяє львівським міщанам заснувати братство при церкві Успіння Пречистої Богородиці у Львові та визначає права та обов'язки цього братства	500
№171. 1586 р., січня 151, Львів. Антіохійський патріарх Йоаким закликає духівництво та світських вірних підтримати українську громаду Львова у побудові нової церкви, а також будинків для школи, типографії та шпиталю.....	504
№172. 1587 р., грудня 21, Константинополь. Константинопольський патріарх Ієремія підтверджує Львівське Успенське братство, нещодавно встановлене антіохійським патріархом Йоакимом	506
№173. 1589 р., листопад (без дня), (Кам'янець-Подільський). Константинопольський патріарх Ієремія на прохання львівських братчиків подає в дев'яти статтях положення, за якими має регулюватися діяльність Львівського Успенського братства.....	509
№174. 1590 р. січня 71, Новгородок. Київський митрополит Михайло Рогоза підтверджує встановлене константинопольським патріархом Ієремією Львівське Успенське братство разом зі школою та друкарнею, а також дозволяє братству взяти опіку над монастирем св. Онуфрія.....	514
№175. 1591 р., січня 231, Львів. Київський митрополит Михайло Рогоза дозволяє Львівському Успенському братству закласти чоловічий та жіночий шпиталі на ґрунті монастиря св. Онуфрія	515
№176. 1592 р., (листопад1), Константинополь. Константинопольський патріарх Ієремія надає церкві Успіння Пречистої Богородиці у Львові, що знаходиться під опікою братства, право патріаршої Ставропігії	517
№177. 1709 р., квітня 5, Рим. Папа Климент XI звільнює Львівське Ставропігійське братство та Онуфрієвський монастир від влади львівського єпископа та підпорядковує їх Апостольському престолу та Конгрегації з поширення віри	521
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	525
МЕТРОЛОГІЧНО-НУМІЗМАТИЧНО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	528
УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ.....	529
ПРЕДМЕТНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПОКАЖЧИК.....	530
ПОКАЖЧИК ІМЕН ТА МІСЦЕВОСТЕЙ	538

